William Styron

Alegerea Sofiei

* *

BIBLIOTECA adevărul

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
STYRON, WILLIAM
Alegerea Sofiei / William Styron; trad.: Cristina Jinga.
— Bucureşti: Adevărul Holding, 2011

William Styron
Alegerea Sofiei

* *

Traducere şi note de Cristina Jinga
2 vol.
ISBN 978 – 606 – 539 – 883 – 2 Vol. 2.
ISBN 978 – 606 – 539 – 885 – 6
I. Jinga, Cristina (trad.)

William Styron 1976,1978,1979
2011 by Adevărul Holding
William Styron: *Sophie's Choice*

Capitolul 9

Dintre numeroşii comentatori ai lagărelor de concentrare naziste, puţini au fost cei care au scris cu mai multă pasiune decât criticul George Steiner[1]. Am dat peste volumul lui de eseuri, *Limbaj şi tăcere*, chiar în anul publicării, 1967-un an cu o semnificaţie deosebită pentru mine[2], în afară de simplul fapt, banal, că marca exact două decenii de la vara petrecută de mine în Brooklyn. Doamne, cum mai zburase timpul de când cu Sofia, Nathan şi Leslie Lapidus! Tragedia de familie căreia mă căznisem să-i dau viaţă pe când locuisem la Yetta Zimmermann fusese de mult publicată (şi salutată cu un entuziasm care depăşise cu mult speranţele mele tinereşti); scrisesem de atunci şi alte lucrări de ficţiune, precum şi un număr de articole destul de vagi, lipsite de entuziasm şi neangajate, dar în tonul anilor ’60. Cu toate acestea, inima mea rămăsese tot la arta romanului – despre care se spunea c-ar fi muribund sau chiar, ferească Dumnezeu, mort de-a binelea – şi am fost mulţumit ca în anul acela, 1967, să pot demonstra netemeinicia veştii decesului său (cel puţin, spre satisfacţia mea personală) publicând o carte care, pe lângă faptul că îndeplinea condiţiile filosofice şi estetice impuse de mine ca romancier, şi-a găsit sute de mii de cititori – nu toţi foarte fericiţi de acest eveniment, după cum a ieşit la iveală mai târziu. Însă asta este o altă chestiune şi, dacă mi-este iertată lipsa de modestie, aş spune doar că anul acela a fost, în general, unul plin de satisfacţii.

Uşoara notă de reţinere reiese din faptul că – aşa cum e normal după un număr de ani petrecuţi în muncă asiduă la

---

[1] Important critic literar american de origine franceză, eseist, filosof, romancier, traducător şi profesor. A scris pe larg despre relaţia dintre limbaj, literatură şi societate, dar şi despre impactul Holocaustului.

[2] Este anul în care Styron a publicat romanul Confesiunile lui Nat Turner.

o creaţie complexă – apăruse o mohorâtă lipsă de vlagă, o înăbuşitoare şi apăsătoare criză de voinţă în ceea ce privea următorul ţel pe care să mi-l aleg. Mulţi scriitori simt în acest fel după ce au încheiat o lucrare ambiţioasă; e ca un soi de moarte şi parc-ai vrea să te târăşti înapoi într-un uter umed şi să te prefaci în ou. Dar mă chema datoria şi din nou, cum o făcusem de atâtea ori înainte, m-am gândit la Sofia. Douăzeci de ani, Sofia şi viaţa Sofiei – trecutul ei şi perioada petrecută împreună –, Nathan şi teribilele sale neînţelegeri cu Sofia, precum şi toate circumstanţele, înlănţuite şi progresiv agravante, care o făcuseră pe frumoasa poloneză cu părul ca spicele de grâu să se arunce cu capul înainte în distrugere, îmi bântuiseră amintirile ca un tic nervos de nevindecat. Peisajul şi personajele vii din vara aceea, ca într-o fotografie neclară şi umbrită, găsită între paginile sfărâmicioase şi negre ale unui album vechi, deveneau tot mai prăfuite şi mai şterse pe măsură ce timpul meu se desfăşura cu grabă nepăsătoare, ducându-mă spre vârsta mijlocie, şi, cu toate acestea, agonia verii aceleia încă mai striga după o explicaţie. Astfel, în ultimele luni ale lui 1967, am început să mă gândesc serios la destinul nefericit al Sofiei şi al lui Nathan; ştiam că va trebui să mă ocup de problema aceasta, la fel cum o făcusem cu mulţi ani în urmă, cu atâta succes şi atât de eficient, în cazul altei femei pe care o iubisem fără speranţă – Maria Hunt, cea sortită unui sfârşit tragic. Din diverse motive, s-a dovedit că trebuia să mai treacă mulţi ani până să încep povestea Sofiei, aşa cum am relatat-o aici. Dar printre pregătirile pe care le-am făcut în acest răstimp s-a numărat şi cazna de a absorbi cât de mult am putut din literatura despre *l univers concentrationnaire*. Şi, citind George Steiner, am simţit şocul de-a recunoaşte.

„Unul dintre lucrurile pe care nu le pot pricepe, deşi am scris adesea despre ele, încercând să le integrez într-o perspectivă coerentă”, scrie Steiner, „este relaţia cu

timpul”. Steiner tocmai citase descrierea morţii brutale a doi evrei în lagărul de exterminare de la Treblinka. „Exact la aceeaşi oră la care Mehring şi Langner erau executaţi, copleşitoarea mulţime a fiinţelor omeneşti de la un kilometru şi jumătate depărtare, în fermele Poloniei, şi până la opt mii de kilometri, în New York, dormea sau mânca, sau mergea, la un film sau făcea dragoste, sau se gândea cu îngrijorare că trebuie să se ducă la dentist. Aici, imaginaţia mea se împotmoleşte. Naturile celor două experienţe simultane sunt atât de diferite, atât de ireconciliabile după orice normă comună de valori umane, coexistenţa lor e un paradox atât de hidos – Treblinka există pentru că nişte oameni au construit-o şi aproape toţi ceilalţi oameni au lăsat-o să existe –, încât mă uluieşte timpul. Să fie oare, după cum o insinuează SF-ul şi speculaţiile gnostice, specii diferite de timp în aceeaşi lume, un «timp bun» şi falduri înfăşurătoare de timp inuman, în care oamenii cad în mâinile metodice ale damnării de vii?”

Până să citesc acest pasaj, gândisem mai curând cu îngustime de minte, că numai eu făceam astfel de speculaţii, că numai *eu* devenisem obsedat de relaţia cu timpul – până într-acolo, de pildă, încât încercasem cu mai mult sau mai puţin succes să-mi amintesc cu precizie activităţile din prima zi de aprilie a anului 1943, ziua când Sofia, intrând la Auschwitz, a căzut în „mâinile metodice ale damnării de vie”. Mai târziu, în 1947 – la un relativ mic număr de ani depărtare de începutul calvarului Sofiei –, mi-am scotocit prin memorie, încercând să mă localizez în timp în exact aceeaşi zi în care Sofia păşise pe porţile iadului. Era imperios necesar pentru mine să-mi aduc aminte ce făcusem în prima zi de aprilie din 1943 – ziua păcălelilor – şi, după ce am recitit câteva dintre scrisorile pe care mi le trimisese tata, care îmi confirmau cu uşurinţă activităţile, am ajuns la concluzia, absurdă, că în după-amiaza aceea, când Sofia a pus pentru prima oară piciorul pe peronul gării

din Auschwitz, era o frumoasă zi de primăvară în Raleigh, Carolina de Nord, unde eu mă îndopam cu banane. Mâncasem banane până când mi se făcuse rău, asta din cauză că trebuia să mă prezint la examenul medical pentru înrolarea la Puşcaşii Marini. La şaptesprezece ani, măsuram deja peste un metru optzeci înălţime, dar aveam doar vreo cincizeci şi cinci de kilograme şi ştiam că, dacă reuşeam să cântăresc cu un kilogram şi jumătate mai mult, atingeam baremul minim de admitere. Cu burta umflată caraghios, ca de subnutrit, despuiat, pe un cântar în faţa unui bătrân sergent vânjos care s-a holbat la trupul meu de adolescent uscat ca un arac de fasole şi care a scos un „Iisuse Hristoase” (şi, de asemenea, o glumă porcoasă de întâi aprilie), am reuşit să mă strecor trecând cu doar câteva grame peste barem.

În ziua aceea nu auzisem de Auschwitz, nici de vreun lagăr de concentrare, nici despre exterminările în masă ale evreilor europeni, nici măcar nu ştiam prea multe despre nazişti. Pentru mine, inamicii în războiul acela mondial erau japonezii, iar ignoranţa mea despre chinurile care pluteau ca un gaz toxic sumbru peste locuri cu nume ca Auschwitz, Treblinka sau Bergen-Belsen era desăvârşită. Însă asta nu era oare valabilă pentru toţi americanii şi, de fapt, pentru majoritatea fiinţelor omeneşti care locuiau în afara perimetrului ororilor naziste? „Noţiunea aceasta de categorii diferite de timp, desfăşurându-se simultan, dar fără nicio analogie efectivă sau comunicare”, continuă Steiner, „poate fi necesară pentru noi, ceilalţi, care am trăit parcă pe altă planetă”. Întocmai aşa – mai ales când (şi faptul acesta se uită adesea) pentru milioane de americani răul întrupat la vremea aceea nu erau naziştii, oricât de dispreţuiţi şi temuţi ar fi fost, ci legiunile de soldaţi japonezi, care mişunau în junglele Pacificului ca nişte maimuţe astigmatice şi turbate şi a căror ameninţare îndreptată asupra continentului american părea cu mult

mai primejdioasă, ca să nu spunem respingătoare, dată fiind culoarea lor galbenă şi obiceiurile lor scârboase. Dar chiar şi dacă această animozitate foarte îngust focalizată împotriva unui vrăjmaş oriental n-ar fi fost reală, oamenii tot n-ar fi putut şti mai multe despre lagărele de concentrare naziste, iar asta face cugetările lui Steiner încă şi mai instructive. Legătura dintre „aceste categorii diferite de timp” este, bineînţeles – pentru cei dintre noi care nu fuseseră acolo – cineva care *a fost* acolo, şi asta mă aduce înapoi la Sofia. La Sofia şi, în particular, la relaţia dintre Sofia şi *Obersturmbannführerul SS* Rudolf Franz Höss.

Am menţionat în repetate rânduri reticenţa Sofiei de a vorbi despre Auschwitz, ferma şi încăpăţânata ei tăcere despre acea fetidă hazna din trecutul ei. De vreme ce ea însăşi (cum a recunoscut, odată, faţă de mine) îşi anesteziase cu succes mintea împotriva imaginilor repetitive din prizonieratul ei în abis, nu e de mirare că nici Nathan şi nici eu n-am aflat vreodată prea multe despre ce i se întâmplase acolo zi de zi (mai ales în timpul ultimelor luni), în afară de foarte evidentul fapt că fusese gata să moară de malnutriţie şi din cauza unei boli infecţioase. Astfel, cititorul obosit, suprasaturat cu permanentul festin de atrocităţi al secolului nostru, va fi scutit aici de o cronică amănunţită a omorurilor, gazărilor, bătăilor, torturilor, experimentelor medicale criminale, înfometării treptate, ultragiilor scârnave, nebuniei delirante şi a altor fapte intrate în memoria istoriei, pe care le-au inventariat deja Tadeusz Borowski, Jean-François Steiner, Olga Lengyel, Eugen Kogon, André Schwartz-Bart, Elie Wiesel şi Bruno Bettelheim, ca să nu amintesc decât vreo câţiva dintre cei mai elocvenţi, care au încercat să zugrăvească infernul total cu sângele inimilor lor. Viziunea mea despre şederea Sofiei la Auschwitz este obligatoriu particularizată şi probabil puţin deformată, deşi onestă. Chiar dacă ea s-ar fi decis să ne dezvăluie fie lui Nathan, fie mie amănuntele de

groază din cele douăzeci de luni petrecute la Auschwitz, aş fi fost constrâns să trag cortina asupra lor, căci, aşa cum remarca George Steiner, nu este clar „că aceia care n-au fost ei înşişi direct implicaţi ar putea să se atingă de aceste agonii şi să rămână nevătămaţi”. Eu, unul, trebuie să recunosc, am fost frământat de gândul că eram doar un intrus pe teritoriul unei experienţe atât de bestiale, atât de inexplicabile, inseparabile şi, pe drept cuvânt, numai în proprietatea celor care au suferit-o şi au murit sau i-au supravieţuit. Un supravieţuitor, Elie Wiesel, a scris: „Romancierii s-au folosit în voie [de Holocaust] în operele lor… Făcând asta, l-au depreciat, l-au golit de substanţă. Holocaustul era de acum un subiect fierbinte, la modă, care garantat atrăgea atenţia şi asigura un succes imediat…”. Nu ştiu cât de valide sunt, de fapt, aceste acuze, dar sunt conştient că există un risc.

Totuşi, nu pot accepta sugestia lui Steiner că tăcerea este răspunsul, că e mai bine „să nu adaugi bagatelele dezbaterii literare sau sociologice unor fapte care nu pot fi exprimate în cuvinte”. Nu sunt de acord nici cu ideea că, „în faţa anumitor realităţi, arta este vulgară sau impertinentă”. Eu găsesc că este o dovadă de pietate în actul artistic, mai ales atât timp cât nici Steiner n-a rămas tăcut. Şi, cu siguranţă, oricât de cosmic de neînţeles ar putea părea, întruparea răului, aşa cum a devenit Auschwitz-ul, rămâne impenetrabilă doar cât ne ferim să o pătrundem, oricât de inadecvat; şi Steiner însuşi adaugă imediat că, după tăcere, următorul cel mai bun lucru de făcut este „să încerci să înţelegi”. M-am gândit că ar fi cu putinţă să fac o tentativă să înţeleg Auschwitzul înţelegând-o pe Sofia, care, ca să spun doar atât, era un conglomerat de contradicţii. Deşi nu era evreică, suferise la fel de mult ca orice evreu care supravieţuise aceloraşi chinuri şi – cred că va fi clar –, în anumite privinţe, suferise profund şi mai mult decât alţii. (Este nespus de dificil pentru mulţi evrei să

vadă dincolo de natura consacrată a furiei genocide naziste şi, astfel, mi se pare mai puţin o greşeală, cât o omisiune pardonabilă în meditaţiile emoţionante ale lui Steiner, un evreu, faptul că face referire doar în trecere la uriaşa multitudine de nonevrei – slavi şi ţigani – înghiţiţi şi ei în sistemul lagărelor, pierind şi ei, la fel de sigur, ca şi evreii, deşi uneori doar mai puţin metodic.) Dacă Sofia ar fi fost doar o victimă – neajutorată ca o frunză în vânt, o neglijabilă cantitate umană, lipsită de voinţă, ca atâţia alţii dintre tovarăşii ei de damnare –, ar fi părut numai vrednică de milă, o altă făptură a nimănui aruncată de furtună în Brooklyn, fără secrete care să merite a fi descoperite. Dar adevărul este că la Auschwitz (şi asta a ajuns ea să-mi mărturisească, treptat, în vara aceea) ea fusese o victimă, desigur, dar deopotrivă şi o complice, factor auxiliar – oricât de întâmplătoare, ambiguă şi necalculată ar fi fost intervenţia ei – la măcelul în masă ai cărui aburi reziduali îngreţoşători îi vedea ridicându-se în spirale spre cer din coşurile crematoriilor de la Birkenau ori de câte ori se uita peste pajiştile uscate, autumnale, de la ferestrele acoperişului mansardat al casei celui care o ţinea în captivitate, Rudolf Höss. Şi aceasta era una (deşi nu singura) dintre principalele cauze ale vinovăţiei care o devasta – vinovăţie pe care o ascunsese de Nathan şi pe care acesta, fără nicio bănuială despre natura sau persistenţa ei, o arăta uneori cu multă cruzime. Căci ea nu se putea scutura nicio clipă de amintirea sufocantă că fusese un moment în viaţa ei când jucase, şi până la capăt, rolul de părtaş la conspiraţia crimei. Iar rolul acesta era al unei obsedate şi veninoase antisemite – al unei pasionate, avide, obositor de încuiate la minte duşmance a evreilor.

Dintre evenimentele majore care au avut loc în timpul detenţiei Sofiei la Auschwitz, ea nu mi-a povestit decât despre două, iar lui Nathan nu i-a pomenit de niciunul. La primul dintre acestea – ziua sosirii ei în lagăr –, am făcut

deja referire, dar, de fapt, nu mi-a vorbit despre el decât în ultimele ore petrecute împreună. Al doilea eveniment, privitor la foarte scurta ei relaţie cu Rudolf Höss în acelaşi an şi la circumstanţele care au condus la aceasta, Sofia mi l-a descris într-o după-amiază ploioasă de august, când am stat împreună la Curtea Arţarului. Sau, ar fi mai bine să zic, o după-amiază ploioasă şi o seară. Pentru că deşi mi-a povestit deodată episodul cu Höss, cu detalii înşirate atât de febril şi totuşi grijuliu alese încât a căpătat pentru mine caracterul grafic, cinematic al unor scene observate direct, amintirea, oboseala emoţională şi încordarea pe care i le provoca au făcut-o să izbucnească fără voie în plâns, iar eu a trebuit să reconstitui singur restul poveştii mai târziu. Data acelei întâlniri din podul mansardat plin de tristeţe al lui Höss a fost – ca şi debutul detenţiei ei, de ziua păcălelilor – instantaneu memorabilă şi a rămas încă neştearsă în mintea mea deoarece coincide cu ziua de naştere a trei dintre eroii mei: a tatălui meu, a hăituitului de toamnă Thomas Wolfe şi a sălbaticului Nat Turner, fanaticul demon negru al cărui spectru mi-a înflăcărat imaginaţia întreaga copilărie şi tinereţe. Era 3 octombrie şi ziua se păstrase gravată în memoria Sofiei în virtutea faptului că era data aniversării căsătoriei sale de la Cracovia cu Casimir Zawistowski. Însă m-am întrebat (aplicând sugestiile speculaţiei lui George Steiner despre existenţa unei sinistre şi metafizice înfăşurări în timp) care fuseseră activităţile prietenului nostru Stingo, nou recrut în Infanteria Marină a Statelor Unite, în clipa când înfiorătoarea pulbere a rămăşiţelor pământeşti – într-o ploaie ca o perdea transparentă cernută atât de des încât, folosind cuvintele Sofiei, „o puteai simţi pe buze ca pe nisip” – a vreo 2.100 de evrei din Atena şi din insulele greceşti se învolbura peste peisajul pe care îşi fixase ea mai devreme privirea, ascunzând complet tabloul pastoral al oilor păscând liniştite ca un zid înalt de ceaţă adus de vânt din mlaştinile Vistulei?

Răspunsul este nemaipomenit de simplu. Eu scriam o scrisoare de felicitare, cu ocazia zilei de naştere a tatălui meu – scrisoarea însăşi recuperată nu de mult de la tata, care a păstrat cu drag şi cele mai banale însemnări ale mele (de când eram mic), din convingerea că eram destinat unui luminos viitor literar. Redau aici paragraful central, care venea după expresia afectuoasă a urărilor mele. Sunt de-a dreptul îngrozit de stupizenia sa de licean, dar cred că merită să o citez pentru a sublinia încă o dată neconcordanţa bătătoare la ochi şi, probabil, chiar înspăimântătoare. Dacă eşti destul de familiarizat cu istoria, poţi avea milă. De asemenea, poţi ţine cont că aveam optsprezece ani.

Detaşamentul de Infanterie Marină, Unitatea de instrucţie V-12 a Marinei S.U.A.

Duke University, Durham, Carolina de Nord

3 octombrie 1943

…oricum, tati, mâine, Duke are meci cu Tennessee, iar atmosfera este de pură isterie (*deşi stăpânită*). *Evident că avem mari speranţe şi, până când vei primi tu scrisoarea asta, se va fi decis dacă Duke va avea o şansă în campionatul colegiilor şi poate chiar la finale, căci, dacă-i batem pe cei de la Tennessee – care sunt adversarii noştri cei mai tari –, vom avea probabil cale liberă până la sfârşitul sezonului. Fireşte, Georgia pare să aibă echipă puternică şi mulţi sunt cei care pun pariu că o să iasă prima pe ţară. E* calao *cursă de cai, cum se spune, nu-i aşa? Fiindcă veni vorba, ai auzit zvonurile că Rose Bowl s-ar putea să se ţină iarăşi la Duke* (*indiferent dacă luăm locul unu sau nu*), *pentru că guvernul a interzis manifestaţiile cu multă lume în aer liber, în California? Se pare că se tem de sabotaj din partea japonezilor. Maimuţele alea mici chiar au stricat ploile multor americani, nu crezi? Oricum, ar fi mare distracţie dacă s-ar ţine Rose Bowl aici, poate ai veni şi tu din Virginia pentru marele derby, chiar dacă Duke or să*

joace sau nu. Sunt sigur că ţi-am spus că, din pură coincidenţă alfabetică (*totul se face alfabetic în armată*), *Pete Strohmyer şi Chuckie Stutz sunt colegii mei de dormitor aici. Toţi trei învăţăm să fim ofiţeri de elită la Puşcaşii Marini. Stutz a fost în echipa a doua de All-American*[3] *din Auburn, anul trecut, şi sunt convins că nu-i nevoie să-ţi mai spun cine e Strohmyer. Camera asta mişună ca de şoareci de reporteri şi fotografi*. [înclinaţie timpurie pentru metaforă.] *Poate i-ai văzut fotografia lui Strohmyer în revista* Times *de săptămâna trecută împreună cu articolul în care scria că el e cel mai spectaculos alergător de câmp, cel puţin de la Tom Harmon şi probabil şi de la Red Grance încoace. E şi un tip foarte de treabă, tati, şi cred că n-ar fi cinstit din partea mea dacă n-aş recunoaşte că îmi cam place să mă încălzesc în aura gloriei lui, mai ales că tinerele domnişoare care roiesc în jurul lui Strohmyer sunt atât de numeroase* (*şi fermecătoare*), *încât întotdeauna rămân câteva şi pentru fiul tău, Stingo*, wallflower[4] *masculin. După jocul lui Davidson, de la sfârşitul săptămânii trecute, am organizat, toţi, un adevărat bal*...

Cei 2.100 de evrei greci care au fost gazaţi şi arşi în crematoriu în timpul când erau scrise rândurile de mai sus n-au reprezentat, cum mi-a atras atenţia Sofia, nici pe departe un record în procesul continuu de exterminare în masă de la Auschwitz; măcelul evreilor unguri, de anul următor – supravegheat personal de Höss, întors în lagăr după o absenţă de mai multe luni special pentru a coordona lichidarea aşteptată cu atâta nerăbdare de Eichmann, într-o operaţiune numită *Aktion Höss* –, a implicat omoruri mai numeroase şi de o mai mare anvergură. Dar această ucidere în masă a fost, la momentul acela din evoluţia

[3] Porecla Diviziei a 82-a de aeropurtate, divizie de elită în care se află cei mai buni ofiţeri din toate statele americane.

[4] Persoană timidă, care la petreceri (dansante, mai ales) rămâne deoparte, singură, fără partener.

dispozitivului Auschwitz-Birkenau, uriaş, unul dintre cele mai mari puse în scenă, dificil din cauza problemelor logistice şi din considerente de spaţiu şi debarasare încă neîntâlnite până atunci la un asemenea nivel de complexitate. De regulă, Höss raporta, prin serviciul militar aerian expres în scrisori cu menţiunea *streng geheim* – „strict secret" – *Reichsführerului SS* Heinrich Himmler, despre natura generală, condiţiile fizice şi compoziţia statistică a „selecţiilor" – ocurenţă aproape zilnică (erau zile în care avea loc şi de mai multe ori) prin care evreii care soseau cu trenul erau separaţi în două categorii: apţi, cei destul de sănătoşi ca să muncească, o vreme; şi inapţi, care erau imediat sortiţi morţii. Din cauză că erau fie prea tineri, fie prea bătrâni, infirmi, epuizaţi de călătorie sau convalescenţi după boli avute de curând, relativ puţini dintre evreii care ajungeau la Auschwitz trimişi din diferite ţări erau socotiţi destul de rezistenţi trupeşte pentru a munci; la un anumit moment dat, Höss i-a raportat lui Eichmann că media celor selecţionaţi pentru a mai trăi o vreme era de douăzeci şi cinci, treizeci de procente. Dar din nu se ştie ce motiv, evreii greci au păţit-o cu mult mai rău decât evreii din orice alt grup naţional. Evreii care au debarcat din trenurile venite din Atena au fost găsiţi de către doctorii SS însărcinaţi cu selecţia atât de debili încât doar cu puţin peste unu din zece erau trimişi în partea dreaptă a peronului – partea destinată celor care aveau să trăiască şi să muncească.

Höss a fost nedumerit de acest fenomen, profund nedumerit. Într-un comunicat adresat lui Himmler în cea de-a treia zi de octombrie – o zi pe care Sofia avea să şi-o amintească drept prima în care s-a simţit frigul tăios de toamnă, în pofida fumului murdar predominant şi a duhorii care-ţi tocea percepţia schimbării de anotimp –, Höss a emis teoria existenţei a patru cauze posibile, una din patru sau poate combinaţia tuturor, pentru care evreii greci care

erau daţi jos din vagoanele de vite şi de marfă se aflau într-o stare atât de deplorabilă, mulţi dintre ei fiind, într-adevăr, deja morţi sau pe cale de a muri: subnutriţia din locul de origine; lungimea extremă a drumului combinată cu starea proastă a căilor ferate din Iugoslavia pe ruta stabilită pentru deportaţi; schimbarea bruscă de la clima uscată şi caldă, mediteraneeană, la atmosfera umedă şi mlăştinoasă din bazinul Vistulei de Sus (deşi Höss adăuga, ca observaţie secundară, necaracteristică prin lipsa ei de formalitate, că şi aşa fenomenul era derutant, de vreme ce, în ceea ce priveşte căldura, cel puţin vara, Auschwitz-ul era „mai fierbinte decât două iaduri la un loc"); şi, în sfârşit, o trăsătură de caracter, *Ratlosigkeit*[5] comună locuitorilor din climatele sudice şi, prin urmare, şi celor cu fibră morală mai slabă, care, pur şi simplu, îi făcea să nu reziste şocului dezrădăcinării şi al călătoriei care îi aştepta către o destinaţie necunoscută. Prin ţinuta lor neglijentă îi aminteau lui Höss de ţigani, care totuşi erau născuţi pentru a călători. Dictându-i Sofiei gândurile sale, deliberat şi fără grabă, cu un accent cumva aspru, sec şi deliberat, pe care ea îl recunoscuse mai dinainte ca fiind al unui neamţ din nord, din regiunea Balticii, se oprea doar ca să-şi aprindă câte o ţigaretă (era fumător înrăit, iar ea observase că degetele mâinii lui drepte, mici, chiar pufoase pentru cineva atât de uscăţiv ca el, aveau pete de nicotină castanii) şi pentru a medita, concentrat, timp de mai multe secunde, apăsându-şi uşor fruntea cu mâna. Apoi ridica privirea şi întreba, politicos, dacă vorbea prea repede pentru ea. „Nein, mein Kommandant.[6]„

Venerabila metodă de stenografiere în limba germană (Gabelsberger) pe care o învăţase când avea şaisprezece ani, în Cracovia, şi pe care o folosise de atâtea ori pentru tatăl său, îi revenise în minte cu remarcabilă uşurinţă după

[5] Confuzie, descumpănire (lb. germană, în original).

[6] Nu, comandante (lb. germană, în original).

atâţia ani de când n-o mai folosise; viteza şi îndemânarea ei o surprinseseră şi pe ea şi şoptise iute o rugăciune de mulţumire tatălui ei care, deşi aflat în mormânt, la Sachsenhausen, îi asigurase acest mijloc de salvare. O parte din mintea ei se îndrepta spre tatăl ei – „Professor Biegański”, cum îi spunea adesea în gândurile sale, într-atât de formală şi de distantă fusese întotdeauna relaţia dintre ei – chiar în timp ce Höss, oprit la mijlocul frazei, trăgea din ţigaretă, tuşea, o tuse tabagică, încărcată de flegmă, şi stătea privind afară, peste pajiştea ofilită de octombrie, cu faţa lui colţuroasă, smeadă, nu lipsită de frumuseţe, învăluită în fum albastru de ţigară. Vântul în momentul acela bătea spre coşurile de la Birkenau, iar aerul era curat. Deşi vremea de afară era rece, aici, în mansarda casei comandantului, sub acoperişul uşor în pantă, era destul de cald cât să fie confortabil, căldura ce se ridica din casă fiind prinsă sub streşini şi plăcut îndulcită de încă şi mai multă căldură revărsată de soarele strălucitor de la începutul după-amiezii. Mai multe muşte albastre, captive între geamurile ferestrelor, scoteau un bâzâit vâscos în tăcerea care domnea în cameră sau se lansau în scurte raiduri prin aer, se întorceau, bâzâiau înnebunite, apoi rămâneau nemişcate. Mai erau şi vreo două viespi rătăcite, amorţite. Camera era văruită în alb cu o strălucire aseptică, de laborator; era curată, goală, austeră. Aici era cabinetul particular al lui Höss, sanctuarul şi ascunzătoarea lui, locul unde îşi punea la punct lucrările cele mai personale, confidenţiale şi importante. Nici măcar copiii, pe care îi adora şi care mişunau în voie prin toate cele trei caturi ale clădirii, nu erau admişi aici. Era bârlogul unui birocrat cu sensibilităţi de preot.

Sărac mobilată, camera conţinea o masă simplă din lemn de brad, un fişet de oţel, patru scaune cu spateaza dreaptă, un pat de campanie pe care, uneori, se odihnea Höss atunci când căuta scăpare de la migrena care îl asalta din când în

când. Exista şi un telefon, dar era de regulă scos din priză. Pe masă stăteau hârtii oficiale în teancuri ordonate, o colecţie de creioane şi stilouri aliniate frumos, o maşină de scris neagră, greoaie, de birou cu blazonul producătorului, Adler. În ultima săptămână şi jumătate, Sofia se aşezase la această masă pentru mai multe ore pe zi, bătând corespondenţa fie la acea maşină, fie la alta, mai mică (ţinută sub masă când nu era folosită), cu tastatură poloneză. Uneori, ca acum, ea stătea pe un scaun şi scria după dictare. Höss obişnuia să dicteze în rafale scurte, separate prin pauze de-a dreptul interminabile – pauze în care aproape că se putea auzi cum se ţes gândurile în raţionamentul gotic gros – şi, în timpul acestor hiaturi, Sofia se uita la pereţi, lipsiţi de orice podoabă, în afară de supremul kitsch grandios, pe care îl văzuse şi înainte, un portret al lui Hitler multipastel, eroic, îmbrăcat ca un Cavaler al Graalului în armură de oţel inoxidabil Solingen. Fiind singura podoabă a acestei chilii de călugăr, putea fi portretul lui Hristos. Höss medita, scărpinându-şi bărbia mai degrabă peninsulară; Sofia aştepta. El îşi scosese vestonul de ofiţer, îşi descheiase gulerul cămăşii. Tăcerea, aici, în podul casei, era eterică, aproape ireală. Numai două zgomote îngemănate îşi făceau loc cu greu, auzindu-se slab – un zgomot înfundat, încorporat în însuşi ambientul Auschwitz-ului şi la fel de ritmic precum valurile mării: pufăitul locomotivelor şi uruitul îndepărtat al manevrării vagoanelor de marfă.

— *Es kann kein Zweifel sein* – reluă el, apoi se opri deodată. Nu încape îndoială… nu, e prea tare. Ar trebui s-o spun ceva mai puţin categoric?

Era o întrebare ambiguă. Acum vorbea, cum mai făcuse o dată sau de două ori înainte, cu un ciudat ton scăzut şi întrebător în voce, de parcă ar fi vrut să-i solicite Sofiei părerea fără a-şi compromite autoritatea făcând-o deschis. Era, într-adevăr, o întrebare adresată amândurora. În

conversaţie, Höss era extrem de clar. Totuşi, stilul lui epistolar, observase Sofia, deşi elaborat şi cu siguranţă cultivat, aluneca adesea în perioade poticnite, labirintice, semiopace; avea ritmurile prozaice, şchioape ale unui om cu educaţie de armată, un etern aghiotant. Höss intră într-una din pauzele lui prelungite.

— *Aller Wahrscheinlichkeit nach*, îi sugeră Sofia, şovăind puţin, deşi cu mai puţină timiditate decât ar fi arătat cu câteva zile mai înainte. Asta-i mult mai puţin categorică.

— „După toate probabilităţile”, repetă Höss. Da, asta-i foarte bună. Îi îngăduie Reichsführerului mai multă libertate de a-şi forma propria părere asupra chestiunii. Scrie aşa, deci, şi continui…

Sofia simţi un licăr de satisfacţie, aproape o plăcere, la această remarcă a lui de la sfârşit. Simţea că se fisurase bariera, chiar dacă foarte puţin, dintre ei doi, după atâtea ceasuri în care purtarea lui fusese impersonală, metalică, strict de serviciu, dictând cu nepăsarea glacială a unui automat. Numai o singură dată până acum – cu o zi înainte şi durase foarte puţin –, el coborâse bariera aceea. Nu era sigură, dar chiar i se păruse că desluşeşte o urmă de căldură în vocea lui acum, de parcă i-ar fi vorbit deodată ei, unei fiinţe omeneşti cu identitate, nu unei sclave, *cine schmutzige Polin*[7] smulsă din muşuroiul furnicilor bolnave şi muribunde printr-un incredibil noroc (sau prin mila Domnului, reflecta ea cu pioşenie câteodată) şi în virtutea faptului că era, fără îndoială, printre puţinii deţinuţi, dacă nu chiar singura, care, cunoscătoare a doua limbi, poloneza şi germana, era pe deasupra şi o bună dactilografă în ambele limbi şi ştia stenografia Gabelsberger. Stenografie şi acum, completând penultimul paragraf al lui Höss către Himmler: „După toate probabilităţile, deci, trebuie reconsiderată problema transportului evreilor greci, în caz că se preconizează şi alte deportări din Atena în viitorul

[7] Unei polace murdare (lb. germană, în original).

apropiat. Mecanismul pentru Măsuri Speciale de la Birkenau devenind sever suprasolicitat, depăşind toate aşteptările, se sugerează respectuos ca, în cazul particular al evreilor greci să se ia în consideraţie destinaţii alternative din teritoriile ocupate ale Europei de Est, precum KL Treblinka sau KL Sobibór”.

Höss se opri aici, îşi aprinse încă o ţigară de la chiştocul celeilalte. Privea, uşor visător, prin fereastra întredeschisă. Deodată, scoase o scurtă exclamaţie, destul de tare ca ea să creadă că se întâmplase ceva rău. Dar un zâmbet rapid se răspândi pe faţa lui, iar ea îl auzi exclamând: „Aaah!”, când se aplecă hotărât peste pervaz, ca să se uite pe pajiştea de lângă casă.

— Aaah! repetă el încântat, trăgând aer în piept şi apoi continuă, aproape şoptind, către ea: Repede! Vino aici!

Ea se ridică şi se duse la el, apropiindu-se foarte mult, atât de mult încât îi simţi atingerea uniformei, şi îi urmări privirea, jos, pe pajişte.

— Harlekin! exclamă el. E o frumuseţe!

Un splendid armăsar arab alb ca spuma laptelui alerga nebuneşte, descriind un oval lung, încântător, pe pajiştea de jos, tot numai muşchi şi viteză, măturând gardul ţarcului cu o coadă albă, pe care şi-o ţinea în sus şi care flutura în urma lui ca un fuior de fum. Îşi scutură capul nobil cu plăcere arogantă, nepăsătoare, de parcă ar fi fost în totalitate posedat de harul fluid care îi sculptase şi îi imprimase mişcare lungilor lui picioare în galop şi de puterea sănătoasă, nărăvaşă, care-i anima fiinţa. Sofia mai văzuse armăsarul şi înainte, deşi niciodată în plin zbor poetic ca acum. Era un cal polonez, unul dintre trofeele de război, şi îi aparţinea lui Höss.

— Harlekin! îl auzi ea exclamând din nou, vrăjit de privelişte. O minune!

Armăsarul galopa singur; nu se vedea nici picior de om. Câteva oi păşteau. Dincolo de pajişte, îngrămădindu-se la

orizont, erau distrusele păduri, cu arbori piperniciţi, greu de descris, care deja începuseră să capete nuanţa plumburie a toamnei galiţiene. Câteva ferme părăsite punctau liziera. Deprimantă şi mohorâtă cum era, Sofia prefera această privelişte celei de pe fereastra din partea opusă a camerei, care dădea spre un peron de gară supraaglomerat, unde aveau loc selecţiile, şi spre posomorâtele barăci de cărămidă cenuşie din spatele gării, o scenă încoronată de tăbliţa din fier forjat, în formă de arc, care de aici se citea pe dos: ARBEIT MACHT FREI[8]. Sofia fu străbătută de un fior când, simultan, pe gât simţi un curent de aer, iar pe umăr, Höss o atinse cu vârful degetelor. N-o atinsese niciodată până atunci; se înfiora din nou, deşi atingerea era foarte impersonală.

— Uită-te la Harlekin, şopti el.

Maiestuosul animal alerga ca vântul în jurul gardului împrejmuitor, ridicând în urma lui un mic ciclon de praf ocru.

— Cei mai grozavi cai din lume, arabii ăştia polonezi, zise Höss. Harlekin – un triumf!

Calul ieşi din raza vederii lor. Atunci, comandantul se întoarse abrupt la dictare, făcându-i semn Sofiei să-şi reia locul.

— Unde rămăsesem? întrebă el.

Ea îi citi ultimul paragraf.

— Ah, şi acum, reluă el, să încheiem aşa: „Dar până la primirea de noi dispoziţii, sperăm că decizia actuală luată de comandant, de a folosi cea mai mare parte a evreilor greci apţi fizic în Detaşamentul Special de la Birkenau este aprobată. Dispunerea celor debili cât mai aproape de Măsurile Speciale pare justificată de circumstanţe”. Sfârşit de paragraf. „*Heil Hitler*!” Semnează ca de obicei şi dactilografiaz-o imediat.

În timp ce îi îndeplinea rapid ordinul, aşezându-se la

[8] Munca te face liber (lb. germană, în original).

maşina de scris, răsucind pe tambur o foaie de hârtie originală şi alte cinci pentru copiile la indigo, îşi ţinu capul aplecat deasupra muncii sale, conştientă acum că, în partea cealaltă a încăperii, el luase un memorator oficial şi începuse să citească. Ochii ei zăriseră în treacăt broşura. Nu era un manual verde SS, ci un manual de-al intendenţei armatei, albastru-ardezie, cu un titlu care înghiţea aproape toată coperta: *Metode îmbunătăţite de măsurare şi predicţie a filtrării fosei septice în condiţii nefavorabile de sol şi climă*. Höss nu pierdea deloc vremea! gândi Sofia. Nu trecuseră nici două secunde dintre ultimele lui cuvinte dictate şi cufundarea în lectura manualului. Ea încă mai simţea pe umăr amprenta fantomatică a degetelor lui. Îşi coborî ochii, bătând scrisoarea la maşină, niciun moment tulburată de informaţia seacă despre care ştia că zace îmbălsămată dedesubtul frazelor finale ale lui Höss. „Evreii greci fiind un lot atât de jalnic şi oricum pe moarte, sperăm că e în regulă faptul că au fost trimişi unităţilor detaşamentului morţii de la crematorii, unde vor căra cadavrele, le vor extrage dinţii de aur şi le vor arde în cuptoare, până când şi ei, la rândul lor, extenuaţi dincolo de putinţa de a-şi mai reveni, vor fi gata de gazare”.

Prin mintea Sofiei trecea această adaptare a prozei lui Höss chiar în timp ce-i dactilografia cuvintele, articulând o idee care, cu şase luni înainte, când sosise în lagăr, i s-ar fi părut atât de monstruoasă încât i-ar fi depăşit puterea de înţelegere, dar pe care acum o înregistra în conştiinţă ca pe un lucru obişnuit, trecător, în noul univers în care locuia, cu nimic mai remarcabil decât (ca în cealaltă lume pe care o cunoscuse odinioară) faptul că unii se duceau la brutărie să cumpere pâine.

Termină scrisoarea fără nicio greşeală, adăugând un semn de exclamare salutului către Führer cu o precizie atât de riguroasă, încât făcu maşina să răsune cu un ecou de clopoţel. Höss îşi ridică ochii din manualul său, făcu semn

să-i aducă scrisoarea şi un stilou, pe care ea i le înmâna rapid. Sofia rămase în picioare, aşteptând, în timp ce Höss mâzgăli un post-scriptum familiar pe o bucăţică de hârtie prinsă cu o agrafă în partea de jos a originalului, murmurând cu voce tare, în cadenţă, după cum îi era obiceiul, cuvintele pe care le scria:

— „Dragul meu prieten Heini: Regrete personale că nu voi putea să te întâlnesc mâine la Poznań, unde scrisoarea asta este expediată cu un curier aviatic. Mult succes cu discursul tău în faţa «Bătrânilor» SS. Rudi”.

Îi dădu scrisoarea înapoi, spunându-i:

— Trebuie să plece fără întârziere, dar ocupă-te mai întâi de scrisoarea pentru preot.

Ea se întoarse la masă, punând cu mare efort maşina nemţească pe podea şi înlocuind-o cu modelul polonez. Manufacturată în Cehoslovacia, era mult mai uşoară decât maşina de scris nemţească şi mai nouă; era şi mai rapidă, şi considerabil mai prietenoasă pentru degetele ei. Începu să dactilografieze, traducând din mers stenograma mesajului pe care i-l dictase Höss cu o după-amiază mai devreme. Acesta se referea la o problemă minoră, dar supărătoare în legătură cu relaţiile cu comunitatea. De asemenea, avea bizare ecouri din *Les Misérables*[9], roman pe care ea şi-l amintea... oh, atât de bine. Höss primise o scrisoare de la preotul unui sat din apropiere – dincolo de perimetrul zonei înconjurătoare a lagărului, care fusese evacuată de locuitorii polonezi. Preotul reclama faptul că un mic grup de gardieni beţi ai lagărului (numărul exact nu se cunoştea) pătrunsese noaptea în biserică şi furase din altar o pereche de sfeşnice de argint valoroase – obiecte de neînlocuit, într-adevăr, lucrări de artă datând din secolul al XVII-lea. Sofia îi tradusese lui Höss, cu voce tare, scrisoarea preotului, într-o poloneză fragmentată, chinuită. Simţise îndrăzneala, ba chiar impertinenţa scrisorii în timp ce o

[9] *Mizerabilii* (lb. franceză, în original), roman de Victor Hugo.

citea; una sau alta, ori poate chiar simpla prostie îl îndemnase pe neînsemnatul preot al parohiei să trimită o asemenea reclamaţie comandantului Auschwitz-ului. Totuşi, exista o oarecare politeţe vicleană; tonul era linguşitor până la slugărnicie („deranjăm răpind din preţiosul timp al comandantului”), când nu era exagerat de delicat („şi putem înţelege că un exces de consum alcoolic ar putea duce la o asemenea escapadă, care, fără îndoială, a fost făcută fără rea intenţie”), dar era foarte clar că bietul preot scrisese când era înnebunit de necaz, de parcă el şi turma lui de credincioşi fuseseră deposedaţi de cel mai sfânt şi mai valoros bun al lor, cum fără îndoială că fusese. Citind cu voce tare, Sofia accentuase tonul umil, care cumva sublinia disperarea preotului, iar când sfârşise, îl auzise pe Höss scoţând un mârâit de neplăcere.

— Sfeşnice! zise el. De ce trebuie să-mi bat eu capul cu nişte sfeşnice?

Ea îşi ridicase ochii, văzuse urma unui zâmbet ironic pe buzele lui şi îşi dăduse seama – pentru prima dată, după atâtea ore petrecute în prezenţa lui mecanică, impersonală, când orice întrebare pe care i-ar fi adresat-o el ei avea strictă legătură cu stenografia şi traducerea – că întrebarea uşor glumeaţă, retorică, îi era adresată parţial ei. Fusese într-atât de surprinsă încât îi zburase creionul din mână. Îşi simţi gura căscându-se, dar nu spuse nimic şi nu reuşi să se adune într-atât încât să-i întoarcă zâmbetul.

— Biserica, îi spusese el ei, trebuie să încercăm să fim politicoşi cu biserica locală… chiar şi aceea dintr-un sat. Este o politică bună.

Fără niciun cuvânt, ea se aplecase şi îşi luase creionul de jos.

Apoi, vorbindu-i direct, el o întrebase:

— Bineînţeles, dumneata eşti romano-catolică, nu-i aşa?

Ea nu simţi nici urmă de sarcasm în întrebare, dar câteva lungi momente nu fusese în stare să-i răspundă. Iar când

reuşi, răspunzându-i afirmativ, se simţi stingherită trezindu-se că adaugă, absolut spontan:

— Şi dumneavoastră?

Se roşise toată când realizase extraordinara idioţenie a cuvintelor ei. Dar, spre surprinderea şi uşurarea ei, el rămăsese fără expresie, iar vocea îi era chiar impasibilă şi degajată când îi răspunse:

— Eu am fost catolic, dar acum sunt un *Gottgläubiger*[10]. Cred că există o divinitate – undeva. Obişnuiam să cred în Iisus Hristos. Dar, adăugă după o pauză, m-am dezis de creştinism.

Şi asta a fost tot. O spusese la fel de indiferent de parcă ar fi cerut să fie aruncată o haină veche. Nu-i mai adresase niciun alt cuvânt neoficial, devenind din nou strict preocupat de probleme, în timp ce-i dădea instrucţiuni să scrie un memoriu către *Sturmbannführerul SS* Fritz Hartjenstein, ofiţerul comandant al garnizoanei SS, ordonându-i să organizeze o percheziţie în barăcile soldaţilor şi să se caute sfeşnicele, depunând toate eforturile pentru a-i prinde pe vinovaţi, care să fie plasaţi în custodia ofiţerului închisorii militare a lagărului pentru disciplinare. Şi aşa s-a făcut – un memoriu în cinci exemplare, cu o copie care să-i fie înmânată *Oberscharführerului SS* Kurt Knittel, administratorul Secţiei VI (*Kulturabteilung*[11]) şi responsabilul cu pregătirea şi educaţia politică în garnizoană; de asemenea, una pentru *Sturmbannführerul SS* Konrad Morgen, şeful comisiei speciale SS pentru investigarea cazurilor de corupţie din lagărele de concentrare. După aceea, se întorsese la agonia părintelui parohiei, dictându-i o scrisoare în germană, pe care îi ordonă Sofiei s-o traducă în limba preotului şi care acum, a doua zi, ea o transcria la maşină mai degrabă

[10] Credincios într-un Dumnezeu, agnostic (lb. germană, în original).

[11] Secţia sau divizia culturală (de propagandă) a armatei (lb. germană, în original).

mulţumită să simtă că era în stare să întoarcă zgrunţuroasa proză germană a lui Höss în filamentele fin articulate ale polonezei de aur: „Dragă părinte Chybiński, suntem şocaţi şi întristaţi să auzim despre vandalizarea bisericii dumneavoastră. Nimic nu este mai supărător pentru noi decât ideea profanării obiectelor sacre şi ne vom strădui să luăm toate măsurile care ne stau în puteri pentru a ne asigura de restituirea preţioaselor voastre sfeşnice. Cu toate că soldaţilor din această garnizoană li s-au inoculat cele mai înalte principii ale disciplinei cerute fiecărui membru SS – de fapt, fiecărui german care serveşte în teritoriile ocupate – este inevitabil să apară şi astfel de abateri şi nu putem decât să sperăm sincer că veţi înţelege…” Maşina de scris a Sofiei ţăcănea în liniştea deplină a mansardei, în timp ce Höss îşi studia schiţele de canalizare, muştele bâzâiau şi se zbăteau între geamuri, iar îndepărtatele manevre ale vagoanelor de marfă scoteau un uruit continuu, nedesluşit, ca tunetul de vară.

În clipa în care terminase (din nou adăugând obişnuitul Heil Hitler!), îşi simţi inima tresăltându-i din nou tumultuos, fiindcă el îi spusese ceva, iar ea îşi ridicase privirile şi descoperise că se uita fix în ochii ei. Deşi clănţănitul maşinii îi acoperise cuvintele, ea fusese aproape sigură că îi spusese: „Drăguţ batic”. Cu degete tremurând, mâna ei se ridicase automat, deşi gestul se încheiase cu o mişcare cochetă, ca să-şi atingă baticul de pe cap. Baticul, în carouri verzi, din muselină ieftină, cusut în închisoare, îi acoperea scalpul golaş, pe care părul ras complet cu şase luni înainte crescuse în smocuri groteşti şi zbârlite. Era, de asemenea, un privilegiu rar această basma; numai prizonierelor destul de norocoase pentru a lucra la Haus Höss li se permitea vreodată să-şi ascundă astfel înjositoarea ţeastă cheală pe care, într-o măsură mai mică sau mai mare, toţi ceilalţi deţinuţi, bărbaţi şi femei, o afişau în această lume închisă în spatele gardurilor electrificate. Minusculul grad de

demnitate pe care i-l conferea Sofiei baticul era un lucru pentru care simţea o slabă, dar neîndoielnică recunoştinţă.

— *Danke*, *mein Kommandant*!

Îşi simţi vocea tremurând. Ideea de a conversa cu Höss, la orice nivel care depăşea sau se abătea de la funcţia ei provizorie de secretară particulară, o umplea de teamă, de o nervozitate aproape intestinală. Iar nervozitatea era sporită de faptul că, într-adevăr, conversaţia cu Höss era dorinţa ei cea mai arzătoare. Stomacul îi chiorăi de frică – nu de comandantul însuşi, ci de o cădere nervoasă, de faptul că, până la urmă, îi va lipsi abilitatea, puterea de improvizaţie, subtilitatea purtării, talentul histrionic şi, în sfârşit, seducătoarea *convingere* prin care tânjea cu disperare să-l aducă într-o poziţie într-atât de vulnerabilă încât să-i îndeplinească micile ei cereri.

— *Danke schön*! spuse ea şcolăreşte, nepermis de tare, gândind: Proasto, ţineţi gura, o să creadă că eşti o gâscă imbecilă!

Îşi exprimă recunoştinţa cu o voce mai scăzută şi cu o gravă, calculată, clipire de pleoape, lăsându-şi cuviincios privirile în jos.

— Lotte mi l-a dat, îi explică ea. Este unul dintre cele două pe care i le-a dăruit *Frau* Höss, iar ea mi l-a lăsat mie. Îmi acoperă bine capul.

Calmează-te, acum, se gândi ea. Nu vorbi foarte mult, nu încă.

Acum, el îşi trecea privirea peste scrisoarea către preot, deşi admisese singur că nu ştia niciun cuvânt în poloneză. Sofia, urmărindu-l, îl auzi spunând:

— …*diese unerträgliche Sprache*, pe un ton uşor amuzat, schimonosindu-şi buzele ca să rostească unul dintre cuvintele care se încăpăţânau să fie de nepronunţat din acea „limbă imposibilă”, dar renunţând repede la efort şi ridicându-se în picioare.

— Bine, zise el, sper că l-am îmbunat pe acest părinţel

nefericit.

Cu paşi mari, ieşi cu scrisoarea în mână pe uşa mansardei, dispărând pentru moment din vederea Sofiei, şi strigă pe palier după aghiotantul lui, *Untersturmführerul* Scheffler, care aştepta tocmai astfel de ordine strigate pe negândite. Sofia ascultă vocea lui Höss, estompată de pereţi, ordonându-i lui Scheffler să trimită imediat un mesager cu scrisoarea la biserică. Vocea lui Scheffler răspunse, slab, de jos: „Urc imediat, domnule!”, păru să spună el. „Nu, cobor eu şi ţi-o dau!”, îl auzi pe Höss strigând nerăbdător.

Era o neînţelegere pe care comandantul căuta s-o îndrepte, mormăind în barbă pe când tropăia cu cizmele lui de călărie, din piele tare, coborând cele câteva trepte până jos, pentru a sta de vorbă cu aghiotantul, un tânăr locotenent, cu faţă impasibilă, proaspăt sosit din Ulm. Vocile celor doi îşi continuară, jos, discuţia nedesluşită, lălăită, în surdină. Atunci, printre sau peste cuvintele lor, doar pentru o fracţiune de secundă, Sofia auzi ceva care – nesemnificativ, în sine, şi foarte scurt – avea să-i rămână, mai târziu, ca una dintre cele mai nepieritoare senzaţii pe care le ţinuse minte din nenumăratele fragmente de amintiri din acel loc şi din acea perioadă. De îndată ce auzi muzica, ştiu că venea de la un masiv fonograf electric ce domina salonul supraîncărcat, în exces capitonat, cu pereţii în damasc colorat, aflat trei etaje mai jos. Aparatul cântase aproape neîntrerupt, toată ziua, timp de o săptămână şi jumătate, de când locuia ea sub acoperişul lui Höss – cel puţin, ori de câte ori putuse ea să-i audă difuzorul, fie când se afla în cotlonul umed şi înghesuit din pivniţă, unde dormea pe un balot de paie, fie aici, sus, în mansardă, când uşile deschise când şi când permiteau sunetelor să ajungă până sub streşini, trecând pe lângă urechile ei neatente.

Sofia nu asculta niciodată muzica, de fapt se străduia s-o ţină cât se putea de departe de ea, căci nu era niciodată

decât un gălăgios *schmalz*[12] nemţesc de petrecere, cântece glumeţe tiroleze, iodlere, coruri cu acompaniament de acordeoane, toate saturate de repetate acorduri siropoase de *Trauer*[13] şi revărsări melodice lacrimogene de cafenea berlineză şi varieteu, mai ales vaiete din inimă precum *Nur nicht aus Liebe weinen*[14], ciripit al păsării cântătoare preferate a lui Hitler, Zarah Leander, şi pusă să cânte mereu şi mereu, cu nemiloasă şi monotonă obsesie de către stăpâna casei – Hedwig, nevasta ostentativ şi strident împopoţonată cu bijuterii a lui Höss. Sofia invidiase fonograful până când ajunsese să-l simtă ca pe o rană în piept, aruncând priviri furişe spre el când trecea prin living, la ducere şi la întoarcere din drumurile necesare pe care le făcea între pivniţă şi mansardă. Camera era o copie a unei ilustraţii pe care o văzuse ea odată într-o ediţie poloneză a romanului *Magazinul de antichităţi*: dând pe afară de antichităţi franţuzeşti, italiene, ruseşti şi poloneze, din toate perioadele şi stilurile, arătând ca opera unui decorator nebun, care grămădise pe parchetul lucios sofale, fotolii, mese şi scrinuri, banchete, şezlonguri şi otomane capitonate – înghesuind într-un singur spaţiu, cuprinzător, înalt, dar finit, mobilier cât pentru o duzină de camere. Chiar şi în acest hidos talmeş-balmeş, fonograful ieşea cumva în evidenţă, el însuşi o imitaţie de antichitate, din lemn de cireş, opulent. Sofia nu mai văzuse niciodată un aparat cu amplificare electrică – cele pe care le văzuse ea fuseseră micuţe, cu manivelă – şi o aducea la exasperare ideea că o astfel de bijuterie trebuia să cânte doar *Dreck*[15]. Trecând mai aproape de el, descoperise că era un Stromberg Carlson, despre care presupusese c-ar fi o marcă suedeză până când Bronek – un prizonier polonez, cu

[12] Excesiv de sentimental şi înflorit (lb. germană, în original).
[13] Nostalgie, părere de rău (lb. germana, în original).
[14] Numai din dragoste să nu plângi (lb. germană, în original).
[15] Porcărie, gunoi (lb. germană, în original).

înfăţişare simplă, dar vicleană, care lucrase ca om la toate în casa comandantului şi era principalul furnizor de bârfe şi informaţii – îi spusese că era un aparat american, capturat din casa vreunui bogătan sau din vreo ambasadă străină din Vest şi transportat aici, printre munţi, alături de tonele de prăzi de război adunate cu frenezie de maniac după bogăţii, din locuinţele jefuite de prin întreaga Europă, în jurul aparatului se aflau nenumărate discuri groase, în dulapuri cu uşi de sticlă; deasupra fonografului însuşi era cocoţată o dolofană păpuşă-bebeluş bavareză, din celuloid trandafiriu, cu obrajii umflaţi gata să-i plesnească, suflând într-un saxofon placat cu aur. Euterpe, gândi Sofia, dulcea muză a muzicii, trecând grăbită la…

Die Himmel erzählen die Ehre Gottes, und seiner Hände Werk zeigt an das Firmament![16]

Corul din Câmpiile Elizee, care se strecurase peste murmurul discuţiei dintre Höss şi aghiotantul de jos, stârni în Sofia o exaltare subită şi atât de uluitoare încât se ridicase spontan de pe scaunul ei de la maşina de scris, ca într-un omagiu, tremurând. Ce naiba se întâmpla? Ce prost sau ţicnit pusese discul ăsta? Sau poate nu era decât Hedwig Höss însăşi, care-şi pierduse deodată minţile? Sofia nu ştia, deşi nu conta (mai târziu se gândise că trebuie să fi fost a doua fiică a lui Höss, Emmi, o copilă blondă de unsprezece ani, cu o faţă posacă, pistruiată, ca o lună plină, care, din plictiseală, după prânz, se jucase punând să cânte melodii noi şi străine); nu conta. „Osana extatică se mişca pe pielea ei asemenea unor mâini divine, dându-i senzaţia unor fiori de gheaţă; unul după altul, frisoanele îi furnicau pielea; pentru câteva lungi secunde, ceaţa şi noaptea existenţei sale, prin care se târâse ca o somnambulă, se evaporară ca topite de soarele arzător. Făcu un pas spre

[16] *Cerurile cântă slava lui Dumnezeu/ şi lucrarea mâinilor Lui/ se arata pe boltă* (lb. germană, în original); din oratoriul *Creaţiunea* (1798), de Joseph Haydn, vers cântat de Arhanghelul Rafael.

fereastră. În geamul înclinat îşi văzu reflecţia feţei palide de sub baticul în carouri, deasupra uniformei ei grosolane de deţinut, în dungi albe şi albastre; clipind, lăcrimând, uitându-se drept prin propria imagine străvezie, zări din nou armăsarul alb magic, acum păscând, pajiştea, oile de dincolo de ţarc şi, mai departe încă, parcă la marginea lumii, liziera de postav cenuşiu a pădurii autumnale, transformate de muzica incandescentă într-o friză înaltă, de frunziş veşted, dar maiestuos, incredibil de frumos, luminând de o slavă imanentă. „Tatăl nostru…” începu ea în germană. Pe jumătate amorţită, purtată mult departe de rugăciune, închise ochii, în timp ce trioul de arhangheli îşi cânta misterioasa laudă a pământului ce se roteşte:

Dem kommenden Tage sagt es der Tag.

Die Nacht, *die verschwand der folgenden Nacht*[17].

— Şi atunci muzica s-a oprit, îmi spuse Sofia. Nu, nu chiar atunci, ci puţin după aceea. S-a oprit în mijlocul acelui pasaj final – poate îl ştii? –, acela care în engleză zice, cred, ceva de genul „Pe tot pământul răsună Cuvântul”… S-a oprit, pur şi simplu, deodată această muzică şi am simţit un gol absolut.

N-am mai sfârşit de spus *Tatăl nostru*, rugăciunea începută. Nu mai ştiu acum, dar mă gândesc că acesta a fost momentul în care am început să-mi pierd credinţa. Dar nu mai ştiu *când* m-a părăsit Dumnezeu pe mine. Sau eu l-am părăsit pe El. În orice caz, am simţit acel gol. A fost ca şi cum aş fi găsit ceva preţios într-un vis în care totul pare atât de real – ceva sau pe *cineva*, vreau să spun, incredibil de preţios –, doar ca să te trezeşti şi să-ţi dai seama că persoana preţioasă a dispărut. Pentru totdeauna! Am simţit asta de atâtea ori în viaţa mea, trezindu-mă cu pierderea asta! Şi când muzica s-a oprit, a fost exact la fel, şi deodată

---

[17] *Din zilele ce vin vorbeşte ziua./ Noaptea, dispăruta,/ nopţii ce vine*… (lb. germană, în original); din oratoriul *Creaţiunea*, de Joseph Haydn; vers cântat de trei arhangheli, Rafael, Mihail şi Gavriil.

am ştiut – am avut premoniţia asta – că nu voi mai asculta niciodată o astfel de muzică. Uşa era încă deschisă şi îi puteam auzi pe Höss şi pe Scheffler vorbind, în capul scărilor. Apoi, departe, de la parter, Emmi – sunt sigură că a fost Emmi – a pus la fonograf, ghici ce! *Polca butoiului de bere*. Am simţit o furie aşa de mare atunci! Căţeaua aia mică şi grasă, cu faţa ca o lună albă, făcută din o-le-o-mar-ga-rină. Îmi venea s-o omor. Pusese să cânte *Polca butoiului de bere* la maximum; se auzea probabil şi în grădină, şi în barăci, şi în oraş. Până în Varşovia. Era cântată în engleză melodia aia stupidă.

Dar ştiam că trebuie să mă stăpânesc, să uit de muzică, să mă gândesc la altceva. De asemenea, înţelegi, ştiam că trebuie să-mi folosesc şi ultimul strop de *intelligence* pe care o aveam, şi ultimul strop de *spirit*, cred că i-ai spune tu, ca să obţin ce voiam de la Höss. Ştiam că ura polonezii, dar asta nu conta. Făcusem deja asta – *comment dit-on*, *fêlure*[18]... crăpătură! – o crăpătură în masca lui şi acum trebuia să merg mai departe pentru că timpul era *l essence*. Bronek, omul la toate, ne şoptise nouă, femeilor, în pivniţă, că auzise zvonuri cum că Höss avea să fie transferat curând la Berlin. Trebuia să mă mişc repede dacă voiam să... da, am s-o spun, să-l *seduc* pe Höss, chiar dacă mi se face rău uneori când mă gândesc la asta, sperând că voi putea cumva să-l seduc mai degrabă cu mintea mea decât cu trupul. Sperând că nu va trebui să-mi folosesc trupul dacă îl voi putea convinge cu celelalte calităţi. Okay, Stingo, să-i dovedesc lui că Zofia Maria Biegańska

Zawistowska, okay, poate că era *cine schmutzige Polin*, ştii, *tierisch*, animal, doar o sclavă, *Dreckpolack* et cetera, dar era încă o naţional-socialistă la fel de convinsă şi de bună ca şi Höss însuşi, şi că trebuia să fiu eliberată din acea crudă şi nedreaptă închisoare. *Voilà*!

În sfârşit, atunci, Höss s-a întors, urcând iar. Îi puteam

[18] Cum se zice fisură (lb. franceză, în original).

auzi cizmele pe trepte deopotrivă cu *Polca butoiului de bere*. Am luat această decizie, că într-un fel lui i-aş fi putut părea atrăgătoare dacă rămâneam, acolo, la fereastră. Sexy, ştii. Iartă-mă, Stingo, dar ştii ce vreau să spun – să arăt de parcă voiam să mă fut. Să arăt de parcă voiam să mi se ceară să mă fut. Dar, vai, ochii mei! Iisuse Hristoase, ochii mei! Erau foarte roşii, ştiam, de la plâns, şi încă mai plângeam, şi m-am temut că asta o să-mi dea planul peste cap. Dar am reuşit să mă opresc şi să-mi şterg lacrimile cu dosul mâinii. Şi m-am uitat din nou pe fereastră, să văd frumuseţea pădurii aceleia, când auzisem fragmentul din Haydn. Însă vântul se schimbase deodată, ştii, şi tot ce-am mai putut vedea a fost fumul de la cuptoarele din Brikenau, coborând peste câmpuri şi peste pădure. Atunci a intrat Höss.

Norocoasă Sofia! E remarcabil când te gândeşti că, în acel moment al existenţei sale în lagăr, la şase luni de la sosire, nu era doar foarte sănătoasă, dar mai fusese şi cruţată de cele mai rele efecte ale înfometării. Asta nu însemna belşug totuşi. Ori de câte ori îşi amintea despre perioada aceea (şi rareori intra în detalii, aşa că n-am obţinut niciodată de la ea descrierea senzaţiei de a trăi în iad pe care o obţii de regulă din mărturiile scrise; totuşi, evident că văzuse iadul, îl simţise, îl respirase), sugera că fusese destul de decent hrănită, dar numai în comparaţie cu înfometarea totală pe care deţinuţii de rând o îndurau zi de zi, ceea ce însemna că fusese hrănită cu porţii foarte reduse. În timpul celor aproximativ zece zile pe care le petrecuse în pivniţa lui Höss, de pildă, mâncase resturile de la bucătărie şi de la masa lui Höss, în general coji de legume şi zgârciuri de carne – pentru care era profund recunoscătoare. Reuşise să treacă puţin peste nivelul minim de subzistenţă, dar numai pentru că avusese noroc. În toate comunităţile de sclavi se dezvoltă rapid o ierarhie, o ordine piramidală, tipare de influenţă şi privilegii; din

pricina marelui ei noroc, Sofia s-a trezit în grupul celor puţini din elită.

Elita aceasta, probabil alcătuită din câteva sute din miile de prizonieri care populau Auschwitz-ul în fiecare moment, o formau cei care, prin diverse stratageme sau, din nou, prin noroc, îndeplineau unele funcţii pe care SS-ul le socotea indispensabile sau cel puţin de importanţă vitală. („Indispensabil”, aplicat strict la fiinţele omeneşti captive la Auschwitz, ar fi un *non sequitur*). Funcţiile acestea însemnau supravieţuirea temporară sau prelungită, fireşte în comparaţie cu rolurile jucate de marele număr al deţinuţilor din lagăr care, din pricina inutilităţii lor şi a uşurinţei cu care puteau fi înlocuiţi, nu aveau decât o singură menire: să muncească până la epuizare şi apoi să moară. Asemenea oricărui grup de meşteri pricepuţi, elita din care făcea parte şi Sofia (printre care se aflau croitori din Franţa şi din Belgia care erau puşi să facă haine elegante din mărfurile de calitate smulse pe peronul gării de la evreii condamnaţi, cizmari experţi şi lucrători în piele de calitate superioară, grădinari miraculoşi, tehnicieni şi ingineri cu specializări specifice şi o mână de oameni ca Sofia, cu abilităţi multiple lingvistice şi de secretariat) era cruţată de la exterminare din motivul pur pragmatic că talentele lor erau foarte aproape de a fi inestimabile, în măsura în care acest cuvânt avea vreo semnificaţie de genul ăsta în lagăr. Astfel, până când vreun crud capriciu al sorţii nu îi mătura şi pe ei – o ameninţare foarte posibilă, care-i pândea în orice zi –, această elită nu suferea, cel puţin, de rapida prăbuşire în dezintegrare, care era destinul tuturor celorlalţi.

Poate ar ajuta la clarificarea celor ce s-au petrecut între Sofia şi Rudolf Höss dacă am încerca pentru o clipă să examinăm natura şi funcţia lagărului de la Auschwitz, în general, dar în special în timpul celor şase luni de după sosirea ei, la începutul lui aprilie din acel an 1943. Subliniez

data pentru că este importantă. Multe se pot exprima în termenii metamorfozei pe care a suferit-o lagărul în urma unui ordin (fără îndoială pornit de la Führer) ajuns la Höss prin intermediul lui Himmler, cândva în prima săptămână a lunii aprilie. Ordinul era unul dintre cele mai monumentale şi devastatoare dintre toate cele promulgate de când „soluţia finală" însăşi fusese concepută de creierii fecunzi ai taumaturgilor nazişti: şi anume, camerele de gazare recent construite şi crematoriile de la Birkenau aveau să fie folosite *exclusiv* pentru exterminarea evreilor. Edictul acesta suspenda regulile anterioare de procedură, care îngăduiau la gazare şi ne-evreii (majoritatea polonezi, ruşi şi alţi slavi) pe baza aceleiaşi „baze" de selecţie, a stării de sănătate şi a vârstei, care se aplica şi evreilor. Exista o necesitate tehnologică şi logistică încorporată în noua directivă, al cărei stimul deriva nu din vreo subită grijă din partea germanilor de a-i păstra, dintre deportaţi, pe slavi şi pe ceilalţi „arieni" ne-evrei, ci din obsesia dominantă – izvorâtă de la Hitler şi atingând acum dimensiunile unei manii în minţile lui Himmler, Eichmann şi ale verişorilor lor suzerani în lanţul de conducere al SS-ului – pentru a începe odată eliminarea evreilor până când avea să piară şi ultimul din Europa. Noul ordin era, de fapt, pregătirea în vederea acţiunii: facilităţile de la Birkenau, gargantueşti cum erau, aveau totuşi limite atât de capacitate, cât şi termice; cu prioritatea lor de acum absolută şi incontestabilă pe lista *der Massenmord*, evreilor li se oferea brusc o neobişnuită exclusivitate. Cu foarte puţine excepţii (ţiganii, de pildă), Birkenau era numai al lor. Numai ideea numărului lor enorm „îmi dădea dureri de dinţi noaptea", scria Höss, care voia să spună că scrâşnea din dinţi şi care, în ciuda lipsei lui de imaginaţie, putea exprima plastic o cruzime într-o frază sau două.

În această situaţie, aşadar, Auschwitz-ul ni se relevă în dubla sa funcţionalitate: ca o bază a uciderii în masă, dar şi

ca o vastă enclavă dedicată practicării sclaviei. Totuşi, era o formă nouă de sclavie – a fiinţelor omeneşti continuu înlocuite şi lesne dispensabile. Această dualitate este adesea pierdută din vedere. „Cea mai mare parte a literaturii despre lagărele de concentrare tinde să accentueze rolul lagărelor ca locuri de execuţie”, scria Richard L. Hubenstein, în capodopera sa *Perfidia istoriei*. „În mod regretabil, puţini teoreticieni ai eticii sau ai gândirii religioase au acordat atenţie faptului politic deosebit de semnificativ că lagărele erau, în realitate, o nouă formă de societate umană”. Cartea sa – lucrarea unui profesor american de istorie a religiilor – este scurtă ca dimensiuni finite (subtitlul său, *Holocaustul şi viitorul Americii*, poate da o idee despre ambiţioasa – şi înfiorătoarea – încercare de a face, deopotrivă, o profeţie şi o sinteză istorică) şi nu este locul aici de a-i sublinia cum se cuvine întreaga forţă şi complexitate sau rezonanţele morale şi religioase pe care izbuteşte să le transmită; cu siguranţă va rămâne un memorator esenţial al perioadei naziste, o necropsie înspăimântător de precisă şi o imperioasă analiză a propriului nostru viitor nesigur. Noua formă a societăţii umane dezvoltate de nazişti despre care scrie Hubenstein (aprofundând tezele lui Arendt) este o „societate de totală dominare”, evoluând direct din instituţia sclaviei aşa cum a fost ea practicată de marile naţiuni ale Occidentului, totuşi împinsă până la apoteoza despotismului la Auschwitz, printr-un concept novator care, prin contrast, aruncă o lumină benignă asupra vechii sclavii de pe plantaţii, chiar şi în formele sale cele mai barbare: acest concept cu sânge proaspăt era bazat pe simplul, dar absolutul caracter *dispensabil* al vieţii omeneşti.

Era o teorie care spulbera toate ezitările de dinainte în privinţa persecuţiilor. Frustraţi cum probabil au fost, uneori, de dilema surplusului de populaţie, proprietarii de sclavi tradiţionali din lumea occidentală au fost constrânşi de

creştinism să evite orice ar fi putut semăna cu „soluţia finală” în rezolvarea problemei mâinii de lucru excedentare; nimeni nu putea împuşca un sclav costisitor şi neproductiv; stăpânul îl suporta pe bătrânul Sam şi când devenea împovărat de ani şi îi slăbeau puterile, lăsându-l să moară în pace. (Lucrurile n-au stat întotdeauna aşa. Sunt multe dovezi, de pildă, că în Indiile de Vest, la mijlocul secolului al XVIII-lea, stăpânii europeni nu simţeau nicio mustrare de cuget când îşi munceau sclavii până mureau. În general totuşi ceea ce am spus este valabil.) Odată cu naţional-socialismul a apărut o dezbărare de orice rămăşiţe de pietate. Naziştii, cum subliniază Hubenstein, au fost primii stăpâni de sclavi care au abrogat total orice urmă de sentimente umane privitoare la esenţa vieţii înseşi; ei au fost primii „capabili de a preface fiinţele omeneşti în instrumente în întregime supuse voinţei lor, chiar şi atunci când le cereau să se întindă în propriile gropi ca să fie împuşcate”.

De la cei care ajungeau la Auschwitz, după metode discriminatorii privind costurile şi alte formulări savante de investiţii şi profit, se aştepta să se lupte pentru existenţă doar o perioadă bine determinată de timp: trei luni. Sofia şi-a dat seama de asta la o zi sau două după sosirea ei, când, mânată în turmă laolaltă cu alte câteva sute de deţinute proaspăt sosite – în marea majoritate poloneze de toate vârstele, arătând ca o ogradă plină de orătănii jumulite în zdrenţele lor jalnice şi cu scalpurile lucioase, proaspăt rase –, îi pătrunseră în conştiinţa ei traumatizată cuvintele unui funcţionar SS, un anume *Hauptsturmführer* Fritzeh, care enunţase clar scopul acestei Cetăţi a Durerii şi le ceruse celor care tocmai intraseră să abandoneze orice speranţă.

— Îmi amintesc exact cuvintele lui, mi-a spus Sofia. A zis: „Aţi venit într-un lagăr de concentrare, nu într-un sanatoriu, şi există o singură cale de ieşire – în sus, pe hornul cuptorului”. A mai spus: „Cui nu-i place asta poate încerca

să se atârne de gard. Pentru evreicele din acest grup, dacă există, nu aveţi dreptul de a trăi mai mult de două săptămâni”. Apoi a spus: „Sunt printre voi călugăriţe? Ca şi preoţii, aveţi o lună. Toate celelalte, trei luni”.

Aşadar, în esenţă, naziştii puseseră la punct, cu desăvârşită măiestrie, o moarte-în-viaţă mai cumplită decât moartea şi intenţionat mult mai crudă, pentru că puţini dintre cei osândiţi la început – în acea primă zi – puteau şti că sclavia aceasta cu tortură, boli şi foamete era doar un simulacru malefic de viaţă prin care ei aveau să călătorească, fără a se putea opune, spre moarte. După cum conchidea Rubenstein: „Lagărele erau astfel o mult mai autentică ameninţare permanentă la viitorul omenirii decât ar fi fost dacă ar fi funcţionat numai ca experiment de ucidere în masă. Un centru de exterminare poate doar fabrica cadavre; o societate a dominaţiei totale creează o lume a morţilor vii…”.

Sau, cum a spus Sofia: „Cei mai mulţi dintre ei, când ajungeau aici, dacă ar fi ştiut, s-ar fi rugat să fie gazaţi imediat”.

Dezbrăcarea şi percheziţia prizonierilor care aveau loc invariabil de cum soseau la Auschwitz, rareori le permiteau deţinuţilor să-şi păstreze vreun obiect personal. Totuşi, din cauza realizării haotice şi adesea neglijente a acestui proces, existau prilejuri când un nou-venit era destul de norocos să rămână cu o mică avere personală sau cu vreun articol de îmbrăcăminte. Printr-o combinaţie de ingeniozitate personală, de pildă, şi superficialitate din partea unuia dintre gardienii SS, Sofia a izbutit să-şi păstreze o pereche foarte ponosită, dar încă purtabilă de ghete din piele, pe care le cumpărase în ultimele zile de şedere în Cracovia. Într-una dintre aceste ghete, amenajat în căptuşeală, era un mic compartiment, ca o crăpătură, care conţinea un pamflet, cu urme de degete, mânjit, foarte mototolit, dar încă lizibil, de vreo douăsprezece pagini şi

patru mii de cuvinte pe a cărui pagină de titlu era scrisă această legendă: *Die polnische Judenfrage*: *Hat der Naţionalsozialismus die Antwort*? Adică *Problema evreiască a Poloniei*: *deţine naţional-socialismul răspunsul*? A fost probabil cea mai flagrantă evaziune a Sofiei (şi una cuprinzând cea mai ciudată minciună) faptul că, iniţial, îmi tot îndrugase despre extraordinara libertate şi toleranţă din copilăria ei, păcălindu-mă nu doar pe mine, după cum sunt sigur că l-a păcălit şi pe Nathan, dar ascunzându-mi până în ultimul moment posibil un adevăr pe care, doar când a trebuit să-şi justifice jocul pe lângă comandant, nu l-a mai putut tăinui: pamfletul fusese scris de tatăl ei, profesorul Zbigniew Biegański, distinsul profesor de jurisprudenţă la Universitatea Iagellon din Cracovia, doctor în drept, *honoris causa* al universităţilor Kar Iova, Bucureşti, Heidelberg şi Leipzig.

Nu era uşor pentru ea să-mi spună toate acestea, mi-a mărturisit muşcându-şi buzele şi pipăindu-şi nervos obrazul tras şi livid; era mai cu seamă dificil să-şi dea în vileag minciunile după ce crease cu atâta abilitate o perfectă efigie a integrităţii şi decenţei paterne: grozavul tată de familie socialist, frământându-se îngrijorat de apropierea terorii, un om aureolat cu toate calităţile în portretul ei, un brav susţinător al libertăţii care îşi riscase viaţa ca să-i salveze pe evrei în pogromurile ruseşti. Când mi-a spus acestea, în vocea ei se simţea un timbru de durere adâncă. Minciunile ei! îşi dădea seama că îi puneau la îndoială credibilitatea şi în celelalte privinţe, acum, când conştiinţa o forţa să admită că toate relatările despre tatăl ei fuseseră pură născocire. Pentru că astea erau – născociri, minciuni jalnice, încă o fantezie servită ca fragilă pavăză, o deznădăjduită şi sfărâmicioasă linie de apărare între cei la care ţinea, ca mine, şi vinovăţia ce mocnea într-însa. Aveam, oare, s-o iert, a întrebat ea, acum, că aflasem deopotrivă adevărul şi nevoia care o determinase să spună

minciuni? I-am mângâiat dosul palmei şi, fireşte, am asigurat-o că o s-o iert.

Pentru că eu n-aş fi fost în stare să înţeleg treaba asta cu Rudolf Höss, am continuat eu, dacă n-aş fi ştiut adevărul despre tatăl ei. De altfel, nu mă minţise *complet* mai înainte, stăruia Sofia, când îmi descrisese idilicii ani ai copilăriei sale. Casa în care trăise, acolo, în Cracovia, fusese în multe privinţe un loc de nemaipomenită căldură şi siguranţă, în anii aceia dintre războaie. Domnise o dulce tihnă familială, datorată în mare măsură mamei Sofiei, o femeie deschisă, expansivă, iubitoare, a cărei amintire îi era tare dragă, fie numai şi pentru pasiunea faţă de muzică pe care i-o transmisese unicei sale fiice. Încercaţi să vă închipuiţi traiul unei familii aproape academice din lumea occidentală în timpul acelor ani ’20 şi ’30, care se scurgea molcom – cu ceaiuri ritualice şi seri muzicale, cu ieşiri, vara, la ţară, în peisajul cu dealuri domoale şi moleşite, cu dineuri cu studenţii şi excursii semestriale în Italia, cu anii sabatici la Berlin şi Salzburg – şi veţi avea o idee despre caracteristica vieţii Sofiei din zilele acelea şi despre parfumul său civilizat, despre coloritul său echilibrat, chiar jovial. Peste această scenă totuşi se întindea un nor sumbru, stăruitor, o prezenţă apăsătoare şi înăbuşitoare, care contamina înseşi izvoarele copilăriei şi tinereţii ei. Acesta era permanent copleşitoarea personalitate a tatălui ei, un om care exercitase asupra căminului său şi mai ales asupra Sofiei o dominaţie tiranică, atât de inflexibilă şi totuşi atât de viclean subtilă, încât ea devenise femeie în toată firea până să-şi dea seama că îl ura din tot sufletul.

Sunt rare momentele în viaţă când intensitatea unei emoţii îngropate, pe care cineva a simţit-o faţă de o altă persoană – o animozitate reprimată sau o dragoste nebună –, ţâşneşte la suprafaţa conştiinţei cu nemijlocită claritate; uneori este un cataclism trupesc, chiar de neuitat. Sofia a spus că ea, una, nu va uita niciodată momentul precis în

care revelaţia urii pe care o nutrea faţă de tatăl ei a învăluit-o într-o dogoare oribilă, lăsând-o fără grai, şi crezuse că o să moară pe loc…

El era un bărbat înalt, robust, purtând de regulă frac, cămaşă cu guler tare şi cravată lată, de tip eşarfă, ţinută demodată, dar deloc grotescă în Polonia acelor vremuri. Chipul lui era de polonez clasic: pometi înalţi şi laţi, ochi albaştri, buze cărnoase, nas lătăreţ şi carn, urechi clăpăuge de elf. Purta perciuni şi părul lui blond, subţire, era pieptănat pe spate şi întotdeauna grijuliu frezat. Doi dinţi din argint îi ştirbeau înfăţişarea arătoasă, însă numai când deschidea larg gura. Printre colegii săi, era considerat oarecum un dandy, deşi nu la modul absurd; considerabila sa reputaţie academică îl punea la adăpost de ridicol. Era respectat în ciuda vederilor sale radicale – un ultraconservator într-o facultate de conservatori. Nu numai profesor de drept, ci şi avocat practicant, din când în când, se afirmase ca o autoritate în materie de uz internaţional al brevetelor – în principal privind schimburile dintre Germania şi ţările est-europene –, şi onorariile încasate din această ocupaţie secundă, într-un mod perfect etic, îi îngăduiau să se bucure de un nivel de trai ceva mai îmbelşugat decât ceilalţi colegi de la facultate, într-o eleganţă de proporţii modeste. Era bun cunoscător al vinurilor de Mosella şi al ţigărilor de foi Upmann. Profesorul era, de asemenea, un catolic practicant, deşi nici pe departe un habotnic.

Ceea ce îmi povestise Sofia mai înainte despre tinereţea şi educaţia lui era, se pare, adevărat: anii petrecuţi cândva la Viena, pe vremea lui Franz Josef, îi hrăniseră pasiunea proteutonică şi îl înflăcăraseră definitiv cu viziunea unei Europe salvate prin pangermanism şi spiritul lui Richard Wagner. Era o dragoste la fel de pură şi de durabilă ca şi ura lui faţă de bolşevism. Cum ar fi putut săraca şi înapoiata Polonie (îl auzise Sofia spunând adesea), pierzându-şi identitatea cu regularitate de ceas în faţa

valurilor succesive de asupritori – în special a barbarilor ruşi, care acum erau în ghearele anticristului comunist –, să-şi găsească salvarea şi mântuirea culturală dacă nu prin intervenţia Germaniei, care contopise cu atâta magnificenţă o tradiţie istorică aureolată mitic şi supertehnologia secolului al XX-lea, creând o sinteză profetică ce le putea servi drept model naţiunilor mai mici? Ce naţionalism era mai potrivit pentru o naţiune difuză, nestructurată ca Polonia decât naţionalismul practic şi deopotrivă pasionant estetic al naţional-socialismului, în care *Die Meistersinger*[19] avea o influenţă civilizatoare cu nimic mai prejos decât noile mari *autobahn*

Profesorul – pe lângă faptul că nu era nici liberal, nici câtuşi de puţin socialist, cum mi-l înfăţişase iniţial Sofia – era un aderent declarat al facţiunii politice ultrareacţionare cunoscute ca Partidul Naţional Democrat, poreclit ENDEK, printre ale cărui principii călăuzitoare era şi antisemitismul militant. De-a dreptul fanatică în a-i identifica pe evrei cu comunismul internaţional şi viceversa, mişcarea aceasta a fost deosebit de influentă în universităţi, unde, la începutul anilor ’20, violenţa fizică împotriva studenţilor evrei devenise endemică. În calitate de membru al aripii moderate a partidului, profesorul Biegański, pe atunci o tânără stea a facultăţii, de treizeci şi ceva de ani, a scris un articol într-un important ziar politic varşovian, deplângând aceste atacuri, ceea ce a făcut-o pe Sofia, peste mulţi ani, să se întrebe – când dăduse peste eseu – dacă el nu suferise cumva un acces de umanism radical-utopic. Bineînţeles, Sofia greşise absurd – aşa cum se greşise ori probabil denaturase intenţionat adevărul (făcându-se vinovată de încă o minciună faţă de mine), când susţinuse că tatăl ei urâse guvernarea despotică a mareşalului

[19] *Maeştrii cântăreţi*, operă de Richard Wagner, compozitorul care a reprezentat esteticul în antisemitismul nazist şi a cărui muzică a fost simbolul naţionalismului german.

Piłsudski, acel fost radical, pentru că instaurase un regim practic totalitar în Polonia la sfârşitul anilor ’20. tatăl ei urâse guvernarea despotică, avea să afle ea mai târziu, îl urâse cu furie, mai ales pentru că, în modul paradoxal al dictatorilor, el emisese edict după edict pentru protejarea evreilor. Profesorul, aşadar, îşi muşcase zăbala, cum se spune, până după moartea lui Piłsudski, în 1935, când legile care le garantau drepturi evreilor au fost anulate, expunându-i din nou terorii pe evreii polonezi. Din nou, cel puţin la început, profesorul Biegański a îndemnat, prudent, la moderaţie. Alăturându-se unui grup fascist renăscut, cunoscut ca Partidul Naţional Radical, care îşi exercita hotărâtor înrâurirea printre studenţii universităţilor poloneze, profesorul – acum o voce dominantă – a sfătuit la temperare, încă o dată lansând avertismente împotriva valului de ciomăgeli şi bătăi care se abătuse asupra evreilor, nu doar în universităţi, ci şi pe străzi. Cu toate acestea, el dezaproba violenţa mai puţin pe baza unei ideologii, cât din pricina unei perverse sensibilităţi personale; deşi aparent îşi frângea mâinile, rămăsese loial obsesiei care îi stăpânise şi îi umpluse fiinţa atât timp: a început să filosofeze metodic despre necesitatea eliminării evreilor din toate domeniile vieţii, începând cu acela academic.

A scris furibund despre această problemă, în poloneză şi în germană, trimiţând nenumărate articole distinselor ziare politice şi juridice din Polonia şi din alte centre culturale ca Bonn, Mannheim, München şi Dresda. Una dintre temele sale majore era „inutilitatea evreilor”, în legătură cu care a dezbătut pe larg chestiunile „transferului de populaţie” şi ale „expatrierii”. A fost membru al misiunii guvernamentale trimise în Madagascar pentru a cerceta posibilitatea înfiinţării unor aşezări evreieşti. (Îi adusese Sofiei o mască africană – ea-şi amintea că se întorsese bronzat). Cu toate că încă se abţinea de la a sugera violenţa, începuse să

ezite, iar insistenţa sa în privinţa necesităţii unei rezolvări practice *imediate* a problemei era din ce în ce mai fermă. O oarecare nerăbdare se manifesta în viaţa profesorului. Devenise activist de frunte în mişcarea segregaţionistă şi fusese unul dintre părinţii ideii de separare în „bănci-ghetou” a studenţilor evrei. Era un pătrunzător analist al crizei economice. Ţinea la Varşovia discursuri care incitau gloata. Într-o economie în criză, tuna şi fulgera el, ce drept aveau evreii de ghetou, străini, să concureze pentru slujbe cu polonezii cinstiţi, care se adunaseră în oraş de pretutindeni? Pe la sfârşitul anului 1938, în plin avânt al pasiunii sale, a început să lucreze la al său *magnum opus*, mai sus-menţionatul pamflet, în care pentru prima oară aborda ideea – cu foarte mare prudenţă, retractând şi învăluind totul într-o circumspecţie frizând ambiguul – a „lichidării totale”. Ambiguă, tatonantă – dar prezentă. Lichidare. *Nu brutalitate*. Lichidare totală. Între timp, de vreo câţiva ani, Sofia transcria unele dintre dictările tatălui său şi, cu umilinţă şi docilitate ca orice peon, îndeplinise toate corvezile de secretariat pe care i le poruncise el. Truda ei supusă, pe care o efectua cu răbdare, ca toate fiicele poloneze prinse în plasa tradiţiei obedienţei absolute faţă de tată, a culminat într-o săptămână din iarna lui 1938, când bătuse la maşină şi redactase manuscrisul *Problema evreiască a Poloniei*: *deţine naţional-socialismul răspunsul*? Abia atunci a înţeles ea sau, mai bine spus, a început să înţeleagă ce urmărea tatăl ei.

În pofida întrebărilor sâcâitoare cu care încercam s-o descos pe Sofia despre aceste lucruri, era greu pentru mine să-mi fac o imagine completă despre copilăria şi tinereţea ei, deşi unele lucruri deveniseră foarte clare. Obedienţa ei faţă de tată, de pildă, era completă, la fel ca în orice cultură neopaleolitică a pigmeilor din pădurile tropicale, în care se cere fidelitate absolută de la neajutoratele progenituri. Ea nu pusese niciodată sub semnul întrebării această loialitate;

era în sângele ei într-atât încât, pe când fusese copilă, rareori se răzvrătise. Totul era pecetluit de catolicismul ei polonez, în care venerarea tatălui părea potrivită şi necesară oricum, într-adevăr, a recunoscut că poate simţise chiar plăcere în răspunsurile ei aproape înjositoare, în „Da, tată” şi „Nu, mulţumesc, tată”, pe care era silită să le spună zilnic, în îndatoririle şi atenţiile pe care trebuia să i le arate, în respectul ritualic, în obedienţa silită pe care o împărţea cu mama sa. Poate că fusese, admisese ea, de-a dreptul masochistă. La urma urmelor, chiar şi în cele mai nefericite amintiri ale ei, trebuia să recunoască faptul că el nu fusese crud cu niciuna dintre ele; avea un simţ al umorului jucăuş, chiar dacă părea crud, şi era, în pofida semeţiei şi maiestuozităţii lui, dispus să le ofere mici recompense, deşi rar.

Pentru a rămâne fericit, un tiran în familie nu poate fi tot timpul neîndurător. Probabil aceste calităţi atenuante (îngăduindu-i Sofiei să-şi perfecţioneze franceza, pe care el o considera o limbă decadentă; îngăduindu-i mamei sale să-şi cultive dragostea pentru alţi compozitori decât pentru Wagner, dintre cei neînsemnaţi ca Faure, Debussy şi Scarlatti) au făcut-o pe Sofia să accepte fără niciun resentiment conştient dominaţia lui completă asupra vieţii ei şi după ce se măritase. În plus, ca fiică a unui distins, deşi foarte colorat şi controversat, membru al facultăţii (mulţi, dar nicidecum toţi colegii lui împărtăşeau vederile etnice extremiste ale profesorului), Sofia era doar vag conştientă de convingerile politice ale tatălui ei, de furia lui continuă. El ţinea toate acestea departe de familie, deşi evident că în primii ani ai adolescenţei sale nu se putea ca Sofia să rămână complet neştiutoare de animozitatea lui faţă de evrei. Însă n-ar fi fost deloc un fapt fără precedent în Polonia să ai un părinte antisemit. Cât despre ea – cufundată în studiile ei, ocupată cu biserica, prietenii şi modestele evenimente sociale ale timpului, cu lectura

cărţilor, cu filmele (zeci de filme, majoritatea americane), cu exerciţiile la pian împreună cu mama sa, ba chiar şi cu vreo două flirturi nevinovate – atitudinea ei în privinţa evreilor, aflaţi în cea mai mare parte în ghetoul din Cracovia, spectre abia vizibile, era în general indiferenţă. Sofia a insistat asupra acestui punct; eu încă o cred. Evreii, pur şi simplu, n-au interesat-o – cel puţin până când, în calitatea ei de secretară silită, a început să ghicească adâncimea şi amploarea entuziasmului pârjolitor al tatălui ei.

Profesorul îi impusese să înveţe dactilografia şi stenografia când n-avea decât şaisprezece ani. Poate că el deja îşi făcuse planul s-o folosească. Poate că anticipa deja timpul când avea să aibă nevoie de serviciile şi abilităţile ei; faptul că era fiica lui, fără îndoială îi sporea avantajele de confort şi confidenţialitate. În orice caz, deşi timp de mai mulţi ani ea lucrase weekenduri de-a rândul la dactilografierea majorităţii corespondenţei lui bilingve în legătură cu brevetele (uneori folosind un dictafon britanic, pe care ea îl ura pentru glasul deformat, fantomatic şi îndepărtat, un pic sinistru), niciodată, până în preajma Sărbătorilor Crăciunului din 1938, nu fusese pusă să se ocupe de vreunul dintre numeroasele lui eseuri; acestea erau încredinţate asistenţilor lui de la universitate. Astfel se trezise, ca în revărsarea soarelui din zori, în plină bătaie a razelor conceptelor filosofiei lui mustind de ură, când el o pusese să stenografieze după metoda Gabelsberger şi apoi să transcrie la maşină, în poloneză şi în germană, întregul text al capodoperei sale: *Problema evreiască a Poloniei* etc. Ea îşi amintea febrilitatea care, din când în când, se strecura în vocea lui, în timp ce, molfăind o ţigară de foi, se plimba în sus şi-n jos prin micul său birou de acasă, umed şi plin de fum, iar ea mâzgălea obedientă pe carneţelul de stenografie simbolurile scheletice ale frazelor lui germane, logic formulate, precise, dar grăbite.

Stilul lui era amplu, totuşi discriminator, presărat cu scântei de ironie. Putea fi în acelaşi timp caustic şi seducător, convivial. Limba era, într-adevăr, o germană superb articulată, care îl ajutase pe profesorul Biegański să-şi câştige marele renume pentru propagarea antisemitismului în unele centre olimpiene ca Welt-Dienst, din Erfurt. Scrisul lui avea un farmec idiosincratic. (Odată, în vara aceea din Brooklyn, i-am dat Sofiei un volum de H. L. Mencken, care era pe atunci, ca şi acum, una dintre iubirile mele, şi menţionez aici, pentru că e important, remarca ei că stilul usturător lui Mencken îi amintea de al tatălui ei.) Ea a stenografiat ceea ce i-a dictat el cu mare grijă, dar din pricina fervorii lui, cumva în grabă, aşa că abia când se apucase să transcrie notiţele la maşină, pentru tipar, începuse să distingă, în cazanul în care clocoteau aluziile istorice, ipotezele dialectale, imperativele religioase, precedentele legale şi teoremele antropologice fumegânda, reaua-prevestitoare prezenţă a unui singur cuvânt – repetat de mai multe ori –, care chiar o zăpăcise, o derutase şi o speriase, făcându-şi apariţia aşa cum o făcea, în altminteri convingătorul text practic, în această polemică isteaţă care dădea glas, într-o imitaţie batjocoritoare, uşor vulgară, propagandei viclene despre care auzise vorbindu-se nu o dată la masa de cină a familiei Biegański. Însă cuvântul acesta care o alarmase atâta pe ea era doar un punct de plecare.

Pentru că de mai multe ori el o pusese să schimbe „lichidare totală” (*vollständige Abschaffung*) cu *Vernichtung*.

Exterminare. În cele din urmă, chiar era atât de simplu şi de lipsit de echivoc. Însă, subtil introdus cum fusese, înserat în supa plină de mirodenii a criticii însufleţite, amuzant acide, a discursului profesorului, cuvântul şi întreaga lui forţă şi semnificaţie – şi, astfel, înţelesul deplin pe care îl dădea întregii substanţe a eseului – erau atât de

oribile, încât ea a trebuit să împingă totul într-un cotlon îndepărtat al minţii în tot timpul acelui sfârşit de săptămână cu geruri cumplite de iarnă, cât lucrase la peroraţia pasionantă a tatălui ei. Se trezise îngrijorată de mânia pe care i-ar putea-o stârni dacă ar fi greşit un accent, dacă ar fi omis o tremă. Şi încă îşi mai reprima înţelesul brut al lui *Vernichtung*, asta până în momentul în care, în amurgul ploios de duminică, grăbindu-se cu teancul de foi dactilografiate ca să-şi întâlnească tatăl şi soţul, pe Casimir, într-o cafenea din Piaţa Centrală, a fost izbită de groaza pentru ceea ce spusese şi scrisese el şi pentru ceea ce ea, complice, dactilografiase. „*Vernichtung*", zisese ea cu voce tare. Vrea să spună, se gândise cu stupidă întârziere, că ar trebui ucişi cu toţii.

Cum sugera chiar Sofia, imaginea sa ar căpăta probabil strălucire dacă s-ar putea spune că nu numai că devenise conştientă de ura pe care i-o purta tatălui ei în acelaşi moment în care îşi dăduse seama că el era unul dintre cei care năzuiau să fie ucigaşi de evrei, dar şi că ura ei fusese motivată de chiar această aspiraţie. Însă, deşi cele două descoperiri s-au petrecut aproape în acelaşi moment, Sofia mi-a mărturisit (şi aici o cred, cum am făcut-o adesea, din motive intuitive) că probabil ea fusese coaptă emoţional pentru repulsia orbitoare pe care a simţit-o brusc pentru tatăl ei şi că ar fi putut la fel de bine reacţiona în acelaşi mod şi dacă profesorul n-ar fi făcut nicio menţiune la masacrarea apropiată şi dorită de el. Mi-a spus că nu va putea niciodată să fie sigură. Vorbim aici de adevăruri fundamentale în privinţa Sofiei şi cred că dovedeşte destul de grăitor natura sensibilităţii ei faptul că, expusă atât de mulţi ani obsesiei ranchiunoase, diforme şi distonante a tatălui ei, iar acum cufundată ca o fiinţă care se îneacă în chiar mijlocul izvorului otrăvit al teologiei lui, ea a mai păstrat instinctul omenesc de a reacţiona cu groază şi cu tremur la ceea ce făcuse, strângând atrocele pachet de foi

scrise la piept şi grăbindu-se pe străzile întortocheate şi ceţoase ale Cracoviei către revelaţia ei.

În seara aceea, tata mă aştepta într-una dintre cafenelele din Piaţa Centrală. Îmi amintesc că era frig şi umed afară, cu ace mici de gheaţă prin aer, anunţând zăpada, ştii tu. Soţul meu, Kazic, era la masă cu tata, aşteptându-mă, de asemenea. Întârziasem mult pentru că lucrasem toată după-amiaza la dactilografiat manuscrisele şi îmi luase mai mult decât crezusem. Îmi era foarte frică să nu se supere tata pentru întârzierea mea. Totul se făcuse în aşa mare grabă, înţelegi. Fusese ceea ce numiţi voi urgenţă maximă, iar tipograful – omul care avea să tipărească pamfletul în germană şi poloneză – trebuia să vină la o anumită oră la cafenea, la întâlnire cu tata, şi să ridice manuscrisul. Înainte de asta, tata se gândise să-şi petreacă timpul la masa aceea corectând manuscrisele. El urma să corecteze manuscrisul în germană, ia Kazic, pe cel în poloneză. Aşa ar fi trebuit să se întâmple, dar eu întârziasem foarte mult şi, când am ajuns acolo, tipograful sosise deja şi stătea la masă, cu tata şi Kazic. Tata era foarte mânios şi, cu toate că îmi cerusem iertare, mi-am dat seama că rămăsese tot furios; mi-a smuls manuscrisele din braţe şi mi-a poruncit să stau jos. M-am aşezat şi am putut simţi ceva dureros în stomac, într-atât de frică mi-era de mânia lui. Ciudat, Stingo, cum ne amintim unele amănunte! Vreau să spun, uite, ăsta: că tata bea ceai, Kazic bea şliboviţă, iar tipograful – îl cunoşteam dinainte, se numea Roman Sienkiewicz; da, ca pe marele scriitor – el bea votcă. Sunt sigură că îmi amintesc acest amănunt atât de clar din cauza ceaiului tatălui meu. Vreau să spun, ştii, după ce lucrasem toată după-amiaza, eram complet epuizată şi tot ce mi-aş fi dorit atunci era o ceaşcă de ceai, ca al tatii. Dar nu mi-aş fi comandat niciodată singură, niciodată! îmi amintesc că mă uitam la ceainic şi la ceaşca lui, şi doar tânjeam după un ceai fierbinte ca acela. Şi dacă n-aş fi

întârziat atât de mult, tata mi-ar fi oferit ceai, dar acum era furios pe mine şi n-a spus nimic despre ceai, aşa că doar am stat acolo, uitându-mă în jos la mâinile din poală, în timp ce tata şi Kazic au început să citească manuscrisele. Părea să dureze ore în şir. Cu tipograful Sienkiewicz – un om gras, cu mustaţă, care îmi amintesc că râdea mult – am vorbit puţin despre vreme, despre alte nimicuri, dar cel mai mult am stat acolo la masa aceea îngheţată, ţinându-mi gura închisă, dorindu-mi ceai de parcă dădeam să mor de sete. În cele din urmă, tata şi-a ridicat privirea din manuscris, s-a uitat la mine şi a întrebat: „*Cine* este acest Neville Chamberlain căruia îi plac operele lui Richard Wagner?”. Şi se încrunta la mine, iar eu n-am înţeles exact ce voia să spună, ci doar că era foarte supărat. Supărat pe mine. Şi n-am înţeles şi am întrebat: „Cum adică, tati?”. Iar el a repetat întrebarea, de data asta *avec l accent* pe *Neville*, şi deodată mi-am dat seama că trebuie să fi făcut eu o greşeală urâtă. Pentru că, vezi tu, exista scriitorul ăsta englez, Chamberlain, pe care tata îl pomenea în eseu la tot pasul ca să-şi sprijine propria filosofie, nu ştiu dacă ai auzit de el, a scris o carte intitulată *Die Grundiagen des*... Ei, bine, în traducere cred că se numeşte *Fondarea secolului al XIX-lea*, şi este plină de iubire pentru Germania şi de veneraţie pentru Richard Wagner, şi, deopotrivă, de ură aprigă pentru evrei, spunând că ei contaminează cultura Europei şi altele asemenea. Tata avea o mare admiraţie pentru acest Chamberlain, şi abia acum îmi dau seama că, atunci când îmi dicta numele acesta, eu scriam fără să mă gândesc şi Neville, mereu şi mereu, pentru că pe atunci se vorbea atât de des despre el la ştiri, din cauza Münchenului, în loc să scriu *Houston* Chamberlain, cum era numele acelui Chamberlain care îi ura pe evrei. În momentul acela, m-am pierdut cu totul de frică, fiindcă repetasem, greşeala mereu şi mereu, şi în notele de subsol, şi în bibliografie şi peste tot.

Şi, oh, Stingo, ruşinea! Pentru că tata, care era atât de maniac în privinţa perfecţiunii încât pentru o greşeală ca asta nu putea… *fermer les yeux*… trece cu vederea, ci trebuia să facă mare caz de ea, chiar atunci şi chiar acolo, şi l-am auzit spunând în faţa lui Kazic şi a lui Sienkiewicz *asta*, n-am să uit niciodată, era atât de plină de dispreţ: „Inteligenţa ta este *terci*, ca şi a mamei tale. Nu ştiu de unde ai făcut rost de corp, dar creierul sigur nu l-ai luat de la mine”. Şi l-am auzit pe Sienkiewicz pufnind în râs, mai mult stânjenit decât amuzat, bănuiesc, şi mi-am ridicat ochii la Kazic, iar el zâmbea uşor, numai că eu n-am fost surprinsă că expresia asta de pe faţa lui părea să împărtăşească dispreţul tatălui meu. Acum poate că e bine să afli, Stingo, despre o altă minciună pe care ţi-am spus-o, acum câteva săptămâni. Nu îl iubeam pe Kazic nici atunci, nu aveam pentru soţul meu mai multă iubire decât pentru un străin cu faţă de piatră pe care nu-l mai văzusem niciodată în viaţa mea. Atât de multe minciuni ţi-am spus, Stingo! Sunt mincinoasa *les menteuses*[20]…

Tata îi dădea mai departe despre inteligenţa mea, despre lipsa ei, iar eu îmi simţeam faţa arzând, dar mi-am acoperit urechile, să nu mai aud nimic. Papa, papa, ţin minte că îmi spuneam în sinea mea, *te rog*, tot ce vreau e o ceaşcă de ceai! apoi tata s-a oprit să mă mai certe şi a început din nou să citească manuscrisul. Şi mi s-a făcut deodată foarte frică, stând acolo, uitându-mă în jos la mâinile mele. Era frig. Cafeneaua aia era ca o premoniţie a iadului. Auzeam lumea murmurând în jurul meu şi mi s-a părut că murmurul acela era într-o cheie dureroasă de minor profund, ca a unuia dintre cvintetele acelea finale ale lui Beethoven, ştii, ca mâhnirea. Şi afară era… era vântul acela, *rece şi umed*, care suspina pe străzi, şi deodată mi-am dat seama că în jurul meu toată lumea şoptea despre venirea războiului. Mi s-a părut că şi aud tunurile, undeva, departe, la orizont,

[20] Mincinoaselor (lb. franceză, în original).

dincolo de oraş. Mi s-a făcut foarte frică şi aş fi vrut să mă ridic şi să fug, dar tot ce-am putut face a fost să stau acolo. În sfârşit, l-am auzit pe tata întrebându-l pe Sienkiewicz cât va dura tipăritul, urgenţă maximă, iar Sienkiewicz a răspuns că până poimâine. După aceea, mi-am dat seama că tata vorbea cu soţul meu, Kazic, despre distribuirea pamfletelor în facultate. Plănuise să trimită majoritatea pamfletelor în diverse locuri din Polonia, Germania şi Austria, dar voia câteva sute, în poloneză, să circule prin facultate, să treacă din mână în mână. Şi am înţeles că îi spunea lui Kazic – *îi spunea*, zic, pentru că îl avea la degetul mic, cum mă avea şi pe mine – că voia să-i distribuie personal pamfletele, la universitate, de îndată ce vor fi fost tipărite. Numai că va avea nevoie de ajutor, fireşte. Şi l-am auzit pe tata spunând: „Sofia o să te ajute să le dai”.

Şi atunci mi-am dat seama că aproape singurul lucru de pe lume pe care nu voiam să fiu forţată să-l fac era să fiu *impliquée* mai departe în treaba cu pamfletul. Şi mă revolta gândul că trebuia să mă plimb prin universitate cu un teanc de din astea şi să le dau profesorilor. Dar, aşa cum o spusese tatăl meu – „Sofia o să te ajute să le dai” –, ştiam că urma să fiu acolo cu Kazic, împărţind foile alea, la fel cum făcusem tot ce-mi spusese să fac de când eram mică, alergând pentru comisioane, aducându-i diverse lucruri, învăţând să folosesc maşina de scris şi stenografia doar ca să mă poată el folosi ori de câte ori voia. Şi un gol cumplit m-a cuprins când mi-am dat seama, abia atunci, că nu puteam face nimic, nu aveam cum să spun nu, nu exista nicio cale de a-i spune: „Papa, n-o să te ajut să împrăştii chestia asta”. Dar vezi tu, Stingo, există un adevăr pe care trebuie să ţi-l spun şi pe care nici măcar acum nu-l pot înţelege sau nu mi-l pot limpezi în minte. Pentru că poate ar da mult mai bine dacă aş zice că nu voiam să-l ajut pe tata să împrăştie pamfletul pentru că, în sfârşit, înţelesesem ce scrisese în el: Ucideţi evreii. Asta era rău, ştiam, era

groaznic, şi nici măcar în clipa aceea nu-mi venea să cred că, într-adevăr, asta scrisese.

Dar ca să fiu sinceră, era altceva la mijloc. În sfârşit, mi-era clar că omul ăsta, tatăl meu, omul ăsta care îmi dăduse viaţă, nu avea mai multă afecţiune pentru mine decât pentru o servitoare, vreo ţărancă sau vreo sclavă, iar acum, fără niciun cuvânt de mulţumire pentru atâta trudă din partea mea, avea de gând să mă facă… să mă umilesc? – da, să mă umilesc pe holurile universităţii ca un vânzător de ziare, făcând asta din nou doar pentru că spusese el că trebuie. Iar eu eram femeie în toată firea şi voiam să cânt Bach, şi în clipa aceea m-am gândit c-aş vrea să mor – vreau să spun, să mor nu atât pentru ceea ce voia să mă pună să fac, ci pentru că nu puteam cum să spun nu. Nu aveam nicio cale să-i spun – oh, ştii tu, Stingo – „Du-te dracului, papa”. Tocmai atunci, el spunea: „Zosia”, iar eu mi-am ridicat capul şi am văzut că zâmbea puţin la mine, îi puteam zări cei doi dinţi falşi sclipind, iar zâmbetul lui era plăcut. A zis: „Zosia, nu vrei o ceaşcă de ceai?”. Iar eu am răspuns: „Nu, mulţumesc, papa”. Apoi a stăruit: „Ei, haide, Zosia, trebuie să bei nişte ceai, arăţi palidă şi îngheţată”. Aş fi vrut să zbor. Am răspuns: „Nu, mulţumesc, papa, chiar nu vreau ceai”. Şi în tot timpul, ca să mă stăpânesc, îmi muşcam buza pe dinăuntru atât de tare, încât mi-a dat sângele şi i-am putut simţi gustul sărat, ca apa mării, pe limbă. Atunci, el s-a întors să-i spună ceva lui Kazic. Şi atunci s-a întâmplat, junghiul acela ascuţit de ură. M-a străbătut cu durerea asta iute, surprinzătoare, şi eu am ameţit şi am crezut c-o să cad la podea. Eram fierbinte, din cap până-n picioare, tot o văpaie. Mi-am spus, în sinea mea: *îl urăsc* – cu un soi de mirare îngrozită la ura care intrase deodată în mine. Era incredibil, surpriza acestei un numai că nespus de dureroasă – ca un cuţit de măcelar înfipt în inima mea.

Polonia este o ţară frumoasă, care-ţi sfâşie inima, îţi rupe

sufletul în două şi care, în multe feluri (am ajuns s-o văd prin ochii Sofiei şi prin amintirile ei în vara aceea şi cu ochii mei, ani mai târziu), seamănă sau evocă imagini din Sudul american – sau cel puţin din Sudul de altă dată, nu foarte îndepărtat în timp. Nu doar pentru că peisajul încântător, singuratic, nostalgic, creează frecvente similarităţi – lunca lui Narew River, mlăştinoasă, dar monocromă, de neuitat, cu înfăţişarea şi atmosfera de sat din savana mlăştinoasă a Galiţiei, unde numai printr-o uşoară clipire a imaginaţiei poţi vedea strămutat rapid un cătun singuratic de la răspântie de drumuri în Arkansas, aceste colibe dărăpănate, albite de vreme, cu lemnărie strâmbă, aşezate în mijlocul unei palme de pământ lutos pe unde găini pipernicite cotcodăcesc şi ciugulesc –, dar şi prin spiritul naţiei, prin inima ei melancolică, sfâşiată de răni lăuntrice, chinuită până a ajuns la înfăţişarea de acum, ca şi Bătrânul Sud, ca urmare a vitregiilor, lipsurilor şi a înfrângerilor.

Închipuiţi-vă, dacă doriţi, un pământ în care speculanţii străini au mişunat nu un deceniu, ci mii de ani, şi veţi reuşi să înţelegeţi doar un aspect al Poloniei călcate în picioare, cu regularitatea şi monotonia unui metronom, de francezi, suedezi, austrieci, prusaci, ruşi şi posedată chiar şi de nişte incubus nesăţioşi ca turcii. Jefuită şi exploatată ca şi Sudul, şi tot ca el fiind o societate feudală, agrară, dominată de sărăcie, Polonia are, deopotrivă cu Bătrânul Sud, o singură fortăreaţă împotriva umilirii ancestrale, şi aceasta este mândria. Mândria şi amintirea gloriei trecute. Mândria în numele străvechi al familiilor şi, de asemenea, cum trebuie să vă reamintiţi, în aristocraţia sau nobilimea în mare parte artificial apărută. Numele de Radziwiłł şi Ravenel sunt pronunţate cu aceeaşi semeţie intensă, deşi uşor găunoasă. Învinse, atât Polonia, cât şi Sudul american şi-au dezvoltat un naţionalism fanatic. Totuşi, într-adevăr, dacă lăsăm deoparte asemănările acestea izbitoare, care sunt foarte reale şi care îşi găsesc originea în izvoare istorice similare

(ar trebui să adăugăm aici: o hegemonie religioasă bine apărată, autoritară şi puritană în spirit), vom descoperi şi alte corespondenţe, mai de suprafaţă, totuşi la fel de izbitoare: pasiunea pentru cai şi titluri militare, dominaţia asupra femeilor (deopotrivă cu o poftă carnală posomorât-vicleană), o tradiţie a spunerii poveştilor şi o dependenţă de binefacerile apei de foc. Şi faptul de-a fi ţinta glumelor meschine.

În sfârşit, există şi o zonă sinistră a asemănărilor dintre Polonia şi Sudul american, care, deşi nu e superficială, determină ca aceste două culturi să se potrivească perfect de parcă ar fi una singură în extravaganţa lor comună – şi aceasta este în legătură cu problema de rasă, care, în ambele lumi, a produs secole de-a rândul coşmaruri atotcuprinzătoare rimând cu schizofrenia. În Polonia şi în Sud, permanenta prezenţă a conflictului rasial a creat aceleaşi simultane cruzimi şi compasiuni, bigotism şi înţelegere, vrăjmăşie şi prietenie, exploatare şi sacrificiu, ură mistuitoare şi dragoste fără speranţă. Dacă se poate spune că, de regulă, partea întunecată şi urâtă a acestor condiţii antagonice a avut întotdeauna câştig de cauză, trebuie să fie amintite, de asemenea, în numele adevărului, un lung şir de date în care decenţa şi onoarea au fost, din când în când, în stare să contracareze dominaţia absolută a răului rege, de cele mai multe ori în pofida unor sorţi potrivnici însemnaţi, indiferent că a fost la Poznan sau la Yazoo City.

Astfel, când Sofia mi-a înşirat, la început, basmul fantastic despre misiunea riscantă a tatălui său de a-i apăra pe nişte evrei în Lublin, cu siguranţă ştia că nu-mi cerea să cred imposibilul; că polonezii, în numeroase ocazii, în trecutul îndepărtat sau apropiat, şi-au riscat vieţile ca să-i salveze pe evrei de un opresor oarecare este o evidenţă simplă, dincolo de orice discuţie, şi chiar dacă la vremea aceea eu aveam prea puţine informaţii despre astfel de

lucruri, nu eram înclinat să mă îndoiesc de Sofia, care, luptându-se cu demonul conştiinţei sale schizoide, a ales să arunce peste profesor aura de-a dreptul eroică a unui fals binefăcător. Dar dacă polonezii, cu miile, i-au adăpostit pe evrei, i-au ascuns pe evrei, şi-au dat vieţile pentru evrei, tot ei, în alte momente, în agonia discordiei lor înrudite, i-au persecutat cu sălbăticie neabătută; acestei continuităţi a spiritului polonez îi aparţine de fapt şi profesorul Biegański şi aici avea să-l reinstaleze Sofia, în cele din urmă, spre profitul meu, pentru a interpreta întâmplările de la Auschwitz...

Merită a fi relatat şi ce s-a mai întâmplat după pamfletul profesorului. Ascultând de tatăl său până la capăt, Sofia împreună cu soţul ei, Kazic, au împărţit pamfletul pe holurile universităţii, dar rezultatul a fost un eşec răsunător. În primul rând, cadrele didactice ale facultăţii, ca toţi ceilalţi din Cracovia, erau prea preocupate de propriile temeri privind apropierea războiului – pe atunci, la numai câteva luni distanţă – pentru a-şi bate prea mult capul cu mesajul lui Biegański. Iadul începuse să erupă. Germanii cereau anexarea Gdanskului, agitând spiritele pentru un „culoar”; în vreme ce Neville Chamberlain încă şovăia, hunii făceau scandal în Occident, zgâlţâind porţile şubrede ale Poloniei. Vechile străduţe pietruite ale Cracoviei au devenit zilnic pline de zumzetul unei panici abia ţinute în frâu. În aceste circumstanţe, cum ar fi putut chiar şi cel mai învederat rasist dintre cei de la facultate să se lase distras de dialectica măiastră a profesorului? Se simţea prea puternic în aer catastrofa inexorabilă pentru a fi cineva distras de un capriciu atât de demodat ca opresiunea evreilor.

În momentul respectiv, toată Polonia se simţea potenţial oprimată. Mai mult, profesorul îşi făcuse nişte calcule, greşite de la început, atât de grosolan diforme, încât îi puneau sub semnul întrebării judecata călăuzitoare. Nu era vorba doar despre înserarea sordidă a problemei

Vernichtung-ului – nici cei mai retrograzi dascăli nu puteau digera o noţiune ca asta, nici măcar prezentată în maniera swiftiană a unei satire usturătoare –, dar şi de faptul că veneraţia lui pentru al Treilea Reich, deopotrivă cu admiraţia pangermanică, în ultimul timp îl făcuse de-a dreptul orb şi surd la patriotismul vibrant şi sincer al colegilor lui. În cele din urmă, Sofia şi-a dat seama că, doar cu câţiva ani mai înainte, în timpul resurgenţei fascismului polonez tatăl ei poate ar fi câştigat nişte adepţi; acum, cu Wermachtul înaintând ameninţător spre est, aceste strigăte teutonice pentru Gdansk, incidentele provocate de germani la toate graniţele, cum ar fi putut fi altceva decât o curată nebunie să te întrebi dacă naţionalism-socialismul avea răspunsul la orice altceva decât la distrugerea Poloniei? Rezultatul a fost că, şi dacă profesorul şi pamfletul său erau în general ignoraţi în haosul vertiginos şi accelerat, el a primit, de asemenea, şi vreo două supărătoare şi neaşteptate bobârnace. Doi studenţi, rezervişti în armata poloneză, l-au bătut zdravăn într-un vestibul al universităţii, rupându-i un deget, iar într-o noapte, Sofia îşi aducea aminte de ceva care a spart o fereastră de la sufragerie – o piatră de pavaj, pictată cu păianjenul negru al unei zvastici.

Dar ca patriot, el nu merita asemenea tratament şi măcar atâta lucru poate fi spus în apărarea profesorului. Nu-şi crease predica (iar de asta Sofia spunea că e chiar sigură) cu intenţia clară în minte de a câştiga favorurile naziste. Pamfletul fusese scris din punctul de vedere particular al culturii poloneze, şi, de altfel, profesorul era un gânditor mult prea principial, un om prea devotat adevărurilor largi filosofice pentru a se fi gândit cumva că, în cele din urmă, ar putea încerca să facă din pamfletul lui un instrument pe care să-l folosească în avantajul lui, ca să nu mai spunem pentru salvarea lui fizică. (De fapt, exigenţele unui conflict iminent au împiedicat apariţia eseului, sub orice formă, în Germania.) Profesorul Biegański

nu era propriu-zis un trădător, un colaboraţionist în accepţiunea de acum a cuvântului, de vreme ce, în septembrie, când ţara a fost invadată şi Cracovia, virtual nevătămată, a devenit sediul guvernului întregii Polonii, nu cu intenţia de a-şi trăda patria-mamă a căutat să-şi ofere serviciile guvernatorului general, prietenul lui Hitler, Hans Frank, ci doar ca un consilier şi expert într-un domeniu în care polonezii şi nemţii aveau un adversar comun şi un interes comun profund – *die Judenfrage*. Fără îndoială, exista şi un oarecare idealism în efortul lui.

Urându-şi tatăl acum, urându-şi şi lacheul – soţul ei – aproape la fel de mult, Sofia se strecura pe lângă siluetele lor care murmurau în holul casei, când profesorul, îmbrăcat elegant în fracul său, cu splendidele sale bucle cărunte frumos frizate şi mirosind a *Kölnischwasser*[21] se pregătea să iasă pentru a-şi efectua rondul de vizite rugătoare. Dar probabil nu se spălase pe cap. Ea îşi amintea mătreaţa de pe umerii lui drepţi. Murmurele lui erau împletite cu nelinişte şi speranţă. În voce avea un ciudat şuierat. Cu siguranţă, astăzi, chiar dacă guvernatorul general refuzase să-l primească ieri – cu siguranţă astăzi (mai ales că stăpânea atât de bine limba germană) avea să fie întâmpinat cordial de şeful *Einsatzgruppe der Sicherheits polizei*[22], la care avea „intrare”, în forma unei scrisori de recomandare de la un prieten comun din Erfurt (un sociolog, teoretician nazist de frunte al problemei evreieşti), şi care nu se putea să nu fie impresionat de aceste recomandări, de aceste titluri onorifice (pe pergament autentic) de la Heidelberg şi Leipzig, de acest volum legat de eseuri publicat la Mainz, *Die polnische Judenfrage* şi aşa mai departe. Cu siguranţă, astăzi…

Din nefericire pentru profesor, în pofida petiţiilor, vizitelor stăruitoare şi eforturilor de a ajunge în faţă, prezentându-se

[21] Faimos parfum şi apă de toaletă din Köln („apă de colonie”).

[22] Grupul operativ al poliţiei secrete (lb. germană, în original).

la zece birouri în tot atâtea zile, eforturile lui din ce în ce mai disperate n-au dus la niciun rezultat. Trebuie să fi fost o grea lovitură pentru el să nu poată atrage nicio clipă atenţia, să nu înduplece urechea birocratică. Dar profesorul făcuse încă o greşeală de calcul şi în altă privinţă. Emoţional şi intelectual, el era moştenitorul romantic al culturii germane dintr-un alt secol, dintr-un timp trecut pentru totdeauna, fără putinţă de întoarcere şi definitiv înmormântat, aşadar nu avea nicio idee de cât de imposibil ar fi să intre în graţii, în costumaţia lui demodată, în cabinetele acestei moderne puteri-mamut, de oţel inoxidabil, în cizme militare, primul stat tehnocrat cu *Regulierungen und Gesetzverordnungen*[23] cu sistemul lui de fişe electrice şi proceduri de clasificare, cu metodele lui mecanice, impersonale, de procesare de date şi comenzi transmise în lanţ, decodoare, sisteme de interceptat telefoanele, linie de urgenţă cu Berlinul – toate funcţionând cu viteză ameţitoare şi fără absolut niciun interes pentru un obscur profesor polonez de drept şi documentele lui tipărite, cu umerii ninşi de mătreaţă, cu dinţii lui falşi scânteietori, cu ghetrele ponosite şi o garoafă la rever. Profesorul a fost una dintre primele victime ale maşinii de război naziste, devenit victimă doar pentru că nu fusese „programat” – atât şi nimic mai mult. Aproape, dar nu chiar, am putea spune, pentru că un alt motiv important al respingerii lui a fost faptul că era un *Polack* – cuvânt nemţesc care în germană are acelaşi sens dispreţuitor şi batjocoritor pe care îl are şi în engleză. De vreme ce era un *Polack* şi, în acelaşi timp, un profesor universitar, chipul lui extrem de neliniştit, rugător, dornic, nu putea fi mai bine văzut la cartierul general al Gestapoului decât acela al unui purtător de febră tifoidă, dar profesorul în mod clar n-a ştiut cât de în urma vremurilor rămăsese.

Şi, cu toate că n-ar fi avut cum să-şi dea seama, în timp

[23] Regulamente şi ordonanţe legale (lb. germană, în original).

ce alerga de la un birou la altul în acele zile de toamnă timpurie, ceasul lui îi bătuse deja. Sub ochii indiferenţi ai Molohului[24]nazist, el nu era decât un alt număr pe lista condamnaţilor la moarte. Aşadar, în dimineaţa aceea cenuşie şi umedă de noiembrie, când Sofia, îngenunchind la Biserica Sfintei Marii, a avut premoniţia pe care mi-a descris-o mai devreme şi sărise în picioare şi dăduse fuga la universitate – doar pentru a descoperi acolo impunătoarea curte medievală înconjurată de un cordon de soldaţi germani, care ţineau captivi între puştile şi mitralierele lor o sută optzeci de cadre didactice universitare – profesorul şi Kazic erau printre cei nenorocoşi, tremurând în frig, cu mâinile ridicate spre cer. Dar ea nu-i zărise. În versiunea ulterioară, revizuită (şi, sunt convins, adevărată) a poveştii sale, mi-a spus că nu simţise cu adevărat durerea despărţirii de tatăl şi de soţul ei – era, în momentul acela, mult prea înstrăinată de amândoi ca s-o afecteze prea tare –, dar a fost silită să resimtă la un alt nivel şocul, zgâlţâind-o până-n măduva oaselor, îngheţând-o de frică şi de o devastatoare senzaţie de pierdere. Întreaga ei conştiinţă de sine, identitatea ei, se dezmembrase. Pentru că nemţii putuseră comite acest indecent asalt asupra a zeci şi zeci de profesori fără apărare, nebănuind nimic, acesta era un semn că numai Dumnezeu ştia ce alte nenorociri se mai abăteau asupra Poloniei în următorii ani. Numai pentru acest motiv, dacă nu şi pentru altele, ea se aruncase plângând în braţele mamei sale. Mama ei era sincer zdruncinată. O femeie blândă, fără multă minte, docilă, ea îi păstrase o dragoste credincioasă soţului ei până la sfârşit; sub mâhnirea prefăcută pe care Sofia o arăta doar să-i facă ei bine, fără să vrea simţea că i se rupe inima pentru tristeţea mamei sale.

Cât despre profesor – supt ca o larvă oarecare în groapa

[24] Zeul canaanit al focului, căruia i se aduceau jertfe copii (Biblia, Levitic 20:1-5).

comună de la KL Sachsenhausen, o îngrozitoare clonă a leviatanului lipsit de orice sentimente pentru suferinţa omenească, după ce fusese depus la KL Dachau, cu ani înainte – eforturile sale de a se salva au fost zadarnice. Şi totul a devenit cu atât mai ironic cu cât este foarte clar că, fără s-o ştie, nemţii arestaseră şi condamnaseră un om pe care, mai târziu, l-ar fi putut socoti un profet de seamă – excentricul filosof slav, a cărui viziune despre „soluţia finală" o precedase pe a lui Eichmann şi pe a acoliţilor săi (chiar şi pe a lui Adolf Hitler, cel care visase şi concepuse totul), şi care îşi avea mesajul, fizic, asupra lui. *Ich habe meine Flugschrift*, scria el, plângăreţ, mamei Sofiei, pe un bileţel murdar, singurul semn pe care ele îl primiseră vreodată de la el. „Am pamfletul la mine. *Ich verstehe nicht Warum*... Nu pot înţelege de ce nu reuşesc să ajung până la autorităţile de aici şi să le fac să înţeleagă..."

Rezistenţa cărnii muritoare şi a dragostei muritoare este uluitor de mare, dar niciodată nu e atât de mare ca atunci când dragostea este găzduită în amintirea copilăriei: mergând pe lângă ea, trecându-şi degetele prin zulufii părului ei auriu, odinioară, el o luase la o plimbare cu trăsura prin parcul din jurul castelului Wawel, prin mireasma matinală a florilor de vară şi în ciripit de păsărele. Sofia îşi amintise de plimbarea aceea şi nu-şi putuse înăbuşi o clipă de durere sfâşietoare când sosise vestea morţii lui, şi îl văzu căzând, căzând – protestând până în ultima secundă, că nu arestaseră pe cine trebuia – într-o salvă de gloanţe fierbinţi, la un zid din Sachsenhausen.

Capitolul 10

Beciul casei lui Höss, unde dormea Sofia, săpat adânc în pământ şi înconjurat de ziduri groase de piatră, era unul dintre puţinele locuri din lagăr în care nu pătrundea niciodată mirosul de carne de om arsă. Acesta era unul dintre motivele pentru care ea căuta să se adăpostească aici ori de câte ori putea, în ciuda faptului că partea rezervată balotului ei de paie era umedă, prost luminată şi trăsnea a mucegai. Undeva, dincolo de ziduri, se auzea clipocind continuu apa în conductele de la canalizarea şi toaletele de sus, iar, din când în când, era trezită, noaptea, de vizita vreunui şobolan ca o umbră păroasă. Dar una peste alta, acest purgatoriu întunecos era un loc cu mult mai bun decât oricare dintre barăci – chiar şi aceea în care, timp de şase luni, locuise împreună cu mai multe zeci de alte deţinute relativ privilegiate, care stăteau în birourile lagărului. Deşi scutită, între acei pereţi, de majoritatea brutalităţilor şi înjosirilor obişnuite printre deţinuţii din restul lagărului, acolo, zgomotul nu contenise niciodată, iar de intimitate nici nu putuse fi vorba, mai mult, ea suferise de o aproape permanentă insomnie. În plus, nu fusese niciodată în stare să se păstreze curată. Aici, totuşi împărţea locul de dormit cu numai o mână de prizonieri, iar dintre cele câteva condiţii de lux îngăduite de pivniţă, una era vecinătatea cu o spălătorie. Sofia se folosea cu recunoştinţă de aceste facilităţi; de fapt, chiar i s-ar fi impus să le folosească, de vreme ce stăpâna conacului, Hedwig Höss, avea o fobie de gospodină westfaliană în privinţa murdăriei şi lua măsuri ca toţi prizonierii găzduiţi sub acoperişul ei să fie nu doar curaţi, la trup şi la haine, ci şi să trăiască într-o igienă totală: puternice antiseptice erau prescrise pentru apa de spălat rufele, iar prizonierii domiciliaţi în casa Höss răspândeau în jurul lor un puternic miros de dezinfectant. Mai era un motiv pentru aceasta:

Frau Kommandant se temea îngrozitor de molimele din lagăr.

Un alt confort descoperit de Sofia şi folosit din plin în pivniţă era somnul său, cel puţin, posibilitatea de a dormi. În afară de mâncare şi de intimitate, lipsa de somn era una dintre deficienţele majore şi universale din lagăr; dorit de toată lumea cu o lăcomie vecină cu patima, somnul îngăduia singura scăpare sigură de chinurile continue şi, destul de ciudat (sau poate că nu atât de ciudat), de regulă aducea vise plăcute, căci, aşa cum a remarcat odată Sofia, vorbind cu mine, oamenii în pragul nebuniei ar deveni nebuni de-a dreptul furioşi dacă, scăpând din ghearele unui coşmar, s-ar confrunta cu încă unul, în somn. Prin urmare, mulţumită liniştii şi izolării din pivniţa lui Höss, Sofia izbutise pentru prima oară după luni de zile să doarmă şi să se cufunde în fluxul şi refluxul viselor.

Beciul fusese împărţit în două părţi aproximativ egale. Şapte sau opt deţinuţi bărbaţi erau cazaţi în partea cealaltă a unui perete despărţitor de lemn; majoritatea polonezi, ei lucrau în casă ca servitori sau ajutau la spălatul vaselor în bucătărie; vreo doi erau grădinari. În afară de momentele întâmplătoare în care treceau unii pe lângă ceilalţi, bărbaţii şi femeile rareori aveau ocazia să stea împreună. În compartimentul femeilor, împreună cu Sofia mai erau trei deţinute. Două dintre acestea erau evreice, croitorese, surori de vârstă mijlocie, din Liège. Mărturie vie a modului expeditiv pe care şi-l îngăduiau adesea nemţii, surorile fuseseră scutite de gazare numai din pricina măiestriei cu care mânuiau, rapid, dar delicat, acul şi aţa. Erau marile favorite ale lui *Frau* Höss, beneficiara, împreună cu cele trei fiice ale sale, talentului lor; toată ziua coseau, tiveau şi modificau majoritatea hainelor scumpe confiscate de la evreicele trimise la camerele de gazare. Se aflau în casă de mai multe luni şi deveniseră mulţumite de ele şi trupeşe, munca lor sedentară permiţându-le să acumuleze osânză,

ca porcii, arătând bizar printre subnutriţii lor tovarăşi de prizonierat. Sub protecţia lui Hedwig, păreau a-şi fi pierdut orice frică de viitor, iar în ochii Sofiei erau foarte binedispuse şi sigure pe ele, în timp ce coseau neobosite într-o cameră însorită de la al doilea cat, scoţând etichetele şi mărcile ştanţate, Cohen, Lowenstein şi Adamowitz, de pe blănurile scumpe şi ţesăturile proaspăt spălate şi aduse doar de câteva ore din vagoanele de marfă. Vorbeau puţin şi cu un accent belgian pe care Sofia îl socotea aspru şi ciudat ca sonoritate.

Cealaltă ocupantă a temniţei Sofiei era o femeie astmatică, pe nume Lotte, de asemenea de vârstă mijlocie, o Martoră a lui Iehova din Koblenz. Ca şi croitoresele evreice, ea era o altă răsfăţată a sorţii, care scăpase de moartea prin injecţie sau vreo altă tortură lentă în „spital” pentru a servi drept guvernantă celor mai mici copii ai familiei Höss. O făptură slăbănoagă, cu faţa ca o lespede cioplită, cu un accentuat prognatism al maxilarului şi cu mâini enorme, semănând cu brutele de femei gardieni care fuseseră trimise în lagăr de la KL Ravensbrück, dintre care una o atacase cu sălbăticie pe Sofia la scurt timp după sosirea ei. Dar Lotte avea o fire prietenoasă, generoasă, care-i dezminţea înfăţişarea ameninţătoare. Se purta ca o soră mai mare, oferindu-i Sofiei sfaturi importante despre cum trebuia să se poarte la conac, deopotrivă cu mai multe observaţii valoroase despre comandant şi familia lui. Îi spusese odată: „Bagă de seamă cum te porţi când e prin preajmă menajera, Wilhelmine”. Câinoasă, Wilhelmine, nemţoaică, făcuse pârnaie pentru falsificare de acte. Ocupa două camere de sus. „S-o pupi în fund, o sfătuise Lotte pe Sofia, linge-o cum trebuie şi n-o să ai necazuri cu ea”. Cât despre Höss, şi lui îi plăcea să fie flatat, dar nu trebuia s-o faci prea bătător la ochi, că nu-l prosteai.

Femeie de rând, foarte evlavioasă, practic analfabetă, Lotte părea să înfrunte demonicele vijelii de la Auschwitz ca

o corabie primitivă, solidă, liniştită în credinţa ei de neclintit. Nu încerca să convertească pe nimeni, doar îi dădea de înţeles Sofiei că pentru suferinţele din lagăr ea.

Lotte, avea să capete o răsplată generoasă în împărăţia lui Iehova. Restul, inclusiv Sofia, cu siguranţă aveau să ajungă în iad. Dar nu era nici urmă de venin în această sentinţă, nu mai mult decât fusese în remarcile pe care le făcuse atunci când – cu răsuflarea tăiată, într-o dimineaţă, gâfâind şi oprindu-se o clipă cu Sofia pe palierul primului etaj în timp ce urcau spre locurile lor de muncă – adulmecase duhoarea aceea impregnată în tot văzduhul de la rugul funerar din Birkenau şi murmurase că evreii ăia şi-o meritaseră, îşi făcuseră cu mâna lor nenorocirea în care se aflau acum. Căci, la urma urmei, nu fuseseră evreii cei dintâi care-l trădaseră pe Iehova? „Rădăcina tuturor relelor, *die* Hebräerşuierase ea.

Cu puţin înainte de a se trezi, în dimineaţa zilei pe care am început s-o descriu, a zecea de când lucra pentru comandant în mansarda acestuia şi cea în care se hotărâse să-l seducă – sau dacă nu chiar să-l seducă (ambiguă idee), atunci să-l supună altminteri voinţei şi planurilor ei –, chiar înainte de a deschide ochii în bezna cu pânze de păianjen a pivniţei, devenise conştientă de horcăitul astmatic al lui Lotte, care se chinuia să respire pe paietul ei de lângă zidul din partea opusă. Tresărind, Sofia se deşteptase, zărindu-i printre pleoapele grele trupul mare, la niciun metru depărtare de ea, întins pe spate sub o pătură de lână mâncată de molii. Sofia ar fi întins mâna s-o înghiontească pe Lotte în coaste, cum mai făcuse de atâtea ori înainte, dar târşâitul picioarelor pe podeaua bucătăriei de deasupra i-a dat de veste că era dimineaţă, aproape de ceasul când toţi trebuiau să se trezească şi să meargă la muncă, şi gândise: Las-o să doarmă. Apoi, ca un înotător care plonjează către adâncimi binevoitoare, amniotice, Sofia încercă să intre din nou în visul acela pe care-l avusese cu

puţin înainte de a se trezi.

Era mică, fetiţa de acum doisprezece ani, şi urca prin munţii Dolomiţi cu verişoara ei, Krystyna; pălăvrăgind în franceză, căutau flori-de-colţ. Piscuri întunecate şi învăluite în ceţuri se înălţau în jurul lor. Tulbure, ca toate visele, cu o vagă ameninţare de pericol, viziunea fusese, de asemenea, insuportabil de dulce. Deasupra lor, floarea albă ca laptele le ademenea de pe stânci, iar Krystyna, luând-o înainte pe o cărare ameţitoare, îi strigase: „Zosia, o aduc eu jos!”. Apoi, Krystyna păruse să alunece şi, într-o ploaie de pietricele, gata-gata să cadă în prăpastie: visul devenise întunecat de groază. Sofia se rugase pentru Krystyna, cum ar fi făcut-o pentru ea însăşi: „Ingere al Domnului, ingere păzitor, rămâi alături de ea...”. Rosti rugăciunea fără încetare. „Ingere, n-o lăsa să cadă!” Deodată, visul era inundat de soarele alpin şi Sofia se uita în sus. Liniştită şi triumfătoare, înconjurată de un nimb auriu de lumină, copila zâmbea în jos spre Sofia, cocoţată în siguranţă pe un promontoriu acoperit de muşchi, ţinând în mână floarea-de-colţ. *Zosia*, *je l’ai* trouvée![25] îi strigă Krystyna. Şi în vis, senzaţia de pericol îndepărtat, de siguranţă, de răspuns la rugăciune şi de fericită reînviere era atât de sfâşietor de pătrunzătoare, încât, atunci când se trezise şi auzise horcăitul lui Lotte, ochii o usturau de sarea lacrimilor. Apoi, pleoapele i se închiseseră la loc într-o zadarnică încercare de a recaptura bucuria fantomatică, dar simţise cum Bronek o zgâlţâia aspru de umăr.

— Am nişte haleală bună pentru voi, doamnelor, în dimineaţa asta, zise Bronek.

Adaptat la punctualitatea germană a conacului, el sosise exact cum era stabilit în program. Într-o cratiţă de alamă hârbuită, aducea mâncarea, aproape invariabil resturi de la cina familiei Höss din seara precedentă. Era întotdeauna rece, hrana aceasta de dimineaţă (de parcă ar fi fost pentru

[25] Zosia, am găsit-o! (lb. franceză, în original)

animalele de companie, bucătăreasa o lăsa în cratiţă, în fiecare seară, la uşa bucătăriei, de unde o lua Bronek atunci când lumina), şi de regulă consta într-un amestec slinos de oase, cu bucăţele de carne şi zgârciuri, coji de pâine (în zilele bune, mânjită cu puţină margarina), resturi de legume şi, câteodată, un măr pe jumătate mâncat sau o pară. În comparaţie cu mâncarea ce li se dădea prizonierilor din lagăr, era un ospăţ; într-adevăr, era un adevărat banchet în ceea ce priveşte cantitatea şi, de vreme ce micul dejun era ocazional îmbogăţit, inexplicabil, cu delicatese precum sardine din conservă sau o bucată de cârnat polonez, presupuseseră, pur şi simplu, că Höss avea grijă ca personalul din gospodăria lui să nu moară de foame. Mai mult, deşi Sofia trebuia să-şi împartă cratiţa cu Lotte, iar cele două surori evreice mâncau în acelaşi fel, faţă în faţă, ca purceii din troacă, fiecăreia i se dăduse o lingură din aluminiu – eleganţă aproape nemaiauzită pentru prizonierii din oricare alt loc din interiorul gardului de sârmă ghimpată.

Sofia a auzit-o pe Lotte trezindu-se cu un geamăt, murmurând silabe fără noimă, probabil vreo invocaţie matinală pentru Iehova, cu un accent renan cavernos. Bronek, împingând cratiţa între ele două, zise:

— Uite, aici, ce-a mai rămas dintr-un picior de porc, care mai are încă nişte carne. Pâine din belşug. De asemenea, nişte bucăţele frumuşele de varză. Am ştiut eu că voi, fetele, o să primiţi hrană bună, din clipa în care am auzit, ieri, că venea Schmauser la cină.

Servitorul, palid şi chel în lumina argintie ce se strecura până la ei, tot numai membre ciolănoase şi încheieturi ca de lăcustă, trecu de la poloneză la germana lui stâlcită, caraghioasă – asta pentru Lotte, pe care o înghionti cu cotul:

— *Aufwecken*, *Lotte*! şopti el aspru. Aufwecken, mein

schöne Blume, mein kleine Engel![26]

Dacă Sofia ar fi avut vreodată chef să râdă, acest interludiu dintre Bronek şi guvernanta elefantină, căreia în mod clar îi făceau plăcere atenţiile lui, ar fi fost cel mai aproape de a-i produce destinderea comică.

— Scoală-te, mica mea molie de Biblie, stărui Bronek.

În acel moment, Lotte se ridică în capul oaselor. Cu ochii împăienjeniţi de somn, faţa ei de lespede avea o înfăţişare monstruoasă, totuşi eteric placidă şi benignă, ca una dintre efigiile de pe Insula Paştelui. Apoi, fără nicio clipă de şovăială, începu să mănânce.

Sofia se ţinu o clipă deoparte. Ştia că Lotte, femeie cu frică de Dumnezeu, n-avea să-şi înfulece decât partea ei, aşadar, în acest interval de timp, îşi sporea plăcerea mâncării de când avea să-şi primească porţia. Saliva cu poftă la vederea unsuroaselor lături din cratiţa şi binecuvânta numele de Schmauser. Acesta era *Obergruppenführer SS*, echivalentul unui general-locotenent, şi superiorul lui Höss de la Wroclaw; se vorbea despre vizita lui de zile bune. Şi, astfel, teoria lui Bronek se dovedise a fi exactă: adu un ştab în casă, spunea el, iar Höss o să-i aştearnă în faţă aşa o masă plină, încât o să fie destule resturi cât să li se aplece şi gândacilor de bucătărie.

— Cum e pe-afară, Bronek? întrebă Lotte între două îmbucături.

Ca şi Sofia, ştia că el are un nas de fermier pentru vreme.

— Frig. Vânt dinspre vest. Soare când şi când. Dar o mulţime de nori joşi. Ăştia ţin aerul pe loc. Iar aerul pute acum, dar poate o să se îndrepte. O grămadă de evrei ies pe coş în sus. Scumpa mea Sofia, te rog, mănâncă.

Ultima parte o spusese în poloneză, rânjind, arătându-şi gingiile rozalii din care se iţeau cioturile a vreo trei sau patru dinţi, ca nişte aşchii albe, neregulate.

---

[26] Deşteptarea, Lotte!... Deşteptarea, frumoasa mea floare, micul meu înger!

Timpul petrecut de Bronek la Auschwitz coincidea cu istoria lagărului însuşi. Din pură întâmplare, el fusese unul dintre primii novici şi începuse să lucreze în casa lui Höss la scurt timp după încarcerarea lui. Înainte fusese fermier, în apropiere de Miastko, în nordul îndepărtat. Dinţii îi căzuseră drept rezultat al participării lui la un experiment despre avitaminoză; ca un cobai sau porcuşor de Guineea, fusese sistematic lipsit de acid ascorbic şi alte esenţiale, până la preconizată ruină a dentiţiei sale: de asemenea, se prea poate să-l fi făcut şi puţin dement. În orice caz, peste el dăduse un noroc de-a dreptul supranatural, cum mai pica uneori, din senin, asupra unor prizonieri, ca un trăsnet. În mod normal, ar fi fost lichidat după o astfel de probă ca o coajă nefolositoare, expediat scurt în noaptea eternă cu o injecţie rapidă în inimă. Dar el avea o capacitate de a-şi reveni şi o vigoare cu adevărat extraordinară ca un fermier. În afara dinţilor făcuţi praf, nu manifesta aproape niciun simptom de scorbut – moleşeală, slăbiciune, pierdere a greutăţii şi aşa mai departe – cum fusese scontat în condiţiile date. Rămăsese la fel de robust ca un ţap, ceea ce îl pusese sub observaţia amuzată a doctorilor SS şi, indirect, în atenţia lui Höss. Cerându-i-se să arunce o privire la acest fenomen, Höss o făcuse, iar, în scurta lor întâlnire, ceva de la Bronek – probabil doar limba pe care o vorbea, germana caraghioasă, stâlcită, a unui polonez fără şcoală din Pomerania – fusese pe placul comandantului. El îl luase pe Bronek sub protecţia casei sale, unde muncise neîntrerupt de atunci, bucurându-se de unele mici privilegii, de libertatea de a merge oriunde prin lagăr, culegând bârfe, şi de acea generală scutire de supraveghere permanentă care îi este garantată unui animal de companie sau a unui sclav favorit – astfel de favoriţi există în toate societăţile sclavagiste. Era un expert şmanglitor şi, din când în când, venea cu cele mai remarcabile surprize în materie de mâncare, de regulă din surse misterioase. Mai important,

aflase Sofia, Bronek, în pofida aerului de netot, păstra contactul zilnic cu lagărul şi era un informator de încredere al uneia dintre cele mai puternice grupări ale rezistenţei poloneze.

Cele două croitorese se mişcară în umbrele din partea opusă.

— *Bonjour*, *mesdames*, le salută Bronek vesel. Micul dumneavoastră dejun vă este servit!

Se întoarse iar spre Sofia:

— Mai am şi nişte smochine, spuse el, smochine adevărate, închipuie-ţi!

— Ei, de unde ai făcut rost de *smochine*? întrebă Sofia.

Simţi o plăcere curioasă când Bronek îi dădu această comoară de nedescris; deşi uscate şi învelite în celofan, aveau o căldură minunată, cântărite în palmă, şi, ridicând pachetul mai aproape de ochi, Sofia văzu dârele deliciosului suc închegat pe pieliţa lor gri-verzui, le savura aroma estompată, dar încă dulceagă, parfumul deosebit al fructelor proaspete. Gustase odată smochine adevărate, cu mulţi ani în urmă, în Italia. Stomacul ei răspunse cu un ghiorţ voios. Nu i se oferise niciodată, nici măcar pe departe, perspectiva unui asemenea deliciu, de luni întregi – nu, de ani întregi. *Smochine*!

— Bronek, nu-mi vine să cred! exclamă ea.

— Păstrează-le pentru mai târziu, zise el dându-i un alt pachet lui Lotte, nu le mânca pe toate odată. Mănâncă întâi rahatul de deasupra. Sunt lături, dar sunt cele mai bune lături pe care cine ştie când le mai primeşti. Bune de porcii pe care-i creşteam eu în Pomorze.

Bronek vorbea încontinuu. Sofia asculta şuvoiul vorbăriei în timp ce rodea cu lăcomie ciotul îngheţat şi aţos de porc. Era ars, cartilaginos şi scârbos. Dar papilele ei gustative reacţionară, de parcă ar fi fost astâmpărate cu ambrozie, la micile bile şi punguţe de grăsime după care corpul ei tânjea atât de acut. Ar fi putut înfuleca orice fel de grăsime.

Stârnită, imaginaţia îi recrea în minte festinul la care Bronek ajutase, seara trecută, în calitate de ospătar: magnificul purcel de lapte, găluştele, cartofii aburinzi, varza cu castane, conservele, aspicul şi sosurile, o cremă groasă ca desert, totul făcut să alunece pe gâtlejurile SS-iste cu ajutorul sticlelor pântecoase de vin unguresc Sânge de Taur şi servite (când era prezent un demnitar atât de înalt ca un *Obergruppenführer*) dintr-un superb serviciu de argint ţarist, adus de la vreun muzeu jefuit pe Frontul de Est. Apropo de asta, îşi dădu seama Sofia, Bronek vorbea acum cu mândria cuiva care se afla în posesia unor veşti foarte importante.

— Tot încercau să pară bucuroşi, zise el, şi pentru o vreme chiar au părut. Dar după aceea au vorbit despre război şi totul a fost jale. Noaptea trecută, a spus Schmauser, ruşii au fost cât pe-aci să recucerească Kievul. O mulţime de alte veşti rele de pe frontul rusesc. Apoi, situaţia e putredă şi în Italia, aşa zicea Schmauser. Englezii şi americanii se mişcă încoace, toţi mor ca păduchii.

Bronek se ridică de pe vine, ducându-se cu a doua cratiţă la cele două surori.

— Dar vestea cu adevărat mare, doamnelor, e ceva de nici n-o să vă vină să credeţi, dar este purul adevăr – *Rudi pleacă*! Rudi este transferat înapoi la Berlin!

Cum tocmai înghiţea cu lăcomie carnea plină de zgârciuri, Sofia aproape că se înecă la aceste cuvinte. *Pleacă*? Höss părăseşte lagărul! Nu putea fi adevărat! Se ridică în capul oaselor şi îl apucă pe Bronek de mânecă.

— Eşti sigur? îl întrebă. Bronek, eşti sigur de asta?

— Tot ce vă spun este ceea ce l-am auzit pe Schmauser spunându-i lui Rudi, după ce au plecat ceilalţi ofiţeri. A făcut o treabă excelentă, dar e nevoie de el la Berlin, la Biroul central. Aşa că se poate deja pregăti pentru transfer imediat.

— Ce vrei să spui cu *imediat*? stărui ea. Astăzi, luna

viitoare, ce?

— Nu ştiu, răspunse Bronek, el voia să spună, pur şi simplu, curând.

Vocea i se încarcă de presimţiri.

— Eu, unul, nu sunt bucuros de asta, vă spun.

Făcu o pauză, posomorât.

— Adică, cine ştie cine o să-i ia locul? Vreun *sadic*, poate, înţelegeţi? Vreo *gorilă*! Şi-atunci, poate că şi Bronek...?

Îşi dădu ochii peste cap, trecându-şi degetul arătător de-a curmezişul gâtului.

— Ar fi putut să mă execute, ar fi putut să-mi dea niţel gaz, ca evreilor – făceau asta atunci, ştiţi –, dar el m-a adus aici şi m-a tratat ca pe o fiinţă omenească. Cred că o să-mi pară rău să-l văd pe Rudi plecând.

Dar Sofia, preocupată, nu-i mai dădea atenţie lui Bronek. Intrase în panică la vestea plecării lui Höss. O făcuse să-şi dea seama că trebuia să acţioneze urgent şi expeditiv dacă voia să-l convingă să o observe şi, astfel, să încerce să realizeze prin el ceea ce urmărea ea. Pentru vreo oră sau mai bine, spetindu-se cu Lotte la spălatul rufelor casei Höss (deţinuţii din casă erau scutiţi de la apelul nominal interminabil şi ucigător de istovitor prin care treceau ceilalţi din lagăr; spre norocul ei, Sofia era pusă să spele doar maldărele uriaşe de rufărie de la ai casei, anormal de multă din pricina obsesiei lui *Frau* Höss cu germenii şi cu mizeria), îşi făcu în închipuire tot soiul de mici schiţe şi scenarii în care ea şi comandantul ajungeau, în sfârşit, la o relaţie intimă, graţie căreia va putea să-i toarne povestea ce avea s-o ducă la eliberare. Dar timpul începuse să lucreze împotriva ei. Dacă nu acţiona imediat şi probabil chiar un pic nesăbuit, el ar putea pleca şi tot ce plănuise ea să înfăptuiască s-ar fi dus pe apa sâmbetei. Neliniştea ei era chinuitoare şi într-un mod iraţional se combina cu foamea.

Îşi ascunsese pachetul de smochine în tivul larg al uniformei vărgate. Cu puţin înainte de ora opt, aproape de

momentul în care trebuia să urce patru rânduri de scări până la biroul de la mansardă, nu mai putu rezista poftei de a gusta din ele. Se piti după un paravan pentru mături amenajat sub scări, unde nu putea fi văzută de celelalte deţinute. Şi acolo rupse nerăbdătoare celofanul. Ochii i se împăienjeniră de lacrimi când micile globuri moi de fructe (uşor umede şi cu o pulpă delicioasă, elastică şi dulce, în care se amestecau arhipelaguri de seminţe minuscule) îi alunecară pe gât, unul după altul; înnebunită de plăcere, fără ruşine pentru că hălpăia ca porcul şi că saliva dulce i se prelinge pe degete şi pe bărbie, le devoră pe toate. Ochii ei încă mai erau înceţoşaţi şi se auzi gâfâind de plăcere. Apoi, după ce mai stătu un moment acolo, în umbră, pentru a lăsa smochinele să i se aşeze în stomac şi pentru a-şi recăpăta expresia sobră, începu să urce încet către mansardă. Urcuşul nu dura mai mult de câteva minute, dar, de data aceasta, fu întrerupt de două întâmplări memorabile, care păreau să se potrivească straniu de bine în textura halucinantă a dimineţilor, după-amiezelor şi nopţilor din Haus Höss…

Pe paliere separate – unul la catul de deasupra pivniţei, celălalt, imediat sub mansardă – existau nişte ferestre de fronton care dădeau spre partea de vest, de la care Sofia încerca, de obicei, să-şi ferească privirile, deşi nu întotdeauna cu succes. Priveliştea conţinea unele subiecte amorfe – pe fundal, un câmp de instrucţie bătătorit şi fără iarbă, o baracă mică din lemn, sârmele gardului electrificat înconjurând un pâlc de plopi neaşteptat de graţioşi –, dar oferea şi vedere spre peronul unde se făcea triajul prizonierilor. Invariabil, acolo aşteptau şiruri de vagoane de marfă, un fundal sumbru, estompat, pe care se desfăşurau scenele şocante, năucitoare, mutilante de cruzime şi nebunie. Peronul se afla la jumătatea distanţei, prea aproape ca să fie ignorat, prea departe ca să fie văzut clar. Probabil, a povestit ea mai târziu, sosirea ei acolo, pe

acelaşi *quai* de beton şi tot ceea ce însemnase el pentru ea, o făcea să evite scena, să-şi întoarcă ochii în altă parte, să-şi alunge din vedere imaginile fragmentare şi tremurătoare, care, din poziţia aceasta, se observau doar imperfect, ca siluetele de umbră grăunţoasă dintr-un vechi film documentar mut: o armă ridicată spre cer, cadavre scoase pe uşile vreunui vagon de marfă, o fiinţă omenească din carton presat doborâtă la pământ.

Câteodată, văzând mulţimile de oameni defilând docile, târşâindu-şi picioarele până dispăreau din vedere, i se părea că nu era vorba despre nicio violenţă, ci doar despre o înfricoşătoare ordine. Peronul era prea departe pentru ca imaginile să aibă şi sunet; muzica alienatei fanfare a prizonierilor care întâmpina fiecare tren, strigătele gardienilor, lătratul câinilor – toate acestea erau mute, deşi uneori era imposibil să nu auzi detunătura unui pistol. Astfel, drama părea să se joace într-un vid caritabil, din care erau excluse vaietele, ţipetele de groază şi celelalte zgomote ale acelei primiri în infern. Din acest motiv, probabil, îşi zicea Sofia în timp ce urca treptele, ea ceda uneori irezistibilei tentaţii de a arunca o privire, cum o făcuse şi acum, văzând însă numai şirul vagoanelor de marfă nou-sosite, nedescărcate încă. Gardienii SS înconjuraseră trenul învăluit în vălătuci de abur. Ea ştia, din documentele primite de Höss cu o zi înainte, că acesta era al doilea transport, de 2.100 de evrei, din Grecia.

Odată ce-şi satisfăcuse curiozitatea, se întorsese şi deschisese uşa salonului prin care trebuia să treacă pentru a ajunge la scara care urca mai departe. De la fonograful Stromberg-Carison, o voce de contralto umplea încăperea cu suferinţa emoţionantă a unei îndrăgostite, în timp ce Wilhelmine, menajera, stătea în picioare, ascultând, fredonând şi ea şi aranjând cu mâini îndemânatice un teanc de lenjerie de damă din mătase. Era singură. Salonul era inundat de lumina soarelui.

Wilhelmine (observă Sofia, încercând să traverseze camera cât mai repede) purta una dintre rochiile vechi ale stăpânei sale, papuci roz, cu pompoane roz uriaşe, iar părul ei vopşit cu henna era pus pe moaţe. Faţa părea să-i fie împurpurată cu ruj. Fredona îngrozitor de fals. Se răsuci spre Sofia, care trecea pe lângă ea, ţintuind-o cu o privire care nu părea nicidecum neplăcută, ceea ce era o performanţă remarcabilă, de vreme ce faţa ei însăşi era cea mai neplăcută pe care o văzuse vreodată. (Inoportună cum ar putea părea acum şi probabil lipsită de expresivitate, nu mă pot abţine să nu reproduc reflecţia maniheistă a Sofiei din vara aceea fără alte comentarii: „Dacă o să scrii vreodată despre asta, Stingo, să spui doar că Wilhelmine era singura femeie frumoasă pe care am văzut-o vreodată – nu, nu era chiar frumoasă, ci arăta bine, cu trăsăturile alea strident atrăgătoare pe care le au unele dintre femeile care fac trotuarul – singura femeie care arăta bine şi pe care răutatea din ea o făcea de-o urâţenie absolută. Nu pot s-o descriu mai bine de-atât. Era un fel de urâţenie totală. Mă uitam la ea şi-mi îngheţa sângele în vine”.)

— *Guten Morgen*[27], şoptise Sofia, văzându-şi grăbită de drum.

Dar Wilhelmine o opri deodată cu un tăios:

— Stai!

Germana este o limbă puternică oricum, iar vocea ei sună ca un răcnet.

Sofia se întoarse cu faţa la menajeră; în mod ciudat, deşi se văzuseră adesea una pe alta, era prima oară când îşi vorbeau. În pofida chipului ei neameninţător de acum, femeia inspira teamă; Sofia îşi simţi pulsul zbătându-se rapid în ambele încheieturi, iar gura i se usca instantaneu. *Nur nicht aus Liebe weinen*[28], jelea vocea pusă pe bocit, lacrimogenă, zgârieturile de pe şelac amplificate lovindu-se

[27] Bună dimineaţa (lb. germană, în original).

[28] Numai nu plânge din dragoste (lb. germană, în original).

din perete în perete. O scânteietoare galaxie de particule de praf plutea prin lumina oblică a dimineţii, licărind în sus şi-n jos prin toată încăperea înaltă, încărcată cu şifoniere şi pupitre, cu sofale aurite, cu vitrine şi fotolii. Nu e nici măcar un muzeu, gândise Sofia, ci un monstruos depozit. Deodată, Sofia îşi dădu seama că salonul trăsnea a dezinfectant, ca şi uniforma ei. Menajera o abordă bizar de abrupt:

— Vreau să-ţi dăruiesc ceva, se alintă ea, zâmbind, pipăind teancul de lenjerie.

Grămada de chiloţi mătăsoşi transparenţi, arătând proaspăt spălată, era aşezată pe o comodă cu blat de marmură cu intarsii din lemn colorat şi ornamentată cu benzi şi rotocoale de bronz; o piesă uriaşă şi butucănoasă ar fi fost grotesc de nepotrivită în Versailles, de unde, de fapt, poate că fusese furată.

— Bronek le-a adus azi-noapte, de la curăţătorie, continuă ea pe tonul ei strident, cântat. Lui *Frau* Höss îi place să dăruiască mare parte din ele prizonierelor. Ştie că vouă nu vi se distribuie lenjerie de corp, iar Lotte s-a văitat că uniformele astea irită pielea pe fund.

Sofia lăsă să-i iasă aerul din piept. Fără nicio tristeţe, nici şoc, nici măcar cu revelaţie, prin mintea ei trecu un gând în zbor de rândunică: Toate sunt de la evreice moarte.

— Sunt foarte, foarte curate. Unele dintre ele sunt făcute dintr-o nemaipomenită mătase naturală, n-am mai văzut nimic asemănător de când a început războiul. Ce mărime porţi? Pariez că habar n-ai.

Ochii ei fulgerară indecent.

Se întâmplase prea repede acest act gratuit de subită caritate pentru ca Sofia să-i înţeleagă pe loc sensul, dar curând avu o mică bănuială şi apoi se alarmă cu adevărat – se alarmă atât din pricina modului în care Wilhelmine, pur şi simplu, sărise la ea (căci acum realiză că asta făcuse), pândind-o ca o tarantulă până când avea să iasă ea din pivniţă, cât şi de oferta în sine, neaşteptată şi de o

generozitate ridicolă.

— Ţesătura aia nu te râcâie pe fund? o auzi acum pe Wilhelmine întrebând, cu mezzovoce şi cu un uşor tremolo care făcea totul şi mai insinuant şi mai lasciv decât privirile ei sugestive sau cuvintele care o puseseră primele în gardă: *Pariez că habar n-ai*.

— Ba da… zise Sofia, îngrozitor de stingherită. *Nu*! Nu ştiu.

— Vino, îi murmură, făcându-i semn spre un alcov.

Era un cotlon adăpostit în spatele unui pian mare, cu coadă, Pleyel.

— Hai să încerci o pereche.

Sofia făcu fără să vrea un pas înainte şi simţi atingerea uşoară a degetelor Wilhelminei pe uniforma ei.

— Mi-ai stârnit interesul. Te-am auzit vorbind cu comandantul, vorbeşti o germană minunată, ca o nemţoaică adevărată. Comandantul spune că eşti poloneză, dar nu pot să-l cred, ha! Eşti prea frumoasă ca să fii poloneză.

Cuvintele, vag febrile, se rostogoleau unul peste altul, în timp ce-o împingea pe Sofia către nişa din perete, întunecată şi neprevestind nimic bun.

— Toate polonezele de aici sunt atât de vulgare şi de urâte, atât de *şleampete*, atât de neîngrijite – tu trebuie să fii suedeză, nu? Sau ai sânge suedez? Arăţi foarte tare a suedeză şi am auzit că sunt mulţi oameni de sânge suedez în nordul Poloniei. Uite-aici, aşa, unde nu ne poate vedea nimeni şi putem proba o pereche de chiloţei din ăştia. Astfel ca frumosul tău popou să rămână alb şi catifelat.

Până în clipa asta, tot sperând că se înşală, Sofia îşi spusese că avansurile femeii ar *putea* fi nevinovate, dar acum, atât de aproape, semnele poftelor ei desfrânate – mai întâi respiraţia accelerată, apoi trandafiriul bolnav care i se răspândise în pete ca de urticarie pe toată faţa ei animalic frumoasă, pe jumătate de Walkirie, pe jumătate

târfă de trotuar – nu lăsau nicio îndoială asupra intenţiilor ei. Stângace momeală chiloţeii ăia de mătase. Şi apucată de un val de veselie, Sofiei îi trecu prin minte că, în gospodăria aceea maniacal de ordonată şi de strict programată, nefericita femeie nu putea avea parte de sex decât din zbor, ca să spunem aşa, în picioare, într-un alcov din spatele unui pian mamut, în timpul acestor minute scurte, preţioase şi neprogramate de după micul dejun, când copiii tocmai plecaseră la şcoala din garnizoană şi înainte de începerea rutinei zilnice. Toate celelalte ore ale zilei, până la ultima bătaie a ceasului, erau ocupate pentru, *voilà*! pentru propuneri disperate, sub acoperişul unei case de SS-ist riguros reglementate, ale unei înclinaţii spre amorul safic[29].

— Schnell, schnell, meine Süsse![30], şopti Wilhelmine mai insistentă acum. Ridică-ţi fusta puţin, scumpo... nu, mai sus!

Se repezi înainte ca o căpcăună, iar Sofia se simţi înghiţită de flanela roz, obraji boiţi cu ruj, păr vopsit cu hena – o miasmă roşcată trăsnind a parfum franţuzesc. Menajera lucra cu frenezie smintită. Se ocupa cu limba ei tare, lipicioasă, ca de lup, numai o secundă sau două în jurul urechii Sofiei, pipăindu-i sânii grăbită, strângându-i fesele în palme, dându-se puţin înapoi, cu o expresie de poftă sexuală atât de intensă, încât era ca o agonie finală, după care trecu serios la treabă, lăsându-se pe vine, într-o genuflexiune, şi strângând şoldurile Sofiei în braţele sale. *Nur nicht aus Lieben weinen*...

— Pisicuţă suedeză... frumuseţe ce eşti, mormăia ea. Ah, *bitte1*... mai sus!

Cum deja luase o hotărâre cu câteva clipe mai devreme, Sofia n-avea de gând să-i opună rezistenţă – aruncându-se cu capul înainte într-un soi de autohipnoză care o plasa mai

---

[29] De la Safo (sec. VII-VI î.Hr.), poetesa greacă a lesbianismului.

[30] Iute, iute, drăguţa mea! (lb. germană, în original)

presus de dezgust, dându-şi seama că, în orice caz, era la fel de neajutorată ca un fluture de noapte cu aripile rupte – şi lăsă, docilă, să-i fie depărtate coapsele pentru ca botul brutal şi vârful limbii ca un glonţ să sondeze în ceea ce, cu un soi de satisfacţie îndepărtată, vagă, îşi dădea seama că era uscăciunea ei insensibilizată, la fel de seacă şi de lipsită de fluid ca nisipul deşertului. Se legănă pe călcâie şi îşi puse mâinile în şold, leneş şi fără împotrivire, mai degrabă conştientă acum că femeia se masturba cu degete frenetice, claia ei de păr încreţit şi roşu ca focul săltând sub ea ca un uriaş mac roşu ofilit. Atunci se auzi un bubuit din capătul celălalt al imensei încăperi, o uşă se deschise de perete şi vocea lui Höss strigă:

— Wilhelmine! Unde eşti? *Frau* Höss vrea să te duci la ea în dormitor.

Comandantul, care ar fi trebuit să fie în biroul lui de la mansardă, se desprinsese scurt din programul bătut în cuie, iar teama pe care ivirea lui neaşteptată o provocă sub ea i se transmise instantaneu şi Sofiei, care crezu că încleştarea subită şi spasmodică a lui Wilhelmine de coapsele ei o să le dezechilibreze şi o să le răstoarne pe amândouă la podea. Apoi veni marea uşurare. Höss mai strigă o dată, făcu o pauză, înjură în barbă şi plecă grăbit, traversând apăsat camera spre scara care ducea spre mansardă. Desprinzându-se de ea, menajera se lăsă moale la podea, în umbră, ca o păpuşă de cârpe. Abia când Sofia se afla pe treptele spre mansardă, câteva clipe mai târziu, reculul o ajunse din urmă şi îşi simţi picioarele ca de gumă, neputincioase, silind-o să se aşeze. Nu atacul în sine îi slăbise nervii – nu era nimic nou, fusese aproape violată de o femeie-gardian cu câteva luni mai înainte, la scurt timp după sosirea ei în lagăr –, nici reacţia lui Wilhelmine, înnebunită să se pună în siguranţă după ce Höss urcase la mansardă C, Nu trebuie să-i spui comandantului”, îi spusese ea cu un mârâit, apoi repetase aceleaşi cuvinte, de

parcă o implora pe Sofia, într-o frică abjectă, înainte să se furişeze afară din cameră. „Ne-ar omorî pe amândouă!”). Pentru o clipă, Sofia simţise că această situaţie compromiţătoare îi dăduse cumva un avantaj asupra menajerei. Cel puţin dacă nu... (şi revelaţia o luă pe nepregătite şi o făcu să se aşeze, tremurând, pe trepte), dacă această condamnată pentru falsificări, care câştigase atâta putere în casă, nu s-ar fi folosit de episodul acela de sex zădărnicit ca de o armă împotriva Sofiei, defulându-şi frustrarea şi întorcând dragostea în răzbunare, dând fuga la comandant cu cine ştie ce pârâ născocită (mai exact cum că Sofia avusese iniţiativa seducerii) şi în felul acesta sfărâmând definitiv suportul oricum şubred al viitorului ei. Ştia bine, după cât de mult detesta Höss homosexualitatea, ce avea s-o aştepte dacă i s-ar fi urzit un asemenea scandal şi deodată simţi – ca toţi camarazii ei cinstiţi de detenţie care se sufocau în limbul lor inundat de frică – acul fantomatic injectându-i moartea în mijlocul inimii.

Ghemuită pe scări, se aplecă în faţă şi îşi prinse capul în palme. Gândurile i se învălmăşeau în minte, năucind-o, iar neliniştea ei deveni de nesuportat. Era acum mai la adăpost de necazuri, după episodul cu Wilhelmine, sau era într-un şi mai mare pericol? Nu-şi dădea seama. Şuierul sirenei lagărului – înalt, armonios, mai mult sau mai puţin în si minor, şi reamintindu-i de fiecare dată de un acord grav, parţial ţinut minte, sfâşietor de tristeţe, din *Tannhäuser*[31] – zdruncină dimineaţa, semnalând ora opt. Nu întârziase niciodată până atunci în biroul de la mansardă, dar acum avea să întârzie, iar gândul că-l făcea pe Höss să aştepte – el, care măsura zilele în miimi de secundă – o umplu de groază. Se ridică şi începu din nou să urce treptele, simţindu-se răvăşită şi cuprinsă de febră. Prea multe lucruri căzuseră pe capul ei deodată. Prea multe gânduri de pus în

[31] Titlul unei opere de Richard Wagner, despre un menestrel din secolul al XIII-lea, ale cărui călătorii aventuroase au devenit subiect de legendă.

ordine, prea multe şocuri şi temeri neaşteptate. Dacă nu va reuşi să se stăpânească, în ciuda eforturilor de a-şi păstra calmul, ştia că avea să se prăbuşească, pur şi simplu, ca o marionetă care şi-a executat dansul smucit în sforile ei şi, apoi, abandonată de stăpânul ei, cade la pământ într-o grămăjoară neînsufleţită. O uşoară durere sâcâitoare în jurul osului pubian îi aminti de botul scormonitor al menajerei.

Cu răsuflarea tăiată de urcuş, ajunse pe palierul ultimului etaj, de sub mansarda comandantului, unde o fereastră întredeschisă etala din nou priveliştea de la vest, cu terenul de instrucţie golaş coborând în pantă uşoară spre melancolicul pâlc de plopi, dincolo de care stăteau şirurile negricioase ale nenumăratelor vagoane de marfă, murdare de colbul câmpiilor Serbiei şi Ungariei. De la întâlnirea ei cu Wilhelmine, uşile unui vagon fuseseră larg deschise de către gardieni, iar acum alte câteva sute de călători condamnaţi, din Grecia, umpluseră peronul.

În ciuda grabei, Sofia se opri să privească o clipă la ei, îmboldită în egală măsură de groază. Plopii şi haita de gardieni SS ascundeau în mare parte scena. Nu putea desluşi clar feţele evreilor greci. Nici n-ar fi putut spune în ce erau îmbrăcaţi: pe cei mai mulţi îi vedea în cenuşiuânchis. Dar pe peron se zăreau scăpărând pentru o fracţiune de secundă veşminte multicolore, verzi, albastre şi roşii, un vârtej şi o fluturare ici şi colo de culoare strălucitoare, mediteraneeană, săgetând-o cu dorul viu după acel pământ pe care nu-l văzuse niciodată decât în cărţi şi în imaginaţia ei, şi evocându-i într-o clipă poezia de copii pe care o învăţase la şcoala de maici – uscăţiva Soră Barbara intonând în franceza ei comică, bolovănoasă, slavă:

O, que les îles de la Grèce sont belles!

O contempler la mer à l'ombre ci un haut figuier et écouter tout autour les cris des hirondelles, voltigeant dans

l azur parmi les oliviers![32]

Crezuse că se obişnuise de mult cu mirosul sau cel puţin se resemnase să-l simtă. Dar pentru prima oară, în ziua aceea, duhoarea dulceagă, pestilenţială de carne mistuită de foc îi asalta nările cu brutalitatea francă de abator, punând atât de violent stăpânire pe simţurile sale încât ochii i se întunecară şi mulţimea de pe peronul îndepărtat – părând pentru un ultim moment o sărbătoare populară privită de la distanţă – îi pieri din vedere. Şi, fără să vrea, înfiorată de groază şi dezgust, îşi ridică degetele la buze.

...Za *mer à l'ombre ci un haut figuier*...

Astfel, în aceeaşi clipă în care înţelese de unde făcuse rost Bronek de fructe, înseşi fructele lichefiate se ridicară într-un val acru în gâtul ei, revărsându-se pe gură şi împroşcând podeaua de sub picioarele ei. Cu un geamăt, se lipi cu fruntea de perete. Rămase icnind şi vomitând multă vreme lângă fereastră. Apoi, cu picioare şovăitoare şi vlăguite, se târî la o parte din mizeria pe care o făcuse şi căzu în patru labe pe podea, zvârcolindu-se nefericită şi chinuită de un sentiment al înstrăinării şi al pierderii cum nu mai simţise până atunci.

N-am să uit niciodată ce mi-a spus ea despre momentul acela: îşi dăduse seama că nu-şi mai putea aduce aminte nici cum o cheamă.

— O, Doamne, *ajută-mă*!, se rugase ea, cu voce tare. *Nu ştiu cine sunt*!

Rămăsese un timp ghemuită acolo, tremurând ca în ghearele gerurilor arctice.

Scos din minţi, un ceas cu cuc din dormitorul lui Emmi, copila cu faţă de lună plină a comandantului, la numai câţiva paşi depărtare, cântă de opt ori. Era cu cel puţin cinci minute în urmă, remarcă Sofia cu serios interes şi

---

[32] *Oh, ce frumoase sunt insulele Greciei! / Oh, să contempli marea, la umbra unui smochin înalt / şi să asculţi în jurul tău chemările rândunelelor / săgetând azurul printre măslini!* (lb. franceză, în original)

ciudată satisfacţie. Încet, se ridică dreaptă şi începu să urce ultimele trepte, spre vestibulul unde fotografiile înrămate a lui Goebbels şi a lui Himmler erau singurele podoabe de pe perete, şi mai departe, spre uşa mansardei, larg deschisă, cu deviza sfântă a frăţiei gravată deasupra uşii: *Onoarea mea este loialitatea mea* – dincolo de care Höss, în cuibul său de vultur, aştepta sub icoana stăpânului şi mântuitorului său, aştepta în locşorul lui de retragere celibatară, văruit tot într-un alb de o puritate atât de imaculată încât, în timp ce Sofia se apropia, pereţii înşişi, în strălucirea dimineţii de toamnă, păreau să fie scăldaţi într-o lumină orbitoare, incandescentă, aproape sacră.

— *Guten Morgen*, *Herr Kommandant*, zise ea.

Mai târziu, în ziua aceea, Sofia nu reuşi să-şi alunge din minte trista veste dată de Bronek despre transferul lui Höss înapoi la Berlin. Într-adevăr, însemna că trebuia să se mişte rapid dacă voia să îndeplinească ceea ce-şi pusese în cap. Aşadar, după-amiază se hotărî să facă primul pas şi se rugă în tăcere să nu se piardă cu firea – să aibă sângele rece necesar – ca să-l ducă la bun sfârşit. La un moment dat – aşteptând să se întoarcă Höss în mansardă, simţindu-şi emoţiile domolindu-se până la un nivel aproape normal, după tumultul stârnit în sufletul ei de acel scurt pasaj din *Creaţiunea* lui Haydn –, fusese încurajată de unele schimbări interesante, noi, în purtarea comandantului. Atitudinea lui relaxată, de pildă, apoi încercarea lui destul de stângace, dar reală de conversaţie, urmată de insinuanta atingere a mâinii lui pe umăr (sau o interpretase ea exagerat?), când amândoi se uitaseră la armăsarul arab: toate acestea i se păruseră semne de fisură în masca lui impenetrabilă.

Apoi, de asemenea, era scrisoarea pentru Himmler pe care i-o dictase el referitoare la starea evreilor greci. Niciodată până atunci nu mai transcrisese vreo corespondenţă care să nu aibă cumva legătură cu treburile

poloneze şi cu limba polonă – scrisorile oficiale pentru Berlin fiind responsabilitatea aghiotantului aceluia cu faţa impasibilă, de la un etaj mai jos, care urca tropăind greoi scările la intervale regulate, pentru a formula împreună cu Höss mesajele acestuia către diverşi tehnicieni şi proconsuli. Acum se gândea la scrisoarea către Himmler cu o uşoară uimire întârziată. Simplul fapt că el o făcuse confidentă într-o chestiune atât de sensibilă nu indica oare… ce? Păi, indica, fără îndoială, că măcar el îi îngăduise, din indiferent ce motiv, o confidenţialitate la care puţini deţinuţi – chiar şi deţinuţii cu statut de care ea nu se îndoia că era privilegiat – nici măcar n-ar fi putut visa, iar încrederea ei că va răzbate până la el mai înainte de a se încheia ziua aceea devenea din ce în ce mai puternică. Se gândea că poate nici n-avea să mai fie nevoie să se ajute de pamfletul (*cum e tatăl*, *aşa şi fiica*) dosit într-una dintre ghetele ei încă din ziua în care părăsise Varşovia.

El nu băgase de seamă ceea ce se temuse ea că l-ar fi putut intriga – ochii ei, proaspăt plânşi – când intrase pe uşă ca furtuna. Sofia auzise *Polca butoiului cu bere* bubuind ritmic, de jos. Höss ţinea în mână o scrisoare, aparent înmânată de aghiotantul lui, de la un etaj mai jos. Faţa comandantului era roşie de mânie, o venă ca un vierme i se zbătea pe tâmplă, la rădăcina părului tuns scurt.

— Naiba să-i ia, că ştiu bine că trebuie să scrie în germană. Dar încalcă sistematic regulamentul. Să-i ia naiba pe toţi polonezii ăştia bătuţi în cap!

Îi întinse ei scrisoarea:

— Ce zice?

— Stimate comandant… începu ea.

Traducând rapid, Sofia îl lămuri că mesajul (tipic delator) era de la un subcontractant local, un furnizor de pietriş pentru muncitorii germani de la fabrica de beton a lagărului, care spunea că nu va fi în stare să transporte cantitatea cerută de pietriş la termenul stabilit, implorând

indulgenţa comandantului, din cauza umidităţii deosebit de mari a terenului din jurul carierei sale, care nu doar că dusese la surpări, dar şi împiedicase şi încetinise funcţionarea utilajelor sale. Prin urmare, dacă stimatul comandant avea să se arate înţelegător (continuă Sofia să citească), termenul de livrare avea să se modifice după cum urmează… – dar Höss o întrerupse brusc, din cale-afară de nerăbdător, aprinzându-şi o ţigară de la cea care tocmai se termina în mâna lui, tuşind răguşit şi strigând un aspru:

— Destul!

Scrisoarea evident îl scosese din fire pe comandant. Îşi pungi gura într-o imitaţie caricaturală de enervare, murmură „*Verwünscht*![33] apoi îi ordonă rapid Sofiei să facă o traducere a scrisorii pentru *Hamptsturmführerul SS* Weitzmann, şeful secţiei construcţii a lagărului, cu următorul comentariu ataşat: „Constructor Weitzmann: aprinde un foc sub acest pierde-vară şi fă-l să se mişte”.

Şi exact în clipa aceea – când el spunea ultimele cuvinte –, Sofia văzu temuta durere de cap atacându-l pe Höss cu o viteză formidabilă, ca de fulger care îşi găsise un conductor prin scrisoarea negustorului de pietriş până în cripta sau labirintul unde migrena îşi răspândea toxinele-i inflamabile sub ţeastă. Năduşeala apăru la suprafaţă, el îşi duse mâinile la tâmple într-un neajutorat mic balet al degetelor nervoase cu încheieturi albite, iar buzele i se răsfrânseră, lăsând la vedere un pluton de dinţi scrâşnind, într-o fugă staccato a durerii. Sofia observase simptomele şi cu vreo câteva zile înainte, dar într-un atac mult mai blând; acum, migrena revenise şi trecuse la asalt cu toate forţele. De durere, Höss scoase un mic fluierat.

— Pastilele mele, zise el, pentru Dumnezeu, unde sunt pastilele mele?

Sofia se îndreptă iute spre scaunul de la căpătâiul patului

[33] La dracu’! (lb. germană, în original).

de campanie al lui Höss, pe care îşi ţinea flaconul de ergotamina, folosită ca să-şi aline durerile în astfel de crize. Turnă un pahar cu apă dintr-o carafă şi i-l întinse împreună cu două pastile de ergotamina comandantului care, înghiţind medicamentul, îşi rostogoli ochii în cap cu o privire pe jumătate înnebunită, de parcă ar fi încercat să-şi exprime doar cu ochii dimensiunile chinurilor sale. Apoi, cu un geamăt şi cu mâna apăsându-şi fruntea, se prăbuşi pe patul de campanie, întinzându-se pe spate, uitându-se ţintă în tavanul alb.

— Să chem doctorul? întrebă Sofia. Ultima oară, îmi amintesc că v-a spus…

— Taci din gură, răspunse el, nu suport nimic acum!

Vocea era îmbibată de un ton înfricoşat, de scâncet, mai curând ca al unui căţel lovit.

În timpul ultimei crize, cu cinci sau şase zile mai înainte, el îi ordonase ei rapid să plece în pivniţă, de parcă ar fi vrut ca nimeni, nici măcar o deţinută, să nu fie martor la suferinţa sa. Acum totuşi se întorsese pe o rână şi zăcea acolo, rigid şi nemişcat, doar pieptul i se ridică şi cobora sub cămaşă. De vreme ce Höss nu-i mai făcea niciun semn, Sofia se întoarse la lucru: începu să dactilografieze o traducere liberă a scrisorii contractorului la maşina nemţească, încă o dată dându-şi seama, fără urmă de şoc sau de mare interes, că plângerea furnizorului de pietriş (oare ar fi putut o singură supărare de calibrul acesta, se miră ea, într-o doară, să apese pe trăgaciul migrenei cataclismice a comandantului?) însemna o nouă întrerupere critică în construirea noului crematoriu de la Birkenau. Oprirea lucrului sau încetinirea lui – adică aparenta inabilitate a lui Höss de a-şi orchestra spre satisfacţia lui toate elementele privind furnizarea materialelor, proiectul şi munca în vederea realizării acestui nou complex de cuptoare şi camere de gazare, a cărui construcţie depăşise deja termenul cu două săptămâni – rămânea ghimpele

principal din coasta comandantului, iar acum era evident cauza pentru toată nervozitatea şi neliniştea pe care ea le observase la el în ultimele zile. Şi dacă acesta era motivul, după cum bănuia ea, pentru noua criză de migrenă, oare ar fi fost cu putinţă, de asemenea, ca eşecul lui de a construi crematoriul după programul stabilit să aibă vreo legătură cu subitul lui transfer înapoi, în Germania? Bătea la maşină ultimul rând din scrisoare şi în acelaşi timp îşi muncea creierii cu aceste întrebări, când vocea lui izbucni deodată, făcând-o să tresară. Iar când îşi întoarse ochii în direcţia lui, îşi dădu seama cu un curios amestec de speranţă şi teamă că el o privea probabil de mai multe minute din patul de campanie pe care stătea întins. Îi făcu semn să se apropie şi ea se ridică şi se apropie de el, dar de vreme ce nu-i indică prin niciun gest să ia loc, rămase în picioare.

— E mai bine, zise el, cu voce stăpânită. Ergotamina aia e un miracol. Nu doar că reduce durerea, dar taie şi greaţa.

— Mă bucur, *mein Kommandant*, răspunse Sofia.

Îşi simţi genunchii tremurând şi, nu ştia din ce motiv, nu îndrăzni să-l privească în faţă. În schimb, îşi fixă ochii pe cel mai evident şi mai apropiat obiect din raza ei vizuală: eroicul Führer în armură scânteietoare, privirea lui încrezătoare şi senină de sub şuviţa de păr ce-i cădea pe frunte, în timp ce se uita spre Walhalla[34] şi spre un mileniu de viitor incontestabil. Părea ireproşabil de beningn. Deodată îşi aminti de smochinele pe care le vomitase cu câteva ore mai devreme pe scări şi Sofia simţi un junghi de foame în stomac, iar slăbiciunea şi tremurul din picioare i se accentuară. Pentru alte câteva lungi momente, Höss nu mai vorbi. Ea tot nu se putea uita la el. Oare ce făcea, acum, în tăcere, o măsura cumva din ochi? *O s-avem un butoi de voie bună*, *voie bună*, *voie bună*, răsunau în cor

[34] în mitologia nordică, palatul în care zeul Odin primeşte şi cinsteşte sufletele eroilor căzuţi brav în bătălie, un soi de paradis.

vocile de la parter, groaznica polca *ersatz*[35], înţepenită acum într-un şanţ al discului, repetând la nesfârşit un acord plin şi stângaci al unui acordeon.

— Cum ai ajuns aici? zise, în cele din urmă, Höss.

Cuvintele îi ieşiră brusc pe gură:

— Din cauza unei *łapanka* sau, cum spunem noi, vorbitorii de germană, *ein Zusammentreiben* – o razie, în Varşovia. La începutul primăverii trecute. Eram într-un vagon de tren, la Varşovia, când Gestapoul a efectuat o percheziţie. Au găsit la mine nişte carne ilegală, o bucată de şuncă…

— Nu, nu, o întrerupse el, nu cum ai ajuns în lagăr, ci cum ai ajuns din barăcile femeilor. Vreau să spun cum ai fost plasată în grupul de stenografe. Atât de multe stenografe sunt civile. Poloneze. Nu sunt prea multe deţinute într-atât de norocoase ca să obţină o încadrare ca stenografe. Poţi să iei loc.

— Da, am avut foarte mare noroc, zise ea, aşezându-se.

Simţi relaxarea din vocea ei şi se uită la el. Observă că năduşea în continuare abundent. Cu faţa în sus, acum, cu ochii pe jumătate închişi, zăcea nemişcat şi ud, scăldat de un mănunchi de raze de soare. Era ceva ciudat de neputincios în înfăţişarea comandantului, leoarcă de sudoare. Cămaşa lui kaki era fleaşcă, iar o mulţime de perle de transpiraţie îi împodobeau faţa. Dar era adevărat că părea să nu mai sufere o durere prea acută, deşi chinurile de la începutul crizei îl făcuseră lac de sudoare din cap până-n picioare – până şi cârlionţii blonzi de pe burtă, ce răsăriseră la vedere în spaţiul dintre doi nasturi ai cămăşii – gâtul, părul blond de la încheieturile mâinilor.

— Am avut, într-adevăr, foarte mare noroc. Cred că trebuie să fi fost capriciul sorţii.

După o pauză, Höss zise:

— Ce vrei să spui cu asta, capriciul sorţii?

---

[35] Surogat, înlocuitor de calitate inferioară (lb. germană, în original).

Se hotărî instantaneu să rişte, să exploateze calea pe care i-o deschisese el, indiferent cât de absurd de insinuante şi de nesocotite i-ar fi sunat cuvintele. După toate aceste luni şi avantajul de moment care i se oferise, ar fi însemnat să-şi taie singură craca de sub picioare dacă ar fi continuat să joace rolul sclavei indolente cu limba legată, în loc să fie îndrăzneaţă, chiar dacă exista marele risc de a fi considerată de-a dreptul insolentă. Aşadar, dă-i bătaie, gândi ea. Şi spuse, atunci, deşi încercând să evite orice intensitate, păstrând în voce doar tonul plângăreţ al cuiva care a fost pedepsit pe nedrept.

— Soarta m-a adus la dumneavoastră, continuă ea, deşi îşi dădea seama de melodramaticul din această replică, pentru că am ştiut că numai *dumneavoastră* aţi înţelege.

Din nou, el nu răspunse nimic. De jos, *Polca butoiului cu bere* fusese înlocuită de un *Liederkranz*[36] de iodlere tiroleze. Tăcerea lui o tulbura şi deodată se simţi obiectul unei examinări cu foarte mare suspiciune din partea lui. Poate făcuse o groaznică greşeală. Neliniştea crescu în sufletul ei. După Bronek (şi după propriile observaţii), comandantul îi ura pe polonezi. De ce naiba îşi închipuise că ea ar putea fi o excepţie? Izolată de ferestrele închise de duhoarea fumului de la Birkenau, mansarda caldă avea un miros vag de pod, de tencuială, de praf de cărămidă şi de cherestea udă. Era prima oară când remarca mirosul şi era ca praful de mucegai în nări. În tăcerea stingheritoare dintre ei doi, ea auzi bâzâitul enervat al muştelor albastre captive, uşoarele lor pocnete când se loveau de plafon. Zgomotul manevrelor vagoanelor de marfă era înfundat, slab, aproape neauzit.

— Ce să înţeleg? zise el, în sfârşit, pe un ton distant, oferindu-i încă o mică deschidere prin care ar fi putut să încerce să înfigă un cârlig.

— Să înţelegeţi că s-a comis o greşeală. Că nu sunt

[36] Potpuriu, lanţ de cântece (lb. germană, în original).

vinovată de nimic. Adică, vreau să spun, că sunt vinovată de un fleac, nimic serios. Şi că ar trebui să fiu imediat repusă în libertate.

Poftim, o făcuse, o spusese, repede şi coerent; cu o ardoare pătimaşă care o surprinsese şi pe ea, rostise cuvintele pe care de zile nesfârşite le repetase fără încetare, întrebându-se dacă va găsi vreodată curajul să le facă să-i iasă din gură. Acum îi bătea inima atât de puternic şi de nebuneşte, încât o durea în capul pieptului, dar se mândri în sinea ei cu modul în care reuşise să-şi controleze vocea. De asemenea, se simţea sigură pe accentul ei lejer şi dulce, atrăgător, vienez. Micul triumf îi dădu ghes să continue:

— Ştiu că aţi putea considera că asta-i o prostie din partea mea, *mein Kommandant*. Trebuie să spun că, la prima vedere, pare neplauzibil. Dar eu cred că veţi fi de acord cu mine că într-un loc ca acesta – atât de vast, cuprinzând un număr atât de mare de persoane – se pot strecura şi unele greşeli, unele erori grave.

Făcu o pauză, ascultându-şi bătăile inimii, întrebându-se dacă el i le putea auzi, totuşi conştientă că vocea ei încă nu se frânsese.

— Domnule, continuă ea, apăsând pe nota de urgenţă a rugăminţii, nădăjduiesc din tot sufletul că mă veţi crede când spun că detenţia mea aici este o teribilă eroare de justiţie. După cum vedeţi, sunt poloneză şi, într-adevăr, am fost vinovată de fărădelegea de care am fost acuzată în Varşovia – contrabandă cu mâncare. Dar a fost un delict minor, nu înţelegeţi, încercam doar s-o hrănesc pe mama, care era foarte bolnavă. Vă implor să încercaţi să înţelegeţi că asta e *un nimic* pus în balanţă cu originea mea şi a educaţiei mele.

Ezită, într-o agitaţie tumultuoasă. Oare mersese prea departe? Oare ar fi trebuit să se oprească aici şi să-l lase pe el să facă următoarea mişcare sau să continue? Se hotărî

pe loc: Treci la subiect, pe scurt, dar continuă.

— Înţelegeţi, domnule, lucrurile stau aşa. Eu sunt din Cracovia, unde familia mea era pătimaş filogermană, cu mulţi ani în avangarda acelor nenumăraţi partizani ai celui de-al Treilea Reich, admiratori ai naţional-socialismului şi ai principiilor Führerului. Tata a fost până în străfundul sufletului său un *Juden feindlich*...

Höss o întrerupse cu un mic geamăt.

— *Judenfeindlichyşovtiel*, *cu vocetoropită*. *Judenfeindlich*. Când o să încetez să mai aud cuvântul ăsta, „antisemit”? Dumnezeule, mi-e atât de lehamite!

Scoase un oftat adânc.

— Evrei. *Evrei*! O să termin vreodată cu evreii?

Sofia bătu în retragere în faţa nerăbdării lui, conştientă că manevrele ei tactice îşi greşiseră ţinta: se lăsase luată de val. Procesul gândirii lui Höss, nici pe departe inapt, era deopotrivă şi exhaustiv, şi unic direcţionat ca botul unui furnicar şi nu suferea prea multe abateri. Cu numai o clipă înainte, o întrebase „Cum ai ajuns aici?” şi apoi specificase că aştepta ca ea să-i explice cum, precis, punctiform, prin urmare nu voia să audă despre soartă, erori ale justiţiei şi chestiuni de *Juden feindlich*. De parcă vorbele lui suflaseră peste ea ca un vânt îngheţat din nord, ea schimbă tactica, gândind: Fă ce-ţi cere el, apoi spune-i adevărul adevărat. Fii concisă, dar spune adevărul. Oricum l-ar putea descoperi singur dacă ar vrea.

— Atunci, domnule, o să vă explic cum am fost distribuită la stenografie. A fost din pricina unei altercaţii pe care am avut-o cu o *Vertreterin*, în barăcile femeilor, când am sosit aici, în aprilie trecut. Ea era ajutoarea şefei de sector. Cinstit vorbind, am fost îngrozită din pricina...

Şovăi, puţin îngrijorată de a continua cu amănunte despre o posibilă problemă de sexualitate, pe care nuanţele vocii ei, o ştia, o sugeraseră deja. Dar Höss, cu ochii larg deschişi acum şi privind drept într-ai ei, anticipase ce voia

să spună.

— Fără îndoială era lesbiană, tranşă el.

Tonul lui era obosit, dar acid şi exasperat.

— Una dintre desfrânatele alea – una dintre scroafele alea jegoase din mahalalele Hamburgului, pe care le-au îngrămădit în Ravensbrück şi pe care Cartierul general s-a apucat să le trimită aici, cu ideea greşită că ele vor impune *disciplina* asupra voastră – femeile deportate. Ce farsă!

Se opri.

— Era o lesbiană, nu-i aşa? Şi ţi-a făcut avansuri, am dreptate? Era de aşteptat. Eşti o femeie foarte frumoasă.

Iar făcu o pauză, în timp ce ea absorbea ultima lui observaţie. (însemna ceva?)

— Dispreţuiesc homosexualii, continuă el. Numai să-mi închipui oamenii făcând acte din acelea – practici animalice – şi mă apucă greaţa. N-aş suporta niciodată nici măcar să mă uit la vreunul dintre ei, bărbat sau femeie. Dar e ceva cu care te confrunţi când eşti în detenţie.

Sofia clipi. Ca un film derulându-se cu viteza de odinioară, smucită, printr-un proiector, văzu şarada nebună din dimineaţa aceea, văzu claia de păr roşu ca focul al Wilhelminei retrăgându-se dintre picioarele ei, cu buzele flămânde şi umede întredeschise într-un „O” perfect, ochii scânteind de groază; uitându-se la faţa plină de repulsie a lui Höss, gândindu-se la menajeră, simţi că face eforturi să-şi înăbuşe fie un strigăt, fie un hohot de râs.

— De nedescris! adăugă comandantul strâmbându-se de parcă avea gura plină cu ceva greţos.

— N-au fost doar avansuri, domnule, zise Sofia, simţind că roşeşte. A încercat să mă violeze.

Nu-şi putea aminti să mai fi rostit vreodată cuvântul „viol” în faţa unui bărbat, iar obrajii prinseră să-i ardă mai tare, apoi sângele începu să-i coboare din obraji.

— A fost extrem de neplăcut. Nu mi-am dat seama că o femeie… şovăi. Că dorinţa unei femei pentru altă femeie

poate fi atât de… de violentă. Dar am aflat-o acum.

— În detenţie, oamenii se comportă diferit, ciudat. Povesteşte-mi.

Dar înainte de a putea ea răspunde, el întinse mâna spre buzunarul vestonului, aşezat pe spătarul scaunului de la capul patului de campanie, şi scoase din el un baton de ciocolată învelit în staniol.

— E ciudat, zise el, cu o vocea abstractă a unui clinician, cu durerile astea de cap. La început, îmi dau o greaţă teribilă. Apoi, de îndată ce medicamentul începe să-şi facă efectul, descopăr că mi-e foarte foame.

Desprinzând staniolul de pe ciocolată, întinse batonul spre ea. Şovăind la invitaţie, surprinsă – căci era primul gest de acest fel din partea lui –, ea rupse cu nervozitate o bucăţică şi-o aruncă în gură, ştiind că trădase o grabă lacomă în mijlocul eforturilor ei de a se arăta degajată. Nu conta.

Începu să-i povestească, vorbind rapid, în timp ce-l urmărea pe Höss devorând restul de ciocolată, conştientă că asaltul atât de recent al menajerei de încredere a celui căruia îi vorbea îi permitea o oarecare vioiciune a tonului.

— Da, femeia era o prostituată şi o lesbiană. Nu ştiu dacă era din Germania – cred că de undeva din nord, vorbea *Plattdeutsch*[37] –, dar ştiu că era o namilă de femeie care a încercat să mă violeze. Ţinuse ochii pe mine câteva zile la rând. Într-o seară, în latrină, s-a apropiat de mine. La început, n-a fost violentă. Mi-a promis mâncare, săpun, haine, bani, orice.

Sofia se opri un moment, cu privirea fixată acum în ochii albaştri-violet ai lui Höss, care o urmăreau atenţi, fascinaţi.

— Îmi era groaznic de foame, dar – ca şi dumneavoastră, domnule, nu pot să sufăr homosexualii – nu mi-a fost greu să rezist, să spun nu. Am încercat s-o dau la o parte din calea mea. Atunci, această *Vertreterin* s-a înfuriat şi m-a

[37] Germana de rând, vernaculară, vorbită în nordul ţării.

atacat. Am strigat la ea cât am putut de tare şi am început s-o rog să mă lase în pace – mă împinsese la perete şi îmi făcea lucruri cu mâinile –, şi chiar atunci a intrat şefa de sector. Şefa de sector a pus capăt situaţiei, a continuat Sofia. I-a ordonat lui *Vertreterin* să plece de-acolo şi-apoi mi-a cerut să vin cu ea în camera ei, la capătul barăcii. Nu era o femeie rea – o altă prostituată, cum spuneţi dumneavoastră, domnule, dar nu era soi rău. Într-adevăr, era destul de binevoitoare pentru astfel... astfel de persoană. Mă auzise ţipând la *Vertreterin*, a spus ea, şi rămăsese surprinsă, pentru că noi, toate cele nou-sosite din baracă, eram poloneze şi voia să ştie unde învăţasem o germană atât de bună. Am stat de vorbă, o vreme, şi pot să spun că m-a plăcut. Nu cred că ea era lesbiană. Era din Dortmund. Era fermecată de germana mea. Mi-a bătut apropouri că s-ar putea să fie în stare să mă ajute. Mi-a dat o ceaşcă de cafea şi apoi m-a trimis înapoi, la locul meu. Am mai văzut-o de vreo câteva ori după aceea şi pot spune că prinsese drag de mine. La vreo două zile, mi-a cerut să vin din nou în odaia ei, unde se afla şi unul dintre subofiţerii dumneavoastră, *Hauptscharführer* Günther, de la biroul de administraţie al lagărului. El m-a interogat un timp, întrebându-mă despre diversele mele calificări, iar când i-am spus că ştiam să bat la maşină şi să iau notiţe experte de stenografie în poloneză şi germană, m-a informat că s-ar putea să fiu de vreun folos în corpul de dactilografe. Auzise că acolo ar fi de ajutor cineva care ştia stenografie – specialişti în limbi străine. Şi aşa am ajuns la... Höss terminase de mâncat batonul de ciocolată şi acum, mişcându-se, se ridică într-un cot, pregătindu-se să-şi aprindă o ţigară.

— Vreau să spun, încheie ea, am lucrat la secţia de stenografie până acum zece zile, când mi s-a spus că era nevoie de mine pentru o muncă specială aici. Iar aici...

— Aici, o întrerupse el, iată-te. Ai avut într-adevăr noroc,

oftă el.

Iar ceea ce a făcut după asta îi stârni ei o uluire electrizantă, întinse mâna liberă şi, cu cea mai mare delicateţe, culese ceva de pe marginea buzei de sus a Sofiei; era, îşi dădu ea seama, o fărâmă din ciocolata pe care o mâncase, acum ţinută de el între degete, iar ea îl privi cu mirare serioasă, cum îşi duse încet degetele pătate de nicotină la gură şi îşi vârî în gură bucăţica maroniu-castanie. Ea închise ochii; într-atât era de tulburată de intimitatea ciudată şi grotescă a gestului, încât inima ei începu din nou să bată nebuneşte, iar creierul i se învârti în cap.

— Ce s-a întâmplat? îl auzi ea spunând. Te-ai albit la faţă.

— Nimic, *mein Kommandant*, răspunse ea fără să deschidă ochii. Doar un pic de slăbiciune. O să-mi treacă.

— *Cu ce-am greşit*?

Vocea era un strigăt atât de puternic încât o sperie şi nici nu deschisese bine ochii, când îl văzu rostogolindu-se jos din patul de campanie, stând brusc drept în picioare şi făcând câţiva paşi până la fereastră. Năduşeala îi lipise cămaşa de spate, iar ea crezu că-i vede tot corpul tremurând când stătea acolo. Sofia era din cale-afară de nedumerită, nescăpându-l din ochi, gândindu-se că scena cu ciocolata, care durase doar o secundă, fusese probabil preludiul unei mai mari intimităţi. Şi probabil că fusese; acum dădea glas nemulţumirilor sale de parcă ar fi cunoscut-o de ani întregi, îşi lovi palma cu pumnul.

— Nu pot să înţeleg unde cred ei că am greşit. Cei din Berlin sunt imposibili. Cer supraomenescul de la un simplu om care de trei ani n-a făcut decât ce a ştiut el mai bine. Nu sunt deloc rezonabili! Nu ştiu cum e să ai de-a face cu nişte contractanţi care nu-şi respectă termenele, cu mijlocitori leneşi, cu furnizori care rămân în urmă sau, pur şi simplu, nu livrează niciodată. Ei nu tratează niciodată cu idioţii de-polonezi! Eu am făcut, cu loialitate, tot ce mi-a stat în puteri

şi iată ce mulţumiri primesc. Acest *pretext* – cică ar fi o promovare! Sunt scos pe linie moartă cu o promovare la Oranienburg şi trebuie să îndur stinghereala groaznică să-i văd numindu-l în locul meu pe Liebehenschel – Liebehenschel, egoistul acela nesuferit, care se umflă în pene cu reputaţia lui de eficient. Toată povestea asta e greţoasă. Nu există nici cea mai mică recunoştinţă.

Era foarte ciudat: în vocea lui era mai degrabă capriciu răsfăţat decât adevărată mânie sau resentiment.

Sofia se ridică de pe scaun şi se duse lângă el. Simţise încă o deschidere, abia conturată.

— Iertaţi-mă, domnule, zise ea, şi iertaţi-mi îndrăzneala de a vă sugera lucrul acesta, dacă nu am dreptate, însă ar putea fi într-adevăr un *omagiu* pentru dumneavoastră. Poate că ei înţeleg perfect greutăţile pe care le întâmpinaţi, vitregiile îndurate şi cât de mult v-aţi obosit cu munca dumneavoastră. Iertaţi-mă încă o dată, dar în timpul acestor câteva zile aici, în birou, nu am putut să nu observ extraordinara tensiune sub care sunteţi încontinuu, uriaşa presiune...

Cât de precaută era solicitudinea ei linguşitoare! îşi auzi vocea stingându-se, dar continuă să-şi ţină ochii fixaţi pe ceafa lui.

— Poate că asta e, într-adevăr, o răsplată pentru tot ce aţi... pentru devotamentul dumneavoastră.

Tăcu şi îi urmări privirea lui Höss pe fereastră, în pajiştea de jos. Cu schimbarea capricioasă a vântului, fumul de la Birkenau fusese răspândit şi dus departe, cel puţin pe moment, iar în limpedea lumină a soarelui, frumosul şi nobilul armăsar alb gonea din nou în jurul îngrăditurii ţarcului, fluturându-şi coada şi coama în mici vârtejuri de praf. Chiar şi prin fereastra închisă puteau auzi bufniturile copitelor lui lovind pământul în galop. Din gâtul comandantului se auzi un fluierat aspirat; se scotoci în buzunar după o altă ţigară.

— Aş vrea eu să ai dreptate, zise el, dar mă îndoiesc. Dacă ar fi înţeles măcar *amploarea*, *complexitatea*! Par să nu aibă habar de incredibilul număr implicat în aceste Operaţiuni Speciale. Mulţimile nesfârşite! Evreii ăştia, venind şi venind din toate ţările Europei, nenumărate mii, milioane, ca heringii, primăvara, când se adună în golful Mecklenburg. Nici n-aş fi crezut vreodată că-n lume erau atât de mulţi din *das Erwähite Volk*.

Poporul ales. Utilizarea expresiei acesteia îi îngăduia ei să-şi împingă iniţiativa puţin mai departe, lărgind deschiderea unde acum avea încredere că-şi asigurase un fragil, dar real punct de sprijin.

— *Das Erwähite Volk* – vocea ei era încărcată cu dispreţ când repetă cuvintele comandantului –, *poporul ales*, dacă-mi daţi voie să spun aşa, domnule, poate că, în sfârşit, plăteşte preţul binemeritat pentru faptul că s-a separat cu aroganţă de restul raselor omeneşti – pentru faptul că a pretins că ar fi singurul popor demn de mântuire. Sincer, eu nu văd cum s-ar fi putut aştepta să scape de pedeapsă când au comis o asemenea blasfemie, atâţia ani, în ochii creştinilor. (Deodată, imaginea tatălui ei se ridică, monstruoasă.)

Nelinişţită, ea şovăi, apoi reluă, scornind încă una dintre minciunile ei, îndemnată să continue ca o aşchie de lemn săltând la suprafaţă pe un şuvoi năvalnic de minciuni şi neadevăruri.

— Eu nu mai sunt creştină. Ca şi dumneavoastră, domnule, am abandonat acea jalnică religie, cu pretextele şi evaziunile ei. Totuşi, e uşor de înţeles de ce evreii au inspirat atâta ură creştinilor şi oamenilor ca dumneavoastră – *Gottgläubiger*, cum mi-aţi spus mie, chiar în dimineaţa asta –, oameni conduşi de dreptate şi idealuri, care se luptă doar pentru a aduce o nouă ordine în lume. Evreii au ameninţat această ordine şi abia acum suferă, în sfârşit, pentru fapta lor. Bine că scăpăm, zic eu.

El era încă cu spatele la ea când îi răspunse, cu voce egală:

— Vorbeşti cu mult sentiment despre chestiunea aceasta. Pentru o femeie, vorbeşti ca una care are anumite cunoştinţe despre crimele de care sunt capabili evreii. Sunt curios cât ştii. Atât de puţine femei sunt informate, cunosc sau înţeleg ceva despre lucruri, în general.

— Da, dar *eu* ştiu, domnule! zise ea, urmărindu-l cum îşi întoarce puţin umerii, cât să se uite la ea – acum, pentru prima oară – cu adevărat interes. Am şi cunoştinţe personale, şi experienţă personală…

— Ca de exemplu?

Atunci, cu impetuozitate – ştia că era un risc, un joc de noroc – se aplecă iute şi, cu degete grăbite, scoase pamfletul mototolit şi îngălbenit din mica despărţitură a căptuşelii ghetei.

— Iată! zise ea, fluturându-l în faţa lui, netezind pagina cu titlul. Am păstrat ăsta în pofida regulamentului, ştiu că am riscat. Dar vreau să ştiţi că aceste câteva pagini sunt tot ce susţin eu. Ştiu, pentru că am lucrat cu dumneavoastră, că „soluţia finală” a fost un secret. Dar acesta este unul dintre cele dintâi documente poloneze care sugerează o „soluţie finală” la problema evreiască. Am lucrat împreună cu tatăl meu – despre care v-am mai vorbit – la redactarea lui. Fireşte, nu mă aştept să-l citiţi cu atenţie, la câte noi îngrijorări şi preocupări aveţi pe cap. Dar vă rog din tot sufletul cel puţin să vă gândiţi la el… ştiu că necazurile mele nu au nicio importanţă pentru dumneavoastră… dar dac-aţi putea arunca doar o privire… probabil aţi putea înţelege întreaga nedreptate a închiderii mele aici… Aş putea să vă mai spun, de asemenea, cum am lucrat în Varşovia pentru Reich, când am dezvăluit ascunzătorile mai multor evrei, intelectuali evrei, căutaţi de multă vreme…

Începuse să se bâlbâie puţin; era o incoerenţă în

discursul ei care o avertiză să se oprească, ceea ce şi făcu. Se ruga să nu se piardă cu firea. Asudând în costumul ei de deţinută din cauza amestecului de nădejde şi emoţie, era conştientă că făcuse o breşă ajungând la atenţia lui, cel puţin, implantându-se ca o realitate palpabilă în câmpul percepţiilor lui. Oricât de imperfect şi momentan, reuşise să stabilească contactul; de-asta era sigură, după privirea pătrunzătoare, de absolută concentrare, pe care i-o aruncă el când îi luă pamfletul din mână. Sfioasă, cochetă, ea-şi lăsă ochii în jos. Şi fără nicio noimă, îşi aduse aminte de o vorbă ţărănească din Galicia: *mă strecor în urechea lui*.

— Susţii, deci, că eşti nevinovată, zise el.

În tonul lui era o bunăvoinţă distantă, care îi dădu curaj.

— Domnule, vă repet, zise ea repede, îmi recunosc vina pentru acuzaţia minoră care a făcut să fiu trimisă aici – treaba cu bucăţica aceea de carne. Nu cer decât ca această infracţiune să fie pusă în balanţă cu celelalte fapte ale mele, nu doar ca simpatizantă poloneză a naţional-socialismului, dar şi ca participantă activă şi zeloasă în războiul sfânt împotriva iudeilor şi iudaismului. Pamfletul din mâna dumneavoastră, *mein Kommandant*, poate fi cu uşurinţă verificat şi îmi va dovedi adevărul spuselor. Vă implor pe dumneavoastră, care aveţi puterea de a acorda clemenţă şi libertate să judecaţi detenţia mea în lumina faptelor mele bune din trecut şi să mă lăsaţi să mă întorc la viaţa mea din Varşovia. E aşa un lucru neînsemnat pe care îl cer de la dumneavoastră, un om bun şi drept cum sunteţi, care aveţi puterea de a graţia.

Lotte îi spusese Sofiei că Höss era vulnerabil la măguliri, dar se întreba acum dacă nu exagerase – mai ales când îi văzu ochii îngustându-se puţin şi îl auzi spunând:

— Sunt curios să aflu mai multe despre pasiunea ta, despre furia ta. Mai exact, ce te determină să urăşti evrei cu atâta… atâta intensitate?

Povestea asta, de asemenea, o pusese deoparte pentru

când avea să se ivească prilejul favorabil, bazându-se pe teoria că, dacă o minte pragmatică precum a lui Höss ar putea aprecia veninul antisemitismului la modul general, laturii mai primitive a aceleiaşi minţi i-ar fi plăcut un pic de melodramă.

— Documentul acesta de aici, domnule, conţine motivele mele filosofice – cele pe care le-am dezvoltat împreună cu tatăl meu, la universitatea din Cracovia. Vreau să subliniez faptul că noi ne-am fi exprimat aversiunea faţă de evrei chiar şi dacă familia noastră n-ar fi suferit o groaznică nenorocire.

Impasibil, Höss fuma şi o aştepta să continue.

— Înclinaţia spre desfrâu sexual a evreilor este bine cunoscută, e una dintre trăsăturile lor cele mai urâte. Tatăl meu, înainte de a avea un accident nefericit… tatăl meu era un mare admirator al lui Julius Streicher pentru următorul motiv: aplauda modul în care *Herr* Streicher satirizase, atât de instructiv, această trăsătură degenerată din caracterul evreiesc. Iar familia noastră a avut un precedent foarte crud pentru a putea recepta adevărul semnalat de *Herr* Streicher.

Se opri şi aruncă o privire, ca şi când ar fi suferit amintindu-şi, către podea.

— Am avut o soră mai mică; mergea şi ea la şcoala de maici din Cracovia, era cu o clasă în urma mea. Într-o seară, acum vreo zece ierni, trecea pe lângă ghetou şi a fost agresată sexual de un evreu – s-a descoperit apoi că era un măcelar – care a târât-o într-un gang şi a violat-o de mai multe ori. Fizic, sora mea a supravieţuit atacului acestui evreu, dar mintal, a fost distrusă. Doi ani mai târziu, s-a sinucis, înecându-se, sărmana copilă. Cu siguranţă, fapta aceea îngrozitoare a validat, o dată pentru totdeauna, adâncimea înţelegerii lui Julius Streicher în ceea ce priveşte atrocităţile de care sunt capabili evreii.

— *Kompletter Unsinn*![38], scuipă Höss cuvintele. Asta îmi sună a *lături*! *Numai tâmpenii*!

Sofia se simţi ca unul care, plimbându-se pe o potecă însorită din pădure, se trezeşte că îi fuge deodată pământul de sub picioare şi se trezeşte lat, într-o baltă cu noroi. Unde greşise? Fără voie, scoase un mic vaiet.

— Vreau să spun… începu ea.

— Lături! repetă Höss. Teoriile lui Streicher sunt numai mizerii ordinare. Urăsc lăturile astea pornografice. Mai mult decât oricare altul, el a făcut cel mai mare deserviciu partidului şi Reichului, în opinia mondială, cu sforăielile lui despre evrei şi înclinaţiile lor sexuale. Habar n-are despre ce vorbeşte. Oricine e obişnuit cu evreii poate spune că, mai presus de toate, în materie de sex, evreii sunt slabi şi inhibaţi, lipsiţi de agresivitate, chiar patologic de înfrânaţi. Ce i s-a întâmplat surorii tale a fost, cu siguranţă, o aberaţie.

— Dar *s-a întâmplat*/, minţi ea, deznădăjduită din pricina neprevăzutei încurcături. Jur…

El îi tăie vorba.

— Nu mă îndoiesc că a avut loc, dar a fost o ciudăţenie, o aberaţie. Evreii sunt autorii multor forme de rău, dintre cele mai ordinare, dar nu sunt violatori. Ceea ce a făcut Streicher în ziarul lui de-a lungul atâtor ani n-a avut alt rezultat decât că s-a umplut de ridicol. Dacă ar fi spus adevărul în mod sistematic, înfăţişându-i pe evrei aşa cum *sunt într-adevăr* – porniţi să monopolizeze şi să domine economia lumii, otrăvind moralitatea şi cultura, încercând prin bolşevism şi alte mijloace asemănătoare să dea jos guvernele – ţărilor civilizate –, poate că ar fi îndeplinit o funcţie necesară. Dar portretul iudeului ca un desfrânat diabolic cu un penis enorm – folosise termenul colocvial *Schwanz*, ceea ce o făcu pe Sofia să tresară, ca şi gestul lui, arătând cu mâinile prin aer un organ de un metru lungime –

[38] Aberaţii! (lb. germană, în original).

este un compliment nemeritat adus virilităţii evreieşti. Cei mai mulţi dintre bărbaţii evrei pe care i-am observat sunt neutri, vrednic de dispreţ. Asexuaţi. Moi. *Weichlich*[39]. Şi cu atât mai dezgustători din cauza asta.

Făcuse o prostească eroare tactică în privinţa lui Streicher (ştia că mai făcuse una şi în privinţa naţional-socialismului, dar cum era să prevadă dimensiunea exactă a invidiilor şi a antipatiilor, a certurilor, a luptelor interne şi a dezacordurilor care domneau printre membrii partidului de toate rangurile şi categoriile?), totuşi acum nu părea să mai conteze: Höss, învăluit în fumul albăstrui a celei de-a patruzecea ţigări

I bar din ziua aceea, se întrerupse brusc din tirada împotriva Gauleiterului[40] din Nürnberg, bătu odată cu vârful degetelor peste pamflet şi spuse ceva care o făcu pe Sofia să-şi simtă inima ca pe o bilă de plumb topit.

— Documentul acesta nu valorează *nimic* pentru mine. Chiar dacă ai fi în stare să-mi demonstrezi convingător colaborarea ta în redactarea lui, tot n-ar dovedi mare lucru. Doar că dispreţuieşti evreii. Asta nu mă impresionează, întrucât se pare că e un sentiment foarte larg răspândit.

Ochii lui deveniră îngheţaţi şi distanţi, de parcă ar fi privit într-un punct aflat la mai mulţi metri în spatele ţestei sale cu batic şi păr ţepos.

— De asemenea, se pare că uiţi că eşti poloneză şi, prin urmare, inamică a Reichului, şi că ai rămâne inamică şi dacă n-ai fi fost vinovată şi judecată pentru o infracţiune, într-adevăr, există unii, printre autorităţile de la vârf – *Reichsführerul*, de pildă – care te consideră, pe tine şi pe cei ca tine şi pe întreg poporul tău, deopotrivă cu evreii, *Menshentiere*[41], la fel de lipsiţi de valoare, la fel de impuri,

---

[39] Efeminaţi (lb. germană, în original).

[40] Guvernator nazist.

[41] Animale umane (lb. germană, în original).

în sens rasial, justificând în aceeaşi măsură ura noastră. S-a început marcarea cu un *P* a polonezilor care locuiesc în patrie – un semn rău pentru poporul vostru.

Şovăi o clipă.

— Eu, personal, nu împărtăşesc din toată inima acest punct de vedere; cu toate acestea, ca să fiu sincer, unele dintre contractele cu compatrioţii tăi mi-au pricinuit atâta amărăciune şi frustrare, încât am simţit adesea că există un motiv întemeiat pentru acea antipatie absolută. În privinţa bărbaţilor mai ales. Există în ei o adânc înrădăcinată grosolănie. Iar femeile, în marea lor majoritate, sunt urâte.

Sofia izbucni în plâns, deşi fără nicio legătură cu acuzele lui. Nu plănuise să plângă – era ultimul lucru la care s-ar fi gândit, o etalare răsuflată a slăbiciunii –, dar nu se putuse abţine. Lacrimile ţâşniseră de la sine, iar ea îşi îngropa faţa în palme. Totul… totul se dusese de râpă; precarul său punct de sprijin se sfărâmase, iar ea se simţea ca şi când ar fi fost îmbrâncită pe coasta unui munte. Nu făcuse niciun pas înainte, nu obţinuse niciun avantaj. Era terminată. Suspinând nestăpânit, stătea în picioare, cu lacrimile lipicioase prelingându-se printre degete, simţind apropierea morţii. Privea în întunericul umed al mâinilor sale făcute căuş şi auzea stridenţii cântăreţi populari tirolezi din salonul de departe, o hărmălaie de glasuri de ogradă, împinse în sus de un cor de tobe bubuitoare, tromboane şi armonici, în ritm de beţie.

Und der Adam hat Liebe erfunden.

Und der Noah den Wein, ja![42]

Aproape niciodată închisă, uşa mansardei se închise acum cu un scârţâit de balamale, încet, treptat, ca împinsă de o forţă şovăielnică. Ştia că nu putuse fi decât Höss cel care închisese uşa şi desluşi zgomotul cizmelor lui când se întoarse către ea, apoi îi simţi degetele înşfăcând-o de

[42] *Şi Adam a inventat iubirea / Şi Noe, vinul, da!* (lb. germană, în original)

umăr cu fermitate, chiar înainte de a-şi da ea mâinile jos de la ochi şi de a-şi ridica privirile. Se sili să se oprească din plâns. Gălăgia din spatele uşii era acum estompată.

Und der David hat Zither erschall[43]...

— Ai flirtat fără ruşine cu mine, îl auzi ea spunând, cu o voce nesigură.

Deschise ochii. Ochii lui erau înnebuniţi, iar felul cum se bulbucau – aparent scăpaţi de sub control, cel puţin pentru un scurt moment – o umplură de groază, mai ales pentru că îi dădeau impresia că el se pregătea să-şi ridice pumnul şi s-o lovească. Dar apoi, cu o mare sforţare viscerală, el păru să-şi recapete stăpânirea de sine, privirea lui devenind normală sau pe-aproape, iar când vorbi din nou, cuvintele sunară rostite cu obişnuita hotărâre soldăţească. Dar chiar şi aşa, modul cum respira – rapid şi adânc – şi un oarecare tremur al buzelor îi dezvăluiră Sofiei suferinţa lui lăuntrică în care, şi mai îngrozită, nu putea să nu identifice o extensie a mâniei lui faţă de ea. Mânie faţă de ea pentru ce anume, exact, nu putea ghici: pentru pamfletul ei prostesc, pentru că flirtase, pentru că îl lăudase pe Streicher, pentru că se născuse o poloneză murdară – probabil toate la un loc. Apoi, deodată, spre uluirea ei, îşi dădu seama că, deşi în suferinţa lui intra în mod clar o furie vagă, încă neînchegată, embrionară, nu era furie îndreptată împotriva ei, ci împotriva altcuiva sau a altceva. Mâna lui îi strivea umărul. El scoase un sunet nervos, gâtuit.

Apoi, slăbind strânsoarea, el răbufni în ceva care, în învelişul său de anxietate etnică, Sofia îl percepu ca fiind o replică grotească a preocupării dezgustătoare a Wilhelminei, din acea dimineaţă.

— E greu de crezut că eşti poloneză, după germana ta superbă şi după felul în care arăţi – culoarea deschisă a pielii tale şi trăsăturile feţei, atât de tipic ariane. E o faţă mai frumoasă decât a majorităţii femeilor slave. Şi, cu toate

[43] *Şi David a făcut ţitera să sune* (lb. germană, în original).

acestea, eşti ceea ce spui că eşti, o poloneză.

Sofia detecta acum un ton un pic discontinuu şi totodată circular în vorbăria lui, de parcă mintea ar fi dat târcoale, şovăielnică, în jurul miezului periculos a ceea ce încerca el să exprime, orice-ar fi fost aceea:

— Nu-mi plac flirturile, înţelegi tu, e doar un mijloc de a te vârî pe sub pielea mea pentru un favor, de a încerca să obţii câteva recompense. Niciodată n-am putut suferi această apucătură a femeilor, această crudă folosire a sexului – atât de necinstită, atât de transparentă. Ai făcut lucrurile foarte dificile pentru mine, m-ai făcut să mă gândesc la prostii, m-ai distras de la adevăratele mele îndatoriri. Flirtul ăsta a fost al dracului de supărător şi totuşi... şi totuşi nu poate fi în întregime vina ta, eşti o femeie extrem de atractivă.

Cu mai mulţi ani în urmă, când plecam de la ferma mea până la Lübeck – eram foarte tânăr, pe atunci – am văzut un film mut, o ecranizare a lui *Faust*, în care femeia care o juca pe Margareta era incredibil de frumoasă şi mi-a lăsat o impresie profundă. Atât de frumoasă, aşa o faţă perfectă şi un trup minunat... m-am gândit la ea zile în şir, săptămâni de-a rândul după aceea. Mă vizita în visele mele, mă obseda.

Se numea Margareta Nuştiucum actriţa aceea, numele de familie îmi scapă acum. Întotdeauna m-am gândit la ea spunându-i simplu, Margareta. Şi la vocea ei, de asemenea: nu puteam decât să cred că, dacă aş fi putut s-o aud vorbind, germana ei ar fi fost nemaipomenit de pură. Foarte asemănătoare cu a ta. Am văzut filmul de zeci de ori. Am aflat, mai târziu, că a murit foarte tânără – de tuberculoză mi se pare –, şi asta m-a întristat teribil. Timpul a trecut şi, în cele din urmă, am uitat de ea – sau cel puţin nu m-a mai obsedat. N-am putut niciodată s-o uit de tot.

Höss făcu o pauză şi îi strânse încă o dată umărul, cu forţă, îndurerând-o, iar ea se gândi, şocată: Ce ciudat, cu

durerea asta, el chiar încearcă să exprime o oarecare tandreţe… Iodlerele de jos amuţiseră. Fără să vrea, ea închise ochii strâns, încercând să nu se chircească de durere şi conştientă acum – în golul întunecat al conştiinţei sale – de sunetele simfoniei morţii din lagăr: zăngănitul metalic al vagoanelor de marfă, în depărtare, ciocnindu-se unele de altele, şi fluierul slab al unei locomotive, jalnic şi ascuţit.

— Îmi dau foarte bine seama că, în multe privinţe, eu nu sunt ca majoritatea bărbaţilor de meseria mea – bărbaţii crescuţi într-un mediu militar. N-am fost niciodată unul dintre camarazi. Întotdeauna am fost distant. Solitar. Nu m-am înhăitat niciodată cu prostituate. Am pus o singură dată în viaţa mea piciorul într-un bordel, pe când eram foarte tânăr, la Constantinopol. A fost o experienţă care m-a dezgustat; mă scârbeşte lascivitatea curvelor. Există ceva în frumuseţea pură şi radioasă a unui anumit gen de femei – cu pielea albă şi părul blond, deşi, dacă este ariană cu adevărat, poate fi bineînţeles şi mai brunetă –, care îmi inspiră idolatria pentru frumuseţea aceea, o adoraţie neţărmurită, aproape un cult. Actriţa aceea, Margareta, a fost una dintre acestea – şi apoi, de asemenea, o femeie pe care am cunoscut-o la München, pentru câţiva ani, o fiinţă splendidă, cu care am avut o pasionată relaţie şi un copil, în afara căsătoriei. În linii mari, cred în monogamie. Nu mi-am înşelat soţia decât în foarte puţine ocazii. Dar femeia aceea, ea… ea era cel mai desăvârşit exemplu al acestei frumuseţi – trăsături extrem de fine şi sânge pur nordic. Atracţia mea pentru ea a fost de o intensitate mai presus de orice vulgaritate ca sexul simplu şi nea-numitelor sale plăceri. Avea legătură cu mai nobilul scop al procreării. Era un lucru înălţător să-mi depun sămânţa într-un recipient atât de frumos. Tu inspiri în mine o dorinţă foarte asemănătoare.

Sofia îşi ţinu mai departe ochii închişi, în timp ce revărsarea straniei lui gramatici naziste, cu bizarele imagini

supraîncinse de ciorchini de pompoşenie teutonică suculentă, îşi făcea loc urcând prin izvoarele tributare ale minţii ei, aproape înecându-i raţiunea. Apoi, deodată, valul de miros dinspre torsul lui năclăit de sudoare îi invadă nările duhnind a carne stricată şi ea se auzi scoţând un icnet, chiar în clipa în care el o smucea, lipindu-i trupul de al lui. Simţi coate, genunchi şi râcâituri de tuleie ca de răzătoare. La fel de insistent în ardoarea lui ca şi menajera sa, era incomparabil mai stângaci, iar braţele lui în jurul ei păreau nenumărate, ca acelea ale unei muşte mecanice uriaşe. Îşi ţinu respiraţia, în timp ce mâinile lui pe spatele ei încercau să execute un soi de masaj. Şi *inima* lui – inima galopând nebuneşte! Niciodată nu şi-ar fi închipuit că o singură inimă era în stare de exaltatele bătăi romantice pe care le simţea în tot trupul ca pe nişte bătăi de tobă, prin cămaşa udă a comandantului. Tremurând ca un om foarte bolnav, el nu încercă nimic atât de cutezător ca un sărut, deşi ea era sigură că simţise o protuberanţă – limba sau nasul lui – gravitând în jurul urechii ei prinse sub batic. Apoi, o abruptă bătaie în uşă îl făcu să se desprindă iute de ea şi să exclame încet şi nefericit un:

— *Scheisse*![44]

Era din nou aghiotantul lui, Scheffler. Îşi cerea iertare comandantului, dar, zicea Scheffler, stând în prag, *Frau* Höss – acum, pe palier, un etaj mai jos – urcase cu o întrebare pentru comandant. Ea pleca la film, la centrul de recreere al garnizoanei, şi voia să ştie dacă ar putea s-o ia şi pe Iphigenie cu ea. Iphigenie, fiica mai mare, era în convalescenţă după o săptămână de zăcut la pat de *die Grippe*, iar *Madame* voia să afle dacă, după părerea comandantului, fata era destul de înzdrăvenită ca s-o însoţească la matineu. Sau ar trebui să-l consulte pe doctorul Schmidt? Höss mârâi ceva drept răspuns, pe care Sofia nu-l putu auzi. Dar, în timpul acestui scurt schimb de

[44] Rahat! (lb. germană, în original).

replici, avu o disperată străfulgerare de intuiţie, simţind că întreruperea, cu banalul ei iz domestic, nu putea decât să şteargă definitiv momentul magic în care comandantul, ca un Tristan cu sufletul mistuit, avusese slăbiciunea de a se lăsa ademenit. Şi când el se întoarse cu faţa la ea, ea pricepu că presimţirea i se adeverise şi că ţelul ei era în continuare profund periclitat.

— Când a venit iarăşi la mine, mi-a povestit Sofia, faţa lui era chiar şi mai schimonosită, şi mai răvăşită ca înainte. Din nou am avut ciudata senzaţie că o să mă lovească. Dar n-a făcut-o. În schimb, a venit până foarte aproape de mine şi a zis: „Îmi doresc mult să am un raport sexual cu tine” – a folosit cuvântul *Verkehr*, care, în germană, sună la fel de stupid şi de formal ca şi „raport sexual”; şi a continuat: „Un raport sexual cu tine mi-ar îngădui să mă pierd, mi-aş putea găsi uitarea”. Însă deodată faţa i s-a schimbat. Era de parcă *Frau* Höss schimbase totul în jur, într-o singură clipă. Faţa lui devenise foarte calmă şi cumva impersonală, ştii, şi mi-a zis: „Dar nu pot şi n-am s-o fac, e mult prea riscant. Ar însemna o condamnare sigură la dezastru”. S-a întors cu spatele la mine şi s-a dus la fereastră. L-am auzit spunând: „De asemenea, o sarcină aici ar fi exclusă”. Stingo, am crezut c-o să leşin. M-am simţit vlăguită deodată, de toată emoţia şi încordarea mea; de asemenea, bănuiesc, şi de foame, căci nu mai mâncasem nimic după smochinele alea pe care le vomitasem în dimineaţa aceea, în afară de bucăţica de ciocolată pe care mi-o dăduse el. S-a răsucit spre mine să-mi vorbească. A zis: „Dacă n-ar fi să plec de aici, aş risca. Indiferent de originea şi de educaţia ta, simt că, în mod spiritual, ne-am putea întâlni pe un teren comun. Aş risca foarte mult să am relaţii cu tine”. Am crezut c-o să mă atingă sau o să mă strângă iar în braţe, dar n-a făcut-o. „Dar ei s-au descotorosit de mine”, a zis el, „şi trebuie să plec. De aceea, şi tu trebuie să pleci. O să te trimit înapoi la Sectorul Doi, de unde ai venit. O să pleci de mâine”. Apoi s-

a întors iar cu spatele.

— Eu eram îngrozită, a continuat Sofia. Vezi tu, încercasem să mă apropii de el şi dădusem greş, iar acum el mă alunga şi toate speranţele mele erau năruite. Am încercat să-i vorbesc, dar aveam aşa un nod în gât încât vorbele nu voiau să iasă. Era ca şi cum avea să mă azvârle din nou în beznă şi eu nu puteam face nimic... absolut nimic. Rămăsesem cu ochii la el şi tot încercam să vorbesc. Calul acela arab frumos era încă pe pajişte, iar Höss se rezemase de fereastră, uitându-se în jos la el. Fumul dinspre Birkenau se ridicase. L-am auzit şoptind din nou ceva despre transferul lui la Berlin. O spusese cu foarte multă amărăciune. Îmi amintesc că folosise cuvinte ca „eşec” şi „ingratitudine”, iar o dată a rostit foarte clar „*Eu* ştiu cât de bine mi-am îndeplinit datoria”. Apoi, multă vreme n-a mai zis nimic, doar s-a uitat la calul acela şi, în cele din urmă, l-am auzit spunând aşa – sunt aproape sigură că astea au fost exact cuvintele lui: „Să scap de corpul omenesc şi totuşi să trăiesc în natură. Să fiu calul ăla, să trăiesc în animalul ăla. Asta ar fi libertatea”.

Se opri, pentru o clipă.

— Am ţinut minte totdeauna cuvintele alea. Au fost atât de...

Şi Sofia se opri din vorbit, cu ochii împăienjeniţi de amintire, uitându-se fix spre fantasmele trecutului ei, parcă uimită.

(„Au fost atât de...”) *Cum*?

După ce Sofia mi-a povestit toate acestea, s-a cufundat într-o lungă tăcere. Şi-a ascuns ochii în spatele degetelor şi a plecat fruntea spre masă, adâncită într-o sumbră reflecţie. Se stăpânise destul de bine pe tot parcursul lungii povestiri, dar acum lucirile ude dintre degetele ei mi-au dat de înţeles că începuse să plângă. Am lăsat-o să plângă în

tăcere. Stăteam de mai multe ore împreună în acea după-amiază ploioasă de august, cu coatele proptite de una dintre mesele melaminate de la Curtea Arţarului. Trecuseră trei zile de la cataclismul despărţirii dintre Sofia şi Nathan, pe care l-am descris cu multe pagini în urmă. Poate vă mai amintiţi că, atunci când ei doi îşi luaseră bagajele şi plecaseră, eu mă aflam pe drum, să-i fac o vizită tatălui meu, în Manhattan. (A fost o vizită importantă pentru mine – şi, de fapt, atunci mă hotărâsem să mă întorc în Virginia cu el – pe care vreau să o descriu în amănunt, puţin mai încolo.) De la această întâlnire, mă întorsesem, fără bucurie, la Palatul Roz, aşteptându-mă să găsesc aceeaşi părăsire şi ruină pe care mi le aminteam din seara aceea – cu siguranţă, fără să anticipez prezenţa Sofiei, pe care am descoperit-o miraculos, printre ce mai rămăsese din odaia ei, îndesându-şi ultimele mărunţişuri într-o valiză jerpelită. Totuşi, Nathan nu se vedea pe nicăieri – eu am considerat asta o binecuvântare – şi după trista şi dulcea noastră reîntâlnire, Sofia şi cu mine ne-am grăbit să ieşim în toiul unei explozive averse de vară până la Curtea Arţarului. Nu-i nevoie să mai spun că am fost copleşit de bucurie să observ că Sofia părea la fel de sincer fericită că mă întâlnise cum eram şi eu pentru că-i vedeam faţa şi corpul aproape, din nou. Din câte ştiu, eu eram, în afară de Nathan şi, probabil, de Blackstock, singura persoană din lume care putea pretinde că îi este cât de cât apropiată Sofiei şi simţeam că şi ea se agăţa de prezenţa mea de parcă ar fi fost într-adevăr dătătoare de viaţă.

Era încă în ceea ce părea să fie o teribilă stare de şoc din pricina fugii lui Nathan (mi-a spus, nu fără o undă de umor sinistru, că se gândise de vreo câteva ori să se arunce de la fereastră în şobolănia de pe Upper West Side, strada pe care se afla hotelul unde zăcea de trei zile), dar dacă mâhnirea despărţirii de el îi alterase, evident, pofta de viaţă, aceeaşi mâhnire, am simţit eu, îi îngăduise să-şi

deschidă şi mai mult stăvilarele amintirilor ei, lăsându-le să curgă într-o uriaşă cascadă cathartică. Dar o mică impresie nu-mi dă pace. Oare ar fi trebuit să devin alarmat de ceva pe care nu-l observasem niciodată până atunci la Sofia? începuse să bea, nu mult – cât bea ea nici măcar nu-i făcea vorbirea mai greoaie –, dar cele trei sau patru pahare de whisky îndoit cu apă pe care le-a dat peste cap în timpul acelei după-amiezi ploioase constituiau o surprinzătoare apucătură pentru cineva care, ca şi Nathan, fusese relativ abstinent. Probabil ar fi trebuit să fiu mai supărat sau mai îngrijorat de acele pahare de Schenley golite. În orice caz, eu am rămas la obişnuita mea bere şi am înregistrat doar în treacăt noua înclinaţie a Sofiei. Fără îndoială că aş fi uitat de noua ei apucătură, dar, când Sofia a reînceput să vorbească (ştergându-se la ochi şi – cu o voce la fel de directă şi de lipsită de emoţie pe cât se putea s-o aibă în împrejurările acelea – începând să-mi depene mai departe cronica acelei zile cu Rudolf Franz Höss), mi-a dezvăluit ceva care m-a zdruncinat atât de tare, încât am simţit cum toată faţa mi se acoperă de ace de gheaţă înţepătoare. Mi s-a tăiat răsuflarea şi mi s-au înmuiat picioarele ca nişte cârpe. Şi, dragă cititorule, cel puţin atunci am ştiut că nu minţea...

— Stingo, copilul meu era acolo, la Auschwitz. Da, am avut un copil. Era băieţelul meu, Jan, pe care îl luaseră de lângă mine în ziua în care intrasem acolo. Îl puseseră separat, într-un loc numit Lagărul copiilor; n-avea decât zece ani. Ştiu că trebuie să ţi se pară ciudat că, în tot timpul ăsta de când m-ai cunoscut, nu ţi-am pomenit niciodată despre copilul meu, dar e ceva despre care nu m-am simţit niciodată în stare să-i vorbesc nimănui. E prea greu – prea mult pentru mine chiar şi să mă gândesc la asta. Da, lui Nathan i-am vorbit odată, cu mai multe luni în urmă. I-am povestit foarte pe scurt şi după aceea i-am spus că nu trebuie să mai vorbim niciodată despre asta. Nici între noi,

nici cu alţii. Aşa că acum ţi-o spun ţie doar pentru că n-ai să poţi să înţelegi despre mine şi Höss, dacă n-ai să înţelegi despre Jan. Şi după asta, n-am să mai vorbesc niciodată despre el, iar tu nu trebuie să-mi pui niciodată vreo întrebare. Nu, niciodată…

Oricum, în după-amiaza aceea, când Höss se uita în jos, pe fereastră, eu i-am vorbit. Ştiam că trebuia să-mi joc ultima carte, să-i dezvălui ceea ce *au jour le jour*[45] îngropasem chiar şi de mine însămi – de frică să nu mor de durere din pricina asta –, să fac orice, să implor, să strig, să ţip pentru îndurare, sperând doar că voi putea să îl mişc pe acest om îndeajuns ca să-mi arate un strop de milă – dacă nu pentru mine atunci pentru singurul lucru pentru care-mi mai rămăsese de trăit pe lume. Aşadar, mi-am controlat vocea şi i-am spus: „*Herr Kommandant*, ştiu că n-am dreptul să cer mai nimic pentru mine şi că dumneavoastră trebuie să procedaţi conform regulamentului. Dar vă implor să faceţi un singur lucru pentru mine, înainte să mă trimiteţi înapoi. Am un băieţel, în Lagărul D., unde sunt ţinuţi toţi ceilalţi copii. Se numeşte Jan Zawistowski, are zece ani. I-am aflat numărul, o să vi-l spun şi dumneavoastră. A fost cu mine când am sosit, dar nu l-am mai văzut de şase luni. Îmi doresc fierbinte să-l văd. Mă tem pentru sănătatea lui, acum, în prag de iarnă. Vă rog să vă gândiţi la vreo cale prin care el ar putea fi el eliberat. Sănătatea lui e şubredă şi e atât de mic”. Höss nu mi-a răspuns, doar se uita ţintă la mine, fără să clipească, începusem să mă pierd puţin şi am simţit că nu mă mai pot controla. Am întins mâna şi i-am atins cămaşa, apoi m-am agăţat de ea şi am repetat: „Vă rog, dacă aţi fost impresionat cât de puţin de prezenţa mea, de făptura mea, vă implor să faceţi asta pentru mine. Nu să mă eliberaţi *pe mine*, ci doar să-l eliberaţi pe băieţelul meu. Există cu siguranţă o cale ca să puteţi face asta, şi-o să v-o spun… Vă

[45] De la o zi la alta (lb franceză, în original).

rog, faceţi asta pentru mine. Vă rog. *Vă rog*!”

Am înţeles atunci că eram iarăşi doar un vierme în viaţa lui, un exemplar de *Dreck* polonez. M-a apucat de încheietură, mi-a dat mâna la o parte de pe cămaşa lui şi a spus: „Destul!”. N-am să uit niciodată *furia* din glasul lui când a spus: *Ich kann es unmöglich tun*! Ceea ce înseamnă „Nici nu poate fi vorba să fac asta!”. Şi a adăugat: „Ar fi o ilegalitate din partea mea să eliberez orice prizonier fără autorizaţia cuvenită”. Deodată, mi-am dat seama că atinsesem un nerv deosebit de sensibil în el, şi doar pentru că adusesem vorba despre asta. A spus: „Este scandalos ceea ce-mi sugerezi! Drept cine mă iei? Vreun *Dümmling*[46] pe care speri să-l poţi manipula? Numai pentru că mi-am exprimat un sentiment aparte pentru tine? Crezi că mă poţi face să încalc legea pentru că mi-am exprimat un pic de afecţiune?”. Apoi a zis: „Găsesc că e dezgustător!”

O să înţelegi ceva, Stingo, dacă îţi spun că nu m-am putut abţine şi m-am aruncat asupra lui, l-am cuprins cu braţele pe după mijloc şi l-am implorat din nou, spunând „Vă rog”, iarăşi şi iarăşi? Dar am fost sigură, după modul în care i-au înţepenit toţi muşchii şi după tremurul care îl străbătea c-o terminase cu mine. Dar chiar şi aşa, nu m-am putut opri. Am Hpus: „Atunci, lăsaţi-mă barem să-l *văd* pe băieţelul meu, lăsaţi-mă să-l vizitez, lăsaţi-mă să-l văd numai o dată, vă rog, faceţi numai asta pentru mine. Nu puteţi înţelege asta? Aveţi şi dumneavoastră copii. Permiteţi-mi doar să-l văd, să-l mai ţin o dată în braţe înainte de a mă întoarce în lagăr”. Iar când am spus asta, Stingo, nu m-am putut stăpâni şi am căzut în genunchi în faţa lui. Am căzut în genunchi în faţa lui şi mi-am lipit faţa de cizmele lui.

Sofia s-a oprit din povestit, privind iarăşi momente lungi în trecutul acela care părea acum s-o fi captivat atât de complet, atât de irezistibil; a mai sorbit de câteva ori din

[46] Naiv, fraier (lb. germană, în original).

paharul cu whisky şi a înghiţit, o dată sau de două ori în sec, distrată, într-o avalanşă a amintirilor. Şi eu mi-am dat seama ca, de parcă ar fi căutat la mine orice iluzie de realitate a prezentului pe care eram în stare să i-o ofer, mă apucase de mână şi o strângea de-mi amorţise.

— S-a vorbit atât de mult despre oamenii din locuri ca Auschwitz şi modul cum s-au comportat acolo. În Suedia, când eram în centrul acela pentru refugiaţi, adesea, un grup de-al nostru, cei care fuseserăm acolo – la Auschwitz sau la Birkenau, unde am fost trimisă la sfârşit –, vorbeam despre cum se purtaseră diverşi oameni de acolo. De ce unul acceptase să devină un *Kapo*[47] înrăit şi se arătase crud faţă de tovarăşii lui de detenţie şi îi făcuse pe mulţi să moară. Sau de ce altul, bărbat sau femeie, a făcut ăla sau ăla lucru curajos, uneori dându-şi viaţa ca să poată trăi un semen. Sau îşi dăduseră pâinea, sau un cartof mic, sau un strop de supă cuiva care murea de foame chiar dacă ei înşişi mureau de foame. Sau dacă erau oameni – bărbaţi, femei – care ar fi ucis ori ar fi trădat pe un alt prizonier doar pentru o îmbucătură de mâncare. Oamenii se poartă foarte diferit în lagăr, unii într-un mod laş şi egoist, alţii, curajos şi frumos – nu există o regulă. Nu. Dar Auschwitz-ul era un loc atât de cumplit, Stingo, dincolo de orice închipuire, că nu puteai spune cu mâna pe inimă că persoana asta *ar fi trebuit* să facă un anumit lucru într-un mod frumos, sau curajos, ca în lumea cealaltă. Dacă el sau ea făcea vreun lucru nobil, atunci puteai să-i admiri, ca pe oricine din alt loc, dar naziştii erau ucigaşi şi, când nu ucideau, prefăceau oamenii în animale bolnave, aşa că dacă oamenii făceau ceva care nu era prea nobil, sau era chiar animalic, atunci trebuia să-i înţelegi fapta, urându-l, poate, dar

[47] Deţinut din lagărele de concentrare naziste căruia i se acordau privilegii în schimbul supravegherii echipelor de muncă şi care adesea era doar un criminal de drept comun, frecvent brutal faţă de tovarăşii de detenţie.

compătimindu-l în acelaşi timp, pentru că ştiai cât de uşor ar fi fost ca şi tu să te porţi ca un animal.

Sofia făcu o pauză pentru câteva clipe şi îşi închise pleoapele, ca într-o meditaţie delirantă, apoi se uită încă o dată în depărtări ireale.

— Aşa că numai un singur lucru a rămas un mister pentru mine. Şi anume, de vreme ce eu cunoşteam toate astea şi am ştiut că naziştii mă prefăcuseră într-un animal bolnav, ca pe toţi ceilalţi, atunci de ce trebuie să simt atât de multă vină pentru toate lucrurile pe care le-am făcut acolo? Şi pentru că am rămas în viaţă. De vina asta nu pot scăpa şi n-am să scap niciodată.

Se opri din nou, apoi reluă:

— Presupun că din cauza...

Dar şovăi, neputând să-şi formuleze gândul în cuvinte, iar eu am desluşit un tremur în vocea ei – acum, probabil mai mult de extenuare decât din alt motiv – când spuse:

— Ştiu că n-o să scap niciodată de asta. Niciodată. Şi, pentru că n-am să scap niciodată, probabil că ăsta-i cel mai rău lucru cu care am rămas de pe urma nemţilor.

În cele din urmă, îmi slăbi mâna din strânsoare şi se întoarse către mine, uitându-se drept în ochii mei, în timp ce spunea:

— I-am îmbrăţişat cizmele lui Höss. Mi-am lipit obrazul de cizmele alea reci de piele de parcă ar fi fost făcute din blană sau din ceva călduros şi confortabil. Şi vrei să ştii ceva? Probabil i le-am şi lins cu limba, am lins cizmele alea naziste. Şi mai vrei să ştii ceva? Dacă Höss mi-ar fi dat un cuţit sau o armă şi mi-ar fi cerut să omor pe cineva, un evreu, un polonez, nu contează, aş fi făcut-o fără să stau pe gânduri, chiar cu bucurie, dacă asta ar fi însemnat să-mi văd băieţelul numai un singur minut şi să-l ţin în braţe.

Atunci l-am auzit pe Höss spunând: „Ridică-te! Demonstraţii de genul ăsta mă insultă. Ridică-te!”. Dar când am început să mă ridic, vocea lui s-a îmblânzit şi a

spus: „Cu siguranţă că o să poţi să-ţi vezi fiul, Sofia”. Mi-am dat seama că era prima oară când îmi spunea pe nume. Apoi – oh, Iisuse Hristoase, Stingo, chiar *m-a îmbrăţişat* din nou şi l-am auzit spunând: „Sofia, Sofia, cu siguranţă că o să poţi să-ţi vezi băieţelul”. A zis: „Crezi c-aş fi putut să-ţi refuz asta? *Glaubst du*, *dass ich ein Ungeheuer bin*? Crezi că sunt vreun monstru?”

Capitolul 11

— Fiule, Nordul îşi închipuie că are un adevărat *brevet* pe virtute, zise tata atingându-şi uşor cu vârful degetului ochiul proaspăt învineţit. Dar, fireşte, Nordul n-are dreptate. Crezi că mahalaua Harlemului chiar reprezintă un progres pentru negru faţă de o plantaţie de arahide din districtul Southampton? Crezi că negrul o să rămână mulţumit în cartierul ăla insuportabil de sordid? Fiule, într-o bună zi, Nordul o să-şi regrete amarnic aceste încercări ipocrite de generozitate, aceste gesturi deştepte şi cusute cu aţă albă, cunoscute sub numele de *toleranţă*. Într-o bună zi, ţine minte ce-ţi spun, va fi clar demonstrat că Nordul este la fel de exagerat în prejudecăţi ca şi Sudul, dacă nu mai mult. Cel puţin în Sud prejudecata este la vedere. Dar aici…

Făcu o pauză ca să-şi atingă din nou ochiul umflat.

— Mă *înfior* de-a dreptul când mă gândesc la violenţa şi ura acumulate în mahalalele astea.

După o viaţă de liberalism sudist, conştient de nedreptăţile Sudului, tata nu fusese niciodată înclinat să arunce fără noimă diversele păcate rasiale ale Sudului pe umerii Nordului; aşadar, cu oarecare surprindere, îl ascultam atent, fără să-mi dau seama – în timpul verii aceleia, din 1947 – cât de profetice se vor dovedi cuvintele sale.

Era târziu, mult după miezul nopţii, şi noi stăteam amândoi în barul slab luminat, zumzăind de murmure amicale, din Hotelul Meălpin, unde îl dusesem după dezastruoasa altercaţie pe care o avusese cu un şofer de taxi pe nume Thomas McGuire, cu autorizaţia 8608, la numai o oră după sosirea lui în New York. Bătrânul (folosesc termenul numai în sensul patern şi sudist, căci la cincizeci şi nouă de ani ai lui arăta bine legat şi verde) nu fusese rău vătămat, dar fusese mare tevatură şi curseseră şiroaie de

sânge dintr-o alarmantă, deşi inofensivă, tăietură superficială pe frunte. Rana avusese nevoie de un mic bandaj. După ce se restabilise ordinea, când ne-am aşezat să bem ceva (el, bourbon, şi eu, statornica băutură a imaturi taţii mele, berea Rheingold) şi am vorbit, în mare parte despre prăpastia care separa această puzderie diavolească de păcătoşenii urbane de la nord de Chesapeake şi pajiştile paradiziace ale Sudului (în acest domeniu, tata cu greu putea fi *mai puţin* profetic, neprevăzând incidentele de la Atlanta), eu am putut, nu o dată, să meditez posomorât că încurcătura bătrânului cu Thomas McGuire îmi permisese măcar pe moment să mai uit de disperarea nouă care mă pălise.

Căci, poate vă mai amintiţi, toate acestea se întâmplau la numai câteva ore după momentul acela din Brooklyn, în care eu crezusem că Sofia şi Nathan dispăruseră din viaţa mea pentru totdeauna. Cu siguranţă fusesem convins – de vreme ce nu aveam niciun motiv să gândesc altminteri – că pe ea nu o voi mai vedea vreodată. Şi de aceea melancolia care mă cuprinsese când părăsisem imobilul Yettei Zimmermann şi călătorisem cu metroul ca să mă alătur tatălui meu, în Manhattan, fusese foarte aproape de a-mi provoca o zdrobitoare indispoziţie fizică, mai acută decât oricare alta suferită până atunci – mai precis, de la moartea mamei încoace. Acum era vorba despre un amestec de durere a pierderii şi nelinişte, o situaţie fără ieşire şi năucitor de intensă. Sentimentele alternau. Privind în jur apatic la succesiunea de lumină şi întuneric din tunelul metroului prin care trenul trecea iute ca săgeata, am simţit suferinţa combinată ca pe o uriaşă şi apăsătoare greutate trântită drept pe umerii mei atât de mare, încât îmi strivea cumva plămânii şi mă făcea să respir agitat şi sacadat. N-am plâns – mai bine zis n-am putut –, dar de vreo câteva ori mi-am dat seama că sunt pe cale să vomit. Era ca şi când aş fi fost martor la o moarte subită şi fără sens, de parcă

Sofia (şi Nathan, de asemenea, căci, în pofida furiei, a mâhnirii înciudate şi a confuziei pe care mi le provocase, era prea strâns legat în triada relaţiei noastre ca eu să abandonez brusc dragostea şi loialitatea pe care le simţeam pentru el) ar fi fost ucisă într-unul dintre acele accidente rutiere catastrofale care se petrec într-o clipită, lăsând supravieţuitorii prea şocaţi fie şi să blesteme cerul. Tot ce ştiam, în timp ce trenul uruia prin catacombele pe care se prelingea apa de sub Eighth Avenue, era că fusesem rupt, cu o repeziciune de care încă nu-mi venea să cred, de lângă singurele două persoane din viaţa mea la care ţineam cel mai mult şi că senzaţia primară de pierdere pe care mi-o produsese stârnise în mine o agonie asemenea aceleia de a fi îngropat de viu sub o tonă de cenuşă.

— Îţi admir foarte mult energia, zise tata în timp ce mâncam o cină târzie la Schrafft's. Cele şaptezeci şi două de ore pe care am de gând să le petrec în burgul ăsta sunt cam tot ce pot suporta muritorii din părţile civilizate. Nu ştiu cum reuşeşti tu. Tinereţea ta, presupun, minunata flexibilitate a vârstei tale, e cea care îţi permite să fii mai curând atras decât devorat de caracatiţa asta de oraş. Eu n-am fost niciodată acolo, dar, serios, chiar *e cu putinţă* să fie adevărat că, aşa cum mi-ai scris, există părţi din Brooklyn care seamănă cu *Richmondul*?

În ciuda lungii călătorii cu trenul din rărunchii ţinutului Tidewater, tata era într-o dispoziţie de zile mari, ceea ce m-a ajutat să nu mă mai gândesc la haosul meu spiritual, cel puţin cu intermitenţe. Mi-a spus că nu mai fusese în New York de pe la sfârşitul anilor 1930 şi că, la drept vorbind, oraşul părea mai babilonian ca oricând în neruşinata lui opulenţă.

— E un produs de război, fiule, zise inginerul, care ajutase la fabricarea unor monştri navali ca portavioanele

Yorktown şi *Enterprise*[48], totul în ţara asta a devenit din ce în ce mai bogat. A fost nevoie de războiul ăla ca să ne scoată la liman din criză şi, totodată, să ne prefacă în cea mai puternică naţiune de pe pământ. Dacă există un singur lucru care o să ne ţină înaintea comuniştilor mulţi ani, atunci acela este banul, iar la capitolul ăsta stăm foarte bine.

Nu trebuie să se înţeleagă din această aluzie că tata era, chiar şi pe departe, un detractor al roşilor. După cum am spus, era pronunţat de stânga pentru un sudist: şase sau şapte ani mai târziu, la apogeul isteriei McCarthy[49], a demisionat furios din funcţia de preşedinte ales al Fiilor Revoluţiei americane, filiala de Virginia – din care făcuse parte un sfert de secol –, mai cu seamă din raţiuni genealogice, în momentul în care ramolita şi extrem de conservatoarea organizaţie emisese un manifest în sprijinul senatorului de Wisconsin.

Totuşi, oricât de înaintaţi erau în materie de economie, călătorii din Sud (sau din oricare altă parte din interiorul continentului) cel mai adesea rămâneau perplecşi la tarifele şi preţurile New York-ului, iar tata nu făcea excepţie, bodogănind încruntat la nota de plată pentru cina de două persoane: cred că era în jur de patru dolari – închipuiţi-vă! –, ceea ce nu însemna câtuşi de puţin o sumă exorbitantă după standardele metropolitane în acea perioadă de

---

[48] Portavioane americane scufundate de piloţii kamikaze japonezi la baza navală din Pearl Harbor (7 decembrie 1941), atac în urma căruia Statele Unite au declarat război Japoniei, intrând astfel în al Doilea Război Mondial.

[49] în februarie 1950, senatorul de Wisconsin Joseph McCarthy a acuzat Departamentul de Stat că a angajat peste 200 de comunişti. în următorii trei ani, acuzaţiile aceluiaşi senator s-au extins asupra altor oficiali, denigrându-i în ochii opiniei publice; a rezultat o isterie generalizată, americanii acuzându-se unii pe alţii, adesea dintr-o încercare de a scăpa de rivali personali sau de a se pune la adăpost de suspiciune.

ieftinire generală şi nici după tarifele absolut comune ale restaurantului Schrafft's.

— Pentru patru dolari, se plânse el, acasă ai putea benchetui un weekend întreg!

Totuşi, îşi regăsi repede stăpânirea de sine, atunci când ne-am plimbat prin noaptea înmiresmată pe Broadway, spre nord, prin Times Square – un loc ce îl făcu pe bătrân să adopte o expresie de uimită şi pioasă speculaţie, cu toate că el nu fusese niciodată o persoană pioasă, dar cred că reacţia lui s-a datorat mai puţin realei sale dezaprobări, decât şocului, ca o palmă peste faţă, la vederea stranietăţii zonei respective.

Mi se pare că, în comparaţie cu abjecta Sodomă în care s-a dezvoltat ulterior, Times Square, în vara aceea afişa doar o idee mai mult a depravare carnală decât a piaţetă plicticoasă dintre clădiri bej într-un oraş creştin ca Omaha sau Salt Lake City; cu toate acestea, încă de pe atunci îşi avea partea ei de prostituate ieftine şi excentrici de prost gust, păşind ţanţoşi prin curcubeiele şi vârtejurile de neon, şi m-a ajutat să mai uit puţin de profunda mea mâhnire când am auzit înjurăturile şoptite ale tatii – încă putea rosti „Ierusalime!" cu francheţea rustică a unui personaj din Sherwood Anderson[50] – şi să văd cum privirea lui, urmărind unduirile iridescente ale vreunei târfe mulatre afectate, reflecta, în succesiune rapidă, stupefacţie sticloasă şi o oarecare dorinţă inevitabilă. O fi fost vreodată la târfe? m-am întrebat eu. De nouă ani văduv, cu siguranţă ar fi meritat-o, dar, ca majoritatea sudiştilor (sau americanilor, în general) de vârsta lui, era reticent, chiar secretos în ceea ce privea sexul, iar viaţa lui în acest domeniu îmi era cu totul necunoscută. Sincer, speram că, la anii lui, nu îşi îngăduise să fie sacrificat pe altarul lui Onan, ca nefericita

[50] Scriitor american, devenit celebru cu volumul de nuvele *Winesburg*, Ohio (1919), în care înfăţişează lupta oamenilor de rând să-şi impună individualitatea în epoca standardizată a maşinii.

lui odraslă; sau se poate să-i fi interpretat eu greşit, pur şi simplu, privirea de acum şi că devenise, în sfârşit, liber de fervoarea aceea?

La Columbus Circle am oprit un taxi şi ne-am întors la Meălpin. Probabil că alunecasem iar în deprimarea mea, căci l-am auzit spunând:

— Ce-ai păţit, fiule?

Am bâiguit ceva despre o durere de stomac – mâncarea de la Schrafft's –, iar el n-a mai insistat. Oricât de tare simţeam nevoia de a-mi descărca sufletul, îmi era cu neputinţă să-i divulg ceva despre recentul cataclism din viaţa mea. Cum aş fi putut descrie potrivit dimensiunile pierderii mele, cu atât mai puţin încurcata situaţie care condusese la acea pierdere: dragostea mea pentru Sofia, minunata camaraderie cu Nathan, izbucnirea nebună a lui Nathan din urmă cu vreo câteva ore şi, în sfârşit, agonizanta părăsire? Cum nu era cititor de romane ruseşti (la care te ducea cu gândul scenariul acesta, în unele privinţe melodramatic), tata ar fi găsit povestea cu totul de neînţeles.

— N-o duci prea rău cu banii, nu-i aşa? mă întrebă el, adăugând că ştia foarte bine că suma provenită din vânzarea tânărului sclav Artiste, pe care mi-o trimisese în urmă cu vreo câteva săptămâni, nu putea dura o veşnicie.

Apoi, în ceea ce am simţit ca pe o abordare pe ocolite, cu delicateţe, a repus pe tapet posibilitatea de a mă întoarce să trăiesc iarăşi în Sud. Nici nu deschisese bine discuţia, atât de reţinut şi de şovăielnic încât nici nu avusesem măcar timp să răspund, că taxiul puse frână şi opri în faţa Hotelului Me Alpin.

— N-aş crede că e prea sănătos să trăieşti într-un loc cu indivizi ca aceia pe care tocmai i-am văzut! zise el.

Atunci am fost martor la un episod care a ilustrat schisma dintre Nord şi Sud mai puternic decât orice studiu bine conceput de artă şi de sociologie. Şi a implicat două

nefericite greşeli, reciproc impardonabile, fiecare avându-şi rădăcinile într-o perspectivă culturală net distinctă de cealaltă, ca Saskatoon de Patagonia. Greşeala iniţială în mod sigur a fost a tatii. Deşi în Sud bacşişurile fuseseră – cel puţin până la vremea aceea – evitate sau niciodată luate în serios, el ar fi trebuit să se gândească mai bine înainte de a-i oferi lui Thomas McGuire o monedă de cinci cenţi – mai înţelept ar fi fost să nu-i dea deloc bacşiş. Greşeala lui McGuire a fost să reacţioneze mârâind la tata şi descriindu-l cu un „ticălosul dracului”. Asta nu vrea să însemne că un taximetrist *sudist*, neobişnuit cu bacşişurile sau, în orice caz, obişnuit să primească bacşişuri mici şi acelea din când în când, nu s-ar fi simţit puţin jignit; totuşi, oricât de violent s-ar fi putut burzului în sinea lui, şi-ar fi păstrat cumpătul. Cum nu vrea să însemne nici că urechile unui newyorkez n-ar fi luat foc la auzul epitetului lui McGuire; dar cuvinte din acestea sunt monedă curentă pe străzi şi între taximetrişti, iar majoritatea locuitorilor New York-ului şi-ar fi înghiţit ranchiuna şi şi-ar fi ţinut gura.

Abia ieşit din maşină, tata şi-a vârât nasul pe fereastra portierei din faţă şi, ca şi cum nu-i venea să creadă, întrebă:

— Am auzit eu bine ce-ai spus?

Cuvintele folosite sunt importante – nu „Ce-ai spus?” sau „Ce ziceai?”, ci cu accent pe „auzit”, cu sensul că nici măcar aparatul auditiv însuşi nu mai avusese vreodată de-a face cu asemenea obscenităţi grosolane, nici măcar separat, darămite rostite în tandem. McGuire nu se deslușea prea bine în întuneric – o ceafă groasă şi păr roşcat. Eu nu-i văzusem bine faţa, dar după voce părea destul de tânăr. Dacă ar fi pornit în viteză, dispărând în noapte, atunci totul s-ar fi putut sfârşi cu bine, însă, deşi i-am simţit o uşoară ezitare, am simţit deopotrivă şi intransigenţa, ţâfna cu iz de Hibernia[51] la moneda de cinci

[51] Numele pe care scriitorii greci şi romani din Antichitate îl dădeau Irlandei.

cenţi a tatălui meu care făcea pereche bună cu mânia bătrânului la acest limbaj nejustificat. Când McGuire răspunse, oferi o formulare considerabil mai elaborată gândului său:

— Am spus că trebuie să fii un ticălos al dracului.

Vocea tatălui meu deveni un strigăt înfrânat – nu atât tare, cât tremurând de furie – în timp ce îi cerea satisfacţie:

— Iar eu cred că dumneata trebuie să fii o parte din drojdia fără de fund a acestui oraş dezgustător care te-a plodit pe dumneata şi pe toţi cei spurcaţi la gură de teapa dumitale! declamă el schimbând cu viteza fulgerului stilul de vorbire la retorica atemporală a strămoşilor săi. Lepădătură execrabilă ce eşti, nu eşti mai spălat ca un şobolan de canal! În orice cotlon decent din Statele Unite, un ins ca dumneata, care şi-ar vomita aşa murdăriile lui scârboase, ar fi dus în piaţa publică şi biciuit!

Vocea îi urcase puţin; trecătorii se opriseră sub firma orbitoare de la intrarea Hotelului Meălpin.

— Dar nici ăsta nu e un oraş decent, iar dumneata eşti liber să împroşti cetăţenii cu limbajul tău împuţit…

A fost oprit în mijlocul torentului de abandonul grăbit al lui McGuire, care ţâşni cu maşina înainte, dispărând pe bulevard. Dezechilibrat, tata dădu să se prindă de ceva, răsucindu-se spre trotuar, iar eu mi-am dat seama într-o clipă că din inerţia rotirii în loc fu proiectat ca un orb în stâlpul dur de oţel al unui panou pe care scria Parcarea interzisă; zgomotul impactului dintre ţeasta lui şi oţel a produs, ca într-un desen animat, un vibrant *boinng*! Numai că n-a fost deloc amuzant. Am crezut că acesta avea să fie un deznodământ tragic de proporţii.

Totuşi, o jumătate de oră mai târziu, el era liniştit, sorbind bourbon sec şi perorând împotriva „brevetului de virtute” al Nordului. Sângerase destul de mult, dar, dintr-un noroc de necrezut, „doctorul casei” de la Meălpin umbla de colo-colo prin hol tocmai în clipa în care eu conduceam

victima înăuntru. Doctorul casei se dovedi a fi un alcoolic nenorocit, dar ştia cum să aibă grijă de un ochi învineţit. Apa rece şi un bandaj stăviliseră până la urmă sângele, dar nu şi indignarea bătrânului. Pipăindu-şi rana cu grijă, în umbrele barului Meălpin, cu ochiul lui umflat arătând din ce în ce mai mult ca o copie a tatălui său, privat de jumătate din vedere în urmă cu vreo optzeci de ani, la Chancellorsville, continuă să-l ocărască pe Thomas McGuire într-o litanie de-o monotonie deznădăjduită. Începuse să fie un pic cam plictisitor, oricât de pitoresc era limbajul, şi mi-am dat seama că furia bătrânului nu era întemeiată nici pe snobism, nici pe pudoare – ca unul care lucrase pe un şantier naval şi, înainte de asta, ca marinar pe un vas comercial, urechile lui fuseseră asaltate, cu siguranţă, cu astfel de expresii injurioase –, ci pe ceva mult mai simplu, precum trainica sa credinţă în bunele maniere şi în decenţa în societate. „Concetăţenii noştri!” De fapt, era un soi de egalitarism frustrat, din care, am început eu să înţeleg, i se trăgea în bună măsură sentimentul de înstrăinare. Mai exact, oamenii îşi abrogau egalitatea când nu erau capabili să-şi vorbească unii altora în termeni omeneşti. Calmându-se, l-a lăsat în sfârşit în pace pe McGuire şi a început să-şi extindă animozitatea, îmbrăţişând, în general, toate genurile de păcate şi defecte ale Nordului: aroganţa sa, pretenţia ipocrită la superioritate morală. Am văzut deodată ce sudist nereformat era în realitate şi am fost surprins să constat că trăsătura asta părea să nu-i contrazică în niciun fel liberalismul lui de bază.

În cele din urmă, diatriba – probabil combinată cu şocul rănirii, oricât de neînsemnată era aceasta – păru să-l fi epuizat; se făcu palid la faţă şi atunci l-am îndemnat să meargă în cameră, la culcare. Fără tragere de inimă, îmi dădu ascultare şi se întinse într-unul dintre paturile duble ale camerei pe care o rezervase pentru amândoi, la patru caturi mai sus de zgomotosul bulevard. Aici aveam să

petrec două nopţi de insomnie agitată (în mare măsură din cauza necontenitei disperări în privinţa Sofiei şi a lui Nathan) şi demoralizare, lac de sudoare sub zumzetul unui ventilator electric ca un păianjen negru care împrăştia adieri anemice. În ciuda oboselii sale, tata a continuat să ridice în slăvi Sudul. (Aveam să-mi dau seama, mai târziu, că această parte a vizitei sale era, de fapt, o subtilă misiune de a mă salva din ghearele Nordului; deşi nu mi-a spus-o niciodată direct, cu siguranţă şmecherul bătrân se aventurase în această călătorie mai cu seamă ca să încerce să mă oprească de a emigra la yankei.) În prima noapte, ultimele sale cuvinte înainte de a se duce la culcare au fost despre speranţa că voi părăsi acest oraş aiuritor şi mă voi întoarce în ţinutul căruia îi aparţineam. Vocea lui venea parcă din depărtări, mormăind ceva despre „dimensiunea umană”. Cele câteva zile le-am petrecut împreună exact aşa cum şi-ar imagina oricine că un tânăr de douăzeci şi doi de ani ar putea să-şi omoare orele în compania unui tată sudist în general nemulţumit, vara, la New York. Ne-am dus să vedem vreo câteva atracţii turistice pe care am mărturisit amândoi că nu le mai văzusem până atunci: Statuia Libertăţii şi Empire State Building. Am luat un vaporaş ca să admirăm priveliştea şi împrejurimile Manhattanului. Am fost la Sala de concerte a radioului newyorkez, unde am moţăit la o comedie cu Robert Stack şi Evelyn Keyes. (îmi amintesc cum, în timpul acestei cazne, m-am lăsat înfăşurat ca într-un giulgiu de jalea mea după Sofia şi Nathan.) Am aruncat o privire prin Muzeul de Artă Modernă, un loc despre care m-am gândit, mai degrabă cu superioritate, că s-ar putea să-l ofenseze pe bătrânul, care însă a părut extraordinar de binedispus – picturile luminoase, ortogonale, ale lui Mondrian[52] stârnind o încântare deosebită ochiului său de tehnician. Am mâncat

[52] Piet Mondrian (1872-1944), pictor abstracţionist olandez, stabilit în New York, în 1940.

la uimitoarele automate Horn and Hardart[53], la Nedick şi la Stouffer şi – într-o încercare a ceea ce, în acele zile, eu socoteam a fi *haute cuisiné* – la un restaurant Longchamps din centru. Ne-am dus la vreo două sau trei baruri (inclusiv, din întâmplare, la un bar gay rău famat de pe Forty-second Street, unde i-am cercetat tatii faţa cu atenţie când s-a confruntat cu arătările acelea cu zâmbete afectate şi am văzut-o devenind întâi cenuşie ca terciul de secară, apoi de-a dreptul răvăşită de uluire), dar în fiecare seară ne-am retras devreme, după ce redeschideam discuţia despre ferma cuibărită între plantaţiile de arahide din Tidewater. Tata sforăia. O, Doamne, cum mai sforăia! În prima noapte am reuşit, cumva, să aţipesc o dată sau de două ori în mijlocul acelor fornăieli şi gâlgâieli. Dar acum îmi amintesc că acele formidabile sforăituri (cauzate de o deviaţie de sept, fuseseră blestemul întregii sale vieţi, iar canonada lor prin ferestrele deschise, în nopţile de vară, trezea şi vecinii din somn) în ultima noapte au devenit o parte a urzelii insomniei mele şi au alcătuit un contrapunct turbulent al învălmăşitelor mele gânduri: de la un fugar, dar amar acces de vinovăţie, până la un spasm de obsesie erotică abătut asupra mea ca un incub vorace şi, în cele din urmă, la o aducere-aminte dulce, dureroasă, aproape insuportabilă a Sudului, care m-a ţinut treaz până s-a luminat de ziuă.

Vinovăţie. Stând întins acolo, mi-am dat seama că tata nu mă pedepsise niciodată foarte aspru, cât fusesem copil, decât cu o singură excepţie – şi atunci pentru o mârşăvie pentru care meritam prea din plin pedeapsa. Fusese în legătură cu mama. În anul de dinainte să moară, când eu aveam doisprezece ani, cancerul care o mistuia pe mama începuse să se infiltreze în oasele ei. Într-o zi, piciorul ei

[53] Prima companie din sectorul alimentaţiei publice care a introdus automatele de mâncare în Philadelphia şi New York – funcţionau pe bază de monede şi bancnote şi serveau mâncăruri (fast-food) şi băuturi simple (ultimul restaurant automat s-a închis în 1991).

slăbit cedase; ea căzuse şi îşi rupsese tibia, care nu se mai refăcuse niciodată. Din momentul acela, a fost nevoită să poarte o proteză şi să meargă doar cu mare greutate, folosindu-se de un baston. Nu-i plăcea să zacă întinsă în pat şi prefera să stea în capul oaselor când putea. Ori de câte ori stătea aşezată, îşi ţinea piciorul beteag, prins în proteză, sprijinit pe un scăunel sau pe vreo canapea. Ea avea pe-atunci numai cincizeci de ani şi eu îmi dădeam seama că ştia că o să moară; câteodată îi surprindeam frica. Mama citea neîncetat cărţi – erau narcoticul ei până când au început durerile insuportabile şi narcoticele adevărate au înlocuit-o pe Pearl Buck[54] – şi cea mai vie imagine pe care o păstrez din acea ultimă perioadă a vieţii este a capului ei cărunt, cu faţa blândă, emaciată, purtând ochelari, aplecat deasupra romanului *Nu te poţi întoarce acasă* (fusese o admiratoare devotată a lui Thomas Wolfe înainte ca eu să citesc o singură pagină de-a acestui autor, dar citea, de asemenea, şi bestsellerurile cu titluri preţioase – *Osândit la nefiinţă* sau *Soarele e nimicirea mea*), un portret al contemplării, al absorbirii într-o altă lume şi al desprinderii indiferente de cea din jur, la fel de domestic, de obişnuit, în felul ei, ca un studiu de Vermeer[55], mai puţin oribila proteză de metal sprijinită pe scăunelul ei. Îmi amintesc, de asemenea, de o venerabilă pătură, colorată şi tocită, cu care, pe vreme rece, îşi acoperea genunchii şi piciorul încătuşat. Temperaturi cu adevărat scăzute nu se înregistrau aproape niciodată în Tidewaterul Virginiei, dar pentru scurt timp se putea lăsa un ger muşcător, în lunile de iarnă şi, pentru că era atât de rar, frigul întotdeauna surprindea. În căsuţa noastră, aveam o sobă pe cărbuni

---

[54] Scriitoare americană (1892-1973), câştigătoare a numeroase premii literare, printre care Pulitzer (1932) şi Nobel (1938) - prima americancă recompensată cu Nobelul pentru Literatură.

[55] Pictor olandez (1632-1675), unul dintre cei mai cunoscuţi reprezentanţi ai stilului baroc.

care nu dădea prea multă căldură, iar în living mai aveam şi-un şemineu micuţ.

Pe o sofa în faţa şemineului acestuia era locul în care stătea şi citea mama în după-amiezile de iarnă. Ca odraslă unică, eram, ca de obicei, socotit nepermis de răsfăţat; una dintre puţinele corvezi care-mi erau atribuite, în după amiezile de iarnă, după orele de şcoală, era să mă întorc repede acasă şi să am grijă ca în vatră să fie lemne destule, întrucât, deşi mama nu era cu totul infirmă, ar fi fost mult peste puterile ei să arunce lemne pe foc. Exista şi un telefon, dar în camera alăturată livingului, la care se ajungea pe nişte trepte pe care ea nu le-ar fi putut coborî. Cred că e lesne de ghicit natura nelegiuirii pe care am comis-o într-o după-amiază: am lăsat-o de izbelişte. Am fost ademenit să nu mă duc direct acasă de făgăduiala unei plimbări cu maşina împreună cu un coleg şi cu fratele lui mai mare, cu un nou Packard Clipper, una dintre maşinile cele mai şic la vremea aceea. Eram nebun după maşina aia. Mă îmbăta eleganţa ei vulgară. Am străbătut în viteză, cu înfumurare prostească, ţinutul îngheţat, în timp ce după-amiaza se stingea, se lăsa seara şi, implicit, mercurul termometrului scădea; pe la ora cinci, Clipperul s-a oprit undeva departe de casă, în pădurea de pini, şi atunci am devenit conştient brusc de vânt şi de gerul aspru. Şi pentru prima oară m-am gândit la vatră şi la mama mea abandonată şi mi s-au tăiat picioarele de îngrijorare. Iisuse Hristoase, *vinovăţia*...

Zece ani mai târziu, întins în pat la Meălpin şi ascultând sforăitul tatii, meditam, cu un junghi dureros, la vina mea (neştearsă până în acel moment), dar era o durere amestecată cu o curioasă recunoştinţă tandră pentru delicateţea cu care bătrânul aflase de abandonul meu şi luase măsuri. În cele din urmă (nu cred c-am mai pomenit despre asta), el era creştin, din soiul celor care iartă. În după-amiaza aceea cenuşie – îmi amintesc aşchiile de

zăpadă care începuseră să danseze prin vânt când Packardul gonea către casă –, tata se întorsese de la muncă şi se ajunsese lângă mama cu o oră înaintea mea. Iar când am sosit, el murmura ceva în barbă şi îi masa mâinile. Pereţii de stuc ai modestei noastre căsuţe lăsaseră să pătrundă frigul iernii ca un tâlhar nemilos. Focul se stinsese de câteva ore, iar el o găsise pe mama tremurând neajutorată sub păturica ei, cu buzele strânse şi livide, cu faţa uscată şi albă de frig, dar şi de spaimă. Camera era numai vălătuci de fum de la un buştean arzând mocnit pe care încercase ea zadarnic să-l împingă în şemineu cu bastonul. Dumnezeu ştie ce vedenii de sloiuri de gheaţă arctice o cuprinseseră când se prăbuşise înapoi printre bestsellerurile ei, toate cărţile alea lunar ridicate în slăvi cu care ea încerca să se baricadeze împotriva morţii, proptindu-şi piciorul pe scăunel cu mişcarea aia de prindere şi ridicare a unei poveri cu ambele mâini, pe care mi-o aminteam bine, şi simţise vergile de metal ale protezei devenind, treptat, la fel de reci ca stalactitele pe piciorul ei nevolnic, nefolositor, ciuruit de carcinom. Când am dat buzna pe uşă, îmi amintesc şi acum, unul dintre lucrurile care m-au impresionat până-n străfundul sufletului, atât de profund că mi se părea că nu mai există nimic în încăpere, a fost privirea ei. Ochii aceia de culoarea atunci, măriţi de ochelari, şi modul în care privirea ei rătăcită, încă îngrozită, s-a încrucişat cu a mea, apoi s-a îndreptat rapid în altă parte. Tocmai *rapiditatea* cu care s-a uitat în altă parte avea să definească, după aceea, vinovăţia mea; a fost la fel de rapid ca o macetă retezând o mână. Şi mi-am dat seama îngrozit cât de mult resimţeam împovărătoarea ei suferinţă. A plâns, atunci, şi am plâns şi eu, dar separat, şi ne-am ascultat unul altuia plânsul, ca peste un lac mare şi pustiu.

Sunt sigur că tata – de regulă atât de blând şi de îngăduitor – a zis ceva aspru, usturător. Dar nu de cuvintele lui îmi aduc aminte, ci doar de frigul acela – de frigul ce-ţi

îngheţa şi sângele în vine şi de întunericul din şopronul cu lemne, unde m-a dus el şi unde m-a făcut să stau până mult după ce întunericul s-a lăsat peste sat şi glaciala lumină a lunii s-a strecurat înăuntru printre crăpăturile carcerei mele. Cât timp am dârdâit şi am plâns acolo nu-mi pot aminti. Ştiam doar că sufeream exact în acelaşi mod în care suferise şi mama şi că primisem întocmai ce meritam; niciun răufăcător nu şi-a îndurat vreodată pedeapsa cu mai puţină ranchiună. Nu cred că am fost închis mai mult de două ceasuri, dar aş fi rămas de bunăvoie acolo până-n zori sau chiar până aş fi murit îngheţat dacă aşa îmi puteam ispăşi păcatul. Să fi fost oare simţul justiţiar al tatii cel care reacţionase instinctiv la nevoia mea de a-mi răscumpăra vina? În orice caz – şi în modul lui calm, stăpânit, făcuse tot ce putuse –, fapta mea era, până la urmă, dincolo de graniţa ispăşirii, fiindcă în mintea mea avea să fie nedespărţită şi întotdeauna încurcată în faptul sordid organic al morţii mamei mele.

A avut parte de o moarte dezgustătoare, într-un delir de durere. În arşiţa lunii iulie, şapte luni mai târziu, şi-a dat duhul amorţită de morfină, în timp ce, în noaptea dinainte, eu m-am gândit iarăşi şi iarăşi la tăciunii aceia aproape stinşi din camera rece şi plină de fum, spunându-mi cu groază că abandonul meu din ziua aceea o împinsese pe lunga pantă a declinului din care nu-şi mai revenise niciodată. Vinovăţie.

Odioasă vinovăţie. Vinovăţie, corozivă ca apa sărată. Ca tifosul, omul poate păstra o viaţă întreagă toxina vinovăţiei. Iar în momentul în care mă răsuceam de pe o parte pe alta pe salteaua umedă şi gloduroasă de la MeAlpin, tristeţea mi-a străpuns pieptul ca o lance de gheaţă când mi-am amintit spaima din ochii mamei, întrebându-mă încă o dată dacă nu cumva chinurile la care o supusesem atunci îi grăbiseră moartea, întrebându-mă dacă m-a iertat vreodată. La dracu’, m-am gândit. Inspirat de o vânzoleală

din camera de-alături, am început să mă gândesc la sex.

Aerul ieşind vijelios prin septul deviat al tatălui meu devenise o rapsodie a junglei dezlănţuite – ţipete de maimuţă, chirăieli de papagal, trâmbiţe de elefant. Prin interstiţiile, ca să zic aşa, acestei ţesături de zgomote, am auzit două persoane în camera de-alături dându-se huţa – expresia bătrânului pentru păcatul trupesc. Suspine slabe, zgomotul unui pat buşit, o exclamaţie de plăcere despuiată şi alunecoasă. Dumnezeule, am gândit, răsucindu-mă pe partea cealaltă, oare voi rămâne pentru totdeauna un simplu ascultător singuratic al partidelor de sex ale altora – niciodată, niciodată un participant? Ameţit de nefericire, mi-am amintit cum prima oară când am aflat despre Sofia şi Nathan a fost tot aşa: Stingo, neajutoratul care trăgea cu urechea. De parcă mi-ar fi devenit complice la suferinţa pe care mi-o provoca perechea de dincolo de perete, tata s-a răsucit deodată în pat cu un mormăit şi, pentru moment, a tăcut, îngăduind urechilor mele accesul la fiecare nuanţă a acelei bucurii. Era un sunet sculptat, incredibil de aproape, parcă tangibil – oh, iubi-iubi-iubi, gâfâia femeia – şi un fleoşcăit ritmic (pe care imaginaţia mea l-a amplificat ca un megafon) care m-a făcut să-mi lipesc o ureche de perete. M-am minunat de colocviul serios de dincolo: el a întrebat dacă l-a avut destul de mare, apoi dacă ea „juisase”. Ea răspunse că nu ştia. Îngrijorări, îngrijorări. Apoi a urmat o linişte subită (o schimbare de poziţii, mi-am imaginat eu) şi iscoditoarea antenă a minţii mele încercă un tablou cu Evelyn Keyes şi Robert Stack într-un *soixante-neuf*[56] care-ţi tăia răsuflarea, deşi am renunţat curând la fantezie, fiindcă logica m-a silit să repopulez propria-mi *mise-en-scène*[57] cu personaje mult mai probabil clienţi ai Hotelului Meălpin – doi instructori de dans excitaţi, domnul şi doamna Univers,

[56] Şaizeci şi nouă (lb. franceză, în original).

[57] Punere în scenă, regie (lb. franceză, în original).

o pereche de proaspăt căsătoriţi nesătui din Chattanooga şi aşa mai departe; carnavalul pornografic pe care îl desfăşuram în minte devenea, rând pe rând, un cazan clocotitor şi o jertfire a unei victime. (Mi-ar fi fost imposibil să-mi imaginez pe atunci – şi n-aş fi crezut-o nici dacă mi s-ar fi prezis mileniul lui Hristos[58] – că, în câteva decenii, bazarele cinematografice aburinde de pe bulevardul de dedesubt îmi vor îngădui, pentru cinci dolari, să văd liber şi fără jenă partide de sex cum au văzut conchistadorii Lumea Nouă: vulve lucitoare roz-coral, la fel de impunătoare ca intrările peşterilor din Carlsbad[59]; păr pubian ca pădurile luxuriante acoperite cu muşchi spaniol[60]; ejaculări de maşinării priapice de mărimea arborilor de sequoia; tinere Pocahontas de dimensiuni mamut, cu buze umede şi chipuri de vis, în toate poziţiile imaginabile şi minuţios detaliate ale actului sexual cu tot tacâmul.)

Am visat la nurlia Leslie Lapidus cea cu gură spurcată. Umilinţa timpului neproductiv pierdut cu ea mă silise să mi-o scot din minte în aceste ultime săptămâni. Dar acum, invocând-o în poziţia „femeia deasupra” recomandată de cei doi faimoşi consultanţi în probleme de dragoste conjugală (doctorii Van de Velde[61] şi Marie Stopes[62]), pe care îi studiasem clandestin acasă, cu vreo câţiva ani mai înainte, am lăsat-o pe Leslie să mă călărească până când

---

[58] In Apocalipsa Sf. Ioan este prezis că, la a doua venire a lui Iisus, toţi credincioşii vor domni cu el peste pământ o mie de ani.

[59] Parc naţional din New Mexico, cuprinzând probabil şi cea mai mare peşteră din lume, cu spectaculoase formaţiuni subterane.

[60] Planta epifită (parazită) din pădurile tropicale şi subtropicale, care arată ca nişte mănunchiuri de fire lungi, albastru-cenuşiu, atârnate de crengile copacilor.

[61] Theodor Hendrik van de Velde, ginecolog olandez, autorul cărţii de mare succes *Căsătoria ideală* (1926), în care pledează pentru cunoaştere şi senzualitate în viaţa de cuplu.

[62] Maria Stopes, paleobotanist şi eugenist englez, a fondat prima clinică de măsuri anticoncepţionale din Marea Britanie.

am fost sufocat de sânii ei, pe jumătate înecat în torentul negru al părului ei. Cuvintele pe care mi le şoptea ea la ureche – cuvinte insistente, acum neprefăcute – erau exaltant de obscene şi satisfăcătoare. Încă de pe vremea şedinţelor mele de autoerotism din pubertate, deşi foarte inventive, acestea fuseseră în general conduse cu mâna fermă a moderaţiei protestante; în noaptea asta totuşi, pofta era ca o năvală a animalelor înnebunite şi eu am fost virtual călcat în picioare. O, Doamne, cum mă mai dureau testiculele în timp ce sintetizam un act sexual furtunos nu doar cu Leslie, cât şi cu celelalte două sirene fermecătoare care-mi solicitaseră pasiunea. Acestea erau, fireşte, Maria Hunt şi Sofia. Gândindu-mă la toate trei, mi-am dat seama că una era o WASP sudistă, una o Sarah Lawrence evreică şi ultima o poloneză – colecţie ce se remarca nu doar prin diversitatea sa, dar şi prin faptul că toate trei erau moarte. Nu, nu moarte de-adevăratelea (numai una, lasciva Maria Hunt, se dusese la Creatorul ei), dar, practic, dispărute, defuncte, *kaput*, cel puţin în ceea ce privea rolul lor din viaţa mea.

Să fie oare cu putinţă, mă întrebam eu în fantezia mea smintită, ca pofta sexuală să-mi fi fost aţâţată până la insuportabil de conştientizarea faptului că toate aceste trei bibelouri îmi scăpaseră printre degete dintr-o tragică greşeală sau dintr-o deficienţă personală? Or, tocmai inaccesibilitatea lor definitivă – conştientizarea că le pierdusem pentru totdeauna – era adevărata *cauză* a acestui infern de dorinţă carnală? Mă durea încheietura mâinii. Eram stupefiat de propria-mi promiscuitate şi de insubordonarea ei. Mi-am imaginat un rapid schimb de partenere. Aşa că Leslie s-a transformat în Maria Hunt, cu care stăteam, îmbrăţişaţi, pe o plajă din Chesapeake Bay, ziua în amiaza mare, la vreme de vară; în fantezia mea, ochii ei înnebuniţi se rostogoleau pe sub pleoape şi ea îmi ronţăia lobul urechii. Închipuie-ţi, mi-am poruncit eu,

închipuie-ţi – şi o posedam pe eroina romanului meu! Eram în stare să-mi prelungesc extazul multă vreme cu Maria; încă ne mai vedeam de treabă ca iepurii, când tata, cu un primitiv horcăit, a încetat sforăitul, s-a ridicat brusc în capul oaselor, în patul lui, apoi a lipăit desculţ până la baie. Am aşteptat cu creierul golit până când, în sfârşit, s-a întors în pat şi a început din nou să sforăie. Şi apoi, cu o dorinţă la fel de incurabilă şi de tumultuoasă ca brizanţii unui ocean de amărăciune, m-am trezit că fac dragoste pătimaşă cu Sofia. Şi bineînţeles că pe ea o dorisem tot timpul. Era uluitor. Căci atât de adolescentin idealizată şi de dezastruos romantică fusese dorinţa mea pentru Sofia toată vara aceea, încât nu îngăduisem niciodată ca vreo fantezie sexuală cu ea, pe deplin conturată, multidimensională şi viu colorată să-mi invadeze sau să-mi stânjenească mintea, cu atât mai puţin să pună stăpânire pe ea. Acum, cu disperarea pierderii ei strângându-se în jurul gâtului meu ca nişte mâini neîndurătoare, am înţeles pentru prima oară cât de fără de speranţă era iubirea mea pentru ea şi, de asemenea, cât de nemăsurată era pofta mea trupească pentru ea. Cu un geamăt destul de tare ca să-l facă pe tata să iasă din somnul lui zbuciumat – un geamăt care sunt sigur că sunase neconsolat – am îmbrăţişat-o pe imaginara mea Sofia, am ajuns la revărsarea de neoprit şi, dându-mi drumul, i-am strigat numele ei iubit. Atunci, prin întuneric, atunci, tata s-a mişcat. I-am simţit mâna întinsă căutând-o pe a mea.

— Te simţi bine, fiule? a întrebat el, cu voce îngrijorată.

Prefăcându-mă adormit, am murmurat ceva intenţionat neinteligibil. Dar amândoi eram treji.

Îngrijorarea din vocea lui se prefăcu în amuzament.

— Ai urlat „stafia”, zise el. Coşmar delirant. Trebuie să fi fost urmărit de vreun spectru.

— Nu mai ştiu ce era, am minţit eu.

El rămase tăcut o vreme. Ventilatorul electric zumzăia

mai departe, auzindu-se din când în când printre zgomotele nocturne neîncetate ale oraşului. În cele din urmă, a zis:

— Te frământă ceva. Îmi dau seama de asta. Vrei să-mi spui şi mie despre ce-i vorba? Poate-ţi voi fi de ajutor, cumva. E o fată, o femeie, nu-i aşa?

— Da, am răspuns după o scurtă şovăială, o *femeie*.

— Vrei să-mi povesteşti? Am avut şi eu partea mea de necazuri din astea.

Într-o oarecare măsură, mi-a făcut bine să-i povestesc, chiar dacă relatarea mea era vagă: o refugiată poloneză fără nume, cu vreo câţiva ani mai în vârstă, frumoasă mai presus de cuvinte, o victimă a războiului. Am făcut aluzie în treacăt la Auschwitz, dar n-am scos un sunet despre Nathan. O iubisem pentru scurtă vreme, am continuat eu, dar din varii motive situaţia devenise imposibilă. Am alunecat rapid peste detalii: copilăria ei poloneză, venirea ei la Brooklyn, munca ei, dizabilitatea ei prelungită. Într-o zi, dispăruse pur şi simplu, i-am spus eu, şi nu aveam nicio speranţă că s-ar mai fi întors. Am tăcut, câteva momente, apoi am adăugat cu stoicism:

— Cred c-o să reuşesc să trec peste asta, după ceva timp.

I-am dat să înţeleagă că, în mod clar, doream să schimbăm subiectul. Vorbind despre Sofia, începuse să mă ia din nou cu crampe de burtă, valuri-valuri de crampe înfiorătoare.

Tata murmură câteva cuvinte convenţionale de simpatie, apoi tăcu.

— Cum merge lucrarea ta? întrebă în cele din urmă.

Până atunci, lăsasem deoparte subiectul acesta.

— Ce mai face cartea ta?

Mi-am simţit crampele potolindu-se.

— Merge chiar bine, am zis eu, am reuşit să lucrez spornic, acolo, în Brooklyn. Cel puţin până s-a întâmplat povestea cu femeia, vreau să spun despărţirea asta. De-

atunci s-a oprit totul, a încremenit în loc.

Asta, firește, era o subestimare. Mi se făcea rău numai la gândul de a mă întoarce la Yetta Zimmermann, unde să-mi reiau lucrul în golul acela sufocant din urma plecării Sofiei și a lui Nathan, scriind mai departe într-un loc ce nu mai reprezenta decât o cameră sumbră, cu ecouri ale amintirilor din timpurile bune petrecute împreună, toate dispărute acum.

— Cred c-o să reîncep destul de curând, am adăugat cu jumătate de gură.

Am simțit cum conversația noastră se împotmolește.

Tata căscă.

— Ei, bine, dacă vrei într-adevăr s-o reporneşti, murmură el cu vocea îngreunată de somn, ferma aia veche din Southampton te așteaptă. Cred că ar fi un loc minunat unde să lucrezi. Sper că te mai gândești la propunere, fiule.

Începu să sforăie din nou, izbutind de data asta nu o hărmălaie zoologică, ci un bombardament îndârjit, de parcă ar fi fost un jurnal de știri cu coloana sonoră a asediului Stalingradului. Mi-am afundat capul în pernă, exasperat.

Totuși am aţipit, în reprize, ba chiar am reuşit să şi dorm, destul de agitat. L-am visat pe binefăcătorul meu fantomatic, băiatul sclav Artiste, iar visul a devenit cumva contopit cu visul despre un alt sclav, de care știam de mult – Nat Turner. M-am deşteptat cu un oftat din rărunchi. Era ziuă. M-am zgâit la tavan în lumina opalescentă, am ascultat vaietul sirenei unei maşini de poliție gonind pe strada de dedesubt; creştea, din ce în ce mai tare, mai urât, dementțial. L-am ascultat cu uşoara nelinişte pe care o provoacă întotdeauna acea alarmă pătrunzătoare; sunetul s-a îndepărtat, devenind un tril demonic înfundat şi, în cele din urmă, a dispărut în labirintul străzilor vechi din Hell’s Kitchen[63]. Dumnezeule, Dumnezeule, am gândit eu, cum e posibil ca Sudul şi acest zbieret urban să coexiste în secolul

[63] Bucătăria Iadului (lb. engleză, în original).

ăsta? Era mai presus de înţelegere.

În dimineaţa aceea, tata se pregătea să se întoarcă în Virginia. Probabil din pricina lui Nat Turner, care îmi declanşase torentul de amintiri, m-a covârşit o nostalgie febrilă după Sud în timp ce stăteam întins în pat, în lumina abia înmugurită a dimineţii. Sau probabil numai din pricină că ferma din Tidewater, unde tata îmi oferise o locuinţă gratuită, mi se părea acum o propunere mult mai atrăgătoare, dacă tot îi pierdusem pe cei dragi din Brooklyn. În orice caz, în timp ce ne mâneam clătitele cu gust de cauciuc expandat în restaurantul Hotelului Meălpin, l-am făcut pe bătrân să rămână cu gura căscată de uimire când i-am spus să mai cumpere un bilet şi să mă aştepte în Gara Pennsylvania. Mergeam şi eu în Sud cu el şi aveam să mă duc la fermă, l-am anunţat eu cu verva unei subite uşurări şi a bucuriei. Tot ce trebuia el să facă era să mă lase, restul dimineţii, să-mi strâng lucrurile şi să plec definitiv de la Yetta Zimmermann.

Totuşi, aşa cum am menţionat deja, n-a ieşit cum am plănuit atunci – cel puţin nu atunci. L-am sunat pe tata din Brooklyn, silit să-i spun că mă hotărâsem să rămân totuşi în oraş. Fiindcă în dimineaţa aceea o întâlnisem pe Sofia, la etaj, în Palatul Roz, stând singură în mijlocul odăii răscolite pe care crezusem că o abandonase pentru totdeauna. Acum îmi dau seama că sosisem într-un moment ciudat de decisiv. Zece minute mai târziu, ea şi-ar fi strâns deja lucrurile rămase şi ar fi fost plecată, şi cu siguranţă n-aş mai fi dat ochii cu ea vreodată. E o prostie să încerci să emiţi probabilităţi despre trecut. Dar nu mă pot abţine să nu mă întreb, şi-n ziua de azi, dacă n-ar fi fost mai bine pentru Sofia dacă ar fi fost scutită de intervenţia mea accidentală. Cine ştie dacă n-ar fi reuşit s-o scoată la capăt, poate chiar ar fi putut supravieţui în altă parte – probabil departe de Brooklyn sau chiar departe de America. Sau aproape în oricare alt loc.

Una dintre operaţiunile mai puţin cunoscute, dar mai sinistre din planul principal al naziştilor era programul numit Lebensborn. Un produs al delirului filogenetic nazist, Lebensborn (literal, Izvor de viaţă) a fost conceput pentru a spori rândurile Noii Ordini, iniţial prin creşterea sistematizată a natalităţii, apoi prin răpiri, organizate în teritoriile ocupate, de copii „corespunzători”, care erau expediaţi în interiorul ţării-mamă, plasaţi în familii loiale Führerului şi, astfel, crescuţi într-un mediu naţionalsocialist aseptic. Teoretic, copiii trebuiau să fie din familii pur germane. Dar faptul că multe dintre aceste tinere victime erau poloneze reprezintă o altă dovadă a frecventei şi cinicei abordări expeditive a chestiunilor rasiale de către naziști, de vreme ce, deşi polonezii erau consideraţi subumani şi, laolaltă cu celelalte popoare slave, demni succesori ai evreilor în politica de exterminare, în multe cazuri ei satisfăceau anumite cerinţe pur fizice – trăsăturile lor faciale semănau, destul de mult, cu ale celor de sânge nordic şi adesea aveau părul de un blond-luminos, adică pe placul criteriilor estetice ale naziştilor mai mult ca orice altceva.

Lebensborn nu a atins niciodată proporţiile uriaşe pe care le prevăzuseră naziştii pentru el, dar a înregistrat oarecare succese. Numai numărul copiilor smulşi de la părinţii lor din Varşovia era de ordinul zecilor de mii, iar în covârşitoarea lor majoritate – rebotezaţi Karl sau Liesel, Heinrich sau

Trudi şi înghiţiţi în sânul Reichului – nu şi-au mai văzut niciodată familiile adevărate. De asemenea, nenumăraţi copii care trecuseră iniţial de selecţii, dar care mai apoi n-au corespuns la teste rasiale mai riguroase, au fost exterminaţi – unii, la Auschwitz. Programul, firește, trebuia să fie secret, la fel ca majoritatea proiectelor bolnave ale lui Hitler, dar o asemenea nelegiuire cu greu putea fi păstrată complet necunoscută. La sfârşitul anului 1942, frumosul fiu blond, în vârstă de cinci ani, al uneia dintre prietenele

Sofiei, care locuia în apartamentul vecin cu al său, în acelaşi imobil distrus de bombardamente din Varşovia, a fost furat şi nu s-a mai ştiut niciodată nimic despre el. Deşi naziştii se străduiseră oarecum să arunce un văl de ceaţă asupra faptei, tuturor le era foarte clar cine fuseseră vinovaţii. Ceea ce o uluise pe Sofia, mai târziu, fusese cum de acest concept, Lebensborn – care în Varşovia în aşa hal o îngrozise şi o îmbolnăvise de frică, încât adesea îl ascundea pe fiul ei, Jan, într-o debara, ori de câte ori auzea tropote de ghete grele pe scări –, la Auschwitz devenise pentru ea ceva de vis, pe care şi-l dorea cu cea mai mare ardoare. Ideea îi fusese insuflată de către o prietenă şi o tovarăşă de detenţie – despre care voi vorbi mai târziu – şi ajunsese să i se pară Sofiei singura cale prin care ar fi putut să-i salveze viaţa lui Jan.

În după-amiaza aceea cu Rudolf Höss, mi-a povestit ea, avusese clar intenţia să aducă vorba despre programul Lebensborn. Ar fi trebuit să încerce într-o manieră isteaţă, pe ocolite. În zilele de dinaintea discuţiei lor, ea socotise, destul de logic, că Lebensborn ar putea fi singura cale de a-l elibera pe Jan din Lagărul copiilor. Şi mai ales că Jan fusese crescut cu două limbi materne, poloneza şi germana, ca şi ea. Cu această ocazie, Sofia mi-a spus un lucru pe care mi-l ascunsese înainte. Câştigând încrederea comandantului, ea avea de gând să-i sugereze că şi-ar putea folosi imensa autoritate pentru a transfera un minunat băiat polonez, blond şi vorbitor de germană, cu pistrui caucazieni, cu ochii albaştri ca două flori de cicoare şi profilul fin cizelat al unui pilot din Luftwaffe, din Lagărul de copii la vreo unitate birocratică din Cracovia, Katowice, Wroclaw sau de oriunde, care să-i aranjeze apoi transportul la adăpost şi siguranţă în

Germania. Ea nu i-ar fi cerut să-i spună destinaţia copilului; ar fi renunţat chiar la orice încercare de a afla despre locul de trai sau viitorul lui atât timp cât ar fi fost

încredinţată că se afla undeva în siguranţă, în inima Reichului, unde probabil ar fi supravieţuit, decât să rămână la Auschwitz, unde ar fi pierit, fără îndoială. Dar, fireşte, în după-amiaza aceea totul mersese anapoda. În zăpăceala şi panica ei, îl rugase pe Höss de-a dreptul să-i elibereze copilul şi, din pricina imprevizibilei lui reacţii la rugămintea aceasta – furiei lui –, ea se trezise complet dezechilibrată, incapabilă să-i mai vorbească despre Lebensborn nici dacă şi-ar mai fi amintit despre el. Totuşi, nu era chiar totul pierdut. Pentru a prinde ocazia de a-i propune lui Höss aceste mijloace aproape indescriptibile de salvare a fiului ei, trebuia să aştepte – şi acest lucru, în sine, a însemnat o scenă ciudată, chinuitoare, a doua zi.

Dar Sofia nu s-a simţit în stare să-mi spună toate acestea dintr-odată. În după-amiaza aceea, la Curtea Arţarului, după ce mi-a descris cum s-a simţit îngenuncheată în faţa comandantului, s-a întrerupt brusc din povestit şi, întorcându-şi ochii de la mine, spre fereastră, a rămas tăcută multă vreme. După aceea, s-a scuzat în grabă şi a dispărut, pentru câteva minute, la toaletă femeilor. Tonomatul se pornise iar; din nou Surorile Andrews. Mi-am ridicat privirea la ceasul din perete, cu plasticul pătat de muşte, care făcea reclamă whisky-ului Carstairs – era aproape cinci şi jumătate şi mi-am dat seama, puţin şocat, că Sofia îmi vorbise aproape toată după-amiaza. N-o mai auzisem niciodată pomenindu-mi despre Rudolf Höss înainte, dar prin elocvenţa ei simplă, succintă, îl făcuse să existe la fel de viu ca orice apariţie dintre cele care îmi bântuiau visele nevrotice. Era însă limpede că n-ar fi putut continua să vorbească la nesfârşit despre un astfel de om şi despre un astfel de trecut, de aceea se întrerupsese. Şi, de bună seamă, în ciuda sentimentului de mister şi de insatisfacţie pe care mi le lăsase, nu voiam să fiu atât de mitocan încât s-o îndemn să-mi mai spună. Mi-ar fi plăcut să abandonăm subiectul, cu toate că încă mă mai ameţea

revelaţia că avusese un copil. Ceea ce dezvăluise până aici în mod clar o costase destul; o citisem, când îi aruncasem o privire, în ochii ei chinuiţi de fantome, îndureraţi şi adânciţi într-o transă de amintiri mai negre probabil decât putea suporta mintea ei. Aşa că mi-am spus, în sinea mea, că deocamdată subiectul era închis.

Am comandat o bere de la chelnerul şleampăt, irlandez, şi am aşteptat întoarcerea Sofiei. Clienţii obişnuiţi ai Curţii Arţarului – poliţai ieşiţi din tură, liftieri, maiştri constructori şi câţiva stâlpi de cafenea – începuseră să se adune, emanând un abur uşor de la ploaia de vară care dura de mai multe ore. Tunetele încă mai bubuiau pe deasupra meterezelor Brooklynului, dar răpăitul ploii, acum fragil, ca pocnetele intermitente ale unui singur dansator de step, mi-au dat de ştire că grosul potopului trecuse. Am ascultat cu o ureche la o discuţie despre Dodgers[64], un subiect atât de dezbătut în vara aceea încât friza demenţa. Am sorbit zdravăn din bere, cu o subită poftă de a mă îmbăta. Impulsul se datora, în parte, tuturor imaginilor pe care mi le sădise în minte Sofia despre Auschwitz, care îmi lăsaseră în nări o duhoare reală, de linţolii putrede şi de grămezi jilave de oase sfărâmicioase, cum zărisem odată printre mărăcinii cimitirului săracilor din New York – un loc izolat, pe o insulă[65], pe care ajunsesem să-l cunosc recent, un domeniu, ca Auschwitz-ul, al cărnii moarte arse, şi, tot ca el, lagăr al prizonierilor de război. Fusesem trimis pe insulă, pentru scurt timp, la sfârşitul serviciului meu militar. Într-adevăr, simţeam din nou miasma aceea de osuar şi, ca s-o alung, beam bere. Dar o altă parte a spaimei mele avea legătură

---

[64] Brooklyn Dodgers (1911-1957), echipă din Liga întâi de baseball care, mai târziu, a devenit echipa Los Angeles Dodgers.

[65] Insula Hart (0,4 km2), în capătul de vest al braţului de mare Long Island, New York, a avut, de-a lungul vremii, un azil de săraci, un spital, închisori, un lagăr de prizonieri din Războiul Civil, o şcoală de corecţie şi o bază pentru rachetele Nike. Astăzi serveşte drept cimitir al săracilor.

cu Sofia şi am privit spre uşa toaletei femeilor cu un subit fior de nelinişte – dacă fugise de mine? dacă dispăruse? –, incapabil să îmi închipui cum să fac faţă noii crize pe care o *inculcase* în viaţa mea sau nebuniei pasiunii mele pentru ea, care era ca o foame patologică şi care îmi paralizase cu desăvârşire voinţa. Educaţia mea prezbiteriană cu siguranţă nu anticipase o astfel de dereglare.

Întrucât lucrul cel mai înspăimântător era că acum, tocmai când o regăsisem – tocmai când prezenţa ei începuse să se reverse asupra mea ca o binecuvântare –, ea părea să fie încă o dată pe cale de a dispărea din viaţa mea. Chiar în dimineaţa aceea, când dădusem pe neaşteptate de ea la Palatul Roz, unul dintre primele lucruri pe care mi le spusese fusese că tot avea de gând să plece. Nu venise înapoi decât ca să-şi ia lucrurile care îi mai rămăseseră. Doctorul Blackstock, îndatoritor ca întotdeauna, îngrijorat de despărţirea ei de Nathan, îi găsise un apartament micuţ, dar foarte potrivit, mult mai aproape de cabinetul lui, în centrul Brooklynului, şi acolo se mută ea. Mi se înecaseră brusc corăbiile. Nu era nevoie de cuvinte să-mi dau seama că, deşi Nathan o abandonase de-a binelea, ea era încă nebună după el; o foarte vagă aluzie la el din partea mea făcuse să i se aştearnă peste ochi un văl de tristeţe. Chiar şi lăsând asta la o parte, îmi lipsea cu totul curajul să-mi exprim sentimentele pentru ea; fără a părea caraghios, n-aş fi putut s-o urmez la noua ei locuinţă, la mai mulţi kilometri depărtare – n-aş fi putut s-o fac nicicum, nici dacă aş fi avut mijloacele pentru asta. M-am simţit ologit, paralizat de situaţie, dar ea era evident pe cale de a ieşi de pe orbita existenţei mele şi a dragostei sale absurde, neapreciate. Era ceva atât de rău-prevestitor în faptul că îmi dădeam seama că se apropia momentul în care o voi pierde că începuse să mi se facă rău. Şi, în plus, să simt o nelinişte apăsătoare, iraţională. De aceea, când am văzut că Sofia nu se mai întorcea de la toaletă femeilor

după ceea ce mi se păruse un timp interminabil (nu se putea să fi trecut mai mult de cinci-şase minute), m-am ridicat de la masă, cu intenţia de a invada acel teritoriu sacru ca s-o caut – *ah*! –, când a reapărut. Spre încântarea şi surpriza mea, zâmbea. Chiar şi azi îmi mai amintesc de Sofia zărită în capătul celălalt al localului Curtea Arţarului. În orice caz, fie din pură întâmplare, fie dintr-un tainic scop divin, un mănunchi de raze de soare prăfuite, ţâşnind printre ultimii nori ai furtunii care se îndepărta afară, îi lumină pentru o clipă capul şi părul, înconjurând-o cu un halou imaculat ca într-un tablou din quattrocento. Date fiind înfierbântatele mele sentimente neabătute pentru ea, nici nu era nevoie să-mi apară angelică, dar mi-a apărut. Apoi, haloul se evaporă, iar ea înainta spre mine cu mătasea fustei fluturând şi jucând, inocent şi voluptuos, în jurul pântecului ei matur conturat şi am auzit un sclav sau un măgar în străfundul minelor de sare ale spiritului meu scoţând un slab geamăt de dor. Cât timp, Stingo, cât timp, bătrâne suflete al meu?

— Îmi cer iertare c-a durat atât, Stingo, zise ea, aşezându-se lângă mine.

După cronica după-amiezii, era greu de crezut că e atât de veselă.

— La toaletă m-am întâlnit cu o bătrână rusoaică *bohémienne*[66] – o, ştii tu, *dizeuze de bonne aventure*.

— Ce? am făcut eu. Ah, vrei să spui o ghicitoare.

O mai văzusem pe bătrâna cotoroanţă prin bar de vreo câteva ori, una dintre nenumăratele ţigănci pungăşoaice din Brooklyn.

— Da, mi-a citit în palmă, zise ea cu vioiciune. Mi-a vorbit pe ruseşte. Şi, ştii ceva? Să vezi ce-a spus. A spus: „Ai avut de curând un ghinion. În legătură cu un bărbat. O dragoste nefericită. Dar nu te teme. Totul o să iasă bine până la urmă”. Nu e minunat, Stingo? Nu e grozav?

[66] Ţigancă nomadă (lb. franceză, în original).

Am simţit atunci, ca şi acum, şi iertată să-mi fie discriminarea, că şi femeile care par foarte raţionale sunt prăzi uşoare pentru astfel de *frissons*[67] oculte, nevinovate, dar am lăsat de la mine şi n-am zis nimic; veştile bune păreau să-i fi redat bucuria Sofiei şi, fără voie, i-am împărtăşit şi eu buna dispoziţie. (Dar ce putea să însemne pentru ea? m-am întrebat eu, îngrijorat. Nathan *nu mai era*.) Cu toate acestea, Curtea Arţarului începuse să vibreze de umbre nesănătoase, mie mi se făcuse dor de soare şi, când i-am propus să ieşim la plimbare, să luăm o gură de aer, la sfârşit de după-amiaza, ea încuviinţă fără să stea pe gânduri.

Furtuna spălase Flastbush, care lucea de curăţenie. Fulgerele se spărseseră undeva în apropiere; pe stradă mirosea a ozon, acoperind chiar şi mirosul de varză murată şi de covrigi. Simţeam nisip sub pleoape. Am clipit, îndurerat, în lumina orbitoare; după amintirile întunecate ale Sofiei şi întunecimea crepusculară din Curtea Arţarului, grupul de case burgheze de la marginea lui Prospekt Park apărea ameţitor, eteric, aproape mediteraneean, ca o Atena înfrunzită. Am mers până la colţul lui Parade Grounds şi ne-am uitat la copiii care jucau baseball pe terenurile de nisip. Deasupra capetelor, avionul bâzâitor cu bannerul atârnat de coadă, nelipsit în vara aceea din Brooklyn, pe fundalul cerului albastru ultramarin vărgat de nori, făcea reclamă la mai multe distracţii nocturne pe hipodromul de la Aqueduct. Multă vreme am stat pe un petic de iarbă înaltă, udă de ploaie şi puternic mirositoare, eu explicându-i Sofiei regulile baseballului; ea era o elevă silitoare, participând drăgălaş la curs, cu ochi atenţi. M-am trezit ambalându-mă cu discursul meu didactic într-atât încât toate îndoielile şi întrebările despre trecutul Sofiei care plutiseră prin mintea mea de la lungul ei recitativ recent se

[67] Fiori, înfiorări - de entuziasm, teamă sau plăcere (lb. franceză, în original).

împrăştiară, chiar şi cea mai temută şi mai misterioasă chestiune, rămasă neclară: ce se întâmplase în final cu băieţelul ei?

Problema însă se întoarse să mă macine când am străbătut scurtul drum până la casa Yettei. M-am întrebat dacă Sofia va putea vreodată să spună cuiva povestea lui Jan. Dar nedumerirea aceasta avea să dispară curând. Eram sâcâit de o altă îngrijorare: mă frământam puternic, în sinea mea, pentru Sofia însăşi. Suferinţa mi se intensifică în clipa în care menţiona din nou că avea să plece, în seara aceea, la noul ei apartament. În seara aceea! Era mult prea clar că „în seara aceea" însemna chiar atunci, pe loc.

— O să-mi lipseşti, Sofia, am izbucnit eu când urcam greoi treptele de la intrare în Palatul Roz.

Eram conştient de vibraţia grea din glasul meu, trădând disperarea.

— Chiar o să-mi lipseşti!

— Oh, dar o să ne mai vedem, nu-ţi face griji, Stingo. Pe cuvânt. La urma urmelor, nu mă duc prea departe. O să fiu tot în Brooklyn.

Tonul vocii ei aduse o oarecare alinare, dar anemică şi fragilă; exprima loialitate şi *un fel* de afecţiune şi de dorinţă – o dorinţă chiar fermă – de a menţine legăturile.

Însă nu atingea pragul emoţiei care aduce lacrimi şi şoapte. Afecţiune pentru mine avea – de asta eram sigur –, dar pasiune, nu. Şi despre asta pot spune că nutrisem speranţe, dar nu iluzii deşarte.

— O să luăm mai mereu masa împreună, zise ea, în timp ce mă târam după ea, la etaj. Nu uita, Stingo, că şi mie o să-mi lipseşti. Tu eşti cel mai bun prieten pe care îl am, tu şi doctorul Blackstock.

Am intrat în camera ei. Arăta deja gata evacuată. Am fost izbit de faptul că radio-fonograful era încă acolo; vag, mi-am adus aminte că Morris Fink spusese că Nathan îşi declarase intenţia să se întoarcă şi să-l ia, dar se părea că

n-o făcuse. Sofia deschise radioul şi de la WQXR sunetele uverturii din *Ruslan şi Ludmiła*[68] răsunară cu putere. Era genul de muzică romantică pompoasă, pe care amândoi abia o suportam, dar ea lăsă radioul să cânte; ropotele de copite ale tobelor tătare începură să duduie prin încăpere.

— O să-ţi scriu adresa pe ceva, zise ea, scotocind prin poşetă.

Era o poşetă scumpă, făcută dintr-o piele fin lucrată în reliefmarochin, cred –, un obiect care-mi atrase atenţia numai pentru că îmi aminteam ziua de acum câteva săptămâni când Nathan, cu mândria lui iubitoare extravagantă, i-o dăruise.

— O să vii să mă vezi des şi o să ieşim să luăm masa împreună. Sunt multe restaurante bune şi ieftine. Ce ciudat, unde-o fi bucăţica aia de hârtie pe care aveam adresa? Nici eu n-am reţinut încă numărul. Undeva pe o stradă numită Cumberland, se zice că e destul de aproape de Fort Greene Park. O să putem să ne plimbăm împreună, Stingo.

— Oh, dar o să fiu foarte singur, Sofia, i-am spus.

Ea îşi ridică privirea de la radio şi îşi miji ochii la mine cu o expresie care presupun că putea fi socotită glumeţrăutăcioasă, evident fără să observe Sofiomania mea nedeghizată şi rostind cuvintele care alcătuiau ultimul tip de sentiment inept de care aş fi vrut să aud:

— O să-ţi găseşti tu o fată frumoasă, Stingo, foarte curând – sunt sigură de asta. Cineva foarte sexy. Cineva care să arate la fel de bine ca Leslie Lapidus, numai că mai puţin cochetă, mai *complaisante*...

— Oh, pentru Dumnezeu, Sofia, am gemut eu, scuteşte-mă de toate celelalte Leslie de pe lume.

Atunci, deodată, ceva din întreaga situaţie – iminenta plecare a Sofiei, dar şi poşeta şi camera aproape goală, care-mi aminteau de Nathan şi de zilele de curând trecute,

---

[68] Operă în cinci acte a compozitorului rus Mihail Glinka, compusă în 1837- 1842 şi bazată pe un poem de A. S. Puşkin.

de muzica, veselia şi minunatele timpuri petrecute împreună – m-a umplut cu o posomorâre atât de dezastruoasă *şi* de copleşitoare, că am lăsat să-mi scape un alt geamăt, destul de tare încât să văd licărind surpriza în ochii Sofiei, ca scânteierile unor mărgele. Şi de-a dreptul zăpăcit de tulburare, m-am trezit apucând-o strâns de braţe.

— *Nathan*! am strigat. Nathan! Nathan! Ce, Doamne, iartă-mă, s-a întâmplat? Ce s-a întâmplat, de fapt, Sofia? *Spune-mi*!

Eram aproape de ea, nas în nas, şi mi-am zărit unul sau doi stropi de salivă aterizând pe obrazul ei.

— Există un tip nemaipomenit, care e îndrăgostit nebuneşte de tine, Prinţul din poveşti, un bărbat care te a*doră* – am văzut-o pe faţa lui, Sofia, ca o formă de *divinizare* – şi dintr-odată tu *ai ieşit din viaţa lui*\ Ce Dumnezeu 3-a întâmplat cu el, Sofia? Te-a scos din viaţa lui! Nu-mi poţi spune că a fost doar din pricina unei suspiciuni prosteşti că tu i-ai fost *necredincioasă*, cum te-a acuzat el, alaltăieri, la Curtea Arţarului. Trebuie să existe un temei mai adânc, o: cauză mai profundă decât asta. Sau cum a fost cu mine? Cu mine! *Cu mine*!

Am început să-mi lovesc pieptul cu pumnul ca să-mi subliniez implicarea în tragedie.

— Cum rămâne cu modul în care s-a purtat faţă de mine omul ăsta? Vreau să spun, Dumnezeule mare, nu trebuie să-ţi explic ţie, nu-i aşa, că Nathan a ajuns ca un frate pentru mine, un *frate*, fir-ar al dracului! N-am cunoscut pe nimeni ca el în viaţa mea, pe nimeni mai inteligent, mai generos, mai amuzant şi mai plăcut pentru mine, mai… o, Doamne, pur şi *simplu* pe nimeni atât de *grozav*. L-am *iubit* pe tipul ăsta! Vreau să spun, practic de unul singur, Nathan a fost cel care mi-a citit primele pagini scrise de mine şi mi-a dat încrederea să continui şi să devin scriitor. Am simţit că a făcut-o din *dragoste*. Şi apoi din senin – din seninul

seninului, fir-ar al dracului, Sofia – s-a întors asupra mea ca un câine turbat. S-a întors să mă atace, mi-a spus că scrisul meu e de căcat, m-a tratat de parcă aş fi fost cel mai dezgustător nenorocit pe care-l cunoscuse vreodată. Şi dup-aia m-a şters din viaţa lui la fel de ferm şi definitiv cum te-a şters şi pe tine.

Vocea mea urcase cu câteva octave, incontrolabil, devenind de hermafrodit mezzosopran.

— Nu pot suporta asta, Sofia! Ce ne facem?

Lacrimile care curgeau în şiroaie strălucitoare pe faţa Sofiei mi-au spus că n-ar fi trebuit să mă descarc în felul ăsta. Ar fi trebuit să am mai multă stăpânire. Acum vedeam că nu i-aş fi putut provoca o suferinţă mai intensă nici dacă ar fi avut o cicatrice fierbinte, inflamată, din care i-aş fi smucit cu sălbăticie suturile, într-un oribil ghem de copci proaspete şi carne sfâşiată. Dar nu mă putusem abţine; într-adevăr, i-am simţit mâhnirea întâlnindu-se cu a mea într-o uriaşă şi nestăvilită confluenţă şi apoi cum îşi văd amândouă de drum, în timp ce eu continuam să urlu:

— Nu se poate scutura de iubirea oamenilor pentru el şi s-o calce aşa în picioare. Nu e drept! E… e… pe toţi sfinţii, e al dracului de *inuman*!

Ea îmi întoarse spatele, plângând cu sughiţuri. A fost ceva un pic somnambulic în modul în care a mers, cu braţele ţepene pe lângă ea, până în capătul celălalt al camerei, la marginea patului. Apoi, deodată, s-a trântit cu faţa în jos pe cuvertura de culoarea piersicii, cu mâinile la ochi. N-a zis nimic, dar umerii i se zgâlţâiau de plâns. M-am apropiat de marginea patului şi m-am aplecat deasupra ei, privind-o. Am reuşit să-mi stăpânesc vocea:

— Sofia, am zis eu, iartă-mă pentru toate astea. Numai că nu înţeleg nimic. Nu înţeleg nimic despre Nathan şi probabil că nu înţeleg nimic nici despre tine. Deşi cred că sunt în stare să-mi explic mult mai multe lucruri despre tine decât voi putea vreodată să-mi explic despre el.

Am făcut o pauză. Era, ştiam, de parcă i-aş fi creat o nouă rană să-i pomenesc de lucrurile acelea pe care ea, în mod evident, ura să le discute – şi nu mă prevenise ea, cu gura ei, să nu deschid niciodată subiectul? –, dar simţisem nevoia să spun tot ce avusesem de spus. Am întins mâna şi mi-am aşezat-o uşor pe braţul ei gol. Pielea îi era caldă şi părea să pulseze sub degetele mele ca guşa unei păsări speriate.

— Sofia, în seara trecută... în seara cealaltă, la Curtea Arţarului, când el... când ne-a izgonit pe amândoi. Seara aceea cumplită. Cu siguranţă că el a ştiut că ai avut un fiu în locul acela – nu de mult mi-ai spus că i-ai povestit şi lui. Atunci cum a putut fi atât de crud cu tine, să te chinuiască aşa, să te întrebe cum de ai supravieţuit când atâţia alţii au fost... – cuvântul aproape că m-a sufocat, rămânând ca un ghem în gâtul meu, dar am izbutit să-l dau afară – au fost gazaţi. Cum a putut să-ţi facă cineva una ca asta? Cum a putut cineva să te iubească şi să fie atât de incredibil de crud?

N-a spus nimic, o vreme, ci doar a stat mai departe cu faţa îngropată în palme. M-am aşezat şi eu pe marginea patului lângă ea şi i-am mângâiat braţul plăcut de cald, aproape febril, ocolind delicat cicatricea vaccinului. Din unghiul acela îi puteam vedea clar tatuajul sumbru, negru-albăstrui, şirul de cifre incredibil de clar, ca un mic gard de sârmă ghimpată din cifre ordonate, în care un „şapte” era tăiat de o meticuloasă liniuţă europeană. I-am simţit parfumul herbal pe care îl folosea atât de des. Ar fi oare cu putinţă, Stingo, m-am întrebat eu, să te iubească ea vreodată? Deodată, m-am întrebat dacă aş avea curaj acum să mă dau la ea. Nu, cu siguranţă nu. Întinsă acolo, părea extrem de vulnerabilă, dar izbucnirea mea mă obosise, lăsându-mă cumva zdruncinat şi golit de dorinţă. Mişcându-mi degetele mai sus, i-am atins şuviţele ciufulite ale părului ei de culoarea untului. În cele din urmă, am simţit că nu

mai plângea. Apoi, *am* auzit-o spunând:

— N-a fost niciodată vina lui. Întotdeauna a avut acest demon, acest demon care îşi făcea apariţia când era cuprins de *tempêtes*. Era demonul care-l stăpânea, Stingo.

Nu ştiu care imagine, în acel moment, fiecare ivindu-se aproape simultan la marginea conştiinţei mele, mi-a dat fiorul care m-a străbătut pe şira spinării: aceea a monstruosului Caliban negru sau a înfricoşătorului golem al lui Morris Fink. Dar m-am simţit cutremurându-mă şi, în mijlocul spasmului, am zis:

— Ce vrei să spui, Sofia… un demon?

Ea nu răspunse imediat. În schimb, după o lungă tăcere, şi-a ridicat capul şi a spus ceva cu o voce liniştită, care m-a dat cu totul peste cap, căci era ceva într-atât de neobişnuit pentru ea, atât de mult aparţinea unei alte Sofii pe care nu o cunoscusem până în ziua aceea.

— Stingo, zise ea, nu pot să plec de aici atât de repede. Prea multe amintiri. Fă-mi un mare serviciu. Te rog. Du-te până pe Church Avenue şi cumpără-mi o sticlă de whisky. Vreau foarte tare să mă îmbăt.

I-am adus whisky-ul – o sticlă de trei sferturi, de secară – care a ajutat-o să-mi poată spune despre momentele rele din perioada turbulentă de un an petrecută cu Nathan, înainte să apar eu în scenă. S-ar fi putut considera că nu e nevoie să repovestesc toate amănuntele acelea, dacă el nu s-ar fi întors să ne ia din nou în stăpânire vieţile.

În Connecticut, undeva pe frumoasa autostradă şerpuind printre copaci, care se întinde de la nord la sud, de-a lungul malului râului, între New Milfords şi Canaan, exista un vechi han de ţară, cu duşumele de stejar, un dormitor alb, însorit, cu goblenuri pe pereţi, doi setteri irlandezi uzi, gâfâind cu limbile scoase, la parter şi miros de lemn de măr arzând în cămin – şi acolo, mi-a povestit Sofia în noaptea aceea, acolo Nathan încercase s-o omoare pe ea şi să se omoare şi pe el, în ceea ce a ajuns să fie cunoscut, în limbajul nostru, drept

un pact sinucigaş. Aceasta s-a întâmplat în toamnă, când frunzele parcă luaseră foc, la câteva luni după ce făcuseră cunoştinţă în biblioteca Colegiului Brooklyn. Sofia a spus că şi-ar aminti groaznicul episod din mai multe motive (de exemplu, fusese chiar prima oară când el *ridicase vocea* la ea de când se cunoscuseră), dar că n-ar fi în stare să uite niciodată principalul motiv: insistenţa lui turbată (din nou, pentru prima oară de când erau împreună) ca Sofia să-i dea o explicaţie care să-l mulţumească pentru modul în care ea supravieţuise Auschwitz-ului, pe când „ceilalţi” (cum se exprimase el) pieriseră.

Când Sofia mi-a descris cum o terorizase şi mi-a depănat povestea nefericită a evenimentelor care urmaseră, mi-am amintit imediat, bineînţeles, de purtarea ieşită din minţi a lui Nathan din noaptea aceea de la Curtea Arţarului, când ne spusese amândurora fermul şi definitivul lui adio. Mă pregăteam să-i spun Sofiei despre asemănare şi s-o întreb dacă ea n-o socotea la fel, dar de data asta – devorând un uriaş munte de spaghete aburinde, într-un restaurant micuţ pe care ea şi Nathan îl frecventaseră adesea, pe Coney Island Avenue – devenise atât de absorbită în cronica vieţii lor împreună că am şovăit, poticnindu-mă neajutorat, şi, cu un nod în gât, am tăcut. M-am gândit la whisky. Mă nedumereau total Sofia şi whisky-ul ei – mă nedumereau şi mă copleşeau totodată. În primul rând pentru că avea debitul unui husar polonez; era uimitor să vezi acea făptură aşezată, frumoasă şi de regulă dureros de corectă, îmbătându-se; mai mult de un sfert din sticla de Seagram’s, pe care i-o cumpărasem eu, se evaporase până am luat un taxi să ne ducă la restaurant. (Insistase, de asemenea, să ia şi sticla, la golirea căreia, e important să adaug, eu n-am participat deloc, rămânând, ca de obicei, la bere.) Am atribuit această nouă apucătură supărării c-o părăsise Nathan.

Dar chiar şi aşa, am fost şi mai şocat de modul în care

bea Sofia decât de cantitate. Pentru că adevărul este că băutura aceea spirtoasă de patruzeci şi trei de grade, diluată cu puţină apă, nu avea niciun efect vizibil tulburător asupra vorbirii Sofiei sau asupra procesului gândirii. Cel puţin aşa s-a întâmplat când am fost pentru prima oară martor al noii sale distracţii. În întregime stăpână pe ea, cu fiecare buclă blondă la locul ei, putea să bea pahar după pahar cu voia bună a unei hangiţe de-a lui Hogarth[69]. Mă întrebam dacă nu era cumva protejată de vreo adaptare genetică sau culturală la alcool, pe care cei de origine slavă par s-o împartă cu celţii. În afara unei uşoare îmbujorări, existau doar două feluri în care Seagram's 7 părea să-i modifice expresia sau purtările. O transforma, într-adevăr, într-un vorbitor limbut. O făcea să spună tot ce-avea în guşă. Nu că ar fi avut vreodată reţineri faţă de mine când îmi vorbea despre Nathan sau despre Polonia. Dar whisky-ul îi transforma vorbirea într-o deversare remarcabilă pentru cadenţele precise, fără grabă. Era un soi de exprimare care mergea ca unsă, în care multe dintre accentuările poloneze aspre deveneau, ca prin magie, perfect fluide. Celălalt efect al whisky-ului asupra ei era de-a dreptul fermecător. Fermecător, adică, într-un mod înnebunitor de frustrant: o elibera practic de toate reticenţele, până atunci bine stăvilite, legate de sex. Mă perpeleam, pradă unui amestec de disconfort şi încântare, în timp ce ea vorbea despre viaţa sa amoroasă cu Nathan. Cuvintele erau rostite încântător de deschis, cu o voce amuzată, fără ruşine, ca aceea a unui copil care a descoperit limba păsărească.

— El a spus că aveam un exemplar minunat de cur, anunţă ea nostalgic, iar imediat după asta, a adăugat: Obişnuiam să ne-o tragem în faţa oglinzilor.

Doamne, dacă i-ar fi trecut prin cap ce delicii dulci

---

[69] William Hogarth (1697-1764), pictor şi gravor englez, cunoscut pentru tablourile satirice ale petrecerilor vesele din viaţa englezească a secolului al XVIII-lea.

dansau prin mintea mea când descria fantezii din acestea!

Dar, în cea mai mare parte, dispoziţia ei era de înmormântare când vorbea despre Nathan, fiind evocat cu insistenţă la timpul trecut; era de parcă vorbea despre cineva de mult mort şi îngropat. Iar când mi-a relatat povestea „pactului sinucigaş”, din acel weekend îngheţat petrecut în provincie, în Connecticut, am fost întristat şi uluit. Chiar şi aşa, nu credeam că uluirea mea la acel mic incident putea fi depăşită de vreo formă de surpriză, când, la scurt timp după ce-mi povestise despre întâlnirea ratată cu moartea, ea mi-a dezvăluit o altă informaţie deprimantă.

— Ştii, Stingo, zise ea, şovăind puţin, Nathan lua întotdeauna droguri. N-am ştiut dacă tu ai putut să-ţi dai seama sau nu. Oricum, din nu ştiu ce motiv, n-am fost chiar sinceră cu tine. N-am fost în stare să menţionez lucrul ăsta.

Droguri, am gândit, *Dumnezeule mare şi bun*! *Era*. imposibil de crezut una ca asta. Cititorul modern al naraţiunii de faţă foarte probabil a presupus deja asta despre Nathan, dar eu cu siguranţă n-o făcusem până atunci. În 1947, eram la fel de neştiutor despre droguri cum eram şi despre sex. (Oh, inocenţii ani ’40 şi ’50!) Cultura zilelor noastre în materie de droguri nu văzuse, în acel an, nici măcar sclipirile zorilor, iar cunoştinţele mele despre dependenţă (dacă mă gândisem vreodată la aşa ceva) erau legate de noţiunea de „toxicomani” – nebunii cu ochi holbaţi în cămăşi de forţă, închişi în ospicii izolate şi retrase, băloşi molestatori de copii, zombi bântuind pe străzile lăturalnice din Chicago, chinezi comatoşi în bârlogurile lor fumegătoare şi aşa mai departe. Exista un oprobriu despre droguri care aparţineau viciilor fără scăpare, aproape la fel de rele ca anumite imagini ale actului sexual – pe care, până pe la cel puţin treisprezece ani, mi-l imaginam ca pe un act brutal, comis în secret asupra blondelor vopsite de către beţivani zdrahoni neraşi, foşti puşcăriaşi, care nu-şi scoteau pantofii. Cât despre droguri, nu ştiam nimic despre

tipurile şi subtilele gradaţii ale acestor substanţe. În afară de opiu, nu cred că aş fi putut numi un singur drog, iar ceea ce mi-a dezvălui Sofia despre Nathan a produs imediat asupra mea un efect de parcă tocmai auzisem despre o faptă criminală. (Că era, într-adevăr, un delict era incidental pentru şocul meu moral.) I-am spus că n-o credeam, dar ea m-a asigurat că era adevărat şi când, imediat după aceasta, şocul meu s-a transformat în curiozitate şi am întrebat-o ce folosise, am auzit pentru prima oară cuvântul amfetamina.

— Lua o substanţă numită „benzedrină”, zise ea, şi, de asemenea, cocaină. Dar doze imense. Destul cât să-l facă uneori să-şi iasă din minţi. Era destul de uşor pentru el să facă rost de ele de la Pfizer, din laboratorul unde lucra. Deşi, fireşte, nu era legal.

Deci asta era, m-am gândit eu, uimit, asta stătea în spatele acelor crize de mânie, de violenţă distrugătoare, de paranoia. Cât de orb fusesem!

Totuşi, mi-a spus Sofia, ea îşi dădea seama acum că, în majoritatea timpului, el îşi ţinea năravul sub control. Nathan fusese întotdeauna energic, vivace, vorbăreţ, agitat; de vreme ce, în primele cinci luni petrecute împreună (şi stătuseră mereu unul cu altul), ea îl văzuse rareori luând *stuff*[70], nu făcuse decât foarte târziu legătura dintre droguri şi ceea ce crezuse că ar fi, pur şi simplu, comportamentul lui obişnuit, deşi frenetic. Şi a continuat spunându-mi că, în acele prime luni ale relaţiei lor, purtarea lui – indusă sau nu de droguri –, prezenţa lui în viaţa ei, întreaga lui fiinţă îi adusese cele mai fericite zile pe care le trăise vreodată. Îşi dăduse seama cât de neajutorată şi la voia întâmplării fusese în perioada aceea abia când ajunsese în Brooklyn şi în imobilul cu camere de închiriat al Yettei Zimmermann; încercând să nu-şi piardă cu totul minţile, încercând să-şi alunge trecutul de la marginile memoriei, *crezuse* că era stăpână pe sine (la urma urmelor, nu-i spusese doctorul

[70] Drog (argou).

Blackstock că era cea mai eficientă secretară-recepţioneră pe care o cunoscuse vreodată), dar în realitate era pe punctul de a deveni emoţional în derivă, nu mai mult la cârma destinului ei decât un căţeluş care se zbate aruncat într-un torent vijelios.

— Indiferent cine a fost cel care m-a violat cu degetul în ziua aceea, în metrou, m-a făcut să-mi dau seama de asta, a zis ea.

Chiar dacă, pe moment, îşi revenise din traumă, ştia că aluneca la vale – coborând rapid şi fatal – şi nici nu voia să se gândească la ce i s-ar fi putut întâmpla dacă Nathan (dând peste ea în bibliotecă în ziua aceea memorabilă, căutând un exemplar dintr-o culegere epuizată de nuvele de Ambrose Bierce – binecuvântat să fie Bierce! lăudat să fie Bierce!) n-ar fi apărut din neant ca un cavaler salvator şi n-ar fi redat-o vieţii.

Viaţa. Asta era. El, într-adevăr, îi dăduse viaţă. Îi redase sănătatea (cu ajutorul intervenţiei lui Larry, fratele lui), remediindu-i anemia care-i sugea sângele la spitalul Columbia Presbyterian, unde priceputul doctor Hatfield îi descoperise alte câteva nereguli nutriţionale care trebuiau îndreptate. Şi mai ales descoperise că, şi după atâtea luni, ea încă mai avea sechele ale scorbutului. Prin urmare, îi prescrisese medicamente puternice. Curând, nesuferitele mici hemoragii cutanate, care îi apăreau pe tot corpul, dispăruseră, dar mai remarcabilă fusese schimbarea petrecută cu părul ei. Părul ei auriu fusese întotdeauna mândria ei, cea mai reconfortantă calitate fizică, dar trecuse prin Hades ca şi restul trupului ei şi începuse să-i crească zbârlit, tern şi epuizat ca aspect. Tratamentul doctorului

Hatfield schimbase şi aceste neajunsuri şi, nu după multă vreme – peste vreo şase săptămâni –, Nathan torcea ca un motan în belşugul pletelor ei, mângâindu-le fără să se poată abţine şi stăruind c-ar trebui să pozeze pentru

reclamele la şampon.

Într-adevăr, sub supravegherea lui Nathan, minunatul sistem medical american o adusese pe Sofia aproape de sănătatea înfloritoare, cât se putuse pentru o persoană care suferise vătămări atât de cumplite –, şi asta indusese miraculoşii ei dinţi noi. Tocătorii ei, cum îi numea Nathan, îi înlocuiseră falşii dinţi temporari care-i fuseseră montaţi de Crucea Roşie în Suedia şi fuseseră opera unui alt coleg şi prieten de-al lui Larry – unul dintre cei mai distinşi specialişti din New York de tehnică dentară. Dinţii aceia erau greu de uitat. Aveau să fie echivalentul dentar al lui Benvenuto Cellini. Erau dinţi fabuloşi, cu un soi de scânteieri glasate, sidefate; de fiecare dată când deschidea gura mare, îmi amintea de Jean Harlow în prim-planurile săruturilor şi, într-una sau două memorabile zile însorite, când Sofia izbucnise în hohote de râs, dinţii aceia luminaseră toată încăperea, ca un bec de bliţ.

Astfel, adusă înapoi pe tărâmul celor vii, ea nu putea decât să păstreze ca pe o comoară minunatul timp pe care-l petrecuse cu Nathan toată vara aceea şi la începutul toamnei. Generozitatea lui era inepuizabilă şi, cu toate că ei dorinţa de lux nu-i stătea în fire, îi plăcea traiul bun şi acceptase cu plăcere mărinimia lui – mare parte din plăcerea ei provenind atât din încântarea pe care i-o aducea lui simplul gest de a dărui, cât şi din lucrurile însele primite de la el. Iar el îi dăruia şi o făcea părtaşă la absolut orice şi-ar fi putut ea dori: discuri cu muzică frumoasă, bilete la concerte, cărţi poloneze, franţuzeşti şi americane, mese divine în restaurante cu specific naţional de prin tot Manhattanul şi Brooklynul. La fel cum se pricepea la vinuri, Nathan avea şi un incredibil de pătrunzător gust (o reacţie, zicea el, la îmbuibarea din copilărie cu *kreplach*[71] şi cu *gefilte* de peşte) şi îi făcea o evidentă plăcere să-i prezinte

[71] Un fel de colţunaşi, umpluţi cu carne tocată sau brânză şi serviţi cu supe (în idiş, în original).

multitudinea de banchete oferite de localurile din New York.

Banii în sine nu păruseră a fi niciodată o problemă; slujba lui la Pfitzer era evident bine plătită. El îi cumpăra haine scumpe (inclusiv „costumele” caraghioase şi ademenitoare, pereche cu ale lui, ca acelea în care îi văzusem şi eu îmbrăcaţi prima oară), inel, cercei, brăţări, pandantive, mărgele. Apoi erau filmele. În timpul războiului, filmele îi lipsiseră Sofiei aproape la fel de mult cum îi lipsise muzica. În Cracovia, înainte de război, fusese o perioadă când se îndopase cu filme americane – romanţioase, nevinovate şi liniştite, din anii treizeci, cu staruri ca Errol Flynn şi Merle Oberon, Gable şi Lombard. Îl adorase, de asemenea, pe Disney, mai ales desenele cu Mickey Mouse şi *Albă-ca-Zăpada*. Şi – oh, Doamne!

— Fred Astaire şi Ginger Rogers în *Top Hat*! Aşa că, în New York, paradisul cinematografelor, ea şi Nathan o făceau lată, uneori, în câte un weekend – uitându-se, cu ochii roşii, la cinci, şase, şapte filme de vineri seara până la ultima reprezentaţie de duminică. Aproape tot ce avea ea venise din largheţea de mână a lui Nathan, până şi diafragma ei (a spus-o chicotind). Montarea diafragmei, de încă unul dintre asociaţii lui Larry, a constituit cea din urmă şi probabil abil simbolică intervenţie din programul de medicină recuperatorie a lui Nathan; ea nu mai folosise o diafragmă înainte şi a acceptat-o cu un val de satisfacţie eliberatoare, simţind că era mărturia finală a despărţirii ei de Biserică. Dar o eliberase în mai mult de un fel.

— Stingo, a zis ea, niciodată nu m-am gândit că doi oameni se pot fute atât de mult. Sau că le poate plăcea atât de mult s-o facă!

Singurul nor în acest paradis, mi-a spus Sofia, era slujba ei. Adică faptul că ea continua să lucreze pentru doctorul Hyman Blackstock care, la urma urmelor, era un chiropractician. Pentru Nathan, fratele unui doctor de prim rang, un tânăr care se considera el însuşi un om de ştiinţă

pasionat (şi pentru care canoanele eticii medicale erau la fel de sacre de parcă el însuşi ar fi depus jurământul lui Hipocrat), ideea că ea lucra ca angajată a unui impostor îi era aproape insuportabilă. I-a spus verde în faţă că, după părerea lui, era tot una cu a se prostitua şi a implorat-o să plece de-acolo. De bună seamă, multă vreme făcuse glume pe seama întregii situaţii, născocind tot felul de poante şi anecdote despre chiropracticieni şi îndeletnicirea lor de doi bani, care pe ea o făceau să râdă în pofida voinţei sale; atitudinea lui în general amuzată i-a îngăduit Sofiei să creadă că obiecţiile lui nu trebuiau luate în serios. Dar chiar şi aşa, când plângerile lui au devenit mai vehemente şi aversiunea lui mai făţişă şi tăioasă, ea a refuzat ferm să se gândească să-şi părăsească slujba, oricât de mult se părea că-i displace lui Nathan. A fost una dintre puţinele neînţelegeri în relaţia lor, în care ea nu s-a simţit în stare să adopte un punct de vedere subordonat voinţei lui. Şi a rămas fermă pe poziţii. La urma urmelor, nu era *măritată* ci Nathan. Avea nevoie să simtă o oarecare independenţă. Avea să rămână angajată anul acela, în care slujbele erau al naibii de greu de obţinut, mai ales pentru o tânără femeie care (după cum îi tot atrăgea atenţia lui Nathan) nu avea „niciun talent”. Mai mult, se simţea foarte în largul ei în postul acesta, unde putea vorbi în limba ei maternă cu şeful şi, pe cinstite, chiar îl îndrăgise pe Blackstock. Era ca un bunic sau un unchi iubitor pentru ea, şi ea nu se jena deloc din pricina asta. Dar, vai, ajunsese să-şi dea seama că şi pe această perfect inocentă afecţiune, care nu implica niciun fel de romantism, Nathan o răstălmăcea, găsind în ea motive în plus pentru a-şi alimenta clocotitoarea animozitate. Ar fi fost probabil uşor comic dacă gelozia neîntemeiată n-ar fi conţinut sământa violenţei şi mai rău încă…

Mai devreme, se întâmplase o tragedie, nu lor, direct, dar una care o afectase pe Sofia şi care ar trebui repovestită

aici numai din cauza modului în care explică toate cele narate până aici. Fusese în legătură cu soţia lui Blackstock, Sylvia, şi faptul că ea era o „băutoare-problemă”; oribilul eveniment în sine avusese loc la aproximativ patru luni după ce Sofia şi Nathan începuseră să convieţuiască, la începutul toamnei…

— Ştiam prea bine că ea este alcoolică, îi povestise Sofiei după aceea doctorul Blackstock, lamentându-se disperat, dar n-aveam nicio idee cât de mare era problema ei.

Mărturisise, sfâşiat de căinţă, că se purtase cu o anume orbire voită: venind acasă noapte după noapte din St. Albans, unde se afla cabinetul lui, el încerca să-i ignore vorbirea împleticită după un singur cocktail, de regulă în Manhattan, ceea ce îi ajuta pe amândoi, atribuindu-i limba peltică şi mersul nesigur unei simple intoleranţe a alcoolului. Dar chiar şi aşa, el ştia că se minţea singur, din dragostea disperată pentru Sylvia, refuzând să recunoască adevărul care avea să se arate cât se poate de limpede la câteva zile după moartea ei. Ascunsese într-un şifonier din garderoba ei privată – un sanctuar în care Blackstock nu punea piciorul niciodată – peste şaptezeci de sticle goale de un litru de Southern Confort, pe care biata femeie aparent se temuse să rişte să le arunce, deşi în mod clar nu avusese nicio bătaie de cap să achiziţioneze elixirul tare şi dulce şi să-l depoziteze în şifonier, cu zecile. Blackstock îşi dăduse seama – sau îşi îngăduise în sfârşit să-şi dea seama – numai când era prea târziu că treaba asta dura de luni întregi, poate chiar de ani.

— Dacă măcar n-aş fi răsfăţat-o atâta, se tângui el la Sofia. Dacă măcar aş fi avut curajul să înfrunt adevărul, că era o… – şovăia să rostească acel cuvânt – *o beţi-vă*. Aş fi dus-o la *terapie psihanalitică*, aş fi vindecat-o.

Era groaznic să-l auzi cum se învinuia.

— E vina mea, numai a mea! plângea el.

Şi cel mai mult, din acest potop de tristeţi, îl îndurera

faptul că, deşi fusese conştient de starea de plâns a soţiei sale, îi permisese să conducă un automobil.

Sylvia fusese animăluţul său de companie preţios şi aşa o şi alinta: pisicuţa mea. Nu avea pe nimeni altcineva pentru care să-şi toace banii şi, astfel, în loc să dea glas protestelor standard de soţ, el, de fapt, îi încurajase frecventele ieşiri la cumpărături în Manhattan. Acolo, cu vreo câteva prietene – rumene în obraji, grase şi leneşe ca şi ea – trecea ca furtuna prin Altman, Bergdorf, Bonwit şi alte vreo şase magazine de lux şi se întorcea în Queens cu bancheta din spate ticsită cu cutii de articole de damă, majoritatea ajungând să zacă, neatinse, în sertarele biroului ei sau îndesate în fundul numeroaselor ei şifoniere, unde le-a găsit mai târziu

Blackstock, duzini peste duzini de rochii nepurtate şi de veşminte de ultima modă, uşor atinse de mucegai. Ceea ce Blackstock n-a ştiut, până când răul a fost prea adânc pentru a mai fi îndreptat, a fost că, după orgia cumpărăturilor, ea de obicei se îmbăta cu companioana ei din ziua aceea; prefera salonul Hotelului Westbury, de pe Madison Avenue, unde barmanul era prietenos, indulgent şi discret. Dar abilitatea ei de a face faţă lichiorului Southern Confort – care chiar şi la Westbury rămânea preferatul său – era rapid subminată, iar dezastrul, când a lovit, a fost extraordinar de neaşteptat, de îngrozitor şi, cum spuneam, aproape indecent de bizar.

Întorcându-se la St. Albans într-o după-amiază, pe Triborough Bridge, pierduse controlul maşinii pe când conducea cu o viteză feroce (poliţia spusese că vitezometrul încremenise la o sută patruzeci de kilometri pe oră), se izbise de partea din spate a unui camion şi se dusese învârtindu-se în balustrada podului, unde Chryslerul se prefăcuse instantaneu în aşchii de oţel şi cioburi de plastic. Prietena Sylviei, o anume doamnă Braunstein, murise trei ore mai târziu, la spital. Sylvia fusese

decapitată, ceea ce oricum era o moarte înfiorătoare; iar pentru Blackstock a fost aproape insuportabil faptul că, pe lângă durerea nebună, capul Sylviei dispăruse, catapultat de uriaşul impact drept în East River. (Există în vieţile noastre, ale tuturor, momente stranii, când ne încrucişăm drumul cu o persoană asociată mai apoi cu ceea ce considerăm un eveniment public abstract; în primăvara aceea, eu citisem şi mă înfiorasem de titlul articolului de fond din *Daily Mirror* care anunţa Continua căutările capului femeii în East River, fără să bănuiesc că, în curând, urma să am cel puţin o legătură îndepărtată cu soţul victimei.)

Blackstock era, virtual, un sinucigaş. Durerea lui era o revărsare de ape, de-a dreptul amazoniană. Îşi suspendase activitatea la cabinet pe perioadă nedeterminată, lăsându-şi pacienţii în grija asistentului său, Seymour Katz. Anunţase, cu jale, că s-ar putea să nu-şi reia niciodată activitatea, ci să se retragă la Miami Beach. Doctorul nu avea nicio rudă apropiată şi, în durerea pierderii lui înnebunitoare – atât de profund şi de arzător resimţită, încât Sofia fusese mişcată.

Sofia s-a trezit în rolul unei rude de împrumut, o soră mai tânără sau o fiică. În timpul celor câteva zile în care căutările capului Sylviei continuaseră, Sofia a stat alături de el, în casa din St. Albans, aproape constant, aducându-i sedative, pregătindu-i câte un ceai, ascultând cu răbdare imnurile lunebre dedicate soţiei lui. Zeci de persoane intrau şi ieşeau permanent, dar ea era sprijinul de nădejde. Erau probleme cu înmormântarea – el refuzase s-o îngroape fără cap; făcându-şi curaj, Sofia trebuise să înghită foarte groteştile discuţii teoretice pe această temă. (Ce se va întâmpla dacă nu va fi găsit, până la urmă?) Dar, din mila Cerului, capul apăruse curând, scos de apă la mal, pe Insula Riker. Sofia a fost cea care răspunsese la apelul telefonic de la morga oraşului şi tot ea a fost cea care, la insistenţa medicului legist, reuşise (deşi cu mare greutate) să-l

convingă pe Blackstock să renunţe la o ultimă privire aruncată rămăşiţei pământeşti. Când, în sfârşit, fusese întregită, Sylvia fusese înmormântată într-un cimitir evreiesc din Long Island. Sofia a fost uimită de marele număr de prieteni ai doctorului şi de pacienţi care au asistat la înmormântare. Printre cei de faţă, erau un reprezentant al primarului din New York, un inspector de poliţie cu funcţie înaltă şi Eddie Cantor, faimosul comediant de la radio, căruia Blackstock îi tratase şira spinării.

Întorcându-se în Brooklyn cu limuzina mortuară, Blackstock se prăbuşise în braţele Sofiei şi plânsese deznădăjduit, spunându-i, în poloneză, încă o dată, cât de mult însemna ea pentru el, că era ca fiica pe care el şi Sylvia n-o avuseseră niciodată. Nu s-a putut îndeplini priveghiul evreiesc. Blackstock a preferat singurătatea. Sofia a mers cu el în casa din St. Albans şi l-a ajutat să pună ordine în câteva lucruri, începuse să se însereze când – trecând peste protestele ei că putea să ia metroul – el a condus-o înapoi, în Brooklyn, cu Fleetwoodul său cât un şlep, lăsând-o chiar la intrarea din Palatul Roz, tocmai când amurgul ceţos de toamnă se lăsa peste Prospect Park. El părea mult mai calm acum şi chiar îşi îngăduise o glumiţă sau două. De asemenea, dăduse peste cap unul sau două whisky-uri slabe, deşi nu se prea omora cu băutura. Dar, stând cu ea în faţa casei, se prăbuşise însă din nou şi acolo, în penumbrele amurgului o îmbrăţişase convulsiv, plimbându-şi nasul pe gâtul ei, murmurând cuvinte zăpăcite în idiş şi izbucnind în cele mai singuratice suspine pe care le auzise ea vreodată. Atât de energică şi de panicată era această îmbrăţişare, atât de *totală*, încât Sofia chiar începuse să se gândească dacă, în deznădejdea lui, doctorul nu căuta ceva mai mult decât consolare şi mângâiere de la o fiică; simţise o apăsare pe abdomen şi o febrilitate aproape sexuală. Dar izgonise gândul din minte. El era aşa un puritan convins! Şi, dacă în perioada

îndelungată cât lucrase cu el nu-i făcuse niciodată vreun avans, părea cu neputinţă că ar face-o acum, cufundat cum era în nefericire. Această presupunere s-a dovedit, mai târziu, corectă, deşi urma să aibă un motiv să regrete acea îmbrăţişare prelungită, umedă şi mai degrabă neplăcută. Pentru că, din pură întâmplare, Nathan îi urmărise de la fereastră.

Ea era obosită până-n măduva oaselor după calvarul de a-i servi drept soră medicală suferinţei doctorului şi abia aştepta să se culce. Un alt motiv pentru a merge devreme la culcare, se gândea ea cu entuziasm în creştere, era că a doua zi de dimineaţă, o duminică, ea şi Nathan trebuiau să plece, cât mai matinal, în excursie în Connecticut. Sofia aştepta excursia asta de zile întregi. Deşi, de când era copil, în Polonia, auzise despre splendoarea frunzişului multicolor din New England în octombrie, Nathan îi stârnise şi mai mult curiozitatea, descriindu-i peisajul pe care urma să-l vadă în stilul lui extravagant, încântător, şi spunându-i că unicitatea acestui spectacol american, această înflăcărare de amoc, fără seamăn în toată natura, era o experienţă estetică pe care nu trebuia s-o rateze. Reuşise încă o dată să împrumute maşina lui Larry pentru weekend şi rezervase o cameră la un bine-cunoscut han rural. Numai atât şi ar fi fost de ajuns pentru a-i deschide Sofiei pofta de aventură, dar unde mai pui că, în afară de înmormântare şi de o singură după-amiază de vară în Montauk, cu Nathan, ea nu ieşise niciodată dintre graniţele oraşului New York. Prin urmare, această nouă experienţă americană cu promisiunile sale de atracţii bucolice îi stârnea fiori de bucurie şi anticipaţie mai puternici decât oricare de acelaşi gen de pe vremea verilor din copilărie, când trenul ieşea duduind şi pufnind din gara Cracovia, îndreptându-se spre Viena, spre Alto Adige şi vălătucii de ceaţă ai Dolomiţilor.

Urcând la etaj, începuse să se întrebe cu ce să se îmbrace; vremea devenise aspră, iar ea se gândea care

articol din elaborata lor „garderobă de teatru” ar fi mai potrivit pentru pădurile din octombrie, şi atunci îşi amintise deodată de costumul de tweed uşor, pe care i-l cumpărase Nathan de la Abraham & Straus, cu doar două săptămâni mai înainte. Exact când ajunse pe palier, auzi *Rapsodia pentru alto* a lui Brahms cântând la fonograf, exuberanţa înflorită şi misterioasă a lui Marian Anderson, smulsă triumfal din eoni de disperare. Probabil să fi fost de la oboseală sau să fi fost efectele întârziate ale înmormântării, dar muzica îi aduse o senzaţie de sufocare în gâtlej şi un păienjeniş de lacrimi în ochi. Grăbise paşii şi inima îi tresaltă, fiindcă ştia că muzica însemna că Nathan era acolo. Dar când a deschis uşa – „Am sosit, iubitule!”, strigase ea –, rămase surprinsă negăsind pe nimeni în cameră. Apoi îl aşteptase. El zisese că va ajunge după ora şase seara, dar dispăruse.

Se întinsese pe pat, crezând că o să tragă un pui de somn, dar, zdrobită de oboseală cum era, dormise mult timp, deşi agitat. Trezindu-se în întuneric, văzu în ochiul ceasului deşteptător cu slab luminiţe fosforescente, verzui, că era trecut de zece şi imediat fusese cuprinsă de o îngrijorare gravă. Nathan! Nu-i stătea deloc în fire să nu vină la ora stabilită sau măcar să nu lase un bilet. Avusese o înnebunitoare senzaţie de părăsire. Sărise din pat, aprinsese lumina şi începuse să se plimbe în sus şi-n jos prin cameră. Singurul ei gând era că el se întorsese acasă de la muncă, apoi ieşise după ceva şi avusese un teribil accident pe stradă. Fiecare sirenă de poliţie pe care şi-o amintea că ţipase strident în visele ei de adineauri îi prevestise cu siguranţă o catastrofă. O parte din mintea ei îi spunea că panica asta era prosteaască, dar nu putea nici să se stăpânească, nici s-o ocolească. Iubirea ei pentru Nathan era atât de complet mistuitoare şi, în acelaşi timp, era definită de o asemenea dependenţă copilărească de el şi într-o mie de moduri, încât groaza care o împresurase în

absenţa lui fără explicaţii era din cale-afară de demoralizantă, de parc-ar fi fost apucată de spaima aceea sufocantă – spaima că poate fusese părăsită de părinţi – pe care o simţise adesea când era mică. Ştia că şi acum spaima era la fel de iraţională ca atunci, dar n-o putea potoli. Dând drumul la radio, căută să-şi abată gândurile ascultând anunţurile unui buletin de ştiri gol de înţeles. Continuă să se plimbe prin camera, văzând cu ochii minţii numai nenorociri îngrozitoare şi era pe punctul de a izbucni în lacrimi deznădăjduite, când el intră deodată şi zgomotos pe uşă. În clipa aceea simţi imediat o fericire ca o baie de lumină – înviere din morţi. Îşi amintea că gândise: Nu pot să cred într-atâta iubire.

El o înăbuşi în îmbrăţişarea lui.

— Hai să facem sex, îi şopti el la ureche. Apoi, zise. Nu, hai să aşteptăm. Am o surpriză pentru tine.

Ea tremura în irezistibila lui îmbrăţişare ca de urs, la fel de mlădioasă şi fragilă ca lujerul unei flori.

— Cina… începu ea fără rost.

— Să nu vorbim despre cină, zise el cu voce tare, eliberând-o din strânsoare. Avem lucruri mai bune de făcut.

În timp ce se învârtea prin cameră ţopăind fericit, ea se uită în ochii lui; sclipirea excentrică pe care o văzu în ei, ca şi vocea curgătoare şi dominatoare – aproape frenetică, de maniac –, îi indicară imediat că era surescitat de „medicamentul” lui. Dar, deşi nu-l mai văzuse niciodată atât de agitat, de-a dreptul extravagant, nu-şi făcuse griji. Amuzată, foarte uşurată, dar nu îngrijorată. Îl mai văzuse drogat şi înainte.

— O să mergem la un *jam session*[72], la Morty Haber, anunţă el, frecându-şi nasul de obrazul ei ca un elan în călduri. Ia-ţi haina. O să mergem la un *jam session* şi sărbătorim!

— Ce sărbătorim, dragul meu? întrebă ea.

[72] Concert de jazz improvizat.

Dragostea ei pentru el şi senzaţia de-a fi salvată erau în momentul acela atât de nebuneşti, că ar fi încercat să treacă înot Atlanticul dacă el i-ar fi poruncit s-o facă. Totuşi, era perplexă şi cu totul înghiţită de febrilitatea intensă (o împungea şi o puternică senzaţie de foame) şi îşi ridică mâinile, fluturându-le într-un efort zadarnic de a-l linişti puţin.

— Ce sărbătorim? întrebă ea din nou.

Nu se putuse abţine să nu chicotească la entuziasmul lui năvalnic. Il sărutase pe *schnoz*.

— Mai ţii minte experimentul de care ţi-am povestit? zise el. Chestia aceea cu clasificarea sângelui de care ne-am împotmolit, săptămâna trecută? Problema despre care ţi-am povestit în legătură cu enzimele din limfă?

Sofia dădu din cap. Nu înţelesese niciodată, nici măcar vag, ceva din cercetările lui de laborator, dar ascultase cu evlavie şi rămăsese atentă ca un public compus dintr-o singură femeie la expunerile lui complexe de fiziologie şi enigmele chimice din corpul omenesc. Dacă ar fi fost poet, i-ar fi citit luxuriantele-i versuri. Dar era biolog şi o captiva cu macrocite şi electroforeza hemoglobinei şi răşini schimbătoare de ioni. Ea nu pricepea nimic din toate astea. Dar iubea totul, pentru că îl iubea pe Nathan, iar acum, ca răspuns la întrebarea lui, care era în bună măsură retorică, ea zise:

— Oh, da.

— Am găsit soluţia în după-amiaza asta. I-am dat de cap întregii probleme. Vreau să spun *i-am dat de cap*, Sofia! Era de departe cel mai mare obstacol al nostru. Acum, tot ce avem de făcut este să repetăm întregul experiment, încă o dată, pentru Departamentul de Standarde şi Control – o formalitate, atâta tot –, şi-o să intrăm ca o bandă de spărgători. O să avem cale deschisă spre cea mai importantă descoperire din istorie!

— Uraa! zise Sofia.

— Dă-mi un sărut.

Dădu roată şi şopti ceva fără noimă pe la marginea buzelor ei cu propriile buze, îşi vârî limba în gura ei, insinuând-o înăuntru, jucându-se şi gâdilând, cu mici înaintări şi retrageri, făcând mişcări uşor copulatorii. Apoi se desprinse brusc de ea.

— Deci o să sărbătorim la Morty. Hai să mergem!

— Mi-e foame! exclamă ea.

Nu era o obiecţie fermă, dar se simţise silită s-o spună, simţind spasmele cinstite ale stomacului.

— O să mâncăm la Morty, răspunse el vesel, nu-ţi face griji. O să fie destule de *noshing*[73] – hai să mergem!

— „Buletin special”.

Vocea crainicului cu ritmurile ei bine exersate şi modulate îi opri pe amândoi în aceeaşi clipă. Sofia îi văzu faţa lui Nathan pierzându-şi pentru o clipă întreaga mobilitate, de parcă ar fi încremenit, apoi şi-o zări şi pe a ei, într-o oglindă – cu maxilarul curios sucit într-o parte, ca într-o rigidă grimasă dislocată, şi cu o privire îndurerată în ochi, de parcă şi-ar fi rupt un dinte. Crainicul spunea că, în închisoarea de la Nürnberg, fostul feldmareşal Hermann Göring fusese găsit mort în celula sa; o sinucidere. Cauza morţii fusese, după toate aparenţele, otrăvirea cu cianură, înfăptuită oral, cu o capsulă sau o pastilă pe care o avusese ascunsă undeva, asupra lui. Dispreţuitor până în ultimele sale clipe (vocea tărăgăna), liderul nazist condamnat evitase astfel de a se da pe mâna duşmanilor săi pentru a-şi primi pedeapsa, la fel cum făcuseră şi predecesorii lui, ca Joseph Goebbels, Heinrich Himmler şi principalul autor al planurilor, Adolf Hitler…

Sofia simţise un fior străbătând-o din cap până-n tălpi şi văzu faţa lui Nathan ieşind din încremenire, regăsindu-şi vivacitatea, în timp ce spunea, gâfâind uşor.

— Iisuse! I-a luat-o înainte! I-a luat-o înainte omului cu

[73] A ciuguli ceva, a lua o gustare (în idiş, în original).

ştreangul! Şmecherul ăla de pui de căţea!

Se repezi la radio, aplecându-se peste el şi căutând pe scală să fixeze postul. Sofia se învârtea prin cameră, neliniştită. Cu o metodică determinare, încercase să-şi alunge din minte practic tot ce avea legătură cu războiul trecut şi ignorase cu desăvârşire procesele de la Nürnberg, care acaparaseră primele pagini ale ziarelor întreg anul. Într-adevăr, aversiunea ei de a citi despre Nürnberg constituise una dintre justificările de a nu exersa pe ziarele americane ca să-şi îmbogăţească – sau cel puţin să-şi lărgească – un important compartiment al englezei sale. Îşi scosese totul din minte şi totodată aproape orice altceva din trecutul imediat. De fapt, atât de mult scăpase din vedere, în ultimele săptămâni, scena finală din *Götterdämmerung*[74] care se juca la Nürnberg, încât chiar habar n-avusese că Göring fusese condamnat la spânzurătoare şi se simţi ciudat de rece la aflarea veştii că scăpase de călău cu doar câteva ore înainte de execuţia sa programată.

Cineva pe nume H. V. Kalterborn rostea unul dintre acele necrologuri lungi şi infatuate – vocea menţiona, printre altele, că Göring fusese dependent de droguri –, iar Sofia începuse să chicotească. Chicoti cu ochii la Nathan, care rostea un monolog de măscărici, contrabalansând biografia deprimantă de la radio.

— Unde mă-sa şi-a ascuns capsula de cianură? În cur? Cu siguranţă că l-au căutat şi-n cur. De douăsprezece ori, nu o dată! Dar în munţii ăia de slană de pe obrajii lui poate că n-au văzut-o. Unde în altă parte? În buric? într-un dinte? Şi idioţii ăia de la armată nu s-au uitat în buricul lui? Poate într-unul dintre pliurile de grăsime revărsată. Sub bărbie! Pariez că Grăsanul a avut capsula ascunsă acolo tot timpul.

---

[74] *Amurgul zeilor* (lb. germană) - ultima parte din tetralogia *Inelul nibelungilor*, operă de Richard Wagner (celelalte părţi fiind *Aurul Rinului*, *Walkiria* şi *Siegfried*).

Chiar şi când rânjea în nasul lui Shawcross sau al lui Telford Taylor, rânjind de nebunia întregii proceduri, el avea capsula vârâtă sub bărbia lui grasă…

Un cârâit de paraziţi.

Sofia l-a auzit pe comentator spunând:

— „Mulţi observatori informaţi sunt de părere că, mai mult decât oricare alt conducător nazist, Göring a fost responsabil pentru instituirea conceptului de lagăr de concentrare. Cu toate că era bonom şi vesel la înfăţişare, amintind multora de un bufon dintr-o operă comică, Göring, se crede, cu geniul lui malefic, a fost adevăratul părinte al unor locuri care vor rămâne pentru totdeauna infame, ca Dachau, Buchenwald, Auschwitz…”

Sofia se depărta deodată, ascunzându-se după un paravan chinezesc şi îşi făcu de lucru la chiuvetă. Simţea plutind deasupra ei o proastă dispoziţie rău prevestitoare la răscolirea şi revărsarea tuturor lucrurilor pe care voise să le uite pe lumea asta. De ce nu lăsase nenorocitul ăla de radio stins? De după paravan, asculta şuvoiul monologului lui Nathan. Nu i se mai părea amuzant, pentru că ea ştia cât de întârâtat putea ajunge Nathan, cât de supărat şi arţăgos putea deveni când, aflându-se într-o anumită dispoziţie, încerca să ceară socoteală pentru recent petrecutele grozăvii. Uneori se putea atinge o furie obsesivă care o speria cu atâta iuţeală încât el se prefăcea din tipul exuberant, petrecăreţ, extrovertit, care era de obicei, într-un suflet disperat, ciuruit de suferinţă.

— Nathan, îl strigă ea. Nathan, iubitule, închide radioul şi hai să mergem la Morty. Mi-e foame de-adevăratelea. Te rog!

Dar înţelese că n-o auzise sau nu voise s-o audă şi se întrebă dacă – aşa, ca o posibilitate – temelia obsesiei lui despre lucrările naziştilor, întreaga istorie intolerabilă pe care ea-şi dorea atât de mult s-o uite în egală măsură în care el părea dornic s-o absoarbă, nu fusese începută în

după-amiaza aceea, cu doar câteva săptămâni mai înainte, când ei văzuseră un jurnal de ştiri.

La cinematograful RKO Albee, unde se duseseră la un film în care juca Danny Kaye (în continuare clovnul ei preferat din toată lumea), explozia de bună dispoziţie stârnită de bufonerii fusese risipită brusc de o scurtă secvenţă într-un jurnal de ştiri arătând un ghetou din Varşovia. Sofia fusese cuprinsă brusc de un torent de amintiri.

Chiar şi în dărâmăturile acelea, ca după erupţia unui vulcan, configuraţia ghetoului îi era familiară (trăise în acelaşi cartier), dar, ca la toate scenele din filme în care se prezentau imagini din Europa distrusă de război, ea era înclinată să-şi mijească mult ochii, de parcă ar fi vrut să filtreze pustietatea aceea şi să o reducă la o simplă pată, o înceţoşare neutră. Însă tot îşi dăduse seama că se înfăţişa o ceremonie religioasă, o adunare de evrei dezvelind un monument care comemora masacrarea şi martirajul lor, iar sunetul vocii unui tenor făcea să răsune recviemul ebraic deasupra scenei dezolante şi cenuşii, ca un înger cu un pumnal înfipt în inimă. Sofia l-a auzit pe Nathan murmurând un cuvânt pe care nu-l cunoştea, *Kaddish*[75] iar când ieşiseră la lumină îşi trecuse degetele distrat peste ochi, iar ea îi zărise lacrimile şiroindu-i pe obraji. Rămăsese şocată, căci era prima oară când îl vedea pe Nathan – Danny Kaye al ei, clovnul ei adorat – arătând o astfel de emoţie.

Ieşi din spatele paravanului chinezesc.

— Haide, scumpul meu, strigase ea, pe un ton uşor implorator, dar înţelese că el n-avea de gând să se dezlipească de lângă radio.

Îl auzi chicotind cu veselie sardonică.

— Tembelii – l-au lăsat pe Grăsan să scape de pedeapsă ca pe toţi ceilalţi!

---

[75] O rugăciune evreiască rostită la ritualul zilnic din sinagogă şi de îndoliaţi la ceremonialul religios de după moartea unei rude apropiate.

În timp ce ea îşi dădea cu ruj, medita cu mirare cum Nürnbergul şi revelaţiile sale puseseră stăpânire într-atât pe gândurile lui Nathan în timpul ultimelor două luni. Nu fusese aşa dintotdeauna; în timpul primelor zile împreună, el abia părea să-şi dea seama de actualitatea dureroasă a experienţei prin care trecuse ea, chiar dacă urmările acelei experienţe – malnutriţia, anemia, lipsa dinţilor – fuseseră preocuparea lui constantă şi devotată. Cu siguranţă „el nu fusese cu totul neştiutor despre existenţa lagărelor; probabil, se gândise Sofia, enormitatea existenţei lor fusese pentru Nathan, ca şi pentru mulţi americani, o parte a unei drame prea îndepărtate, prea abstracte, prea *străine* (şi, ca atare, prea greu de înţeles) ca s-o cuprindă pe deplin cu mintea. Dar apoi, aproape peste noapte, se petrecuse această schimbare în el, această rapidă întoarcere de foaie; scena din jurnalul de actualităţi cu ghetoul varşovian îl zdruncinase teribil, în primul rând, după care urmase, aproape imediat, foiletonul din *Herald Tribune*, care-i atrăsese atenţia: o analiză „în profunzime” a uneia dintre cele mai satanice dezvăluiri, adusă la lumină de tribunalul de la Nürnberg, în care întreaga anvergură a exterminării evreilor de la Treblinka – aproape incredibil de simplu, doar prin parcurgerea evidenţelor statistice – a fost revelată.

Demascarea deplină fusese lentă, dar neîndoielnică.

Primele veşti despre atrocităţile din lagăre fuseseră făcute publice, firește, în primăvara lui 1945, exact la sfârşitul războiului european; asta se petrecuse cu un an şi jumătate mai înainte de proces, dar ploaia de detalii fatale, aglomerarea de dovezi, îngrămădindu-se la Nürnberg şi la procesele din toate celelalte părţi ca nişte munţi de bălegar de nedescris, începuseră să spună mai multe decât putea îndura conştiinţa multora, chiar mai multe decât acele filmuleţe stupide din primele zile cu buldozere împingând stive de cadavre. Privindu-l pe Nathan, Sofia simţi că privea o persoană aflată în gheara unei conştientizări întârziate, ca

într-o fază tardivă a şocului. Până atunci, el, pur şi simplu, nu-şi îngăduise să creadă. Dar acum credea pe deplin. Recuperase timpul pierdut absorbind tot ce era disponibil despre lagăre, despre Nürnberg, despre război, despre antisemitism şi despre masacrarea evreilor europeni (în ultimul timp, multe seri care trebuiau să fie unele de film sau de concert pentru Sofia şi Nathan fuseseră sacrificate pentru neostoitele lui scotociri prin filiala principală din Brooklyn a Bibliotecii Publice din New York, unde, în sala periodicelor, el mâzgălea zeci de notiţe despre revelaţiile Nürnbergului pe care le scăpase şi de unde împrumuta volume cu titluri ca *Evreul şi sacrificiul uman*, *Noua Polonie şi evreii*, *Promisiunea ţinută de Hitler*) şi, cu uluitoarea lui ţinere de minte, devenise expert în saga nazistă şi în chestiunile referitoare la evrei, aşa cum o făcuse în multe alte domenii. Nu era oare posibil, o întrebase el pe Sofia o dată – şi, adăugase el, vorbind din punctul de vedere al unui specialist în biologia celulară –, ca, la nivelul comportamentului uman, fenomenul nazist să fi fost analog unei uriaşe şi cruciale colonii de celule devenite aberante moral, creând acelaşi tip de pericol pentru corpul omenirii ca o tumoare malignă virulentă într-un singur corp omenesc? îi mai punea întrebări de felul acesta din când în când, mai spre sfârşitul verii şi în toamnă, şi se purta ca un suflet cu adevărat tulburat şi posedat.

— „Ca mulţi dintre camarazii lui nazişti de la conducere, Hermann Göring pretindea că iubeşte arta”, zicea K. V. Kaltenborn cu vocea lui bătrânicioasă, ca de greiere, „dar era o iubire care a luat-o razna în mod tipic nazist. Căci

Göring a fost responsabil, mai mult decât oricine altcineva de la înaltul comandament german, pentru jefuirea muzeelor de artă şi a colecţiilor private din ţări ca Olanda, Belgia, Franţa, Austria, Polonia…”

Sofia ar fi vrut să-şi astupe urechile. Oare n-ar fi putut ca războiul ăla, toţi anii ăia, să fie aruncaţi într-un cotlon

întunecat al minţii ei şi să fie uitaţi? Gândindu-se să-i abată atenţia lui Nathan, ea îi spuse:

— Asta-i minunat, treaba cu experimentul tău, iubitule. Nu vrei să începem să sărbătorim?

Niciun răspuns. Vocea ca de greier încă îşi mai rostea epitaful său sec, posomorât. Ei bine, îşi spusese Sofia, gândindu-se la obsesia lui Nathan, dinspre partea ei nu era nicio grijă, putea fi atrasă în pânza aceea periculoasă de păianjen. Ca în multe alte lucruri care aveau legătură cu sentimentele ei, el se arătase decent şi respectuos în privinţa asta. Era unul dintre punctele asupra căruia ea se exprimase cu fermitate răspicată: îi spusese foarte clar că nu ar vrea şi nu ar putea să vorbească despre experienţele ei în lagăr. Aproape tot ce îi povestise ea vreodată se strecurase, în detalii sărăcăcioase, în acea unică seară de plăcută amintire, chiar în camera aceasta, în ziua în care îl cunoscuse. Doar acele câteva cuvinte de la ea erau tot ce ştia el. Mai târziu, nu trebuise să-i mai spună despre refuzul ei de a mai pomeni despre acea perioadă din viaţa ei; el fusese admirabil de atent şi ea era sigură că simţise, pur şi simplu, hotărârea ei de a nu scormoni în adâncurile acestea. Şi, astfel, cu excepţia acelor momente de după ce o dusese cu maşina pentru testele medicale sau verificări la Columbia şi devenise absolut necesar, din motive de stabilire a diagnosticului, să precizeze unele forme specifice ale lipsurilor şi abuzurilor suferite, ei nu discutaseră niciodată despre ceea ce se întâmplase la Auschwitz. Chiar şi atunci vorbise în termeni criptici, dar el înţelesese foarte clar. Iar această putere de înţelegere a lui era un alt lucru pentru care ea se socotea binecuvântată că-l are pe Nathan.

Auzise radioul închis brusc, iar Nathan dăduse buzna după paravan şi o luase în braţe. Ea era obişnuită cu astfel de asalturi năvalnice de cowboy. Ochii lui sclipeau; ea putea simţi cât de drogat era după vibraţiile care pulsau în

jurul lui ca dintr-o nouă sursă misterioasă de captare a energiei. El o sărutase din nou; şi de data asta limba lui îi sondase şi îi explorase gura. Ori de câte ori era sub efectul uneia dintre pilulele lui, devenea ca un taur de prăsilă, febril şi nesimţit sexual, tratând-o cu o lipsă de ocolişuri epidermică fierbinte, care de regulă avea puterea să-i provoace propriul ei sânge să-i gonească necontrolat prin vene şi s-o facă imediat gata să-l primească. Şi în clipa aceea simţise cum începe să se ude, călduţ. El îi conduse mâna în jos, spre penisul lui; ea i-l mângâie, simţindu-l la fel de tare şi rigid şi la fel de clar conturat pe sub flanela umedă ca pe o coadă groasă de mătură. Simţi că i se înmoaie picioarele, se auzi scoţând un geamăt şi trase de fermoarul lui. Aici se dezvoltaseră – în astfel de momente –, între mâna ei însufleţită şi penisul lui receptiv o conexiune familiară, simbiotică, drăgăstoasă, care era extraordinar de naturală; ori de câte ori ea începea să-l caute, îşi amintea de modul în care mânuţa unui bebeluş se întinde pentru a apuca de un deget întins.

Dar, deodată, el se desprinse de ea.

— Acum hai să mergem, îl auzi ea spunând. Apoi: O să ne distrăm mai mult, ceva mai încolo. Orgie!

Şi ea ştia ce însemna asta. Sexul cu Nathan înrobit de amfetamina nu era doar distracţie – era dezlănţuit, oceanic, nepământean. Şi dura la nesfârşit…

— Nu m-am gândit că avea să se întâmple ceva îngrozitor decât târziu, în timpul petrecerii, mi-a spus Sofia mie. La *jam session*-ul de la Morty Haber. A fost o frică pe care n-o mai simţisem niciodată cu Nathan. Morty Haber avea un pod uriaş, într-o clădire nu departe de Colegiul Brooklyn, şi acolo se ţinea petrecerea. Morty – l-ai cunoscut, atunci, la plajă – era asistent de biologie la colegiu şi era unul dintre bunii prieteni ai lui Nathan. Îmi plăcea Morty, dar, ca să fiu sinceră, Stingo, nu mă dădeam în vânt după prietenii lui Nathan, bărbaţi sau femei. În parte, era din vina

mea, ştiu. Eram foarte timidă, în primul rând, iar engleza mea nu era prea strălucită pe atunci. Chiar vorbeam serios când spuneam că puteam vorbi englezeşte mai bine decât înţelegeam şi deveneam atât de pierdută când începeau toţi să vorbească foarte repede. Iar ei vorbeau întotdeauna despre lucruri despre care eu habar n-aveam şi nici nu mă interesau – Freud şi psihanaliză, invidie falică şi alte lucruri din astea, pentru care poate c-aş fi arătat ceva mai multă curiozitate dacă ei n-ar fi fost atât de *serioşi* şi *solemni* tot timpul când discutau din astea. Oh, mă obişnuisem cu ei, trebuie să înţelegi. Numai că îmi închideam mintea şi mă gândeam la altceva când începeau ei să vorbească despre teoria orgasmului şi organe şi altele asemenea. *Quel ennui*![76] Şi cred că şi ei mă plăceau, de asemenea, deşi întotdeauna fuseseră un pic suspicioşi în privinţa mea şi curioşi, pentru că eu nu vorbeam niciodată prea mult despre viaţa mea trecută şi rămâneam un pic deoparte. De asemenea, eram singura *shiksa* din grup şi poloneză pe deasupra. Asta mă făcea să par cumva ciudată şi misterioasă, cred.

Oricum, era târziu când am ajuns noi la petrecere. Vezi tu, încercasem să-l conving să n-o facă, dar, înainte de a pleca de la Yetta, el mai luase o pilulă de benzedrină – un „Benny”, cum îi spunea el – şi până am ajuns în maşina fratelui său, ca să mergem cu ea până la petrecere, era deja *high*[77], plutea, ca o pasăre, ca un vultur.

La radioul din maşină era *Don Giovanni* – Nathan ştia libretul pe dinafară; cântă foarte bine operă italiană – şi a început să cânte şi el, tare, cât îl ţineau plămânii, şi s-a lăsat prins atât de mult cu opera că n-a mai cârmit unde trebuia, spre Colegiul Brooklyn, ci a mers drept pe Flatbush Avenue, practic până la ocean. Conducea şi foarte repede, iar eu începusem să mă, cam nelinişstesc. Ei, cu tot cântatul

[76] Ce plictiseală! (lb. franceză, în original)

[77] Drogat, în transă (argou).

şi condusul ăsta, am ajuns la Morty foarte târziu, trebuie să fi fost trecut de unsprezece. Era o petrecere uriaşă, cu cel puţin o sută de invitaţi. Era şi faimosul grup de jazz acolo – am uitat cum îl chema pe cel care cânta la clarinet – şi am auzit muzica de când ne apropiam de uşă. Era groaznic de tare, am gândit eu. Mie nu prea-mi place jazzul, serios, deşi un pic, un pic începuse să-mi placă, tocmai înainte… înainte ca Nathan să plece.

Cei mai mulţi invitaţi erau de la Colegiul Brooklyn, absolvenţi, profesori etc., dar şi mulţi alţii de peste tot, o adunătură foarte pestriţă. Nişte fete chiar frumoase din Manhattan, care erau manechine, mulţi muzicieni, destul de mulţi negri. Nu mai văzusem niciodată atât de mulţi negri de aproape, erau foarte exotici pentru mine şi adoram să-i aud râzând. Toată lumea bea şi se distra. De asemenea, simţeam un fum care mirosea ciudat, era prima oară când simţeam un astfel de miros în nările mele, iar Nathan mi-a spus că era de la marijuana; el îi spunea „ceai”. Cei mai mulţi invitaţi păreau atât de fericiţi şi, la început, petrecerea n-a fost aşa de rea, era bine, încă nu simţeam apropiindu-se ceva groaznic.

L-am găsit pe Morty la uşă când am intrat. Primul lucru pe care Nathan i i-a spus a fost despre experimentul lui, practic i-a strigat marea veste. L-am auzit spunând: „Morty, Morty, am biruit! Am rezolvat problema cu enzima din limfă definitiv!”. Morty auzise deja despre toate astea – cum spuneam, preda biologia – şi l-a bătut pe Nathan pe spinare şi au ţinut câteva toasturi cu bere, şi alte câteva persoane s-au apropiat şi l-au felicitat. Mi-amintesc cât de minunat de fericită m-am simţit, fiind atât de aproape, vreau să spun fiind atât de iubită de omul acesta extraordinar, care avea să trăiască veşnic în istoria cercetării medicale. Şi apoi, Stingo, a fost cât pe ce să leşin pe loc. Pentru că exact în clipa aceea el şi-a petrecut braţul pe după umerii mei, m-a strâns tare şi le-a spus tuturor: „Totul se datorează

devotamentului şi tovărăşiei acestei încântătoare doamne, cea mai grozavă femeie pe care a produs-o Polonia de la Marie Skłodowska Curie încoace, şi care o să mă onoreze pentru totdeauna, devenind soţia mea!”

Stingo, aş vrea să-ţi pot descrie cum m-am simţit. Închipuie-ţi! Să fiu *măritată*! Eram *năucită*. Nu puteam să cred aşa ceva şi totuşi se întâmpla! Nathan m-a sărutat şi toţi oamenii au venit la noi, zâmbind, să ne felicite. Am crezut că visez toate acestea. Pentru că, vezi tu, a fost atât de *neaşteptat*. Oh, el mai vorbise despre căsătoria noastră şi înainte, dar întotdeauna pe un ton vesel, ca şi cum ar fi făcut o glumă şi, cu toate că întotdeauna mă încânta ideea asta, n-o luasem niciodată în serios. Aşa că, atunci, eram năucită, cu visul ăla în care nu puteam crede.

Sofia făcu o pauză. Când diseca trecutul relaţiei sale cu Nathan şi misterul lui Nathan, avea obiceiul să-şi îngroape adesea faţa în palme, de parcă ar fi căutat un răspuns sau un indiciu în întunericul din căuşul palmelor ei. Asta făcuse şi acum, şi abia după mai multe secunde şi-a ridicat capul şi a continuat, spunând:

— Acum e atât de uşor de priceput că… că anunţul ăsta fusese făcut doar fiindcă el era sub efectul pilulelor, substanţei, în transa aceea care îl lua şi-l ducea departe, tot mai departe, în spaţiu, ca pe un vultur. Dar la momentul acela eu n-am putut să fac legătura. Am crezut că era reală toată treaba asta cu noi care o să ne căsătorim cândva şi nu-mi amintesc să mai fi fost vreodată la fel de fericită. Am început să beau puţin vin, iar petrecerea a devenit foarte plăcută. Nathan s-a dus nu ştiu unde, la un moment dat, iar eu am rămas să vorbesc cu nişte prieteni de-ai lui. Ei încă mă mai felicitau. Era un prieten negru de-al lui Nathan pe care îl plăcusem întotdeauna, un pictor pe nume Ronnie Nu-ştiu-cum. Am ieşit pe acoperiş cu Ronnie şi cu o foarte sexy fată orientală, am uitat cum o chema, iar Ronnie m-a întrebat dacă voiam nişte ceai. Nu mi-am dat seama din

prima ce era. Fireşte, pe moment am crezut că se referea, ştii, la băutura în care pui zahăr şi lămâie, dar el a zâmbit larg şi în clipa aia am ştiut că se referea la marijuana. Mă cam temeam să iau – întotdeauna mi-a fost frică să nu-mi pierd controlul – da, oh, oricum, eram atât de fericită, încât am simţit că puteam să iau orice, fără teamă. Aşa că Ronnie mi-a dat o ţigaretă subţire şi eu am tras adânc din ea şi, foarte curând, am putut înţelege de ce oamenii o foloseau pentru plăcere – era minunat!

Marijuana m-a umplut cu o căldură plăcută. Era foarte frig pe acoperiş, dar dintr-odată m-am simţit încălzită, şi tot pământul, şi noaptea, şi viitorul păreau mai frumoase ca niciodată, dacă era cu putinţă aşa ceva. *Une merveille*, *la nuit*![78] Brooklynul, la picioarele noastre, cu un milion de lumini. Am stat afară, pe acoperiş multă vreme, vorbind cu Ronnie şi cu fata chinezoaică, ascultând jazz, uitându-mă în sus, la stele, şi simţindu-mă mai bine ca niciodată. Nu mi-am dat seama cât de mult timp trecuse, fiindcă, atunci când m-am întors înăuntru, am văzut că era târziu, aproape ora patru. Petrecerea încă era în toi, ştii tu, tare, cu multă muzică, dar unii invitaţi plecaseră şi, pentru un timp, l-am căutat pe Nathan, dar nu l-am găsit. Am întrebat vreo câţiva invitaţi, iar ei mi-au arătat o uşă, aproape la capătul podului. Atunci m-am dus acolo şi l-am găsit pe Nathan împreună cu alţi vreo şase sau şapte oameni. Acolo nu se mai distra nimeni. Mai degrabă tăceau. Era de parcă tocmai suferise cineva un groaznic accident şi ei discutau ce să facă. Era foarte sumbru acolo şi, când am intrat, cred că atunci a fost momentul când am început să mă simt puţin deranjată, stingherită. Mi-am dat seama că avea să se întâmple ceva foarte serios, foarte rău cu Nathan. Era un sentiment cumplit, de parcă aş fi fost lovită în plin de un val îngheţat de mare. Rău, foarte rău era ceea ce simţeam.

Vezi tu, ei toţi ascultau la radio despre spânzurările din

[78] O minune, noaptea! (lb. franceză, în original).

Nürnberg. Era o transmisie specială pe unde scurte, dar de fapt – ştii tu, în direct – şi l-am putut auzi pe reporterul CBS, printre paraziţi, sunând ca foarte de departe, descriind totul de la Nürnberg, exact în timp ce îi spânzurau. Spunea că Von Ribbentrop deja murise, şi cred că Jodl, şi apoi cred că a spus că Julius Streicher era următorul. Streicher! Nu puteam suporta asta! M-am simţit deodată năduşită şi lipicioasă din cap până-n picioare, mi-era greaţă, cumplit. E greu să descriu senzaţia asta de rău, pentru că, fireşte, nu puteai să fii decât, vreau să spun, decât nebun de bucurie că oamenii ăştia erau spânzuraţi – nu de asta mi-era rău –, ci doar pentru că îmi aminteam din nou cât de mult voiam să uit. Am avut acelaşi sentiment şi primăvara trecută, cum ţi-am mai povestit, Stingo, când am văzut în revistă fotografia aia a lui Rudolf Höss, cu funia legată în jurul gâtului. Şi la fel, în camera aia, cu oamenii ăia ascultând despre spânzurările din Nürnberg, am vrut deodată să scap, ştii, şi îmi tot spuneam: N-o să fiu niciodată eliberată de trecut? M-am uitat la Nathan. Era încă în incredibila lui transă, puteam s-o spun după ochii lui, dar asculta ca toţi ceilalţi transmisia spânzurărilor şi faţa lui era foarte întunecată şi suferindă. Era ceva înfricoşător şi în neregulă cu faţa lui. Şi cu tot restul. Tot ce era amuzant, ce era cu adevărat vesel la petrecerea aceea dispăruse, cel puţin în camera aceea. Era ca şi cum am fi fost la un priveghi. În cele din urmă, transmisia s-a încheiat sau poate că radioul fusese închis sau nu ştiu, iar cei de faţă au început să vorbească toţi foarte serios şi cu subită înflăcărare.

Îi cunoşteam pe toţi, puţin, erau prieteni de-ai lui Nathan, îmi amintesc în special de unul. Mai vorbisem cu el şi înainte. Îl chema Harold Schoenthal, de vârsta lui Nathan, bănuiesc, şi preda, cred, filosofia la colegiu. Era şi el foarte pornit şi serios, dar era unul dintre cei de care-mi plăcea un pic mai mult decât de ceilalţi. Îl consideram o persoană cu adevărat simţitoare. Întotdeauna mi se păruse foarte

chinuit şi nefericit, foarte conştient că era evreu, foarte vorbăreţ, iar în noaptea aceea îmi amintesc că era chiar şi mai surescitat şi mai pătimaş, deşi sunt sigură că nu era aşa de la vreun drog, ca în cazul lui Nathan, nici măcar de la bere sau vin. Avea o înfăţişare, ei bine, frapantă, cu un cap chel şi o mustaţă căzută ca de – nu ştiu cum i se spune animalului pe englezeşte – *morse* pe un aisberg şi o burtă mare. Se plimba în sus şi-n jos prin încăpere, cu pipa lui – oamenii întotdeauna îl ascultau când vorbea – şi începuse să spună chestii ca „Nürnberg e o *farsă*, spânzurările astea sunt o *farsă*. Asta nu e decât o răzbunare simbolică, un spectacol secundar!”. A spus că Nürnbergul era o diversiune obscenă, care să dea iluzia de justiţie, în timp ce ura ucigaşă de evrei încă mai otrăvea poporul german. Poporul german însuşi ar trebui exterminat – cei care îngăduiseră acestor oameni să-i conducă şi să ucidă evreii. „Nu aceşti – şi a folosit aceste cuvinte – nu aceşti câţiva nemernici de bâlci”. Şi a mai zis: „Cum rămâne cu Germania pe viitor? O să le permitem oamenilor ăstora să se îmbogăţească şi să măcelărească evreii din nou?”. Era ca şi cum ai fi ascultat un orator foarte influent. Auzisem că îşi ţinea studenţii ca hipnotizaţi şi îmi amintesc că şi eu fusesem fascinată uitându-mă la el şi ascultându-l. Avea o teribilă *angoisse* în voce când vorbea despre evrei.

A întrebat unde naiba mai erau evreii în siguranţă în ziua de azi? Şi şi-a răspuns singur: nicăieri. *Alors*, a întrebat el, unde naiba fuseseră vreodată evreii în siguranţă? Şi a răspuns iar – nicăieri.

Atunci mi-am dat brusc seama că vorbea despre Polonia. Spunea cum la unul dintre procese, de la Nürnberg sau din altă parte, se depusese mărturie că, în timpul războiului, nişte evrei evadaseră dintr-unul din lagărele din Polonia şi încercaseră să-şi găsească adăpost la localnici, dar polonezii se întorseseră împotriva evreilor şi nu îi ajutaseră. Ba făcuseră ceva şi mai groaznic. Într-adevăr, îi uciseseră

pe toţi. Polonezii ăştia i-au ucis, pur şi simplu, pe toţi evreii. Asta fusese o faptă oribilă, a zis Schoenthal, care dovedea că evreii nu puteau fi în siguranţă nicăieri. Aproape strigase cuvântul *nicăieri*. Nici măcar în America! *Mon Dieu*, îmi amintesc furia lui. Când a vorbit de Polonia, m-am simţit şi mai rău, iar inima a început să-mi bată repede, deşi nu cred că se gândea în mod deosebit la mine. A spus că Polonia s-ar putea să fie cel mai rău exemplu, probabil mai rău şi decât Germania sau cel puţin la fel de rău, căci nu în Polonia s-a întâmplat faptul că, după moartea lui Piłsudski, care îi protejase pe evrei, oamenii săriseră să-i persecute pe evrei de îndată ce avuseseră ocazia? A spus că nu în Polonia se întâmplase ca acei tineri şi nevinovaţi studenţi evrei să fie segregaţi, puşi să stea în bănci separate în şcoli şi trataţi mai rău ca negrii din Mississippi? Ce-i făcea pe oamenii ăştia să creadă că nu s-ar fi putut întâmpla şi în America lucruri ca „băncile de ghetou” pentru studenţi? Iar când Schoenthal a vorbit despre asta, bineînţeles nu m-am putut abţine să nu mă gândesc la tatăl meu. Tatăl meu, care ajutase el însuşi la înfiripareа acestei idei. Era deodată ca o prezenţă fizică, *l’ésprit*[79] al tatălui meu intrase chiar în camera asta, foarte aproape de mine şi mie îmi venea să intru în pământ. Nu mai puteam suporta nimic din toată asta. De atâta vreme alungasem lucrurile departe de mine, le îngropasem adânc, le vârâsem cu mătura sub preş – o laşitate, bănuiesc, dar aşa am simţit că trebuia să fac – iar acum totul ieşea la lumină din gura acestui Schoenthal. Nu mai puteam suporta. *Merde*[80] nu mai puteam suporta! Aşa că, în timp ce Schoenthal încă mai vorbea, eu m-am strecurat în vârful picioarelor până lângă Nathan şi i-am şoptit că trebuie să mergem acasă, amintindu-i de excursia la Connecticut de a doua zi. Dar Nathan nu s-a clintit. Era

[79] Duh, spirit (lb. franceză, în original).

[80] Rahat (lb. franceză, în original).

ca – ei bine, ca unul hipnotizat, ca unul dintre studenţii lui Schoenthal despre care mi se povestise, stătea acolo şi se uita fix la el, ascultându-i fiecare cuvinţel. Dar, până la urmă, mi-a răspuns tot în şoaptă că el rămâne şi că eu ar trebui să mă duc singură acasă. Ochii lui arătau sălbatici, m-am speriat. El a zis „N-am să mai fiu în stare să dorm până la Crăciun”. A zis, cu privirea aia smintită: „Du-te acasă, acum, şi dormi, iar eu o să vin şi-o să te iau, dis-de-dimineaţă”. Şi atunci am plecat în mare grabă, astupându-mi urechile să nu-l mai aud pe Schoenthal, ale cărui vorbe mă omorâseră pe jumătate. Am luat un taxi până acasă, simţindu-mă groaznic. Uitasem complet că Nathan spusese că o să ne căsătorim, într-atât de rău îmi era. Simţeam în fiecare minut că o să încep să urlu.

Connecticut.

Capsula în care se afla cianura de potasiu (cristale mici, granulate, la fel de comune ca şi cele de Bromo-Seltzer, zicea Nathan, şi la fel de rapid solubile în apă, topindu-se aproape imediat, fără să fie însă efervescente) era, într-adevăr, mică, un pic mai mică decât orice capsulă medicinală pe care o văzuse ea vreodată, şi avea, de asemenea, reflexii metalice, astfel încât, aşa cum i-o ţinea Nathan, la cinci centimetri deasupra feţei, în timp ce ea stătea întinsă în pat, cu capul pe pernă – jucând-o între degetul mare şi arătător şi făcând micul oval rozaliu să descrie o mică piruetă în aer – ea putea vedea sclipind pe suprafaţa ei conflagraţia în miniatură ce nu era decât imaginea captată a frunzişului de toamnă de afară, incendiat de soare. Somnoroasă, Sofia adulmecă mirosul de mâncare gătită de la bucătăria aflată două caturi mai jos – un amestec de miros de pâine coaptă şi, i se păru ei, de varză – şi urmări capsula dansând încet în mâna lui. Somnul se ridica precum fluxul prin creierul ei; era conştientă de vibraţiile regulate, liniştitoare, care se transmiteau atât prin

imagini, cât şi prin sunete, făcând să-i dispară temerile – transă albastră de nembutal[81]. Nu trebuia s-o înghită. Trebuia s-o muşte o dată, tare, i-a spus el ei, dar nicio grijă: urma să simtă rapid un gust dulce-amărui, ca de migdale, un miros aducând un pic a piersică, apoi nimic. Un *nimic* profund, întunecat – *rienada*, *fucking nothing*! –, atins atât de instantaneu şi atât de complet, încât să excludă până şi instalarea durerii. Se poate, zise el, doar se poate, să simtă o fracţiune de secundă de suferinţă – mai degrabă disconfort –, dar tot atât de scurt şi de neînsemnat ca un sughiţ. *Rien*, *nada*, *niente*, *fucking nothing*!

„Apoi, Irma, dragostea mea, apoi”…

Un sughiţ. Fără să se uite la el, uitându-se dincolo de el, la fotografia de ambră, ştearsă, a unei bunici cu basma, neclară, imobilizată în umbrele unui perete, ea murmură:

— Ai spus că nu. De mult, azi, ai spus că nu…

— Nu, ce?

— Că n-o să-mi spui aşa. N-o să mă mai numeşti Irma.

— Sofia, zise el, fără emoţie. Sofia, iubire. Nu Irma. Bineînţeles. Bineînţeles. Sofia. Iubire. Sofia iubire.

Părea mult mai calm acum, frenezia de dimineaţă, sminteala turbată de după-amiaza se liniştiseră sau cel puţin pe moment se calmaseră de acelaşi nembutal pe care i-l dăduse şi ei – binefăcătorul barbituric pe care, în groaza lor comună, se gândiseră că nu-l vor mai găsi niciodată, doar, cu numai două ore în urmă, îl găsiseră. El era mai calm, dar, ştia ea, încă tulburat; ce curios, gândi ea, în forma liniştită de acum a tulburării sale mintale el nu mai părea atât de înfricoşător şi de ameninţător, în pofida ameninţării lipsite de echivoc a capsulei de cianură la numai o palmă distanţă de ochii ei. Minuscula marcă Pfizer era clar imprimată pe gelatină; capsula era micuţă. Era, îi explică el, o capsulă specială, de uz veterinar, făcută să conţină antibiotice pentru pisoiaşi şi căţeluşi, pe care el o

[81] Un barbituric folosit ca sedativ, hipnotic şi antispastic.

obţinuse ca s-o folosească drept recipient al dozei; şi, din pricina chestiunilor de amănunt de la birou, fusese mult mai greu de obţinut capsulele, ieri, decât zece grame de cianură de potasiu – cinci grame pentru ea şi cinci pentru el. Nu era nicio glumă, Sofia ştia; într-un alt loc şi într-un alt timp ar fi socotit întreaga scenă ca pe unul dintre trucurile lui morbide: micuţa păstaie roz-strălucitor din mâna lui s-ar fi deschis în ultima secundă între degetele lui, pentru a da la iveală o floricică, un granat, o bombonică de ciocolată. Dar nu după ziua de azi şi delirul care nu se mai sfârşea. Ştia, mai presus de orice îndoială, că micuţa capsulă conţinea moartea. Ciudat totuşi. Nu simţea nimic, decât o moleşeală răspândită în tot corpul, privindu-l cum duce capsula la buzele lui şi-o aşază între dinţi, muşcând doar atât cât să-i îndoaie uşor suprafaţa, fără s-o spargă însă. Oare lipsa ei de groază să se datoreze nembutalului sau vreunei intuiţii că el încă se prefăcea? Mai făcuse asta şi înainte. Îşi scoase capsula din gură şi zâmbi.

— Rienada, niente, fucking nothing!

Ea îşi amintea de celălalt moment când flirtase aşa, cu mai puţin de două ore în urmă, tot în camera asta, deşi i se părea că fusese acum o săptămână, acum o lună. Şi se întrebă acum prin ce alchimie miraculoasă (nembutalul?) fusese făcut el să înceteze sporovăiala neîntreruptă de o zi întreagă. Vorbe vorbe vorbe… Vorba nu se oprise decât de vreo câteva ori de azi-dimineaţă, de la nouă, când urcase în goană pe scările Palatului Roz şi o trezise…

…Cu ochii încă închişi, cu capul încă împâslit de somn, îl aude pe Nathan scoţând un chicotit.

— Sus, pe cai!

Ea îl aude spunând:

— Schoenthal are dreptate. Dacă se poate întâmpla aici, n-o să se întâmple aici? Vin cazacii! Aici e doar un băiat evreu care-o să se cărăbănească la ţară.

Ea se trezeşte. Anticipase o împreunare imediată,

întrebându-se dacă ar fi trebuit să-şi pună diafragma înainte de a se culca, apoi îşi aminti că făcuse deja asta şi se întoarse leneş pe spate, zâmbind somnoroasă, ca să-l salute. Îşi aduse aminte de pasiunea lui incredibil de lacomă când era drogat, îşi aduse aminte cu încântare voluptuoasă – totul – nu doar începutul tandreţii flămânde, cu degetele lui pe sfârcurile ei şi blânda, totuşi insistenta, pipăială între picioarele ei, ci toate celelalte şi mai ales un lucru, din nou anticipat flămând şi eliberat la sfârşit (*adieu*, *Cracowf*), extaz neinhibat, absorbit numai de ea: extravaganta lui abilitate de a o face să aibă orgasm – de a o duce la orgasm nu o dată, nu de două ori, ci mereu şi mereu, până când ajunge la o aproape sinistră pierdere de sine finală, o cufundare în moarte ca o coborâre în peşteri, în care ea n-ar putea să spună dacă e pierdută în ea însăşi sau în el, o senzaţie de întuneric spiralând în jos, până la o fuziune inseparabilă a cărnii. (E aproape singurul moment în care ea mai gândeşte sau vorbeşte în poloneză, şoptind tare, la urechea lui *Weź mnie*, *weź mnie*, care se aude ieşindu-i de pe buze misterios, spontan, şi care înseamnă „Ia-mă, ia-mă”, deşi o dată, când Nathan a întrebat-o ce însemna, ea fusese silită să mintă înveselită, spunându-i „înseamnă *fute-mă*, *fute-mă*!”) Este, aşa cum Nathan, extenuat uneori, proclamă după aceea, Superfutul secolului douăzeci – când te gândeşti la cât de fad a fost futaiul omenesc de-a lungul secolelor, înainte de descoperirea sulfatului de benzedrină. Acum, ea este din cale-afară de excitată. Mişcându-se, întinzându-se ca o pisică, ridică un braţ spre el, invitându-l în pat. El nu spune nimic. Şi apoi, nedumerită, ea îl aude, din nou:

— Haide! Sus şi pe cai! Acest băiat evreu o să te ducă într-o excursie la ţară!

Ea începe:

— Dar, Nathan...

Vocea lui, întrerupând-o, este deopotrivă insistentă şi

înveselită:

— Haide! Haide! Trebuie s-o pornim la drum!

Ea se simte brusc frustrată, în timp ce, în aceeaşi clipă, o amintire din decorurile trecute (*bonjour*, *Cracowf*) îi dă o uşoară strângere de inimă de ruşine pentru pofta ei desfrânată grăbită şi nestăpânită.

— Haide! porunceşte el.

Goală, ea se dă jos din pat, îşi ridică ochii, îl vede pe Nathan privind în petele de soare printre frunze în timp ce trage adânc pe nări – printr-o bancnotă de un dolar – ceea ce ştie instantaneu că e cocaină…

…în amurgul din New England, peste mâna lui şi otrava din ea, Sofia poate zări infernul de frunze, un copac scăldat în vermillion, contopit cu un altul, lucrat din cel mai aprins aur. Afară, pădurea stătea în tihna înserării, iar vastele petice de culoare ca nişte hărţi erau surprinse în nemişcare, fără niciun tremur de frunză, în lumina unui soare la apus. În depărtare, maşinile treceau pe autostradă. Ea se simţea moleşită, dar nu căuta somnul. Vedea acum că erau două capsule între degetele lui, gemene, roz, identice.

— „A lui” şi „a ei” este unul dintre cele mai drăguţe concepte contemporane, îl auzi ea spunând. „A lui” şi „a ei” prin baie, prin toată casă, de ce nu şi cianura lui şi „a ei”, nimicul lui şi „al ei”? De ce nu, Sofiaiubire?

Se aude o bătaie la uşă, iar mâna lui Nathan reacţiona zvâcnind uşor.

— Da? făcu el, pe un ton egal, blând.

— Domnul şi doamna Landau, zise vocea, eu sunt doamna Rylander. Îmi pare rău că vă deranjez!

Vocea era peste măsură de linguşitoare, sârguincios de mieroasă.

— În extrasezon, bucătăria se închide la ora şapte. Voiam doar să vă spun. Îmi pare rău că v-am întrerupt siesta. Sunteţi singurii oaspeţi aici, aşadar, nu e nicio grabă, deocamdată, doar voiam să vă spun. Soţul meu găteşte

specialitatea lui, în seara asta, carne sărată de vacă şi varză!

Tăcere.

— Vă mulţumesc foarte mult, zise Nathan, o să coborâm imediat.

Paşi coborând apăsat scara veche, acoperită de covor; lemnul chelălăie ca un animal rănit. Vorbevorbevorbe. Răguşise de atâtea vorbe.

— Gândeşte-te, Sofiaiubire, spunea el acum, mângâind cele două capsule, gândeşte-te cât de intim sunt împletite viaţa şi moartea în natură, care conţine pretutindeni seminţele beatitudinii şi disoluţiei noastre. Asta, de pildă, HEN, este răspândită prin toată Mama Natură într-o abundenţă mascată, în forma glicozidelor, adică în combinaţie cu zaharurile. Zahăr, dulce zahăr. În amăruile migdale, în sâmburii de piersică, în unele specii ale frunzelor acestora de toamnă, în para comună, în arbutus. Închipuie-ţi, aşadar, când aceşti dinţi de porţelan perfect albi ai tăi vor muşca din delicioasa pricomigdală, gustul pe care îl simţi este la doar o moleculă organică distanţă de al acesteia…

Ea nu ascultă vocea lui, uitându-se din nou la frunzişul uluitor, ca un lac de foc. De jos, îi veni un miros puternic şi umed de varză. Şi îşi aminti de o altă voce, a lui Morty Haber, plină de solicitudine nervoasă: „Nu mai face faţa asta de vinovată. N-ai fi putut face nimic, pentru că el s-a luat de droguri cu mult înainte de a-l fi cunoscut tu. Dacă poate fi controlat consumul? Da. Nu. Poate. Nu ştiu, Sofia! Aş da orice să ştiu! Nimeni nu ştie prea multe despre amfetamine. Până la un punct, sunt relativ inofensive. Dar, evident, pot fi periculoase, pot da dependenţă, mai ales când sunt amestecate cu altceva, precum cocaina.

Lui Nathan îi place să tragă pe nas cocaină peste „Bennies” şi asta cred că e al dracului de periculos. Aşa, poate să-şi piardă controlul şi să intre într-o… eu ştiu, o arie

de psihoză, unde nu mai poate comunica nimeni cu el. Am verificat toate datele şi, da, este periculos, foarte periculos – oh, la dracu', Sofia, nu vreau să mai vorbesc despre asta, dar, dacă o să capoteze şi o să piardă contactul cu realitatea, să vii să mă anunţi imediat, pe mine sau pe Larry…". Se uita dincolo de Nathan, la frunze, şi simţea furnicături pe buze. Nembutalul? Pentru prima oară, după multe minute, se mişcă uşor pe saltea. Imediat simţi o durere ascuţită în coaste, acolo unde el o lovise cu piciorul…

— …Fidelitatea ţi-ar sta mai bine, spunea el, în mijlocul peroraţiei sale smintite.

Ea îi aude vocea peste vâjâitul curentului de aer care trece pe lângă parbrizul maşinii decapotabile. Deşi e frig, Nathan nu a ridicat capota. Stând lângă el, s-a acoperit cu o pătură. Nu înţelege pe deplin ce i-a spus el şi pe jumătate strigând, întreabă:

— Ce ai spus, iubitule?

El se întoarce cu faţa la ea şi ea îi zăreşte pentru o clipă ochii, rătăciţi acum, cu pupile aproape dispărute, înghiţite de clipsele violent căprui.

— Am spus că *fidelitatea* ţi-ar sta mai bine, ca să folosesc o expresie elegantă.

Ea e nedumerită şi cuprinsă brusc de o frică rece şi umedă, îşi întoarce privirile, cu inima bătându-i puternic. Niciodată, de atâtea luni de când stau împreună, el nu a arătat vreo urmă de mânie împotriva ei. Disperarea rece începe să curgă asupra ei ca ploaia pe pielea goală. Ce vrea să spună? îşi fixează privirea asupra peisajului care se învârteşte sub ochii ei, la tufele de ienupăr bine tunse de la marginea drumului îngrijit, la pădurea din fundal cu exploziva ei schimbare de frunze, la cerul albastru, soarele strălucitor, stâlpii de telefon. Bine aţi venit în Connecticut/Conduceţi cu atenţie. Ea îşi dă seama că el conduce cu viteză. Depăşeşte maşină după maşină, trecând

pe lângă ele cu un şuierat şi o vibraţie a aerului. Îl aude spunând:

— Sau ca să nu folosesc o expresie elegantă, mai bine nu te-ai *fute cu oricine*, mai ales în locuri unde te pot vedea eu!

Ea icneşte tare, nu-i vine să creadă că el a spus asta.

— Iubitule, de ce…?

— Tacă-ţi fleanca! urlă el, şi acum din nou cuvintele se revarsă din el ca dintr-un canal deversor, nestăvilite, o bolboroseală continuă a învălmăşelii semicoerente cu care a asaltat-o de când au părăsit Palatul Roz, acum mai bine de o oră. S-ar părea că seducătorul tău cur polonez este irezistibil angajatorului tău, adorabilul şarlatan din Forrest Hills, ceea ce este în regulă, chiar în regulă, ţine minte, căci este o piesă încântătoare a echipamentului, dacă trebuie s-o spun eu, pe care nu doar că l-am îngrăşat, dar am şi folosit din plăcerile lui deloc obişnuite, asta pot înţelege, că doctorul Escrocherie tânjeşte după el din toată inima şi din toată scula lui chinuită de poftă…

Ea îl aude scoţând un hohot descreierat: *he-he-he*.

— Dar ca tu să cooperezi la iniţiativa lui, efectiv să te oferi şi să te laşi *încălecată* de trişorul ăsta scabros şi apoi, *apoi* să te etalezi cu isprava ta chiar sub ochii mei, cum ai făcut aseară, lăsându-l să stea acolo şi să te mai pipăie o dată, vârându-şi limba aia greţoasă chiropractică pe gâtlej în jos – ei, curviştina mea poloneză, e mai mult decât pot suporta.

Incapabilă să vorbească, ea îşi fixează privirea pe vitezometru: 70,75,80[82]… Nu-i chiar atât de rău, gândeşte ea, calculând în kilometri, apoi, recalculând rapid, îşi spune: *Mile*! O să pierdem controlul maşinii! Gândeşte: E mai mult decât nebunie gelozia asta, că mă culc cu Blackstock. Departe, în urma lor, se aude slab o sirenă, ea îşi dă cumva seama de lumina roşie intermitentă, reflecţia sa, ca o mică

[82] în kilometri: 110, 120, 130.

zmeură, clipind, apărând şi dispărând pe parbriz. Deschide gura, se pregăteşte să vorbească („Iubitule!”, încearcă să spună), nu poate articula cuvântul. Vorbevorbevorbe… E ca o coloană sonoră dintr-un film mixat de un cimpanzeu, coerent pe părţi, dar fără niciun sens final; paranoia asta o face să se simtă rău, vlăguită.

— Schoenthal are sută la sută dreptate, e o tâmpenie pur sentimentală înserată în etosul iudeo-creştin că sinuciderea e un gest împotriva moralei, după Al Treilea Reich, sinuciderea ar trebui să devină opţiunea legitimă a oricărei fiinţe omeneşti întregi la minte de pe pământ, nu-i aşa, Irma?

De ce-i spunea brusc „Irma”?

— Dar n-ar trebui să mă mire pofta asta a ta de a-ţi desface picioarele pentru orice pulă care-ţi iese în cale, ca să fiu sincer şi n-am mai spus asta înainte. Pentru mine ai fost un mister de când ne-am întâlnit şi ar fi trebuit să mă gândesc că eşti doar o nenorocită de *goy kurveh*, ce altceva – ce altceva? – vai-vai-vai, ce bizară *Schadenfreude*[83] autoimpusă m-a făcut să fiu atras de o asemenea sosie perfectă a Irmei Griese? Ea arăta remarcabil, potrivit celor care au fost la proces, la Lunenburg, chiar şi procurorii îşi scot pălăria în privinţa asta, oh, la dracu’, iubita mea mamă spunea mereu că eram atras fatal numai de *shiksa* blonde, de ce nu poţi să fii un băiat evreu la locul lui, Nathan, şi să te însori cu o fată drăguţă ca Shirley Mirmelstein, care e atât de frumoasă şi are un tată care a câştigat o avere din corsete şi care are până şi o casă de vacanţă în Lake Placid!

Sirena se ţinea după ei, ţipând slab.

— Nathan, zice ea, uite un poliţist.

— Brahmanii venerează sinuciderea, la fel şi mulţi alţi orientali, de fapt, ce mare scofală e moartea, până la urmă, *rienada*, *fucking nothing*, aşadar, gândindu-mă mai bine, nu de mult, mi-am spus okay, frumoasa Irma Griese a primit

[83] Bucurie de răul altuia (lb. germană, în original).

frânghia pentru că a ucis personal x mii de evrei la Auschwitz, dar nu dictează logica că o mulţime de micuţe Irma Griese au scăpat oricum, de pildă cum rămâne cu această frumuşică *nafka*[84] poloneză cu care o ard eu, arată ca o poloneză în multe privinţe, dar şi ca o *echt*[85] nordică, ca vreo starletă de-a nemţoteilor travestită în criminala Contesă de Cracovia, şi, de asemenea, aş putea adăuga acea germană absolut perfectă pe care am auzit-o ieşind cu atâta claritate de pe frumoasele tale buze de fecioară a Rinului. O poloneză! Vai, mie! Das machst du andern weismaehen![86] De ce nu recunoşti, Irma? Ai cooperat cu SS-ul, nu-i aşa? Nu aşa ai scăpat din Auschwitz, Irma? Recunoaşte!

Ea a trebuit să-şi astupe urechile cu ambele mâini, suspinând:

— Nu! Nu!

Simţi maşina frânând brusc. Ţipătul sirenei devine un mârâit de dragon, diminuendo. Maşina poliţiei opri în dreptul lor.

— Recunoaşte, pizdă fascistă!

…în timp ce zace în lumina înserării, urmărind cum frunzişul se stinge şi păleşte, aude zgomotul urinei lui ciocnindu-se zgomotos şi ferm de apa din closet. Îşi amintea. Printre frunzele fantastice de mai devreme, în adâncul pădurii, stând deasupra ei, el încercase să urineze în gura ei şi nu reuşise; acela fusese începutul alunecării lui pe panta întunecării. Ea se mişcă în pat, simţind aburii de varză care se ridicau de la parter, şi ochii i se opriră, toropiţi, pe cele două capsule pe care el le lăsase în scrumieră. Hanul Capul Mistreţului, scria cu litere englezeşti vechi în jurul marginii sale de porţelan, Obiectiv american. Căscă, gândindu-se cât de ciudat era. Cât de ciudat era că

---

[84] Prostituată (în idiş, în original).

[85] Real, autentic (lb. germană, în original).

[86] Cu asta îi prosteşti pe alţii (lb. germană, în original).

nu îi era frică de moarte, dacă el avea, într-adevăr, s-o forţeze să moară, cât se temea, pur şi simplu, că va muri numai el, lăsând-o pe ea în urmă. Că prin cine ştie ce încurcătură neprevăzută, cum spusese el, doza letală avea să-şi facă efectul numai asupra lui, în timp ce ea avea să fie din nou nefericita supravieţuitoare. Nu pot trăi fără el, se auzi ea şoptind în poloneză, conştientă de platitudinea gândului, dar şi de adevărul lui absolut. Moartea lui va fi agonia *mea* finală. De departe, o sirenă de locomotivă ţipă peste valea cu nume ciudat, Housatonic, un sunet lung, mult mai bogat şi mai melodic decât oricare dintre cele ale stridentelor sirene europene, totuşi aidoma în modul în care tânguirea de pe şine îi sfâşie inima.

Se gândi la Polonia. La mâinile mamei sale. Se gândise atât de rar la mama ei, acel suflet dulce, modest, discret, şi acum, pentru o clipă, nu se putu gândi decât la mâinile elegante, expresive, de pianist, ale mamei sale, cu degete puternice şi deopotrivă suple şi delicate, ca una dintre nocturnele lui Chopin pe care le interpreta ea, cu pielea ivorie, amintindu-i de albul mat al florilor de liliac. Atât de remarcabil de albe, într-adevăr, încât Sofia numai retrospectiv făcuse prima oară legătura între albeaţa încântătoare şi lipsa de sânge a bolnavului de tuberculoză, suferinţă care o mistuia pe mama ei încă de pe atunci şi care, în cele din urmă, încremenise acele mâini. Mama, mama, se gândi ea. Atât de des mâinile acelea îi mângâiaseră fruntea pe când, copilă fiind, îşi rostea rugăciunile de dinainte de culcare pe care orice odraslă poloneză le ştia pe de rost, întipărite în suflet mai trainic decât orice altă poezie de copii: *înger*, *îngeraşul meu*, *ce mi te-a dat Dumnezeu*, *eu sunt mic*, *Tu fă-mă mare*, *eu sunt slab*, *Tu fă-mă tare şi de toate mă păzeşte*, *şi de rele mă fereşte*. *Amin*. Pe unul dintre degetele mamei sale era un cerc subţire de aur, în forma unei cobre încolăcite, ochiul şarpelui fiind făcut dintr-un mic rubin. Profesorul Biegański

îi cumpărase inelul din Aden, prin care trecuse la întoarcerea din călătoria sa în Madagascar, unde fusese ca să prospecteze geografia unuia dintre primele sale visuri: strămutarea evreilor polonezi. Extrema lui vulgaritate. Oare căutase mult până cumpărase o asemenea monstruozitate? Sofia ştia că mama ei nu putea suferi inelul, dar îl purta din permanenta ei deferentă faţă de soţul ei. Nathan se opri din urinat. Se gândi la tatăl ei şi la bogatul lui păr blond, perlat cu sudoare prin bazarurile din Arabia…

— …Există Dayton Beach pentru cursele de maşini, zice poliţistul, asta e şoseaua Merritt, pentru cei pe care îi numim automobilişti. Ei, ce-i cu graba asta?

Are părul deschis la culoare, o faţă tânără, pistruiată, nu lipsită de frumuseţe. Poartă o pălărie de şerif texan. Nathan nu zice nimic, uitându-se drept înainte, dar Sofia îl aude şoptind rapid în barbă. Tot vorbevorbevorbe, dar cu *sotto voce*.

— Vreţi să vă prefaceţi, dumneata şi fata asta frumoasă, într-o statistică?

Numele de pe ecuson al poliţistului este S. Grzemkowski.

Sofia spune:

— *Prezpraszam*… (Nu vă supăraţi…)

Grzemkowski înfloreşte şi răspunde.

— Czy jestes Polakiem?

— Da, sunt poloneză, răspunde Sofia, încurajată, continuând în limba ei maternă, dar poliţistul o întrerupe.

— Eu nu ştiu decât vreo câteva cuvinte. Ai mei sunt polonezi, dar locuiesc în New Britain. Ascultă, care-i treaba cu voi?

Sofia spune:

— El este soţul meu. Este foarte supărat. Mama lui e pe moarte, în…

Încearcă disperată să-şi aducă aminte numele vreunei localităţi din Connecticut şi reuşeşte să spună:

— …în Boston. De aceea ne grăbim.

Sofia se uită la faţa poliţistului, cu ochii ca două violete inocente, o faţă simplă ca dalele de pavaj, uşor bucolică, faţa unui ţăran. Gândeşte: Ar putea paşte vacile pe o vale din Carpaţi.

— Vă rog, insistă ea dulceag, aplecându-se peste Nathan cu cea mai simpatică faţă supărată a ei: vă rog, domnule, fiţi înţelegător, e mama lui la mijloc. Vă promitem că mergem mai încet.

Expresia lui Grzemkowski se întoarce la treburile serioase, vocea devine de poliţist sever:

— De data asta vă dau doar un avertisment. Acum, luaţi-o mai încet.

Nathan spune:

— Merci beaucoup, mon chef[87].

Priveşte drept, spre infinit. Buzele i se mişcă fără sunet, neîncetat, de parcă i-ar vorbi unui public neajutorat, aflat în pieptul lui. Începuse să transpire în şiroaie ca glicerina. Poliţistul a plecat. Sofia îl aude pe Nathan şoptind pentru el, în timp ce maşina reporneşte la drum. E aproape amiază. Se îndreaptă (mai domol) spre nord, pe sub bolta copacilor, şi nori joşi, şi furtuni dezlănţuite de frunze multicolore într-un vălmăşag aerian – ba o culoare de erupţie de lavă incandescentă, ba o explozie de stele, toate cum Sofia n-a mai văzut şi nu şi-a închipuit niciodată că există –, iar murmurul înăbuşit pe care nu-l putea înţelege devine sonor, într-un nou acces de paranoia. Şi cu neostoita lui furie o îngrozeşte la fel tare, ca şi când ar fi dat drumul în maşină unei cuşti pline cu şobolani feroce. Polonia. Antisemitism. Şi *tu* ce ai făcut, păpuşă, când au ars ghetourile din temelii? Ştii bancul ăla cu ce-i spune un episcop polonez altui episcop polonez? „Dacă ştiam că veneaţi, v-aş fi fript un jidan!” *Hî-hî-hî*! Nathan, *încetează*, gândeşte ea, nu mă mai face să sufăr aşa! *Nu mă face să-mi amintesc*! Lacrimile se rostogolesc pe faţa ei când îl trage de mânecă.

[87] Mulţumesc mult, şefule. (lb. franceză, în original).

— Nu ţi-am spus niciodată! Nu ţi-am spus niciodată! strigă ea. În 1939, tata şi-a riscat viaţa ca să salveze evrei! A ascuns evrei sub podeaua biroului său de la universitate când a venit Gestapoul, a fost un om bun, a murit din cauză că i-a salvat pe aceşti…

Cu nodul lipicios al propriei deznădejdi care i se urcă în gât odată cu minciuna pe care tocmai a spus-o, se sufocă, apoi îşi aude vocea frângându-se:

— Nathan! Nathan! Crede-mă, iubitule, crede-mă. Intrarea în oraşul Danbury.

— V-aş fi fript un jidan! Hî-hî-hî!

— Vreau să spun *i-a* ascuns, iubitule, nu s-o ascuns…

Vorbevorbevorbe – ea ascultă numai pe jumătate acum, gândind: Dacă aş putea să-l fac să oprească şi să mâncăm undeva, m-aş putea furişa ca să-i dau un telefon lui Morty n-au lui Larry, să-i chem să vină… Şi se aude spunând:

— Iubitule, mi-e atât de foame, n-am putea să oprim…

Numai ca să audă, printre vorbevorbevorbe:

— Irma, pisicuţa mea, Irma Liebchen[88], eu n-aş putea mânca nici un singur băţ de Saltine, nici dacă m-ai plăti cu o mie de dolari, o, la dracu', Irma, zbor, oh, Hristoase, sunt în cer, niciodată n-am fost atât de drogat, niciodată atât de drogat, şi-am aşa o mare poftă de tine-e-e, micuţa mea *nafka* fascistă *goy*, hei, ia pipăie aici…

Îi apucă mâna şi i-o pune peste pantaloni, apăsându-i degetele pe umflătura tare a sculei lui; ea o simte cum zvâcneşte, apoi se contractă şi zvâcneşte din nou.

— O muie, de-asta am nevoie, o trebuşoară de-a ta oralã d-aia de cinci sute de zloţi polaci de aur, hei, Irma, câte puie de SS-işti ai supt ca să ieşi de acolo, câtă rasă superioară ai înghiţit pentru *Freiheit*[89]? Ascultă, lăsând gluma la o parte, Irma, am nevoie să mi-o sugi, o, n-am zburat niciodată atât de sus, Iisuse, să-ţi pui buzele alea

[88] Iubito (lb. germană, în original).

[89] Libertate (lb. germană, în original).

dulci şi hălpăitoare la treabă *chiar acum*, vreau să spun undeva sub cerul liber şi frunze de arţar învăpăiate de toamnă, frumoasă toamnă, iar tu să-mi sugi sămânţa groasă ca frunzele de toamnă care acoperă izvoarele în Vallombrosa, asta-i din John Milton…

…Gol, el lipăi înapoi până la pat şi, uşor, cu grijă, se întinse lângă ea. Cele două capsule străluceau în scrumieră, iar ea se întrebă moleşită dacă uitase de ele, se întrebă dacă o să flirteze şi o s-o tachineze iar cu ameninţarea lor roz. Nembutalul, înmuind-o treptat spre somn, o trăgea de picioare ca un curent cald de mare blândă.

— Sofiaiubire, zise el, cu vocea de asemenea somnoroasă, Sofiaiubire, regret numai două lucruri.

Ea zise.

— Care, iubitule?

Cum el nu-i răspunse, întrebă din nou:

— Care?

— Numai atât, zise el, în cele din urmă, că toată munca aia de la laborator, toată cercetarea aia, pe care n-am s-o văd niciodată dând roade.

Ciudat, gândi ea în timp ce vorbea el, vocea lui, poate pentru prima oară în ziua aia, îşi pierduse ameninţarea isterică, maniacală, cruzimea, şi devenise, în schimb, plină de tandreţe, familiară, mângâietoare, care era o parte atât de firească din el şi pe care toată ziua ea fusese sigură că n-o va putea regăsi. Oare şi el să fi fost salvat, în ultima clipă, să fi fost împins înapoi, senin, în portul lui mântuitor de barbiturice? Avea să uite, într-adevăr, de moarte şi avea să se lase purtat în voia somnului?

Se auzi un scârţâit pe scări, afară, şi din nou vocea onctuoasă de femeie:

— Domnul şi doamna Landau, iertaţi-mă, vă rog. Dar soţul meu vrea să ştie dacă aţi dori să beţi ceva înainte de cină. Avem de toate. Dar soţul meu se pricepe să facă un excelent punci de rom fierbinte.

După un moment, Nathan zise:

— Da, mulţumesc, un punci de rom. Două.

Şi ea gândi: Sună precum celălalt Nathan. Dar după aceea îl auzi murmurând încetişor:

— Celălalt lucru, celălalt lucru este că tu şi cu mine n-am apucat să avem un copil.

Ea priveşte în amurgul tremurător, pe sub pătură îşi simte unghiile pătrunzând ca lamele în carnea palmei sale, gândind: De ce trebuie să spună asta acum? Ştiu, cum a zis el, la un moment dat, astăzi, am fost o târfă masochistă şi el nu mi-a dat decât ce am vrut eu. Dar de ce nu mă poate scuti de agonia asta?

— Am vorbit serios, aseară, despre căsătorie, îl auzi ea spunând.

Nu-i răspunse nimic. Visa, pe jumătate, la Cracovia şi la timpurile de altă dată, şi la cataclop-cataclopul copitelor de cai pe pietrele de pavaj roase de vreme; dintr-odată, văzu în întunericul unei săli de cinematograf strălucitoarea imagine pastel a lui Donald Duck, care se burzuluia, cu pălăria de marinar pusă pe-o parte, împroşcând proteste în poloneză, apoi o auzi pe mama ei râzând încetişor. Se gândi: Dacă aş putea să descătuşez un pic trecutul, poate că aş putea să-i spun şi lui. Dar trecutul sau vinovăţia, sau ştiu eu ce altceva, îmi ţine gura mută. De ce nu pot să-i spun tot ce am suferit şi eu, la rândul meu? Şi ce am pierdut…

…în ciuda poezioarei lui smintite, repetate la nesfârşit – „Nu fi rea, Irma Griese, draga mea” –, în ciuda mâinii lui care-i răsuceşte fără milă părul ca şi cum ar vrea să i-l smulgă din rădăcini, în ciuda celeilalte mâini a lui, încleştate de umărul ei, strângând-o cu atâta forţă, încât i se face rău de durere, în ciuda pătrunzătoarei senzaţii pe care o transmite el, întins acolo, tremurând, de om trecut mult dincolo de limite şi rătăcind prin propriul său infern, în ciuda spaimei febrile care o cuprinde, ea tot simte, fără

voia ei, plăcerea ştiută dintotdeauna când i-o suge. Şi suge, şi suge, şi suge. Suge la nesfârşit, cu dragoste. Degetele ei râcâie pământul argilos al coastei dealului pe care el stă întins sub ea, simte pământul intrându-i sub unghii. Pământul umed şi rece, simte miros de fum de lemne şi prin pleoapele ei transparente se filtrează incredibila lumină a frunzişului învăpăiat. Şi suge, şi suge. Sub genunchi, cioburi de şist îi intră în carne dureros, dar nu face nicio mişcare să-şi uşureze suferinţa. „Oh, Iisuse Hristoase, o, la dracu', suge-mă, Irma, suge-l pe băieţaşul evreu". Ea îi prinde testiculele tari în palmă, îi mângâie părul delicat ca pânza de păianjen. Ca întotdeauna, îşi închipuie în cavitatea ei bucală suprafaţa alunecoasă a unui palmier dur, cu capul moale, spongios, ale cărui frunze se înfoaie şi se desfac în noaptea creierului ei. „Relaţia asta, lucrul acesta unic pe care îl avem, simbioza asta extatică", îşi aminteşte ea, „nu poate rezulta decât din întâlnirea unui mare *schlong* semitic singuratic şi erect, care a fost circumcis cu succes de o armată de prinţese evreice îngrozite, şi o pereche de frumoase mandibule slave avide de felaţie". Şi gândeşte chiar şi acum, în neliniştea ei, în frica ei: Da, da, el mi-a dat şi asta, râzând, mi-a alungat vinovăţia când a spus că era absurd din partea mea să-mi fie ruşine pentru că-mi doream atât de mult să sug un penis, că nu era vina mea că soţul meu era frigid şi că nu mă lăsa s-o fac, şi că amantul meu din Varşovia nu mi-a sugerat-o şi eu nu puteam să încep s-o fac de la mine putere – eu nu eram, spunea el, decât victima a două mii de ani de condiţionare iudeo-creştină antifelaţie. Mitul ăla păduchios, spunea el, că numai pederaştilor le place s-o sugă. Suge-mă, zicea el întotdeauna, bucură-te, bucură-te! Deci chiar şi acum, cu norul de frică în jurul ei, în vreme ce el o necăjeşte şi o violentează – chiar şi acum, plăcerea ei nu e doar o bucurie oarecare, moderată, ci o beatitudine constant reînnoită şi-o trec valuri-valuri de fiori pe spate în

timp ce suge, şi suge, şi suge. Nici măcar nu e surprinsă că, acum, cu cât îi chinuieşte mai tare scalpul, cu cât o irită mai mult cu nesuferitul nume „Irma”, cu atât mai lacomă devine pofta ei de-ai înghiţi tot penisul, şi când se opreşte, doar pentru o clipă, şi îşi ridică gâfâind capul ca să exclame „O, Doamne, cât îmi place să ţi-o sug”, cuvintele sunt rostite cu aceeaşi neprefăcută şi spontană ardoare ca şi mai înainte. Îşi deschide ochii, îi zăreşte faţa schimonosită, îşi reia orbeşte acţiunea, dându-şi seama acum că vocea lui a devenit un strigăt care începe să stârnească ecouri pe panta muntelui presărată cu stânci. „Suge-mă, scroafă fascistă ce eşti, Irma Griese, târâtură care arzi evrei!” Deliciosul palmier dur, trunchiul alunecos tumefiindu-se şi dilatându-se, îi spune că e gata să ejaculeze, îi spune s-o lase mai uşor, ca să primească viitura pulsândă, laptele palmierului ţâşnind şi revărsându-se ca apa mării, şi în acea clipă de aşteptare a ceea ce dă să vină, ca de obicei, ea-şi simte ochii umplându-se de lacrimi inexplicabil de usturătoare…

— …Plutesc uşor în jos, îl aude ea murmurând în dormitor după o lungă tăcere. Am crezut că o să mă prăbuşesc de-a binelea. Am crezut c-o să mă izbesc rău de pământ. Dar cobor lin. Slavă Domnului că am găsit barbituricele.

Făcu o pauză.

— Am avut ceva bătaie de cap să le găsim, nu-i aşa, barbituricele?

— Da, răspunse ea.

Era toropită de somn acum. Afară era aproape întuneric şi frunzele înflăcărate deveniseră mate, şterse, sub cerul de toamnă plumburiu-fumuriu. Lumina din dormitor era pe «fârşite. Sofia se mişcă lângă Nathan, uitându-se la peretele unde bunica din New England din alt secol, captivă într-un halo de ambră, se uita înapoi la ea, pe sub basma, cu o expresie şi blajină şi perplexă. Sofia gândi, somnoroasă: Fotograful tocmai i-a cerut să stea nemişcată

un minut întreg. Căscă, aţipi un pic, căscă din nou.

— Unde le-am găsit, până la urmă? întrebă Nathan.

— În torpedou, zise ea. Tu le-ai pus acolo, de dimineaţă, apoi ai uitat că le puseseşi acolo. Micul flacon de nembutal.

— Hristoase, ce cumplit! Am fost cu adevărat scos de pe orbită. Am fost în spaţiu. În Cosmos. Dus!

Cu un brusc fâşâit al cearşafurilor, el se ridică şi se întinse după ea.

— Oh, Sofia – Iisuse Hristoase, te iubesc!

Îşi petrecu un braţ pe după ea şi, strângând tare, o trase spre el; simultan, dintr-o suflare, ea ţipă. N-a fost un ţipăt puternic, după cum s-a auzit, ci a fost un ţipăt stins, adevărat.

— Nathan!...

...(Dar n-a ţipat când vârful pantofului lui de piele lustruită a izbit-o cu putere între două coaste, s-a dat înapoi şi a lovit din nou, în acelaşi loc, scoţându-i aerul din plămâni şi făcând să-i înflorească în piept floarea albă a durerii.)

— Nathan!

E un geamăt disperat, dar nu un ţipăt, aerul respiraţiei ieşind brusc contopindu-se în urechile ei cu vocea lui, venind în mârâituri metodic brutale:

— Und die... SS Mädehen... spracht[90]... să te înveţi minte... Jüdinschwein[91] mizerabilă ce eşti!

Ea nu se chirceşte de durere, ci mai curând o absoarbe, colectând-o în vreo pivniţă sau vreo pubelă din adâncul fiinţei sale, unde depozitase toate sălbăticiile lui: ameninţările, batjocurile. Nici nu plânge, încă, întinsă din nou pe jos, în inima pădurii, un soi de promontoriu cu mărăcinişuri şi tufe, sus, pe coasta dealului, unde el a dus-o, pe jumătate târând-o, şi de unde ea poate vedea printre copaci, jos, departe, maşina, cu acoperişul pliat, stând

[90] Şi... fata SS... vorbi (lb. germană, în original).

[91] Scroafă iudee (lb. germană, în original).

minuscul şi solitar în parcarea bătută de vânt, printre vârtejurile de frunze şi gunoaie. După-amiaza, cu cerul parţial acoperit, se stinge. Stau în pădure de ore bune. De trei ori o loveşte cu piciorul. Piciorul se retrage încă o dată şi ea aşteaptă, tremurând acum mai puţin de frică sau de durere cât de frigul umed al toamnei care i-a pătruns în picioare, în braţe, în oase. Dar piciorul nu mai loveşte, de data asta, se odihneşte în frunze.

— Mă piş pe tine! îl aude spunând şi apoi: *Wunderbar*[92] ce idee!

Acum foloseşte piciorul încălţat în pantoful lustruit ca instrument cu care să-i întoarcă faţa, lipită cu un obraz de pământ, ca să se uite în sus, spre el; pielea pantofului e rece şi alunecoasă pe obrazul ei. Şi chiar în timp ce-l priveşte descheindu-şi fermoarul şi, la porunca lui, îşi deschide gura, cade într-o transă de moment şi îşi aduce aminte cuvintele lui: Scumpa mea, cred că eşti la pământ cu stima de sine. Asta i-o spusese cu enormă tandreţe după un episod: sunând de la laborator, într-o seară de vară, el îşi exprimase într-o doară pofta de *Nusshömehen*, patiserii pe care le mâncaseră împreună în Yorkville, şi, prin urmare, fără ştiinţa lui, ea se plecase imediat, făcând kilometri după kilometri cu metroul, din Flatbush până la Eighty-sixth Street, şi după ce căutase înnebunită, găsise delicatesele, le adusese acasă după multe ore şi i le oferise cu un radios *Voilà*, *monsieur*, *die Nusshömehen*! Dar nu *trebuia* să faci asta, îi spusese el, nespus de iubitor, asta-i nebunie să-mi îndeplineşti aşa şi orice mic capriciu, draga mea Sofia, dulcea mea Sofia, cred că eşti la pământ cu stima de sine. (Ea, ca şi acum, gândise: Aş face orice pentru tine, orice, orice!) Dar acum, cumva, încercarea lui de a urina pe ea a panicat-o pentru prima dată pe ziua aceea.

— Deschide gura mare, îi porunceşte el.

Ea aşteaptă, priveşte, cu gura căscată larg, gata să

[92] Minunat (lb. germană, în original).

primească, cu buzele tremurând. Dar el dă greş. Una, două, trei picături, moi şi calde, i se sparg pe frunte, şi asta e tot. Ea închide ochii, aşteptând. Doar îl simte pe el aplecat deasupra ei, şi pământul rece şi umed dedesubt, un îndepărtat pandemonium stârnit de vânt, crengile copacilor, frunzele. Apoi îl aude începând să se vaite, un vaiet în care tremură groaza.

— Oh, Hristoase, o să mă prăbuşesc!

Deschide ochii, se uită fix la el. Deodată, alb-verzuie, faţa lui îi aminteşte de burta unui peşte. Şi niciodată (şi pe un asemenea frig) nu a văzut o faţă năduşind mai tare; sudoarea pare lipită de el ca uleiul.

— O să mă prăbuşesc! se vaită el. *O să mă prăbuşesc*!

Se lasă pe vine lângă ea, îşi prinde capul în mâini, îşi acoperă ochii, geme, tremură.

— Oh, Iisuse, o să mă prăbuşesc, Irma, trebuie să mă ajuţi!

Şi atunci, într-o goană ireală ca într-un vis, coboară poteca de pe coasta muntelui, ea conducându-l pe versantul plin de pietroaie ca o infirmieră alergând cu un rănit, uitându-se înapoi, din când în când, ca să-i călăuzească înaintarea pe sub copaci, în timp ce el se împiedică, pe jumătate orbit de mâna pe care o ţine peste ochi, ca un bandaj palid. Coboară şi coboară, pe lângă un izvor gălăgios, pe care îl trec peste un pod de scânduri, apoi iar prin pădure, înflăcărată cu trandafiriu, oranj, vermillon, străpunsă de pilaştrii zvelţi, drepţi şi albi ai trunchiurilor de mesteceni. Îl aude, şoptind de data asta:

— O să mă prăbuşesc!

În sfârşit, apoi, ies la loc drept, în luminiş, în abandonată parcare a rezervaţiei naturale, unde maşina decapotabilă aşteaptă lângă o pubelă răsturnată, scena unui nor ciclonic de cutii de lapte murdare, farfurii de hârtie învârtejate, ambalaje de bomboane. În sfârşit! El se repede spre bancheta din spate unde e pus bagajul, îşi înşfacă

geamantanul şi-l aruncă pe pământ, începe să scormonească prin el ca un telal căpiat în căutarea unei comori indescriptibile. Sofia stă deoparte, neajutorată, fără să spună nimic, în timp ce conţinutul geamantanului zboară prin aer, împodobind maşina cu ghirlande: ciorapi, cămăşi, chiloţi, cravate, mărunţişurile unui nebun risipite în vânt.

— Să-l ia dracu' de nembutal! urlă el. Unde l-am pus! O, căcat! O, Iisuse, trebuie să…

Dar nu-şi termină vorba, în schimb se ridică şi se răsuceşte în loc, aruncându-se pe scaunul din faţă, unde se lungeşte peste volan şi trage cu degetele, înnebunit, de încuietoarea torpedoului. *L-a găsit*!

— Apă! exclamă el. Apă!

Dar ea, cu toată durerea şi confuzia, capabilă cumva să anticipeze momentul ăsta, ridicase peste marginea banchetei din spate o cutie de *gingerale*[93] din coşul pentru picnic, de care nu se atinseseră până atunci, iar acum, luptându-se cu deschizătorul complicat, desface capacul unei sticle într-un gheizer de spumă şi i-o pune în palmă. El înghite pastilele şi, privindu-l, Sofiei îi vine în minte cel mai ciudat gând. Sărman nenorocit, gândeşte ea, cuvintele pe care el – da, el – le şoptise cu doar câteva săptămâni mai înainte, în timp ce priveau *Weekendul pierdut*[94] şi un înnebunit Ray Milland în căutarea salvării din sticla lui cu whisky. „Sărman nenorocit", murmurase Nathan. Acum, cu sticla verzuie de suc dată peste cap şi cu muşchii gâtului tresăltând în convulsii rapide, ea îşi aminteşte de scena aceea din film şi gândeşte: Sărman nenorocit. Ceea ce în sine nu ar fi ciudat deloc, cugetă ea, dacă nu ar fi faptul că, pentru prima oară, ea a simţit pentru Nathan o emoţie care seamănă foarte mult cu degradanta milă. Sofia nu suportă

---

[93] Băutură răcoritoare carbogazoasă, cu aromă de ghimbir.

[94] Un film din 1945, care urmăreşte cinci zile (un weekend pierdut) din viaţa unui scriitor ratat, alcoolic cronic şi chinuit, interpretat de actorul Ray Milland (ecranizare după un bestseller de Charles R. Jackson).

să-i fie milă de el. Iar şocul acestei descoperiri îi amorţeşte faţa. Se lasă încet în jos, aşezându-se pe pământ, cu spatele sprijinit de maşină. Gunoiul din parcare se îngrămădeşte în jurul ei, în vârtejuri lente de vânt şi praf. Durerea de sub piept o înjunghie, fulgerătoare, arzând viu ca întoarcerea bruscă a unei amintiri neplăcute. Îşi mângâie coastele cu vârful degetelor, uşor, urmărind conturul fierbinte al durerii înseşi. Se întreabă dacă nu i-o fi rupt ceva. Simţindu-se ameţită acum şi în dureroasa încetineală a ameţelii, ea îşi dă seama că a pierdut noţiunea timpului. Abia îl aude când, de pe scaunul din faţă, unde zace întins, dând dintr-un picior (tot ce poate vedea e manşeta pantalonilor stropită de noroi), murmură ceva care, deşi înăbuşit şi neclar, sună ca „necesitatea morţii”. Apoi urmează râsul, nu tare: *Hî-hî-hî*... Multă vreme, niciun sunet. Apoi:

— Iubitule, zice ea liniştită, să nu-mi mai spui Irma.

— Irma era ceva ce, pur şi simplu, nu suportam, mi-a spus Sofia mie. Puteam înghiţi orice de la Nathan, dar asta... să mă compare cu Irma Griese. Am văzut-o pe femeia aceea o dată sau de două ori în lagăr – monstrul acela de femeie ar fi făcut-o pe Wilhelmina să pară un înger. Mă durea mai tare decât toate şuturile lui când mă numea Irma Griese. Dar înainte de a ajunge la han, în seara aia, am încercat să-l fac să înceteze să-mi mai spună aşa, iar când a început să-mi spună Sofiaiubire, am ştiut că nu mai era atât de drogat – de nebun. Chiar dacă se mai juca şi acum cu micuţele capsule de otravă. Asta mă speria. Nu ştiam până unde o să meargă. Eram înnebunită cu ideea de a ne trăi viaţa împreună şi nu voiam să murim – nici separat, nici amândoi. Nu. Oricum, nembutalul începuse să-şi facă efectul asupra lui, de-asta mi-am dat seama; ieşea încet din transă, iar când m-a strâns în braţe şi m-a durut atât de tare, încât am crezut c-o să leşin, şi am scos ţipătul ăla, atunci şi-a dat seama şi el ce-mi făcuse. „Sofia, Sofia,

ce ţi-am făcut, cum am putut să te lovesc?” Şi altele asemenea. Dar celelalte pilule de barbiturice – cărora el le zicea barbies – începuseră să-şi facă efectul asupra lui şi nu-şi mai putea ţine ochii deschişi; curând, a adormit.

Îmi amintesc că femeia care ţinea hanul a urcat iarăşi şi m-a întrebat prin uşă când voiam să coborâm, că se făcuse târziu, când voiam să coborâm pentru punciul de rom şi pentru cină. Iar când i-am spus că eram foarte obosiţi şi că o să ne culcăm, ea s-a supărat foarte tare şi s-a înfuriat şi a zis că era cel mai nesimţit lucru etc., dar nu-mi păsa, şi eu eram atât de obosită şi de somnoroasă. Aşa că m-am întors şi m-am întins lângă Nathan şi am adormit. Dar apoi, oh, Doamne, m-am gândit la capsulele cu otravă care mai erau încă în scrumieră. M-a cuprins panica. Eram, pur şi simplu, îngrozită, pentru că nu ştiam ce să fac cu ele. Erau groaznic de periculoase, ştii. Nu le puteam arunca pe fereastră, nici măcar în coşul de gunoi, pentru că mă temeam c-or să se spargă şi vaporii ar putea omorî pe careva. Şi m-am gândit la toaletă, dar şi asta m-a îngrijorat, temându-mă de vapori şi să nu otrăvesc apa sau chiar pământul. Nu ştiam ce să fac. Ştiam că trebuia să le ascund de Nathan. Aşa că, oricum, m-am hotărât să risc la toaletă. La baie. Înăuntru era o geană de lumină. Am luat cu foarte mare grijă capsulele din scrumieră, m-am dus pe întuneric până la baie şi le-am aruncat în toaletă. N-au plutit, cum mi-am imaginat eu, ci s-au scufundat ca două pietricele, şi atunci am tras iute apa, şi s-au dus.

M-am întors la pat şi m-am culcat după aceea. N-am mai dormit niciodată un somn atât de negru şi greu, profund. Nu ştiu cât am dormit. Dar, la un moment dat, peste noapte, Nathan s-a trezit ţipând. Trebuie să fi fost reacţia la toate drogurile luate, nu ştiu, dar mi-a fost atât de frică să-l aud ţipând ca un demon nebun lângă mine, în toiul nopţii. Nici acum nu ştiu cum de n-a ridicat pe toată lumea în picioare pe o rază de câţiva kilometri. Dar eu am sărit ca

arsă la ţipetele lui; striga despre moarte şi distrugere, spânzurătoare şi camere de gazare, evrei arzând în cuptoare şi câte şi mai câte. Fusesem speriată toată ziua, dar asta a fost cumva mai rău ca orice. Ore de-a rândul, el ba intrase în nebunie, ba ieşise, dar asta era ca şi cum şi-ar fi pierdut definitiv minţile. „Trebuie să murim!”, începuse el să delireze prin beznă. L-am auzit spunând, într-un soi de geamăt: „Moartea e o necesitate”, şi apoi a tot căutat cu mâna, peste mine, spre măsuţa de lângă pat, de parcă ar fi vrut să ia otrava. Dar, ciudat, ştii, toate astea n-au durat decât vreo câteva momente. Era foarte slăbit, mi se părea mie, căci puteam să-l ţin la distanţă cu braţele mele, aşa că l-am împins înapoi, culcat, repetându-i la nesfârşit: „Iubitule, iubitule, dormi acuma, totul este în regulă, ai avut un coşmar”. Prostii din astea. Dar, cumva, ceea ce am făcut şi am spus eu a avut efect asupra lui, pentru că, foarte curând, adormise la loc. Era atât de întuneric în camera aia! L-am sărutat pe obraz. Pielea îi era rece acum.

Am dormit ore şi ore şi ore. Când, în sfârşit, m-am trezit, mi-am dat seama după modul în care bătea soarele în fereastră că era pe începutul după-amiezii. Frunzele erau strălucitoare afară, în faţa ferestrei, de parcă toată pădurea luase foc. Nathan dormea încă, aşa că am rămas şi eu întinsă lângă el, multă vreme, gândindu-mă. Ştiam că nu mai puteam ţine îngropat ultimul lucru din lume pe care voiam să mi-l amintesc. Dar nu-l mai puteam ascunde de mine şi nu-l mai puteam ascunde nici de Nathan. N-am fi putut trăi împreună decât dacă i-l spuneam. Ştiam că existau unele lucruri pe care nu i le-aş fi putut povesti niciodată – *niciodată*! –, dar ăsta era, cel puţin, un lucru pe care trebuia să-l ştie şi el, altminteri n-am mai fi putut continua, cu siguranţă nu ne-am fi putut căsători, niciodată. Şi fără Nathan, eu aş fi fost… nimic. Aşa că m-am hotărât să-i spun lucrul acesta care nu era chiar un secret, ci doar ceva despre care nu-i pomenisem niciodată, din pricină că

mă durea şi acum mai mult decât puteam îndura. Nathan încă dormea. Faţa lui era foarte palidă, dar îşi pierduse toată nebunia din trăsături şi arăta liniştit. Aveam senzaţia că scăpase de drogurile înghiţite, că demonul fugise ca şi toate vânturile negre, ştii tu, de *tempête*, iar el era din nou Nathan pe care îl iubeam eu.

M-am dat jos din pat şi m-am dus la fereastră, uitându-mă la pădure – era strălucitoare şi aprinsă, atât de frumoasă. Aproape că uitasem de durerea din coaste şi tot ce se întâmplase, şi de otravă, şi de lucrurile nebuneşti pe care le făcuse Nathan. Când eram mică, la Cracovia, şi foarte evlavioasă, jucam un joc cu mine însămi, pe care îl numeam „forma lui Dumnezeu”. Şi dacă vedeam ceva frumos – un nor, sau o flacără, sau panta înverzită a unui munte sau modul în care lumina umplea cerul – încercam să descopăr forma lui Dumnezeu acolo, de parcă Dumnezeu chiar ar fi luat forma acelui ceva la care mă uitam eu şi trăia în acela, iar eu eram în stare să-L văd acolo. Şi în ziua aceea, când m-am uitat pe fereastră la pădurea aceea incredibilă care se întindea până departe, la râu şi la cerul atât de curat deasupra, oh, am uitat de mine şi, pentru o clipă, m-am simţit iar copil şi am început din nou să caut forma lui Dumnezeu în lucrurile acelea. Mirosea nemaipomenit a fum şi apoi am văzut şi focul, ridicându-se undeva departe, în pădure, şi am văzut forma lui Dumnezeu în asta. Dar apoi – apoi mi-a trecut prin minte că eu chiar ştiam care era adevărul: că Dumnezeu mă părăsise din nou, mă părăsise pentru totdeauna. Am simţit că aproape II pot vedea cum pleacă, întorcându-mi spatele ca o mare sălbăticiune şi făcându-se nevăzut printre frunze. Doamne! Stingo, am putut vedea marele Lui spate dispărând în copaci. Lumina s-a întunecat puţin şi am simţit în mine un gol – amintirea venise înapoi şi am ştiut deodată ce trebuia să spun.

Când Nathan s-a deşteptat, în sfârşit, eu eram lângă el,

pe pat. El a zâmbit şi a spus câteva cuvinte, iar eu mi-am dat seama că nu prea mai ştia ce se petrecuse în aceste ultime câteva ore. Ne-am spus unul altuia vreo două lucruri obişnuite, ştii tu, chestiile somnoroase care se murmură la deşteptare, după care m-am aplecat mai aproape de el şi i-am spus: „Iubitule, am ceva ce trebuie neapărat să-ţi spun”. Iar el a reacţionat, la început, cu un hohot de râs. „Nu te mai uita aşa de...” Oprindu-se apoi, a întrebat: „Ce?”. Şi eu i-am spus: „Ai crezut că am fost un soi de femeie fără obligaţii din Polonia, care n-a fost niciodată căsătorită, şi aşa mai departe cu niciun fel de familie sau de trecut memorabil”. Am spus: „A fost mai uşor pentru mine să las lucrurile să pară că aşa au fost, căci nu voiam să scormonesc trecutul. Ştiu că a fost mai uşor şi pentru tine, la rândul tău”. El arăta îndurerat, iar eu am continuat: „Dar trebuie să-ţi spun. Ascultă. Am fost măritată, cu mai mulţi ani în urmă, şi am avut un copil, un băieţel pe nume Jan, care a fost cu mine la Auschwitz”. M-am oprit din vorbit în clipa aceea, întorcându-mi privirea, iar el a tăcut multă, multă vreme, după care l-am auzit spunând: „O, Dumnezeule mare, oh, Dumnezeule mare!”. A tot spus asta, de multe ori. Apoi a tăcut şi, în sfârşit, a întrebat: „Ce s-a întâmplat cu el? Ce s-a întâmplat cu băieţelul tău?”. Iar eu i-am răspuns: „Nu ştiu. S-a pierdut”. Iar el a zis: „Vrei să spui că a murit?” Iar eu am spus „Nu ştiu. Da. Poate. Nu contează. Doar s-a pierdut. Pierdut”.

Şi asta e tot ce am putut să spun, în afară de încă un lucru. Am zis: „Acum, că ţi-am spus, trebuie să-mi promiţi asta. Trebuie să te fac să-mi promiţi că n-o să mă mai întrebi niciodată despre copilul meu. Şi nici n-ai să vorbeşti despre el. Nici eu n-o să mai vorbesc despre el”. Iar el a promis, cu un singur cuvânt – „Da”, a zis –, dar expresia de pe faţa lui era atât de plină de tristeţe, încât a trebuit să-mi întorc privirea de la el.

Nu mă întreba, Stingo, nu mă întreba de ce – după toate

astea – eu încă eram gata să-l las pe Nathan să facă pe mine, să mă violeze, să mă înjunghie, să mă bată, să-mi scoată ochii, să facă din mine tot ce voia. Oricum, a trecut un timp până mi-a vorbit din nou. Atunci a spus: „Sofia-iubire, sunt nebun, ştii. Vreau să-mi cer iertare pentru nebunia mea”. Iar după încă o clipă a zis: „Vrei sex?”. Şi eu am răspuns imediat, fără să mă gândesc a doua oară: „Da. Oh, da”. Şi am făcut dragoste toată după-amiaza, ceea ce m-a făcut să uit durerea, dar să-l uit şi pe Dumnezeu, de asemenea, şi pe Jan şi toate celelalte lucruri pe care le pierdusem. Şi am ştiut că Nathan şi cu mine vom mai fi o vreme împreună.

Capitolul 12

La câteva ore după miezul nopţii, când şi-a încheiat lungul ei monolog, a trebuit s-o duc pe Sofia la culcare şi s-o pun în pat – s-o torn în pat, cum ziceam noi, pe vremea aceea. Eram uluit că, după toată băutura pe care o dăduse pe gât, rămăsese atât de coerentă toată seara; dar când s-a închis barul, pe la patru dimineaţa, am văzut că era matolită bine. M-am răsfăţat cu un taxi pentru un kilometru şi jumătate sau cam aşa, până la Palatul Roz; pe drum a dormit profund, cu capul pe umărul meu. Am dirijat-o pe scări, ţinând-o de mijloc şi împingând-o din spate, căci picioarele i se împleticeau periculos. A scos doar un oftat, abia auzit, când am aşezat-o binişor în patul ei, îmbrăcată cum era, şi instantaneu a intrat într-o stare vecină cu o comă. Şi eu eram beat şi epuizat. Am aruncat o pătură peste Sofia. Apoi am coborât în camera mea şi, după ce m-am dezbrăcat, m-am strecurat în aşternut, căzând în somnul greu şi fără vise al cretinului.

M-am trezit dimineaţa târziu, cu soarele în ochi, iar în urechi, cu gâlceava păsărilor printre arţari şi sicomori şi, din depărtare, cu orăcăitul unor voci de adolescenţi, toate rezonând în ţeasta-mi îndureratã, în zvâcnetele căreia recunoşteam cea mai cruntă mahmureală suferită în ultimii doi ani. Nu-i nevoie să mai spun că, băută în cantităţi suficiente, berea poate şubrezi şi trup, şi suflet. Am sucombat la o abruptă şi oribilă amplificare a tuturor simţurilor: pânza cearşafului de sub spinarea mea goală mi se părea ca mirişţea unui lan de porumb, ciripitul unei vrăbii de afară era zbieretul unui pterodactil, o roată a unui camion dând într-o groapă de pe stradă scotea un zăngănit asemănător cu trântirea porţilor iadului. Toţi centrii nervoşi îmi erau vraişte. Încă ceva: mă perpeleam de dorinţe trupeşti, victimă neajutorată a chinurilor induse de alcool,

cunoscute, cel puţin pe vremea aceea, sub numele de „căldurile mahmurului”. De regulă pradă unui libido niciodată satisfăcut – după cum cititorul trebuie să-şi fi dat seama –, deveneam, în timpul acestor, din fericire rare, accese mistuitoare din dimineaţa de după, un prăpădit de organism total înrobit de pulsiunea genitală, în stare să deflorez şi-un copil de cinci ani de orice sex, gata de împreunare cu aproape orice vertebrată cu puls şi sânge cald. Iar această imperioasă şi febrilă dorinţă nu se lăsa potolită prin mijloacele mele grosolane de autoîmpăcare. O dorinţă ca aceasta era mult prea covârşitoare, izvorâtă din surse prea stringent procreatoare ca să fie satisfăcute printr-un surogat manual. Nu cred că exagerez descriind acest deranjament (căci asta era, de fapt) drept *primordial*: „Aş fi futut şi noroiul” era descrierea puşcaşilor marini pentru o astfel de apucătură. Dar, deodată, cu un zel bărbătesc care m-a foarte mulţumit, m-am înviorat şi am sărit din pat gândindu-mă la Jones Beach şi la Sofia din camera de deasupra.

Am scos capul pe hol şi am strigat spre uşa ei. Auzeam slab acordurile din ceva de Bach. Răspunsul Sofiei de dincolo de uşa ei, deşi nedesluşit, a sunat destul de binedispus, aşa că m-am retras să mă bălăcesc în ritualul purificării de dimineaţă. Era sâmbătă. Cu o seară în urmă, în ceea ce semănase a pornire afectuoasă pentru mine (probabil de la alcool), Sofia îmi promisese să petreacă tot weekendul în Palatul Roz înainte de a se muta la noua ei adresă, lângă Fort Green Park. De asemenea, acceptase cu entuziasm să iasă cu mine la Jones Beach. Nu mai fusesem pe acolo, dar ştiam că era o plajă la ocean mult mai puţin aglomerată decât Coney Island. Acum, în timp ce mă săpuneam sub şiroiul de apă călduţă din sicriul vertical de metal, roz şi mucegăit, care-mi servea drept cabină de duş, am început să fac planuri serioase despre viitorul imediat. Eram mai mult decât conştient de natura tragicomică a

pasiunii mele pentru

Sofia. Pe de-o parte, aveam destul simţ al umorului ca să-mi dau seama de caraghioslâcul contorsiunilor şi zvârcolirilor pe care însăşi existenţa ei mi le pricinuia. Citisem destulă literatură romantică să ştiu că deplorabilele şi frustratele mele reverii puteau, în disperarea lor colectivă, să exemplifice aproape rizibil expresia „nefericit în dragoste”.

Cu toate acestea, era doar pe jumătate amuzant de fapt. Pentru că anxietatea şi suferinţa pe care această dragoste unilaterală mi le provocau erau la fel de crude ca şi descoperirea că aş fi fost bolnav, pe moarte. Singurul leac pentru această boală era să-mi fi răspuns cu iubire – şi o astfel de dragoste sinceră mi se părea la fel de improbabilă ca şi un leac pentru cancer. Din când în când (şi momentul acesta era una dintre ocazii), îmi venea chiar s-o înjur cu voce tare – „Sofia, scârbo!” –, pentru că aproape c-aş fi preferat dispreţul şi ura ei în locul acestui sentiment foarte apropiat de dragoste, căruia i se putea spune afecţiune sau tandreţe, dar niciodată dragoste autentică. Mai aveam încă în minte ecourile dezvăluirilor ei de seara trecută, cu groaznica imagine a lui Nathan şi a brutalităţii lui, cu tandreţea disperată şi erotismul pervers care o defineau şi cu duhoarea morţii pe care o răspândea. „Să te ia dracu’, Sofia!”, am spus cu jumătate de glas, pronunţând rar cuvintele în timp ce-mi săpuneam scrotul. „Nathan a ieşit din viaţa ta acum, a dispărut definitiv. Forţa aceea a morţii s-a dus, s-a sfârşit, *kaputl* Aşa că, acum, iubeşte-mă pe mine, Sofia. Iubeşte-mă. Iubeşte-mă *pe minei* Iubeşte *viaţa*\”

Pe când mă ştergeam, am calculat la rece, ca un om de afaceri, posibilele obiecţii pe care Sofia le-ar fi putut ridica la ideea ca eu să îi devin pretendent, cu condiţia, fireşte, ca eu să-i pot vorbi şi să-mi croiesc drum prin toate acele ziduri emoţionale şi, cumva, să-i câştig dragostea.

Potenţialele ei rezerve erau destul de îngrijorătoare. Eu, firește, eram cu ani buni mai tânăr (şi un coş postpubertate înflorit lângă nas, zărit în oglindă chiar în momentul acela, sublinia faptul), dar asta era o chestiune neînsemnată, cu multe precedente celebre care s-o facă valabilă sau, cel puţin, acceptabilă. Apoi, de asemenea, nu eram nici pe departe la fel de bine situat financiar cum fusese Nathan. Deşi nu s-ar fi putut numi avară, Sofia îndrăgea traiul american îmbelşugat; sacrificiul plăcerilor personale nu era printre calităţile ei predominante şi mă întrebam cu un geamăt stins, dar audibil, cum naiba aveam să fac rost de bani pentru amândoi. Iar în momentul acela, ca printr-un ciudat răspuns reflex la acel gând, am întins mâna şi mi-am luat seiful Johnson & Johnson din ascunzătoarea lui, din dulăpiorul cu medicamente. Şi, spre groaza mea desăvârşită, am văzut că dispăruse şi ultimul dolar din cutiuţă. Eram falit!

Din tumultul emoţiilor negative pe care le încearcă oricine a fost prădat – mâhnire, disperare, furie, ură faţă de specia umană –, cea care de regulă apare la urmă este, de obicei, şi cea mai veninoasă: suspiciunea. Nu mă puteam abţine să nu îndrept în sinea mea un deget acuzator spre Morris Fink, care dădea târcoale prin casă şi avea acces la camera mea, iar găunoşenia pe care o simţeam în suspiciunile mele nefondate era cumva sporită de faptul că începusem să simt o vagă simpatie pentru îngrijitorul cu faţă de cârtiţă. Fink îmi făcuse unul sau două mici servicii, care complica şi mai mult neîncrederea pe care dădeam s-o simt acum faţă de el. Şi cu siguranţă nu-mi puteam exprima cu glas tare bănuielile nici măcar în faţa Sofiei, care ar fi primit vestea jefuirii mele cu milă prietenească.

— Oh, Stingo, nu! Bietul Stingo! De ce?

Se dădu jos din pat unde, sprijinită între perne, citea o traducere franţuzească a romanului *Fiesta*[95].

[95] Primul mare roman (1926) al lui Ernest Hemingway; *Fiesta* este titlul

— Stingo! Cine a putut să-ţi facă una asta?

Într-un capot înflorat de mătase, se aruncă, fără să se gândească, de gâtul meu. Tulburarea mea era atât de intensă, că nu am putut să reacţionez nici măcar simţind plăcuta apăsare a sânilor ei.

— Stingo! *Furat*? Ce îngrozitor!

Mi-am simţit buzele tremurând, eram jalnic de aproape de-a izbucni în plâns pe bune.

— S-au dus! am zis eu. Toţi! Trei sute şi ceva de dolari, tot ce mă ţinea departe de azilul săracilor! Cum Dumnezeu o să-mi mai termin de scris cartea acum? Până şi ultimul penny pe care-l avem pe lumea asta, în afară…

Străfulgerat de un gând, mi-am scos portofelul şi l-am deschis.

— În afară de patruzeci de dolari – patruzeci de dolari pe care am avut inspiraţia să-i iau cu mine când am ieşit împreună, aseară. O, Sofia, ăsta-i un dezastru complet!

M-am auzit vorbind, pe jumătate conştient că-l imitam pe Nathan cu „Oy, ce mai t*suris*[96] am!”

Sofia avea o misterioasă abilitate de a fi în stare să potolească emoţiile descătuşate, chiar şi pe ale lui Nathan, cel puţin din momentele în care nu era ieşit din minţi şi cu totul scăpat de sub control. O ciudată vrăjitorie pe care eu n-am reuşit niciodată s-o înţeleg pe deplin, calitatea asta avea legătură atât cu originea ei europeană, cât şi cu ceva mai greu de desluşit, ceva seducător-matern.

— Ssst! spunea ea, pe un anume ton de fals reproş, iar un bărbat nu putea decât să se topească şi să sfârşească rânjind.

Dacă dezolarea mea în momentul acela îmi făcea cu neputinţă orice fel de rânjet, Sofia izbuti totuşi să-mi domolească isteria.

---

original al romanului, pe care autorul l-a schimbat mai târziu în *The Sun Also Rises*, după începutul unui verset din Ecleziastul 1:5.

[96] Necazuri (în idiş, în original).

— Stingo, zise ea, jucându-se cu umerii cămăşii mele, o treabă ca asta e groaznică! Dar nu trebuie să te porţi de parcă a căzut o bombă atomică pe tine. Eşti bărbat în toată firea şi pari gata să plângi. Ce înseamnă trei sute de dolari? Curând o să fii. un mare scriitor şi o să faci trei sute de dolari pe săptămână! Acum e rău, cu pierderea asta, *mais*, *chéri*, *ce n'est pas* tragique[97], nu poţi face nimic, aşa că trebuie să uiţi de toată povestea asta, deocamdată, şi hai să mergem la Jones Beach cum am stabilit! *Allons-y*![98]

Cuvintele ei m-au ajutat considerabil şi mi-am venit rapid în fire. Oricât de devastatoare era pierderea mea, mi-am dat seama, cum îşi dăduse şi ea, că nu puteam face nimic să schimb lucrurile, aşa că m-am hotărât să mă calmez şi să încerc să mă bucur de restul weekendului împreună cu Sofia. O să fie timp destul să mă confrunt cu viitorul monstruos de luni încolo. Am început să mă gândesc la ieşirea noastră la plajă cu euforia evazionistă a unuia care vrea să scape de plata taxelor şi încearcă să-şi piardă urma în Rio de Janeiro.

Mai degrabă surprins la obiecţiile mele pedante, am încercat să-i interzic Sofiei să-şi îndese sticla de whisky pe jumătate golită în sacoşa de plajă. Dar ea insistă cu veselie, spunând „cui pe cui se scoate", expresie auzită cu siguranţă de la Nathan.

— Nu eşti singurul mahmur, Stingo, adăugă ea.

Oare acela să fi fost momentul în care m-am îngrijorat prima oară serios pentru că se apucase de băutură? Cred că, până atunci, considerasem „setea" asta a Sofiei drept o aberaţie temporară, o retragere într-o consolare de moment, care se datora mai mult faptului că o părăsise Nathan. Acum nu mai eram la fel de sigur; îndoiala şi îngrijorarea nu-mi dădeau pace, în timp ce ne legănam

---

[97] Dar, dragul meu, nu e o tragedie (lb. franceză, în original).

[98] Să mergem! (lb. franceză, în original).

împreună în vagonul zgomotos al unui metrou. Am ieşit curând la lumină. Autobuzul pleca spre Jones Beach de la un terminal jegos de pe Nostrand Avenue, unde un furnicar de brooklynezi obraznici se înghionteau ca să-şi găsească un loc să meargă la soare. În autobuzul nostru, Sofia şi cu mine am fost cei din urmă care au urcat; oprit într-un tunel, vehiculul mirosea urât, era aproape cufundat în beznă şi nimeni nu scotea un cuvânt, deşi maşina era ticsită de o masă neclară şi în continuă mişcare de trupuri omeneşti. Efectul tăcerii a fost sinistru, derutant – cu siguranţă, am gândit eu, în timp ce ne croiam drum spre spatele maşinii, o astfel de gloată ar fi putut scoate măcar un murmur hoinar, un suspin, vreo dovadă de viaţă –, până în momentul în care ne-am găsit şi noi locurile, pe banchetele jerpelite şi sfâşiate.

Imediat după aceea, autobuzul se lansă înainte, ieşi la lumină şi am putut şi eu să-i văd pe ceilalţi pasageri. Erau cu toţii copii, evreiaşi între sfârşitul copilăriei şi începutul adolescenţei, toţi surdomuţi. Sau cel puţin aşa am presupus eu că sunt evrei, de vreme ce unul dintre puşti ţinea o pancartă scrisă de mână, pe care am citit: Şcoala pentru surzi Beth Israel. Două femei mămoase, cu piepturi uriaşe, patrulau pe interval cu zâmbete vesele, fluturându-şi degetele în limbajul semnelor, de parcă ar fi dirijat un cor fără voci. Ici şi colo, câte un copil, radios, le răspundea cu fluturări de mâini ca de aripi. Am simţit că mă cutremur pe dinăuntrul conductei fără fund a mahmurelii mele. Am avut o groaznică senzaţie de condamnaţi. Nervii mei iritaţi dimpreună cu vederea acestor îngeri handicapaţi şi mirosul de combustie defectă strecurându-se de la motor – toate s-au contopit într-o fantasmă de dureroasă anxietate. Panica mea nu se lăsa potolită nici de glasul Sofiei de lângă mine, nici de gustul amar al spuselor ei. Începuse să ia mici înghiţituri din sticlă şi devenise incredibil de vorbăreaţă. Dar ceea ce mă uluia era ce spunea despre Nathan,

ranchiuna tăioasă din vocea ei. Nici nu-mi venea să cred că aud acel ton, cu totul nou pentru mine, şi l-am pus pe socoteala whisky-ului. Peste uruitul motorului şi în ceaţa albăstruie a hidrocarburilor, o ascultam, paralizat de stinghereală, rugându-mă pentru puritatea plajei.

— Noaptea trecută, zise ea, noaptea trecută, Stingo, după ce ţi-am povestit ce s-a întâmplat în Connecticut, mi-am dat seama pentru prima oară de un lucru. Mi-am dat seama că eram *bucuroasă* că Nathan mă părăsise aşa cum a făcut-o. Cu adevărat şi sincer bucuroasă, vreau să spun. Eram atât de complet dependentă de el, vezi tu, şi ăsta nu era deloc un lucru sănătos. Nu mă puteam *mişca* fără el. Nu puteam lua nici cea mai mică *décision* fără să mă gândesc mai întâi la Nathan. Oh, ştiu că îi sunt datoare, că a făcut atâtea pentru mine – ştiu asta –, dar era nesănătos pentru mine să fiu doar pisicuţa lui, pe care s-o mângâie. S-o fută şi s-o mângâie…

— Dar ai spus că era sub efectul drogurilor, am întrerupt-o eu, simţind o ciudată nevoie să spun ceva în apărarea lui. Vreau să spun că se purta mizerabil cu tine numai când era chiaun de la drogurile alea…

— Droguri! îmi tăie ea vorba, răstit. Da, era drogat, dar asta trebuie să fie o *scuză*, pentru numele lui Dumnezeu? întotdeauna o scuză? Mi-e atât de lehamite de oamenii care spun că trebuie să avem milă de cineva care ia droguri, fiindcă e sub influenţa lor şi asta îi scuză comportamentul. Îmi bag picioarele în aiurelile astea, Stingo! exclamă ea, într-un perfect nathanism. Aproape că m-a omorât! M-a bătut! M-a lovit! De ce ar trebui să continui să iubesc un om ca ăsta? îţi dai seama că mi-a făcut ceva despre care nu ţi-am mai spus aseară? Mi-a rupt o coastă când m-a lovit cu piciorul. O *coastă*! A fost nevoie să mă ducă la un doctor – nu Larry, slavă Domnului –, a trebuit să mă ducă la un doctor, să-mi facă radiografie şi timp de şase săptămâni am purtat toate bandajele alea. Şi a trebuit să născocim o

minciună pentru doctorul ăla – că am alunecat, am căzut şi mi-am fisurat coasta pe trotuar. O, Stingo, mă bucur că am scăpat de-un astfel de om! Aşa o persoană crudă, aşa de… aşa de malhonnête[99] Mă bucur să-l părăsesc, proclamă ea, ştergându-şi o picătură de pe buză, sunt chiar *extaziată*, dacă vrei să ştii. Nu mai am nevoie de Nathan. Sunt încă tânără, am o slujbă bună, sunt sexy, pot să-mi găsesc cu uşurinţă alt bărbat. Ha! Poate c-o să mă mărit cu Seymour Katz! N-ar fi surprins Nathan dacă m-aş mărita cu chiropracticianul ăsta cu care mă acuza el pe nedrept că am o relaţie? Şi prietenii lui! Prietenii lui Nathan!

M-am întors să mă uit la ea. Era o sclipire de furie în ochii ei; vocea i se ridicase ascuţit şi aş fi vrut s-o fac să vorbească mai încet, până când mi-am dat seama că numai eu o puteam auzi.

— Chiar nu-i puteam suferi prietenii. Oh, ţineam mult de tot la fratele lui, Larry. O să-mi lipsească Larry şi îmi plăcea foarte mult şi de Morty Haber. Dar toţi ceilalţi prieteni… evreii ăia cu psihanalizele lor, întotdeauna scurmându-şi micile bube, făcându-şi griji pentru creieraşele lor strălucite şi pentru psihanaliştii lor şi toate celelalte. I-ai auzit, Stingo. Ştii ce vreau să spun. Ai mai auzit vreodată ceva atât de ridicol? „Psihanalistul meu aşa, psihanalistul meu pe dincolo…” E dezgustător, ai crede că au suferit ceva, aceşti îmbuibaţi evrei americani cu doctorul lor Cutare şi Cutare, cărora le plătesc o grămadă de dolari pe oră ca să le analizeze meschinele lor sufleţele de jidani! *Aaa-ah*!

Se cutremură cu tot trupul şi îşi întoarse privirea.

Ceva din furia şi veninul Sofiei, combinate cu băutura – toate acestea atât de noi pentru mine –, mi-au agravat iritarea nervoasă până când senzaţia a devenit de-a dreptul insuportabilă. În timp ce ea flecărea mai departe, mi-am dat seama, vag, că în corpul meu se petrecuseră nişte nefericite transformări: aveam acute arsuri stomacale,

[99] Făţarnică (lb. franceză, în original).

transpiram ca un fochist, o tumescenţă rebelă neurastenică îmi făcuse preapreţiosul penis, copil al nimănui, să devină tare ca osul şi ţeapăn pe cracul pantalonilor. Iar mijlocul nostru de transport fusese închiriat de diavol. Opintindu-se şi clătinându-se, îşi făcea drum printre bungalow-urile plictisitoare din Queens şi Nassau, zăngănind din toate încheieturile, scoţând valuri de fum, autobuzul hârbuit părea că ne întemniţase pentru totdeauna. Ca hipnotizat, ascultam vocea Sofiei înălţându-se ca o arie peste pantomima stranie a copiilor fără grai. Şi mi-aş fi dorit să fi fost mai bine pregătit emoţional pentru a accepta povara mesajului ei.

— Jidovi! exclamă ea. E foarte adevărat, în cele din urmă, toţi sunt la fel *sous la peau*, adică pe sub piele, înţelegi. Tata avea, într-adevăr, dreptate când spunea că nu cunoscuse niciodată un jidan care să-i dea ceva de bunăvoie, fără să ceară ceva la schimb. Un *quid pro quo*, cum spunea el. Şi, oh, Nathan – ce minunat exemplu era Nathan! Okay, e drept că m-a ajutat foarte mult, m-a făcut bine, dar şi ce? Crezi că a făcut-o din dragoste, din bunătate? Nu, Stingo, a făcut un astfel de gest numai ca să mă poată folosi, să mă aibă, să mă fută, să mă bată, să aibă un obiect al lui! Atâta tot, un *obiect* oarecare. Oh, a fost atât de jidănesc din partea lui Nathan să facă asta – nu îmi dădea dragostea lui, mă *cumpăra* cu ea, ca toţi jidovii. Nu-i de mirare că jidovii sunt atât de urâţi în Europa, închipuindu-şi că pot obţine tot ce-şi doresc doar plătind câţiva bănuţi, ceva *Geld*. Chiar şi dragostea îşi închipuie ei c-o pot cumpăra!

Se agăţă de mâneca mea şi damful de whisky de secară ajunse la mine prin fumul benzinei arse.

— Jidovii! Doamne, cât îi urăsc! Oh, câte minciuni ţi-am spus eu ţie, Stingo. Tot ce ţi-am spus despre Cracovia a fost o minciună. De fapt, toată copilăria mea, toată viaţa mea i-

am urât pe jidovi. Au meritat-o, ura asta. Îi urăsc, *cochons*[100] mizerabili de jidovi!

— Oh, te rog, Sofia, *te rog*, i-am replicat eu.

Ştiam că e înnebunită de mâhnire, ştiam că nu credea cu adevărat în niciuna dintre afirmaţiile astea, ştiam, de asemenea, că găsise în evreismul lui Nathan o ţintă mai uşoară de atac decât pe Nathan însuşi, de care era evident îndrăgostită lulea. Descărcarea asta răutăcioasă mă supărase, chiar dacă aveam impresia că îi înţeleg sursa. Cu toate acestea, puterea de sugestie este puternică, iar sălbatica ei revărsare de bilă mă atinsese într-o atavică susceptibilitate şi, prin urmare, când autobuzul opri hurducându-se în parcarea asfaltată de la Jones Beach, m-am trezit clocind gânduri negre despre tâlhăria pe care-o suferisem recent. Şi despre Morris Fink. *Fink*! Ovreiaşul dracului, am gândit eu, încercând zadarnic să râgâi.

Micuţii surdomuţi au coborât ca şi noi, îngrămădindu-se în jurul nostru, călcându-ne pe picioare, încercuindu-ne şi umplând aerul cu fluturările lor din mâini. Părea că nu mai puteam scăpa de ei; erau cortegiul nostru nepământean, tăcut, pe când străbăteam plaja. Cerul, care fusese atât de luminos în Brooklyn, se acoperise cu nori; orizontul era plumburiu, valurile se încreţeau cu o lene uleioasă. Se vedeau numai vreo câţiva amatori de plajă, risipiţi ici şi colo; aerul era umed şi cald, înăbuşitor. Mă simţeam aproape insuportabil de neliniştit şi deprimat, totuşi, nervii mei încinşi zbârnâiau. În urechi îmi răsuna ecoul delirant, sfâşietor al *Patimilor după Matei*[101], aşa cum se revărsase el, plângător, din radioul Sofiei, în dimineaţa aceea, şi fără vreun motiv anume, în perfectă antifonie, mi-am amintit câteva rânduri dintr-un scriitor din secolul al XVII-lea, pe care le citisem nu de mult: „... de vreme ce moartea trebuie

---

[100] Porci (lb. franceză, în original).

[101] Oratoriul Matthäus Passion (BWV 244) de Johann Sebastian Bach.

să fie Lucina[102] vieţii, până şi păgânii s-au întrebat dacă, aşadar, a trăi nu înseamnă h muri...”[103] Năduşeam în coconul umed al angoasei mele, nmărât că fusesem furat şi că rămăsesem aproape în pielea goală, îngrijorat pentru soarta romanului meu şi neştiind cum aveam să-l termin vreodată, şi întrebându-mă dacă ar trebui sau nu să-l acuz pe Morris Fink. Ca răspunzând la un Neînal inaudibil, copiii surdomuţi se împrăştiară deodată şi He risipiră ca păsările de pe ţărm, făcându-se nevăzuţi. Sofia şi cu mine ne târâm picioarele de-a lungul apei, sub un cer nur şi pufos ca de moleschin, singuri, pe toată plaja.

— Nathan avea tot ce-i mai rău la evrei, zise Sofia, şi nicio fărâmă din ce e bun.

— Ce-i bun la evrei, *mă rog*? m-am auzit spunând indignat, pus pe ceartă. Ovreiul ăla de Morris Fink mi-a furat banii din dulăpiorul de medicamente, sunt sigur! Nenorocit de ovrei obsedat de bani, avid după bani!

Doi antisemiţi, ieşiţi vara la plimbare.

O oră mai târziu am calculat că Sofia băuse ceva mai puţin de o litră de whisky. Le trăgea la măsea ca o muncitoare de la oţelăria din Gary[104], Indiana, scăpată într-un bar polonez. Cu toate acestea, nu vădea vreo dificultate în mişcări sau în mers. Numai limba îi scăpase din frâu (făcând-o nu doar să articuleze silabele pe sărite, ci şi să vorbească năvalnic, uneori cu viteză ameţitoare) şi, ca şi cu o seară în urmă, am ascultat şi am privit cu mirare, în timp

---

[102] In mitologia romană, Lucina era zeiţa naşterii. Mai târziu, a devenit epitet pentru Junona. Numele ei se interpretează, în general, ca „(zeiţa) care aduce copiii la lumină" (în latină, lux - lumină), dar ar putea, de fapt, să derive din lucus (crâng), după crângul sacru de lotuşi de pe Colina Esquilin (Roma), asociat cu zeiţa.

[103] *Din Hydriotaphia, Urna funebră sau un Discurs despre urnele funerare găsite recent în Norfolk* – lucrare a scriitorului englez Sir Thomas Browne, publicată în 1658.

[104] Oraş faimos pentru oţelăriile sale, unde mâna de lucru este alcătuită în principal din emigranţi din Polonia, România, Serbia şi Ungaria.

ce puternicul solvent al acelei spirtoase din cereale neutre o elibera de toate inhibiţiile. Printre altele, pierderea lui Nathan părea să aibă asupra ei un efect pervers erotic, făcând-o să mediteze la amorurile de altă dată.

— Înainte de a fi trimisă în lagăr, zise ea, am avut un iubit în Varşovia. Era mai mic decât mine cu vreo câţiva ani. N-avea nici douăzeci de ani. Îl chema Jozef. Nu i-am vorbit niciodată lui Nathan de el, nu ştiu de ce.

Făcu o pauză, muşcându-şi buza de jos, apoi zise:

— Ba da, ştiu. Pentru că ştiam că Nathan era atât de gelos, atât de nebun de gelozie încât m-ar fi urât şi m-ar fi pedepsit pentru că am avut un amant chiar şi *în trecut*. Aşa de gelos poate fi Nathan şi de aceea nu i-am mai pomenit şi despre Jozef. Închipuie-ţi, să urăşti pe cineva din trecut care a fost amant! Şi care e mort.

— Mort? am întrebat. Cum a murit?

Dar păru să nu mă audă. Se răsuci pe pătură. În sacoşa de pânză groasă pe care o avea – spre marea mea surpriză şi încântare – adusese patru cutii de bere. Nici măcar nu m-am supărat că uitase să mi le dea mai devreme. Fireşte, se încălziseră, dar nici că-mi păsa (şi eu, de asemenea, aveam nevoie să mă dreg după beţie), iar ea o deschise pe a treia, lăsând să curgă spuma pe jos, apoi mi-o întinse. Mai adusese şi nişte sandviciuri, imposibil de descris, dar astea rămaseră neatinse. Încântător de izolaţi de restul lumii, ne aşezaserăm într-un soi de *cul-de-sac*[105], pitulat între două dune înalte, acoperite cu petice rare de iarbă aspră. De aici, marea – udând neîncetat nisipul şi de o culoare respingătoare, cenuşiu-verzuie, ca uleiul de motor – abia se vedea, însă nici noi nu puteam fi văzuţi decât de pescăruşii care se roteau pe deasupra, în văzduhul neclintit. Umiditatea plutea în jurul nostru ca într-o ceaţă aproape palpabilă, discul palid al soarelui atârna în spatele norilor cenuşii, care alunecau şi se vălătuceau cu încetinitorul. Într-

[105] Fundătură, intrând (lb. franceză, în original).

un fel, era foarte melancolic acest peisaj marin, şi nu mi-aş fi dorit să rămânem acolo prea multă vreme, dar minunata bere Schlitz îmi calmase deocamdată atacul de spaimă de mai devreme. Numai excitaţia sexuală îmi rămăsese, agravată de faptul că Sofia stătea atât de aproape de mine, în costumul ei de baie de Lastex alb, şi de totala noastră izolare, în colţişorul acela liniştit de plajă, al cărui aer clandestin mă înfierbânta puţin. Eram, de asemenea, atât de înnebunitor de priapic, incapabil să mă stăpânesc – primul meu acces de soiul ăsta, de la noaptea ghinionistă petrecută cu Leslie Lapidus –, încât imaginea pe care o aveam în minte despre autocastrare nu mi s-a părut, pentru moment, cu totul deplasată. Din modestie, stăteam întins hotărât cu faţa în jos, în chiloţii de baie rămaşi de când fusesem la puşcaşii marini, care arătau idiot şi aveau o culoare verde-vomă, jucându-mi, ca de obicei, rolul de confesor răbdător. Şi din nou antenele mele au detectat imediat că nu era nicio intenţie de a ascunde ceva, nimic echivoc în ceea ce încerca ea să spună.

— Dar mai e un motiv pentru care nu i-aş fi spus lui Nathan despre Jozef, continuă ea. Nu i-aş fi spus nici dacă n-ar fi fost atât de gelos.

— Ce vrei să spui? am întrebat.

— Vreau să spun că n-ar fi crezut nimic din povestea cu Jozef – absolut nimic. Şi iar din pricina evreilor.

— Sofia, nu înţeleg.

— Oh, e atât de complicat.

— Încearcă să-mi explici.

— De asemenea, şi din pricina minciunilor pe care deja i le turnasem lui Nathan despre tata, zise ea. Mă îngropasem în ele – cum se zice? – până peste cap.

Am tras adânc aer în piept.

— Uite, Sofia, m-ai ameţit. Pune-mă pe drumul cel bun. Te rog. Te rog.

— Bine. Uite, Stingo, Nathan n-ar crede nimic bun despre

polonezi când vine vorba de evrei. Nu l-aş putea convinge că au existat şi polonezi de treabă, care şi-au riscat vieţile ca să salveze evrei. Tatăl meu…

Se întrerupse pentru o clipă; cuvintele îi rămaseră în gât, apoi urmă o lungă ezitare, înainte să continue:

— Tatăl meu. O, la dracu', deja ţi-am spus – l-am minţit pe Nathan în privinţa lui, la fel cum te-am minţit şi pe tine. Dar până la urmă *ţie* ţi-am spus adevărul, vezi tu, dar lui Nathan nu i l-aş fi putut spune, pur şi simplu pentru că… nu i l-aş fi putut spune, pentru că… pentru că am fost laşă. Am ajuns să înţeleg că tata a fost un asemenea monstru că a trebuit să ascund adevărul despre el, chiar dacă ce a fost şi ce a făcut el nu a fost vina mea. Nu a fost nimic pentru care ar trebui să mă simt eu vinovată.

Din nou şovăi.

— A fost atât de frustrant. Am minţit despre tata şi Nathan a refuzat să creadă. La urma urmelor, ştiam că n-aş fi fost în stare să-i povestesc niciodată despre Jozef. Care a fost bun şi curajos. Şi ăsta ar fi fost adevărul. Îmi amintesc citatul ăsta, pe care Nathan îl făcea întotdeauna să sune atât de american: „Câştigi pe-o parte şi pierzi pe alta". Dar eu n-am putut să câştig pe nicăieri.

— Şi cu Jozef? am stăruit eu, un pic nerăbdător.

— Locuiam în clădirea aceea din Varşovia care a fost bombardată, dar reparată după aia. Se putea locui în ea. Dar la limită. Era oribil. Nu-ţi poţi închipui ce groaznic era în Varşovia pe atunci, în timpul ocupaţiei. Atât de puţină mâncare, adesea şi apa era pe sponci, şi iarna era atât de frig. Lucram într-o fabrică unde se făcea carton gudronat. Munceam zece-unsprezece ore pe zi. Hârtia gudronată îmi făcea mâinile să sângereze. Tot timpul sângerau. Nu lucram pentru bani, de fapt, ci doar ca să am un permis de muncă. Permisul de muncă mă proteja să nu fiu trimisă în Germania, într-un lagăr de muncă forţată. Locuiam într-un apartament micuţ, la etajul trei al clădirii, iar Jozef locuia cu

sora lui vitregă, la parter. Pe sora lui vitregă o chema Wanda şi era puţin mai mare decât mine. Amândoi erau la partizani, în Armata Teritorială, cum se numea ea. Aş vrea să ţi-l descriu pe Jozef, dar nu pot, n-am cuvinte. Ţineam foarte mult la el. Dar nu era o dragoste adevărată, pe cuvânt. Era mic de statură, musculos, foarte energic şi plin de nerv. Era cam prea brunet pentru un polonez. Ciudat, n-am făcut dragoste prea des. Deşi dormeam în acelaşi pat. El zicea că trebuie să-şi cruţe forţele pentru lupta din vremea aceea. N-avea prea multă educaţie, ştii, în mod formal. Era ca mine – războiul ne-a distrus şansele la educaţie. Dar citise mult, era foarte deştept. Nici măcar nu era comunist, era anarhist. Proslăvea memoria lui Bakunin şi era ateu convins, ceea ce era un pic ciudat, pentru că, la vremea aceea, eu eram încă o catolică foarte evlavioasă şi câteodată mă întrebam cum putusem să mă îndrăgostesc de tânărul acela care nu credea în Dumnezeu. Dar ne înţeleseserăm să nu vorbim niciodată despre religie, şi n-o făceam. Jozef era ucigaş…

Făcu o pauză, apoi îşi reformulă ideea:

— Asasin. Era un asasin. Asta făcea el pentru partizani. Omora polonezii care îi trădau pe evrei, care parau unde erau ascunşi evreii. Erau evrei ascunşi prin toată Varşovia, nu cei din ghetouri, *naturellement*, ci evreii din clasele suspuse – *assimilés*, majoritatea intelectuali. Mulţi polonezi îi trădau pe evrei naziştilor, uneori pentru o recompensă, alteori pe degeaba. Jozef era unul dintre luptătorii din ilegalitate care trebuia să-i ucidă pe cei care trădau. Îi strangula cu o coardă de pian. Făcea mai întâi cunoştinţă cu ei, într-un fel sau altul, şi apoi îi strangula. De fiecare dată când omora pe cineva, vomita. A ucis peste şase sau şapte persoane. Jozef, Wanda şi cu mine aveam o prietenă, în clădirea de lângă a noastră, care ne era la toţi foarte dragă – o fată frumoasă, pe nume Irena, de vreo treizeci şi cinci de ani, dar aşa de frumoasă! Fusese profesoară

înainte de război. Ciudat, preda literatură americană şi îmi aduc aminte că era specialistă într-un poet numit Hart Crane[106]. Tu ai auzit de el, Stingo? Şi ea era în ilegalitate; vreau să spun, aşa credeam noi – pentru că, după un timp, am aflat că era agent dublu şi că, de asemenea, trădase mulţi evrei. Aşa că Jozef trebuia s-o ucidă. Chiar dacă o plăcuse atât de mult. A sugrumat-o cu coarda de pian, într-o noapte, târziu, iar a doua zi n-a făcut altceva decât să stea în camera mea, uitându-se pe fereastră, în gol, fără să spună un cuvânt.

Sofia tăcu. Mi-am lăsat faţa pe nisip şi m-am gândit la Hart Crane, înfiorându-mă la ţipătul unui pescăruş, la ritmicul vuiet al mării, cu valurile care se ridicau şi se spărgeau posace. *Şi tu lângă mine*, *proslăvită acum*, *când sirenele ne cântă amândurora*, *ţesându-ne pe furiş ziua*…

— Cum a murit? am întrebat din nou.

— După ce-a ucis-o pe Irena, au aflat naziştii despre el. Asta a fost o săptămână mai târziu. Naziştii aveau nişte huidume de ucraineni care asasinau pentru ei. Au venit, într-o după-amiază, când eu eram plecată, şi i-au tăiat gâtul lui Jozef. Până am sosit eu, îl găsise deja Wanda. Era pe scări, sângera, era pe moarte…

Au trecut minute lungi până să vorbească din nou. Fiecare cuvânt pe care îl spusese fusese, o ştiam, absolut adevărat, şi mă simţeam copleşit de dezolare. Era un sentiment adânc înrădăcinat într-o conştiinţă plină de remuşcări şi, cu toate că partea logică din mintea mea îmi spunea că n-ar trebui să dau vina pe mine pentru evenimentele cosmice care hotărâseră pentru mine într-un fel şi pentru Jozef într-altul, nu puteam decât să-mi privesc

---

[106] Poet modern american, faimos pentru poemul epic *The Bridge*, scris ca replică mai optimistă la *The Waste Land*, al lui Eliot, şi celebrând semnificaţia istorică şi spirituală a Americii. A trăit în New York, a avut mari probleme cu homosexualitatea şi cu alcoolul şi s-a sinucis, la 32 de ani, în 1932.

cu dispreţ propria-mi evoluţie. Cu ce se ocupase bătrânul Stingo în timp ce Jozef (şi Sofia, şi Wanda) se zvârcoliseră în Gheena de nedescris a Varşoviei? Ascultase Glen Miller, se îmbuibase cu bere, o arsese prin baruri şi-o luase la labă. Deodată, după o aproape interminabilă tăcere, stând cu faţa încă în jos, pe nisip, am simţit degetele Sofiei intrând pe sub chiloţii mei de baie şi mângâindu-mi uşor acea zonă spectaculos de sensibilă a epidermei, dintre picioare, acolo unde se împreunează coapsa cu fesa, la niciun centimetru de testicule. Era o senzaţie deopotrivă surprinzătoare şi fără echivoc erotică; am auzit un involuntar gâlgâit ridicându-se din adâncul gâtlejului meu. Degetele se retraseră.

— Stingo, hai să ne dăm hainele jos, mi s-a părut c-o aud zicând.

— Ce-ai spus? am întrebat-o stupid.

— Hai să ne scoatem hainele. Hai să rămânem goi.

Cititorule, imaginează-ţi un moment următoarele.

Imaginează-ţi că ai trăit un timp nedeterminat, dar lung, cu bine întemeiata suspiciune că suferi de o boală fatală. Într-o dimineaţă, sună telefonul şi e doctorul tău care-ţi spune: „Nu mai trebuie să-ţi faci griji, a fost o alarmă falsă”. Sau imaginează-ţi aşa: ai suferit o pierdere financiară urâtă, care te-a adus atât de aproape de sărăcie şi ruină, încât te gândeai deja la o cale de a-ţi lua zilele. Din nou sună telefonul salvator şi primeşti un mesaj că ai câştigat o jumătate de milion de dolari la loterie. Nu exagerez (poate vă mai amintiţi că am menţionat, o dată, că nu văzusem cu ochii mei niciodată o femeie goală) când spun că astfel de veşti n-ar fi putut crea amestecul de uluire şi fericire curat senzuală la propunerea făcută cu blândeţe de Sofia. Adăugată atingerii degetelor ei, neîndoielnic lascivă, m-a făcut să încep să respir cu o incredibilă repeziciune. Cred că am intrat în starea aceea cunoscută medicilor ca hiperventilaţie şi am crezut, pentru un moment, că s-ar

putea să leşin de tot.

Şi în clipa în care mi-am ridicat capul, ea îşi scotea deja costumul special Cole of California, aşa că am avut sub ochi, la numai câţiva centimetri, ceea ce crezusem că o să văd numai după ce o să ajung la vârsta de mijloc: un trup de femeie tânără, goală puşcă, alb ca laptele, cu sâni plini şi sfârcuri obraznice, maronii, un pântec uşor rotunjit, pe care remarcai imediat buricul, şi (domoleşte-te, inimă, îmi amintesc că mi-am spus) un triunghi delicios simetric de păr pubian de culoarea mierii. Condiţionarea mea culturală – zece ani de hârjoneli neînsemnate cu fete volatile şi un camuflaj absolut al formelor omeneşti – mă făcuse aproape să uit că femeile posedau şi acest ultim accesoriu şi mă holbam la el, ca trăsnit, când Sofia îmi întoarse spatele şi începu să fugă spre plajă.

— Haide, Stingo, îmi strigă ea, scoate-ţi hainele şi vino în apă!

M-am ridicat atunci şi am urmărit-o îndepărtându-se, pironit locului; vorbesc serios când spun că niciun cavaler creştin cast şi chinuit de foamea după Graal nu s-ar fi putut holba cu gura căscată de mai multă admiraţie la obiectul căutărilor sale decât mine când i-am zărit fundul Sofiei săltând – ca o încântătoare inimă de Sfântul Valentin răsturnată. Apoi am văzut-o aruncându-se în oceanul tulbure.

Cred că trebuie să fi fost pura consternare cea care m-a împiedicat s-o urmez în apă. Atât de multe se petrecuseră atât de repede, încât simţurile mele se învârteau ameţitor, iar eu am rămas pe plajă de parcă prinsesem rădăcini. Ce schimbare de dispoziţie – de la cronica înfiorătoare a Varşoviei la această joacă destrăbălată, într-o clipă. Ce naiba voia să însemne? Eram teribil de excitat, dar buimăcit complet, fără niciun precedent după care să mă ghidez în această răsturnare de situaţie. Cu exces de fereală – în pofida completei izolări a ungherului aceluia –, mi-am dat

jos chiloţii de baie şi am stat acolo, sub ciudatul cer de vară clocotind cenuşiu, etalându-mi neajutorat bărbăţia în ochii serafimilor. Am dat peste cap ultima bere, zăpăcit de amestecul de teamă şi bucurie. Am privit-o pe Sofia înotând. Înota bine şi cu ceea ce părea o plăcere relaxată; speram că nu era prea relaxată şi, pentru o clipă, mi-am făcut griji pentru că înota după tot whisky-ul ăla. Aerul era înăbuşitor, închis, dar eu mă simţeam în ghearele unui tremurat ca de malarie şi scuturat de fiori.

— Oh, Stingo, zise ea chicotind, când se întoarse, *tu bandes*.

— Tu… ce?

— Ai o erecţie.

O văzuse imediat. Neştiind ce să fac, dar încercând să nu mă fac de râs printr-o extremă stângăcie, mi-am aranjat-o şi pe ea, şi pe mine pe pătură, într-o postură nonşalantă – sau atât de nonşalantă cât a fost posibil, în accesul meu de friguri – cu componenta mea umflată ascunsă sub antebraţ; încercarea a fost zadarnică, fiindcă a ieşit la iveală cu o clipă înainte ca Sofia să se trântească lângă mine şi să ne rostogolim ca delfinii unul în braţele celuilalt. Am tot încercat de atunci, cu disperare, să descriu în cuvinte potrivite excitaţia chinuitoare a acelei îmbrăţişări. M-am auzit scoţând mici nechezaturi de ponei când o sărutam, dar s-o sărut a fost tot ce-am izbutit; îmi încleştasem braţul în jurul taliei sale ca un maniac, îngrozit s-o mângâi pe undeva, convins c-o să se dezintegreze sub degetele mele nepricepute, îi simţeam coastele cumva fragile. M-am gândit la şuturile lui Nathan, dar şi la înfometarea de odinioară. Tremuratul şi înfioratul meu continuau; nu eram conştient acum decât de dulceaţa cu aromă de whisky a gurii ei şi de limba mea amestecându-se cald cu a ei.

— Stingo, tremuri aşa de tare, a şoptit ea o dată, trăgându-şi gura din jocul meu cu limba de câine. Relaxează-te!

Dar mi-am dat seama că salivam prosteşte – încă o umilinţă care-mi chinuia mintea când limbile noastre stăteau lipite, ude, una de alta. Nu-mi puteam da seama de ce salivam aşa, iar gândul ăsta mă împiedica să mai explorez sâni, fese sau, Doamne, ai milă, acea foarte tainică firidă pe care mi-o închipuiam atât de tulburătoare în visurile mele. Eram pradă unei paralizii neştiute şi diabolice. Parcă zece mii de profesori de la Şcoala de duminică prezbiteriană se strânseseră deasupra plajei din Long Island într-un nor ameninţător, prezenţa lor făcându-mi degetele cu totul neputincioase. Secundele treceau ca minutele, minutele ca orele şi eu tot nu puteam face o mişcare serioasă. Dar atunci, parcă pentru a pune capăt suferinţei mele sau probabil ca să facă lucrurile să meargă, Sofia însăşi a făcut o mişcare.

— Ai un *schlong* drăguţ, Stingo, zise ea, apucându-mi-l delicat, dar cu subtilă fermitate de expertă.

— Mulţumesc, m-am auzit îngăimând.

Un val de neîncredere m-a traversat (ea chiar mi-o strânge, am gândit), dar am încercat să afişez un salvator *savoir-faire*.

— De ce-i spui *schlong*? La noi, în Sud, îi spunem altfel.

Vocea îmi tremura jalnic.

— Aşa îl numea Nathan, răspunse ea. Voi cum îi spuneţi în Sud?

— Uneori îi spunem ciocan, am şoptit. Mai spre nord i se spune măciucă sau sculă. Sau ştoagăr.

— L-am auzit pe Nathan numindu-l pe al lui făloşie. Şi *putz* a lui.

— Îţi place a mea?

Abia mă puteam auzi eu însumi.

— E dulce.

Nu-mi mai amintesc ce – dacă a fost vreun lucru anume – a pus punct acestui dialog absurd. M-aş fi aşteptat, firește, ca ea să mă complimenteze mai flamboiant – „gigantic”,

„*une* merveillechiar şi „mare” ar fi mers, aproape orice altceva, dar nu „dulce” – şi probabil numai tăcerea mea întunecată de după asta a îndemnat-o să înceapă să mă frece şi să mă pompeze cu un zel în care se împleteau abilitatea unei curtezane şi a unei mulgătoare de vaci. Era nemaipomenit; i-am ascultat suspinul, răsuflarea rapidă, am suspinat şi eu, iar când a şoptit: „Întoarce-te pe spate, Stingo, iubitule”, mi-au fulgerat prin minte scenele nesăţioase de dragoste orală cu Nathan, pe care mi le descrisese ea atât de amănunţit. Dar asta a fost prea mult, prea mult de îndurat – toată această divină, desăvârşită frecare şi (Doamne, m-am gândit, mi-a spus „iubitule”) subita poruncă de a veni cu ea în paradis: cu un behăit de disperare ca de berbec sacrificat mi-am simţit pleoapele închizându-se şi am dat drumul stavilelor, lăsând torentul să pulseze. Apoi am murit. Cu siguranţă, în necazul meu din clipa aceea n-ar fi trebuit să chicotească, dar ea a chicotit.

Peste alte câteva minute, simţindu-mi disperarea, ea zise.

— Nu te întrista din pricina asta, Stingo. Se mai întâmplă uneori, ştiu.

Zăceam mototolit ca o pungă de hârtie udă, cu ochii strâns închişi, chiar incapabil să contemplu dimensiunile eşecului meu. *Ejaculatio praecox* (Psihologie 4 B, de la Universitatea Duke). O legiune de draci răutăcioşi chelălăiau batjocoritor expresia în prăpastia neagră a disperării mele. Am simţit că nu mai voiam să deschid niciodată ochii pe lumea asta – o moluscă afundată în mâl, cea mai neînsemnată creatură din mare.

Am auzit-o chicotind din nou şi mi-am ridicat ochii spre ea.

— Uite, Stingo, zicea ea, în faţa privirii mele neîncrezătoare, face bine la ten.

Şi am urmărit-o pe ţicnită de polacă luând o înghiţitură din whisky direct din sticlă, iar cu cealaltă mână – aceea cu

care lucrase asupra mea asemenea combinaţie de umilinţă usturătoare şi plăcere – îşi masa pe obraz exsudatul meu nefericit.

— Nathan spunea întotdeauna că sperma e plină de vitamine minunate, zise ea.

Din nu ştiu ce motiv, ochii mei se fixară pe tatuajul ei; părea profund distonant cu acel moment.

— Nu mai face faţa asta atât de *tragique*, Stingo. Nu-i sfârşitul lumii, li se mai întâmplă uneori bărbaţilor, mai ales când sunt tineri. *Par example*, în Varşovia, când Jozef şi cu mine am încercat prima oară să facem dragoste, el a făcut acelaşi lucru, exact acelaşi lucru. Şi el era virgin.

— De unde ştii că şi eu sunt virgin? am zis eu cu un suspin nenorocit.

— Oh, pot să-mi dau seama, Stingo. Ştiu că n-ai avut niciun succes cu fata aia, Leslie, şi au fost doar născocirile tale când ai spus că te-ai culcat cu ea. Bietul Stingo... Oh, ca să fiu sinceră, Stingo, n-am ştiut sigur. Doar am ghicit. Dar am avut dreptate, nu?

— Da, am gemut eu. Virgin ca zăpada proaspăt ninsă.

— Jozef semăna cu tine în multe privinţe – cinstit, direct, avea calitatea asta care-l făcea să pară doar un băieţel în unele lucruri. E greu de descris. Poate că de aceea îmi placi atât de mult, Stingo, pentru că îmi aminteşti un pic de Jozef. Poate că m-aş fi măritat cu el dacă n-ar fi fost ucis de naziţti. Ştii, niciunul dintre noi n-a putut afla vreodată cine l-a trădat după ce a ucis-o pe Irena. A fost o enigmă totală, dar cineva trebuie să-l fi turnat. Obişnuiam să mergem împreună la picnicuri, ca acesta de acum. Era foarte greu în timpul războiului – atât de puţină mâncare –, dar o dată sau de două ori am fost la ţară, vara, şi am întins tot aşa o pătură...

Asta era uluitor. După sexualitatea înfierbântată din urmă cu câteva clipe, după această comuniune – în pofida stângăciei şi eşecului meu, singurul eveniment cataclismic

şi zguduitor sufleteşte de acest soi pe care-l trăisem vreodată –, ea trăncănea mai departe despre amintirile ei, ca şi cum ar fi fost cufundată într-o visare cu ochii deschişi, părând nu mai afectată de intimitatea noastră prodigioasă decât dacă am fi făcut împreună doi paşi pe ringul de dans. Să fi fost şi ăsta un efect pervers al alcoolului? Se cherchelise niţel, între timp, şi turuia din gură ca o moară stricată. Indiferent care era cauza, nepăsarea ei subită m-a cufundat într-o acută tristeţe. Iat-o aici, întinzându-şi fără complexe pe faţă spermatozoizii mei înnebuniţi de parcă ar fi dat cu cremă Pond's, vorbind nu despre mine (deşi îmi spusese „iubit"!) –, nici despre *noi*, ci despre un amant de mult oale şi ulcele. Uitase că, în urmă cu doar câteva minute, fusese gata să mă iniţieze în misterele sexului oral, o împărtăşanie pe care o aşteptasem cu bucurie şi nelinişte de când aveam paisprezece ani? Deci femeile puteau să-şi aprindă şi să-şi stingă poftele trupeşti ca de la întrerupător? Şi *Jozef*! Preocuparea ei pentru fostul iubit era înnebunitoare şi abia suportam gândul – alungat într-un cotlon întunecat al minţii – că această subită pasiune pe care o împărţise cu generozitate cu mine timp de câteva clipe fierbinţi era rezultatul unui transfer de identitate; că eu eram doar un surogat de moment al lui Jozef, trup care ocupam spaţiul într-o fantezie eterică de-a ei. În orice caz, observasem, de asemenea, că devenise un pic incoerentă; vocea ei avea o intonaţie care era deopotrivă bombastică şi vâscoasă, iar buzele i se mişcau într-un mod ciudat de artificial, de parcă ar fi fost anesteziate cu novocainã. Era mai mult decât îngrijorătoare această stare de hipnoză. I-am luat din mână sticla în care mai rămăseseră vreo două degete de băutură.

— Mi se face rău, Stingo, atât de *rău*, când mă gândesc cum puteau fi toate lucrurile. Dacă Jozef n-ar fi murit. Ţineam la el foarte mult. Mult mai mult decât la Nathan, pe cuvânt. Jozef nu s-ar fi purtat niciodată urât cu mine, cum a

făcut Nathan. Cine ştie? Poate că ne-am fi căsătorit şi, dacă ne-am fi căsătorit, viaţa ar fi fost cu totul alta. Uite, *par example*, sora lui vitregă, Wanda. L-aş fi scos de sub influenţa ei păcătoasă şi asta ar fi fost aşa un lucru bun. Unde-i sticla aia, Stingo?

În timp ce vorbea, eu – în spatele meu, nevăzut – vărsăm în nisip ceea ce mai rămăsese din băutură.

— Dă-mi sticla! Oricum, *kvetch*[107] aia de Wanda era aşa o *kvetch!*

Mie-mi plăcea cuvântul *kvetch*. Nathan, iar Nathan!

— Ea a fost de vină pentru că Jozef a fost ucis. Bine, recunosc – îl *fallait que*... adică era necesar să răzbune *cineva* trădarea evreilor, dar de ce de fiecare dată trebuia să fie Jozef asasinul? De ce? Asta era puterea Wandei, acea *kvetch*. Okay, era şefă a grupului de ilegalişti, dar era corect să faci din fratele tău singurul asasin din partea aceea a oraşului? Era *corect*, te întreb? Vomita de fiecare dată când omora, Stingo. Vomita! Treaba asta îl *înnebunea* aproape.

Mi-am ţinut răsuflarea când faţa ei s-a făcut alb-cenuşie şi, cu un gest disperat, a întins mâna, căutând să înhaţe sticla, bombănind.

— Sofia, am zis eu, Sofia, whisky-ul s-a terminat.

Neatentă, rătăcită în amintirile ei, nu păru să mă audă şi, de asemenea, era gata să plângă. Deodată şi pentru prima oară am înţeles expresia „melancolie slavă”: tristeţea care i se întindea pe faţă ca nişte umbre negre peste un câmp de zăpadă.

— *Pizda* dracului, Wanda! Ea a fost de vină pentru tot. Pentru tot! Pentru că a murit Jozef, pentru că eu am fost trimisă la Auschwitz, pentru tot!

Începu să plângă, iar lacrimile ei îi lăsau pe obraji dâre care o desfigurau. M-am foit în loc, jalnic de stingherit,

---

[107] Cârtitoare, cicălitoare, femeie veşnic nemulţumită (în idiş, în original).

neştiind exact ce ar trebui să fac. Şi cu toate că Eros îşi luase zborul, am întins mâinile şi am luat-o în braţe, trăgând-o lângă mine, pe pătură. Stătea cu faţa lipită de pieptul meu.

— Oh, la dracu', Stingo, sunt groaznic de nefericită! se tângui ea. Unde e Nathan? Unde e Jozef? Unde-i toată lumea? Oh, Stingo, aş vrea să mor!

— Ssst, Sofia, am zis eu uşurel, mângâindu-i umărul gol, o să fie totul bine. (Vezi să nu!)

— Strânge-mă în braţe, Stingo, şopti ea cu disperare, strânge-mă în braţe. Mă simt atât de pierdută! O, Doamne, mă simt atât de pierdută! Ce mă fac? Ce mă fac? Sunt aşa de singură!

Alcoolul, epuizarea, mâhnirea, zăpuşeala – fără îndoială, toate acestea au făcut-o să adoarmă în braţele mele. Umflat de bere şi sleit de puteri, am adormit şi eu, ţinându-i strâns trupul în braţe, ca pe un colac de salvare. Am visat la întâmplare, vise contorsionate dintr-acelea care, toată viaţa mea, păreau să fie o specialitate recurentă – vise în vise, cu subiecte absurde, o căutare a unui premiu greu de numit, purtându-mă spre destinaţii necunoscute: urcând nişte trepte abrupte, cu muchii ascuţite, vâslind într-o barcă pe canale mâloase, pe alei strâmbe de popice şi depouri de cale ferată labirintice (unde l-am văzut pe profesorul meu preferat de engleză de la Duke, îmbrăcat complet în tweed, stând la pupitrul de comandă al unui macaz care se schimba rapid), prin uriaşe subsoluri luminate lugubru, pivniţe şi tuneluri. De asemenea, un canal ciudat şi înfricoşător. Ce căutam pe acolo era, ca întotdeauna, o enigmă, deşi părea să fie ceva în legătură cu un câine pierdut. Apoi, când m-am trezit, primul lucru de care mi-am dat seama a fost că Sofia se desprinsese cumva din strânsoarea mea şi plecase. M-am auzit scoţând un strigăt care totuşi s-a închis în fundul gâtlejului şi a ieşit doar ca un geamăt sugrumat. Mi-am simţit inima luând-o la goană.

Luptându-mă să intru din nou în chiloţii de baie, m-am urcat pe marginea colinei de unde puteam să mă uit în lungul plajei – n-am văzut nimic pe toată întinderea aceea mohorâtă de nisip, absolut nimic. Dispăruse. M-am uitat în spatele dunelor – un pustiu de ierburi mlăştinoase uscate. Nimeni. Şi nimeni pe plaja din apropiere, în afară de o siluetă omenească nedesluşită, scundă, rotofeie, îndreptându-se către mine. Am alergat spre silueta aceea care, treptat, a prins forma unui înotător vânjos şi negricios, molfăind un hotdog. Părul lui negru era lipit de ţeastă, pieptănat cu cărare pe mijloc; a rânjit cu îngâmfare amabilă.

— N-ai văzut pe cineva… o fată blondă, vreau să spun o bombă sexy, foarte blondă… m-am bâlbâit eu.

El a dat din cap, zâmbind.

— Unde? am întrebat, uşurat.

— *N-o hablo* inglés[108], a venit răspunsul.

Schimbul acela de cuvinte a rămas totuşi întipărit în memoria mea – probabil cu atât mai viu cu cât exact în clipa în care i-am auzit răspunsul, am zărit-o pe Sofia peste umărul lui păros, mai exact i-am zărit capul, nu mai mare decât un punct auriu, în mijlocul valurilor verde-petrol. N-am stat pe gânduri şi m-am azvârlit în apă după ea. Sunt un înotător destul de bun, dar în ziua aceea am avut o îndrăzneală de-a dreptul olimpică, dându-mi seama chiar în timp ce-mi tăiam drum prin saramura leneşă că frica pură şi disperarea îmi stimulau muşchii braţelor şi picioarelor, propulsându-mă tot mai în larg, cu o putere feroce cum nu credeam că posed. Am înaintat rapid prin marea care îşi ridica leneş cocoaşele; dar chiar şi aşa, eram uimit cât de departe reuşise ea să ajungă, iar când m-am oprit puţin, să calc apa, să-mi iau un punct de reper şi să văd unde era ea, am văzut, spre disperarea mea, că îşi continua înaintarea în largul oceanului, chititǎ s-ajungă în Venezuela. Am strigat o

[108] Nu vorbesc engleza (lb. spaniolă, în original).

dată, de două ori, dar a înotat mai departe.

— Sofia, întoarce-te! am strigat, dar parcă implorasem cerul liber.

Mi-am umplut plămânii cu aer, am înălţat o scurtă rugăciune divinităţii creştine – prima, după ani buni – şi mi-am reluat eroicul craul către sud şi către smocul ud de păr galben care se îndepărta. Deodată, pe neaşteptate, mi-am dat seama că începusem să câştig teren cu viteză dramatică; prin vălul de apă sărată de pe ochii mei, i-am văzut capul Sofiei devenind tot mai mare, tot mai aproape. Am înţeles că se oprise din înotat şi, în câteva secunde, eram lângă ea. Scufundată până la ochi, aproape, nu era chiar gata să se înece; dar privirea ei arăta ca a unei pisici încolţite, înghiţea apă şi, în mod clar, era la capătul puterilor.

— Nu! Nu! gâfâi ea, împingându-mă cu braţe slăbite.

Dar m-am repezit la ea, am apucat-o ferm de mijloc, din spate, şi i-am urlat, cu isterică necesitate:

— Gura!

Îmi venea să plâng de uşurare descoperind imediat că, odată ce-a fost în braţele mele, ea n-a opus rezistenţa pe care o preconizasem, ci s-a sprijinit de mine şi m-a lăsat să înot cu ea, încet, către mal, scoţând mici suspine dezolate, cu bulburuci pe obrazul meu şi pe la ureche.

De îndată ce am târât-o pe plajă, a căzut în patru labe şi a vomitat o jumătate de galon de apă de mare pe nisip. Apoi, tuşind şi scuipând, s-a întins cu faţa în jos, la marginea apei şi, parcă apucată de o criză de epilepsie, a început să tremure nestăpânit, zgâlţâită de o convulsie de deznădejde sfâşietoare, cum nu mai văzusem niciodată la o fiinţă omenească.

— Oh, Doamne, gemu ea, de ce nu m-ai lăsat să mor? De ce nu m-ai lăsat să mă înec? Am fost atât de *rea* – am fost îngrozitor de rea! De ce nu m-ai lăsat să mă înec?

Rămăsesem în picioare lângă trupul ei gol, neajutorat.

Plimbăreţul solitar de pe plajă pe care îl acostasem eu stătea leneş în apropiere şi ne privea. Am observat că era murdar de ketchup la gură; oferi un posomorât, abia auzit, sfat în spaniolă. Deodată, m-am prăbuşit lângă Sofia, conştient de cât de epuizat eram, şi mi-am trecut mâna moleşită pe spinarea ei goală. Ţin minte şi acum impresia tactilă din acel moment: conturul oaselor şirei spinării, cu fiecare vertebră simţită discret, întreaga lungime a acelui şarpe mişcându-se în sus şi-n jos, odată cu respiraţia ei chinuită. Începuse o ploaie fină şi caldă, ca o ceaţă care se condensa în picături pe obrazul meu. Mi-am lipit capul de umărul ei. Atunci am auzit-o spunând:

— Ar fi trebuit să mă laşi să mă înec, Stingo. Nimeni nu e mai josnic decât mine. Nimeni! Nimeni nu are atâta josnicie!

Dar, în cele din urmă, am reuşit s-o fac să se îmbrace şi am luat autobuzul înapoi spre Brooklyn şi Palatul Roz. Cu ajutorul unei cafele, s-a trezit în cele din urmă din beţie şi a dormit de la sfârşitul după-amiezii până seara. Când s-a trezit, era încă foarte nervoasă – amintirea acelui înot spre nicăieri în mod clar o răscolea –, dar chiar şi aşa, părea destul de liniştită, pentru cineva care mersese până la marginea abisului. Cât despre neplăcerile fizice, părea să nu fi suferit prea multe, deşi înghiţitul apei sărate îi provocase o criză de sughiţ şi, la câteva ore după aceea, tot mai izbucnea în câte un râgâit considerabil, deloc feminin.

Şi atunci – ei bine, Dumnezeu ştie că mă dusesem deja cu ea până în cele mai de jos tainiţe ale trecutului ei. Dar mă lăsase deopotrivă cu multe întrebări fără răspuns. Probabil că a simţit că nu exista cale de întoarcere la prezent dacă nu-şi curăţa conştiinţa, cum se spune, şi nu făcea lumină asupra lucrurilor pe care încă le ascundea de mine, ca şi (probabil) de ea însăşi. Astfel, în restul weekendului aceluia ploios, ea mi-a dezvăluit mai multe despre anotimpul ei în infern. (Mult mai multe, dar nu totul.

Exista o chestiune care rămânea îngropată în ea, în tărâmul celor de nerostit.) Iar eu am ajuns, în sfârşit, să discern contururile acelei „josnicii” care se ţinuse după ea fără cruţare de la Varşovia la Auschwitz şi de acolo pe străzile plăcute, burgheze, ale Brooklynului, urmărind-o ca un demon.

Sofia a fost arestată pe la mijlocul lunii martie, în 1943. Asta se întâmpla la câteva zile după ce Jozef fusese ucis de patrulele ucrainene. O zi cenuşie, cu rafale de vânt şi nori atârnând grei, încă având înfăţişarea crudă a iernii. Ea îşi amintea că era după-amiaza târziu. Când trenul electric rapid, cu trei vagoane, în care călătorea ea a pus frână, scârţâind, oprindu-se undeva la marginea Varşoviei, ea simţise ceva mai puternic decât o premoniţie. Era o certitudine – certitudinea că avea să fie trimisă într-un lagăr. Această străfulgerare tulburătoare i-a apărut în minte înainte ca agenţii Gestapoului – o jumătate de duzină sau mai mulţi – să se urce în vagon şi să le poruncească tuturor să coboare. Ştia că era *łapanka* – o razie – de care se temuse şi pe care o anticipase din clipa în care se oprise, cutremurându-se, vagonul ca de tramvai; ceva în neaşteptata şi grăbita frânare prevestea necazul. De asemenea, tot necaz se putea ghici şi în mirosul acru, metalic, al roţilor frânate pe şine, şi în modul în care, simultan, pasagerii care stăteau pe scaune şi cei din picioare, din trenul ticsit de lume, au fost proiectaţi în faţă, încercând nebuneşte să se agaţe ori să se ţină de ceva. Acesta nu era un accident, gândi ea, era poliţia germană. Şi-apoi a auzit comanda răstită: „*Raus*!”[109].

I-au găsit aproape imediat bucata de şuncă de patru kilograme. Stratagema ei – legase pachetul învelit în ziare de trupul ei, pe sub rochie, într-un mod care s-o facă să pară gravidă – era îndeajuns de perimată de acum încât să atragă mai cu seamă atenţia asupra ei decât să mai

[109] Afară! (lb. germană, în original).

păcălească pe cineva; o încercase totuşi îndemnată de femeia de la fermă, care-i vânduse preţioasa carne.

— Poţi măcar să încerci, îi spusese femeia. Cu siguranţă or să te prindă dacă or să te vadă că duci un pachet. Şi-apoi, arăţi şi te îmbraci ca o intelectuală, nu ca babele de la noi de la ţară. Asta o să-ţi fie de ajutor.

Dar Sofia nu prevăzuse *łapanka*, nici minuţiozitatea percheziţiei. Şi astfel, bruta de la Gestapo, împingând-o pe Sofia cu spatele de un zid umed de cărămidă, nu făcu niciun efort să-şi ascundă dispreţul pentru tertipul ei nătâng de polacă, scoţând un briceag din buzunarul hainei şi înfigând lama cu degajată, aproape familiară delicateţe în umflătura falsei burţi, şi rânjind. Sofia îşi amintea mirosul de brânză al răsuflării nazistului şi remarca lui când briceagul se adânci în coapsa a ceea ce fusese, până de curând, un porc mulţumit:

— N-ai putea să spui „au”, *Liebchen*?

Era incapabilă, în groaza ei, să scoată mai mult decât banalităţi oarecare, dar la strădaniile ei primi un compliment pentru germana ei curată.

Era sigură că urma să fie torturată, dar cumva a scăpat de asta. Nemţii păreau să fie prinşi într-o nemaipomenită harababură în ziua aceea; pretutindeni, sute de polonezi erau scoşi în stradă, înconjuraţi şi duşi la arest, astfel încât delictul pe care îl comisese ea (unul grav, contrabandă cu carne), dacă în alt moment s-ar fi lăsat cu un interogatoriu dintre cele mai aspre, a fost trecut cu vederea în confuzia generală. Dar în niciun caz n-au rămas neobservate, nici ea, nici şunca. La oribilul cartier general al Gestapoului – acea copie varşoviană cumplită a anticamerei infernului –, şunca zăcea desfăcută din pachet şi lucind rozalie pe biroul dintre ea, cu cătuşe la mâini, şi fanaticul ofiţer cu monoclu, care era aproape identic cu Otto Kruger şi care a vrut să ştie de unde obţinuse marfa aceea de contrabandă. Interpreta lui, o fată poloneză, fu apucată de un acces de tuse.

— Tu contrabandist est! zise el tare, în poloneza lui stâlcită.

Iar când Sofia îi răspunsese în germană, primise cel de-al doilea compliment pe ziua respectivă. Un zâmbet onctuos nazist cu toţi molarii la vedere, scos parcă drept dintr-un film hollywoodian din 1938. Însă nu era o glumă.

Nu ştiuse oare gravitatea faptei sale, nu ştiuse că orice fel de carne şi mai ales cea de calitate, cum era asta, era destinată Reichului? Cu o unghie lungă, desprinse o bucăţică mică de şuncă pe care şi-o băgă în gură. O mestecă. *Hochquälitatsfleisch*[110]. Vocea îi deveni deodată aspră, un mârâit. De unde luase ea o carne ca asta? Cine i-o furnizase? Sofia se gândise la biata femeie de la fermă, ştiind că pedeapsa o aştepta şi pe ea, şi trăgând de timp, răspunse:

— Nu era pentru mine, domnule, această carne. Era pentru mama, care locuieşte în capătul celălalt al oraşului. Este foarte bolnavă, are tuberculoză.

De parcă un astfel de sentiment altruist ar fi putut avea un cât de vag efect asupra caricaturii aceleia de nazist, care deja era asaltat de bătăi în uşă şi de un târâit intermitent de telefon. Ce nebunie de zi pentru nemţi şi pentru *łapanka* lor!

— Mă doare-n cot de maică-ta! zbieră el. Vreau să ştiu de unde ai carnea asta! Spune-mi imediat sau pun să te bată până spui!

Dar bătăile în uşă continuau şi un alt telefon începuse să sune; micul birou devenise celula unui nebun. Ofiţerul ţipă la un subordonat s-o ia pe căţeaua poloneză de-acolo – şi asta a fost ultima oară când Sofia i-a văzut şi pe el, şi pe şuncă.

Într-o altă zi poate că nici n-ar fi fost prinsă. Ironia acestei întâmplări o tortura neîncetat, în timp ce aştepta într-o celulă din arest, aproape complet întunecată, cu alţi zece

[110] Carne de calitate superioară (lb. germană, în original).

varşovieni de ambele sexe, niciunul cunoscut. Cei mai mulţi dintre ei – deşi nu toţi – erau tineri, de douăzeci şi de treizeci de ani. Ceva din purtările lor – probabil numai tăcerea lor încăpăţânată, mormântală – i-a spus că erau ilegalişti. Din AK – Armia Krajowa, Armata Teritorială. Atunci îi trecu deodată prin minte că, dacă ar fi aşteptat măcar o zi (aşa cum se plănuise) ca să facă drumul până la Nowy Dwór să ia carnea, nu s-ar fi aflat în vagonul acelui tren, despre care acum îşi dădea seama că fusese interceptat ca să-i prindă pe nişte membri din AK, deghizaţi în pasageri obişnuiţi. Aruncând o plasă mare pentru a prinde cât mai mulţi peşti cu putinţă, aşa cum făceau ei uneori, naziştii se aleseseră cu o plevuşcă pestriţă, peştişori mai mici, dar interesanţi, iar în ziua aceea făcuse şi Sofia parte dintre aceştia. Stând acolo, pe podeaua de piatră (era deja miezul nopţii), simţea că se înăbuşă de disperare, gândindu-se la Jan şi la Eva, rămaşi acasă fără nimeni să aibă grijă de ei. Pe culoarele din afara celulei, zarva şi agitaţia nu încetau o clipă, potenţate de un târşâit de picioare şi înghiontiri de corpuri, în timp ce închisoarea continua să se umple cu victimele raziei de peste zi. O dată, prin grilajul ferestruicii uşii, zărise pentru o fracţiune de secundă o faţă familiară, iar inima i se făcuse ca de plumb. Faţa şiroia de sânge. Aparţinea tânărului pe care îl cunoscuse numai după numele mic, Władysław; editorul unui ziar ilegalist, vorbise foarte puţin cu ea, în apartamentul Wandei şi al lui Jozef, de la etajul de dedesubt. Nu ştia de ce, dar în clipa aceea a fost sigură că asta însemna că şi Wanda fusese arestată. *Maica lui Dumnezeu*, şopti ea o rugăciune instinctivă şi simţise că se înmoaie toată, ca o frunză udă, la această revelaţie: şunca aceea (chiar şi lăsând la o parte faptul că fusese devorată de oamenii Gestapoului) fusese uitată, fără îndoială, iar soarta ei – oricare avea să fie aceasta – era strâns legată de soarta celorlalţi membri ai rezistenţei. Şi o astfel de soartă căzu asupra ei ca o neagră presimţire,

îndeajuns de copleşitoare ca să facă din „groază” doar un cuvânt benign şi prăfuit.

Sofia îşi petrecu noaptea fără să închidă un ochi. În celulă era frig şi întuneric ca într-un cavou, iar ea nu putea desluşi decât faptul că silueta umană – care fusese azvârlită înăuntru, lângă ea, în primele ore ale dimineţii – era o femeie. Şi când zorii s-au strecurat în celulă printre gratii, Sofia a fost şocată, deşi nu cu totul surprinsă, să vadă că femeia care dormita lângă ea era Wanda. În lumina palidă reuşi să observe, treptat, uriaşa rană de pe obrazul Wandei; era dezgustătoare, amintindu-i Sofiei de strugurii negri striviţi. Dădu s-o trezească, dar, gândindu-se mai bine, şovăi şi îşi retrase mâna; chiar atunci, Wanda se trezi şi gemu, clipi şi se uită drept în ochii Sofiei. Nu uitase niciodată expresia aceea de uluire de pe faţa stâlcită a Wandei.

— Zosia! exclamase ea îmbrăţişând-o. Zosia! Ce, Doamne iartă-mă, cauţi *tu* aici?

Sofia izbucnise în lacrimi, plângând cu atâta disperare şi nefericire pe umărul Wandei, că trecură minute lungi până să înceapă să îngaime ceva. Tăria răbdătoare a Wandei era consolatoare, ca de obicei; şoaptele ei liniştitoare şi bătăile încurajatoare pe omoplaţi erau deopotrivă de soră, de mamă şi de asistentă medicală; Sofia ar fi putut să doarmă buştean în braţele ei. Dar eră chinuită de anxietate şi, când îşi mai veni cât decât în fire, îi spuse pe nerăsuflate povestea arestării ei în tren. O spuse în doar câteva secunde. Îşi auzise cuvintele trecând dintr-unul într-altul într-un şuvoi continuu, conştientă de graba şi prescurtările, şi mistuitoarea ei nevoie de a ajunge la răspunsul întrebării, care literalmente îi răscolise măruntaiele în ultimele douăsprezece ore.

— Copiii, Wanda! Jan şi Eva. Sunt în siguranţă?

— Da, sunt în siguranţă. Sunt şi ei aici, pe undeva.

Naziştii nu i-au rănit. Au arestat pe toată lumea din casa

noastră – pe toată lumea, inclusiv pe copiii tăi. Au curăţat toată clădirea.

O expresie chinuită trecu peste trăsăturile ei puternice, sluţite acum de vânătăile îngrozitoare.

— Oh, Doamne, au arestat atât de multă lume în acţiunea de azi. Ştiam că nu va mai dura mult, după ce l-au ucis pe Jozef. E o catastrofă!

Cel puţin copiii nu vor păţi nimic. O binecuvânta pe Wanda, simţindu-se extrem de uşurată. Apoi nu se putu abţine: îşi plimbă degetele pe deasupra obrazului desfigurat, cu carnea oribil de explodată şi învineţită, dar n-o atinse, până la urmă retrăgându-şi mâna. Se trezi că plânge din nou.

— Ce ţi-au făcut, Wanda, draga mea? şopti ea.

— O gorilă de la Gestapo m-a îmbrâncit pe scări şi-apoi m-a călcat în picioare. O, nemer…

Îşi ridică ochii la cer, dar imprecaţia pe care în mod clar voia s-o rostească îi pieri pe buze. Nemţii fuseseră blestemaţi fără încetare şi de atâtea ori, încât şi cea mai murdară anatemă, oricât de inventivă, ar fi sunat insipid; era mai bine să nu mai zici nimic.

— Nu-i chiar aşa de rău, nu cred că mi-a rupt nimic. Pariez că arată mai rău decât se simte.

O luă pe Sofia în braţe, alinând-o ca pe un copil mic.

— Biată Zosia. Să cazi *tu* în capcana lor murdară!

Wanda! Cum ar fi putut Sofia să măsoare vreodată sau chiar să-şi definească simţămintele despre Wanda – emoţia aceea combinată, de iubire, invidie, neîncredere, dependenţă, ostilitate şi admiraţie? Erau atât de asemănătoare, în unele privinţe, şi totuşi atât de diferite. La început, ceea ce le atrăsese împreună fusese vraja muzicii, simţită de amândouă. Wanda venise la Varşovia să studieze canto la Conservator, dar războiul îi spulberase aceste năzuinţe, cum i le spulberase şi pe ale Sofiei. Când, din întâmplare, Sofia venise să locuiască în aceeaşi clădire cu

Wanda şi Jozef, prietenia le fusese consolidată de Bach şi Buxtehude, de Mozart şi Rameau. Wanda era o femeie înaltă, de constituţie atletică, cu braţe şi picioare băieţeşti, nu lipsite de graţie, şi cu păr roşu ca flacăra. Ochii erau limpezi, de un fascinant albastru-safir, cum Sofia nu mai văzuse niciodată. Faţa îi era o spuzeală de pistrui ca ambra. O bărbie cam prea proeminentă ştirbea impresia de frumuseţe adevărată, dar vivacitatea Wandei şi puternica lumină lăuntrică o transformau într-un mod spectaculos; radia, devenea toată numai flacără şi scântei (Sofia adesea se gândea la calificativul *fougueuse*[111]) ca părul ei.

Însă exista cel puţin o asemănare evidentă în educaţia Sofiei şi a Wandei: amândouă fuseseră crescute într-un mediu entuziast pentru germanism. De pildă, Wanda avea şi un nume transcendental germanic, Muck-Horch von Kretschmann – rezultatul naşterii ei dintr-un tată neamţ şi o mamă poloneză, în Łodz, unde influenţa nemţească asupra comerţului şi a industriei, în special cea textilă, fusese predominantă, dacă nu completă. Tatăl, un fabricant de ţesături ieftine de lână, o pusese să înveţe germana de mică; la fel ca şi Sofia, o vorbea fluent, fără accent, dar inima şi sufletul ei erau de poloneză. Sofia n-ar fi crezut că un patriotism atât de violent ar putea sălăşlui într-o inimă de om, chiar şi pe un meleag al inimilor care tresaltă de patriotism. Wanda era reîncarnarea tinerei Rosa Luxemburg, pe care o şi adora. Pomenea rar despre tatăl ei şi niciodată nu a încercat să explice de ce renegase atât de vehement partea germană din moştenirea ei; Sofia nu ştia decât că Wanda respiră, nutreşte şi visează la idealul unei Polonii libere – şi, mai radios încă, al unui proletariat polonez liber după război –, iar o astfel de pasiune o transformase într-una dintre cele mai temeinice membre ale comitetului rezistenţei. Era neobosită, fără frică, isteaţă – o adevărată instigatoare. Perfecţiunea cu care stăpânea

[111] Impetuos (lb. franceză, în original).

limba hoardelor cuceritorilor o făcea, bineînţeles, extrem de valoroasă în mişcarea clandestină pe lângă zelul ei şi celelalte calităţi. Şi tocmai pentru că ştia că şi Sofia, de asemenea, stăpânea germana încă din copilărie, dar refuza să-şi pună acest talent în slujba rezistenţei, fusese motivul pentru care, la început, Wanda îşi pierduse răbdarea cu ea şi mai târziu cele două prietene ajunseseră în pragul unei rupturi definitive. Căci Sofia se temea cumplit, agonizant, mortal de a se implica în luptele ilegaliste împotriva naziştilor, iar o astfel de neangajare i se părea Wandei nu doar lipsită de patriotism, ci şi un act de laşitate morală.

Cu vreo câteva săptămâni înainte de uciderea lui Jozef şi de razie, nişte membri ai Armatei Teritoriale capturaseră o camionetă a Gestapoului în oraşul Pruszków, nu departe de Varşovia. Camioneta conţinea o comoară nesperată de documente şi planuri, iar Wanda a putut să spună, de la prima privire, că dosarele acelea groase, voluminoase, conţineau lucruri secrete de foarte mare importanţă. Dar erau foarte multe şi trebuiau urgent traduse. Când Wanda i s-a adresat Sofiei cu rugămintea s-o ajute să traducă, Sofia din nou a fost incapabilă să spună da şi din nou se certaseră.

— Eu sunt socialistă, zisese Wanda, iar *tu* nu ai nicio opinie politică. Mai mult, eşti ca o evanghelistă. Personal, n-am nimic împotrivă. În alte vremuri decât acestea, n-aş fi avut decât dispreţ pentru tine, Zosia, dispreţ şi aversiune. Mai există încă prieteni de-ai mei care n-ar vrea să aibă nimic de-a face cu o persoană ca tine. Presupun că eu am crescut şi am depăşit faza asta. Urăsc rigiditatea stupidă a unora dintre camarazii mei. De asemenea, te îndrăgesc foarte mult, cum sunt sigură că-ţi dai seama. Prin urmare, nu încerc să fac apel la tine din motive politice sau ideologice. Tu oricum nu vrei să ştii de multe dintre acestea. Nu sunt eu exemplul tipic, dar *ei* nu sunt *deloc* tipul tău – şi-o ştii deja. Oricum, nu toată lumea din

mişcarea asta este motivată politic. Eu fac apel la tine *în numele umanităţii*. Nu încerc să invoc simţul *decenţei* tale, ci simţul tău personal de *fiinţă omenească* şi de *poloneză*.

La acest punct, cum făcea de obicei după vreuna dintre argumentaţiile Wandei, Sofia îi întorsese spatele fără să spună nimic. Se uitase pe fereastră, la Varşovia distrusă şi în gheara iernii, la clădirile distruse de bombe şi la maldărele de dărâmături acoperite cu linţoliul (nu e alt cuvânt mai potrivit) zăpezii sulfuroase şi năclăite de funingine – un peisaj care odinioară îi adusese în ochi lacrimi de durere, dar care acum îi evoca doar o apatie bolnavă, într-atât părea să fie doar unul dintre aspectele sordide ale tristeţii şi nefericirii unui oraş jefuit, temător, flămând, muribund. Dacă iadul ar fi avut suburbii, ar fi semănat cu oraşul acela pustiit. Îşi sugea gânditoare degetele rănite. N-avea voie la nici cea mai ieftină pereche de mănuşi. Munca fără mănuşi la fabrica de hârtie gudronată îi distrugea mâinile; un deget i se infectase urât şi o durea. Îi răspunse Wandei:

— Ţi-am mai spus şi ţi-o mai spun şi acum, draga mea, nu pot. N-am cum. Atâta tot.

— Şi din acelaşi motiv, bănuiesc?

— Da.

De ce nu putea accepta Wanda decizia ei ca finală, definitivă şi s-o lase în pace? Stăruinţa ei era înnebunitoare.

— Wanda, zise ea blând, nu vreau să subliniez problema mai mult decât e necesar. E jenant pentru mine să repet ceea ce ar fi trebuit să fie evident pentru tine, întrucât ştiu că, în esenţă, eşti o persoană perspicace. Dar în situaţia mea – o spun din nou – nu *pot* să risc, cu copiii…

— Sunt şi alte femei din Armata Teritorială care au copii, o întrerupse Wanda abrupt. De ce nu poţi să bagi asta la cap?

— Ţi-am mai spus şi înainte, eu nu sunt „alte femei” şi nu sunt în Armata Teritorială, replică Sofia, de data asta cu

exasperare. Eu sunt *eu*! Trebuie să fac aşa cum îmi dictează conştiinţa. *Tu* nu ai copii. Ţi-e uşor să vorbeşti. Eu nu pot primejdui vieţile copiilor mei. Duc şi-aşa un trai destul de greu.

— Mă tem că mi se pare foarte jignitor din partea ta, Zosia, să te consideri deasupra tuturor celorlalţi. Să nu fii în stare să-ţi sacrifici…

— Am sacrificat, zise Sofia cu amărăciune. Am pierdut deja un soţ şi un tată, iar mama e pe moarte, de tuberculoză. Cât mai trebuie să sacrific, pentru numele lui Dumnezeu?

Nu era de aşteptat ca Wanda să ştie de antipatia – să-i spunem indiferenţa – pe care o nutrise Sofia faţă de soţul şi de tatăl ei, de trei ani morţi şi zăcând în groapa comună de la Sachsenhausen; cu toate acestea, ceea ce spusese conţinea un dram de logică şi Sofia desluşi o moderaţie a tonului Wandei. Glasul ei căpătă o nuanţă aproape imploratoare.

— Dar n-ai fi neapărat într-o poziţie primejdioasă, înţelegi.

Zosia? Nu ţi s-ar cere să faci nimic cu adevărat riscant – nici pe departe ceva care să semene cu acţiunile camarazilor, nici măcar cu a mea. E nevoie doar de creierul tău, de cap. Sunt atât de multe lucruri, nepreţuite, pe care le-ai putea face cu ştiinţa ta de limbă germană. Să le monitorizezi transmisiunile pe unde scurte, să le traduci. Documentele astea, care au fost furate ieri, cu camioneta Gestapoului de la Pruszków. Hai să vorbim deschis despre problema asta, chiar acum. Valorează greutatea lor în aur, sunt sigură! E ceva la care pot da şi eu o mână de ajutor, desigur, dar sunt atât de multe, iar eu am o mie de alte lucruri pe cap. Nu vezi, Zosia, cât de incredibil de folositoare ne-ai putea fi dacă măcar ai primi câteva dintre acele documente aici, în absolută siguranţă – nimeni n-ar şti nimic.

Făcu o pauză şi reluă, pe un ton mai insistent:

— Trebuie să te răzgândeşti, Zosia. Devine de-a dreptul *indecent* din partea ta. Gândeşte-te la câte ai putea face pentru noi. Gândeşte-te la ţara ta! Gândeşte-te la Polonia!

Se lăsa seara. Din tavan, un mic bec pâlpâia lipsit de vlagă – din fericire, căci adesea nu aveau curent deloc. Încă din zori, Sofia manevrase stive întregi de hârtie gudronată şi acum îşi dădea seama că o durea spatele chiar mai tare decât degetul umflat şi infectat. Ca de obicei, se simţea murdară, îmbâcsită. Cu ochii obosiţi, care-o glodeau, se uita deprimată la peisajul oraşului, deasupra căruia soarele părea să nu mai arunce niciodată vreo rază. Căscă, epuizată, nemaiascultând vocea Wandei sau, mai precis, nemaiauzindu-i cuvintele, căci vocea devenise stridentă, scandată, inflamată, oratorică. Se întrebă unde era Jozef, dacă se afla în siguranţă. Ştia doar că urmărea pe cineva, în partea cealaltă a oraşului, cu letala sa coardă de pian încolăcită sub jachetă – un băiat de nouăsprezece ani, hotărât în misiunea lui aducătoare de moarte şi dreaptă răsplată. Nu era îndrăgostită de el, dar *ţinea* foarte mult la el; îi plăcea căldura trupului său în pat, lângă ea, şi de fiecare îi ducea grija până îl vedea întorcându-se. *Sfântă Maria*, *maică a Domnului*, gândi ea, će mai viaţă! Pe strada urâtă de dedesubt – cenuşie, cu hârtoape şi de nerecunoscut, ca un călcâi tocit de pantof vechi – un pluton de soldaţi nemţi tropăia, prin viforul aspru, cu gulerele mantalelor fluturând, cu puştile atârnate de umăr; cu indiferenţă, îi privi dispărând, trecând de colţ, pe o stradă unde ştia că o singură clădire bombardată o împiedica să vadă direct spânzurătorile publice, din oţel şi fier, de pe trotuar: la fel de funcţionale ca un cuier pe care vânzătorii de haine vechi îşi agăţau hainele de vânzare, de bara lor orizontală nenumăraţi cetăţeni ai Varşoviei se zvârcoliseră şi atârnaseră. Şi încă mai atârnau şi se zvârcoleau. *Hristoase*, *n-o să mai termine niciodată*?

Era prea sleită de puteri ca să mai încerce o glumă proastă, dar îi trecu prin minte, *aproape*, s-o întrerupă pe Wanda, să-i spună ceva pe care, în mod scandalos, îl purta în adâncul inimii: Singurul lucru care m-ar putea atrage în lumea voastră ar fi radioul acela. Aş asculta Londra. Dar nu veştile despre război. Nu veştile despre victoriile Aliaţilor, nici relatările despre riposta armatei poloneze, nici ordinele de la guvernul polonez din exil. Nimic din toate acestea. Nu, pur şi simplu, cred că mi-aş risca şi viaţa, cum faceţi voi, mi-aş da un braţ sau o mână, doar ca să-l mai ascult o dată pe Sir Thomas Beecham dirijând *Cosi fan tutte*[112]. Ce idee şocantă şi egoistă era – era conştientă de nemărginita neobrăzare a gândului de cum îi răsărise în minte –, dar n-avea ce face, asta simţea.

Pentru o clipă, o năpădi un val de ruşine pentru că gândise aşa ceva, ruşine pentru că fusese în stare să conceapă aşa ceva sub acelaşi acoperiş cu Wanda şi cu Jozef, aceşti doi oameni altruişti şi curajoşi, a căror abnegaţie pentru binele omenirii şi pentru compatrioţii polonezi, a căror îngrijorare pentru evreii vânaţi însemnau o repudiere a tuturor principiilor călăuzitoare ale tatălui ei. În pofida nevinovăţiei sale din prezent, ea se simţea totuşi pătată, murdărită prin asocierea cu tatăl ei, mai ales cu obsesia lui din ultimul an şi cu atrocele pamflet, astfel încât scurta prietenie cu aceşti devotaţi frate şi soră îi adusese o perioadă de binecuvântată purificare. Se înfiora puţin, iar febra ruşinii i se accentua, deveni mai fierbinte. Ce-ar fi zis ei dacă ar fi aflat despre profesorul Biegański sau ar fi ştiut că, de trei ani, Sofia purta asupra ei o copie a acelui pamflet? Şi pentru ce? *Pentru care motiv de nerostit*? Ca să-l folosească drept mică rezervă, un instrument de posibilă negociere cu naziştii, în caz că s-ar fi ivit ocazia, pe care

[112] Operă bufa de W. A. Mozart, dirijată la Covent Garden (1910) de ilustrul dirijor, impresar şi fondator al Orchestrei filarmonice din Londra (1932), Thomas Beecham.

însă nu şi-o dorea şi care-i repugna? Da, îşi răspundea ea, *da* – nu avea cum să tăgăduiască faptul acesta josnic şi dezonorant. Iar acum, când Wanda se înfierbântase iarăşi, vorbindu-i despre datorie şi sacrificiu, ea devenise atât de tulburată de micul ei secret că, pentru a-şi ţine firea în frâu, îl alungă din minte ca pe o rămăşiţă urât mirositoare. Ascultă din nou.

— Vine o vreme în viaţă când fiecare fiinţă omenească trebuie să se ridice şi să dea seama pentru faptele ei, spunea Wanda. Tu ştii ce persoană minunată te consider eu. Iar Jozef şi-ar da şi viaţa pentru tine!

Vocea ei se ridică acum, începând s-o zgârie pe nervi.

— Dar nu se mai poate să ne tratezi aşa. Trebuie să-ţi asumi responsabilitatea, Zosia. Trebuie să iei taurul de coarne, nu te mai poţi da pe după plop în felul ăsta, trebuie să iei o hotărâre!

Exact atunci, pe stradă, dedesubt, ea îi zări pe cei doi copii ai săi. Veneau încet, pe trotuar, vorbind cu însufleţire, trăgând de timp cum fac copiii mici de obicei. Câţiva trecători îşi croiră drum pe lângă ei, îndreptându-se spre casă, grăbiţi, în amurg; unul, un bărbat mai în vârstă, bine înfofolit împotriva vântului, se ciocni bădăran de Jan, care făcu un gest obscen în urma lui, apoi îşi reluă mersul lângă sora lui, adâncit în discuţia lor, explicând şi iar explicând. Se dusese s-o ia pe Eva de la lecţia de flaut – o întâmplare, câteodată chiar şi neprevăzută (depinzând de urgenţele zilei), ţinută într-un subsol, printre ţevi de canalizare, la vreo zece străzi depărtare. Profesorul, pe nume Stefan Zaorski, fusese flautist la Orchestra simfonică din Varşovia, iar Sofia fusese nevoită să se roage de el, cu şoşele şi momele, ca s-o primească şi pe Eva ca elevă; pe lângă banii pe care Sofia îi putea plăti, o sumă jalnică, existau prea puţine încurajări pentru ca un muzician lipsit de loc de muncă să dea lecţii în acest oraş dezolant şi lipsit de viaţă – existau alte căi (deşi majoritatea ilegale) de a-ţi câştiga

pâinea. Era serios atacat de artrită la ambii genunchi, ceea ce nu-i uşura deloc situaţia. Dar Zaorski, un bărbat încă tânăr şi burlac, făcuse o pasiune pentru Sofia (cum se întâmpla cu mulţi alţi bărbaţi, care, de cum o vedeau, se îndrăgosteau lulea) şi fără îndoială acceptase să fie profesor doar ca să aibă prilejul de a-şi delecta ochii, din când în când, cu vederea frumuseţii blonde. De asemenea, Sofia fusese energică, stăruitoare şi în cele din urmă convingătoare pentru Zaorski, lămurindu-l că n-o putea creşte pe Eva fără să-i dea cunoştinţe muzicale. Ar fi fost totuna cu a-i spune pur şi simplu nu vieţii însăşi.

Flautul. Flautul fermecat. Într-un oraş al pianelor distruse sau dezacordate, părea un instrument foarte potrivit pentru un copil ca să-l ajute să facă primii paşi în muzică. Eva era înnebunită după flaut şi, după vreo patru luni, Zaorski începuse s-o îndrăgească foarte mult pe micuţă, uluit de talentul ei natural, făcând mare caz de ea, de parcă ar fi fost un copil-minune (cum poate că ar fi fost), o altă Landowska, un alt Paderewski, un alt polonez oferindu-şi contribuţia la panteonul muzicii – şi, până la urmă, refuzase suma neînsemnată pe care Sofia era în stare s-o plătească. Zaorski apăruse şi el acum, în capul străzii, ca de nicăieri, surprinzător, ca un duh blond – un bărbat care părea pe jumătate mort de foame, şchiopătând, cu faţă roşcovană, cu părul de culoarea paielor de mătură şi cu o îngrijorare speriată în ochii lui spălăciţi. Puloverul de lână pe care-l purta, verde-fumuriu, era un mozaic de găuri de molii. Uluită, Sofia se aplecă mai mult spre fereastră. Generosul, nevroticul profesor în mod evident o urmărise pe Eva sau, mai bine spus, alergase cât putuse el după cei doi copii, grăbindu-se atâta cale dintr-un motiv sau o preocupare pe care Sofia n-ar fi putut s-o ghicească. Apoi, deodată, misiunea lui deveni limpede. Etern pasionatul pedagog venise şontâc-şontâc după Eva ca să corecteze sau să explice sau să detalieze ceva pe care i-l predase la ultima ei

lecţie – o chestiune de digitaţie sau de frazare – sau ce? Sofia nu ştia, dar era deopotrivă mişcată şi amuzată.

Deschise puţin fereastra, ca să spună ceva grupului de jos, acum strâns la intrarea clădirii de vizavi. Eva îşi purta părul strâns într-o codiţă. Îşi pierduse dinţii din faţă. Cum putea să mai cânte la flaut? se întrebă Sofia. Zaorski îi ceru

Kvei să deschidă cutia de piele şi să scoată instrumentul; îl flutură savant pe sub ochii fetiţei, fără să sufle în el, ci arătându-i un arpegiu fără sunete, numai din degete. Multă vreme, Sofia nu reuşi să audă nimic. Uriaşe umbre treceau pe cerurile iernii. Deasupra, o escadrilă de bombardiere Luftwaffe zumzăia asurzitor, îndreptându-se spre răsărit, spre Rusia, zburând foarte jos – cinci, zece, apoi douăzeci de maşinării monstruoase, proiectându-şi siluetele de vulturi pe cer. Treceau în fiecare după-amiaza, târziu, parcă după un program bătut în cuie, zgâlţâind toată casa cu vibraţiile lor. Vocea Wandei fu acoperită de mugetul lor. După ce avioanele trecură, Sofia se uită iar în stradă şi reuşi s-o audă pe Eva cântând, însă numai pentru o clipă. Muzica îi era cunoscută, dar n-o putea numi – Händel, Pergolesi, Gluck? – un tril complicat de nostalgie pătrunzătoare şi de miraculoasă simetrie. Zece note în total, nu mai mult, dar care făceau să răsune clopotele antifonice adânc în sufletul Sofiei. Ele îi vorbeau despre tot ceea ce fusese, despre tot ceea ce îşi dorise să fie – şi tot ce îşi dorea pentru copiii ei, în viitorul pe care li-l va hărăzi Dumnezeu, după voia Sa. Inima ei se pierdu în aceste adâncimi; simţi c-o lasă puterile, se clătină, pradă unei iubiri dureroase, mistuitoare. Şi în acelaşi timp o bucurie – o bucurie în mod inexplicabil delicioasă şi deopotrivă disperată – îi furnică pielea ca o văpaie răcoroasă.

Însă micuţa se opri, iar perfecta suită a notelor suflate se evaporă aproape la fel de curând cum începu.

— Minunat, Eva! îl auzi pe Zaorski spunând. Exact aşa!

Şi îl văzu pe profesor dându-le, întâi Evei, apoi lui Jan, o

mângâiere afectuoasă pe creştet, înainte de a se întoarce şi a porni, sacadat, în lungul străzii, spre pivniţa lui. Jan o trase de codiţă pe Eva, iar ea dădu un ţipăt.

— Încetează, Jan!

După care copiii o luară la fugă, năpustindu-se în holul de la intrarea în imobil.

— *Trebuie* să iei o hotărâre! o auzi pe Wanda repetând, insistent.

O vreme, Sofia rămase tăcută. La sfârşit, în urechi cu zgomotul copiilor tropăind şi urcând treptele, răspunse încetişor:

— Am hotărât deja, după cum ţi-am spus. *Nu vreau să mă amestec*. Vorbesc serios! *Schluss*![113]

Vocea i se ridicase la acest ultim cuvânt şi se întrebă de ce o spusese oare în germană.

— Schluss… aus! Sfârşit!

În cele aproape cinci luni care au urmat până la arestarea Sofiei, naziştii făcuseră un efort serios ca să se asigure că nordul Poloniei va deveni *Judenrein* – curăţat de evrei. Începând din noiembrie 1942 şi extinzându-se până în ianuarie următor, a fost instituit un program de deportare, potrivit căruia mai multe mii de evrei care trăiau în districtul de nord-est, Białystok, au fost înghesuiţi în trenuri şi expediaţi în lagărele de concentrare de prin toată ţara. Adunaţi în complexul feroviar din Varşovia, majoritatea acestor evrei din nord s-au trezit, în cele din urmă, la Auschwitz. Între timp, în Varşovia, acţiunea împotriva evreilor se mai domolise – cel puţin, în privinţa deportărilor masive. Că deportările din Varşovia fuseseră deja extensive, se poate vedea din câteva statistici ale epocii aceleia întunecate. Înainte de invazia germană din 1939 în Polonia, populaţia evreiască din Varşovia ajungea la aproape 450.000 de suflete – al doilea oraş din lume, după New York, cu cea mai mare concentraţie de evrei. Trei ani

[113] Am încheiat! Punct! (lb. germană, în original).

mai târziu, evreii care locuiau în Varşovia se ridicau la numai 70.000; cea mai mare parte pierise nu doar la Auschwitz, ci şi la Sobibór, Belzek, Chełmno, Maidanek şi, mai cu seamă, la Treblinka. Acest lagăr din urmă se afla într-o zonă pustie a ţării, la o convenabilă distanţă de Varşovia, şi, spre deosebire de Auschwitz, consacrat în mare măsură muncii forţate, Treblinka devenise un loc consacrat în exclusivitate exterminării. Foarte clar, nu fusese o întâmplare faptul că uriaşele „recolonizări" din ghetoul varşovian, care se petrecuseră în iulie şi august 1942 şi care lăsaseră cartierul acela ca o carcasă goală, coinciseseră cu înfiinţarea bucolicului lagăr de la Treblinka, şi a camerelor sale de gazare departe de ochii lumii.

În orice caz, din cei 70.000 de evrei care mai existau în oraş, aproximativ jumătate locuiau „legal" în ghetoul pustiit (chiar în momentul în care Sofia zăcea în închisoarea Gestapoului, mulţi dintre aceştia se pregăteau să moară ca martiri în răscoala din aprilie, peste numai câteva săptămâni). Cei mai mulţi din restul de 35.000 – locuitori clandestini ai aşa-numitului interghetou – se ascundeau, disperaţi, printre ruine, ca nişte animale hăituite. Nu era destul că erau urmăriţi de nazişti; îndurau şi necontenita spaimă de a fi trădaţi de criminalii „vânători de evrei" – prăzile lui Jozef – şi de alţi polonezi venali ca, de pildă, profesoara lui de literatură americană; şi se întâmpla chiar (nu o dată) ca trădarea lor să vină, prin artificii încurcate, de la evrei de-ai lor. Înspăimântător, cum îi spusese Wanda, în repetate rânduri Sofiei, fusese faptul că trădarea lui Jozef şi uciderea lui marcaseră breşa pe care o anticipaseră naziştii. Întreg detaşamentul acesta al Armatei Teritoriale – Doamne, ce trist! Dar, la urma urmelor, adăugase ea, nu s-ar fi putut spune că nu se aşteptau. Aşadar, era adevărat că din pricina evreilor ajunseseră cu toţii să fiarbă în aceeaşi oală.

Nu este lipsit de semnificaţie faptul că printre membrii

rezistenţei se aflau şi câţiva evrei devotaţi. Şi încă ceva: deşi Armata Teritorială, la fel ca membrii rezistenţei din oricare altă parte a Europei, avea şi alte preocupări în afară de salvarea şi de apărarea evreilor (într-adevăr, existau una sau două facţiuni ale partizanilor din Polonia care rămăseseră înverşunat antisemitice), deşi ajutorul acordat acestora, la modul general, se afla printre primele pe lista lor de priorităţi; aşadar, nu greşim spunând că, în parte, cel puţin din pricina eforturilor de a-i ajuta pe unii dintre aceşti evrei necontenit urmăriţi, veşnic în pericol de moarte, se întâmplase ca zeci şi zeci de luptători clandestini să fie rapid arestaţi şi ca Sofia, de asemenea – Sofia cea fără de pată, cea inaccesibilă şi neimplicată –, să fie, accidental, prinsă în capcană.

În cea mai mare parte a lunii martie, inclusiv în cele două săptămâni de detenţie a Sofiei în închisoarea Gestapoului, transportul evreilor din districtul Białystok la Auschwitz, tranzitând prin Varşovia, încetase temporar. Asta ar explica probabil de ce Sofia şi ceilalţi membri ai rezistenţei – acum în număr de 250 de arestaţi – nu fuseseră expediaţi imediat în lagăr; germanii, care întotdeauna gândeau practic, aşteptau să-şi grefeze noii prizonieri pe un transport mai masiv de carne omenească şi, de vreme ce niciun evreu nu mai era deportat din Varşovia, li s-a părut indicată o amânare. O altă problemă-cheie – întreruperea deportărilor evreilor din nord-est – se cere comentată; aceasta a fost legată, se pare, de construirea crematoriilor din Birkenau. De când fusese dat în folosinţă lagărul, crematoriul iniţial de la Auschwitz şi camerele sale de gazare serviseră drept principalul instrument de ucidere în masă pentru întregul lagăr. Cele dintâi victime ale sale au fost prizonierii de război ruşi. Construcţia ansamblului era de tip polonez: barăcile şi clădirile de la Auschwitz alcătuiseră nucleul banal al unei foste unităţi de cavalerie până când fuseseră confiscate de nemţi. Cândva, edificiul central scund şi

dezlânat, cu acoperişul lui de ardezie în pantă, fusese un depozit pentru legume, iar nemţii, evident, îl consideraseră arhitectura convenabilă scopului lor; uriaşa grotă subterană, unde odinioară erau îngrămădiţi napii şi cartofii, era perfect potrivită asfixierii în masă a prizonierilor, la fel cum şi încăperile anexe, pentru instalarea cuptoarelor de incinerare, păreau aproape anume construite. A mai fost nevoie doar să se adauge unui horn şi măcelarii putuseră începe.

Dar locul era prea strâmt pentru hoardele de osândiţi care începuseră să se reverse în lagăr. Deşi mai multe buncăre temporare pentru exterminare au fost clădite în mare grabă, în 1942, se ajunsese la o criză în ceea ce priveşte infrastructura de ucidere şi debarasare de cadavre, care nu putea fi remediată decât prin completarea noilor crematorii imense de la Birkenau. Nemţii – sau, mai precis, sclavii lor evrei şi creştini – munceau din greu în iarna aceea. Primul dintre aceste patru gigantice cuptoare de incinerare a fost pus în funcţiune la o săptămână după arestarea Sofiei de către Gestapo şi al doilea, cu doar opt zile mai târziu – la câteva ore de la sosirea ei la Auschwitz, pe întâi aprilie. Părăsise Varşovia pe 30 martie. În ziua aceea, ea, Jan şi Eva şi 250 de membri ai rezistenţei, inclusiv Wanda, fuseseră suiţi într-un tren în care se aflau deja 1.800 de evrei, trimişi, în sfârşit, din Małkinia, un lagăr de tranzit din nord-estul Varşoviei, unde se afla ce mai rămăsese din populaţia evreiască a districtului Białystok. În afară de evrei şi de luptătorii din Armata Teritorială, în tren se mai afla şi un contingent de polonezi – cetăţeni din Varşovia de ambele sexe, în jur de vreo 200 – care fuseseră arestaţi de Gestapo într-una dintre spasmodicele, dar nemiloasele lor *łapanka*, victimele în acest caz fiind vinovate de nimic mai mult decât de ghinionul crunt de a fi surprinşi pe strada nepotrivită la ora nepotrivită. Sau, cel mult, natura vinovăţiei tuturor acestora era de natură

ipotetică, dacă nu chiar iluzorie. Printre ghinionişti se afla şi Stefan Zaorski, pentru că nu avea permis de muncă; el deja îi mărturisise Sofiei că presimţea că va avea mari necazuri. Sofia a rămas interzisă când a aflat că şi el fusese arestat. Îl zărise de la distanţă, la închisoare, şi doar o dată în tren, dar nu izbutise să se apropie să stea de vorbă cu el, în înghesuiala aceea de trupuri asudate şi în pandemoniul acela. Al lor fusese unul dintre cele mai aglomerate transporturi care ajunsese la Auschwitz în ultima vreme. Chiar mărimea acestui transport este, probabil, un indiciu de cât de dornici erau nemţii să îşi folosească noile cuptoare de la Birkenau. Printre aceşti evrei nu s-a făcut niciun fel de selecţie ca să-i separe pe cei care ar fi putut fi trimişi la muncă şi, chiar dacă nu era ieşit din comun ca un întreg transport să fie exterminat, măcelul în acest caz ar trebui să fie notat, probabil, ca reprezentând zelul nemţilor de a exploata şi de a se mândri cu cel mai nou, cel mai mare şi cel mai rafinat instrument din tehnologia uciderii: toţi cei 1.800 de evrei au fost trimişi la moarte în acţiunea de inaugurare a Crematoriului II. Niciun suflet dintre toţi aceştia nu a scăpat de gazarea imediată.

Deşi Sofia fusese extrem de sinceră cu mine în privinţa vieţii ei din Varşovia, a arestării ei şi a timpului petrecut în închisoare, a devenit curios de reticentă cu privire la deportarea la Auschwitz şi sosirea ei acolo. La început, am crezut că era din pricina ororii faptului în sine şi n-am greşit, dar abia mai târziu aveam să aflu adevăratul motiv al tăcerii sale, al şovăielii aceleia – cu siguranţă, nu mi-a trezit bănuieli la momentul respectiv. Dacă paragrafele de dinainte, cu toate statisticile din ele par să aibă o calitate abstractă sau statică, este din pricină că am încercat să recreez, la atâţia ani distanţă, un fundal mai amplu pentru evenimentele în care Sofia şi ceilalţi au fost participanţi neajutoraţi, folosind date care cu greu ar fi putut fi disponibile altcuiva decât celor profesional preocupaţi de

acel an de demult, care a urmat sfârşitului războiului. Am meditat mult de atunci. M-am întrebat adesea ce-ar fi fost în mintea profesorului Biegański, dacă ar fi trăit, când ar fi aflat că soarta fiicei sale şi, mai ales, a nepoţilor săi n-a fost decât un efect colateral, totuşi în strânsă legătură, al îndeplinirii visului pe care îl împărtăşiseră el şi idolii lui naţional-socialişti: lichidarea evreilor. În pofida veneraţiei sale pentru Reich, profesorul avusese mândrie de polonez. De asemenea, trebuie să fi fost şi extraordinar de perspicace în problemele care ţineau de putere. E greu de înţeles cum putuse fi atât de orb la faptul că uciderea în masă a evreilor europeni de către nazişti avea să coboare ca o ceaţă sufocantă şi asupra compatrioţilor săi – un popor urât cu atâta ferocitate, că numai urgenţa celeilalte un purtate evreilor a stat pavăză împotriva nimicirii sale totale. Ura faţă de polonezi, bineînţeles, îl condamnase şi pe profesor. Dar obsesia aceasta a lui trebuie să-l fi orbit în multe privinţe şi este o ironie că – deşi polonezii şi ceilalţi slavi nu au fost următorii pe lista celor care trebuiau exterminaţi – el n-a putut să prevadă că această ură grandioasă nu putea decât să adune în miezul ei distructiv, ca pilitura de metal atrasă de un magnet atotputernic, nenumărate mii de victime care nu purtau insigna galbenă. Sofia mi-a spus odată – în timp ce continua să-mi dezvăluie diverse fragmente din viaţa ei de la Cracovia, pe care iniţial le ţinuse sub tăcere – că oricât de mult dispreţ autoritar ar fi nutrit profesorul pentru ea, adorarea celor doi nepoţei ar fi fost necondiţionată, sinceră, completă. E imposibil să emit ipoteze despre reacţia acestui om chinuit dacă ar fi trăit să-i vadă pe Jan şi pe Eva căzând în acel abis întunecat pe care imaginaţia sa îl concepuse pentru evrei.

Îmi voi aminti totdeauna de tatuajul Sofiei. Mica excrescenţă urâtă, ca un şir de urme minuţioase ale unor dinţi pe antebraţul ei, era singurul detaliu din înfăţişarea ei care – în seara în care am văzut-o prima oară la Palatul Itoz

– instantaneu mi-a sădit în minte ideea eronată că era evreică. În vaga şi neinformata mitologie a epocii aceleia, supravieţuitorii evrei şi acest înjositor marcaj erau indisolubil legaţi. Dar, dacă aş fi ştiut pe atunci despre metamorfoza suferită de lagăr în timpul cumplitelor două săptămâni pe care le-am descris mai sus, aş fi înţeles că tatuajul avea o legătură importantă şi directă cu marcajul Sofiei deopotrivă cu evreii, deşi ea nu era evreică. A fost aşa… Ea şi ceilalţi neevrei au primit o clasificare care, în mod paradoxal, i-a scos dintre cei imediat sortiţi morţii. A intervenit aici o chestiune birocratică revelatoare. Tatuarea prizonierilor „arieni" a fost introdusă numai în ultima perioadă din martie, iar Sofia trebuie să fi fost printre primii ne-evrei sosiţi care au primit marcajul. Dacă la prima vedere ar putea părea de neînţeles, redefinirea politicii e uşor de explicat: era rezultatul imediat al pornirii generatorului morţii. Cu „soluţia finală" odată începută şi cu evreii expediaţi în grupuri satisfăcător de numeroase către camerele de gazare, n-ar mai fi fost nevoie de numerotarea lor. Himmler dăduse ordinul ca toţi evreii să moară, fără excepţie. Luându-le locul în lagăr, acum *Judenrein*, arienii erau cei tatuaţi pentru identificarea lor – sclavi murind încet, agonizant de încet, de celelalte feluri de moarte. Aşa a fost cu tatuajul Sofiei. (Sau cel puţin acestea au fost liniile generale ale planului original. Dar, cum se întâmplă de obicei, planul avea să se schimbe încă o dată; ordinele aveau să fie contramandate. Apăruse conflictul dintre pofta de a ucide şi nevoia de mână de lucru. La sosirea în lagăr a evreilor nemţi, la sfârşitul acelei ierni, se decretase că toţi prizonierii apţi fizic – femei şi bărbaţi – aveau să fie desemnaţi muncii forţate. Astfel, în societatea morţilor vii din care ajunsese să facă parte şi Sofia, evreii şi ne-evreii erau amestecaţi.)

Şi a fost apoi întâi aprilie, Ziua Păcălelilor. A poantelor cu

peşti. *Poisson d avril*[114]. În poloneză, ca şi în latină: *Prima Aprilis*. De fiecare dată când i-a venit rândul acestei zile, de-a lungul anilor din recentele decenii, eu am asociat data cu Sofia, ceea ce mi-a dat un fior de adevărată durere ori de câte ori am fost expus acelor mici, drăgălaşe şi naive trucuri puse la cale de copiii mei („Păcăleală de întâi aprilie, tati!"); blândul *pater familias* care sunt, de obicei atât de îngăduitor, devin atunci zbârlit ca un arici. Urăsc Ziua Păcălelilor de întâi aprilie, la fel cum urăsc Dumnezeul iudeo-creştin. Aceea este ziua care a marcat sfârşitul călătoriei Sofiei şi, după mine, gluma proastă are mai puţin legătură cu această coincidenţă mai degrabă banală cât cu faptul că, la numai patru zile după aceea, un ordin de la Berlin adresat lui Rudolf Höss stipula că niciun prizonier care nu era evreu nu trebuia să mai fie trimis la camerele de gazare.

Multă vreme, Sofia a refuzat să-mi dea amănunte despre sosirea ei sau probabil că fragilul ei echilibru interior, pur şi simplu, nu-i îngăduia s-o facă – şi probabil că are aceeaşi importanţă. Dar chiar înainte de a afla întregul adevăr despre ceea ce i s-a întâmplat ei, am fost capabil să reconstitui o imagine tulbure asupra evenimentelor din ziua aceea – o zi pe care analele o descriu drept prematur călduroasă, înmugurind verde primăvăratic, în care ferigile se deschideau, forsiţia îmbobocea, aerul era curat şi soarele strălucea. Cei 1.800 de evrei au fost rapid urcaţi în dube şi duşi la Birkenau, o operaţiune care a durat primele două ore de după prânz. Cum am mai spus, nu s-a făcut nicio selecţie; bărbaţi, femei, copii, apţi şi sănătoşi – toţi au murit. La scurt timp după aceea, ca apucaţi de aceeaşi

[114] Literal, „peşte de aprilie" - deşi tradiţia folosirii peştelui nu este clară, în Franţa există (din secolul al XVI-lea) obiceiul să agăţi un peşte de hârtie pe spatele celui pe care vrei să-l păcăleşti (să-l iei în râs), strigând totodată „Păcăleală!"; obiceiul a fost preluat şi de alte ţări, deşi n-a fost importat şi peştele.

dorinţă de a scăpa de toate victimele care erau la îndemână, ofiţerii SS de pe peron au trimis un vagon plin (respectiv cu 200 de suflete) de membri ai rezistenţei la camerele de gazare. Şi aceştia, de asemenea, au plecat în dube, lăsând în urma lor probabil vreo cincizeci dintre camarazii lor, printre care şi Wanda.

Aici a intervenit o curioasă întrerupere în şirul procedurilor, o aşteptare care a durat până târziu, după-amiaza. În cele două vagoane încă pline, pe lângă cei rămaşi din grupul rezistenţei s-au aflat şi Sofia, Jan şi Eva, împreună cu gloata zdrenţăroşilor polonezi care fuseseră capturaţi în ultima razie din Varşovia. Întârzierea s-a prelungit încă vreo câteva ore, până spre seară. Pe peron, SS-iştii – ofiţeri, medici învăţaţi, gardieni – păreau să fiarbă în sucul propriu al unei nehotărâri. Ordine de la Berlin? Contraordine? E lesne de închipuit nervozitatea lor. Nu contează însă. În cele din urmă a devenit limpede că SS-iştii deciseseră să-şi continue lucrarea, dar de data asta aplicând selecţia. Subofiţerii au poruncit să se dea jos toată lumea din vagoane şi să se alinieze apoi în şiruri. Apoi i-au luat în primire doctorii. Procesul de selecţie a durat aproape o oră. Sofia, Jan şi Wanda au fost trimişi în lagăr. Aproape jumătate dintre deţinuţi fuseseră selectaţi pentru acest statut. Printre cei care au fost sortiţi morţii în Crematoriul II de la Birkenau s-au aflat profesorul de muzică, Stefan Zaorski, şi eleva acestuia, flautista Eva Maria Zawistowska, care, într-o săptămână şi ceva, ar fi împlinit opt ani.

Capitolul 13

Trebuie să schiţez acum o nouă scenă, o vinietă pe care îl m-am străduit s-o readuc la viaţă din revărsarea amintirilor Sofiei în timp ce stătea de vorbă cu mine, în weekendul acela de vară. Mă tem că îngăduitorul cititor nu va realiza imediat măsura în care această măruntă amintire ne-ar da o idee despre Auschwitz, dar ne-o dă, după cum se va vedea. Dintre toate străduinţele Sofiei de a face lumină în trecutul ei confuz, aceasta rămâne, ca schiţă sau fragment, una dintre cele mai stranii şi tulburătoare.

Locul este iarăşi Cracovia. Timpul – anul 1937, începutul lui iunie. Personajele sunt Sofia, tatăl ei şi cineva care n-a mai apărut până acum în naraţiunea de faţă: doctorul Walter Dürrfeld din Leuna, de lângă Leipzig, unul dintre directorii de la I.G. Farbenindustrie[115]

acel *Interessengemeinschaft* sau concern industrial de proporţii, greu de imaginat şi-n zilele noastre, de un prestigiu şi o importanţă suficiente pentru ca mintea profesorului Biegański să se înfierbânte de o exaltare ameţitoare. Ca să nu mai vorbim de doctorul Dürrfeld însuşi, căruia, datorită specialităţii sale academice – legislaţia internaţională în privinţa patentelor industriale –, profesorul îi cunoaşte bine reputaţia de mare magnat al industriei germane. L-am înjosi gratuit pe profesor subliniind prea îngroşat atitudinea linguşitoare pe care o manifesta uneori în faţa demonstraţiilor germane de forţă şi de eficacitate dacă i-am face portretul în timp ce se poartă ca un măscărici servil în prezenţa lui Dürrfeld; la urma urmelor, are şi el propria-i reputaţie de ilustru cercetător şi expert în domeniul său. Este, de asemenea, un om uşor

[115] Mare companie chimică germană, cunoscută drept lider printre firmele industriale care au folosit forţa de muncă a prizonierilor din lagărul de la Auschwitz.

adaptabil la orice mediu social. Sofia vede clar că este peste măsură de încântat să se afle în faţa acestui titan, în carne şi oase, însă dorinţei lui de a se face plăcut îi lipseşte doar un strop pentru a deveni de-a dreptul jenantă. Întâlnirea lor nu are un scop profesional, este doar un prilej de socializare şi destindere. Dürrfeld şi soţia se află într-o călătorie de vacanţă prin Europa de Est şi o cunoştinţă comună din Düsseldorfo autoritate în domeniul patentelor, asemenea profesorului – a aranjat această întrevedere prin poştă, cu o droaie de telegrame urgente. Din pricina agendei încărcate, Dürrfeld nu le putea acorda prea mult timp, nu putea fi vorba nici măcar de a lua prânzul împreună; o scurtă vizită, de agrement, pe la universitate, mai precis pe la vestitul ei Collegium Maius[116], apoi una pe castelul Wawel[117] cu tapiseriile lui, o pauză pentru o ceaşcă de ceai, poate încă o excursie mică prin apropiere, dar atâta tot. După-amiaza petrecută într-o companie agreabilă, apoi la vagonul de dormit, spre Wroclaw. Profesorul tânjea după o întâlnire cât mai îndelungată, dar trebuia să se mulţumească şi cu doar cele patru ore.

Frau Dürrfeld era indispusă: un puseu uşor de *der Durchfall*[118] o determină să rămână în camera lor de la Hotel Francuski. Când ceilalţi trei s-au aşezat să-şi soarbă ceaiul de după-amiaza, după ce coborâseră de pe meterezele castelului Wawel, profesorul şi-a cerut scuze, înfierând cu probabil prea multă acreală calitatea proastă a apei din Cracovia şi şi-a exprimat, cu puţin prea mult sentiment, regretul că n-a zărit-o decât o clipită pe Frau Dürrfeld înainte ca ea să fi urcat, grăbită, în cameră. Dürrfeld dădea amabil din cap, în timp ce Sofia se foia

---

[116] Cea mai veche clădire universitară din Cracovia, făcând parte din complexul Jagellonian, construită în 1400.

[117] Castel renascentist, construit în Cracovia, în secolul al XVI-lea, de regele polon Sigismund cel Bătrân.

[118] Diaree (lb. germană, în original).

stingherită. Ştia că, mai târziu, profesorul îi va cere ei ajutorul pentru a reconstitui dialogul de acum, pe care avea să-l consemneze în jurnal. Mai ştia că fusese adusă forţat la această întâlnire din două motive decorative: mai întâi, pentru că e trăsnet – după cum se spunea în filmele americane din anul acela –, dar mai ales pentru că poate demonstra ilustrului oaspete, acestui energic cârmaci al comerţului, prin prezenţa, ţinuta şi limbajul ei, modul cum fidelitatea faţă de principiile culturii şi educaţiei germane este capabilă de a produce (chiar şi într-un mediu periferic, învechit şi slav) o fermecătoare *Fräulein*, căreia nici cel mai fanatic susţinător al purităţii rasei din tot Reichul nu i-ar putea reproşa ceva. Sofia continuă să se simtă foarte jenată, rugându-se ca discuţia – atunci când va deveni serioasă, dacă va deveni – să evite politica nazistă; tocmai începuse să i se facă greaţă de atitudinea extremistă şi de evoluţia opiniilor rasiste ale profesorului, nemaiputând răbda să asculte şi să fie obligată, din datorie, să se facă ecoul acelor imbecilităţi periculoase.

Însă nu are de ce să-şi facă griji. Asupra culturii şi afacerilor – nu a politicii – e îndreptată mintea profesorului, care conduce cu mult tact conversaţia. Dürrfeld ascultă, cu un zâmbet vag schiţat pe faţă. Politicos şi atent, este un bărbat atrăgător şi zvelt, la vreo patruzeci şi cinci de ani, cu pielea sănătoasă şi rozalie şi cu unghii incredibil de îngrijite (remarcă Sofia detaliul), părând aproape lăcuite, manichiurate, cu vârfurile terminate în semiluni ivorii. Are o ţinută impecabilă, iar costumul său bine croit, de flanelă de culoarea cărbunelui – stofă englezească, fireşte –, prin contrast, face ca hainele tatălui ei, largi, dintr-o stofă lucioasă cu dunguţe, să pară fără speranţă de lipsite de gust şi demodate. Ţigările oaspetelui, observă Sofia, sunt tot britanice, Craven A. În timp ce-l ascultă pe profesor, ochii lui au o expresie amuzată, plăcută, întrebătoare. Sofia se simte vag – ba nu, chiar puternic – atrasă de el. Se

trezeşte roşind, îşi simte obrajii în flăcări. Tatăl ei răspândeşte acum pe deasupra mesei aşchii scânteietoare ca diamantele de informaţie istorică, subliniind efectul culturii şi tradiţiei germane asupra oraşului Cracovia şi, de fapt, asupra întregii Polonii de sud. Cât de îndelungată şi statornică a fost această influenţă! Nici nu mai trebuie spus (deşi profesorul o spune) că, până nu demult, Cracovia a fost sub o benefică stăpânire austriacă timp de trei sferturi de veac – *natürlich*, dr. Dürrfeld ştie asta, dar ştie oare şi că oraşul e aproape unic în Europa de Est prin faptul că are propria sa constituţie, numită chiar şi astăzi „drepturile de la Magdeburg” şi întocmită pe baza legilor medievale formulate în oraşul Magdeburg? Şi-atunci se mai miră cineva că întreaga comunitate poartă adânc pecetea culturii şi legislaţiei germane, în spirit pur german, în aşa măsură încât şi acum mai găseşti la cetăţenii Cracoviei impulsul permanent de nutri un devotament pasionat pentru limba care, după cum spunea Von Hofmannsthal [119](sau Gerhart Hauptmann[120]?), e cea mai glorios expresivă de la greaca veche încoace?

Deodată, Sofia îşi dă seama că profesorul îşi îndreaptă tirul asupra ei. Până şi fiica lui, aici de faţă, continuă el, micuţa Zosia, a cărei educaţie n-a fost, poate, dintre cele mai cuprinzătoare, vorbeşte atât de fluent, încât stăpâneşte perfect nu numai *Hochsprache*, germana literară predată la şcoală, dar şi *Umgangsprache*, germana vorbită, ba, mai mult, ar putea imita, pentru a-i face plăcere doctorului, aproape orice accent situat între aceşti doi poli.

Urmează câteva minute jenante (pentru Sofia) când, la îndemnul stăruitor al tatălui său, trebuie să rostească o propoziţie aleasă la întâmplare în diferite dialecte germane.

---

[119] Poet şi dramaturg austriac (1874-1929), cunoscut pentru colaborarea sa cu compozitorul Richard Strauss.

[120] Dramaturg german (1862-1946), laureat al Premiului Nobel pentru Literatură, în 1912.

Un şiretlic mimetic pe care l-a deprins cu uşurinţă încă de când era mică şi pe care profesorul l-a exploatat cu multă plăcere totdeauna de atunci. Este unul dintre lucrurile răutăcioase cu care o necăjeşte din când în când. Sofia, care e oricum foarte timidă, urăşte să fie pusă să se dea în spectacol pentru Dürrfeld, dar, cu un zâmbet strâmb şi stingherit, se supune, folosind pe rând, la porunca tatălui ei, dialectul şvab, apoi cadenţa leneşă din Bavaria, apoi tonul unui locuitor din Dresda, apoi din Frankfurt, urmat imediat de sonorităţile germanei nordice, ale unui saxon din Hanovra, pentru ca, în final – conştientizând că ochii au început să-i trădeze disperarea – să imite un localnic din Schwartzwald.

— *Entzükend*! aude ea glasul lui Dürrfeld, acompaniat de un râs încântat. Fermecător! Absolut fermecător!

Şi înţelege că Dürrfeld, captivat de interpretarea ei, dar intuindu-i în acelaşi timp stânjeneala, a pus capăt, cu mult Lact, demonstraţiei. Se simte Dürrfeld ofensat de tatăl ei? Sofia nu poate spune. Dar aşa speră. Papa, papa! *Du bist ein*[121]... *Oh*, *merde*[122]...

Îşi stăpâneşte cu greu exasperarea, dar reuşeşte să-şi menţină treză atenţia. Subtil, ferindu-se să pară iscoditor, profesorul a trecut la următorul subiect drag inimii sale: industria şi comerţul, mai ales industria germană şi comerţul german, şi puterea îmbătătoare pe care o confereau aceste domenii impetuos dezvoltate astăzi. Îi câştigă uşor încrederea lui Dürrfeld: cunoştinţele profesorului despre structura comerţului mondial sunt exhaustive, enciclopedice. Ştie când să abordeze un subiect, când să-l evite cu diplomaţie, când să-l atace frontal, când să fie discret. N-a pomenit deloc de Führer. Primind, poate cu exagerată recunoştinţă, trabucul cubanez fin, lucrat manual, pe care i-l oferă Dürrfeld, îşi exprimă

[121] Eşti un... (lb. germană, în original)

[122] O, rahat... (lb. franceză, în original)

prinosul de admiraţie pentru o realizare recentă a Germaniei. A citit recent despre ea într-un ziar financiar din Zürich, la care este abonat. Este vorba despre contractul, proaspăt încheiat de I.G. Farbenindustrie cu Statele Unite, de a exporta o mare cantitate de cauciuc sintetic. Ce splendidă reuşită a Reichului! exclamă profesorul – şi în acel moment Sofia observă că Dürrfeld, care părea a nu se lăsa uşor de flatat, surâde totuşi cordial şi începe să vorbească un pic mai însufleţit. S-ar zice că-l încântase capacitatea profesorului de a sesiza partea practică a subiectului, pentru care se înflăcărează şi el, aplecându-se peste masă şi, pentru prima dată, folosindu-se de mâinile-i cu frumoasa manichiură pentru a susţine un aspect, apoi altul şi altul. Sofia nu le poate urmări până la capăt detaliile ezoterice, aşadar se apucă să-l privească pe Dürrfeld dintr-o perspectivă exclusiv feminină: e *într-adevăr* atrăgător, îşi spune ea, apoi, cu o boare de ruşine, îşi alungă din minte acest gând. (Căsătorită, mamă a doi copii, cum se poate!)

Acum, evident făcând eforturi să se stăpânească, Dürrfeld e apucat de o învolburată mânie lăuntrică; nodurile degetelor de la o mână i s-au albit, atât de tare strânge pumnul, buzele i-au devenit livide, crispate. Abia ţinându-şi furia în frâu, vorbeşte despre imperialism, despre *Die Engländer* şi *die Holländer*, despre conspiraţia ţărilor mari şi bogate de a impune şi de a controla într-o asemenea măsură preţurile pe piaţa cauciucului natural, încât să-i alunge pe toţi ceilalţi posibili concurenţi. Şi mai au obrazul să acuze trustul I.G. Farben de practici monopoliste! Ce altceva am fi putut face? spune el cu o voce tăioasă, caustică, surprinzătoare pentru Sofia, după mieroasa stăpânire de sine anterioară. Nu-i de mirare că am uimit lumea cu reuşita aceasta! Cât timp britanicii şi olandezii sunt unicii stăpâni în Malaysia şi Indiile de Est şi fixează în mod criminal preţuri astronomice pe piaţa mondială, ce altceva ar fi putut face Germania decât să-şi folosească

spiritul inventiv tehnologic pentru a crea un substitut sintetic, care nu numai că este economic, durabil şi elastic, dar este şi…

— Rezistent la petrol!

Poftim! Profesorul i-a luat lui Dürrfeld cuvintele din gură. Exact, rezistent la petrol! Şi-a făcut bine tema, şiretul profesor, în a cărui memorie s-a întipărit remarcabilul fapt că tocmai rezistenţa la petrol a noului produs sintetic îl face atât de revoluţionar şi-i dă măsura valorii şi a atractivităţii lui. Încă o linguşire care e foarte aproape să-şi facă efectul: Dürrfeld zâmbeşte binevoitor la adresa priceperii profesorului. Dar, cum se întâmplă adesea, tatăl Sofiei nu ştie când să se oprească. Îmbăţoşându-se uşor sub umerii albiţi de mătreaţă ai vestonului cu dunguliţe, începe să-şi dea aere, murmurând termeni ca „nitril”, „Buna-N”, „polimerizarea hidrocarburilor”. Germana lui curge ca mierea – dar acum Dürrfeld, dat la o parte cu dreapta lui mânie la adresa englezilor şi olandezilor, se cufundă din nou în detaşarea de dinainte, privindu-l cu sprâncenele arcuite pe emfaticul profesor şi cu o expresie vag iritată şi plictisită.

Totuşi, oricât de ciudat, când e în vervă, profesorul reuşeşte să fie fermecător. Uneori e în stare să se salveze. La fel se întâmplă şi de data asta, în timpul călătoriei spre marea mină de sare de la Wieliczka, la sud de Cracovia, când ei trei stau unul lângă altul pe bancheta din spate a limuzinei hotelului, un Daimler vechi, dar foarte îngrijit, mirosind a lac de lemn, iar disertaţia temeinic documentată a profesorului despre industria poloneză a sării şi istoria ei milenară este captivantă, strălucitoare, absolut deloc plicticoasă. Se foloseşte de acelaşi talent care l-a ajutat să devină un conferenţiar fascinant şi un orator de vibrantă intuiţie. Nu mai este deloc pompos şi înfumurat. Numele regelui care a fondat mina de la Wieliczka – Bolesław cel Ruşinos – stârneşte pentru o clipă amuzamentul; două, trei

glume piperate, înserate la locul potrivit, îl fac pe Dürrfeld să se simtă iar în largul său. Dürrfeld se lasă pe spate şi Sofia este atrasă de el tot mai mult; ce puţin seamănă cu un atotputernic industriaş german, gândeşte ea. Îi aruncă o privire piezişă şi rămâne impresionată de lipsa lui de aroganţă şi tulburată de un soi de căldură, nedefinită şi vulnerabilă, din el – să fie doar un soi de singurătate? În afara oraşului, toată regiunea e înverzită, păduri cât vezi cu ochii, fremătând, şi pajişti luxuriante pe care strălucesc florile de câmp – primăvara poloneză în deplina ei voluptate. Dürrfeld laudă peisajul cu încântare sinceră. Sofia îi simte apăsarea braţului lipit de al ei, ceea ce îi dă fiori îngheţaţi care îi fac pielea din dreptul lui ca de găină. Încercă – fără succes, pe bancheta înghesuită – să se tragă mai la o parte. Tremură puţin, apoi se liniştеşte.

Dürrfeld s-a destins şi se poartă acum atât de firesc, încât se simte dator chiar să rostească o vagă scuză: nu trebuia să le permită englezilor şi olandezilor să-l tulbure în aşa hal, spune el pe ton domol profesorului, iertată-i fie izbucnirea, dar nu încape îndoială că practicile lor monopoliste, manipularea furnizării unui produs natural cum este cauciucul, pe care lumea întreagă ar trebui să-l primească în mod echitabil, sunt abominabile. Un locuitor al Poloniei, ţară lipsită, ca şi Germania, de posesiuni bogate pe alte continente, putea aprecia acest fapt aşa cum se cuvine. În mod sigur, nu militarismul, nu dorinţa oarbă de a cuceri (lucruri imputate calomnios anumitor naţiuni – Germaniei, da, fir-ar să fie, *Germaniei*!) fac spectrul teribil al războiului foarte posibil, ci această *lăcomie*. Ce ar trebui să facă o naţiune ca Germania, când – deposedată de coloniile care i-ar fi putut servi pentru un propriu Straits Settlements[123], privată de echivalentul unei Sumatrę proprii sau al unui Borneo – înfruntă o lume ostilă, la hotarele căreia mişună corsarii internaţionali şi profitorii? Moştenirea

[123] Numele colectiv pentru coloniile britanice din Asia de Sud-Est.

Versailles-ului! Da, *ce* să facă? Păi, trebuie să devină *nemaipomenit* de creativă. Trebuie să-şi fabrice din haos *propria* substanţă – totul! – cu mâinile ei şi cu însuşi geniul ei şi apoi, cu spatele lipit de zid, să se confrunte cu o liotă de inamici. Micul discurs ia sfârşit. Profesorul radiază şi chiar aplaudă.

Mai departe, Dürrfeld tace. În ciuda înfierbântării de adineauri, este foarte calm. N-a vorbit cu furie sau tulburare, ci cu o elocinţă potolită, concisă, degajată, iar Sofia se trezeşte mişcată de cuvintele auzite şi de convingerea fermă pe care o transmiteau. În politică şi în afacerile internaţionale, ea nu e decât o naivă, dar suficient de isteaţă s-o recunoască. N-ar putea spune ce o tulbură mai mult, ideile lui Dürrfeld sau prezenţa lui fizică – poate amândouă laolaltă –, dar simte că tot ceea ce a spus are o motivaţie cinstită, din inimă: negreşit, nu are nimic din nazistul tipic, obiectul atâtor pamflete furioase scrise de măruntele grupări liberale şi radicale din universitate. Poate că *nu* este nazist – gândeşte ea, cu optimism –, deşi un bărbat atât de sus-pus trebuie să fie membru al partidului. Da? Nu? De fapt, nu contează. Acum e sigură de două lucruri: de senzaţia erotică plăcută, neaşteptată, tulburătoare care o asaltează şi de faptul că erotismul însuşi îi umple sufletul de acelaşi simţ al pericolului dulceag şi delicat, pe care-l mai încercase o dată, de mult, când era copil, la Viena, în vârful înfricoşătoarei roţi din parcul de distracţii Prater – pericol în acelaşi timp delicios şi aproape de nesuportat. (Totuşi, chiar în clipa în care o inundă emoţia, i se strânge fără voie inima, amintindu-şi dezastruoasa scenă casnică, despre care ştie că-i oferea acum libertatea, justificarea de a se lăsa pradă unei asemenea dorinţe electrizante: silueta soţului ei, în halat de casă, stând în uşa dormitorului lor întunecat, cu numai o lună în urmă. Şi cuvintele lui Kazik, la fel de sfâşietoare ca o crestătură rapidă a unui cuţit de bucătărie pe pielea

obrazului: „Trebuie să-ţi vâri asta în capul tău cel prost, poate chiar mai prost decât spune tatăl tău că e. Dacă nu mai sunt capabil de sex cu tine, aceasta se-ntâmplă, mă-nţelegi, nu din pricina lipsei mele de virilitate, ci pentru că aproape totul la tine, mai ales corpul tău, mă lasă absolut rece… Nu mai suport nici măcar mirosul patului tău”.)

Mai târziu, lângă intrarea în mină, unde amândoi îşi plimbă privirile peste un lan de orz inundat de soare, ale cărui tulpiniţe verzi se unduiesc în valuri mici sub vânt, Dürrfeld o întreabă despre ea. Îi răspunde că e… casnică, soţie de cadru universitar, dar că studiază pianul şi speră ca peste un an sau doi să-şi poată continua studiile la Viena. (Pentru moment, sunt singuri şi stau unul lângă celălalt, apropiaţi. Sofia nu-şi aminteşte să-şi mai fi dorit vreodată cu atâta ardoare să rămână singură cu un bărbat. Momentul a fost făcut posibil de un mic impas – o tăbliţă anunţând că sunt interzise vizitele, mina fiind închisă pentru reparaţii, ceea ce l-a făcut pe profesor ca, după o cascadă de scuze către Dürrfeld, să se îndepărteze în mare grabă, spunându-le să-l aştepte şi declarând că, administratorul fiind o cunoştinţă de-a lui, era sigur că va rezolva problema.) El îi spuse că arată foarte tânără. O fată! Era greu de crezut, mai zice, că era mama a doi copii. Ea îi răspunse că se căsătorise de foarte tânără! El îi spuse că şi el avea doi copii. „Sunt familist”. Remarca pare glumeaţă, ambiguă. Pentru prima oară, ochii li se întâlnesc, privirea lui se contopeşte cu a ei; şi este plină de neprefăcută admiraţie, privirea aceasta, iar ea se întoarce iute cu spatele, simţind împunsătura unei vinovăţii adulterine. Se îndepărtează câţiva paşi, îşi pune mâna streaşină la ochi şi se întreabă, cu voce tare, unde s-o fi dus taică-său. Îşi aude tremurul din gât şi o altă voce din adâncul conştiinţei îi spune că mâine-dimineaţă va trebui să se ducă la biserică, la slujbă. De peste umărul ei, glasul lui o întreabă dacă a fost vreodată în Germania. Da, îi răspunde ea, într-o vară,

cu mulţi ani în urmă, a stat la Berlin. Într-o vacanţă a tatălui ei. Era doar o copilă. Adăugă că i-ar face multă plăcere să mai călătorească o dată prin Germania, să vadă mormântul lui Bach din Leipzig – şi se opreşte, ruşinată, întrebându-se de ce naiba spusese asta, deşi nutreşte, într-adevăr, de multă vreme, dorinţa secretă de a pune un buchet de flori pe mormântul lui Bach. În râsul lui blând găseşte însă înţelegere. Leipzig, oraşul meu natal! Fireşte, îi spune el, o să putem face şi asta dacă veniţi. Am putea vizita toate marile altare ale muzicii. Ea tresare, în sinea ei – „am putea", „dacă veniţi". Să înţeleagă oare că e o invitaţie? Delicată, chiar cu dublu sens – totuşi o invitaţie? îşi simte tâmplele zvâcnind şi schimbă grăbită subiectul, încercând să se distanţeze cu prudenţă. Avem foarte multă muzică bună în Cracovia, zice ea, toată Polonia e plină de muzică minunată. Vă cred, încuviinţează el, dar nu ca Germania. Dac-ar veni, ar putea s-o ducă la Bayreuth – îi place Wagner? – sau la marile festivaluri Bach, sau să-i asculte pe Lotte Lehmann, pe Kleiber, Gieseking, Furtwängler, Backhaus, Fischer, Kempff... Vocea lui pare un murmur melodic senzual, ademenitor, flirtând politicos, dar scandalos şi (spre marea ei deznădejde) insuportabil de excitant. Dacă-i place Bach, de bună seamă că-l apreciază şi pe Telemann. *Vom* bea un pahar în amintirea lui la Hamburg! Şi-a lui Beethoven, la Bonn! Şi exact în clipa aceea, nişte paşi grăbiţi, împrăştiind pietrişul, anunţă întoarcerea profesorului, care bolboroseşte încântat: „Sesam, deschide-te!". Sofia aproape că aude cum i se dezumflă inima, bătând ca bolnavă. Tatăl meu, gândeşte ea, este tot ce nu poate fi muzica...

Şi cam asta (din cât mi-a dezvăluit în rememorările ei) e totul. Impresionantul castel subteran de sare, pe care ea l-a vizitat adesea şi care poate că este sau poate că nu este, cum pretinde profesorul, una dintre cele şapte minuni ale Europei făurite de mâna omului, nu-i atât o deziluzie în

sine, cât mai degrabă un spectacol care nu reuşeşte, pur şi simplu, să i se impună în atenţie, atât de tare a răscolit-o acest inexprimabil ce-o-fi-fost – această subită pasiune – care a lovit-o dintr-odată, incendiind-o, ca un trăsnet, făcând-o să se simtă slăbită şi un pic suferindă. Nu mai îndrăzneşte

să-şi încrucişeze privirea cu Dürrfeld, deşi se mai uită o dată, pe furiş, la mâinile lui; de ce i s-or fi părând atât de fascinante? Iar acum, în timp ce coboară cu ascensorul şi apoi pornesc într-o plimbare prin imperiul acela alb şi sclipitor al cavernelor boltite, al culoarelor labirintice şi al transepturilor avântate – o catedrală răsturnată, un monument îngropat, dedicat veacurilor de trudă omenească, plonjând ameţitor prin abisul infernului –, Sofia îşi interzice să se mai gândească atât la prezenţa lui Dürrfeld, cât şi la prelegerea peripatetică ţinută de tatăl ei, pe care a mai auzit-o, oricum, de zeci de ori. Abătută, se întreabă cum poate cădea pradă, atât de uşor, unei emoţii deopotrivă prosteşti şi atât de devastatoare. Va trebui să-l alunge ferm din mintea ei pe bărbatul acesta. Da, să-l alunge din minte… *Allez*!

Şi asta a şi făcut. A povestit, mai târziu, cum îl şterse pe Dürrfeld atât de eficace din gândurile ei, încât, după plecarea lui şi a soţiei lui din Cracovia – la numai o oră sau două după vizita la mina Wieliczka –, nu i-a mai tulburat niciodată memoria, n-a rămas nici măcar în zona cea mai îndepărtată a conştiinţei ca o născocire romantică. Acesta fusese, poate, rezultatul unei puteri inconştiente a voinţei, poate se întâmplase din pricină că-şi dăduse seama de inutilitatea speranţei într-o revedere. Ca o piatră căzând într-un puţ fără fund din mina Wieliczka a dispărut şi el din amintirea ei – încă un flirt nevinovat, pus între coperţile prăfuite ale unui album de fotografii pe care nu-l mai deschizi… Totuşi, după şase ani, l-a mai văzut o dată, când rodul pasiunii şi al dorinţei lui Dürrfeld – cauciucul sintetic –

şi locul acestuia în matricea istoriei făcuseră ca acest magnat corporatist să devină stăpânul uriaşului complex industrial al firmei Farben, cunoscut sub numele de I.G.-Auschwitz. Iar când s-au revăzut acolo, în lagăr, întâlnirea a fost chiar mai scurtă şi mai impersonală decât cea de la Cracovia. Totuşi, din cele două ocazii separate, Sofia a rămas cu două impresii puternice, în mod semnificativ legate una de alta. Anume: în timpul plimbării făcute într-o după-amiază de primăvară, în compania unuia dintre cei mai influenţi antisemiţi polonezi, nici admiratorul ei, Walter Dürrfeld, nici gazda lui nu pomenise vreun cuvânt despre evrei. Şase ani mai târziu, aproape tot ce a auzit din gura lui Dürrfeld era în legătură cu evreii şi condamnarea lor la nefiinţă.

În acel lung weekend petrecut în Flatbush, Sofia nu mi-a vorbit despre Eva decât ca să-mi spună, în câteva cuvinte, ceea ce am aşternut deja pe hârtie: că fusese ucisă la Birkenau chiar în ziua sosirii lor acolo.

— Eva a fost luată de lângă mine şi n-am mai văzut-o niciodată.

N-a mai făcut niciun alt comentariu, iar eu, fireşte, nu puteam şi nici n-am încercat să insist: era, pe scurt, un lucru teribil şi informaţia asta, pe care mi-o împărtăşise într-un mod atât de nepăsător, în treacăt, m-a lăsat fără grai. Şi azi mă mir de detaşarea Sofiei. S-a întors repede la povestea despre Jan, care supravieţuise selecţiei iniţiale şi care, după cum aflase peste câteva zile din veştile care circulau printre deţinuţi, fusese azvârlit în acea enclavă a disperării cunoscute sub numele de Lagărul copiilor. N-am putut decât să presupun, din ceea ce mi-a povestit despre primele şase luni petrecute la Auschwitz, că durerea şi şocul provocate de moartea Evei o aruncaseră într-o asemenea suferinţă, încât ar fi fost distrusă dacă nu l-ar fi avut pe Jan şi n-ar fi trebuit să se gândească la supravieţuirea lui; faptul că băieţelul mai era încă în viaţă,

chiar dacă nu era lângă ea, şi nădejdea că într-o bună zi se va întâmpla şi minunea să-l zărească îi fuseseră un sprijin suficient în fazele incipiente ale coşmarului. Gândurile i se concentrau, aproape fără excepţie, asupra băiatului şi frânturile de informaţii pe care reuşea, din când în când, să le primească despre el – că e destul de sănătos, că trăieşte încă – îi aduceau consolarea uşoară şi cu efect anestezic care o ajuta să traverseze infernala existenţă care o aştepta în fiecare nouă dimineaţă.

Dar Sofia, aşa cum am arătat mai devreme şi cum îi explicase şi ea lui Höss, în ziua stranie când între ei se înfiripase o intimitate repede spulberată, făcea parte din elita deţinuţilor selecţionaţi, fiind deci „norocoasă" în comparaţie cu majoritatea celorlalţi nou-sosiţi în lagăr. La început fusese repartizată într-o baracă unde, dacă evenimentele şi-ar fi urmat cursul normal, ar fi îndurat, cu certitudine, acea moarte-în-viaţă precis calculată, scurtă, destinată celor mai mulţi dintre tovarăşii ei de suferinţă. (Povestind despre asta, Sofia îmi reprodusese cuvântarea de bun venit rostită de *Hauptsturmführerul* SS Fritzeh şi este poate de folos să repet, cuvânt cu cuvânt, ce-au spus amândoi: „Îmi amintesc exact cuvintele lui. A zis: «Aţi venit într-un lagăr de concentrare, nu într-un sanatoriu, şi există o singură cale de ieşire – în sus, pe hornul cuptorului». A mai spus: «Oricui nu-i place asta poate încerca să se atârne de gard. Pentru evreicele din acest grup, dacă există, nu aveţi dreptul de a trăi mai mult de două săptămâni». Apoi a spus: «Sunt printre voi călugăriţe? Ca şi preoţii, aveţi o lună. Toate celelalte, trei luni»„. La numai douăzeci şi patru de ore de la sosire, Sofia era pe deplin conştientă că e condamnată la moarte; n-a fost nevoie decât ca Fritzeh să confirme acest lucru în limbajul lui de SS-ist.) Dar, după cum i-a explicat mai târziu lui Höss, în episodul narat de mine ceva mai devreme, un ciudat lanţ de evenimente – atacul unei lesbiene asupra ei, în baracă, bătaia, intervenţia

unei şefe de sector prietenoase – făcuse ca ea să fie distribuită la serviciul de stenografi-translatori şi să fie instalată în altă baracă, unde, pentru moment, scăpase de moartea prin uzură lentă a lagărului. Şi, desigur, după scurgerea a încă şase luni, o altă ocazie norocoasă îi adusese avantajele şi relativa linişte asigurate de chiar casa Höss. Dar, mai întâi, avusese o întâlnire cu probleme. Cu numai două-trei zile înainte de a fi chemată să locuiască sub acoperişul comandantului, Wanda – care rămăsese în toată perioada aceasta întemniţată în una dintre cuştile de nedescris de la Birkenau şi nu se mai întâlnise cu Sofia din ziua aceea de aprilie, când sosiseră amândouă în lagăr – aranjă să ajungă până la Sofia şi, cu un torent tumultuos de informaţii, îi umplu sufletul de speranţa că va putea găsi o cale de a-l salva pe Jan, îngrozind-o, totodată, cu pretenţii de aşa natură, încât era sigură că nu va avea curajul să le îndeplinească.

— Va trebui să lucrezi pentru noi tot timpul cât vei sta în cuibul ăla de viespi, îi şoptise Wanda, într-un colţ întunecos al barăcii. Nici nu-ţi dai seama ce şansă nemaipomenită este asta. Este exact ceea ce aştepta rezistenţa, minunea pentru care se ruga, să aibă pe cineva ca tine într-o asemenea poziţie! Trebuie să fii numai ochi şi urechi, în fiecare clipă. Ascultă-mă, draga mea, e foarte important să ne dai de ştire despre tot ceea ce se întâmplă: rotaţii de personal, modificări de politică, transferuri ale porcilor de frunte SS-işti – toate sunt informaţii nepreţuite. E firul de care atârnă viaţa lagărului. Ştiri despre război! Orice poate zădărnici propaganda lor infectă! Nu vezi că nu ne-a mai rămas nimic altceva, în gaura asta de iad, decât principiile morale? Un aparat de radio, de pildă, ar fi o comoară! Fireşte, şansele tale de a pune mâna pe vreunul sunt practic nule, dar, dacă ai putea şterpeli un radio, să ascultăm Londra, ar face cât salvarea a mii şi mii de vieţi.

Wanda era bolnavă. Înfiorătoarea rană de pe obraz

căpătată la Varşovia nu se mai vindecase. În sectorul femeilor de la Birkenau, condiţiile erau cumplite şi bronşita cronică de care suferea de când se ştia devenise acută, aprinzându-i obrajii cu o roşeaţă alarmantă, atât de intensă, încât avea culoarea părului ei ca focul său, mai precis, ca groteştile smocuri care-i mai rămăseseră din el. Cu un amestec de groază, durere şi vinovăţie, Sofia avu intuiţia fulgerătoare că atunci o vedea pentru ultima oară pe această fată curajoasă, hotărâtă, luminoasă ca o flacără.

— Mai pot să stau doar câteva minute, zise Wanda.

Trecu brusc de la poloneză la o germană rapidă, colorată, vulgară, şoptindu-i Sofiei că ajutoarea şefei de coloană care-şi făcea de lucru prin preajmă, o boarfă varşoviană cu faţa slută, chiar era cum arăta: o iscoadă, un şobolan trădător, în continuare, îi împărtăşi Sofiei, în linii generale, planul cu Lebensborn, străduindu-se s-o facă să înţeleagă că, oricât de nesăbuit i s-ar fi părut, acest plan era, poate, singurul mijloc de a-l salva pe Jan din infernul lagărului. Va fi nevoie însă de foarte multă iscusinţă, adăugase ea, va fi nevoie de o sumedenie de lucruri faţă de care ştia că Sofia nu putea nutri, instinctiv, decât oroare. Se întrerupse, zguduită de o tuse spastică, dureroasă şi chinuitoare, apoi reluă:

— De-ndată ce am auzit zvonurile despre tine, am vrut să te văd. La noi se află totul. Mi-am dorit atât de mult să te întâlnesc, toate lunile astea de când suntem aici, dar acum, cu noul post primit de tine, a devenit absolut obligatoriu să te caut. Am riscat totul pentru a ajunge să te văd – dacă mă prind, mă termină! Dar, până la urmă, în groapa asta cu şerpi nu poate fi vorba de risc, pentru că n-ai nimic de câştigat. Îţi spun încă o dată şi trebuie să mă crezi: Jan e bine, atât cât te poţi aştepta, în condiţiile de aici. Da, nu o dată, ci de trei ori l-am văzut prin gard. Nu vreau să te amăgesc, e numai piele şi os, ca şi mine… E groaznic în Lagărul copiilor – totul e groaznic la Birkenau –, dar să-ţi

mai spun ceva: pe copii nu-i lasă chiar să moară de foame, ca pe ceilalţi. Nu ştiu de ce, nu pentru că i-ar mustra conştiinţa. Odată am reuşit să-i strecor nişte mere. N-o duce foarte rău, poate supravieţui. Haide, draga mea, dă-i drumul şi plângi, ştiu că e îngrozitor, dar să nu renunţi niciodată la speranţă. Şi trebuie să-ncerci să-l scoţi de-aici până nu vine iarna. Acum, ideea asta cu Lebensborn poate suna bizară, dar treaba chiar există – am văzut făcându-se aşa ceva la Varşovia, îţi aduci aminte de copilul soţilor Rydzón? – de-asta îţi spun că trebuie să faci o încercare să fie folosit proiectul ăsta ca să-l trimită pe Jan în altă parte. Da, ştiu cât de mare e pericolul să-l pierzi definitiv dacă-l trimit în Germania, dar cel puţin va supravieţui şi va fi sănătos, nu înţelegi? Sunt mari şanse să-i dai de urmă după aceea, nici războiul ăsta nu poate dura o veşnicie! Ascultă, totul depinde de felul relaţiei ce se va stabili între tine şi Höss. Atât de multe depind de asta, Zosia dragă, nu doar ce va fi cu Jan şi cu tine, ci şi cu noi toţi. Trebuie să-l *foloseşti* pe bărbatul ăsta, să-l influenţezi – veţi locui sub acelaşi acoperiş. Foloseşte-te de el! Măcar de data asta trebuie să uiţi de îngâmfata ta moralitate creştină şi să-ţi pui sexul la bătaie. Să mă ierţi, Zosia, dar dă-i un futai bun şi-o să-ţi mănânce din palmă. Ascultă, serviciul de informaţie al luptătorilor clandestini ştie totul despre omul ăsta, aşa cum a aflat şi despre Lebensborn. Höss nu e decât un birocrat suspicios, care moare de poftă după un trup de femeie, dar n-o arată, fierbe sub capac. Foloseşte-te de pofta lui! Şi foloseşte-l şi pe el! N-o să-l deranjeze cu nimic dacă va face ca un copil polonez să fie primit în programul ăla, ba chiar va fi o faptă bună pentru Reich! Iar dacă te culci cu

Höss, nu înseamnă colaborare, ci spionaj – coloana a cincea[124]! Trebuie să storci de la maimuţoiul ăsta tot ce-ţi

[124] Numele agenţilor, diversionişti sau sabotori, infiltraţi în rândurile duşmanilor; în al Doilea Război Mondial, aşa se numea agentura nazistă care opera în diferite ţări.

poate da. Pentru numele lui Dumnezeu, Zosia, asta-i şansa ta! Ce faci tu în casa aia poate însemna totul pentru noi, ceilalţi, polonezi şi evrei şi tot mănunchiul nenorocit de suferinzi care a fost adunat în lagărul ăsta – *totul*. Te implor, nu ne dezamăgi!

Timpul se scursese. Wanda trebuia să plece. Înainte de asta însă îi mai dădu Sofiei câteva ultime instrucţiuni verbale. Despre Bronek, de pildă. În casa comandantului avea să întâlnească un servitor bun la toate, numit Bronek. El avea să fie o legătură crucială între casă şi rezistenţa din lagăr. Deşi pe faţă era un pion neghiob al SS-iştilor, nu era chiar lingăul şi lacheul lui Höss, cum părea din pricina nevoii de a fi primit în casă. Höss avea încredere în el, Bronek era polacul preferat al comandantului; dar sub masca de om simplu, în aparenţă servil şi îndatoritor, exista o inimă de patriot care dovedise că se putea pune bază pe el în anumite misiuni, cu condiţia să nu solicite prea multă inteligenţă sau să fie prea complexe. Adevărul era că avea un creier de găină, dar isteţ – redus la starea de legumă de încredere de experimentele medicale care distruseseră capacitatea de gândire. Nu putea iniţia nimic, dar era un instrument gata să execute. Polonia să trăiască! De fapt, zicea Wanda, Sofia ar fi putut descoperi că Bronek era atât de bine pus la adăpost în rolul lui de hamal docil, inofensiv, care din punctul de vedere al lui Höss nu putea fi decât în afară de orice bănuială – şi tocmai în asta constau deopotrivă frumuseţea şi natura crucială a acestei funcţii de agent activ al clandestinităţii şi de intermediar. Încredete în Bronek, a mai zis Wanda, şi foloseşte-l dacă poţi. Acum, Wanda trebuia să plece şi, după o lungă îmbrăţişare înlăcrimată, se dusese – lăsând-o pe Sofia şovăitoare şi deznădăjduită, cu sentimentul că nu era potrivită…

Aşa ajunsese Sofia să petreacă acele zece zile sub acoperişul comandantului – perioadă culminând cu acea zi nebunească, plină de anxietate, pe care şi-o amintea atât

de bine şi pe care deja am descris-o: o zi în care încercarea ei ineficace, dar hotărâtă de a-l seduce pe Höss nu a condus la posibilitatea de a-l elibera pe Jan, ci doar la promisiunea dureroasă, dar totuşi dulce, de a-şi vedea o dată copilul în carne şi oase. (Şi întrevederea asta ar fi putut să fie prea scurtă ca s-o poată îndura.) O zi în care eşuase mizerabil, printr-o combinaţie de panică şi uitare, să pună pe tapet proiectul Lebensborn în faţa comandantului, pierzând prin urmare şansa de a-i sugera mijloace legale de a se ocupa de scoaterea lui Jan din lagăr. (*Doar dacă*, gândi ea, în timp ce cobora scările spre pivniţă, în seara aceea, doar dacă va reuşi să-şi adune minţile şi să fie în stare să-i prezinte planul ei a doua zi dimineaţă, când Höss promisese să-i aducă băieţelul în biroul lui pentru revedere.) Fusese, de asemenea, ziua în care la toate spaimele şi nefericirile ei se adăugase povara aproape insuportabilă a unei noi provocări şi responsabilităţi. Şi, patru ani mai târziu, într-un bar din Brooklyn, ea vorbea despre ruşinea disperată care încă o mai copleşea când îşi amintea cum acea provocare şi responsabilitate o îngroziseră şi, în cele din urmă, o învinseseră. Acesta a fost supremul episod întunecat din confesiunea ei către mine şi miezul a ceea ce numea ea, fără încetare, „josnicia” ei. Iar eu am început să înţeleg că „josnicia” asta depăşea cu mult – mi se părea mie – ceea ce era vinovăţia nelalocul ei pentru efortul stângaci de a-l seduce pe Höss sau chiar deopotrivă de stângacea ei încercare de a-l manipula prin pamfletul tatălui ei. Am început să înţeleg cum, printre alte atribute, răul absolut paralizează la modul absolut. În cele din urmă, şi-a continuat Sofia povestirea cu durere, eşecul ei se redusese la adunătura aia de metal, sticlă şi plastic, ieftină şi banală, totuşi copleşitor de importantă – radioul pe care Wanda crezuse că Sofia nu va avea niciodată incredibila şansă de a-l fura. Şi cu aceasta îşi spulberase şansele definitiv…

La etajul de sub cel care servea drept anticameră pentru

mansarda lui Höss se afla o odăiţă ocupată de Emmi, fiica mijlocie a comandantului, dintre cele cinci odrasle, în vârstă de unsprezece ani. Sofia trecuse prin faţa uşii camerei de multe ori, în drumurile sale spre sau de la birou, şi observase că uşa era lăsată adesea deschisă – nimic neobişnuit, de fapt, reflectase ea, după ce-ţi dădeai seama că furtişagul în gospodăria asta strict organizată şi despotic condusă era aproape la fel de neconceput ca şi o crimă. Sofia se oprise nu o dată ca să arunce o privire şi văzuse că dormitorul ordonat, fără nici urmă de praf al copilei, n-ar fi părut prin nimic extraordinar în Augsburg sau la Münster: un pat masiv de o persoană, cu o cuvertură înflorată, animale împăiate îngrămădite pe un fotoliu, câteva trofee de argint, un ceas cu cuc, un perete cu fotografii în rame ca de turtă dulce (un decor alpin, o paradă a Tineretului Hitlerist, un peisaj marin, copila însăşi într-un costum de baie, ponei jucându-se, portrete ale Führerului, „Onkel Heini” Himmler, mami zâmbitoare, tati zâmbitor în haine civile), o comodă cu un maldăr de casete de bijuterii şi zorzoane, iar alături de acestea, un radio portabil. Radioul îi atrăsese întotdeauna atenţia. Rareori, Sofia văzuse sau auzise radioul în funcţiune, fără îndoială pentru că farmecul lui fusese acoperit de uriaşul fonograf de la parter, care zbiera încontinuu, zi şi noapte.

Odată, când a trecut prin faţa camerei, observase radioul mergând-valsuri moderne, visătoare, în stil Strauss, cântate între comentariile unei voci căreia Sofia îi identifică sursa ca fiind un post de-al Wehrmachtului, posibil Viena, probabil Praga. Corzile simple, în surdină, se auzeau incredibil de clar. Însă radioul în sine o vrăjea, nu muzica lui – era fermecată de dimensiunile lui, de formă, de adorabilul volum redus, de frumuseţea lui, de aspectul lui de miniatură, de incredibila lui portabilitate. Niciodată nu-i trecuse prin minte că tehnologia putea atinge o astfel de condensare minunată, dar, ce-i drept, scăpase din vedere

ceea ce al Treilea Reich şi nou-născuta ştiinţă a electronicii reuşiseră să facă în ultimii ani de dezvoltare fără precedent. Radioul nu era mai mare decât o carte de format mediu. Numele Siemens era scris pe o plăcuţă laterală, în relief. De culoare maro-închis, carcasa lui de plastic se putea ridica pe balamale pentru a forma antena, care stătea de strajă deasupra cutiei pline cu lămpi şi baterii, destul de mică pentru a fi ţinută în palma unui om. Radioul o umplu pe Sofia de groază şi dorinţă. Şi, în amurgul acelei zile de octombrie, după confruntarea ei cu Höss, în timp ce cobora spre lăcaşul ei de la subsol, zări radioul prin uşa întredeschisă şi simţi că face pe ea de frică la simpla idee că, în sfârşit, fără nicio şovăire sau amânare, trebuia să izbutească să-l fure.

Rămăsese în umbra holului, la doar câţiva paşi de capătul scării care ducea la mansardă. Radioul cânta încetişor un *schmalz*. De deasupra se auzea zgomotul făcut de cizmele aghiotantului lui Höss, bocănind pe palier. Höss ieşise din casă pentru o inspecţie. Stătu nemişcată o clipă, simţindu-se lipsită de puteri, flămândă, cutremurată de fiori îngheţaţi şi în prag de a se îmbolnăvi sau de a leşina. Nicio zi din viaţa ei nu i se păruse mai lungă decât aceasta, când tot ce sperase să înfăptuiască se transformase într-un nimic urât, căscat ca o prăpastie. Nu, nu un nimic absolut: promisiunea pe care i-o făcuse Höss că o s-o lase să-l vadă pe Jan o salvase, într-un fel, de naufragiu. Dar să strice lucrurile în asemenea hal, să se întoarcă, practic, de unde plecase, faţă în faţă cu noaptea pieirii în lagăr care începea acum şi pentru ea – toate acestea erau mai presus de puterea ei de acceptare sau de înţelegere. Închise ochii şi se sprijini de perete, asaltată brusc de ameţeală şi greaţă, amândouă din pricina foamei. În dimineaţa aceea, chiar în locul unde se afla acum, vomitase smochinele acelea: mizeria fusese de mult curăţată de vreo slugă de casă SS-istă sau poloneză, dar în închipuirea ei mai adăsta încă aici o urmă de iz

acrudulceag, iar foamea îşi înfipse deodată ghearele în stomacul ei într-o colică arzătoare. Fără să vadă, întinse o mână, căutând cu degetele un punct de sprijin, şi atinse deodată o blană. Păreau boaşele păroase ale diavolului. Scoase un ţipăt scurt, o exclamaţie gâtuită, dându-şi seama, când deschise ochii, că mâna ei atinsese botul unui cerb împăiat, cu coarne rămuroase, împuşcat în 1938 – după cum îl auzise povestise Höss unui vizitator SS-ist – chiar în cap, de la trei sute de metri, „la vedere”, pe pantele din jurul lacului Königsee, chiar la marginea staţiunii Berchtesgaden, atât de aproape încât Führerul, dac-ar fi fost atunci acolo (şi, cine ştie, poate chiar fusese) ar fi putut auzi detunătura fatală…

Acum, ochii de sticlă, ieşiţi în afară, ai cerbului, reproduşi cu măiestrie până şi în minusculele firişoare de sânge, reflectau două imagini ale ei: plăpândă, cu faţa ascuţită ca o intersecţie de planuri cadaverice. Se uită adânc în ochii cerbului, la dubla sa imagine, gândindu-se cum, în epuizarea, încordarea şi nehotărârea momentului, ar putea să-şi mai păstreze minţile întregi. În timpul zilelor în care Sofia, în drum spre locul ei de muncă, tropăise în sus şi-n jos pe scări, trecând pe lângă uşa camerei lui Emmi, chibzuise la strategia de urmat cu groază crescândă şi anxietate. Era obsedată de nevoia de a nu-i înşela încrederea Wandei, dar – oh, Doamne, greutăţile! Factorul-cheie se desemna printr-un singur cuvânt: suspiciune.

Dispariţia unui instrument atât de rar şi de valoros ca un radio ar fi fost o faptă de o îngrozitoare gravitate, care ar fi putut stârni represalii, pedepse, torturi, chiar şi uciderи la întâmplare. Deţinuţii care lucrau în casă ar fi fost cei dintâi suspectaţi; ar fi fost percheziţionaţi, interogaţi, bătuţi. Până şi pe grăsanele de croitorese evreice! Dar exista un element salvator, pe care Sofia îşi dădu seama că va trebui să mizeze – prezenţa membrilor SS înşişi. Dacă numai vreo câţiva prizonieri ca Sofia ar fi avut acces la etajele

superioare ale casei, ar fi fost complet în afară de orice discuţie să concepi un astfel de furt. Ar fi fost sinucidere. Dar, în fiecare zi, membrii SS băteau cu zecile calea până la uşa biroului lui Höss – mesageri, curieri cu ordine, memorandumuri, circulare şi transferuri, tot soiul de *Sturmanni*, *Rottenführeri* şi *Unter scharführeri*[125], cu diverse misiuni, din diverse colţuri ale lagărului. Şi ei, de asemenea, ar fi putut privi cu lăcomie micuţul radio al lui Emmi; existau cel puţin câţiva care nu s-ar fi dat în lături de la un furt şi nici ei n-a fi fost imuni la suspiciune. Într-adevăr, pentru că mult mai mulţi soldaţi SS decât deţinuţi îşi găseau adesea adăpost sub acoperişul lui Höss, Sofiei i se părea logic să presupună că locatarii de încredere ca ea ar putea scăpa de povara bănuielii imediate – îngăduindu-i astfel o ocazie şi mai bună de a scăpa de obiectul furat.

Devenea, aşadar, o chestiune de precizie, aşa cum îi şoptise lui Bronek, cu o zi înainte: cu radioul ascuns sub costumul ei de deţinută, ar fi coborât apoi în grabă scările şi i l-ar fi pasat lui, în întunericul pivniţei. Bronek, în schimb, avea să înmâneze micul aparat cât mai repede omului de legătură din partea cealaltă a porţii conacului. Între timp s-ar fi putut dat alarma. Pivniţa avea să fie întoarsă cu susul în jos. Alăturându-se celor care făceau percheziţia, Bronek ar fi şchiopătat printre soldaţi cu câte un sfat, arătând zelul odios al colaboraţionistului. Furia şi agitaţia nu aveau să conducă la niciun rezultat. Deţinuţii speriaţi aveau să se relaxeze în cele din urmă. Undeva, în garnizoană, un *Unterscharführer* cu coşuri imberbe pe faţă, îngheţat de groază, se va auzi acuzat de acest nechibzuit delict. Un triumf minor, în esenţă, pentru rezistenţă. Şi acolo, în adâncurile lagărului, îngrămădiţi periculos în întuneric în jurul preţioasei cutiuţe, bărbaţi şi femei ar asculta sunetul îndepărtat şi slab al unei poloneze de Chopin şi al vocilor cu

[125] Grade militare din armata germană, echivalente cu soldat, fruntaş şi caporal.

poveţe bune, veşti bune şi încurajări, şi ar trăi un sentiment foarte aproape de revenire la viaţă.

Ştia că trebuia să se mişte rapid, acum, şi să-l ia sau să fie blestemată veşnic. Şi atunci se puse în mişcare, cu inima luându-i-o la goană, fără să scape de frică – se agăţase de ea ca un complice nefast – şi se strecură în cameră. Trebuia să străbată cei câţiva paşi, dar exact când făcea asta, clătinându-se, simţi ceva în neregulă, simţi umbra unei cumplite erori de tactică şi de sincronizare: în clipa în care puse mâna pe suprafaţa rece de plastic a radioului, avu premoniţia dezastrului care umplu spaţiul camerei ca un ţipăt fără sunet. Şi îşi amintea după aceea, nu o dată, cum exact în clipa contactului cu acel mic obiect după care tânjise îndelung, ştiind că face o greşeală (de ce se amesteca situaţia aceasta cu o partidă de crichet?), auzi glasul tatălui ei, într-o grădină îndepărtată din mintea ei, aproape debordând de dispreţ: *Tu faci totul anapoda*. Dar nu avu timp să se gândească prea mult la asta, auzind în spatele ei cealaltă voce, atât de nesurprinzătoare în inevitabilitatea sa, încât nici simţul rece, didactic, germanic, de *Ordnung*[126] din cuvintele rostite nu o luă prin surprindere:

— Pentru îndatoririle tale poate că trebuie să treci în sus şi-n jos pe hol, dar în camera asta nu ai nicio treabă.

Sofia se răsuci şi dădu cu ochii de Emmi.

Fata stătea în picioare, lângă uşa dulapului. Sofia n-o văzuse niciodată de atât de aproape. Era îmbrăcată în izmenuţe bleu-pal de mătase artificială; sânii ei precoce, la unsprezece ani, umflau un sutien de aceeaşi culoare spălăcită. Faţa îi era foarte albă şi uluitor de rotundă, ca un biscuit necopt, încununată de ciucurii părului blond şi creţ; trăsăturile ei erau deopotrivă frumoase şi degenerate; captive în forma aceea sferică, pufoase şi drăguţe, nasul, gura şi ochii păreau să fie pictate – la început, Sofia îşi zise

[126] Ordine (lb. germană, în original).

ca nişte trăsături pictate pe un cap de păpuşă, apoi ca pe un balon. Gândindu-se mai bine, arăta mai puţin depravată cât… *preinocentă*? Nenăscută? Amuţită, Sofia se holba la ea, gândind: Papa avea dreptate spunând că nu sunt în stare de nimic, dau totul peste cap; aici, tot ce trebuia să fac era să cercetez întâi cum stau lucrurile. Se bâlbâi, apoi îşi regăsi graiul:

— Îmi cer iertare, *gnädiges* Fräulein[127], eu doar…

Dar Emmi o întrerupse:

— Nu te osteni să-mi explici. Ai intrat aici să furi radioul. Te-am văzut. Te-am văzut când erai gata să-l iei.

Faţa Emmei era foarte puţin expresivă, probabil era incapabilă de emoţii. Cu un aplomb contrazis de faptul că era aproape dezbrăcată, ea întinse mâna fără grabă spre şifonier şi scoase un halat pluşat alb. Apoi se întoarse şi spuse cu nepăsare seacă:

— O să te spun tatii. O să te pedepsească.

— Voiam doar să mă uit la el! improviza Sofia. Jur! Am trecut pe aici de atâtea ori. N-am văzut niciodată un radio atât de… atât de mic. Atât de… atât de *deştept!* Nu-mi venea să cred că funcţionează cu adevărat. Voiam doar să văd…

— Eşti o mincinoasă, zise Emmi, voiai să-l furi. Am văzut clar pe faţa ta. Mutra ta spunea că vrei să-l furi, nu să te uiţi mai bine la el.

— Trebuie să mă crezi, zise Sofia, conştientă de plânsul care-i gâlgâia în gât şi simţindu-se brusc vlăguită, infirmă, cu picioare îngheţate şi ca de plumb. Nu voiam să îţi iau…

Dar se opri, fulgerată de ideea că nu mai conta. Acum, când stricase în mod ridicol toată treaba, nimic nu mai părea să conteze. Tot ce mai conta încă era faptul că a doua zi avea să-şi vadă băieţelul, şi cum ar fi putut Emmi să împiedice asta?

— Ba ai vrut să-l iei, stărui fata, şi costă şaptezeci de

[127] Graţioasă domnişoară (lb. germană, în original).

mărci. Ai fi putut asculta muzică la el, jos, la tine în pivniţă. Eşti o polacă mizerabilă şi polacii sunt hoţi. Mama spune că polacii sunt hoţi mai mari decât ţiganii şi mai murdari, pe deasupra.

Îşi încreţi nasul, pe faţa rotundă:

— Puţi!

Sofia simţi un val de întuneric ridicându-se în spatele ochilor. Se auzi gemând. Din cauza stresului imens sau de foame, de disperare, de groază sau Dumnezeu ştie de ce, ciclul îi întârziase cu cel puţin o săptămână (asta i se mai întâmplase de două ori, în lagăr), dar acum în vintrele ei senzaţia umed-călduţă de curgere se porni năvalnic; simţi şuvoiul anormal de abundent şi în acelaşi timp peste ochi continua să i se întindă vălul negru, imposibil de risipit. Faţa ca o lună a lui Emmi deveni înceţoşată, apoi fu prinsă în aceeaşi pânză de întuneric, iar Sofia se trezi căzând, căzând… Legănată ca de valuri leneşe de timp, amorţi într-o binecuvântată apatie, şi se trezi, cu indiferenţă, la sunetul unei sirene îndepărtate, care îi crescu din ce în ce mai mult în urechi, devenind un muget sălbatic. Pentru o fracţiune de secundă, visă că era mormăitul furios al unui urs polar şi că ea plutea pe un aisberg, biciuit de un vânt îngheţat. Nările îi ardeau.

— Scoală-te! zicea Emmi.

Faţa, albă ca ceara, plutea atât de aproape de ea că îi simţea copilei răsuflarea pe obraz. Sofia înţelese atunci că zăcea întinsă pe jos, culcată pe spate, iar fata se lăsase pe vine lângă ea, plimbându-i pe sub nas o sticluţă cu săruri de amoniac. Geamul ferestrei fusese deschis larg, lăsând vântul îngheţat să umple încăperea. Ţipătul din urechile ei fusese sirena lagărului; îi mai auzi glasul îndepărtat, stingându-se.

La nivelul ochilor, lângă genunchiul gol al Emmei, era o mică trusă medicală de plastic, împodobită cu o cruce verde.

— Ai leşinat, zise ea. Nu te mişca. Ţine-ţi capul la orizontală pentru un minut, ca să circule sângele, respiră adânc. Aerul rece o să te ajute să-ţi revii. Până atunci, rămâi nemişcată.

O inundă valul aducerii-aminte şi atunci Sofia avu impresia că fusese actriţă într-o piesă de teatru în care actul central lipsea: acum un minut sau poate mai puţin (nu se putea să fi durat mai mult), copila asta se răstea la ea ca un drac împieliţat din trupele de asalt – oare se putea să fie aceeaşi creatură care acum îi dădea îngrijiri cu ceea ce ar fi putut trece drept eficienţă umană, dacă nu compasiune angelică? Leşinul ei stârnise în această înspăimântătoare *Mädel*[128], cu faţa ei ca un fetus umflat, impulsurile înăbuşite de infirmieră? întrebarea rămase fără răspuns până când Sofia gemu şi dădu să se mişte.

— Trebuie să stai nemişcată! îi porunci Emmi. Am certificat în prim ajutor – categoria juniori, clasa întâi. Fă cum îţi spun eu, înţelegi?

Sofia stătu nemişcată. Nu purta chiloţi şi se întreba cât de mult se murdărise. Simţea partea din spate a uniformei de deţinut udă fleaşcă. Surprinsă de propria ei delicateţe în circumstanţele date, se întrebă totodată dacă nu-i murdărise şi Emmei podeaua ei fără pată. Ceva din purtarea copilei îi sporea senzaţia de neajutorare, sentimentul de a fi simultan îngrijită şi victimizată. Sofia observă că fata avea vocea tatălui ei, din cale-afară de glacială şi distantă. Iar în autoritatea ei bruscantă, oficială, atât de lipsită de tandreţe în timp ce trăncănea mai departe (acum o plesnea scurt şi puternic peste obraji, spunând că manualul de prim ajutor susţinea că palmele peste ochi ar putea ajuta la reînviorarea victimei unei *die Synkope*, cum insista ea, cu precizie medicală, să numească leşinul), părea un *Obersturmbannführer* în miniatură, spiritul şi esenţa SS-ului – în ipostaza pură – împletite chiar în genele

[128] Termen argotic pentru fată (lb. germană, în original).

ei.

Dar, în cele din urmă, rafala de palme de pe obrajii Sofiei au creat, aparent, o roşeaţă satisfăcătoare, iar copila îi porunci pacientei sale să se ridice în fund şi să se sprijine cu spatele de pat. Sofia îi dădu ascultare, mişcându-se încet, dintr-odată recunoscătoare pentru felul şi momentul în care leşinase. Căci în timp ce privea spre tavan, prin pupilele care acum se refocalizau, îşi dădu seama că Emmi se ridicase în picioare şi o privea cu o expresie asemănătoare cu blândeţea sau, cel puţin, cu o curiozitate tolerantă, de parcă îi ieşise din minte supărarea ei pe Sofia pentru că era deopotrivă o polacă şi o hoaţă; ocupându-se brusc de acordarea primului ajutor părea să fi fost cathartică, îngăduindu-i destul spaţiu de manevră în exercitarea autorităţii ca să-şi satisfacă frustrarea de micuţă SS-istă, după care îşi recăpătase rotunjimile dolofane ale unei fetiţe.

— Recunosc, murmură Emmi, eşti foarte frumoasă. Wilhelmine zice că trebuie să fii suedeză.

— Spune-mi, zise Sofia, cu o voce blândă şi rugătoare, exploatând fără ţintă precisă acalmia, spune-mi ce reprezintă desenul brodat pe halatul tău? E atât de drăguţ.

— Este sigla campionatului meu de înot. Am fost campioană, la clasa mea. La începători. N-aveam decât opt ani. Mi-ar fi plăcut să existe o competiţie de înot şi aici, dar n-avem. E război. Trebuie să înot în Sola şi nu-mi place. Râul e plin de nămol. Am fost cea mai rapidă înotătoare la concursul pentru începători.

— Unde asta, Emmi?

— La Dachau. Aveam un bazin excelent pentru copiii din garnizoană. Era chiar încălzit. Dar asta a fost înainte de a fi transferaţi. Dachau era cu mult mai drăguţ decât Auschwitz. E drept că era în Reich. Uite, colo, trofeele mele. Cel din mijloc, ăla mare. Ala mi-a fost înmânat de însuşi Liderul tineretului Reichului, Baldur von Schirach. Stai să-ţi

arăt albumul.

Se repezi într-un sertar al comodei şi îşi umplu braţele cu un album uriaş, ticsit de fotografii şi tăieturi din ziare. Il căra până lângă Sofia, oprindu-se doar ca să dea drumul la radio. Pârâituri şi ţiuituri tulburară liniştea camerei. Ea regla puţin scala şi paraziţii dispărură, înlocuiţi de un cor slab de corni şi trompete, exultant, victorios, händelian: un fior o străbătu pe Sofia prin şira spinării ca o binecuvântare de gheaţă.

— *Das bin ich*[129] începu să-i explice copila.

Spuse asta încă o dată şi încă o dată, arătându-se pe sine în posturi repetate la nesfârşit, în costume de baie care îi strângeau corpul juvenil, adipos, de paloarea ciupercilor. Oare în Dachau nu era niciodată soare? se întrebă Sofia, într-o disperare somnolentă, bolnavă.

— *Das bin ich*... *und das bin ich*, continuă Emmi cu tonul ei monoton de copil, împungând cu degetul ei scurt şi gros ca un ciot fotografiile, fermecatul „eu, *eu*, *eu*” rostit mereu şi mereu, aproape în şoaptă, ca pe o incantaţie. De asemenea, începusem să învăţ şi săriturile de la trambulină, zise ea. Uite, asta-s eu.

Sofia nu se mai uită la fotografii – totul devenise o ceaţă –, în schimb îşi îndreptă privirile către fereastra deschisă larg spre cerul de octombrie, unde atârna luceafărul de seară, uimitor, la fel de strălucitor ca un glob de cristal. Un freamăt în văzduh, o subită îngroşare a luminii din jurul planetei anunţară răspândirea fumului, purtat spre pământ de curenţii de aer rece ai nopţii. Pentru prima oară, din dimineaţa aceea, Sofia simţi, atât de real ca mâna unui strangulator, mirosul de carne de om arsă. Birkenau mistuia ultimii călători din Grecia. Trompete! Imnul religios triumfător al alămurilor se revărsa din eter, osanale, behăituri de berbeci, vestiri de înger – făcând-o pe Sofia să se gândească la toate dimineţile nenăscute ale vieţii sale.

[129] Asta-s eu (lb. germană, în original).

Începu să plângă şi zise, cu voce abia şoptită:

— Măcar mâine o să-l văd pe Jan. Măcar atât.

— De ce plângi? se interesă Emmi.

— Nu ştiu, răspunse Sofia.

Apoi fu cât pe-aci să spună: „Pentru că am un băieţel în Sectorul D. Şi pentru că tatăl tău, mâine, o să mă lase să-l văd. Este aproape de vârsta ta". În loc de asta, fu readusă brusc o tăcere de o voce aspră la radio, care întrerupse corul de alămuri:

— Ici, Londres![130]

Ascultă vocea îndepărtată, vorbind ca prin staniol, clar pentru moment destul de clar, o transmisie adresată francezilor, care însă trecuse peste Carpaţi ca să se facă auzită şi aici, la marginea crepusculară a acestui *anus mundi*[131]. Il binecuvânta pe crainicul necunoscut ca pe un iubit foarte drag, uluită de şuvoiul dezlănţuit de cuvinte:

— *L'Italie a déclaré qu'un état de guerre existe contre L'Allemagne*[132]

Deşi Sofia nu-şi putea da seama exact cum sau de ce, instinctul ei combinat cu o anumită jubilaţie subtilă din vocea de la Londra (pe care, uitându-se acum la Emmi, îşi dădu seama că fata nu o înţelegea) îi spuse că aceste ştiri rosteau sentinţa reală şi durabilă pentru Reich. Nu conta că Italia însăşi era devastată. Era de parcă ar fi auzit vestea ruinei naziste sigure, definitive. Ciulind urechea să audă vocea care acum se pierdea într-un banc de bruiaj, continuă să plângă, dându-şi seama că plângea pentru Jan, da, dar şi pentru alte lucruri, mai ales pentru ea însăşi: pentru eşecul ei de a fura radioul şi convingerea fermă că n-ar mai reuşi niciodată să-şi adune atâta curaj cât să încerce să-l fure iar.

---

[130] Aici, Londra! (lb. franceză, în original)

[131] Rectul lumii (lb. latină, în original) - termen folosit adesea de nazişti referindu-se în particular la Auschwitz, în literatura Holocaustului.

[132] Italia a declarat stare de război împotriva Germaniei... (lb. franceză, în original).

Acel instinct de conservare al ei şi dragostea maternă pe care în Varşovia, cu doar câteva luni în urmă, Wanda i le considerase atât de egoiste, atât de neruşinate, erau lucruri care, puse la crude încercări, Sofia nu le putea depăşi – şi acum plângea, neajutorată, ruşinată de abandonul ei. Îşi duse degetele tremurătoare la ochi.

— Plâng pentru că mi-e atât de foame, îi spuse ea, într-un murmur, lui Emmi, iar asta era în parte adevărat; simţea c-o să leşine iar.

Duhoarea devenise mai puternică. Lumina slabă a unui foc răzbătea de la orizontul întunecat de noapte. Emmi se duse la fereastră ca s-o închidă, fie contra mirosului pestilenţial, fie contra frigului, fie contra amândurora. Urmărind-o din priviri, Sofia zări pe perete o broderie (înflorată ca şi cuvintele germane) înrămată în lemn de pin, cioplit cu ghirlande şi lăcuit.

Aşa cum Tatăl Ceresc a mântuit lumea de păcat şi de iad.

Hitler mântuieşte poporul german de la pieire.

Fereastra se închise cu zgomot.

— Duhoarea asta e de la evreii arşi, zise Emmi întorcându-i spatele. Dar bănuiesc că ştii. E interzis să se vorbească despre asta în casă, dar tu... tu eşti doar o deţinută. Evreii sunt principalii duşmani ai poporului nostru. Sora mea, Iphigenie, şi cu mine am făcut o poezioară despre jidovi, începe aşa: „*Der Itzig*..."

Sofia îşi înăbuşi un strigăt şi îşi acoperi ochii cu mâinile.

— Emmi, Emmi... şopti ea.

Pe fundalul întunecat al pleoapelor ei i se proiectă din nou coşmaresca viziune a unui copil ca un fetus, totuşi pe deplin dezvoltat, gigantic, un leviatan fără minte şi senin, înotând liniştit prin apele negre, de neînţeles, de la Dachau şi Auschwitz.

— Emmi, Emmi, izbuti să zică. De ce se află numele Tatălui Ceresc în camera asta?

Acesta a fost, mi-a spus ea după multă vreme, unul

dintre ultimele gânduri religioase pe care le-a mai avut.

După noaptea aceea – ultima ei noapte ca deţinutrezident în casa comandantului –, Sofia a mai petrecut aproape cincisprezece luni la Auschwitz. Aşa cum am spus mai înainte, din pricina tăcerii ei, această lungă perioadă a detenţiei sale rămăsese (şi a mai rămas încă) în mare măsură necunoscută pentru mine. Dar de unul sau două lucruri sunt sigur. După ce a părăsit Huas Höss, a avut destul noroc să îşi recapete funcţia de traducătoare şi dactilografă în echipa de stenografie generală, şi astfel a rămas în micul grup de relativ privilegiaţi; prin urmare, chiar dacă traiul ei a fost mizerabil, iar privaţiunile au fost adesea severe, pentru multă vreme a fost cruţată de condamnarea la moarte lentă şi inevitabilă care le era sortită majorităţii prizonierilor. Abia în ultimele cinci luni de detenţie, când forţele ruseşti se apropiau dinspre est şi lagărul începuse să se dezmembreze.

Sofia a îndurat cele mai mari dintre suferinţele ei fizice. Atunci a fost transferată în lagărul femeilor de la Birkenau, unde a îndurat foamea şi bolile care au condus-o până în pragul morţii.

În timpul acestor luni nesfârşite, ea a fost complet netulburată sau neatinsă de dorinţele sexuale. Fireşte, boala şi debilitatea au fost responsabile de această stare – mai ales în timpul lunilor de nedescris de la Birkenau –, dar ea era sigură că fusese şi o chestiune psihologică: mirosul pătrunzător şi prezenţa morţii făceau orice impuls de reproducere să pară literalmente obscen, o parodie, şi astfel – ca într-o boală gravă – să rămână la un nivel atât de scăzut încât să fie practic înăbuşite. Cel puţin asta a fost reacţia personală a Sofiei, care mi-a spus că se întrebase uneori dacă nu cumva absenţa totală a sentimentelor amoroase fusese ceea ce îi focalizase şi mai precis visul pe care îl avusese în ultima noapte petrecută în pivniţa casei comandantului. Sau probabil, se gândea ea, visul acela o

ajutase să-şi stingă orice dorinţă viitoare. Ca majoritatea oamenilor, Sofia ţinea minte rareori visele pentru mai multă vreme şi cu toate detaliile vii sau semnificative, dar acest vis fusese atât de violent, lipsit de echivoc şi plăcut erotic, atât de blasfemator şi de înfricoşător, şi de aceea memorabil, încât la multă vreme după aceea ajunsese să creadă (cu o tendinţă comică, pe care numai trecerea timpului o îngăduie) că el trebuie s-o fi speriat grozav, alungându-i din minte gândurile despre sex, în afară de starea critică a sănătăţii sale şi disperarea mortală…

După ce plecase din camera lui Emmi, coborâse scările şi se prăbuşise moale pe patul ei de scânduri. Aproape instantaneu, căzuse într-un somn greu, cu doar o secundă de anticipare a zilei următoare, când avea să-şi vadă în sfârşit fiul. Curând, se plimba singură pe o plajă – o plajă, aşa cum se întâmplă în vise, deopotrivă familiară şi necunoscută. Era o fâşie nisipoasă din ţărmul Mării Baltice şi ceva îi spunea că ar fi coasta de la Schleswig-Holstein. În dreapta ei era Kiel Baz, cu apele sale puţin adânci bătute de vânt şi presărate cu veliere; în stânga ei, cum se plimba spre nord, către coastele sterpe ale Danemarcei, erau dune de nisip, dincolo de care se vedea o pădure de pini şi cetini care sclipea în lumina soarelui de la amiază. Deşi era îmbrăcată, avea senzaţia că era goală, de parcă ar fi fost înveşmântată în ţesături de o seducătoare transparenţă. Se simţea provocatoare, fără ruşine, conştientă de legănatul fundului ei pe sub faldurile fustei transparente, atrăgând privirile celor care stăteau pe plajă sub umbrelele de soare. Imediat însă, cei care făceau plajă rămăseseră în urmă. O potecă prin iarba de mlaştină se unea cu plaja; ea îşi continuă plimbarea trecând de locul acela, conştientă acum că o urmărea un bărbat şi că ochii lui erau lipiţi pe coapsele ei şi pe mişcarea extravagantă a şoldurilor pe care ea se simţea îndemnată s-o facă. Bărbatul o ajunse din urmă, se uită la ea, şi atunci ea îşi întoarse privirea. Nu izbutise să-i

recunoască faţa: era a unui om de vârstă mijlocie, jovial, blond, foarte neamţ, atrăgător – nu, era mai mult decât atrăgător, o făcea să se topească de dorinţă. Dar bărbatul în sine? Cine era? Se căznea să-l recunoască (vocea, atât de familiară, murmură „*Guten Tag*[133]„) şi, într-o străfulgerare, se gândi la el că ar fi un faimos cântăreţ, un *Heldentenor*[134] de la Opera din Berlin. El îi zâmbi, arătându-şi dinţii albii şi curaţi, o mângâie pe fese, rosti câteva cuvinte care erau deopotrivă de neînţeles, dar flagrant lascive, apoi dispăru. Ea simţise mirosul brizei marine călduţe.

Era la uşa unei capele, situate pe o dună cu vedere spre mare. Nu-l putea vedea pe bărbat, dar îi simţea prezenţa. Era o capelă însorită, simplă, cu bănci de lemn de o parte şi de alta a intervalului central; deasupra altarului atârna o cruce de brad nepictată, aproape primitivă, cu muchiile sale ascuţite, neîmpodobite, şi cumva arătându-i-se drept centrul temerii Sofiei de acel loc prin care acum rătăcea, înfierbântată de poftă trupească. Se auzi chicotind. De ce? De ce-ar fi chicotit când micuţa capelă era deodată inundată de durerea unei singure voci de contralto şi de acordurile acelei tragice cantate *Schlage doch*, *gewünschte Stunde*[135]? Ea stătea în picioare lângă altar, acum fără haine, muzica răsunând de undeva deopotrivă aproape şi departe, îi învăluia corpul ca o binecuvântare. Chicoti din nou. Bărbatul de pe plajă reapăru. Ëra gol, dar nici acum ea nu reuşi să-şi aducă aminte numele lui. Bărbatul nu zâmbea de data asta; o încruntătură ucigaşă îi întuneca faţa, iar ameninţarea de pe chipul lui o excita, aprinzând-o mai tare

---

[133] Bună ziua (lb. germană, în original).

[134] Un tenor cu timbru puternic, potrivit pentru rolurile eroice (helden), precum cele din operele wagneriene, de pildă.

[135] *Bate, atunci, tu, binecuvântată oră* (lb. germană, în original) - titlul unei cantate atribuite compozitorului Georg Melchior Hoffman (1679-1715).

de dorinţă. El îi ceru sever să se uite în jos. Penisul lui era gros şi erect. El îi porunci să îngenuncheze şi să i-l sugă. Ea se supuse înnebunită de poftă, trăgându-i pielea înapoi pentru a-i expune glandul în formă de hârleţ, de culoare albastru-închis şi atât de mare încât ştiu că nu va putea să-l cuprindă cu gura. Totuşi izbuti s-o facă, simţind că se îneacă, o senzaţie care o topi de plăcere, în timp ce armoniile lui Bach, încărcate de zgomotele morţii şi ale timpului, îi dădeau fiori pe şira spinării. *Schlage doch*, *gewünschte Stunde*! El o împinse la o parte de pântecul lui, îi spuse să se întoarcă, să îngenuncheze la altar, sub crucea primitivă care simboliza patimile Domnului, care lumina acum ca un os descărnat. Ea se întoarse la porunca bărbatului, îngenunche în patru labe, auzi un tropot de copite pe podea, îi mirosi a fum, strigă de plăcere când pântecul şi vintrele păroase se urcară peste fesele ei goale, îmbrăţişând-o ca un veşmânt strâmt, iar pistonul furios pătrunse adânc în vaginul ei, împingând din spate, încă o dată şi încă o dată…

Visul încă îi mai stăruia în minte şi câteva ore mai târziu, când Bronek o trezi, aducând cratiţele lui cu lături.

— Te-am aşteptat aseară, dar n-ai venit, zise el. Am aşteptat şi eu cât am putut, dar se făcuse prea târziu. Omul meu de la poartă a trebuit să plece. Ce s-a întâmplat cu radioul?

Vorbea cu voce joasă. Ceilalţi încă dormeau.

Visul! Nu şi-l putea scoate din minte, nici după atâtea ore. Ameţită, clătină capul. Bronek repetă întrebarea.

— Ajută-mă, Bronek, zise ea nepăsătoare, ridicându-şi ochii spre bărbatul mărunţel.

— Ce vrei să spui?

— Am văzut pe cineva… *îngrozitor*.

Chiar în timp ce rostea asta îşi dădu seama că n-avea niciun rost.

— Vreau să spun, Hristoase, mi-e atât de foame.

— Atunci, ia de mănâncă, zise Bronek. E ce-a rămas din tocana lor de iepure. O grămadă de carne.

Tocana era grasă şi rece, dar a sorbit-o cu lăcomie, urmărind cum se ridică şi cobora pieptul Lottei, care dormea pe paietul de alături. Între două înghiţituri, îl informă pe omul bun la toate că ea urma să plece.

— Doamne, mi-a fost atât de foame de ieri încoace, murmură ea. Bronek, îţi mulţumesc.

— Eu am aşteptat, zise el. Ce s-a întâmplat?

— Uşa camerei fetiţei era încuiată, minţi ea. Am încercat să intru, dar uşa era încuiată.

— Şi azi o să te întorci la barăci. Sofia, o să-ţi duc dorul.

— Şi eu o să-ţi duc dorul, Bronek.

— Poate că o să iei totuşi radioul. Adică, dacă mai ai drum spre mansardă. Eu l-aş mai putea da mai departe şi, în după-amiaza asta, să-l scot pe poartă.

De ce nu tăcea odată imbecilul? Ea o terminase cu radioul ăla – o terminase! Ar fi putut lesne să scape de suspiciune înainte, dar cu siguranţă nu acum. De bună seamă, dacă radioul avea să dispară azi, copila aia îngrozitoare avea să trăncănească despre vizita ei de aseară. Era exclusă orice acţiune în legătură cu radioul acela, mai ales într-o zi ca aceasta, cu certitudinea electrizantă c-o să-l vadă pe Jan – întâlnirea asta pe care şi-o dorise cu o lăcomie încordată dincolo de orice închipuire. Şi, astfel, îşi repetă minciuna.

— Va trebui să uităm de radio, Bronek. E cu neputinţă să ajung la el. Monstrul ăla mic ţine întotdeauna uşa încuiată.

— Bine, Sofia, zise Bronek, dar dacă se întâmplă ceva… dacă poţi să-l iei, doar adu-mi-l mie, cât poţi de repede. Aici, în pivniţă.

Râse sec.

— Rudi n-o să mă bănuiască niciodată pe mine. Crede că mă are la degetul lui mic. Mă crede debil mintal.

Şi în umbrele dimineţii, dintr-o gură plină cu dinţi

fărâmaţi, el revărsă asupra Sofiei un zâmbet luminos, enigmatic.

Sofia avea o confuză şi neformată pe de-a întregul credinţă în previziuni, chiar şi în clarviziuni (în mai multe ocazii simţise sau presimţise evenimentele înainte să se întâmple), deşi nu le atribuia supranaturalului. Era totuşi înclinată «a le dea o astfel de explicaţie, dar până când i-am adus eu argumente împotrivă. O logică interioară ne-a convins pe amândoi că astfel de momente de supremă intuiţie proveneau din „indicii" perfect naturale – circumstanţe care fuseseră îngropate în memorie sau care zăcuseră dormitând în subconştient. Visul ei, de exemplu. Orice în afară de o explicaţie metafizică părea cu totul imposibilă pentru faptul că partenerul de sex din visul ei fusese un bărbat pe care-l identificase, în cele din urmă, ca fiind Walter Dürrfeld şi că ea se întâmplase să-l viseze chiar în noaptea de dinainte de a da ochii cu el, prima oară după şase ani. Era chiar dincolo de hotarele plauzibilităţii că suavul şi seducătorul vizitator care o atrăsese atât de mult în Cracovia avea să apară în carne şi oase la doar câteva ore după un astfel de vis (cu exact faţa şi vocea personajului din vis) – când ea nu se mai gândise niciodată la el, nici nu-i mai auzise numele rostit de atâta amar de vreme.

Dar chiar nu-l auzise? Mai târziu, când scotoci prin amintiri, ea descoperi că de fapt îi *auzise* numele rostit, şi nu o dată. Cât de des îl auzise pe Rudolf Höss ordonându-i aghiotantului său Scheffler să-l sune la telefon pe Herr Dürrfeld, la fabrica Buna, fiindcă voia să-i vorbească, fără să-şi dea seama (decât în subconştient) că apelatul era cel pentru care odinioară făcuse ea o fixaţie romantică? Cu siguranţă, de zeci de ori. Höss vorbise la telefon cu o persoană pe nume Dürrfeld zile de-a rândul. Mai mult, acelaşi nume figurase la loc de cinste pe unele dintre acele documente şi memorandumuri ale lui Höss pe care ea îşi

aruncase ochii din când în când. Astfel, până la urmă, după analizarea acestor indicii, n-a fost deloc greu să se mai explice rolul lui Walter Dürrfeld ca protagonist în îngrozitorul, deşi deliciosul ei *Liebestraum*[136]. De asemenea, n-a fost prea dificil nici să înţeleg de ce partenerul ei din vis se metamorfozase atât de uşor în diavol.

În dimineaţa aceea, vocea pe care a auzit-o din anticamera biroului lui Höss de la mansardă era aceeaşi cu a bărbatului din vis. Nu intrase în birou imediat, cum făcuse în fiecare dimineaţă din ultimele zece zile, deşi ardea de nerăbdare de a da buzna pe uşă şi a-şi strânge copilul în braţe. Aghiotantul lui Höss, probabil informat de noul ei statut, îi ordonase brusc să rămână afară şi să aştepte. Atunci ea simţise, deodată, o inexprimabilă îndoială. Chiar era posibil ca, întrucât Höss îi promisese că o s-o lase să-l vadă pe Jan, băieţelul să fi fost în birou, ascultând la discuţia cu voci ciudat de tari dintre Höss şi persoana cu vocea bărbatului din visul ei? Se foise nervoasă sub privirile lui Scheffler, conştientă de purtarea lui glacială faţă de ea, acum, că-şi pierduse privilegiile; era din nou doar o deţinută oarecare, printre cele mai umile. Îi simţea ostilitatea, ca un rânjet dispreţuitor cioplit pe faţa lui. Ea îşi fixă privirile pe fotografia înrămată a lui Goebbels, care împodobea peretele, şi în clipa aceea o ciudată imagine îi răsări în minte: aceea a lui Jan, stând între Höss şi celălalt bărbat, copilul uitându-se întâi la comandant, apoi la străinul a cărui voce era atât de perplex familiară. Deodată, ca un acord scos din ţevile de bas ale unei orgi, ea auzi cuvintele din trecut: „Am putea vizita toate marile altare ale muzicii”. Tresări şi simţi reacţia surprinsă a aghiotantului la sunetul înecat pe care îl scosese ea. De parc-ar fi primit o lovitură în plină faţă, ea se clatină, dându-se înapoi, recunoscând vocea aceea, şopteşte ca pentru ea numele posesorului – şi

[136] Vis de dragoste (lb. germană, în original; de asemenea, şi titlul unei compoziţii de Franz Liszt).

pentru o clipă scurtă şi fugară, ziua aceasta de octombrie şi după-amiaza aceea de la Cracovia, cu ani în urmă, se contopesc devenind una.

— Rudi, este adevărat că răspunzi în faţa superiorilor, spunea Walter Dürrfeld, şi îţi respect punctul de vedere! Dar şi eu răspund, de asemenea, aşadar pare să nu existe o cale de a rezolva problema asta. Superiorii tăi direcţi stau cu ochii pe tine, dar îi am şi eu pe ai mei. Răspund în faţa unei corporaţii care acum insistă asupra unui singur lucru: să mi se furnizeze mai mulţi evrei pentru a menţine norma de producţie prestabilită. Nu doar la Buna, dar şi la minele mele. Trebuie să avem cărbunele ăla! Până acum e bine, n-am rămas încă foarte mult în urmă. Dar toate calculele, toate predicţiile statistice de care dispun sunt… de rău augur, ca să spun doar atât. Îmi trebuie să am mai mulţi evrei!

Vocea lui Höss păruse la început înăbuşită, dar în momentul acela răspunsul lui se auzi clar:

— Nu pot forţa *Reichsführerul* să se răzgândească în această problemă. Ştii asta. Nu pot cere decât o îndrumare şi, de asemenea, să sugerez unele lucruri. Însă el pare – din indiferent ce motiv – incapabil să ajungă la o hotărâre în privinţa acestor evrei.

— Iar părerea ta personală este, fireşte…

— Părerea mea personală este că numai evreii cu adevărat sănătoşi şi puternici ar trebui selectaţi pentru a munci într-un loc ca Buna şi în minele Farben. Cei bolnavi n-ar însemna decât o cheltuială în plus a mijloacelor medicale. Dar părerea mea personală nu valorează nimic aici. Trebuie să aşteptăm o decizie.

— N-ai putea să-l *sâcâi* pe Himmler ca să ia o decizie? întrebă Dürrfeld cu o notă de iritare. Ca prieten al tău, ar putea…

O pauză.

— Îţi spun că eu nu pot decât sugera, răspunse Höss. Şi

cred că tu ştii bine care au fost sugestiile mele. Îţi înţeleg punctul de vedere, Walter, şi cu siguranţă nu sunt supărat că nu vezi lucrurile cu ochii mei. Vrei mână de lucru cu orice preţ. Chiar şi o persoană în vârstă, cu un grad avansat de tuberculoză este în stare să producă un anumit număr de unităţi de energie termică…

— Exact! îl întrerupse Dürrfeld. Şi asta-i tot ce vreau, în primul rând. O perioadă de probă de, să zicem, nu mai mult de şase săptămâni, ca să vedem cum putem să îi folosim pe acei evrei care în prezent sunt supuşi la…

Păru să ezite.

— Acţiunea Specială, zise Höss. Dar tocmai asta e esenţa problemei, nu-ţi dai seama? *Reichsführerul* este presat pe de-o parte de Eichmann, pe de alta, de Pohl şi Maurer. Este o problemă de securitate versus muncă. Din motive de securitate, Eichmann doreşte să vadă toţi evreii, până la ultimul, trecuţi la Acţiunea Specială, indiferent de vârstă sau de starea de sănătate a evreului individual. N-ar salva niciun halterofil evreu în perfectă condiţie fizică, dacă ar exista vreunul. Practic, instalaţiile de la Birkenau au fost înfiinţate pentru a susţine această politică. Dar vezi şi tu ce s-a întâmplat! *Reichsführerul* a trebuit să modifice ordinul iniţial privind Acţiunea Specială pentru toţi evreii – şi asta, evident, la insistenţele lui Pohl şi Maurer – ca să satisfacă nevoia de forţă de muncă, nu doar la fabrica ta din Buna, dar şi la minele şi la toate fabricile de armament dotate prin acest ordin. Rezultatul este o scindare – o falie complet pe mijloc. O scindare… Ştii tu… care-i cuvântul pe care-l caut? Cuvântul ăla ciudat, expresia aia psihologică însemnând…

— *Die Schizophrenie*.

— Da, ăsta-i cuvântul, răspunse Höss. Doctorul ăla de minţi din Viena, îmi scapă numele…

— Sigmund Freud.

Urmă o tăcere mai lungă de ambele părţi. În timpul acestei discuţii, Sofia aproape fără să răsufle, continua să

se concentreze asupra imaginii lui Jan, la gura lui uşor întredeschisă sub nasul carn şi la ochii lui albaştri, ochi care treceau de la comandant (plimbându-se în sus şi-n jos prin birou, fără stare, cum îi era obiceiul) la posesorul acelei voci baritonale fără trup – care nu mai era diabolicul violator din visul ei, ci, pur şi simplu, străinul pe care şi-l amintea c-o încântase cu promisiunile unor excursii la Leipzig, Hamburg, Bayreuth, Bonn. Eşti atât de tânără! murmurase acea voce. O fată! Şi următorul lucru: Sunt familist. Îşi dorea atât de mult să-l vadă pe Jan în faţa ochilor, atât de sufocată de anticiparea reîntâlnirii lor (îşi amintea, mai târziu, cât de greu îi venea să respire), încât curiozitatea ei despre cum mai arăta Walter Dürrfeld acum nu se înregistra în mintea ei decât fugar, pentru a se stinge apoi în indiferenţă. Cu toate acestea, ceva din vocea aceea – ceva grăbit, peremptoriu – îi spunea că avea să-l vadă aproape imediat şi ultimele cuvinte pe care i le spusese comandantului – fiecare nuanţă a tonului şi a semnificaţiei – i se implântaseră în memorie cu finalitate arhivistică, aidoma şănţuleţelor de pe un disc de patefon care nu mai puteau fi niciodată şterse.

Era şi o notă de voioşie în voce. Pronunţă un cuvânt până atunci niciodată rostit.

— Ştim amândoi că, într-un fel sau altul, tot vor muri. Bine, hai să ne oprim aici, deocamdată. Jidanii ne duc pe toţi la schizofrenie, mai ales pe mine. Dar când vine vorba de o scădere de producţie, crezi că pot pleda nebunia – adică schizofrenia – în faţa consiliului meu de directori? Zău aşa!

Höss improviza un răspuns, cu voce scăzută, iar Dürrfeld îi răspunse amuzat că spera că vor discuta din nou, a doua zi. Câteva secunde mai târziu, când trecu pe lângă ea în micuţa anticameră, Dürrfeld în mod clar n-o recunoscu pe Sofia – poloneza aceasta palidă, în uniformă de deţinută,

pătată –, dar când din greşeală o atinse, îi spuse „Bitte![137] „ cu aceeaşi politeţe înnăscută şi pe acelaşi ton de domn manierat pe care şi le amintea de la Cracovia. Cu toate acestea, arăta ca o caricatură a personajului aceluia romantic, acum deformat. Se îngrăşase la faţă şi devenise rotund ca un porc în talie, iar ea observă că acele degete perfecte care, descriind delicatele arabescuri, o excitaseră în mod misterios atât de tare în urmă cu şase ani, păreau ca nişte cârnăciori de cauciuc, când îşi aranja pe cap pălăria lui Homburg cenuşie, pe care Scheffler i-o întinsese slugarnic.

— Şi până la urmă ce s-a întâmplat cu Jan? am întrebat-o eu pe Sofia.

Din nou mi se păruse că trebuia să aflu. Dintre multele lucruri pe care mi le spusese, problema sorţii lui Jan rămasă încă o enigmă era una dintre cele care mă rodeau cel mai tare. (Cred că trebuie s-o fi înregistrat ca atare, apoi s-o fi împins într-un colţ de umbră a minţii mele, ciudata şi grăbita ei menţionare a morţii Evei.) începusem să văd că ocolea această parte a povestirii ei cu mare stăruinţă, părând să îi tot dea târcoale, pe departe, şovăind, ca şi când ar fi fost mult prea dureroasă ca să o atingă. Eram puţin ruşinat de nerăbdarea mea şi cu siguranţă nu-mi plăcea deloc gândul să pătrund ca un intrus în acea regiune evident fragilă ca pânza de păianjen a memoriei sale, dar într-un mod intuitiv ştiam că era la un pas de a-şi dezvălui secretul, aşa că îi dădeam ghes vorbindu-i cu cea mai delicată voce pe care o puteam avea. Era duminică seara, târziu – la multe ore după episodul nostru aproape dezastruos cu plaja – şi şedeam la bar, la Curtea Arţarului. Pentru că se apropia miezul nopţii se scurgea şi ultimul crâmpei dintr-un sabat epuizant de umed, noi doi eram aproape singuri în caverna localului. Sofia era trează; amândoi ne mulţumiserăm să bem doar 7-Up. În timpul

[137] (Scuzaţi-mă) Vă rog! (în lb. germană, în original).

lungii noastre întrevederi, ea vorbise aproape fără încetare, dar acum se opri să se uite la ceas şi să spună că poate ar fi timpul să ne întoarcem la Palatul Roz şi să ne zicem c-a fost destul pentru azi.

— Mai am să-mi mut lucrurile la noua adresă, Stingo, zise ea. Trebuie să fac asta mâine-dimineaţă şi apoi să mă duc la doctorul Blackstock. *Mon Dieu*, tot uit că sunt un om al muncii.

Arăta trasă la faţă şi obosită, acum cugetând cu ochii rămaşi pe micuţa comoară scânteietoare pe care i-o dăruise Nathan, ceasul de mână. Era un ceas de aur Omega, cu mici diamante în cele patru puncte cardinale ale cadranului. Am şovăit să apreciez cam cât o fi costat. De parcă mi-ar fi citit gândurile, Sofia spuse:

— Chiar n-ar trebui să mai păstrez lucrurile astea scumpe pe care mi le-a dăruit Nathan.

O nouă tristeţe se strecurase în glasul ei, de data asta diferită, probabil mai acută decât aceea care îmbibase amintirile ei din lagăr.

— Bănuiesc că ar trebui să renunţ la ele sau ceva de genul ăsta, de vreme ce n-o să-l mai văd niciodată.

— De ce să *nu* le păstrezi? am zis eu. El ţi le-a dăruit, pentru Dumnezeu. Păstrează-le!

— M-ar face să mă gândesc la el tot timpul, răspunse ea fără vlagă. Îl mai iubesc încă.

— Atunci *vinde-le*, am zis eu un pic enervat. O merită. Du-le la o casă de amanet.

— Nu spune asta, Stingo, zise ea fără resentiment. Apoi adăugă: într-o bună zi, o să ştii şi tu cum e să fii îndrăgostit.

O cugetare slavă, posomorâtă şi infinit de plictisitoare.

Am tăcut amândoi pentru o vreme, iar eu am meditat la profunda lipsă de sensibilitate din această ultimă afirmaţie a mea, care, pe lângă plictiseală, exprima o evidentă nepăsare şi uitare pentru prostul de nefericit în dragoste care eram şi căruia îi fusese adresată. În tăcere, am înjurat-

o cu toată setea iubirii mele ilogice. Deodată am simţit din nou prezenţa lumii reale, nu mai eram în Polonia, ci în Brooklyn. Şi în afară de durerea din suflet pentru Sofia, mă zvârcoleam lăuntric cu o indispoziţie ursuză şi agitată. Îngrijorări autoflagelatoare începuseră să mă hărţuiască. Fusesem atât de prins de povestirea Sofiei că pierdusem cu desăvârşire din vedere faptul de nezdruncinat că eram aproape adus în sapă de lemn din pricina jafului suferit în ajun. Acest lucru, pe lângă aceea că ştiam de iminenta plecare a Sofiei din Palatul Roz – şi, în consecinţă, a singurătăţii mele în acel loc, zbătându-mă fără un penny să rămân la suprafaţă prin Flatbush, cu fragmentele unui roman neterminat – îmi dădeau o adevărată criză de disperare. Mi-era groază de singurătatea care mă aştepta fără de Sofia şi Nathan; asta era mult mai greu de îndurat decât lipsa de bani.

Am continuat să mă frământ lăuntric, uitându-mă la chipul Sofiei, gânditor şi plecat în jos. Îşi luase atitudinea aceea, cu care începusem să fiu obişnuit, cu mâinile lipite uşor peste ochi, o postură care conţinea o combinaţie inexprimabilă de emoţii (La ce s-o fi gândind acum? mă întrebam): perplexitate, uluire, amintirea groazei, tristeţe resimţită, furie, ură, pierdere, dragoste, resemnare – toate acestea existau acolo pentru o clipă, într-un hăţiş întunecat, sub privirile mele. Apoi s-au risipit. Atunci mi-am dat seama că şi ea ştia la fel de bine firele care nu se legau în cronica pe care mi-o relatase şi care, evident, se apropia de sfârşitul ei. Mi-am dat seama, de asemenea, că impulsul care alimentase revărsarea amintirilor toată seara nu se epuizase cu adevărat şi că, în ciuda ostenelii, ea era încă sub influenţa nevoii de a scormoni şi de a scoate la lumină tot restul îngrozitorului şi inimaginabilului ei trecut, până la drojdia de pe fund.

Chiar şi aşa, o curioasă dorinţă de eschivare părea s-o împiedice de a aborda direct relatarea sorţii băiatului ei, iar

când am stăruit încă o dată – întrebând-o „Şi Jan?” –, ea se lăsă să alunece într-un moment de reverie.

— Mi-e atât de ruşine de ce am făcut, Stingo – când am înotat în largul oceanului. Te-am făcut să-ţi rişti viaţa aşa… asta a fost atât de josnic din partea mea, atât de rău. Trebuie să mă ierţi. Dar o să fiu sinceră cu tine spunându-ţi că au fost multe momente, din acele zile de război încoace, când m-am gândit să mă sinucid. Se pare că vine şi pleacă periodic. În Suedia, imediat ce războiul se sfârşise şi mă aflam în centrul acela pentru persoanele deportate, am încercat să mă sinucid acolo. Şi ca în visul ăla pe care ţi l-am povestit, capela – am obsesia asta *eu le* blasphème7. În afara centrului se afla o biserică micuţă, nu cred că era catolică, bănuiesc că trebuie să fi fost luterană, dar nu contează – aveam ideea asta că, dacă o să mă sinucid în biserica aia, avea să fie cel mai mare sacrilegiu pe care aş putea să-l comit vreodată, *le plus grand blasphème*[138], pentru că, vezi tu, Stingo, nu-mi mai păsa; după Auschwitz n-am mai crezut în Dumnezeu sau că El există, îmi spuneam: El şi-a întors faţa de la mine, atunci îl urăsc şi, ca să-i arăt şi să-i demonstrez ura mea, voi comite cel mai mare sacrilegiu la care mă pot gândi. Şi anume să mă sinucid în Biserica Lui, pe pământ sfinţit. Mă simţeam atât de rău, eram atât de slăbită şi de bolnavă, dar după o vreme mi-am mai recăpătat din puteri şi, într-o noapte, m-am hotărât să-mi duc planul la îndeplinire.

Aşa că am ieşit pe poarta centrului cu o bucată ascuţită de sticlă, pe care o găsisem în spitalul unde mă ţineau. Era destul de uşor de făcut. Biserica era chiar la doi paşi. Nu existau paznici sau supraveghetori şi eu am ajuns acolo seara, târziu. Era lumină în biserică şi m-am aşezat în ultimul rând de bănci, stând multă vreme singură, cu ciobul meu de sticlă. Era vară. În Suedia e întotdeauna lumină, noaptea, în timpul verii, rece şi palidă. Locul acela se afla

[138] Blasfemia (în lb. franceză, în original).

undeva la ţară şi puteam auzi broaştele de afară şi simţeam mirosul de brad şi de pini. Era un miros plăcut, care-mi aducea aminte de Dolomiţii de când eram copil. O vreme, mi-am închipuit că port o conversaţie cu Dumnezeu. Unul dintre lucrurile pe care mi le-am imaginat că le spunea El a fost: „De ce vrei să-ţi iei viaţa, Sofia, în sfântul Meu lăcaş?”. Şi-mi amintesc că i-am răspuns cu voce tare: „Dacă Tu, care eşti atoateştiutor, nu ştii, Doamne, atunci nu pot să-ţi spun”. Atunci El a zis: „Deci, e secretul tău”. Şi eu i-am răspuns: „Da, e secretul meu faţă de Tine. Ultimul meu secret”. Şi atunci am început să-mi tai venele. Şi vrei să ştii ceva, Stingo? Chiar mi-am crestat un pic încheietura şi a durut şi a sângerat un pic, dar după aceea m-am oprit. Şi vrei să ştii ce m-a oprit? îţi jur, un singur lucru. Un singur lucru! N-a fost din cauza durerii sau a fricii. Nu-mi era frică de nimic. Din pricina lui Rudolf Höss. M-am gândit pe neaşteptate la Höss şi ştiam că era viu, pe undeva prin Polonia sau Germania. I-am văzut chipul drept în faţa mea, chiar în clipa în care ciobul îmi tăia încheietura. Şi m-am oprit din tăiat şi – ştiu că sună a *folie*[139]. Stingo – ei bine, am înţeles, într-o străfulgerare, că nu pot să mor câtă vreme Rudolf Höss este viu. Ar fi fost triumful lui final.

Urmă o pauză lungă, apoi:

— Nu mi-am mai văzut niciodată băiatul. Vezi tu, în dimineaţa aceea, Jan nu era în biroul lui Höss, când am intrat eu. Nu era acolo. Fusesem atât de sigură că era acolo încât am crezut că poate se ascunsese sub masă, ştii, ca să mă păcălească. M-am uitat în jur, dar nu era nici urmă de Jan. Am crezut că trebuie să fie o glumă, *ştiam* că trebuia să fie acolo. L-am strigat. Höss închisese uşa şi stătea acolo, urmărindu-mă. L-am întrebat unde era băieţelul meu. El mi-a spus: „Aseară, după ce ai plecat, mi-am dat seama că n-aş fi putut să-ţi aduc băiatul aici. Îmi cer iertare pentru decizia aceea nefericită. Să-l fi adus aici ar fi fost periculos –

[139] Nebunie (în lb. franceză, în original).

mi-ar fi compromis poziţia”. Nu-mi venea să cred, nu mi-a venit să cred că spusese asta, chiar nu puteam să cred. Apoi, dintr-odată, am crezut-o, am crezut-o complet. Şi atunci mi-am pierdut minţile. Am înnebunit. Am înnebunit!

Nu-mi aduc aminte nimic din ce-am făcut – totul a fost întuneric, pentru o vreme –, dar se pare că am făcut două lucruri. L-am *atacat* pe Höss, l-am atacat cu mâinile goale. Ştiu asta pentru că, după ce întunericul s-a risipit şi eu stăteam în fotoliul unde mă îmbrâncise el, mi-am ridicat ochii şi am văzut locul de pe obrazul lui unde-l zgâriasem cu unghiile. Îşi ştergea nişte urme de sânge de pe locul acela cu batista. Se uita în jos, spre mine, dar în ochii lui nu era nici urmă de mânie, părea foarte calm. Celălalt lucru pe care mi-l amintesc este ecoul din urechile mele, sunetul propriei mele voci, când ţipasem la el, în urmă cu un minut: „Gazează-mă, atunci!” mi-amintesc că i-am strigat. „Gazează-mă, cum mi-ai gazat şi fetiţa!”. Am strigat la el, încontinuu: „Gazează-mă, atunci, tu…” Et cetera. Şi trebuie să-i fi strigat o mulţime de sudalme în germană, pentru că mi le aminteam ca pe un ecou în urechile mele. Dar apoi mi-am luat doar capul în mâini şi am început să plâng. Nu l-am auzit spunând ceva şi, în cele din urmă, i-am simţit mâna pe umărul meu. I-am auzit vocea: „Repet, îmi pare rău”, a zis el, „n-ar fi trebuit să iau acea hotărâre. O să încerc să îndrept lucrurile faţă de tine cumva, în alt fel. Ce altceva aş mai putea face pentru tine?”. Stingo, a fost atât de ciudat să-l aud pe omul acela vorbindumi aşa – punându-mi o astfel de întrebare cu o asemenea voce, cerându-şi iertare, ştii, întrebându-mă *pe mine* ce ar putea să facă *el*.

Şi atunci, firește, m-am gândit la Lebensborn şi la ceea ce spusese Wanda că ar fi trebuit să încerc – lucrul de care ar fi trebuit să-i pomenesc lui Höss cu o zi înainte, dar nu fusesem în stare s-o fac. Aşa că m-am calmat şi m-am oprit din plâns, iar la sfârşit mi-am ridicat ochii la el şi i-am spus:

„Ai putea face un lucru pentru mine”. Am folosit cuvântul „Lebensborn” şi am ştiut imediat, din privirea ochilor lui, că ştia despre ce vorbeam. I-am zis ceva de felul ăsta, i-am zis: „Ai putea să-mi muţi băiatul din Lagărul copiilor în programul Lebensborn, pe care îl are SS-ul şi de care ştii şi tu. L-ai putea trimite în Reich, unde ar deveni un bun german. Oricum este blond şi arată deja ca un neamţ, şi vorbeşte germana perfect, la fel ca şi mine. Nu sunt mulţi copii polonezi ca el. Îţi dai seama cât de potrivit ar fi băiatul meu pentru Lebensborn?”. Îmi amintesc că mult timp Höss n-a răspuns nimic, doar a stat acolo, atingându-şi uşor locul de pe obraz unde îl zgâriasem eu. Apoi a zis cam aşa: „Cred că ceea ce mi-ai spus tu ar putea fi o soluţie viabilă. O să mă interesez”. Dar asta n-a fost de ajuns pentru mine. Ştiam că încercam să mă agăţ de vreun pai salvator, disperată, şi mi-ar fi putut pur şi simplu închide gura pe loc – dar trebuia s-o spun, trebuia să spun: „Nu, trebuie să-mi dai un răspuns mai hotărât decât atât, nu mai pot îndura să trăiesc în nesiguranţă”. După o clipă, el a spus: „Bine, o să am grijă să fie mutat din lagăr”. Dar nici atât nu mi se părea de ajuns. Am spus: „Şi eu cum o să ştiu? Cum o să ştiu sigur că a fost luat de aici? Trebuie să-mi promiţi şi asta”, am continuat eu, „Trebuie să-mi promiţi c-o să-mi spui unde anume a fost dus, în Germania, ca într-o bună zi, când o să se termine războiul, să pot să-l revăd”.

Lucrul ăsta din urmă, Stingo, nici nu-mi venea să cred că îl spusesem, că-i adresasem asemenea pretenţii acelui om. Dar, adevărul e, vezi tu, că mă bizuiam pe ceea ce simţea el pentru mine, pe emoţia aceea pe care o arătase pentru mine în ziua precedentă, ştii, când mă îmbrăţişase şi când spusese „Crezi că sunt vreun monstru?”. Mă bizuiam pe vreo fărâmă de omenie rămasă în el ca să mă ajute. Aşadar, după ce am spus astea, el a tăcut iarăşi o vreme, după care mi-a răspuns aşa: „Bine, promit. Promit că băiatul ăla o să fie mutat din lagăr şi că o să primeşti veşti

din locul în care se află, din când în când”. Atunci i-am zis – ştiam că riscam să-i stârnesc mânia, dar nu m-am putut abţine: „Cum aş putea fi sigură de asta? Fetiţa mea a murit deja, iar fără Jan nu-mi va mai rămâne nimic. Ieri, mi-ai spus că o să mă laşi să-l văd pe Jan, dar nu m-ai lăsat. Ţi-ai luat cuvântul înapoi”. Asta trebuie să-l fi… ei, bine, să-l fi *lovit* cumva, pentru că atunci a spus: „Poţi să fii sigură. O să primeşti un mesaj de la mine, din când în când. Ai asigurările mele şi cuvântul meu de ofiţer german, cuvântul meu de onoare”.

Sofia s-a oprit şi a privit în lumina tulbure care se aprindea seara în Curtea Arţarului, invadată de un roi fâlfâitor de fluturi de noapte rătăcitori, localul fiind pustiu acum, în afară de noi doi şi de barman, un irlandez obosit care scotea un clinchet înfundat din registrul de casă. Apoi a zis:

— Dar omul ăsta nu s-a ţinut de cuvânt, Stingo. Iar eu nu mi-am mai văzut niciodată băiatul. De ce-oi fi crezut eu că SS-istul ăla putea avea acel lucru care se numeşte onoare? Poate că din pricina tatălui meu, care întotdeauna vorbea despre armata germană şi despre ofiţerii ei, cu înaltul lor simţ al onoarei, cu principii şi altele asemenea, nu ştiu. Dar Höss nu şi-a ţinut cuvântul, aşa că eu nu ştiu ce s-a întâmplat. Höss a părăsit Auschwitz-ul, ducându-se la Berlin curând după asta, iar eu m-am întors la barăci, unde eram o stenografă oarecare. N-am primit niciun fel de mesaj de la Höss, niciodată. Nici măcar când a venit înapoi, în anul următor, nu m-a contactat. Multă vreme mi-am închipuit că… ei bine, că Jan fusese scos din lagăr şi trimis în Germania şi că foarte curând aveam să primesc un mesaj din care voi afla cum o duce, dacă e sănătos şi aşa mai departe. Dar n-am aflat niciodată nimic. Apoi, mai târziu, am primit un bileţel de la Wanda, care scria aşa – atât şi nimic mai mult: „L-am văzut iar pe Jan. O duce bine, cât se poate aici”. Stingo, era să mor atunci, pentru că, vezi tu,

asta însemna că Jan *nu* fusese scos din lagăr, până la urmă, că Höss nu aranjase să fie luat în programul Lebensborn.

Apoi, la câteva săptămâni după asta, am primit un alt mesaj de la Wanda, la Birkenau, printr-o deţinută – o femeie din Rezistenţa franceză, care a venit la cazarmă. Femeia asta a zis că Wanda îi ceruse să-mi spună că Jan plecase din lagărul de copii. Şi asta m-a umplut, pentru scurt timp, de bucurie, până când mi-am dat seama că nu însemna absolut nimic – că putea însemna doar că Jan murise. Nu trimis la Lebensborn, ci de vreo boală sau ceva – sau doar din cauza iernii, căci se făcuse atât de frig. Şi eu nu aveam niciun mijloc de a afla care era adevărul despre Jan, dacă murise acolo, la Birkenau, sau era în Germania, sau în altă parte.

Sofia făcu o pauză.

— Auschwitz-ul era atât de mare, era atât de greu să obţii veşti de la cineva. În orice caz, Höss nu mi-a trimis niciodată mesajul pe care promisese c-o să-l trimită. *Mon Dieu*, a fost o asemenea *imbécilité* din partea mea că un astfel de om ar fi putut avea ceea ce numea el *meine Ehre*[140]*.* Ce mincinos ordinar! Nu era altceva decât ceea ce numeşte Nathan o jigodie. Iar eu pentru el nu eram decât un *Dreck* polonez cu moţ.

După o altă pauză, se uită la mine, peste mâna de la ochi:

— Ştii, Stingo, n-am aflat niciodată ce s-a întâmplat cu Jan. Ar fi fost aproape mai bine dacă…

Dar vocea i se stinse.

Acalmie. Enervare. Senzaţia când bate vântul, vara, că ai ajuns la capătul puterilor. Nu aveam grai să-i răspund ceva Sofiei, după toate acestea; cu siguranţă, n-am avut nimic de spus când vocea ei, acum uşor mai ridicată, făcu o afirmaţie fără menajamente care, oricât de stranie şi de sfâşietoare era, pentru mine a însemnat o revelaţie, care, în

[140] Cuvântul meu de onoare (în lb. germană, în original).

lumina tuturor celor aflate înainte, părea să fie doar o nouă perioadă de agonie înserată într-un pustiu nemărginit.

— Am crezut că poate voi afla ceva în cele din urmă. Dar, curând după asta, am primit ultimul mesaj de la Wanda, în care mă anunţa că fusese prinsă ca agent al rezistenţei. Au dus-o în cunoscuta clădire a închisorii. Au torturat-o, apoi au atârnat-o într-un cârlig, lăsând-o să se stranguleze încet, până la moarte... Ieri, am numit-o pe Wanda o *kvetch*. A fost ultima minciună pe care ţi-am spus-o. A fost cea mai grozavă persoană pe care am cunoscut-o vreodată.

Stând acolo, în lumina palidă, şi Sofia, şi eu am avut, cred, sentimentul că nervii ne fuseseră întinşi până aproape de a plesni de acumularea lentă de prea mult din ceea ce era virtual de nesuportat. Cu un sentiment al negaţiei decisive, finale, aproape ca o panică, nu mai voiam să mai aud nimic despre Auschwitz, niciun cuvânt în plus. Totuşi, o urmă din impulsul de care am vorbit mai rămăsese încă în Sofia (deşi mi-am dat seama că şi vigoarea ei era zdrenţuită şi ferfeniţă) şi a continuat să vorbească, îndeajuns cât să-mi povestească, într-o izbucnire scurtă şi înflăcărată, cum îşi luase rămas-bun de la comandantul Auschwitz-ului.

— Mi-a spus: „Acum, du-te”. Şi m-am întors şi am pornit spre uşă, spunându-i doar „*Danke*, *mein Kommandant*, pentru că mă ajutaţi”. Atunci, el a zis – crede-mă, Stingo – chiar aşa a zis. A zis: „Auzi muzica asta? îţi place Franz Lehar? E compozitorul meu preferat”. Am fost atât de surprinsă de această întrebare ciudată încât abia am putut să-i răspund. Franz Lehar, m-am gândit eu, apoi m-am trezit că spun: „Nu, nu chiar. De ce?”. El a părut dezamăgit pentru un moment, apoi a zis iar: „Acum, du-te”. Şi am plecat. Am coborât, pe lângă uşa camerei lui Emmi, iar acolo era din nou radioul acela, care cânta. De data asta l-aş fi putut lua cu uşurinţă, pentru că m-am uitat în jur cu mare băgare de seamă, şi nu era nici urmă de Emmi, pe nicăieri. Dar, cum spuneam, nu aveam curajul să fac ce ar fi

trebuit să fac, cu speranţa mea pentru Jan şi toate celelalte. Şi ştiam că, de data asta, pe mine m-ar fi suspectat cea dintâi. Aşa că am lăsat radioul acolo şi am simţit deodată că mă urăsc din toată inima. Dar l-am lăsat acolo, cântând. Poţi să-ţi închipui ce cânta la radio? Ghiceşte, Stingo!

Există câte un moment într-o naraţiune ca aceasta când o intervenţie de ironie pare nepotrivită, probabil chiar „contraindicată" – în ciuda impulsului stăruitor de-a o face totuşi –, pentru modul în care ironia tinde să devină atât de repede grea ca plumbul, solicitând astfel răbdarea cititorului şi deopotrivă încrederea lui în autor. Dar de vreme ce Sofia era martora mea de toată încrederea, recurgând ea însăşi la ironie ca un soi de *coda* la o mărturisire de care nu aveam niciun motiv să mă îndoiesc, trebuie să-i consemnez aici şi observaţia ei finală, adăugând doar comentariul că aceste cuvinte ale ei au fost rostite cu acel ton şovăitor, de pandemoniu emoţional epuizat, mistuit, indistinct – în parte hilaritate, în parte tristeţe profundă – pe care nu-l mai auzisem niciodată la Sofia şi doar rareori mi se întâmplase să-l aud la alţii şi care semnala, fără îndoială, începutul isteriei.

— Ce cânta? am întrebat.

— Uvertura la opereta lui Franz Lehar, zise ea cu răsuflarea tăiată, *Das Land des Lächelns* – Ţara Surâsului.

Era mult trecut de miezul nopţii când ne-am întors, mergând agale, la Palatul Roz. Sofia era calmă acum. Nu era nimeni pe afară, în întunericul înmiresmat, iar de-a lungul străzilor străjuite de arţari, casele venerabililor burgeri ai Flatbushului aveau luminile stinse şi cufundate în liniştea somnului. Mergând pe lângă mine, Sofia îşi petrecu braţul pe după mijlocul meu şi parfumul ei pentru moment mi-a răscolit toate simţurile, dar am înţeles că gestul era mai degrabă frăţesc sau prietenesc şi, de altfel, lungul ei recital mă lăsase mult departe de orice dorinţă trupească. Tristeţea şi disperarea atârnau deasupra mea ca însuşi

întunericul nopţii de august şi m-am întrebat, într-o doară, dacă voi fi în stare să dorm.

Apropiindu-ne de fortăreaţa doamnei Zimmermann, unde un bec lumina stins în holul rozaliu, ne-am împiedicat de trotuarul înalt, iar Sofia vorbi pentru prima oară de când părăsiserăm barul.

— Ai vreun ceas deşteptător, Stingo? Trebuie să mă trezesc devreme, mâine-dimineaţă, ca să-mi duc lucrurile la noua locuinţă şi apoi să ajung la timp la serviciu. Doctorul Blackstock a fost foarte înţelegător cu mine în ultimele zile, dar chiar cred că trebuie să mă întorc la muncă. Vrei să treci pe la mine, pe la mijlocul săptămânii?

Am auzit-o înăbuşindu-şi un căscat. Eram gata să-i răspund despre ceasul deşteptător, când o umbră, cenuşie, se desprinse dintre umbrele mai negre care înconjurau veranda din faţa casei. Inima mea a tresărit doar o clipă şi am spus:

— O, Doamne!

Era Nathan. I-am şoptit numele exact când îl recunoscu şi Sofia şi scoase un geamăt slab. Pentru o clipă, m-am gândit, presupun că întemeiat, că avea să ne atace. Dar apoi l-am auzit pe Nathan spunând cu blândeţe:

— Sofia.

Iar ea îşi desprinse braţul de după mijlocul meu cu atâta grabă încât mi-a scos poalele cămăşii din pantaloni. M-am oprit şi am rămas chiar nemişcat, în timp ce ei s-au repezit unul la altul prin clarobscurul luminii tremurând printre frunze, şi am putut auzi sunetele suspinelor pe care le scotea Sofia chiar înainte de a se întâlni şi de a se îmbrăţişa. Câteva clipe lungi au stat îmbrăţişaţi, contopiţi într-un singur trup, prin întunericul nopţii de vară. În cele din urmă, l-am văzut pe Nathan lăsându-se încet în genunchi, pe asfalt, unde, îmbrăţişându-i picioarele Sofiei, rămase nemişcat un timp ce mi s-a părut interminabil, încremenit într-o postură de veneraţie, sau fidelitate, sau

căinţă, sau implorare – sau toate acestea la un loc.

Capitolul 14

Nathan ne-a cucerit din nou cu uşurinţă, tocmai la ţanc.

După remarcabila noastră împăcare, dulce şi fără probleme – Sofia, Nathan şi Stingo –, unul dintre primele lucruri pe care mi le amintesc că s-a întâmplat a fost acesta: Nathan mi-a dat două sute de dolari. La două zile după fericita lor întâlnire, după ce Nathan s-a mutat din nou cu Sofia la etaj, iar eu m-am ascuns din nou în bârlogul meu roz-primulă, Nathan a aflat de la Sofia despre faptul că fusesem jefuit. (Morris Fink, întâmplător, nu fusese vinovatul. Nathan observase că geamul de la baia mea fusese forţat – lucru pe care Morris n-ar fi avut de ce să-l facă. Mi-a fost ruşine de mine, pentru bănuiala mea nedreaptă.) în următoarea după-amiază, întorcându-mă de la masa de prânz, de la o braserie de pe Ocean Avenue, am găsit pe biroul meu cecul de la el, pe numele meu, pentru suma aceea care, în 1947, pentru cineva în situaţia mea, de virtuală sărăcie lucie, nu poate fi descrisă decât ca, ei bine, imperială.

Prins cu agrafă de cec, era un bileţel: *Pentru marea glorie a literaturii sudiste*. Am rămas stupefiat. Fireşte, banii erau mană cerească, scoţându-mă de la ananghie într-un moment în care îmi făceam o mie de griji pentru viitorul apropiat. Era aproape cu neputinţă să-i refuz. Însă diversele mele scrupule religioase şi ereditare îmi interziceau să-i accept ca pe un dar.

Astfel, după numeroase negocieri şi o controversă prietenească, am ajuns la ceea ce s-ar putea numi un compromis. Cele două sute de dolari aveau să rămână un dar atât timp cât şi eu aveam să rămân un scriitor nepublicat. Dar când şi dacă primul meu roman avea să-şi găsească un editor, iar eu aveam să câştig destui bani cât să nu mai fiu sub presiune financiară – *atunci* şi numai

atunci Nathan avea să accepte să-i returnez, oricât aş fi dorit eu să-i dau (fără dobândă). O voce rezervată, firavă, răuvoitoare din străfundul conştiinţei îmi şoptea că această generozitate era maniera lui Nathan de a mă împăca pentru grosolanul atac pe care-l făcuse la adresa cărţii mele cu doar câteva nopţi în urmă, atunci când ne expulzase atât de dramatic şi de crud pe Sofia şi pe mine din viaţa lui. Dar mi-am alungat acest gând ca nedemn, mai ales în lumina celor pe care le aflasem de curând, de la Sofia, despre tulburarea indusă de droguri care, fără îndoială, îl făcuse să spună lucruri iresponsabile şi odioase – cuvinte pe care acum era foarte clar că nu şi le mai amintea. Cuvinte care, sunt sigur, nu figurau în amintirea lui cum nu figura nici purtarea lui smintită şi distructivă. Pe de altă parte, îi eram, pur şi simplu, devotat lui Nathan, cel puţin acelui Nathan fascinant, generos, dinamic, care se lepădase de anturajul lui de demoni – şi de vreme ce *acest* Nathan se întorsese la noi, un Nathan mai degrabă tras la faţă şi palid, dar aparent purificat de ororile care-l posedaseră recent, căldura şi afecţiunea fraternă, renăscute, pe care le simţeam acum erau minunate; încântarea mea nu era întrecută decât de reacţia Sofiei, a cărei bucurie era o formă de delir abia controlat, foarte emoţionant la vedere. Continua şi neştirbita ei afecţiune pentru Nathan m-a umplut de veneraţie. Violenţa asupra ei era limpede că fusese fie uitată, fie complet iertată. Sunt sigur că l-ar fi primit înapoi la pieptul ei cu tot atâta ardoare şi iertare necondiţionată şi dacă ar fi fost condamnat ca pedofil sau ca ucigaş feroce.

Nu ştiam unde şi-a petrecut Nathan cele câteva zile şi nopţi de după acel cumplit spectacol pe care-l pusese în scenă la Curtea Arţarului, deşi din aluziile scăpate Sofiei am dedus că îşi căutase adăpost la fratele lui, în Forest Hills. Însă absenţa lui şi locul unde se retrăsese nu păreau să conteze; în acelaşi fel, farmecul lui personal devastator făcea să pară de mică importanţă faptul că recent ne

făcuse cu ou şi cu oţet pe Sofia şi pe mine, într-o asemenea revărsare de antipatie şi venin, încât ne îmbolnăvise pe amândoi fizic. Într-un fel, dependenţa aceea cu suişuri şi coborâşuri pe care Sofia mi-o descrisese atât de viu şi de înspăimântător avusese efectul de a-i deveni încă şi mai apropiat lui Nathan, acum, că se întorsese; aşa romantică precum fără îndoială că era reacţia mea, şinele lui demonic – acel Mr. Hyde, *persona* care îl poseda şi îi devora măruntaiele, din când în când – mi se părea acum o parte integrantă şi obligatorie a straniului său geniu şi i-o acceptam, cu doar foarte vagi temeri despre vreo recurenţă virulentă în viitor. Sofia şi cu mine eram – ca s-o spun pe-a dreaptă – uşor de sedus. Fusese destul ca el să reintre în vieţile noastre, ca să simţim că ne aduce acelaşi entuziasm, generozitate, energie, amuzament, magie şi *dragoste* pe care noi le crezuserăm dispărute pentru totdeauna. Şi, de fapt, întoarcerea lui la Palatul Roz şi instalarea, încă o dată, în confortabilul cuibuşor al dragostei de la etaj mi s-au părut atât de fireşti, încât nici până în ziua de azi nu-mi amintesc când sau cum îşi transportase toate lucrurile înapoi, mobilier, haine şi tot dichisul, pe care le luase când ridicase tabăra în acea noapte tristă, punându-le la loc astfel încât ziceai că nu plecase niciodată cu toate acelea după el.

Era din nou ca pe vremuri. Rutina zilnică s-a reluat ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, niciodată – de parcă accesul de furie al lui Nathan nu adusese niciodată camaraderia şi fericirea noastră tripartită în prag de distrugere definitivă. Era de acum septembrie, iar arşiţa verii încă mai plutea deasupra străzilor fierbinţi ale cartierului, într-un abur scânteietor. În fiecare dimineaţă, Nathan şi Sofia luau câte un metrou, separat, din gara BMT de pe Church Avenue – el, pentru a se duce la laboratorul său de la Pfizer, ea, la cabinetul doctorului Blackstock, în centrul Brooklynului. Şi eu mă întorceam, fericit, la familiara mea masă de scris din

stejar. Refuzasem s-o las pe Sofia să mă mai obsedeze ca ţintă a dragostei mele, cedând-o de bunăvoie în favoarea bărbatului mai în vârstă, căruia îi aparţinea atât de firesc şi de drept, şi acceptând fără proteste, încă o dată, evidenţa că pretenţiile mele la inima ei fuseseră tot timpul modeste şi, în cel mai bun caz, de amator. Astfel, fără nicio Sofia care să-mi mai provoace reverii zadarnice, m-am întors la romanul meu întrerupt cu sârguinţă energică şi un mai viu simţ al obiectivului final. Bineînţeles, ar fi fost cu neputinţă să nu rămân cu gândul şi, într-o oarecare măsură, uneori deprimat, la cele povestite de Sofia din trecutul ei. Însă, în general, puteam să-mi scot povestea ei din minte. Viaţa într-adevăr merge înainte. De asemenea, am fost luat pe sus de un îmbucurător şuvoi creator şi eram foarte conştient că şi eu aveam de spus povestea mea tragică, pentru care consacram toate orele mele de muncă. Probabil inspirat de donaţia bănească a lui Nathan – întotdeauna cea mai bună formă de încurajare pe care o poate primi un artist creator –, am început să lucrez cu ceea ce după mine ar trebui să fie descrisă drept o viteză impetuoasă, corectând şi cizelând din mers, tocind unul după altul creioanele mele Venus Velvet, în timp ce cinci, şase, şapte, uneori chiar opt sau nouă foi de hârtie galbenă se strângeau pe masa mea după o lungă dimineaţă de lucru.

Şi (cu totul separat de bani), Nathan îşi reluase încă o dată rolul de sprijinitor, frate, mentor, critic constructiv şi bun prieten drag în toate privinţele, pentru care avusesem o deosebită consideraţie de la bun început. Din nou, el a început să se ocupe de proza mea prelucrată până la epuizare – după mai multe zile de trudă din partea mea, când obţineam vreo douăzeci şi cinci, treizeci de pagini, el lua manuscrisul în camera lui, să-l citească, şi, după vreo câteva ore, se întorcea, de regulă zâmbind, aproape întotdeauna gata să-mi acorde singurul lucru de care aveam nevoie cel mai mult, lauda, deşi mai niciodată lauda

aceasta nu era modificată sau cinstit condimentată de câte un calup de critică aspră; ochiul lui era nemilos de ager în a găsi fraza care şchiopăta în vreun ritm stângaci, reflecţiile teatrale, pierderile de vreme onanistice, metaforele mai puţin fericite. Dar, în cea mai mare parte, puteam spune că era captivat de-a dreptul de ficţiunea mea neagră din Tidewater, de peisajul şi clima pe care încercam să le redau cu toată pasiunea, precizia şi afecţiunea pe care le putea pune la bătaie tânărul meu talent ce tocmai începea să se dezvăluie, de micul grup înnebunit de durere al personajelor care prindeau viaţă pe pagină în timp ce le conduceam în călătoria lor funerară, bolnavă de anxietate, prin şesurile Virginiei, şi, cred, în cele din urmă şi cel mai sincer de o anume viziune proaspătă asupra Sudului care (în pofida influenţei lui Faulkner, pe care Nathan o detectase şi pe care eu o recunoscusem cu dragă inimă) era unică şi, cum spunea el, „electrizant” personală. Eram în secret foarte încântat să ştiu că, în mod subtil, prin întreaga alchimie a artei mele, păream că reuşesc să convertesc, treptat, prejudecata lui Nathan împotriva Sudului în ceva care semăna cu acceptarea sau cu înţelegerea. Am descoperit că nu mai îndrepta asupra mea zeflemelele lui despre buzăde-iepure şi herpes, despre linşaje şi mârlani. Opera mea începuse să-l impresioneze puternic şi fiindcă îl admiram şi îl respectam atât de mult mă simţeam nespus de mişcat de reacţia lui.

— Acea scenă a petrecerii din clubul provincial este grozavă, mi-a spus el, pe când şedeam în camera mea, într-o după-amiază de sâmbătă. Mai ales fragmentul ăla scurt, cu dialogul dintre mamă şi slujnica de culoare – nu ştiu, mi se pare că e drept la ţintă. Iar senzaţia aia de vară în Sud, nu ştiu cum o redai atât de bine.

M-am umplut de mândrie, în sinea mea, murmurându-i mulţumiri, şi am băut repede din cutia mea de bere.

— Acum merge şnur, am zis eu, conştient de modestia

mea forţată. Mă bucur că-ţi place, chiar mă bucur.

— Poate ar trebui să mă duc în Sud, zise el, să văd personal cum e. Povestirea asta a ta îmi deschide apetitul. Tu ai putea să-mi fii ghid. Ce-ai zice de asta, bătrâne? O călătorie prin fosta Confederaţie?

M-am trezit că aprob imediat ideea, cu entuziasm.

— Doamne, da! am zis. Asta ar fi extraordinar. Am putea să începem din Washington şi apoi să coborâm. Am un fost coleg de şcoală şi prieten la Fredericksburg, care ştie o grămadă despre Războiul Civil. Am putea să stăm la el şi să vizităm toate câmpurile de bătălie din nordul Virginiei. Manassas, Fredericksburg, Wilderness, Spotsylvania – toată scena. Apoi închiriem o maşină şi mergem la Richmond, vedem Petersburgul şi ne îndreptăm spre ferma tatălui meu, în districtul Southampton. Se apropie vremea culesului de arahide…

Pot să spun că Nathan s-a entuziasmat imediat la această propunere, sau această încuviinţare, dând din cap viguros, în timp ce în avântul meu odată pornit continuam să-i vorbesc despre frumuseţile circuitului nostru. Vedeam călătoria asta drept educativă, serioasă, edificatoare, dar şi distractivă. După Virginia: regiunea de coastă din Carolina de Nord, unde copilărise dragul meu tată, apoi Charleston, Savannah, Atlanta şi o excursie de voie prin inima Dixielandului, prin dulcile măruntaie ale Sudului – Alabama, Mississippi – încheind în New Orleans, unde stridiile erau grase şi suculente şi costau doi cenţi bucata, *gumbo*[141]-ul era nemaipomenit, şi langustele se găseau peste tot.

— Ce mai călătorie! am jubilat eu desfăcând încă o cutie de bere. Bucătărie sudistă. Pui fript. Turte de mălai. Mazăre cu costiţă. Terci de porumb. Varză-de-mare. Şuncă de ţară cu sos de cafea. Nathan, cum eşti tu expert gastronomic, o să înnebuneşti de fericire!

Eram în culmea entuziasmului de la bere. Ziua aproape

[141] O supă sau mâncare îngroşată cu boabe de bame.

că zăcea în prostraţie de arşiţă, dar dinspre parc sufla o adiere de vânt şi prin tremurul transperantelor de la fereastră auzeam Beethovenul de la etaj. Ceea ce era, bineînţeles, mâna Sofiei, care se întorsese acasă după jumătatea ei de zi de muncă de sâmbăta şi care întotdeauna dădea fonograful la maximum, în timp ce făcea un duş. Mi-am dat seama, chiar când îmi ţeseam fantezia despre Sud, că băteam toba la greu, vorbind exact ca un sudist învederat, ale cărui atitudini le detestam la fel de tare cum detestam insolenţa newyorkezilor, stăpâniţi de liberalismul ăla doct şi animozitatea faţă de Sud, care mă irita nespus, dar nu conta; eram însufleţit după o lungă dimineaţă de muncă deosebit de rodnică, iar vraja Sudului (ale cărui privelişti şi dialecte mă chinuisem atât să le aştern pe hârtie, storcându-mi sufletul de vlagă) acţiona asupra mea ca un mic extaz sau ca un mare dor. Fireşte, mai simţisem valul ăsta de melancolie dulce-amăruie de atâtea ori înainte – cel mai recent când, într-un acces considerabil mai puţin sincer, galanteriile mele de mămăligar sudist eşuaseră atât de lamentabil de-a o fermeca pe Leslie Lapidus –, însă azi dispoziţia aceasta părea deosebit de fragilă, tremurătoare, subtilă şi străvezie, simţeam că stau să plâng, revărsând lacrimi ruşinoase, dar magnific de sincere. Minunatul adagio din *Simfonia a IV-a* plutea până la mine, contopindu-se ca o bătaie de inimă omenească liniştită, fermă, cu exaltarea mea.

— De acord cu tine, bătrâne, l-am auzit pe Nathan spunând din fotoliul din spatele meu. Ştii, chiar era timpul să văd Sudul. Ai spus tu ceva, pe la începutul verii – pare o veşnicie de atunci –, ai spus ceva despre Sud care mi-a rămas înfipt în creier. Sau cred c-ar fi trebuit să spun că, mai precis, e despre Nord *şi* Sud. Ne-am contrazis noi odată, cum obişnuiam s-o facem, şi îmi amintesc că ai spus ceva cum că sudiştii barem s-au aventurat în Nord, ca să vadă cum arată Nordul, în vreme ce nordiştii foarte rar şi-au

dat osteneala să călătorească vreodată în Sud, ca să se uite de-aproape la ţinuturile alea. Îmi amintesc că spuneai ce *infatuaţi* par nordiştii în ignoranţa lor voită şi prezumţioasă. Ai spus că asta era ignoranţă intelectuală. Cuvintele astea le-ai folosit – iar, la vremea aceea, mi s-au părut teribil de tari –, dar mai târziu am început să mă gândesc mai bine la asta şi mi-am dat seama că s-ar putea să ai dreptate.

Se opri câteva clipe, apoi, cu o neprefăcută convingere, spuse:

— Mărturisesc că sufăr şi eu de aceeaşi ignoranţă. Cum am putut să urăsc un loc pe care nu l-am văzut sau nu l-am cunoscut niciodată? Sunt de acord cu tine. O să facem călătoria asta!

— Să fie cu noroc, Nathan, am răspuns eu, înduioşat de prietenie şi de Rheingold.

Cu berea în mână, m-am îndreptat spre baie, să mă uşurez. Eram un pic mai beat decât crezusem. Am stropit tot scaunul. Peste zgomotul şiroiului, am auzit vocea lui Nathan:

— Am dreptul la câteva zile de concediu de la laborator pe la mijlocul lui octombrie şi, până atunci, la cum lucrezi acum, ar trebui să ai şi tu o bună parte din cartea ta pusă la punct. O să ai nevoie, probabil, de un mic respiro. Ce-ar fi să programăm călătoria pentru atunci? Sofia n-a avut niciun concediu de la şnapanul ăla de când lucrează pentru el, aşa că are şi ea dreptul la vreo două săptămâni. Eu aş putea să împrumut maşina fratelui meu, decapotabila. N-o să aibă nevoie de ea, căci şi-a cumpărat un nou Oldsmobile. O să mergem cu maşina până la Washington...

În timp ce el vorbea, privirea mi s-a oprit la dulăpiorul de medicamente – seiful acela care mi se păruse atât de sigur, până la furtul suferit de curând. Cine fusese oare făptaşul, m-am întrebat, acum, că Morris Fink fusese absolvit de crimă? Vreun borfaş din Flatbush, unde hoţii mişunau întotdeauna. Nu-mi mai păsa cu adevărat şi am simţit că

furia şi tristeţea mea de mai înainte erau acum înlocuite de o ciudată şi complicată nelinişte în privinţa banilor furaţi, care, la urma urmelor, fuseseră obţinuţi din vânzarea unei fiinţe omeneşti. Artiste! Sclavul bunicii mele, sursa salvării mele. Băiatulsclav Artiste mă înzestrase cu mijloacele băneşti pentru traiul meu de vara asta în Brooklyn; prin sacrificiul postum al cărnii şi sângelui său contribuise în mare măsură să mă ţină pe linia de plutire până când începusem să pun romanul pe roate, aşa că poate fusese justiţia divină care hotărâse ca Artiste să nu mă mai sprijine. Supravieţuirea mea nu avea să mai fie asigurată de acei bani pătaţi de-o vină întinsă pe un secol. M-am bucurat într-un fel că nu mai aveam acei bani ai sângelui, că scăpasem de sclavie.

Totuşi, cum aş fi putut *vreodată* scăpa de sclavie? Mi se pusese un nod în gât şi am rostit cuvântul cu voce tare:

— Sclavie!

Sălăşluia undeva în străfundul conştiinţei mele o dorinţă nestăpânită de a scrie despre sclavie, să fac sclavia să-şi dezvăluie cele mai adânc îngropate şi tulburătoare secrete ale sale, la fel de necesară ca şi însăşi dorinţa de a scrie, aşa cum făcusem şi de dimineaţă, despre moştenitorii acelei instituţii care, acum, în anii 1940, se zbăteau să supravieţuiască în mijlocul smintitului apartheid din Tidewater, Virginia – iubita şi hărţuita mea familie de burghezi din Noul Sud, care-şi executa fiecare mişcare, fiecare gest, în prezenţa unei vaste şi prolifice armate de martori negri, toţi născuţi din pântecul sclaviei. Şi oare nu eram cu toţii, albi şi negri, încă înrobiţi? Ştiam că în febra minţii mele şi în cele mai neliniştite regiuni ale inimii aveam să fiu înlănţuit de sclavie atât timp cât rămâneam scriitor. Apoi, deodată, după o plăcută, leneşă, şi uşor ameţită de băutură hoinăreală a minţii, de la Artiste la tatăl meu, apoi la viziunea unui botez al negrilor cu robe albe în mâlosul râu James şi înapoi la tatăl meu, sforăind în Hotelul Meălpin

– m-am gândit pe neaşteptate la Nat Turner şi am fost străpuns de un junghi de nostalgie atât de intens, că l-am simţit ca pe o lamă de pumnal. M-am extras din baie cu mers împleticit şi cu un nume pe buze care, rostit niţel cam prea tare, l-a făcut pe Nathan să tresară din cauza intensităţii lui incoerente:

— Nat Turner! am răcnit eu.

— Nat Turner? repetă Nathan cu o expresie nedumerită. Cine naiba e Nat Turner?

— Nat Turner, am zis, a fost un sclav negru care, în anul 1831, a ucis vreo şaizeci de albi – nici măcar unul dintre aceştia, aş putea adăuga, nefiind băiat evreu. A trăit nu departe de oraşul meu natal, de pe malul râului James. Ferma tatălui meu e chiar în mijlocul ţinutului unde el şi-a condus sângeroasa răscoală.

Şi am început să-i povestesc lui Nathan puţinul pe care-l ştiam despre această prodigioasă personalitate de culoare, a cărei viaţă şi fapte fuseseră învăluite într-un asemenea mister, încât până şi de existenţa lui abia de-şi aminteau oamenii din ţinutul acela izolat, darămite restul lumii. În timp ce vorbeam, în cameră a intrat Sofia, curată şi proaspătă, trandafirie şi extrem de frumoasă; se aşează pe braţul fotoliului lui Nathan. Asculta şi ea ce spuneam, cu o expresie dulce şi preocupată, mângâind absentă umărul lui. Dar am încheiat curând de vorbit, căci mi-am dat seama că nici eu nu puteam spune prea multe despre acel om; apăruse din ceaţa istoriei pentru a comite gigantica faptă într-o orbitoare explozie de cataclism, apoi se ştersese din amintirea tuturor, la fel de enigmatic cum venise, nelăsând vreo explicaţie despre el însuşi, nicio identitate, nicio revelaţie despre persoana lui, nimic decât numele. Trebuia să fie descoperit din nou, iar în după-amiaza aceea, încercând să le povestesc lui Nathan şi Sofiei, cu înflăcărarea şi entuziasmul meu de om pe jumătate beat, mi-am dat seama pentru prima oară că va trebui să scriu

despre el şi să-l fac să-mi aparţină şi să-l reconstitui pentru publicul larg.

— Fantastic! m-am auzit behăind cu veselie de bere. Ştii ceva, Nathan, tocmai am început să înţeleg. O să fac o *carte* despre sclavul ăla. Şi momentul ales e absolut perfect pentru călătoria noastră. Până atunci o să ajung cu romanul meu la un punct unde o să pot liniştit să mă întrerup – fiindcă o să am o bucată zdravănă scrisă. Şi aşa, când o să mergem la Southampton, o să putem să ne plimbăm prin tot ţinutul lui Nat Turner, să stăm de vorbă cu oamenii, să ne uităm la toate casele vechi. O să pot să mă îmbib de atmosferă şi, de asemenea, să fac o mulţime de însemnări, să adun informaţii. Asta o să fie materialul pentru următoarea mea carte, un roman despre bătrânul Nat. Între timp, tu şi Sofia vă veţi adăuga nişte cunoştinţe foarte valoroase educaţiei voastre. O să fie una dintre cele mai interesante părţi ale călătoriei noastre…

Nathan îşi petrecu un braţ pe după Sofia şi o strânse tare în braţe.

— Stingo, zise el, abia aştept. În octombrie o s-o pornim spre Dixieland.

Apoi îşi ridică ochii spre Sofia. Privirile drăgăstoase pe care le-au schimbat – clipa aceea fugară, în care ochii li s-au întâlnit şi s-au topit unii într-alţii, dar extrem de intensă – au fost atât de stingheritor de intime încât m-am întors scurt cu spatele.

— Să-i spun? o întrebă el pe Sofia.

— De ce nu? răspunse ea. Stingo e cel mai bun prieten al nostru, nu?

— Şi, de asemenea, cavalerul nostru de onoare, sper. O să ne *căsătorim* în octombrie! zise el vesel. Deci, călătoria asta o să fie voiajul nostru din luna de miere.

— Dumnezeule mare! am zbierat eu. Felicitări!

Şi m-am repezit către fotoliu, sărutându-i pe amândoi – pe Sofia, aproape de ureche, unde am simţit parfumul de

gardenie, iar pe Nathan, pe nobilul său nas.

— Este pur şi simplu minunat! am murmurat eu, cu toată

Hinceritatea, uitând complet cum, de curând, se dovedise că astfel de momente extatice, care prevesteau o încântare şi mai mare încă, aveau aproape întotdeauna o strălucire care orbea ochii, împiedicându-i să mai vadă dezastrul pornit deja cu toată viteza.

Cam la vreo zece zile după aceea, în ultimul weekend de septembrie, am primit un telefon de la fratele lui Nathan, Larry. Am rămas surprins când, în dimineaţa aceea, Morris Fink m-a chemat la telefonul soios din hol – surprins să primesc în general un telefon, dar mai ales de la o persoană de care auzisem adesea, dar pe care n-o întâlnisem niciodată. Vocea era caldă şi plăcută – aproape ca a lui Nathan, cu rezonanţă distinctă de Brooklyn – şi la început era destul de degajată, însă apoi căpătă o uşoară nuanţă de insistenţă, când Larry întrebă dacă puteam să ne vedem, cu cât mai repede, cu atât mai bine. A spus că prefera să nu vină la doamna Zimmermann şi dacă n-aş avea ceva împotrivă să-l vizitez la el acasă, în Forest Hills. A adăugat că, după cum fireşte că-mi dădeam seama, invitaţia era în legătură cu Nathan – şi urgentă. Fără şovăială, i-am spus că voi fi bucuros să-l văd şi am aranjat să-l întâlnesc la el acasă, mai târziu, în după-amiaza aceea.

M-am rătăcit fără speranţă în labirintul tunelurilor de metrou care unesc districtele Kinga şi Queens, am luat un autobuz care nu trebuia şi m-am trezit în dezolantul cartier Jamaica, astfel că am ajuns cu mai bine de o oră întârziere; dar Larry m-a primit cu deosebită curtenie şi prietenie. M-a întâmpinat la uşa unui apartament spaţios şi confortabil, într-o zonă destul de cochetă a cartierului. Aproape că nu mai întâlnisem niciodată pe cineva faţă de care să simt o atracţie atât de spontană. Era un pic mai scund şi cu mult mai solid decât Nathan, fireşte, era şi mai în vârstă, şi semăna izbitor cu fratele său; totuşi, deosebirea dintre ei

doi ieşea rapid la iveală, căci, dacă Nathan era tot o energie nervoasă, volatilă şi neprevăzută, Larry era calm şi vorbea aşezat, aproape flegmatic, într-un mod cât se poate de liniştitor, ceea ce poate să fi fost o parte a calităţii lui de medic, dar eu sunt convins că ţinea de o esenţială tărie de caracter sau bună-cuviinţă. M-a făcut să-mi treacă repede stingherealа pentru întârzierea mea şi mi-a oferit o sticlă de bere canadiană Molson’s, în cel mai afabil mod, spunând:

— Nathan zice că eşti cunoscător al băuturilor din malţ.

Şi am luat loc în nişte fotolii în dreptul unei uriaşe ferestre deschise, care dădea spre complexul frumoaselor clădiri în stil Tudor, îmbrăcate în iederă, cuvintele lui făcându-mă să mă simt de parcă eram deja cunoştinţe vechi.

— Nu trebuie să-ţi mai spun că Nathan are o foarte bună părere despre tine, zise Larry, şi în parte acesta a fost motivul pentru care te-am chemat până aici. Adevărul este că, în scurtul timp de când cred că te cunoaşte, sunt sigur că ai devenit probabil cel mai bun prieten al lui. Mi-a vorbit în amănunt despre lucrarea ta şi despre ce scriitor al naibii de bun crede el că eşti. Eşti primul pe lista preferinţelor lui. A fost o vreme, ştii – bănuiesc că ţi-a spus –, când voia şi el să scrie. Ar fi putut să devină aproape orice, în circumstanţe potrivite. În orice caz, după cum sunt sigur că ţi-ai dat seama, şi-a format un simţ critic literar deosebit de pătrunzător şi cred că s-ar putea să te încurajeze dacă vei afla că el nu doar crede că scrii un roman dintre cele mai bune, dar te admiră şi ca… ei bine, ca *mensh*.

Am dat din cap, emiţând nişte banalităţi, şi am simţit un val de plăcere. Doamne, cu câtă lăcomie am înghiţit o astfel de laudă! Dar rămăsesem tot nelămurit despre motivul vizitei mele. Ceea ce am spus atunci, îmi dau seama acum, ne-a silit deodată pe amândoi să ne concentrăm asupra lui Nathan mult mai rapid decât am fi făcut-o dacă am fi continuat discuţia despre talentul meu şi despre veritabilele

mele virtuţi personale.

— Ai dreptate despre Nathan. E cu adevărat remarcabil, ştii, să descoperi un om de ştiinţă care să pună preţ pe literatură, cu atât mai rar unul care să aibă o enormă înţelegere a valorilor literare. Vreau să spun, el este un cercetător biolog de primă mână într-o uriaşă companie ca Pfizer…

Larry mă întrerupse blând, cu un zâmbet care nu masca îndeajuns durerea din spatele expresiei.

— Iartă-mă, Stingo – sper că-mi dai voie să-ţi spun aşa –, iartă-mă, dar vreau să-ţi spun asta fără întârziere, împreună cu celelalte lucruri pe care trebuie să le afli. Nathan *nu* este un biolog cercetător. *Nu* este un om de ştiinţă *bona fide*[142] şi nu are nicio diplomă, în niciun domeniu. Toate acestea sunt pură invenţie. Îmi pare rău, dar cred că e mai bine să ştii.

Dumnezeule din ceruri! Eram oare sortit să trec prin viaţă ca un căţel de pripas, credul şi prostănac, iar cei la care ţineam cel mai mult să mă îmbrobodească tot timpul? Nu era destul că Sofia îmi turnase minciuni peste minciuni, acum şi Nathan…

— Dar nu înţeleg, am început eu, vrei să spui că…

— Vreau să spun următoarele, mă întrerupse Larry cu blândeţe. Vreau să spun că treaba asta cu biologia este mascarada fratelui meu – o mască, nimic altceva. Oh, e adevărat că se duce la Pfizer în fiecare zi. Are o slujbă în compania aceea, dar la bibliotecă, o sinecură modestă unde poate citi mult fără să deranjeze pe nimeni şi, ocazional, face şi un pic de cercetare pentru vreunul dintre biologii veritabili din companie. Asta îl ţine departe de primejdii. Nimeni nu ştie despre asta, nici măcar iubita aceea dulce a lui, Sofia.

Eram mai lipsit de grai decât fusesem vreodată.

— Dar cum… m-am căznit eu să articulez.

---

[142] Autentic, veritabil (în limba latină, în original).

— Unul dintre membrii consiliului director al companiei este prieten bun cu tata. Doar o favoare, îndatoritoare. A fost destul de uşor să-i aranjeze postul, iar când Nathan e stăpân pe el, aparent face treabă bună, în puţinul care i se cere. La urma urmelor, după cum bine ştii, Nathan este extraordinar de inteligent, poate chiar un geniu. Numai că mai toată viaţa lui a fost învălmăşit, haotic. Nu mă îndoiesc că ar fi putut fi fantastic, sclipitor în orice ar fi vrut să încerce. Scris, biologie, matematică, medicină, astronomie, filologie – orice. Dar n-a reuşit niciodată să-şi pună ordine în minte.

Larry afişă din nou zâmbetul lui palid, îndurerat şi îşi lipi tăcut palmele una de alta.

— Adevărul e că fratele meu e chiar nebun.

— O, Doamne, am murmurat eu.

— Schizofrenie paranoidă sau cel puţin aşa sună diagnosticul lui, deşi eu nu sunt deloc sigur că specialiştii aceia neurologi chiar ştiu cu ce au de-a face. În orice caz, este una dintre acele maladii care timp de săptămâni, luni, chiar ani de-a rândul nu se manifestă în niciun fel, după care – bam! – se declanşează. Ceea ce a agravat oribil situaţia în ultimele luni au fost drogurile pe care le-a luat. Acesta este unul dintre lucrurile despre care voiam să vorbesc cu tine.

— O, Doamne, am zis din nou.

Stând acolo şi ascultându-l pe Larry spunându-mi aceste nenorociri cu o resemnare atât de lipsită de eschivă şi cu atâta sânge rece, am încercat să-mi stăvilesc furtuna din creier. M-am simţit copleşit de o emoţie foarte aproape de neagră deznădejde şi n-aş fi putut suferi un şoc şi o tristeţe mai mare nici dacă mi-ar fi spus că Nathan e pe moarte, de o boală psihică degenerativă incurabilă. Am început să mă bâlbâi, încercând să mă agăţ de vreun fir, de vreun pai.

— Dar e atât de greu de crezut. Când mi-a spus despre Harvard…

— Oh, Nathan n-a pus niciodată piciorul la Harvard. N-a fost la niciun colegiu. Nu că n-ar fi mai mult decât capabil din punct de vedere mintal, desigur. Din proprie voinţă, a citit mai multe cărţi decât voi fi eu în stare să citesc toată viaţa mea. Dar când cineva e atât de bolnav ca Nathan, pur şi simplu nu poate găsi continuitatea necesară încheierii unui ciclu de educaţie oficial. Adevăratele lui şcoli au fost Sheppard Pratt, McLean's, Payne Whitney şi aşa mai departe. Numeşte tu un ospiciu costisitor, iar el a fost student şi acolo.

— Oh, e atât de-al dracului de trist şi îngrozitor, m-am auzit şoptind. Ştiam că era… am şovăit.

— Vrei să spui că ştiai că nu e chiar stabil psihic. Nu… normal.

— Da, am răspuns, bănuiesc că orice prost îşi dă seama de asta. Numai că n-am ştiut cum… mă rog, cât de *serioasă* era treaba asta.

— Odată, a fost o vreme, o perioadă de vreo doi ani, pe la sfârşitul adolescenţei sale, când părea că o să se însănătoşească pe deplin. A fost doar o iluzie, fireşte. Părinţii noştri locuiau pe atunci într-o casă frumoasă în Brooklyn Heights, cam cu un an sau doi înainte de război. Într-o seară, după o ceartă violentă, lui Nathan i-a intrat în cap că trebuie să încerce să ardă casa aceea din temelii şi aproape că a reuşit. Atunci a fost nevoie să-l interneze pentru o lungă perioadă. Şi a fost prima oară… dar nu şi ultima.

Când Larry a pomenit despre război, mi-am amintit de o chestiune care mă nedumerise şi care nu-mi dăduse pace de când îl cunoscusem pe Nathan, dar pe care, dintr-un motiv sau altul, n-o băgasem în seamă, lăsând-o să zacă în vreun compartiment gol şi prăfuit al minţii mele. Nathan era, fireşte, de o vârstă la care, logic, te-ai fi aşteptat să fi petrecut o perioadă în armată, dar de vreme ce el nu-mi oferise niciodată vreo informaţie despre serviciul lui militar,

lăsasem subiectul deoparte, spunându-mi că era treaba lui. Dar acum nu m-am putut abţine să nu întreb:

— Ce a făcut Nathan în timpul războiului?

— O, Doamne, a fost strict clasificat inapt pentru serviciul militar.

Într-una dintre perioadele lui de luciditate, chiar a încercat să se înroleze la paraşutişti, dar noi i-am retezat dorinţa din faşă. N-ar fi putut servi nicăieri în armată. Aşa că a stat acasă şi a citit Proust şi *Principia*[143] lui Newton. Şi, din când în când, mai făcea câte-o vizită la casa de nebuni.

Am rămas tăcut o vreme, încercând să prelucrez cât de bine puteam această informaţie, care valida atât de convingător îndoielile pe care le avusesem despre Nathan – îndoieli şi suspiciuni pe care, până acum, le reprimasem cu succes. Stăteam acolo, îngândurat şi tăcut, când o femeie cu părul negru, de vreo treizeci de ani, a intrat în cameră, a venit până lângă fotoliul lui Larry şi, atingându-i umărul, a zis:

— O să ies un minut, iubitule.

Când m-am ridicat, Larry mi-a prezentat-o, soţia lui, Mimi.

— Mă bucur de cunoştinţă, a zis ea strângându-mi mâna. Cred că ne vei putea ajuta cu Nathan. Ştii, ţinem atât de mult la el. Ne-a vorbit adesea despre tine încât, cumva, simt că eşti ca un frate mai tânăr.

Am zis ceva prietenos, de complezenţă, dar mai înainte să mai spun ceva, ea anunţă:

— O să vă las singuri, să vorbiţi pe îndelete. Sper să te mai văd.

Era uluitor de frumoasă şi o plăceai instantaneu şi, în timp ce o priveam plecând, mişcându-se cu graţie unduitoare peste covorul gros din cameră – pe care pentru prima oară am observat-o, lambrisată, primitoare, cu rafturi de cărţi pe pereţi şi pe ansamblu de un lux neostentativ –,

---

[143] *Philosophies Naturalis Principia Mathematica* (*Principiile matematice ale filosofiei naturale*), lucrare publicată de Isaac Newton în 1687.

inima mea a tresărit: de ce, în loc de scriitorul nepublicat, falit şi luptându-mă cu greutăţile vieţii care eram, nu puteam să fiu şi eu un urolog evreu atrăgător, inteligent, bine plătit, cu o nevastă sexy?

— Nu ştiu cât ţi-a povestit Nathan despre el însuşi. Sau despre familia noastră.

Larry îmi turnă un alt pahar de bere.

— Nu prea multe, am zis, surprins în clipa aceea de adevărul faptului.

— N-o să te plictisesc cu prea multe detalii, dar tata a făcut... ei bine, o avere bunicică. Din mai cu seamă, conserve de supă cuşer. Când a ajuns aici din Letonia, nu vorbea o boabă de engleză şi, în treizeci de ani, a făcut o grămadă de bani. Bietul de el, acum este într-un azil de bătrâni – un foarte scump azil de bătrâni. Nu vreau să sune vulgar. Precizez asta numai ca să subliniez genul de îngrijiri medicale pe care familia a fost în stare să şi-l permită pentru Nathan. A fost supus celor mai bune tratamente care se puteau obţine cu bani, dar nimic n-a avut efect permanent.

Larry făcu o pauză, scoţând un oftat melancolic şi trist.

— Deci, în toţi aceşti ani el a tot fost internat pe la Payne Whitney, Riggs, Menninger sau prin alte locuri, cu lungi perioade de relativă linişte, când se comportă la fel de normal ca mine sau ca tine. Când i-am obţinut slujba asta măruntă la biblioteca Pfizer, ne-am gândit că ar putea fi momentul în care boala să fi cunoscut o atenuare permanentă. Ameliorări din acestea sau chiar vindecări se mai întâmplă. De fapt, există o rată rezonabil de mare de vindecări. El părea atât de mulţumit acolo şi, cu toate că ne ajungea la ureche faptul că se lăuda la lume şi îşi exagera importanţa funcţiei, ni s-a părut destul de inofensiv. Se părea că se potolise, că era pe drumul spre... ei bine, normalitate. Mă rog, cât de normal poate deveni vreodată un bolnav mintal. Dar acum a apărut iubita asta a lui

poloneză, dulcică, tristă, frumoasă şi zăpăcită. Biata copilă. El mi-a spus că or să se căsătorească – tu ce zici de asta, Stingo?

— Nu se poate căsători, nu-i aşa, în situaţia lui? am întrebat eu.

— Puţin probabil. Dar, pe de altă parte, cum l-ar putea opri cineva? Dacă ar fi fost încontinuu lipsit de control, am fi fost nevoiţi să-l internăm undeva definitiv. Aşa s-ar fi rezolvat totul. Însă dificultatea cea mare, vezi tu, stă în faptul că există perioadele astea lungi când el pare normal. Şi cine poate garanta că una dintre aceste lungi ameliorări nu reprezintă cu adevărat ceea ce echivalează cu o vindecare completă? S-au înregistrat multe astfel de cazuri. Cum să pedepseşti un om şi să-l împiedici de a trăi o viaţă ca toată lumea presupunând pur şi simplu ce-i mai rău, presupunând că îşi va ieşi complet din minţi, când s-ar putea să nu fie cazul? Şi, pe de altă parte, să presupunem că se însoară cu fata aceea drăguţă şi c-or să aibă un copil. Cum ar fi să-şi piardă atunci minţile?! Cât de nedrept ar fi asta pentru… păi, pentru toată lumea!

După un moment de tăcere, se uită la mine cu o privire pătrunzătoare şi zise:

— Nu am niciun răspuns. Tu ai?

Oftă din nou, apoi adăugă:

— Câteodată, mi se pare că viaţa este o capcană hâdă.

M-am foit în fotoliul meu, deodată atât de deprimat, că parcă purtam în spinare povara întregului univers. Cum i-aş fi putut spune lui Larry că eu tocmai îl văzusem pe fratele lui, atât de dragul meu prieten, mai aproape de buza prăpastiei ca niciodată? Toată viaţa mea auzisem despre nebunie şi, considerând-o o stare îngrozitoare a unor sărmani nefericiţi care delirau în celule căptuşite, în locuri izolate de lume, o crezusem la o distanţă confortabilă de preocupările mele. Şi deodată nebunia era călare pe mine.

— Ce crezi că aş putea face eu? am întrebat. Vreau să

spun, de ce m-ai…

— De ce te-am invitat aici? mă întrerupse el blând. Nu sunt foarte sigur că ştiu. Poate m-am gândit că ai putea fi de folos, ajutându-l să se ţină departe de droguri. Asta-i cea mai mare problemă pentru Nathan acum. Dacă se ţine departe de benzedrina aia, *ar putea* avea o şansă autentică de vindecare. Eu nu pot face prea multe. Suntem foarte apropiaţi, în multe privinţe – chit că-mi place sau nu, eu sunt un fel de model pentru Nathan –, dar îmi dau seama că reprezint pentru el o autoritate pentru care e în stare să nutrească resentimente. De altfel, nu ne vedem foarte des. Dar tu… tu eşti cu adevărat apropiat de el, iar el te şi respectă. Mă întrebam doar dacă n-ar exista vreo cale în care să poţi să-l convingi – nu, e un cuvânt prea mare – să-l *influenţezi* ca să se ţină departe de substanţele alea care l-ar putea ucide. De asemenea – şi nu ţi-aş cere să fii spion, dacă Nathan nu s-ar afla într-o condiţie atât de periculoasă –, de asemenea, ai putea, pur şi simplu, să fii cu ochii pe el şi să mă informezi, printr-un telefon din când în când, cum o mai duce. Foarte des simt că nu mai sunt deloc la curent cu ce i se întâmplă şi că nu pot să fac nimic, dar, dacă aş putea doar să aud de la tine veşti din când în când, ne-ai face tuturor un mare serviciu. Ţi se pare că exagerez şi-ţi cer prea mult?

— Nu, am zis eu, bineînţeles că nu. Sunt bucuros să fiu de ajutor. Să-l ajut pe Nathan. Şi pe Sofia, de asemenea. Îmi sunt amândoi foarte dragi.

Cumva, am simţit că era timpul să plec, aşa că m-am ridicat şi i-am strâns mâna lui Larry.

— Cred că lucrurile or să meargă spre bine, am murmurat cu ceea ce, în străfundul conştiinţei mele, nu părea a fi decât un optimism disperat.

— Cu siguranţă şi eu sper asta, zise Larry, dar expresia de pe chipul lui, deznădăjduită în ciuda efortului de a zâmbi, mă făcu să simt că optimismul lui era la fel de negru

şi de tulbure ca şi al meu.

Mă tem că, la scurtă vreme după întâlnirea mea cu Larry, m-am făcut vinovat de o gravă dezertare. Succinta discuţie a lui Larry cu mine fusese, în esenţă, un apel din partea lui, un apel la mine să fiu cu ochii pe Nathan şi să fiu veriga de legătură dintre Palatul Roz şi el însuşi – să servesc deopotrivă ca santinelă şi ca un soi de benign câine de pază, care să fie în stare să-l apuce de manşeta pantalonilor pe Nathan, ţinându-l sub control. Pe scurt, Larry s-a gândit că, în acest delicat interval de linişte în dependenţa lui Nathan de droguri, eu aş putea să-l calmez, să-l aşez cu picioarele pe pământ şi probabil să exercit asupra lui un efect durabil, binefăcător. La urma urmelor, nu la asta sunt buni prietenii? însă eu am înşelat aşteptările (expresie care nu se folosea pe atunci, dar care descrie perfect neglijenţa mea sau, mai precis, abandonul meu). Uneori m-am întrebat dacă, rămânând în scenă în zilele acelea cruciale, n-aş fi fost în stare să exercit un oarecare control asupra lui Nathan, împiedicându-l să alunece pe panta finală spre dezastru şi mult prea des răspunsul pentru mine însumi a fost un dezolant „da” sau „probabil”. N-ar fi trebuit să încerc să-i şoptesc Sofiei despre lucrurile sinistre aflate de la Larry? Dar cum, fireşte, nu pot fi foarte sigur de ce anume s-ar fi întâmplat, am avut întotdeauna tendinţa să mă liniştesc cu scuza nefondată că Nathan era în plin proces furibund, neabătut şi predeterminat de plonjare către dezastru – proces în care destinul Sofiei era indisolubil legat de al lui.

Unul dintre lucrurile ciudate în legătură cu asta a fost acela că am lipsit pentru scurt timp – nici zece zile. În afară de excursia din sâmbăta aceea cu Sofia la Jones Beach, a fost singura mea călătorie în afara New York-ului de când sosisem în metropolă, cu multe luni în urmă. Iar călătoria asta nu fusese mult în afara graniţelor oraşului, ci doar până la o casă rustică tihnită din districtul Rockland, la nicio

jumătate de oră cu maşina, la nord de podul George Washington. Fusese rezultatul unei alte voci neaşteptate la telefon. Apelantul era un vechi prieten de-al meu de la puşcaşii marini, un tip care purta numele excepţional de banal de Jack Brown. Telefonul lui fusese o surpriză totală, iar când l-am întrebat pe Jack cum naiba îmi luase urma, mi-a spus că foarte simplu: telefonase în Virginia şi obţinuse numărul meu de la tata. Am fost încântat să aud vocea aceea: cadenţa sudistă, la fel de bogată şi de amplă ca fluviile noroioase ce străbat şesurile Carolinei de Sud, ţinutul de baştină al lui Jack Brown, mi-a gâdilat urechea precum muzica unui banjo pe care n-ai mai auzit-o de mult. L-am întrebat pe Jack ce mai face.

— Bine, băiete, foarte bine, răspunse el, locuiesc p-aci, printre yankei. Vreau să vii încoace să-mi faci o vizită.

Il adoram pe Jack Brown. Există prieteni pe care ţi-i faci când eşti tânăr şi de care te bucuri pur şi simplu, pentru care nutreşti o dragoste şi un devotament care lipsesc, în mod misterios, din majoritatea prieteniilor pe care le faci după aceea, indiferent cât de veritabile; Jack era un astfel de prieten. Era deştept, sufletist, citit, cu un talent comic remarcabil de inventiv şi un fler deosebit pentru pungaşi şi trişori. Spiritul lui, care era adesea neiertător şi care se baza pe o subtilă utilizare a retoricii avocăţeşti sudiste (care i se trăgea, fără îndoială, cel puţin în parte de la tatăl lui, un distins judecător), mă ţinuse binedispus în lunile epuizante din timpul războiului la Duke, unde Marina, în hotărârea ei de a ne transforma din carne de tun necoaptă în carne de tun de calitatea întâi, a încercat să ne îndoape doi ani de educaţie în mai puţin de unul, creând astfel o generaţie de absolvenţi de colegiu pe drept cuvânt neterminaţi. Jack era un pic mai mare decât mine – cu nouă luni esenţiale – şi astfel devenise cronologic desemnat să ia parte la luptă, în timp ce eu avusesem noroc şi scăpasem cu pielea intactă. Scrisorile pe care mi le-a scris din Pacific – după ce

exigenţele militare ne despărţiseră, iar el se pregătea de asalt pe Iwo Jima, în timp ce eu încă mai studiam tactica plutonului în mlaştinile Carolinei de Nord – erau minunate documente lungi, amuzant obscene şi cu o notă de furioasă, totuşi resemnată hilaritate, pe care o considerasem proprietatea exclusivă a lui Jack, până când am văzut-o reînviată miraculos, peste ani, în *Catch-22*[144]. Chiar după ce a fost oribil mutilat – şi-a pierdut un picior la Iwo Jima –, şi-a păstrat o veselie pe care nu o pot descrie altfel decât exaltată, trimiţându-mi de pe patul de spital scrisori efervescente, cu un amestec de *joie de vivre*[145] şi sarcasm vivace swiftian. Sunt sigur că numai stoicismul lui ţicnit şi suveran îl împiedicase de a cădea în disperare sinucigaşă. Era complet neperturbat de membrul lui artificial, care, spunea el, îi dădea un soi de şchiopătat seducător, ca al lui Herbert Marshall[146].

Am oferit toate aceste detalii doar ca să vă faceţi o idee despre personalitatea excepţională a lui Jack şi ca să explic de ce am acceptat invitaţia lui imediat, cu preţul neglijării obligaţiilor mele în privinţa lui Nathan şi a Sofiei. La Duke, Jack voia să se facă sculptor, iar acum, după studiile de la Art Student’s League, se mutase între pitoreştile coline de dincolo de Nyack pentru a face uriaşe lucrări turnate din fontă şi din tablă – ajutat (mi-a mărturisit el fără reticenţe) de ceea ce ar fi putut fi considerată o zestre frumuşică, soţia lui fiind fiica unuia dintre cei mai mari proprietari de fabrici pentru prelucrarea bumbacului din Carolina de Sud. Când, la început, am protestat, cu jumătate de gură, spunând că romanul la care scriam prinsese formă şi s-ar fi

[144] Roman de Joseph Keller (1923-1999), ecranizat în 1970 într-o producţie excepţională, în regia lui Mike Nichols, având în distribuţie nume mari, precum Alan Arkin, Buck Henry, Anthony Perkins sau Orson Welles.

[145] Bucurie de a trăi (în limba franceză, în original).

[146] Actor britanic (1890-1966), celebru pentru rolurile de protagonist din filme romantice americane.

putut să sufere dacă întrerupeam lucrul brusc, el a pus capăt îngrijorărilor mele, stăruind să vin întrucât casa lui avea o mică aripă unde aş fi putut lucra nestingherit.

— De asemenea, Dolores, adăugă el, referindu-se la soţia lui, o are în vizită aici pe sora ei, pe care o cheamă Mary Alice. E o fetişcană de douăzeci şi unu de anişori foarte bine făcută şi, fiule, crede-mă, e frumoasă ca o cadra. Ca un tablou de Renoir, adică. Mai mult, e *foarte* dornică.

Am cugetat fericit la cuvântul „dornică”. Se putea lesne presupune, dată fiind permanent reînnoita şi jalnica mea speranţă de împlinire sexuală, aşa cum am descris-o deja în această naraţiune, că nici nu-mi trebuia altă momeală.

Mary Alice. Dumnezeule bun, Mary Alice. Aveam să mă ocup de Mary Alice aproape imediat. Ea este importantă pentru povestirea de faţă din pricina efectului psihic pervers pe care l-a avut asupra mea – un efect care, un timp, deşi din fericire scurt, mi-a colorat malign, în cele din urmă, relaţia cu Sofia. Cât despre Sofia şi Nathan, trebuie să menţionez rapid mica petrecere pe care am avut-o la Curtea Arţarului în seara plecării mele. Ar fi trebuit să fie un moment vesel – şi unui observator din afară aşa i s-ar fi părut –, dar au fost două lucruri care mă umpleau de presimţiri şi nelinişte. Mai întâi, problema Sofiei cu băutura. În scurtul interval de după întoarcerea lui Nathan, Sofia, observasem eu, se abţinuse de la pileală, probabil numai datorită prezenţei prevenitoare a lui Nathan; în „zilele de altă dată”, rareori îl văzusem pe vreunul dintre ei trăgând la măsea mai mult decât ritualica lor sticlă de Chablis. Acum, în schimb, Sofia revenise la stilul de a bea pe care-l adoptase de faţă cu mine, în timpul absenţei lui Nathan, dând pe gât pahar după pahar de Schenley’s, deşi, ca de obicei, se ţinea mai degrabă bine, în ciuda unei împleticiri a limbii. N-aveam idee de ce se întorsese la spirtoase. N-am spus nimic, fireşte – Nathan fiind aparent coordonatorul situaţiei –, dar m-a îngrijorat destul de tare, mă tulbura

faptul că Sofia părea să se fi transformat atât de repede într-o alcoolică; şi am fost şi mai descumpănit de faptul că Nathan părea să nu bage de seamă sau, dacă observase, nu luase totuşi măsurile de protecţie pe care un consum de alcool atât de consistent, nesăbuit şi potenţial periculos le-ar fi impus.

În seara aceea, Nathan a fost ca de obicei, tonic, vorbăreţ, comandând pentru mine pahar după pahar de bere, până când m-am făcut cui şi-am fost gata să dau în primire. Ne-a captivat, pe Sofia şi pe mine, cu o serie de glume nemaipomenit de hazlii, profund evreieşti, pe care le adunase de pe undeva. Mi s-a părut că este în cea mai bună formă a sănătăţii în care-l vedeam din primele zile de cu multe luni înainte, când îmi luase el cu asalt conştiinţa şi inima; mă simţeam de-a dreptul înfiorat de plăcere în prezenţa unei atât de amuzante, exuberante şi atrăgătoare fiinţe omeneşti, pentru ca apoi, cu o singură afirmaţie scurtă şi rapidă, să-mi risipească veselia ca apa gâlgâind la vale pe canal. Tocmai când ne ridicaserăm s-o pornim înapoi spre Palatul Roz, tonul său a devenit serios şi, uitându-se la mine din acea regiune tulbure din spatele pupilei ochiului unde ştiam că pândeşte demenţa, zise:

— N-am vrut să-ţi spun asta până acum, ca să ai ceva la care să te gândeşti mâine-dimineaţă, pe drumul tău la ţară.

Dar când te vei întoarce, o să avem ceva de-a dreptul incredibil de sărbătorit. Şi anume, echipa mea de cercetări este pe cale să anunţe descoperirea unui vaccin împotriva… – aici făcu o pauză şi rosti ceremonios cuvântul, atât de înspăimântător pe vremea aceea, în toate silabele lui spiralate – poli-o-mie-li-tei!

Finis cu paralizia infantilă. Adio March of Dimes[147].

[147] Organizaţie caritabilă americană (înfiinţată în 1938, de preşedintele F.D. Roosevelt), a cărei misiune este îmbunătăţirea sănătăţii copiilor prin prevenirea malformaţiilor, a naşterii premature şi a mortalităţii infantile.

Nathan Landau, mântuitorul omenirii. Îmi venea să plâng. Fără îndoială, ar fi trebuit să spun ceva, dar, amintindu-mi tot ce-mi povestise Larry, pur şi simplu n-am putut deschide gura, şi, astfel, m-am întors încet, pe întuneric, până la casa doamnei Zimmer mann, ascultând poliloghia delirantă a lui Nathan despre ţesut şi celulele de cultură, oprindu-mă o dată ca s-o bat pe spinare pe Sofia, ca s-o exorcizez de sughiţurile beţiei, dar rămânând tot timpul mut şi cu inima grea de milă şi groază…

Chiar şi acum, după atâţia ani, mi-ar plăcea să povestesc că şederea mea la Rockland mi-a adus o oarecare uşurare compensatorie pentru grijile în privinţa lui Nathan şi a Sofiei. O săptămână sau zece zile de lucru intens şi spornic şi vesela păcătuire trupească la care aluziile lui Jack Brown mă făcuseră să sper – astfel de activităţi ar fi putut constitui o răsplată mulţumitoare pentru anxietatea pe care o suferisem şi, Dumnezeule mare, aveam s-o mai sufăr o dată, curând, la o intensitate pe care n-aş fi crezut-o cu putinţă. Dar îmi amintesc vizita, sau mare parte din ea, drept un fiasco, şi am păstrat dovezi convingătoare despre aceasta între coperţile aceluiaşi carnet de însemnări în care mai devreme, în naraţiunea de faţă, am imortalizat legătura amoroasă cu Leslie Lapidus. Sejurul meu la ţară ar fi trebuit să fie, logic, evenimentul euforic, fericit, pe care îl aşteptasem cu atâta căldură. La urma urmelor, ingredientele existau: o încântătoare reşedinţă în stil colonial olandez, cu o frumoasă patină a vremii, situată adânc în pădure, o gazdă fermecătoare şi soţia lui vioaie, un pat confortabil, belşug de mâncare tradiţională sudistă bine pregătită, multă bere şi alte băuturi, şi via speranţă că îmi voi găsi, în sfârşit, împlinirea viselor în îmbrăţişarea lui Mary Alice Grimball, care avea o faţă strălucitoare, fără pată, triunghiulară, cu gropiţe apetisante, cu buze umede minunat întredeschise, *dornice*, încadrată de plete blonde ca mierea, o diplomă în engleză de la Colegiul Converse şi

cel mai grozav fund ca para care s-a legănat vreodată pe la nord de Spartanburg.

Ce ar fi mai îmbietor şi mai încărcat de promisiuni decât un astfel de decor? Iată-l pe tânărul holtei excitat, trudind îndârjit la scrierea lui toată ziua, conştient doar de plăcutul *ding-ding* al daltelor prietenului său sculptor cu picior de lemn şi de mirosul de pui şi de turtiţe de mălai prăjindu-se în bucătărie, munca fiind impulsionată spre trepte şi mai înalte de nuanţare deosebită şi de forţă, datorită faptului că, la marginea conştiinţei, culcuşită ademenitor, aştepta ideea că seara va aduce o prietenească destindere, mâncare bună, conversaţii şi murmure nostalgice după Sudul nostru – toate acestea înmiresmate şi înflăcărate de prezenţa a doua încântătoare tinere femei, dintre care una, în întunericul nopţii ce va urma, va şopti, va geme şi va exclama de bucurie printre cearşafurile încurcate în şi mai fierbintea încâlceală a dragostei. Într-adevăr, aspectele pur domestice ale acestei fantezii au fost îndeplinite.

Chiar am lucrat foarte mult în acele zile petrecute cu Jack Brown, soţia lui şi Mary Alice. Toţi patru înotam în lacul din pădure (vremea rămăsese într-adevăr călduroasă), întâlnirile la masă erau festive şi pline de voie bună, iar discuţiile erau şi ele pline de amintiri copioase. Dar exista şi suferinţă, de asemenea, şi aceasta se întâmpla în primele ore ale dimineţilor acelor când, în mod repetat, mă furişam afară cu Mary Alice, unde mă descopeream expus, literalmente, la o formă de excentricitate sexuală pe care nici nu visasem c-ar fi existat şi pe care n-am mai trăit-o niciodată de atunci. Căci Mary Alice era – aşa cum am disecat-o posac şi comparativ în însemnările mele (notate cu acelaşi scris frenetic, incredibil, pe care îl folosisem şi când îmi imortalizasem legătura dezastruoasă de cu câteva luni mai înainte) – cu mult *mai rea* decât o cochetă virgină, o artistă a masturbării. Stau aici, în ceasurile de dinaintea răsăritului, ascultând greierii şi contemplându-i tristul

meşteşug pentru a treia dimineaţă la rând, mirându-mă de calamitatea care mi s-a întâmplat. Din nou m-am cercetat în oglinda de la baie, nevăzând nimic în fizionomia mea, într-adevăr trebuie să spun cu modestie că totul e în regulă: nasul meu puternic şi ochii căprui inteligenţi, faţă bine proporţionată, conformaţie osoasă excelentă (nu atât de fină, slavă Domnului, cât să pară „aristocratică”, dar posedând destule trăsături ascuţite cât să nu arăt grosolan de plebeu) şi o gură şi o bărbie mai degrabă spirituale, toate contopite într-un chip care ar putea fi clasificat rezonabil de chipeş, deşi e cu siguranţă departe de a avea frumuseţea stereotipă a reclamelor la Vitalis[148]. Aşa că nu putea să fi dat înapoi din cauza trăsăturilor mele. Mary Alice este sensibilă, educată, ceea ce vrea să însemne că a citit minuţios vreo două sau trei dintre cărţile care mi-au stârnit şi mie interesul, are un decent simţ al umorului (nu-i chiar un izvor nesecat de glume bune, dar, de altfel, cum ar putea să fie, în umbra spiritualului Jack Brown), pare destul de avansată şi emancipată în chestiunile lumeşti pentru o fată cu educaţia sa, care este accentuat sudistă. Destul de atavic, pare să menţioneze mersul la biserică un pic prea des. Niciunul dintre noi nu a făcut nimic atât de nechibzuit sau de inconştient cât să emită declaraţii de dragoste, dar evident este, cel puţin moderat, excitată sexual. În această privinţă totuşi este opusul lui Leslie, de vreme ce, în ciuda pasiunii (în parte prefăcute, cred) pe care o pune în îmbrăţişările noastre cele mai fierbinţi, este profund pudică (asemenea multor fete din Sud) în domeniul lingvistic. Când, de pildă, la o oră sau cam aşa din prima noastră sesiune de „drăgosteală” de acum două nopţi, am fost luat de val destul cât să-i şoptesc o remarcă la adresa minunatului ei cur, în opinia mea, şi, în exaltarea mea, am făcut o încercare zadarnică de a-mi strecura braţul la

[148] Faimos tonic pentru păr, ale cărui reclame erau un accesoriu de bază în revistele şic din anii '40.

spatele ei şi de a pune mâna pe el, ea s-a tras înapoi cu o şoaptă sălbatică G, Urăsc cuvântul ăsta!”, mi-a zis. „Nu poţi spune «şolduri»?”) şi atunci mi-am dat seama că orice alte indecenţe s-ar putea să se dovedească fatale.

Are nişte sâni destul de drăguţi, rotunzi şi plini ca doi pepenaşi galbeni, dar nimic din înfăţişarea ei nu se apropie de perfecţiunea acelui cur care, exceptându-l doar pe al Sofiei, este modelul de perfecţiune al tuturor fundurilor din lume, două globuri lunare de o asemenea nemiloasă simetrie că până şi în mai curând anostele fuste de flanelă model Peck & Peck pe care le poartă uneori simt o durere săgetându-mi gonadele de parcă aş primi o lovitură de copită a unui măgar. Pricepere la sărutat: nicinici, este lemn în comparaţie cu Leslie, a cărei gimnastică lingvală mă va obseda întotdeauna. Dar chiar dacă Mary Alice, ca şi Leslie, nu îmi va permite să pun un deget pe niciuna dintre văile sau ascunzişurile corpului incredibil de dezirabil, de ce mă descumpăneşte oare bizarul fapt că *singurul* lucru pe care *vrea* să-l facă, deşi fără plăcere şi mai curând cu neatenţie, este să mi-o frece, oră după oră, până nu mai rămâne decât o tulpină moartă şi lipsită de sevă, epuizat şi chiar umilit de această operaţiune prostească? La început a fost înnebunitor de excitant, aproape primul contact de genul ăsta din viaţa mea, să-i simt mânuţa aceea baptistă pe prodigios de încordata mea osie şi am capitulat imediat, făcându-ne pe amândoi fleaşcă, lucru care (spre surprinderea mea, ţinând cont de sensibilitatea ei excesivă în general) n-a părut s-o deranjeze, tamponându-se politicoasă cu batista pe care i-am oferit-o. Dar după trei nopţi şi nouă orgasme separate (câte trei în fiecare noapte, numărate metodic) am devenit aproape desensibilizat şi îmi dau seama că e ceva de-a dreptul smintit în activitatea asta. Aluzia mea nerostită (o foarte blândă împingere în jos a capului ei cu mâna mea) că poate dorea să comită asupra mea ceea ce italienii numesc o *fellatio* a fost întâmpinată cu

o asemenea demonstraţie de repulsie – de parcă ar fi trebuit să mănânce carne crudă de cangur – încât am abandonat pista asta o dată pentru totdeauna.

Şi aşa trec nopţile, în tăcere năduşită. Sânii ei dulci şi tineri rămân ferm în închisoarea rigidă a sutienului Maidenform, pe sub casta bluză albă de bumbac. Nu există nicio întâmpinare binevoitoare sau acces spre acea mult dorită comoară pe care o ţine între coapsele ei – e la fel de bine apărată ca şi Fort Knox[149]. Dar iată! oră după oră, vergeaua mea rigidă sare din nou în sus, iar Mary Alice mi-o înşfacă, în aceeaşi stoică indiferenţă, pompând plictisită ca la un maraton de tras clopotele, în vreme ce eu gâfâi şi gem ridicol şi mă aud scâncind cretinităţi ca „O, Doamne, aşa-i bine, Mary Alice!” şi arunc o privire spre faţa ei frumoasă şi total nepăsătoare în acelaşi timp ce în mine cresc pofta de sex şi disperarea în aproape egală măsură – cu disperare totuşi crescătoare în ceea ce priveşte afacerea asta grosolană. Este aproape ziuă acum, iar tihnitele dealuri Ramapo sunt învăluite în ceaţă şi în ciripit de păsărele. Bietul meu Domnul P. este la fel de flasc şi de muribund ca un vierme jupuit. Mă întreb de ce mi-a trebuit câteva nopţi până să-mi dau seama că deprimarea mea aproape suicidară provine, cel puţin în parte, din jalnica înţelegere că actul pe care Mary Alice îl execută asupra mea cu un asemenea *sang froid*[150] eu mi l-aş putea face singur mult mai bine, cu siguranţă cu mai multă tandreţe.

Abia pe la sfârşitul şederii mele la Jack Brown – într-o dimineaţă cenuşie şi ploioasă, cu primele răsuflări îngheţate de toamnă prin ea – am făcut următoarea însemnare în carneţel. Scrisul împăienjenit, nesigur, pe care fireşte nu sunt capabil să-l reproduc aici, este mărturia epuizării mele emoţionale:

---

[149] Garnizoană militară din Kentucky, locul unde este depozitat tezaurul în aur al Statelor Unite.

[150] Sânge-rece (în limba franceză, în original).

O noapte fără somn, aproape. Nu-l pot învinui pe Jack Brown, care îmi e atât de drag, nici pentru eşecul planurilor mele, nici pentru înţelegerea sa greşită. Nu e vina lui că Mary Alice e aşa o sulă-n coaste pentru mine. E foarte clar că el crede că, în ultima săptămână, Mary Alice şi cu mine ne-am futut ca potăile în călduri, pentru că unele remarci pe care mi le-a făcut între patru ochi (însoţite de grăitoare înghiontiri) indică neîndoielnic convingerea lui că mi-am făcut poftele cu frumoasa lui cumnată. Laş cum sunt, nu găsesc forţa să-i deschid ochii în această privinţă. În seara asta, după o excelentă cină care a inclus cea mai bună şuncă din Virginia pe care am gustat-o vreodată, toţi patru am ieşit la un film idiot în Nyack. Mai târziu, puţin după miezul nopţii, Jack şi Dolores se retrag în dormitorul lor, în vreme ce Mary Alice şi cu mine, ascunşi în cuibuşorul iubirii noastre pe veranda închisă de la parter, ne reluăm ritualul fără speranţă. Eu beau multă bere, casă devin magisterial. Începem giugiuleala, chiar plăcută la început, iar după interminabile minute de preludiu, începe repetitiva şi inevitabila ambalare spre ceea ce pentru mine a devenit acum o plictisitoare, aproape insuportabilă bălăceală. Nu mai e nevoie să iniţiez eu acţiunea, Mary Alice îmi caută fermoarul, mânuţa ei crudă fiind gata să execute operaţiunea ei lipsită de însufleţire pe egal de blazatul meu apendice. De data asta, totuşi, o opresc la mijlocul drumului, pregătit pentru a da cărţile pe faţă, cum plănuisem toată ziua. „Mary Alice", zic eu, „de ce să nu fim sinceri unul cu altul? Din nu ştiu ce motiv, n-am vorbit cu adevărat despre problema asta. Îmi placi foarte mult, dar, cu toată sinceritatea, nu mai pot suporta activitatea asta frustrantă. Să fie oare frica de..." (Am şovăit să fiu prea explicit, în mare parte pentru că era atât de sensibilă în ceea ce privea limbajul.) „Să fie oare frica de... ştii ceva? Dacă asta e, vreau doar să-ţi spun că am mijloace de a preveni orice... accident. Promit să fiu foarte atent". După o

tăcere, ea îşi lăsă capul cu frumosul ei păr luxuriant mirosind atât de dureros a gardenie, oftează şi apoi spune: „Nu-i asta, Stingo". Tace. „Dar ce e, atunci?", *zic eu.* „*Vreau să spun, nu înţelegi că în afară de sărutat eu literalmente nu te-am atins – nicăieri! Nu mi se pare normal, Mary Alice. De fapt, e de-a dreptul pervers ceea ce facem noi.* „*După o pauză, ea zice: „Oh, Stingo, nu ştiu. Îmi placi foarte mult şi tu mie, dar ştii că nu ne iubim. Sexul şi dragostea după mine sunt inseparabile. Vreau ca totul să fie bine pentru bărbatul pe care-l iubesc. Pentru amândoi. M-am ars atât de rău o dată". Eu replic: „Cum adică te-ai ars? Ai iubit pe cineva?". Ea spune: „Da, aşa am crezut. El m-a ars atât de rău. Nu vreau să mă mai ard a doua oară".*

Şi în timp ce-mi vorbeşte, povestindu-mi despre defunctul şi jelitul ei amor, iese la iveală o înfiorătoare schiţă pentru Cosmopolitan, *care explică simultan moralitatea sexuală a acestor ani 1940 şi psihopatologia care îi permite ei să mă chinuiască în felul în care a făcut-o. A avut un logodnic, un anume Walter, îmi spune ea, un aviator de la Marină, care i-a făcut curte patru luni. În această perioadă, înainte de logodna lor* (*îmi explică ea, în limbaj ocolitor căruia doamna Grundy*[151] *nu i-ar fi găsit nicio greşeală*) *nu au stabilit relaţii sexuale formale, deşi la cererea lui ea a învăţat, presupun cu aceeaşi lipsă de intensitate şi îndemânare ritmică pe care le aplicase şi pe mine, să-i frământe scula* („*să-l stimuleze*") *şi s-a dedat la această distracţie noapte de noapte, atât ca să-i dea lui o oarecare „degajare"* (*chiar a folosit acest cuvânt odios*), *cât şi să apere seiful de catifea în care el murea să intre.* (*Patru luni! Gândiţi-vă la pantalonii albaştri de Marină ai lui Walt şi la acele oceane de spermă!*) *Numai când nefericitul zburător şi-a declarat oficial intenţiile să se căsătorească şi*

[151] Personaj din piesa *Grăbeşte plugul* (1798) de Thomas Morton, devenit nume simbolic pentru orice persoană extrem de convenţională sau pedantă.

apoi a scos inelul (*Mary Alice continuă să-mi spună, cu searbădă inocenţă*), *ea i-a cedat scumpa ei oală cu miere, căci, în credinţa baptistă în care a fost crescută, o nenorocire la fel de sigură ca moartea avea să-i lovească pe cei care se angajau în uniune carnală fără măcar perspectiva matrimoniului. Într-adevăr, cum continuă să-mi spună, simţise destul de necuviincios şi ceea ce făcuse mai înainte de a contracta o căsătorie. La acest punct, Mary Alice se opreşte şi, revenind la cele zise, îmi spune ceva care mă face să scrâşnesc din dinţi de furie. „Nu pentru că nu te* doresc, *Stingo. Am dorinţe puternice. Walter m-a învăţat să fac dragoste". Şi în timp ce continuă să vorbească, torcându-şi murmurat banalităţile* despre „*consideraţie*", „*tandreţe*", „*fidelitate*", „*simpatie*", „*înţelegere*" şi alte fleacuri creştineşti, *eu am o neobişnuită şi* copleşitoare *poftă să comit un viol. În orice caz, ca să-i închei povestea, Walter a părăsit-o înainte de ziua nunţii – şocul vieţii ei. „Astfel m-am ars eu atât de rău, Stingo, şi pur şi simplu nu vreau să mă mai ard din nou în felul ăsta"*.

Păstrez tăcerea, o vreme. „Îmi pare rău", zic. „E o poveste tristă", adaug, încercând să încremenesc sarcasmul ce se lupta să ajungă exprimat. „Foarte tristă. Bănuiesc că li se întâmplă multora. Dar cred că ştiu de ce te-a părăsit Walter. Şi, spune-mi ceva, Mary Alice, chiar crezi că doi tineri sănătoşi care sunt atraşi unul de altul trebuie să treacă prin mascarada asta cu căsătoria înainte să se fută? Chiar crezi asta?" Am simţit cum înţepeneşte şi am auzit-o scoţând o exclamaţie la odiosul verb; s-a tras la o parte de lângă mine şi ceva din mâhnirea ei afectată m-a enervat şi mai tare. Ea este deodată (iar acum înţeleg că pe bună dreptate) stupefiată la furia mea dezlănţuită revărsată fără oprelişti şi când şi eu mă trag la o parte şi mă ridic în picioare, tremurând, chiar scăpat de sub control, îi văd buzele, cu rujul întins de sărutările noastre, strânse ca să închipuie un mic oval de spaimă. „Walter nu te-a învăţat să

faci dragoste, idioată mică, mincinoasă şi ciudată!” am zis eu tare. „Pariez că n-ai avut parte de un futai sănătos în toată viaţa ta! Tot ce te-a învăţat Walter a fost cum să-i faci să ejaculeze pe bieţii prostănaci care voiau să intre în chiloţii tăi! Ai nevoie de ceva care să-ţi facă frumosul tău cur să se învârtească de plăcere, o mătărângă mare şi ţeapănă înfiptă în pizda aia a ta pe care-o ţii sub cheie, oh, căcat... „M-am oprit într-un strigăt gâtuit, sufocat de ruşine la izbucnirea mea, dar foarte aproape şi de a izbucni într-un râs dement, căci Mary Alice îşi vârâse degetele în urechi ca o fetiţă de şase ani şi lacrimile i se rostogoleau pe obraji. Am scos un râgâit de bere. Eram dezgustător. Totuşi, nu mă puteam abţine să nu urlu la ea: „Voi, aţâţătoare virgine, aţi prefăcut milioane de tineri bărbaţi, mulţi dintre ei care au murit pentru preţioasele voastre cururi pe câmpul de bătălie al lumii, într-o generaţie de alienaţi sexuali!”. Şi-apoi am ieşit năvalnic de pe verandă şi am urcat cu paşi apăsaţi spre dormitorul meu de la etaj. Şi după ore de nesomn, am aţipit şi am avut ceea ce, din pricina evidenţei sale freudiene, m-ar scârbi să-l pun într-un roman, dar ceea ce ţie, Dragă Jurnalule, trebuie să nu mă dau înapoi de a-ţi spune: primul meu vis homosexual!

Ceva mai târziu în dimineaţa aceea, nu mult după ce sfârşisem de scris cele de mai sus în jurnalul meu şi vreo câteva scrisori, stăteam la masa unde lucrasem atât de bine în zilele acelea, cugetând posomorât la apariţia homoerotică năucitoare, care trecuse ca un nor gros peste conştiinţa mea (supurând în inima mea şi făcându-mă să mă tem pentru starea de bine fundamentală a sufletului meu), când am auzit paşii şchiopătaţi ai lui Jack Brown pe scări, urmaţi de vocea lui care mă striga. N-am auzit într-adevăr sau nu am reacţionat imediat, într-atât mă adâncisem în spaima pe care mi-o provocase posibilitatea îngrozitoare, dar foarte reală, să mă fi transformat în pederast. Sinapsa dintre respingerea mea de către Mary

Alice şi prompta metamorfoză într-un deviat sexual părea un pic cam prea subită şi, cu toate acestea, nu puteam nega posibilitatea.

Citisem destule despre problemele sexuale pe când studiam la acel remarcabil ateneu de psihologie, Duke University, şi mă alesesem cu noţiuni ferm stabilite: că primatele masculi ţinute în captivitate, de exemplu, dacă li se refuza tovărăşia femelelor, încercau să se împreuneze între ele, adesea cu vesel succes, şi că mulţi deţinuţi, după lungi perioade de încarcerare, se orientau atât de repede spre activitatea homosexuală încât părea să fie aproape o regulă. Bărbaţii care stăteau mai multe luni pe mare îşi satisfăceau poftele unii cu alţii; iar când eram la puşcaşii marini (o ramură, fireşte, a Marinei), am fost intrigat să aflu originea expresiei „momeală de plevuşcă”, numele argotic pentru dulciuri: evident provenea din tentaţiile pe care le ofereau marinarii bătrâni în schimbul favorurilor muşilor cu obrajii imberbi şi fundul neted. Ei bine, m-am gândit, dacă devenisem pederast, atunci, fie; exista un amplu precedent pentru condiţia mea, de vreme ce deşi nu fusesem oficial deţinut sau băgat într-o cuşcă, judecând după eforturile mele de o viaţă pentru un futai bun, complet şi heterosexual, aş fi putut fi la fel de bine într-o închisoare sau într-un voiaj pe o durată nedeterminată pe o brigantină. Nu era foarte plauzibil ca vreunei supape psihice din mine, asemănătoare cu acel ceva care controlează libidoul unui condamnat pe douăzeci de ani sau al unei maimuţe nefericite în dragoste, să-i fi explodat garniturile de etanşare, lăsându-mă fără ştirea mea diferit, victimă a presiunilor selecţiei biologice, totuşi un pervers?

Cântăream întunecat această ipoteză când gălăgia produsă de Jack la uşa mea mă trezi brusc.

— Deşteptarea, juniorule, te caută cineva la telefon! strigă el.

Mi-am dat seama, până să ajung la parter, că telefonul

nu putea veni decât de la Palatul Roz, unde lăsasem numărul lui Jack, şi am avut o presimţire, enorm amplificată apoi când am auzit vocea familiară, îndurerată, a lui Morris Fink.

— Trebuie să vii aici urgent, zise el, fiindcă s-a dezlănţuit iadul.

Mi-a stat inima, după care a repornit într-o goană nebună.

— Ce s-a întâmplat? am şoptit.

— Nathan a luat-o iar razna. De data asta e chiar nasol. Futangiu nenorocit.

— Sofia! am zis eu. Ce face Sofia?

— Ea e bine. A bătut-o iar, dar e bine. A zis c-o s-o omoare. Ea a fugit din casă şi nu ştiu unde e. Dar mi-a cerut să te sun pe tine. Mai bine vii aici.

— Şi Nathan? am întrebat.

— A plecat şi el, dar a zis c-o să se întoarcă. Ticălos nebun. Ce zici, să chem poliţia?

— Nu, nu, am răspuns grăbit. Pentru Dumnezeu, nu suna la poliţie!

După o pauză, am spus:

— Vin imediat. Încearcă să dai de Sofia.

După ce am închis, am fiert înăbuşit câteva minute, iar când Jack a coborât la parter, m-am dus cu el la o cafea, încercând să-mi potolesc agitaţia. Îi mai povestisem despre Sofia şi Nathan şi despre acea *folie à deux*[152] dintre ei, însă doar vag. Acum m-am simţit îndemnat să-i completez informaţia cu vreo câteva dintre detaliile mai dureroase. Sugestia lui promptă a fost să fac ceea ce din nu ştiu ce motiv prostesc nu-mi trecuse prin cap să fac.

— Trebuie să-l suni pe fratele lui, a stăruit el.

— Bineînţeles! am zis.

Am sărit din nou la telefon, însă doar ca să mă trezesc în

[152] Literal, nebunie în doi - sindrom psihiatric în care două sau mai multe persoane împărtăşesc aceeaşi iluzie sau psihoză.

acel impas care foarte adesea, într-o viaţă, pare să-i împiedice pe oameni exact în momentele de criză. O secretară mi-a spus că Larry se afla în Toronto, unde participa la o întrunire profesională. Nevasta lui îl însoţea. În acele zile antediluviene de dinaintea avioanelor cu reacţie, Toronto era la fel de îndepărtat ca şi Tokyo, iar eu am scos un geamăt de disperare. Apoi, când tocmai pusesem receptorul în furcă, a sunat din nou telefonul. Încă o dată era statornicul Fink, ale cărui purtări troglodite i le înjurasem adesea, dar pe care acum i le binecuvântam.

— Tocmai am aflat despre Sofia, a zis el.

— Unde e? am strigat.

— A fost la cabinetul doctorului ăluia polonez pentru care lucrează. Dar nu mai e acolo acum. S-a dus la spital ca să-şi facă o radiografie la braţ. A zis că s-ar putea să i-l fi rupt Nathan, mizerabilul dracului. Dar vrea să te întorci. O să stea la cabinetul doctorului ăluia în după-amiaza asta, până o să ajungi tu acolo.

Aşa că am plecat.

Pentru mulţi tineri aflaţi în convulsiile adolescenţei târzii, al douăzeci şi doilea an de viaţă este cel mai plin de anxietate dintre toţi. Îmi dau seama acum ce intens nemulţumit, rebel şi tulburat am fost eu la vârsta aceea, dar, de asemenea, că scrisul meu mă ferise de suferinţa emoţională serioasă, în sensul că romanul la care lucram servise ca instrument cathartic prin care puteam să descarc pe hârtie multe dintre cele mai supărătoare tensiuni şi nefericiri. Romanul meu, firește, era mai mult decât atât, totuşi, era şi acest bazin colector pe care l-am descris, şi tocmai de aceea îl îndrăgeam cum îndrăgeşte oricine alcătuirea fiinţei sale omeneşti. Totuşi, eram foarte vulnerabil; apăreau fisuri în armura în care mă învăluisem şi existau momente în care eram asaltat de groaza kirkegaardiană. În după-amiaza în care am dat fuga de acasă de la Jack Brown s-o găsesc pe Sofia a fost unul

dintre aceste momente – o grea încercare, extrem de fragilă, ineficientă şi plină de autodezgust. În autobuzul care se hurduca spre sud trecând prin New Jersey spre Manhattan, am stat crispat şi epuizat într-o aproape indescriptibilă miasmă a fricii. În plus, eram mahmur şi nervozitatea discordantă îmi sporea temerea, făcându-mă să mă cutremur la gândul că voi da ochii cu Sofia şi Nathan. Eşecul meu cu Mary Alice (nici măcar nu-mi luasem la revedere de la ea) îmi desprinsese ancorele a ceea ce mai rămăsese din virilitatea mea şi mă făcuse mai deznădăjduit la suspiciunea că, de-a lungul acestor ani, mă amăgisem singur în privinţa predilecţiilor mele homosexuale. Undeva pe lângă Fort Lee mi-am zărit în geam pentru o clipă faţa lividă şi nefericită, suprapusă peste panorama unei staţii de benzină şi drive-in-uri şi am încercat să-mi închid ochii şi mintea la ororile existenţei.

Se apropia de cinci după-amiază când am ajuns la cabinetul doctorului Blackstock, din centrul Brooklynului. Era aparent după program, căci biroul de recepţie era pustiu, cu excepţia unei fete bătrâne înţepate care îi ţinea locul Sofiei în funcţia de secretară recepţioneră; ea mi-a spus că Sofia, care plecase încă dinainte de amiază, nu se întorsese încă de la spitalul unde-şi făcea radiografia, dar că trebuia să apară dintr-o clipă într-alta. M-a invitat să iau loc şi să aştept, dar eu am preferat să rămân în picioare şi apoi m-am trezit măsurând cu pasul, neliniştit, încăperea zugrăvită – înecată, mai bine spus – în cea mai groaznică nuanţă de purpuriu-intens pe care o văzusem vreodată. Cum putuse Sofia să lucreze aici, zi după zi, îmbăiată într-o astfel de culoare înfiorătoare, era o enigmă pentru mine. Pereţii şi tavanul erau coloraţi în aceeaşi magenta de pompe funebre despre care Sofia îmi spusese că împodobea şi casa lui Blackstock din St. Albans. Şi m-am întrebat dacă această vrăjitorie decorativă căpiată nu fusese, de asemenea, născocită de răposata Sylvia, a cărei

fotografie – împodobită cu pânză neagră, ca aceea a unui sfânt – zâmbea de pe unul dintre pereţi cu un soi de bunăvoinţă hulpavă. Alte fotografii, lipite pretutindeni, atestau familiaritatea lui Blackstock cu semizeii şi zeiţele culturii pop, într-o etalare fanatică, gemütlich[153], amiciţiei: Blackstock cu un exoftalmic Eddie Cantor, Blackstock cu Grover Whalen, cu Sherman Billingsley şi Sylvia la Stork Club, cu Major Bowes, cu Walter Winchell, chiar şi Blackstock cu Surorile Andrews, cele trei privighetori cu hălăciugile de păr înconjurând îndeaproape faţa lui ca nişte mari buchete rânjite, doctorul bosumflându-se mândru deasupra dedicaţiei mâzgălite cu cerneală: *Lui Hymie cu dragoste de la Patty*, *Maxene şi Laverne*. În dispoziţia morbidă, nervoasă în care mă aflam, fotografiile veselului chiropractician şi ale prietenilor săi m-au cufundat şi mai adânc în deznădejde, ca niciodată, şi m-am rugat ca Sofia să se întoarcă odată şi să mă elibereze de această angoasă. Şi chiar în clipa aceea, ea a intrat pe uşă.

Oh, biata mea Sofia. Avea ochii încercănaţi şi înfăţişarea neîngrijită şi epuizată, iar pielea feţei avea nuanţa spălăcită, vineţie, a laptelui smântânit – dar îndeosebi arăta bătrână, o doamnă în vârstă, de vreo patruzeci de ani. Am strâns-o uşor în braţe şi, pentru o vreme, n-am zis nimic. N-a plâns. În cele din urmă, m-am uitat la ea şi am zis:

— Braţul tău. Cum e?

— Nu e rupt, răspunse ea, am doar o vânătaie urâtă.

— Slavă Domnului, am zis şi am adăugat apoi: El unde e?

— Nu ştiu, murmură ea, clătinând din cap, pur şi simplu nu ştiu.

— Va trebui să facem ceva, am zis, va trebui să-l punem într-un soi de custodie unde să nu-ţi mai poată face rău.

Am făcut o pauză, copleşit de o senzaţie de inutilitate, deopotrivă cu una de vinovăţie hâdă.

— Ar fi trebuit să fiu aici, am gemut. N-avea niciun rost

[153] Vesel şi confortabil (în limba germană, în original).

să plec. Poate aş fi fost în stare să…

Dar Sofia m-a oprit, spunând:

— Ssst, Stingo! Nu trebuie să te simţi aşa. Hai să mergem să bem ceva.

Stând pe un scaun înalt la barul imitaţie de marochin al unui restaurant chinezesc de pe Fulton Street, hidos împodobit cu oglinzi, Sofia mi-a povestit ce se întâmplase în timpul absenţei mele. A fost feeric, la început, o bucurie inexprimabilă. Nu-l mai văzuse niciodată pe Nathan într-o dispoziţie atât de senină şi de însorită. Foarte preocupat de apropiata noastră călătorie în Sud şi în mod clar aşteptând nerăbdător ziua căsătoriei, intrase într-un soi de criză de nuntă, luând-o pe Sofia în weekend într-o raită de cumpărături (inclusiv o excursie specială în Manhattan, unde petrecuseră două ceasuri în magazinul Saks Fifth Avenue), cumpărături din care ea se alesese cu un inel de logodnă cu un safir uriaş, un trusou demn de o prinţesă hollywoodiană şi cu o foarte scumpă garderobă de călătorie, concepută să rupă gura târgului prin oraşele mărginaşe ca Charleston, Atlanta şi New Orleans. El se gândise chiar să treacă pe la Carrier’s, de unde îmi cumpărase mie un ceas, cadou pentru cavalerul de onoare. Serile care au urmat le-au petrecut cercetând geografia şi istoria Sudului, amândoi răsfoind diverse ghiduri de călătorie şi petrecând ore îndelungate cu *Locotenenţii lui Lee*[154] ca să fie pregătiţi pentru turul câmpurilor de bătălie din Virginia la care făgăduisem să-i duc.

Totul era făcut în stilul metodic, inteligent, îngrijit al lui Nathan, acordând tot atât de multă atenţie specificului diverselor regiuni prin care aveam să călătorim (botanica bumbacului şi a arahidelor, originile diverselor dialecte locale, precum gullah şi cajun, chiar şi fiziologia

---

[154] Studiu publicat în 1942, scris de Douglas S. Freeman, despre comanda generalului confederat Robert E. Lee în timpul Războiului Civil.

aligatorilor), cât un constructor al imperiului colonial britanic din epoca victoriană înainte de a porni în expediţie spre izvoarele Nilului. O molipsise şi pe Sofia cu entuziasmul lui, împărtăşindu-i tot felul de informaţii, folositoare sau nefolositoare, despre Sud, pe care el le acumula, bucată cu bucată; iubindu-l pe Nathan, ea îi iubea totul, inclusiv cunoştinţele inutile ca faptul că în Georgia se cultivă mai multe piersici ca în oricare alt stat şi că punctul cel mai înalt din Mississippi are 243 de metri. A mers până într-acolo încât a scotocit prin Biblioteca Colegiului Brooklyn de unde a venit cu două romane de George Washington Cable[155]. Îşi perfecţionase un adorabil accent tărăgănat sudist, care o distra pe Sofia.

De ce nu fusese oare în stare să observe semnalele de avertizare când acestea începuseră să pâlpâie? îl urmărise cu atenţie în tot timpul acesta, era sigură că nu mai lua amfetamine. Dar apoi, cu o zi în urmă, când plecaseră amândoi la serviciu – ea, la doctorul Blackstock, el la „laboratorul” lui –, ceva trebuie să-i fi provocat devierea, dar ea n-avea să ştie ce. În orice caz, fusese prinsă stupid cu garda jos şi vulnerabilă când el trăsese primele semnale, aşa cum mai făcuse şi în celelalte dăţi, iar ea nu fusese în stare să le detecteze semnificaţia: euforicul telefon de la Pfizer, vocea prea însufleţită şi entuziastă, anunţul unor incredibile victorii în foarte scurt timp, o grandioasă „străpungere”, o maiestuoasă descoperire ştiinţifică.

Cum putuse să fie atât de bătută-n cap? Descrierea erupţiei furioase a lui Nathan, nenorocirile rezultate şi ruinele rămase au fost pentru mine – în starea mea de ameţeală alcoolică – potrivit de laconice, dar cumva mai sfâşietoare tocmai prin scurtimea lor.

— Morty Haber dădea o petrecere pentru un prieten care pleca pentru un an la studii în Franţa. Eu am lucrat până

[155] Scriitor american sudist (1844-1925), interesat de culoarea locală, bine cunoscut pentru descrierile vieţii creolilor.

târziu, ca să ajut la expedierea notelor de plată, şi îi spusesem lui Nathan că o să mănânc la un local din apropiere de cabinet şi că o să ne vedem mai târziu la petrecere. Nathan n-a apărut decât la multă vreme după ce am ajuns eu acolo, dar mi-am dat seama de când l-am văzut cât de drogat era. Aproape că am leşinat când l-am văzut, ştiind că probabil fusese aşa toată ziua, chiar şi atunci când îmi dăduse telefonul acela, şi că eu fusesem prea proastă ca măcar să... măcar să mă alarmez. La petrecere s-a purtat în regulă. Vreau să spun, n-a făcut... scandal sau ceva rău, dar vedeam clar că era sub efectul benzedrinei. A vorbit cu vreo câteva persoane despre noul său tratament de poliomielită, iar inima mea parcă a încetat să mai bată. Mi-am spus că poate lui Nathan avea să-i treacă transa şi o să adoarmă pur şi simplu. Uneori aşa făcea, ştii, fără să mai devină violent. Până la urmă, Nathan şi cu mine am plecat acasă, nu era foarte târziu, pe la douăsprezece şi jumătate. Abia când am ajuns acasă a început să ţipe la mine, ambalându-se din ce în ce mai mult în furia sa. A făcut ce face de obicei, ştii, când e în mijlocul celei mai rele *tempête* a lui, adică m-a acuzat că i-am fost necredincioasă. Că, ei bine, mi-o trag cu altul.

Sofia se opri pentru o clipă, iar când îşi ridică mâna stângă pentru a-şi înlătura de pe faţă o şuviţă de păr, am simţit ceva uşor nefiresc în gestul ei, m-am întrebat ce anume, apoi mi-am dat seama că îşi proteja braţul drept, care atârna moale pe lângă ea. Evident, o durea.

— Cu cine te-a acuzat de data asta? am întrebat. Blackstock? Seymour Katz? O, Dumnezeule, Sofia, dacă bietul băiat n-ar fi atât de nebun, n-aş fi în stare să suport una ca asta fără să-mi vină să-i trag un pumn de să-i sară dinţii din gură. Iisuse, cu cine a crezut că l-ai înşelat de data asta?

Ea clătină violent din cap, părul ei strălucitor fluturând nepieptănat şi răzleţ pe lângă faţa trasă, chinuită.

— Nu contează, Stingo, zise ea, doar cu altcineva.

— Bun, şi ce altceva s-a mai întâmplat?

— A răcnit şi a urlat la mine. A mai luat benzedrină – poate şi cocaină, nu ştiu exact. Apoi a ieşit pe uşă afară, trântind-o în urma lui asurzitor. Mi-a strigat că nu se mai întoarce niciodată. Am rămas acolo, pe întuneric, n-am putut să adorm multă vreme, eram atât de îngrijorată şi de speriată. M-am gândit să te sun pe tine, dar era foarte târziu. În cele din urmă, nu mi-am mai putut ţine ochii deschişi şi m-am culcat. Nu ştiu cât am dormit, dar când s-a întors Nathan, era lumină. A dat buzna în cameră ca o explozie. Urlând, turbat de furie. A sculat iar toată casa în picioare. M-a tras jos din pat, m-a azvârlit pe podea şi a ţipat la mine. Că eu aş fi făcut sex cu... ei, bine, cu alt bărbat, şi cum el o să mă omoare, o să-l omoare şi pe bărbatul ăla şi o să se omoare şi el. Oh, *mon Dieu*, Stingo, niciodată, niciodată n-a mai fost Nathan într-o asemenea stare, niciodată! M-a lovit cu piciorul, la sfârşit – m-a lovit tare, în braţ, aici, apoi a plecat. Mai târziu, am plecat şi eu. Şi asta a fost tot.

Sofia tăcu.

Mi-am aplecat încet faţa, lipind-o de placa de mahon a tejghelei barului, cu pojghiţa ei umedă de scrum de ţigară şi de cercurile paharelor, dorindu-mi cu disperare să intru brusc în comă sau vreo altă formă de binefăcătoare pierdere a cunoştinţei. Apoi, mi-am ridicat capul şi m-am uitat la Sofia, spunând:

— Sofia, nu vreau să-ţi spun asta, dar trebuie. Nathan pur şi simplu trebuie internat. E foarte periculos. Trebuie să fie *închis*.

Am auzit gâlgâind în vocea mea un suspin, vag ridicol.

— Pentru totdeauna.

Cu o mână tremurătoare, ea îi făcu semn barmanului şi-i ceru un whisky dublu cu gheaţă. Mi-am dat seama că n-aveam cum s-o conving să renunţe la băutură, nici dacă

vorbea deja greoi, împleticit. După ce-i sosi paharul comandat, luă o gură să-şi dea curaj şi apoi, întorcându-se spre mine, zise:

— Mai există ceva ce nu ţi-am spus. Despre atunci când s-a întors el, în zori.

— Ce? am zis.

— Avea o armă. Un pistol.

— Oh, fir-ar! Fir-ar fir-ar fir-ar fir-ar fir-ar… m-am auzit murmurând ca un disc zgâriat.

— A spus că îl va folosi. L-a îndreptat spre capul meu. Dar nu l-a folosit.

Am şoptit o invocaţie, nu întru totul blasfemiatoare:

— Iisuse Hristoase, ai milă!

Dar nu puteam doar să stăm acolo, sângerând până la moarte din aceste răni căscate în noi. După o lungă tăcere, am trasat un plan de acţiune. Aveam să mă duc cu Sofia la Palatul Roz şi aveam s-o ajut să-şi strângă lucrurile. Avea să părăsească imediat casa, luându-şi o cameră pentru noaptea aceea măcar la Hotelul St. George, care nu era prea departe de cabinetul unde lucra. Între timp, până se instala ea, eu aveam să găsesc cumva un mijloc de a da de Larry în Toronto, anunţându-l de extrema urgenţă a situaţiei şi îndemnându-l să se întoarcă imediat cu orice preţ. Apoi, când Sofia avea să fie în siguranţă în adăpostul ei temporar, eu trebuia să fac pe dracu-n patru ca să-l găsesc pe Nathan şi să mă înţeleg cumva cu el – deşi perspectiva asta îmi strângea măruntaiele de groază într-o minge de fotbal uriaşă, bolnavă. Eram atât de răscolit încât, chiar stând acolo, am fost gata să-mi vărs singura bere băută.

— Hai să mergem, am zis. Acum.

La doamna Zimmermann i-am plătit credincioasei cârtiţe Morris Fink cinci cenţi ca să ne ajute cu bagajele Sofiei. Ea plângea şi, după cum vedeam, mai degrabă beată, în timp ce alerga prin cameră îndesând haine, cosmeticale şi

bijuterii într-o valiză mare.

— Frumoasele mele costume de la Saks, bombănea ea. Oh, ce să fac acum cu ele?

— Ia-le cu tine, pentru Dumnezeu, am spus nerăbdător, îndesându-i numeroasele perechi de pantofi într-o altă valiză. Uită de protocol într-un moment ca ăsta. Trebuie să te grăbeşti. Nathan ar putea să se întoarcă.

— Şi cu frumoasa mea rochie de mireasă? Ce să fac cu ea?

— Ia-o şi pe ea! Dacă n-ai s-o porţi, o poţi zălogi.

— Zălogi? zise ea.

— Amaneta.

N-am vrut să fiu crud, dar cuvintele mele au făcut-o pe Sofia să scape un combinezon de mătase pe podea, îngropându-şi faţa în palme, bocind tare şi vărsând lacrimi strălucitoare, neajutorate. Morris ne privi morocănos când am strâns-o în braţe pentru o clipă, murmurându-i zadarnice cuvinte de alinare. Era întuneric afară şi urletul unui claxon de camion pe o stradă din apropiere m-a făcut să tresar speriat, sfâşiindu-mi nervii ca un bomfaier demonic. La hărmălaia generală se adăugă acum monstruosul ţârâit strident al telefonului din hol şi cred că mi-am înăbuşit un geamăt sau probabil un ţipăt. Nervii mi s-au slăbit încă şi mai mult când Morris, reducând gorgona la tăcere răspunzând, behăi vestea că telefonul era pentru mine.

Era Nathan. Era chiar Nathan. Clar, fără putinţă de îndoială, fără echivoc, era Nathan. Şi atunci de ce pentru un moment mintea mi-a jucat o festă urâtă, încât am crezut că era Jack Brown care mă suna din Rockland ca să mă întrebe care mai era situaţia? A fost din pricina accentului sudist, acea imitaţie perfect modulată care m-a făcut să cred că posesorul unui astfel de grai trebuia să fie unul crescut cu slană şi mămăligă. Era la fel de neaoş sudist ca şi verbina, sau baptiştii care se spălau pe picioare, sau câinii de

vânătoare, sau John C. Calhoun, şi cred că am şi zâmbit când l-am auzit spunând:

— Ce mai fierbe pe foc, dulceaţă? Cum îţi mai spânzură ciocanu?

— Nathan! am exclamat, cu forţat entuziasm. Ce mai faci? *Unde* eşti? Doamne, cât mă bucur să te aud!

— Mai facem excursia aia în Sud? Tu, şi cu mine, şi cu buna Sofia? Dăm o raită prin Dixie?

Ştiam că trebuia să-i fac cumva pe plac, să flecărim puţin, încercând în acelaşi timp să descopăr unde se afla – delicată chestiune –, aşa că am răspuns fără să stau pe gânduri:

— De bună seamă c-o să facem călătoria aia, Nathan. Sofia şi cu mine tocmai despre asta vorbeam. Doamne, ce haine nemaipomenite i-ai putut cumpăra! Unde eşti acuma, bătrâne? Mi-ar plăcea să vin să te văd. Vreau să-ţi povestesc despre o altă mică excursie la care m-am gândit…

Vocea mă întrerupse cu onctuozitatea de melasă insinuantă şi caldă, încă o neobişnuită imitaţie a vorbirii din Carolina mea natală, cântată, legănată:

— Şi io de-abia aştept călătoria aia cu tine şi dom’şoara Sofia. O să fie călătoria vieţii noastre, nu-i aşa, bătrâne?

— O să fie cea mai straşnică excursie din toate timpurile… am început eu.

— O să avem o grămadă de timp liber, de asemenea, nu? zise el.

— Fireşte că o s-avem o grămadă de timp liber, am repetat eu, neştiind prea bine ce voia să spună. Tot timpul din lume, să facem tot ce vrem. E destul de cald în octombrie pe-acolo. Înotăm. Pescuim. Ne plimbăm cu barca prin Mobile Bay.

— Asta şi vreau, toarse el, o grămadă de timp liber. Vreau să spun că, trei oameni, când călătoresc mult împreună, ei, bine, chiar dacă sunt ei *cei mai buni* prieteni,

s-ar putea să fie oleacă neplăcut să se ţină *scai* unii de alţii, în fiecare minuţel. Aşa că o să am nişte timp liber să fiu de capul meu, când şi când, nu-i aşa? Doar pentru un ceas sau două, poate, prin Birmingham, sau Bâton Rouge, sau alt locşor ca astea.

Făcu o pauză şi l-am auzit scoţând un bogat şi melodios chicotit.

— Şi asta o să-ţi dea şi ţie nişte timp liber, nu? Ai putea chiar să ai destul timp liber ca să te îmbârligi niţel. Un băiat sudist mare trebuie să aibă şi-o fofoloancă, nu?

Am început să râd, puţin nervos, uluit de faptul că în această ciudată conversaţie, cu disperarea ei din fundal, cel puţin din partea mea, deja ne afundasem în balta sexului. Dar eram gata să înghit de bunăvoie momeala lui Nathan, nebănuind nimic despre cangea sălbatică pe care o pregătise pentru captura mea precipitată.

— Ei bine, Nathan, am zis eu, chiar mă gândesc că, pe ici, pe colo, o să dau de vreo marfă bună, gata de acţiune. Gagicile sudiste, am adăugat eu, gândindu-mă sumbru la Mary Alice Grimball, sunt greu de penetrat, dacă-mi ierţi expresia, dar odată ce s-au hotărât să şi-o pună, sunt nemaipomenit de bune în pat…

— Nu, amice, mă opri el scurt, nu mă referam la fofoloancele sudiste! Eu îţi vorbeam de fofoloanca *polacă*! Vreau să spun că, atunci când bătrânu' Nathan pleacă să vadă Casa Albă a domnului Jeff Davis, sau vechea plantaţie unde Scarlett O'Hara i-a biciuit pe toţi negrii ăia cu cravaşa ei de călărie – ei, păi, bătrânu' Stingo o să rămână în urmă la Motelul Green Magnolia, şi ghici ce-o să facă? Ia ghici! ghici ce-o să facă bătrânu' Stingo acolo, cu nevasta celui mai bun prieten al lui! Păi, Stingo şi cu ea o să fie în pat, iar el chiar o să *încalece* pe bucăţica aia poloneză iubitoare şi *dornică*, şi-or să se *fută* de n-or să mai ştie de ei! Hee, hee!

În timp ce spunea cuvintele astea, mi-am dat seama că Sofia se dăduse aproape de mine, aplecându-se peste cotul

meu, murmurând ceva ce nu puteam pricepe – neînţelesul datorându-se în parte sângelui meu care zvâcnea galopant în urechi şi probabil şi faptului că, zăpăcit şi îngrozit, nu prea puteam să fiu atent la nimic în afară de slăbiciunea de piftie din genunchii şi degetele mele, care începuseră să tresalte scăpate de sub control.

— Nathan! am zis eu cu voce gâtuită. Dumnezeule mare…

Şi atunci, vocea lui, reluându-şi dicţia pe care întotdeauna o considerasem a fi de brooklynez cu educaţie înaltă, deveni un mârâit de o asemenea ferocitate că nici miriadele de sinapse electronice zumzăitoare dintre noi nu puteau estompa forţa furiei sale nebune, dar omeneşti.

— Scursoare împuţită! Porc nenorocit! Putrezi-ţi-ar oasele în iad o veşnicie pentru că m-ai trădat pe la spate, tu, în care am avut încredere şi pe care te-am crezut cel mai bun prieten din viaţa mea! Şi rânjetul ăla al tău, de mâncător de rahat, zi după zi, afişat cu sânge rece de nici untul nu ţi s-ar fi topit în gură, nu-i aşa, când mi-ai dat o bucată din manuscrisul tău să-l citesc – „*oh*, *drace*, *Nathan*, *îţi mulţumesc foarte mult*” –, când nu trecuse niciun sfert de oră de când ţi-o trăgeai cu femeia cu care eu trebuia să mă însor, am spus trebuia, la trecut, pentru că mai bine ard în fundul iadului decât să mă însor cu o polacă prefăcută, cu două feţe, care-şi desface picioarele pentru un parşiv de căcăcios sudist care mă trădează ca…

Mi-am luat receptorul de la ureche şi m-am întors spre Sofia care, cu gura căscată, în mod clar ghicise despre ce urla Nathan.

— Oh, Doamne, Stingo, am auzit-o şoptind, n-am vrut să ştii că tot spunea asta, că tu erai cel cu care eu…

Am ascultat din nou, neputincios şi suferind:

— Vin să pun mâna pe amândoi!

Apoi, a urmat un moment de tăcere, asurzitor, năucitor. Şi am auzit un declic metalic. Dar mi-am dat seama că nu

se întrerupsese legătura telefonică.

— Nathan, am zis, *te rog*! Unde eşti?

— Nu departe, bătrâne. De fapt, sunt chiar după colţ. Vin să pun mâna pe tine, scârnăvie trădătoare. Şi-apoi ştii ce-o să fac? Ştii ce-o să vă fac amândurora, nenorociţi de porci escroci ce sunteţi? Ascultă…

Izbucni o detunătură în urechea mea. Prea slabă din cauza distanţei sau a orice o fi existând într-un telefon care, din fericire, atenuează zgomotul şi-l împiedică să distrugă auzul omenesc, impactul împuşcăturii mai degrabă m-a uluit decât m-a rănit, totuşi m-a lăsat cu un ţiuit prelungit şi dezolat în timpan ca zumzetul unui roi de o mie de albine. N-am să ştiu niciodată dacă Nathan a tras glonţul ăla în receptorul telefonului din mâna lui, sau în aer, sau în vreun zid dosnic, anonim, dar a sunat destul de aproape ca să fie, după cum spunea, chiar după colţ, şi am scăpat din mână receptorul, cuprins de panică, şi, răsucindu-mă, am apucat-o pe Sofia de mână. Nu mai auzisem niciun foc de armă de la război încoace şi sunt aproape sigur că fusesem convins că nu voi mai auzi vreodată un altul. Îmi deplâng oarba inocenţă. Acum, după ce s-a scurs un timp din acest secol însângerat, ori de câte ori se întâmplă vreuna dintre acele inimaginabile fapte de violenţă care ne sfâşie sufletul, gândul mi se întoarce iar la Nathan – bietul nebun pe care l-am iubit, delirând de droguri şi cu un pistol fumegând în vreo cameră fără nume sau în vreo cabină telefonică –, iar imaginea lui mi s-a părut întotdeauna că prevestea aceşti nenorociţi ani de nesfârşită nebunie, iluzii, erori, vise şi luptă. Dar în momentul acela am simţit doar o inexprimabilă frică. M-am uitat la Sofia, ea s-a uitat la mine şi am fugit.

Capitolul 15

În dimineaţa următoare, trenul din Pennsylvania care ne ducea pe Sofia şi pe mine spre Washington D.C., în drumul nostru spre Virginia, a suferit o pană de curent şi a încremenit pe terasament, în dreptul fabricii Wheatena din Rahway, New Jersey. În timpul acestei întreruperi din călătoria noastră – o oprire care a durat numai vreun sfert de oră –, a pogorât în mine o remarcabilă linişte şi m-am trezit privind cu speranţă la ceea ce-mi rezerva viitorul. Încă şi acum mă uimeşte faptul că am fost capabil să păstrez acest calm, aproape o elegantă relaxare, după fuga noastră unde văzuserăm cu ochii, din calea lui Nathan şi după noaptea agitată, fără somn, pe care Sofia şi cu mine o petrecuserăm în adâncul gării de metrou Pennsylvania. Ochii mă usturau de neodihnă şi o parte din mintea mea încă mai stăruia cu durere asupra catastrofei pe care abia-abia o evitaserăm. Pe măsură ce treceau orele acelei nopţi, începuse să ni se pară din ce în ce mai probabil, Sofiei şi mie, că Nathan nu fusese chiar în apropiere când dăduse telefonul acela; cu toate acestea, ameninţarea lui nemiloasă ne făcuse să fugim disperaţi din Palatul Roz, cu numai o valiză mare de fiecare, căutându-ne salvarea la ferma din Southampton. Ne înţeleseserăm că aveam să ne ocupăm mai târziu de lucrurile rămase. Din acel moment, amândoi fuseserăm posedaţi – şi într-un sens, uniţi – de o singură şi încăpăţânată idee: să fugim de Nathan şi să ajungem cât mai departe de el cu putinţă.

Chiar şi aşa, răstimpul de stăpânire nervoasă care mă cuprinsese până la urmă în tren cu greu ar fi fost posibilă dacă n-ar fi fost primul dintre cele două telefoane pe care am reuşit să le dau din gară. Şi anume lui Larry, care a înţeles imediat natura disperată a crizei fratelui său şi mi-a spus că va părăsi Toronto fără întârziere, va veni acolo şi se

va ocupa de Nathan cât de bine va putea. Ne-am urat reciproc succes şi ne-am promis să ţinem legătura. Aşadar, cel puţin mă simţeam scutit de responsabilitate faţă de Nathan, fără să-l fi abandonat definitiv în eforturile mele de a scăpa; la urma urmelor, fugisem să-mi salvez viaţa. Celălalt telefon fusese către tatăl meu; el, fireşte, a întâmpinat cu bucurie anunţul meu că Sofia şi cu mine eram pe drum spre Sud.

— Ai luat o decizie excelentă! l-am auzit strigând peste sutele de kilometri distanţă, cu vădită emoţie. Bine că părăseşti lumea aia care nu e bună de nimic!

Şi, astfel, pe când stăteam în trenul oprit, mult deasupra oraşului Rahway, în vagonul aglomerat, cu Sofia moţăind lângă mine, şi molfăiam o plăcintă daneză stricată, cumpărată de la un vânzător ambulant de dulciuri împreună cu o cutie de lapte calau, am început să mă gândesc la anii care mi se aşterneau în faţă cu calm şi afecţiune. Acum, că-l lăsasem în urmă pe Nathan, şi Brooklynul odată cu el, mă pregăteam să întorc foaia unui nou capitol al vieţii mele. În primul rând, socoteam că romanul meu, care dădea semne c-o să fie unul destul de lung, era deja o treime scris. Întâmplător, ceea ce lucrasem la Jack Brown acasă mă adusese într-un loc care-mi permitea să întrerup o vreme naraţiunea, într-un punct de unde simţeam că-mi va fi uşor să reînnod firele, odată ce mă voi fi instalat la fermă cu Sofia. După vreo săptămână în care urma să ne obişnuim cu noua noastră viaţă – să fac cunoştinţă cu negrii care mă ajutau cu ferma, să umplu cămara cu alimente, să-mi cunosc vecinii, să învăţ să conduc camionul vechi şi rablagit şi tractorul, despre care-mi spusese tata că intrau în moştenire –, aveam să mă găsesc într-o situaţie favorabilă pentru a-mi relua scrisul şi, muncind sârguincios, aş fi putut avea norocul ca, pe la sfârşitul lui 1948, să am gata tot materialul, doar să-l propun unei edituri.

Cu aceste gânduri optimiste în minte, m-am uitat la Sofia. Dormea adânc, cu capul blond şi ciufulit rezemat de umărul meu, şi atunci, cu blândeţe, i-am petrecut un braţ pe după umeri şi i-am atins uşor părul cu buzele. M-a fulgerat junghiul unei amintiri rătăcitoare, însă i-am alungat durerea; cu siguranţă, nu puteam fi homosexual, nu-i aşa, de vreme ce simţeam pentru această făptură o asemenea dorinţă perseverentă şi sfâşietoare. Desigur, trebuia să ne căsătorim, odată ce ne vom fi stabilit în Virginia; obiceiul timpului şi al locului fără îndoială că nu îngăduia o coabitare liberă. Însă în ciuda acestor probleme sâcâitoare, care într-adevăr implicau ştergerea amintirii lui Nathan şi a diferenţei de vârstă dintre mine şi Sofia, aveam sentimentul că ea mi-ar fi acceptat propunerea, aşa că m-am hotărât să aduc discuţia pe departe, de îndată ce se va fi trezit. Se mişcă în somn şi murmură ceva, arătând chiar şi în epuizarea sa răvăşitoare atât de încântătoare, încât simţeam că îmi dădeau lacrimile. Doamne, am gândit, femeia asta s-ar putea să fie foarte curând soţia mea.

Trenul zvâcni brusc, înainta puţin, şovăi şi se opri din nou, un geamăt înăbuşit colectiv străbătând vagonul. Un marinar care stătea lângă mine, pe interval, bea dintr-o cutie de bere. Din spatele meu, un copil începu să orăcăie ca din gură de şarpe; eu m-am gândit că, în mijloacele de transport în comun, soarta plasa inevitabil singurul prunc urlător pe locul cel mai apropiat de al meu. Am strâns-o uşurel pe Sofia lângă mine şi m-am gândit din nou la cartea mea; mă străbătu un fior de mândrie şi de mulţumire când am socotit câtă migală artistică onestă pusesem până atunci în povestire, clădindu-i calea predestinată cu graţie şi frumuseţe către deznodământul exploziv, care rămânea să fie aşternut pe hârtie, dar pe care deja îl schiţasem în minte de mii de ori: fata chinuită, înstrăinată, mergând spre moartea ei singuratică, vara, pe străzile indiferente ale oraşului pe care tocmai îl lăsasem în urmă. Am avut un

moment de întunecare: Oare voi fi în stare să-mi adun pasiunea, pătrunderea psihologică pentru a-i face portretul acestei tinere sinucigaşe? Oare voi putea să fac totul să pară *real.* Mă neliniştea cumplit apropiata caznă a *imaginării* calvarului prin care trecea sărmana fată. Cu toate acestea, mă simţeam atât de sigur şi senin în ceea ce priveşte integritatea acestui roman încât deja îi pregătisem un titlu potrivit şi melancolic: *Moştenirea nopţii*[156]. Îl împrumutasem din *Requiescat* al lui Matthew Arnold, o elegie pentru spiritul unei femei, al cărui vers final spune aşa: „Noaptea asta moşteneşte palatul nesfârşit al Morţii”. Cum ar fi putut o carte ca aceasta să nu captiveze sufletele a mii de cititori? Întorcându-mi privirile spre fereastră, m-am uitat la faţada murdară a fabricii Wheatena – masivă, comună, ferestrele ei albastre, industriale, reflectau lumina dimineţii – şi m-am înfiorat de fericirea mea şi apoi iarăşi de mândrie la calitatea excepţională a celor pe care le pusesem eu în cartea mea, în virtutea unei atât de îndelungate munci solitare, cu năduşeală şi, da, chiar cu ocazionale revărsări de mâhnire; şi gândindu-mă încă o dată la deocamdată nescrisul punct culminant, mi-am îngăduit să-mi imaginez un rând dintr-o recenzie a unui critic fascinat de prin 1949 sau 1950: „Cel mai puternic exemplu de monolog interior feminin de la Molly Bloom[157] încoace”. Ce nebunie! am gândit. Ce trufie!

Sofia dormea. Înduioşat, m-am întrebat câte zile şi câte nopţi avea să mai aţipească astfel lângă mine în anii care vor veni. Meditam la patul nostru matrimonial de la fermă, la dimensiunile şi forma lui, m-am întrebat dacă salteaua

---

[156] A devenit romanul din 1951 al lui Styron, *Lie Down in Darkness* (*Să zaci în întuneric*), care i-a lansat cariera de scriitor la vârsta de 26 de ani.

[157] Soţia lui Leopold Bloom, personajul principal din romanul *Ulysse*, al lui James Joyce; o femeie care foloseşte un limbaj vulgar, cu referinţe explicite la actele sexuale.

avea suficientă grosime, elasticitate şi rezistenţă ca să facă faţă silitorului desfrâu pe care cu siguranţă avea să-l cunoască. M-am gândit la copiii noştri, numeroşii micuţi cu părul precum câlţii mişunând prin fermă ca nişte flori de piciorulcocoşului poloneze şi ca scaieţii, şi la poruncile mele paterne vesele: „E timpul să mulgi vaca, Jerzy!” „Wanda, dă mâncare la găini!” „Tadeusz! Stefania! închideţi uşile hambarului!” M-am gândit la ferma însăşi, pe care nu o văzusem decât în diapozitivele tatii, încercând să mi-o imaginez ca pe locuinţa unei proeminente figuri literare. Ca şi casa din Mississippi a lui Faulkner, „Rowan Oak”[158], va trebui să aibă un nume, unul probabil potrivit cu plantaţia de arahide căreia îşi datora existenţa. „Paradisul Untului de arahide” era mult prea poznaş şi curând am abandonat toate celelalte variante pe motivul arahidelor, jucându-mă în schimb cu nume mai impozante, nobile, demne: „Cinci ulmi” probabil (speram ca ferma să aibă cinci ulmi sau măcar unul), sau „Măceşul” sau „Câmpiile Mari” sau „Sofia”, ca un omagiu adus iubitei mele doamne. În mintea mea, anii ca nişte dealuri albastre se rostogoleau paşnic, îndreptându-se către orizontul viitorului îndepărtat. *Moştenirea nopţii*, un remarcabil succes, câştigând laurii care rareori încununau opera unui scriitor atât de tânăr. După aceea, un roman scurt, de asemenea lăudat, cu un subiect inspirat din experienţele mele din timpul războiului – o carte spilcuită, usturătoare, care-i diseca pe militari într-o tragicomedie a absurdului. Între timp, Sofia şi cu mine trăiam pe modesta plantaţie într-o izolare demnă, reputaţia mea creştea, autorul însuşi fiind din ce în ce mai des deranjat de media, dar refuzând cu străşnicie orice interviu. „Eu doar cultiv arahide”, spune el, văzându-şi de drum spre treaba lui. La vârsta de treizeci de ani sau pe aproape, o

[158] Numele unui arbore mitologic, stejarul (oak) druizilor cu proprietăţile magice ale scoruşului (rowan).

altă capodoperă, *Aceste frunze arzătoare*[159], cronica acelui tragic rebel negru, Nat Turner.

Trenul se smuci înainte, începu să duduie cu precizie lină, bine unsă în timp, ce câştiga viteză, iar viziunea mea s-a evaporat într-o efervescentă ceaţă peste zidurile mohorâte din Rahway, rămase din ce în ce mai în urmă.

Sofia se trezi brusc, cu un ţipăt uşor. Am privit în jos, spre ea. Părea să aibă un pic de febră; fruntea şi obrajii îi erau aprinşi şi pe buza de sus avea o subţire mustaţă înrourată de năduşeală.

— Unde suntem, Stingo? întrebă ea.

— Undeva prin New Jersey, i-am răspuns.

— Cât durează călătoria asta până la Washington?

— Oh, cam vreo trei sau patru ore.

— Şi după aceea, până la fermă?

— Nu ştiu exact. O să luăm un tren spre Richmond, apoi un autobuz până la Southampton. Vor fi mult mai multe ore. Se află, practic, în Carolina de Nord. De aceea cred că va trebui să petrecem noaptea în Washington şi abia după aceea să ne îndreptăm spre fermă, mâine-dimineaţă. Am putea să ne oprim pentru noapte şi în Richmond, bănuiesc, dar aşa poţi să vezi şi tu puţin din Washington.

— Okay, Stingo, zise ea, luându-mă de mână. O să fac cum spui tu.

După o pauză, adăugă:

— Stingo, vrei să te duci să-mi aduci nişte apă?

— Desigur.

Mi-am făcut cu greu loc pe intervalul ticsit de lume, majoritatea militari, iar lângă culoar am găsit ţâşnitoarea, de unde am adunat apă caldă, neplăcută la vedere, într-un pahar de hârtie cerată. Când m-am întors, încă plutind în exaltarea viziunilor mele de opioman, entuziasmul mi s-a prăbuşit ca piatra văzând-o pe Sofia ţinând în mână o sticlă

[159] Romanul va fi publicat sub titlul de *Confesiunile lui Nat Turner*, în 1966, şi va câştiga Premiul Pulitzer.

plină de un litru de Four Roses, pe care o scosese din valiză.

— Sofia, am zis eu blând, pentru Dumnezeu, e încă dimineaţă. N-ai mâncat nimic. O să faci ciroză.

— N-are nimic, zise ea, turnându-şi whisky în pahar. Am mâncat o gogoaşă în gară. Şi un 7-Up.

Am gemut uşurel, dându-mi seama, din experienţa trecută, că nu exista nicio cale de a trata această problemă scurt, fără complicaţii care să ducă la o scenă. Tot ce puteam spera era s-o prind într-un moment de neatenţie şi să-i fur sticla, aşa cum mai făcuse o dată sau de două ori înainte. M-am prăbuşit înapoi pe locul meu. Trenul gonea peste zona industrială aridă, satanică, din New Jersey, purtându-ne cu uruitul lui sacadat pe lângă mahalale mizere, depozite cu pereţi de tablă, autoserviri insalubre, cu firme rotitoare, depozite, alei de popice construite ca nişte crematorii, crematorii construite ca nişte patinoare, mlaştini de nămol verde-chimic, parcări, rafinării de ţiţei barbare cu erectele lor coşuri fusiforme ejaculând flăcări şi fum galben-muştar. Ce-ar fi gândit Thomas Jefferson dacă ar fi văzut asta? am meditat eu. Sofia, nervoasă, agitată, ba privea afară, la peisajul acesta, ba îşi turna whisky în pahar, în cele din urmă întorcându-se către mine şi spunând:

— Stingo, trenul ăsta mai opreşte undeva până să ajungă la Washington?

— Numai câte un minut sau două, ca să urce şi să coboare pasagerii. De ce?

— Vreau să dau un telefon.

— Cui?

— Vreau să sun şi să aflu veşti despre Nathan. Vreau să ştiu dacă e bine.

O posomoreală crudă m-a cuprins recapitulând agonia din noaptea trecută. Am luat-o pe Sofia de braţ şi am strâns-o tare, prea tare; s-a chircit.

— Sofia, am zis, ascultă-mă. Ascultă ce-ţi spun eu. Partea

aia s-a terminat. Nu mai poţi face nimic. Nu poţi să-ţi dai seama că el a fost chiar la un pas de a ne ucide pe amândoi? O să vină Larry din Toronto, o să dea de Nathan şi… ei bine, o să se ocupe de el. La urma urmelor, e fratele lui, cea mai apropiată rudă. Nathan e nebun, Sofia! Trebuie să fie… internat într-un ospiciu.

Ea începuse să plângă. Lacrimile îi picurau peste degete, care deodată arătau foarte subţiri, rozalii şi emaciate, în timp ce ţinea strâns paharul. Şi încă o dată am remarcat acea nemiloasă urmă a tatuajului de pe antebraţul ei.

— Numai că nu ştiu cum o să fac faţă mai departe, vreau să spun fără el.

Făcu o pauză, suspinând. Apoi:

— Aş putea să-l sun pe Larry.

— Nu l-ai găsi acum, am insistat eu. Trebuie să fie într-un tren, pe undeva pe lângă Buffalo.

— Atunci l-aş putea suna pe Morris Fink. El o să poată să-mi spună dacă Nathan a venit înapoi, la Palatul Roz. Uneori, ştii, face şi asta, când e în transă. Vine înapoi, ia nişte nembutal şi se culcă. Apoi se trezeşte şi e bine. Sau aproape bine. Morris o să ştie dacă a făcut asta şi acum.

Îşi suflă nasul, continuând să plângă cu mici sughiţuri.

— Oh, Sofia, Sofia, am şoptit eu, vrând să-i spun, dar nefiind în stare să articulez: „S-a terminat totul”.

Intrând cu bubuit de tunet în gara Philadelphia, trenul frână scârţâind şi se zgâlţâi din încheieturi, oprindu-se într-o cavernă unde nu ajungea lumina zilei, provocându-mi o neaşteptată nostalgie. În geamul ferestrei mi-am zărit faţa, palidă de la prea mult stat între patru pereţi, în străduniile literare, şi dincolo de ea mi s-a părut că văd pentru o clipă o copie mai tânără – chipul meu de băiat de acum vreo zece ani în urmă. Am râs tare la amintirea aceasta şi, brusc revigorat şi inspirat, m-am hotărât s-o distrag pe Sofia de la neliniştea ei crescândă şi s-o înveselesc, sau măcar să încerc.

— Asta-i Philadelphia, am zis.

— E o localitate mare? întrebă ea.

Curiozitatea ei, deşi înlăcrimată, m-a încurajat.

— Mm, aşa şi aşa. Nu e o metropolă uriaşă ca New York-ul, dar destul de mare. Cred că e cam de mărimea Varşoviei de dinainte de ocupaţia nazistă. A fost cu adevărat primul mare oraş pe care l-am văzut în viaţa mea.

— Când asta?

— Prin 1936, când aveam unsprezece ani. Nu mai fusesem niciodată în Nord până atunci. Şi îmi amintesc cel mai amuzant episod pe care l-am trăit vreodată, din ziua în care am sosit. Aveam o mătuşă şi un unchi care locuiau în Philadelphia, iar mama mea – asta se întâmpla cu vreo doi ani înainte să moară – a hotărât să mă trimită aici, pentru o vizită de-o săptămână, în vacanţa de vară. M-a trimis singur, cu un Ogar cenuşiu[160]. Copiii călătoreau adeseori singuri în zilele acelea; nu era niciun pericol. În orice caz, era o călătorie de o zi întreagă cu autobuzul – o lua pe cel mai lung traseu din Tidewater, ocolind mult până la Richmond, apoi ajungând în Washington şi apoi la Baltimore. Bucătăreasa de culoare a mamei – mi-aduc aminte că se numea Florence – îmi pregătise o pungă de hârtie plină cu pui fript şi mai aveam şi-un termos cu lapte rece – merinde de călătorie foarte *gourmet*, înţelegi, şi eu mi-am înfulecat prânzul pe undeva între Richmond şi Washington, iar apoi, pe la jumătatea după-amiezii, autobuzul s-a oprit în Havre de Grace…

— Ca în franceză, adică? întrebă Sofia. Portul…

— Da, e un orăşel din Maryland. O să trecem şi noi prin el. Oricum, ne-am dat jos cu toţii, la popas, unde era un restaurant mic şi jegos şi unde puteai face pipi şi unde vindeau sirop cu sifon şi altele asemenea, iar eu am văzut un tonomat cu nişte grozave curse de cai. În Maryland, ştii,

---

[160] Autobuz (al companiei de transport cu acelaşi nume) care circulă între principalele oraşe din Statele Unite.

spre deosebire de Virginia, existau mai multe jocuri de noroc legale şi puteai vârî o monedă de cinci cenţi în tonomatul ăsta şi să pariezi pe unul dintre, oh, să zicem, cei vreo zece cai micuţi de metal care alergau pe o pistă. Îmi amintesc că mama îmi dăduse patru dolari de cheltuială – o grămadă de bani, în timpul Marii Crize – şi eu m-am înflăcărat foarte tare la ideea de a paria pe un căluţ, aşa că am vârât moneda. Ei bine, Sofia, n-o să-ţi vină să crezi. Drăcăria aia de maşină a nimerit potul cel mare – ştii ce înseamnă pot? I s-au aprins toate beculeţele şi din ea a început să curgă un torent de monede – zeci de monede, sute! Nu-mi venea să cred! Cred că am câştigat vreo cincisprezece dolari *în* monede de cinci cenţi. Se risipiseră pe toată podeaua. Îmi ieşisem din minţi de bucurie. Dar problema era, vezi tu, cum să transport toată prada asta. Îmi amintesc că purtam nişte pantaloni scurţi de in albi, şi mi-am îndesat buzunarele cu monedele alea, dar chiar şi aşa, încă mai erau foarte multe care îmi tot căzeau, răspândindu-se pretutindeni. Şi partea cea mai rea era că localul era ţinut de o femeie cu înfăţişare hapsână, iar când am întrebat-o dacă ar putea să-mi schimbe monedele în dolari de hârtie, a izbucnit într-o criză de furie teribilă, urlând la mine că trebuia să ai optsprezece ani ca să joci la tonomatul cu curse de cai şi că evident eu încă mai aveam caş la gură, şi că ea o să-şi piardă autorizaţia de funcţionare din cauza mea, şi că, dacă nu plec dracului de acolo, o să cheme poliţia.

— Aveai unsprezece ani, zise Sofia, luându-mă de mână. Nu pot să cred, Stingo la unsprezece ani. Trebuie să fi fost un băieţel tare drăguţ, în pantalonii tăi scurţi de in alb.

Sofia mai avea nasul înroşit, dar lacrimile se opriseră pe moment, iar în ochii ei mi s-a părut că văd o scânteie care aducea cu amuzamentul.

— Aşa că m-am întors la autobuz, pentru restul călătoriei până la Philadelphia. E un drum lung. De fiecare dată când

făceam vreo mişcare cât de mică, o monedă sau mai multe îmi alunecau din buzunarele alea ale mele, umflate până la refuz, şi se rostogoleau pe interval. Iar când mă ridicam ca să le iau înapoi, era mai rău, pentru că, aplecându-mă, alte monede îmi curgeau din buzunare şi se rostogoleau după primele. Şoferul era aproape înnebunit când am ajuns la Wilmington şi tot drumul pasagerii s-au uitat în jos, la şiroaiele de bani.

M-am oprit, uitându-mă la siluetele fără de chipuri de pe peronul gării, care se îndepărtau într-o mişcare mută, retrogradă, în timp ce trenul ieşea din gară, vibrând încetişor.

— Oricum, am zis eu, întorcându-i Sofiei strângerea de mână, tragedia finală s-a întâmplat în staţia de autobuz, care trebuie să fie nu departe de aici. În seara aceea, mătuşa şi unchiul meu mă aşteptau, iar când am alergat spre ei, m-am împiedicat şi am căzut drept în fundul meu mic, buzunarele mi s-au spart şi aproape toţi afurisiţii ăia de bănuţi, până la ultimul, au curs de pe peron şi au intrat pe sub autobuzele din parcarea întunecată, şi cred că atunci când unchiul meu m-a ridicat şi m-a scuturat de praf, mai erau doar vreo cinci monede rămase în buzunarele mele. Celelalte s-au dus definitiv.

M-am oprit, amuzat şi încălzit de această anecdotă absurdă pe care i-o povestisem Sofiei fără să inventez nimic, fără să fie nevoie de înfrumuseţări.

— E o poveste cu morală, am adăugat, despre natura distructivă a lăcomiei.

Sofia îşi ţinea o mână la faţă, ascunzându-şi expresia, dar, de vreme ce umerii ei tremurau, am crezut că cedase impulsului de a râde. M-am înşelat. Vărsa din nou lacrimi, lacrimi de suferinţă de care părea să nu se poată elibera nicicum. Deodată, mi-am dat seama că trebuie să-i fi stârnit, inoportun, amintirile despre băiatul ei. Am lăsat-o să plângă în tăcere pentru o vreme. Apoi, lacrimile s-au rărit.

În cele din urmă, s-a întors spre mine şi a zis:

— În Virginia, acolo unde mergem noi, Stingo, crezi că există vreo şcoală Berlitz, o şcoală unde se învaţă limbi străine?

— La ce naiba îţi trebuie aşa ceva? am zis eu. Deja ştii mai multe limbi decât oricare altă persoană pe care o cunosc.

— Mi-ar trebui pentru engleză, răspunse ea. Oh, ştiu să vorbesc bine acum, ba chiar să şi citesc, dar trebuie să învăţ s-o şi scriu. Stau foarte prost la scris în engleză. Ortografia e atât de ciudată.

— Păi, nu ştiu, Sofia, am zis, există probabil şcoli de limbă în Richmond sau în Norfolk. Dar amândouă oraşele astea sunt destul de departe de Southampton. De ce întrebi?

— Vreau să scriu despre Auschwitz, zise ea, vreau să scriu despre experienţele mele de acolo. Presupun că aş putea scrie în poloneză, sau în germană, sau poate în franceză, dar mi-ar plăcea mult mai mult să fiu în stare să scriu în engleză…

Auschwitz. Era un loc care, printre evenimentele din ultimele câteva zile, îl gonisem atât de departe din gândurile mele că aproape uitasem de existenţa lui; acum se întorcea ca o lovitură în moalele capului şi durea. M-am uitat la Sofia, care trase o duşcă din paharul ei, apoi scoase un mic râgâit. Cuvintele îi sunau deja ca rostite cu limba umflată, calitate pe care învăţasem s-o recunosc drept un semnal care prevestea o gândire dezordonată şi un comportament dificil. Tare-aş mai fi vrut să dau cu paharul ăla de pământ. Şi mă ocăram în minte pentru slăbiciunea mea, sau nehotărârea, sau lipsa de fermitate sau ce naiba era aia, care încă mă împiedica să mă port mai sever cu Sofia în astfel de momente. Aşteaptă tu până ne-om căsători, am gândit.

— Sunt atât de multe lucruri pe care oamenii încă nu le

cunosc despre locul acela! zise ea cu violenţă. Sunt atât de multe lucruri pe care nu ţi le-am spus nici ţie, Stingo, şi totuşi ţi-am spus o mulţime. Ştii, despre cum tot locul acela era acoperit cu mirosul de evrei arşi, zi şi noapte. Asta ţi-am povestit. Dar nu ţi-am povestit mai nimic despre Birkenau, când au început să mă înfometeze ca să mor, iar eu m-am îmbolnăvit şi-a fost cât pe-aci să dau colţul. Sau despre atunci când am văzut un paznic smulgând hainele de pe o călugăriţă şi-apoi întărâtându-şi câinii ca s-o atace şi s-o muşte atât de rău de corp şi de faţă, încât a murit, câteva ore mai târziu. Sau…

Iar aici se opri, se uită în depărtare, apoi continuă:

— Sunt atât de multe lucruri groaznice pe care le-aş putea povesti. Dar poate că le-aş putea scrie ca pe un roman, înţelegi, dacă aş învăţa să scriu bine în engleză, şi apoi să-i fac pe oameni să înţeleagă cum te sileau naziştii să faci lucruri pe care n-ai fi crezut niciodată că le poţi face. Höss, de pildă. N-aş fi încercat niciodată să-l ademenesc să mă fută, dacă n-ar fi fost pentru Jan. Şi n-aş fi pretins niciodată că-i uram din cale-afară pe evrei sau chiar că am scris pamfletul tatălui meu. Toate acestea au fost pentru Jan. Şi radioul ăla pe care nu l-am putut lua. Încă aproape mă ucide gândul că nu l-am furat, dar nu înţelegi, Stingo, că aş fi putut strica totul în privinţa băiatului meu? Şi în acelaşi timp nu puteam să deschid gura, pur şi simplu nu puteam raporta oamenilor din Rezistenţă, nu puteam să suflu niciun cuvânt despre toate lucrurile pe care le aflasem lucrând pentru Höss, pentru că îmi era frică…

Vocea i se frânse. Mâinile îi tremurau.

— Îmi era atât de frică! M-au făcut să-mi fie frică de orice! De ce să nu le spun adevărul despre mine? De ce să nu scriu într-o carte că am fost o laşă oribilă, că am fost o mizerabilă de *collaboratrice*, că am făcut tot ce era rău, doar ca să mă salvez?

Scoase un geamăt sălbatic, atât de tare, încât, cu tot

vuietul trenului, capetele celor din jur se întoarseră spre noi şi o sumedenie de priviri întrebătoare se aţintiră asupra mea şi a Sofiei.

— Ssst, Sofia! i-am poruncit eu. Ştii bine că n-ai fost colaboratoare. Te contrazici singură! Ştii bine că ai fost doar o victimă. Mi-ai povestit tu însăţi, vara asta, că un loc ca lagărul ăla te făcea să te porţi cu totul altfel decât în lumea obişnuită. Aşadar, te rog, Sofia, *te rog*, nu te mai chinui! Nu faci altceva decât să-ţi macini sufletul cu lucruri care n-au fost din vina ta – şi asta o să te *îmbolnăvească*! Te rog, încetează.

Mi-am coborât vocea şi-am folosit un cuvânt de alint pe care nu-l mai folosisem niciodată înainte, cuvânt care m-a surprins şi pe mine.

— Te rog, încetează cu asta acum, iubito, pentru binele tău.

Sunase pompos cu „iubito” ăla – deja mă purtam ca un soţ –, dar, una peste alta, trebuia să i-o spun.

De asemenea, eram pe cale să rostesc cuvintele alea care-mi stătuseră pe buze de sute de ori, în vara aceea – „te iubesc, Sofia”. Perspectiva pronunţării acestei propoziţii simple mi-a făcut inima să o ia la goană şi să bată neregulat, dar până să apuc eu să deschid gura, Sofia mă anunţă că trebuia să se ducă la toaletă. Goli paharul înainte să plece. Am privit-o îngrijorat cum începe să se înghesuie ca să ajungă în capătul vagonului, capul ei blond săltând prin mulţime, frumoasele-i picioare călcând nesigur. Atunci m-am întors înapoi la lectura revistei *Life*. Probabil am aţipit sau, mai degrabă, am adormit de-a binelea, cufundat în somn ca înecat după epuizarea unei nopţi albe, cu tensiunea şi haosul ei, căci în clipa în care vocea conductorului din apropiere m-a trezit cu răcnetul „Poftiţi în vagoane!”, am sărit drept în sus şi mi-am dat seama că trecuse o oră, dacă nu mai mult. Sofia nu se întorsese la locul ei de lângă mine şi deodată frica se înfăşură în jurul

meu ca o pătură ţesută din multe mâini ude. M-am uitat în întunericul de afară, am văzut scânteierile fugare dintr-un tunel şi mi-am dat seama că ieşeam din Baltimore. În mod normal, cred că mi-ar fi luat două minute să-mi croiesc drum până în capătul celălalt al vagonului, împingând şi înghiontind printre burţile şi fundurile celor cincizeci de călători care stăteau în picioare, dar acum am izbutit în câteva secunde, doborând pur şi simplu un copil la pământ. Într-o groază nemărginită, am bătut cu pumnii în uşa toaletei femeilor – ce mă făcea să cred că mai era încă acolo? O negresă grasă cu păr zbârlit ca o perucă şi cu pudră strălucitoare ca polenul de gălbenele pe falcă îşi scoase capul pe uşă şi ţipă ascuţit:

— Pleacă de-aici! Eşti nebun?

Mi-am continuat drumul. În vagoanele mai elegante ale trenului am fost învăluit de un mieros Muzak. Acordurile din *Country Gardens* al lui Percy Grainger, de când era bunica fată, m-au urmărit în timp ce mă uitam înnebunit din compartiment în compartiment, sperând că Sofia se rătăcise în vreunul dintre ele şi probabil adormise. Eram acum alternativ obsedat de gândul că se dăduse jos în Baltimore şi că... O, la dracu', celălalt era de neconceput. Am deschis uşile mai multor toalete, am străbătut spaţiile pluşate, funerare, din vreo patru sau cinci vagoane-salon, cercetând cu speranţă vagonul-restaurant, unde chelneri negri cu şorţuri albe se preumblau în sus şi-n jos pe intervalul dintre mese, printre aburii de ulei rânced prăjit. În cele din urmă: vagonul-club. Un mic birou, o casă de bani – custodele său era o femeie de vârstă mijlocie, prietenoasă, cu părul cărunt, care şi-a ridicat ochii din lucrul ei cu o privire tristă.

— Da, sărmana, zise ea, după ce îi trântisem întrebarea mea nervoasă, căuta un telefon. Închipuie-ţi, într-un tren! Voia să sune în Brooklyn. Biata de ea, plângea. Părea, ei bine, puţin abţiguită. A luat-o încolo.

Am găsit-o pe Sofia la capătul vagonului, care era un vestibul ca o cuşcă neagră, zăngănind asurzitor, şi totodată capătul trenului. O uşă de sticlă încuiată cu lacăt şi acoperită cu o plasă de sârmă dădea spre şinele de jos, care se derulau în urma trenului, sclipind în soarele după-amiezii târzii, şi se întâlneau într-un punct, marcând infinitul printre pădurile verzi de pini din Maryland. Ea stătea pe podea, grămădită lângă perete, cu părul ei blond fluturând în curentul de aer, iar într-o mână strângea sticla de whisky. Ca atunci când înotase spre uitare, cu săptămâni înainte – când epuizarea, şi vinovăţia, şi durerea o conduseseră mult în larg – şi de data asta mersese cât putuse de departe. Îşi ridică privirile şi îmi spuse ceva, dar n-am reuşit să aud nimic. M-am aplecat mai aproape de ea şi acum – pe jumătate citindu-i de pe buze, pe jumătate reacţionând la acea infinit de tristă voce – am auzit-o spunând:

— Nu cred c-am s-o scot la capăt.

Funcţionarii de la hoteluri cu siguranţă că vin în contact cu o mulţime de ciudaţi. Dar încă mă mai întreb ce-i trecuse oare prin minte bunicuţului aceluia de la recepţia Hotelului Congress, nu departe de Capitoliul nostru naţional, când s-a trezit cu tânărul reverend Wilbur Entwistle, purtând un evident costum neecleziastic, de bumbac cu dunguliţe, dar ţinând la vedere o Biblie, şi cu teribil de mototolita şi ciufulita lui soţie blondă, care bălmăjea lucruri fără noimă cu un accent străin, cât au durat formalităţile de înregistrare, faţa ei fiind mânjită de funingine de tren şi de lacrimi, şi în mod evident cherchelită. În cele din urmă, fără îndoială că a trecut peste toate acestea, căci eu pusesem la cale un camuflaj. În pofida hainelor mele neoficiale, mascarada pe care o concepusem păru să fie cât se poate de eficientă. În anii 1940, persoanelor necăsătorite nu li se permitea să stea în aceeaşi cameră de hotel; în plus, era un delict pasibil de pedeapsă dacă se înregistrau, în mod fals,

drept soţ şi soţie. Riscul creştea dacă doamna era beată. Disperat, ştiam că îmi asumam un risc, dar era unul care părea cu putinţă să fie minimalizat dacă aş fi izbutit să răspândesc o modestă aură de cucernicie. Prin urmare, exista Biblia cu coperte negre, pe care o pescuisem din valiza mea chiar înainte ca trenul să oprească în Union Station şi, de asemenea, exista adresa pe care am scris-o mare în registru, ca pentru a valida decisiv vocea melodioasă şi purtarea mieroasă de pastor: Seminarul Teologic Unional, Richmond, Virginia. Am fost uşurat să văd că viclenia mea a servit să-i distrag atenţia funcţionarului de la Sofia; bătrânul gentleman cu guşă, fiind sudist (ca mulţi alţi simbriaşi din Washington), a fost impresionat de acreditările mele şi, de asemenea, avea limbuţia amabilă sudistă:

— Şedere plăcută la noi, părinte, dumitale şi doamnei. În ce confesiune practicaţi?

Era cât pe-aci să răspund „prezbiteriană”, dar începuse să turuie mai departe fără ţintă precisă, ca un beagle de vânătoare, lătrând uşurel prin râpe, credincios stăpânului:

— Eu, unul, sunt baptist, de cincisprezece ani asist la slujbele celei de A Doua Biserici Baptiste din Washington, şi-avem acuma un preot nemaipomenit de bun, reverendul Wilcox, poate ai auzit de el. Vine din districtul Fluvanna, Virginia, unde s-a născut şi a crescut, deşi, fireşte, este foarte tânăr.

Cum eu începusem retragerea, cu Sofia agăţată de braţul meu şi sprijinindu-se cu toată greutatea, funcţionarul sună după singurul băiat de serviciu, un negru adormit, şi îmi întinse o carte de vizită.

— Îţi place mâncarea cu specific marin, părinte? încearcă restaurantul ăsta, la malul mării. Se numeşte Herzog’s. Cei mai buni crabi din oraş.

Şi, când ne-am apropiat de străvechiul ascensor, cu uşi decolorate, verde-mazăre, el stărui:

— Entwistle. Nu cumva din familia Entwistle de prin districtul Powhatan, părinte?

Eram din nou în Sud.

Hotelul Congress respira un aer de *troisième classe*. Camera ca o cabină de vapor pe care o luasem pentru şapte dolari era mohorâtă şi sufocantă, iar ferestrele dădeau spre o indescriptibilă stradă lăturalnică, care lăsa să pătrundă doar o slabă lumină a soarelui de amiază. Sofia, clătinându-se şi disperată să doarmă, s-a aruncat pe pat chiar înainte ca băiatul de serviciu să ne fi lăsat valizele pe un cuier şubrezit şi să accepte cei douăzeci şi cinci de cenţi bacşiş. Am deschis o fereastră deasupra unei cornişe albite de găinaţ de porumbei şi o adiere caldă de octombrie împrospăta deodată camera. În depărtare auzeam zăngănitul şi ţiuiturile trenurilor din Union Station, în vreme ce dintr-o sursă ceva mai apropiată ajungeau până la noi rafale şi înfloriturі, trompete, talere, făloşenia alămurilor unei fanfare militare. Vreo două muşte bâzâiau înfundat în umbrele aflate aproape de tavan.

M-am întins şi eu lângă Sofia pe pat, care rămăsese fără arcuri la mijloc, nu atât îngăduindu-mi, cât forţându-mă să mă rostogolesc spre ea, ca într-un hamac puţin adânc, şi pe deasupra aşternuturilor tocite, care răspândeau un miros slab de mosc şi clor, fie de la înălbitorul de la spălătorie, fie de la spermă, fie de la amândouă. Aproape total vlăguit şi îngrijorat pentru starea Sofiei, mi se pleoştiseră imaturele dorinţe sexuale pe care le simţeam permanent pentru ea, dar miasma şi adâncitura din mijloc a patului – seminală, erotică, produsul a zeci de mii de păcătuiri trupeşti –, simpla atingere a Sofiei şi proximitatea ei mă făceau să mă foiesc, să mă răsucesc, să mă vânzolesc, incapabil să dorm. Am auzit un clopot îndepărtat bătând ora prânzului. Sofia dormea sprijinită de mine, cu gura întredeschisă şi respiraţia duhnind slab a whisky. Rochia de mătase cu decolteu adânc pe care o purta îi dezvelise un sân aproape

complet, provocându-mi o irezistibilă dorinţă de a-l atinge şi asta am şi făcut, mângâind pielea cu vinişoare albastre, mai întâi uşor, cu vârful degetelor, apoi începând să apăs şi să dezmierd mai temeinic sânul plin şi catifelat, între palmă şi degetul mare. Accesul de poftă carnală pură care însoţea această tandră frământare îmi dădea deopotrivă şi un fior de ruşine; era ceva ascuns, aproape necrofil în acest act, o violare chiar şi a suprafeţei epidermice a Sofiei în intimitatea somnului ei profund, comatos – de aceea m-am oprit şi mi-am tras mâna înapoi.

Totuşi, nu puteam să adorm. Creierul îmi vâjâia de imagini, sunete, voci, trecutul şi viitorul făceau schimb de locuri, uneori se amestecau: urletul de mânie al lui Nathan, atât de crud şi de smintit, încât a trebuit să-l gonesc hotărât din mintea mea; scene scrise recent din romanul meu, personajele îndrugându-şi dialogurile în urechea mea ca actorii pe o scenă; vocea tatălui meu la telefon, generoasă, primitoare (Oare bătrânul nu se simţea bine? Oare n-ar fi trebuit să fac de-acum Sudul sălaşul meu permanent?); Sofia, pe un mal acoperit cu muşchi al unui imaginar lac, adânc în mijlocul pădurii de dincolo de câmpurile primăvăratice ale fermei „Cinci ulmi”, trupul ei însănătoşit, refăcut, spectaculos, cu picioarele lungi, într-un costum de baie de Lastex, cu un elf zâmbitor pe genunchi, primul nostru născut; acel oribil foc de armă vuind în urechile mele; apusuri de soare, partide de amor nebune, cu uitare de sine, la miez de noapte, măreţe răsărituri, copii dispăruţi, triumf, durere, Mozart, ploaie, septembrie înverzit, odihnă, moarte. Dragoste. Fanfara îndepărtată, stingându-se pe acordurile „Marşului colonelului Baubau”, îmi provoacă un dureros sentiment de nostalgie flămândă şi mi-am amintit anii de război, nu de mult trecuţi, când, plecat în permisie din vreo tabără din Carolina sau Virginia, stăteam treaz (fără vreo femeie) într-un hotel din acest oraş – unul dintre puţinele oraşe americane cutreierate de morţi

reînviaţi din istorie – şi mă gândeam la străzile de dedesubt şi la cum trebuie să fi arătat ele acum un secol, în mijlocul celui mai nefericit război care ridicase vreodată fratele să-şi ucidă fratele, când trotuarele forfoteau de soldaţi în uniforme albastre, de jucători de noroc şi de curve, de şarlatani ageri cu jobene pe cap, de zuavi bătători la ochi, de jurnalişti agresivi, de oameni de afaceri în devenire, de cochete drăguţe cu pălărioare împodobite cu flori, de iscoade confederate strecurându-se ca umbrele, de hoţi de buzunare şi de antreprenori de pompe funebre – aceştia din urmă întotdeauna grăbindu-se la munca lor fără de sfârşit, aşteptându-i pe acei zeci de mii de martiri, majoritatea abia nişte băieţi, care erau măcelăriţi pe disperatele câmpuri de bătălie de la sud de Potomac şi care zăceau îngrămădiţi în stive ca lemnele de foc, pe câmpurile însângerate şi prin pădurile care se întindeau de la marginea fluviului somnoros. Întotdeauna mi s-a părut straniu – chiar îngrozitor – că moderna şi curata capitală Washington, atât de impersonală şi de oficială în frumuseţea ei expansivă, ar trebui să fie unul dintre puţinele oraşe bântuite de fantomele autentice ale naţiunii. Fanfara se pierdea în depărtare, alămurile sale stingându-şi armoniile blând, sfâşietor, în auzul meu, ca un cântec de leagăn. Am adormit.

Când m-am trezit, Sofia stătea în genunchi, pe pat, uitându-se la mine. Dormisem ca o persoană intrată în comă şi îmi dădeam seama, după schimbarea luminii din cameră – fusese ca de amurg şi la prânzul cel mare, dar acum era aproape întuneric –, că trecuseră mai multe ore. De cât timp se uita Sofia la mine n-aş fi putut să spun, firește, dar aveam senzaţia neplăcută că o făcea de o bună bucată de vreme; expresia ei era blândă, gânditoare, puţin amuzată. Mai plutea încă acea umbră de rătăcire şi de pustiire pe chipul ei, iar sub ochi avea cearcăne vineţii, dar părea reînsufleţită şi acceptabil de trezită din beţie. Părea

să-şi fi revenit, cel puţin pentru moment, din acea groaznică criză din tren. Când am clipit spre ea, a zis, cu accentul acela exagerat pe care îl mai adopta uneori, pentru amuzament:

— Ei, pastore En-wiiistle, ai dormit bine?

— Doamne, Sofia, am spus eu, uşor cuprins de panică, cât e ceasul? Am dormit ca un mort.

— Am auzit adineauri clopotele de la biserica de afară. Cred că a bătut de trei.

M-am mişcat somnoros, mângâindu-i braţul:

— Trebuie să ieşim în recunoaştere, cum se obişnuia să se spună în armată. Nu putem sta aici toată după-amiaza. Vreau să vezi şi tu Casa Albă, Capitoliul, Monumentul lui Washington. De asemenea, Teatrul lui Ford, ştii, unde a fost împuşcat Lincoln. Şi Lincoln Memorial. Şi am putea să ne gândim şi la ceva de mâncat…

— Mie nu mi-e foame deloc, răspunse ea. Dar vreau să văd oraşul. Mă simt mult mai bine după ce-am dormit.

— Ai adormit instantaneu, am zis.

— La fel şi tu. Când m-am trezit, dormeai buştean, cu gura deschisă, sforăind.

— Glumeşti, am zis eu, cu o undă de reală consternare. Eu nu sforăi. N-am sforăit în viaţa mea! Nu mi-a mai spus nimeni asta până acum.

— Asta pentru că n-ai mai dormit cu nimeni, replică ea, tachinându-mă.

Şi se aplecă şi îşi lipi pe buzele mele un minunat sărut cu buze umede şi elastice, garnisit cu o surprinzătoare limbă care a făcut un raid rapid prin gura mea, apoi a dispărut. Ea se întoarse la poziţia stând în genunchi, aplecată deasupra mea, mai înainte să încep eu să reacţionez, deşi inima îşi începuse goana zgomotoasă.

— Doamne, Sofia, am început, nu face asta dacă nu…

M-am ridicat şi mi-am şters buzele.

— Stingo, mă întrerupse ea, unde mergem?

Puţin nedumerit, i-am răspuns:

— Tocmai ţi-am spus. Mergem să vedem atracţiile turistice din Washington. O să trecem pe lângă Casa Albă, putem să aruncăm o privire şi la Harry Truman…

— Nu, Stingo, mă opri ea, mai serioasă acum, vreau să spun unde ne ducem, *de fapt*? Noaptea trecută, după ce Nathan… Ei bine, noaptea trecută, după ce el a făcut ce-a făcut, iar noi ne-am strâns lucrurile atât de repede, tu tot spuneai: „O să mergem acasă, acasă!” Ai tot repetat asta, „Acasă!” Şi eu m-am ţinut aşa după tine pentru că eram foarte speriată, dar acum suntem împreună în oraşul ăsta şi nu ştiu foarte bine de ce. Unde mergem cu adevărat? Care acasă?

— Păi, ştii, Sofia, ţi-am spus. Mergem la ferma aceea despre care v-am povestit, în sudul Virginiei. Nu am mai multe de adăugat faţă de ceea ce deja v-am explicat despre locul acela. Este în principal o fermă de arahide. Eu n-am văzut-o niciodată, dar tata zice că e confortabilă, cu toate dotările americane moderne. Ştii tu – maşină de spălat, frigider, telefon, instalaţie sanitară, radio şi toate celelalte.

Aparatele. După ce ne instalăm, sunt sigur că vom putea să mergem cu maşina la Richmond şi să investim într-un fonograf deştept şi o grămadă de discuri. Toată muzica pe care o iubim amândoi. Există un magazin acolo, numit Miller and Rhoads, care are o secţie de discuri excelentă, cel puţin avea, când mă duceam eu la şcoală, în Middlesex…

Acum mă întrerupse iar, spunând cu blândeţe, dar cercetător:

— „După ce ne instalăm”? Ce o să se întâmple atunci? Ce vrei să spui cu „ne instalăm”, Stingo dragă?

S-a căscat un vid uriaş şi tulburător cu întrebarea asta, la care nu puteam să dau un răspuns imediat, căci mi-am dat seama că ar fi fost unul prea încărcat cu înţelesuri grele,

aşa că am înghiţit prosteşte în sec şi am tăcut un lung moment, conştient de sângele care-mi curgea în valuri rapide, aritmice, pulsându-mi în tâmple şi de dezolata tăcere mormântală din cămăruţa ponosită. În cele din urmă, am spus, încet, dar cu mai multă uşurinţă şi îndrăzneală decât am crezut că aş putea vreodată să-mi adun:

— Sofia, te iubesc. Vreau să mă căsătoresc cu tine. Vreau să trăim împreună, la fermă. Vreau să-mi scriu cărţile acolo, poate pentru tot restul zilelor mele, şi vreau să fii acolo, cu mine, să mă ajuţi şi să ne întemeiem o familie.

Am şovăit o clipă, apoi am zis:

— Am foarte mare nevoie de tine. Foarte, foarte multă nevoie de tine. E prea mult să sper că şi tu ai nevoie de mine?

În momentul în care am rostit aceste cuvinte, mi-am dat seama că aveau exact timbrul şi rezonanţa tremurătoare a unei cereri în căsătorie pe care o văzusem şi o auzisem odată de la George Brent, tocmai el dintre toţi imbecilii solemni, făcută Oliviei de Havilland pe puntea de promenadă a unui ridicol transatlantic hollywoodian, dar fiindcă spusesem ceea ce trebuia să spun atât de hotărât, mi-am trecut cu vederea patosul, gândindu-mă într-o fracţiune de secundă că, probabil, întotdeauna primele declaraţii de dragoste sună ca-n scenariile de filme.

Sofia şi-a pus capul jos, lângă al meu, încât îi puteam simţi obrazul uşor febril, şi mi-a vorbit la ureche, cu voce înăbuşită, în timp ce eu îi urmăream şoldurile acoperite în mătase legănându-se uşor deasupra mea.

— Oh, drăguţul de Stingo, eşti aşa un scump. Ai avut grijă de mine de atâtea ori. Nu ştiu ce m-aş fi făcut fără tine.

O pauză, apoi buzele ei îmi atinseră gâtul.

— Ştii ceva, Stingo, am peste treizeci de ani. Ce te-ai face tu cu o femeie bătrână ca mine?

— M-aş descurca, am răspuns eu. M-aş putea descurca

eu cumva.

— Ba ai vrea pe cineva mai apropiat de vârsta ta cu care să faci copii, nu pe cineva ca mine. De altfel…

Tăcu.

— De altfel, ce?

— Păi, doctorii au spus că trebuie să am mare grijă să nu mai fac copii după…

O altă pauză.

— Vrei să spui după cele prin care ai trecut?

— Da, dar nu e doar asta. Într-o bună zi voi fi bătrână şi urâtă, iar tu vei fi încă tânăr şi n-am să te învinovăţesc dacă pleci la vânătoare după toate tinerele şi frumoasele *mademoiselles*.

— Oh, Sofia, Sofia, am protestat şoptit, gândind cu disperare: Ea nu mi-a răspuns tot cu „te iubesc”. Nu vorbi aşa. Tu întotdeauna vei fi… ei bine, vei fi…

Am scormonit în minte după o expresie care să fie potrivit de tandră, dar n-am putut spune decât:

— Numărul Unu.

Suna exasperant de banal.

Ea se ridică din nou.

— Vreau să merg cu tine la ferma aia. Îmi doresc atât de mult să văd Sudul, după tot ce ai povestit tu şi după ce-am citit Faulkner. De ce să nu mergem acolo, o vreme, şi să pot să stau cu tine fără să fim căsătoriţi, şi să putem decide…

— Sofia, Sofia, am întrerupt-o eu, mi-ar *plăcea* asta. Nimic nu mi-ar plăcea mai mult. Nu sunt maniac al matrimoniului. Dar nu-ţi dai seama ce fel de oameni trăiesc acolo. Vreau să spun, sunt sudişti cumsecade, generoşi, cu inimă bună, dar, într-o mică localitate de provincie ca aceea în care vom trăi noi, ar fi *imposibil* să nu fim căsătoriţi. Iisuse Hristoase.

Sofia, locul colcăie de *creştinii* Odată ce s-ar duce vestea că trăim în păcat, cum numesc ei asta, acei cumsecade cetăţeni din Virginia ne-ar acoperi cu catran şi cu pene, ne-

ar lega de o scândură şi ne-ar arunca dincolo de graniţa Carolinei. Pe cuvânt, asta s-ar întâmpla.

Sofia chicoti.

— Americanii sunt atât de ciudaţi. Credeam că polonezii erau foarte puritani, dar închipuie-ţi…

Mi-am dat seama că se auzea o sirenă sau un cor de sirene şi că bubuitorul pandemoniu care le acompania ţiuiturile a rupt membrana fragilă a dispoziţiei Sofiei, care, în parte datorită îngrijirilor mele atente, devenise paşnică, luminoasă pe la margini, dacă nu chiar însorită. Sirenele oraşului chiar şi la distanţă generează un zgomot oribil, aproape întotdeauna slobozit cu o frenezie inutilă, care-ţi sfârtecă sufletul. Acesta de acum, ridicându-se de pe străduţa strâmtă de la numai două etaje mai jos, drept sub fereastra noastră, era amplificat ca de pereţii unui canion, ricoşând din clădirea posomorâtă de vizavi şi intrând pe fereastra de lângă a noastră ca un rât uriaş, ca un ţipăt solidificat. Îţi înnebunea timpanul, o tortură pur sadică pentru auz, şi am sărit din pat ca să închid fereastra. La un capăt al străzii întunecoase, o trâmbă de fum negru se ridica în ceea ce părea un depozit, dar maşinile de pompieri exact din dreptul ferestrei noastre, ţinute în loc de nu ştiu ce impediment, continuau să arunce spre cer incredibilele explozii sonore.

Am trântit fereastra, închizând-o, ceea ce a însemnat o oarecare uşurare, dar pe Sofia nu părea s-o fi ajutat deloc; întinsă pe pat, dădea din picioare, cu o pernă trântită peste cap. Locuitori recenţi de oraş, amândoi eram obişnuiţi cu astfel de intervenţii, destul de comune, de altfel, dar rareori ne fusese dat să auzim unele mai stridente şi mai la mică distanţă. Orăşelul înghesuit Washington produsese un tărăboi cum nu mai auzisem niciodată în New York. Dar, încet, maşinile de pompieri trecură de ceea ce le obstrucţiona înaintarea, zgomotul scăzu şi mi-am reîndreptat atenţia spre Sofia. Ea se uită în sus, la mine.

Dacă hărmălaia cumplită pe mine doar mă râcâise pe nervi, în mod clar pe ea o torturase, parcă biciuind-o cu un garbaci de vite. Faţa îi era aprinsă şi congestionată, iar Sofia se rostogoli spre perete, cutremurându-se şi încă o dată izbucnind în lacrimi. M-am aşezat pe pat, lângă ea. Am urmărit-o în tăcere vreun minut, până când în sfârşit suspinele au început să i se domolească şi am auzit-o spunând:

— Îmi pare rău, Stingo. Se pare că nu pot să mă controlez.

— Te descurci foarte bine, am zis eu, fără prea multă convingere.

O vreme a rămas tăcută, fără să-şi schimbe poziţia, contemplând peretele. La sfârşit, spuse:

— Stingo, ai avut vreodată vise care se repetă, pe care să le visezi mereu şi mereu? Nu se numesc vise *recurente*?

— Da, am zis eu, amintindu-mi visul pe care îl avusesem când eram băiat, după moartea mamei – sicriul ei deschis, în grădină, faţa udă de ploaie şi descompusă uitându-se la mine, în agonie. Da, am zis din nou, am avut unul pe care l-am tot visat după ce a murit mama.

— Crezi că au vreo legătură cu părinţii? Cel pe care l-am visat toată viaţa mea e despre tata.

— Ciudat, am zis eu. Poate. Nu ştiu. Mamele şi taţii. /, sunt nucleul vieţii fiecăruia. Sau ar putea fi.

— Când am dormit, a fost zi, am avut visul ăsta despre tata pe care l-am mai visat de nenumărate ori. Dar probabil uitasem de el, când m-am trezit. Însă maşina aia de pompieri de adineauri… sirena aia. A fost oribil, dar avea o ciudată muzicalitate. Oare asta să fi fost… muzica? M-a şocat şi m-a făcut să mă gândesc iar la visul meu.

— Despre ce e?

— Vezi tu, are legătură cu ceva mi s-a întâmplat în copilărie.

— Ce anume, Sofia?

— Mai întâi ar trebui să înţelegi ceva, înainte să-ţi spun visul. S-a întâmplat pe la unsprezece ani, ca şi la tine. Era în vara aceea când ne-am petrecut vacanţa în Dolomiţi, despre care ţi-am mai povestit. Îţi aduci aminte că ţi-am spus că tata, în fiecare vară, închiria o vilă acolo, în apropiere de lacul Bolzano – într-un mic sat numit Oberbozen, de limbă germană, fireşte. Exista şi o colonie micuţă de polonezi, profesori din Cracovia şi Varşovia şi unii polonezi… bănuiesc că i-ai putea numi aristocraţi polonezi, adică aveau bani. Îmi amintesc că unul dintre profesori era faimosul antropolog Bronisław Malinowski. Tata a încercat să şi-l apropie pe Malinowski, dar Malinowski nu-l putea suferi pe tata. Odată, în Cracovia, am surprins un adult care spunea că profesorul Malinowski credea că tata, profesorul Biegański, nu era decât un parvenit şi extraordinar de vulgar. În orice caz, acolo, la Oberbozen, era şi o poloneză bogată, pe nume prinţesa Czartoryska, pe care tata a ajuns s-o cunoască bine şi s-o viziteze des în timpul acestor sejururi. Ea era dintr-o foarte veche şi foarte nobilă familie poloneză, iar tata o plăcea pentru că era bogată şi, ei bine, îi împărtăşea sentimentele despre evrei. Asta se întâmpla pe vremea lui Piłsudski, înţelegi, când evreii polonezi erau protejaţi şi duceau, cum bănuiesc că i-ai zice tu, o viaţă decentă, iar tata şi prinţesa Czartoryska se întâlneau şi vorbeau despre problema evreiască şi despre necesitatea de a scăpa de evrei, într-o bună zi. Ştii, Stingo, e ciudat, pentru că tata, când era la Cracovia, se arăta foarte reţinut în a discuta despre evrei şi ura lui pentru ei de faţă cu mama sau cu mine sau altcineva. Cel puţin, când eram eu copil. Dar în Italia, înţelegi, la Oberbozen, cu prinţesa Czartoryska era altfel. Ea era o femeie de optzeci de ani, care întotdeauna purta rochii lungi, chiar şi-n miezul verii, şi se împodobea cu bijuterii – avea o imensă broşa cu smaralde, îmi amintesc eu –, iar ea şi cu tata beau ceai în foarte eleganta ei *Sennhütte*, adică vilă, şi vorbeau despre

evrei, întotdeauna vorbeau în germană. Ea avea un foarte frumos Saint-Bernard, un uriaş câine de munte, iar eu mă jucam cu câinele şi trăgeam cu urechea la discuţia lor, aproape întotdeauna despre evrei. Despre a-i trimite undeva, pe toţi, ca să scape de ei. Prinţesa chiar voia să stabilească un fond pentru asta. Întotdeauna vorbeau despre insule – Ceylon, Sumatra şi Cuba, dar mai ales Madagascar, unde voiau ei să-i trimită pe evrei. Eu ascultam doar cu jumătate de ureche, în timp ce mă jucam cu micul nepot al prinţesei Czartoryska, care era englez, sau mă jucam cu uriaşul câine sau ascultam muzică la fonograf. Ei, muzica asta, înţelegi tu, Stingo, are legătură cu visul.

Sofia tăcu din nou şi îşi apăsă degetele peste ochii închişi. Ceva se precipită în tonul vocii ei. Se întoarse către mine, de parcă atenţia i-ar fi fost distrasă de la amintire.

— Deci o să avem muzică acolo unde mergem, Stingo. N-aş fi în stare să rezist mult fără muzică.

— Păi, ca să fiu sincer, Sofia, dincolo de centrul evenimentelor – în afara New York-ului, adică – nu e nimic la radio. Niciun WQXR, niciun WNYC. Numai Milton Cross şi Opera Metropolitană, sâmbăta după-amiaza. Restul e muzică populară de cowboy. Unele bucăţi sunt nemaipomenite. Poate o să te fac fan Roy Acuff. Dar, cum spuneam, primul lucru pe care o să-l facem după ce-o să ne mutăm acolo va fi să cumpărăm un fonograf şi discuri…

— Am devenit atât de răsfăţată, mă întrerupse ea, după toată muzica aia pe care mi-a cumpărat-o Nathan. Dar e în sângele meu, în sângele vieţii mele, ştii, şi n-am ce să fac.

Se opri, încă o dată adunându-şi firele amintirilor ei. Apoi zise:

— Prinţesa Czartoryska avea un fonograf. Era unul dintre primele aparate de acest soi, nu foarte bun, dar a fost primul pe care l-am văzut şi l-am ascultat. Ciudat, nu-i aşa, că bătrâna asta poloneză care-i ura pe evrei iubea în

schimb muzica. Avea o mulţime de discuri şi aproape că mă înnebunea de plăcere când le punea să cânte pentru noi – mama, tata şi cu mine şi alţi invitaţi care se mai întâmplau să fie – şi ascultam cu toţii discurile alea. Majoritatea erau arii din opere italiene şi franceze – Verdi, Rossini şi Gounod –, dar mai era şi un disc de care îmi amintesc că m-a făcut aproape să leşin, atât de mult mi-a plăcut. Trebuie să fi fost un disc foarte rar şi preţios. Era greu de crezut, pentru că era foarte vechi şi plin de zgomote, dar eu îl adoram pur şi simplu. Era Madame Schumann-Heink interpretând două *Lieder*[161] de Brahms. Ţin minte că, pe o parte, era *Der Schmied*, iar pe cealaltă era *Von ewige Liebe*[162], iar când am auzit discul prima oară, am stat ca în transă, ascultând acea minunată voce venind printre toate zgârieturile alea, gândindu-mă tot timpul că era cea mai frumoasă interpretare pe care o auzisem vreodată, că era un înger venit pe pământ. Ciudat, am auzit piesele astea două numai o dată, în toate vizitele pe care tata i le-a făcut prinţesei. Îmi doream atât de mult să le mai ascult! O, Doamne, simţeam c-aş fi făcut orice – aş fi făcut chiar şi ceva foarte rău – doar ca să le mai aud o dată, şi mueram să cer să le mai pună să cânte, dar eram prea timidă şi, de altfel, tata m-ar fi pedepsit dacă vreodată aş fi fost atât de… de îndrăzneaţă…

Aşadar, în visul care mi s-a tot repetat de-a lungul anilor, o văd pe prinţesa Czartoryska în rochia ei frumoasă, mergând la fonograf şi întorcându-se şi spunând, totdeauna, de parcă îmi vorbeşte mie: „Ţi-ar plăcea să asculţi *Lieder* de Brahms?” Şi eu întotdeauna încerc să spun da. Însă mai înainte să pot spune ceva, intervine tata. El stă lângă prinţesă şi se uită fix la mine, şi zice: „Vă rog, nu

---

[161] Cântece, lieduri (în limba germană, în original)

[162] *Der Schmied* (*Fierarul*), cântec pentru voce şi pian, Op. 19/4 şi *Von ewige Liebe* (*Din dragoste eternă*) op. 43 no. 1 sunt două piese ale compozitorului romantic Johannes Brahms (1833-1897).

puneţi muzica aceea pentru fată. E mult prea proastă să înţeleagă”. Şi atunci mă trezesc, cu durerea asta... Numai că, de data asta, a fost şi mai rău, Stingo. Pentru că în visul pe care l-am avut acum el părea să-i vorbească prinţesei nu despre muzică, ci despre...

Sofia şovăi, apoi murmură:

— Despre moartea mea. El voia ca eu să mor, cred.

M-am întors cu spatele de la Sofia. Am făcut câţiva paşi, copleşit de o nelinişte şi de o nefericire care erau ca o durere adâncă, viscerală. Un miros slab şi amar de ars se strecurase în încăpere, dar, în pofida acestuia, am deschis fereastra şi am văzut locul de unde fumul se împrăştia pe stradă în fragile văluri albastre. În depărtare, pe deasupra clădirii care ardea, un nor se ridica în vălătuci murdari, dar n-am văzut nicio flacără. Duhoarea, devenită mai puternică, era de vopsea arsă, sau de catran, sau de lac amestecat cu cauciuc fierbinte. Mai multe sirene s-au făcut auzite, dar de data asta nu atât de tare, venind din direcţie opusă, şi am zărit un jet de apă care se ridica spre cer, către ferestre ascunse, se ciocnea de vreun infern ascuns şi se evapora într-un nimb de vapori. De-a lungul trotuarelor de jos, mai mulţi gură-cască îmbrăcaţi în cămăşi cu mâneci suflecate se duceau, fără convingere, către incendiu, şi am văzut doi poliţişti începând să blocheze strada cu bariere de lemn. Nu exista niciun pericol pentru hotel sau pentru noi, dar m-am trezit înfiorat de nelinişte.

Când m-am întors înapoi spre Sofia, ea se uită la mine din pat şi zise:

— Stingo, trebuie să-ţi spun ceva acum, ceva ce n-am mai spus nimănui, niciodată.

— Spune-mi, atunci.

— Dacă nu ştii asta, n-ai să înţelegi nimic despre mine. Şi îmi dau seama că trebuie să-i spun cuiva, în cele din urmă.

— Spune-mi, Sofia.

— Trebuie să-mi iei ceva de băut, mai întâi.

Fără nicio ezitare m-am dus la valiza ei şi am scos din teancul alunecos de lenjerie şi mătăsuri a doua sticlă de un litru de whisky, despre care ştiam că o ascunsese acolo. Sofia, îmbată-te, am gândit, ai câştigat acest drept. Apoi m-am dus în baie şi am umplut pe jumătate cu apă un pahar de plastic de un verde-bolnav, pe care i l-am adus la pat. Sofia a turnat whisky în pahar până l-a umplut.

— Vrei şi tu? m-a întrebat ea.

Am clătinat din cap şi m-am întors la fereastră, inhalând câteva guri de aer acide, cafenii, chimice, dinspre focul din depărtare.

— În ziua aceea, când am ajuns la Auschwitz, am auzit-o spunând din spatele meu, era frumos afară. Forsiţia era în floare.

Eu mâneam banane în Raleigh, Carolina de Nord, mi-am spus eu, gândindu-mă că nu era prima oară, de când o cunoşteam pe Sofia, şi totuşi era poate pentru prima oară în viaţa mea când îmi dădeam seama de înţelesul Absurdului şi al ororii sale finale, irevocabile.

— Dar, vezi tu, Stingo, în Varşovia, într-o noapte din iarna aceea, Wanda şi-a prevestit propria moarte, şi moartea mea, şi moartea copiilor mei.

Nu-mi amintesc precis când, în timpul povestirii Sofiei despre acele întâmplări, reverendul Entwistle a început să se audă pe sine şoptind „O, Dumnezeule! O, Dumnezeul meu!”. Dar păream să-mi dau seama, în timpul derulării povestirii ei, în vreme ce fumul se învâltora pe deasupra acoperişurilor din apropiere şi focul erupea, în sfârşit, către cer, într-o sălbatică văpaie, că acele cuvinte care începuseră ca o pioasă rugă prezbiteriană au devenit, în cele din urmă, lipsite de orice înţeles. Adică, vreau să spun că acele „O, Dumnezeule” sau „O, Dumnezeul meu” sau chiar „Iisuse Hristoase” pe care le şopteam fără încetare erau la fel de goale de semnificaţie ca şi visul oricărui idiot despre Dumnezeu sau ca ideea că ar putea exista aşa ceva.

— Îmi vine uneori să cred că tot ce e nu e bine pe lume, tot răul care a fost vreodată inventat, are legătură cu tatăl meu. În iarna aceea, în Varşovia, nu m-am simţit deloc vinovată pentru tata şi pentru ce scrisese el. Dar am simţit adesea această cumplită *ruşine*, care nu e acelaşi lucru cu vinovăţia. Ruşinea e un sentiment murdar, care e chiar mai greu de îndurat decât vinovăţia, şi abia puteam trăi cu ideea că visele tatălui meu deveneau adevărate chiar sub ochii mei. Ajunsesem să ştiu o mulţime de lucruri pentru că locuiam cu Wanda sau foarte aproape de ea. Ea obţinea foarte multe informaţii despre ce se petrecea pretutindeni şi eu aflasem despre faptul că deja transportaseră mii de evrei la Treblinka şi Auschwitz. La început se credea că erau trimişi acolo doar la muncă, dar Rezistenţa avea o bună reţea de spionaj şi foarte curând am ştiut şi noi adevărul, am ştiut despre gazări şi crematorii şi toate celelalte. Asta era ceea ce îşi dorise tatăl meu – şi mă îmbolnăvea.

Când mi-am început munca la fabrica de carton gudronat, mă duceam pe jos până acolo sau, uneori, cu câte un tramvai, trecând pe lângă ghetou. Nemţii încă nu evacuaseră ghetoul, dar se ocupau de asta. Adesea vedeam şirurile de evrei cu braţele ridicate, împinşi de la spate ca vitele, cu naziştii îndreptând armele spre ei. Evreii arătau atât de *cenuşii* şi de neajutoraţi; o dată a trebuit să cobor din tramvai şi mi s-a făcut rău. Şi tot timpul mi se părea că tata… *autorizase* aceste orori, nu numai că le autorizase, dar le şi *crease*, într-un fel. Nu mai puteam ţine totul în mine şi ştiam că trebuia să-i spun cuiva. Nimeni din Varşovia nu ştia prea multe despre originile mele, îmi păstrasem numele de după măritiş. M-am hotărât să-i spun Wandei despre… despre răul ăsta.

Şi totuşi… totuşi, ştii, Stingo, trebuia să recunosc şi altceva în sinea mea. Şi anume faptul că eram fascinată de acest lucru incredibil care li se întâmpla evreilor. Nu

puteam să-mi dau seama exact ce era sentimentul ăsta. Nu era deloc plăcere. Era opusul, în cel mai rău caz – greaţă. Şi totuşi, când treceam pe lângă ghetou, pe la distanţă, mă opream şi chiar intram în transă din cauza anumitor privelişti, văzându-i cum îi strângeau pe evrei. Şi am înţeles atunci motivul pentru fascinaţia asta şi asta m-a stupefiat. Abia mai puteam respira de povara acestei revelaţii. Şi anume, înţelesesem deodată că, atâta vreme cât nemţii îşi puteau folosi incredibila energie ca să-i nimicească pe evrei – energie supraomenească, într-adevăr – eu eram în siguranţă. Nu, nu chiar în siguranţă, dar mai ferită. Oricât de rele erau lucrurile, noi eram, oh, mult mai în siguranţă decât acei neajutoraţi evrei prinşi în cursă. Şi astfel, câtă vreme nemţii consumau atâtea resurse ca să-i nimicească pe evrei, eu mă simţeam mai în siguranţă pentru mine şi pentru Jan şi pentru Eva. Şi chiar şi pentru Wanda şi Jozef, cu toate lucrurile alea periculoase pe care le făceau. Dar asta mă făcea să mă simt şi mai ruşinată şi, astfel, în seara despre care îţi vorbesc, am hotărât să-i spun Wandei.

Îmi amintesc că am terminat masa aceea foarte sărăcăcioasă – ciorbă de fasole şi napi şi o imitaţie de cârnat. Vorbiserăm despre cât de dor ne era să ascultăm muzică. Amânasem tot timpul mesei să spun ceea ce voiam de fapt să spun, dar mi-am adunat curajul şi-am întrebat:

— Wanda, ai auzit vreodată numele de Biegański? Zbigniew Biegański?

Ochii Wandei au părut goi pentru o clipă.

— Oh, da, te referi la profesorul ăla fascist din Cracovia. A fost faimos, o vreme, înainte de război. Ţinea discursuri isterice şi aici, în oraş, împotriva evreilor. Uitasem cu totul de el. Mă întreb pe unde-o mai fi. Probabil lucrează pentru nemţi.

— A murit, am zis eu. A fost tatăl meu.

Am văzut-o pe Wanda cutremurându-se. Era atât de frig, şi afară, şi în case. Se auzea un zgomot ca de scuipat când

lapoviţa lovea în fereastră. Copiii erau la culcare, în camera de alături. Îi pusesem să doarmă acolo pentru că în apartamentul meu de la parter nu mai aveam nici lemne, nici cărbuni, iar Wanda avea măcar o plapumă mare pe pat, care le mai ţinea de cald. Mă tot uitam la Wanda, dar nu se desluşea nicio emoţie pe faţa ei. După o vreme, zise:

— Deci a fost tatăl tău. Trebuie să fi fost ciudat să ai un astfel de om tată. Cum era?

Am fost surprinsă la reacţia ei, părea să fi primit informaţia atât de calm, atât de firesc. Vreau să spun, dintre toţi oamenii din Rezistenţa din Varşovia, ea era cea care îi ajutase probabil cel mai mult pe evrei – sau măcar *încercase* să-i ajute pe evrei, căci era atât de greu. Presupun că puteai spune că asta era specialitatea ei, să încerce să le dea ajutor celor din ghetou. Era de părere că oricine îi trăda pe evrei, sau chiar şi-un singur evreu, trăda Polonia. Wanda a fost cea care îl împinsese pe Jozef pe calea asta, să-i ucidă pe polonezii care îi trădaseră pe evrei. Era atât de *militantă* în privinţa asta, atât de devotată, atât de socialistă. Dar nu păruse să fie deloc şocată că tatăl meu fusese cine fusese şi evident nu credea că eu eram… ei bine, molipsită. Am spus:

— Îmi vine tare greu să vorbesc despre el.

Iar ea mi-a răspuns, foarte blând:

— Atunci, nu vorbi, scumpa mea. Nu-mi pasă cine a fost tatăl tău. Nu poţi fi învinuită tu pentru păcatele lui mizerabile.

Atunci am zis:

— E atât de ciudat, ştii. El a fost ucis de nemţi, în interiorul Reichului. La Sachsenhausen.

Dar nici măcar această… această *ironie* n-a părut s-o impresioneze. A clipit şi şi-a trecut mâna prin păr. Părul ei era roşu şi aspru, fără niciun pic de luciu – atât de uscat şi de aspru din pricina mâncării proaste. Ea a spus doar:

— Trebuie să fi fost unul dintre membrii Universităţii

Jagellon, care au încasat-o chiar la începutul ocupaţiei.

— Da, am zis, şi soţul meu la fel. Nu ţi-am spus niciodată despre asta. El era un discipol al tatălui meu. L-am urât. V-am minţit pe amândoi. Sper să mă iertaţi pentru că odată v-am spus că a murit luptând în timpul invaziei.

Şi am început să duc până la capăt ceea ce voiam să spun – scuza asta –, dar Wanda m-a întrerupt. Şi-a aprins o ţigară, îmi amintesc că fuma ca un şarpe ori de câte ori putea face rost de ţigări. Şi a zis:

— Zosia, iubito, nu contează. Pentru Dumnezeu, crezi că-mi pasă ce-au fost ei? Tu contezi. Soţul tău putea să fi fost şi-o gorilă, iar tatăl tău, Joseph Goebbels, că tot ai fi fost cea mai bună prietenă a mea.

S-a dus la fereastră şi a lăsat jaluzeaua. Făcea asta numai când se apropia vreo primejdie. Apartamentul era la al cincilea cât, dar clădirea în care se afla fusese cea care rămăsese în picioare dintre mai multe altele dărâmate de bombardament şi tot ce se petrecea în ea putea fi văzut de nemţi. Aşa că Wanda nu risca niciodată. Îmi amintesc că atunci s-a uitat la ceas şi a zis:

— O să avem nişte vizitatori, într-un minut. Doi lideri evrei din ghetou. Vin să ia nişte pistoale.

Îmi amintesc că mi-am spus în gând „Dumnezeule din ceruri!” întotdeauna îmi sărea inima din piept şi simţeam că mi se face greaţă ori de câte ori pomenea Wanda de arme, de întâlniri secrete sau orice avea de-a face cu pericolul sau posibilitatea de a fi surprinşi de nemţi. Să fii prins ajutându-i pe evrei însemna moarte, ştii. Pe mine mă treceau toate năduşelile şi mi se înmuiau genunchii – oh, eram aşa o laşă! Speram că Wanda nu observase simptomele astea şi, ori de câte ori mă apucau, mă întrebam dacă laşitatea nu era un alt lucru rău pe care îl moştenisem de la tata. Dar Wanda a spus:

— Am auzit de unul dintre evreii ăştia prin informatori. Se zice că e un tip foarte curajos, foarte competent. Totuşi, e

disperat. Există o oarecare rezistenţă acum, dar e dezorganizată. A trimis un mesaj grupului nostru, spunând că mai mult ca sigur o să fie o revoltă de amploare în ghetou, în curând. Am mai tratat şi cu alţii, dar omul ăsta e un generator de energie, o forţă motrice. Cred că îl cheamă Feldshon.

I-am aşteptat o vreme pe cei doi evrei, dar n-au apărut. Wanda mi-a spus că armele erau ascunse la subsolul clădirii. M-am dus până în dormitor să mă uit la copii. Chiar şi în dormitor aerul era rece, tăios ca un cuţit, iar deasupra capetelor lui Jan şi a Evei plutea câte un norişor de aburi. Auzeam vântul şuierând prin crăpăturile din jurul ferestrei. Dar plapuma era o plapumă poloneză uriaşă, umplută cu puf de gâscă, şi îi proteja pe copii în locul unei sobe. Îmi amintesc că m-am rugat, totuşi, să fiu în stare să găsesc nişte cărbuni sau nişte lemne pentru apartamentul meu, ziua următoare. Afară, dincolo de fereastră, era incredibil de întuneric, un întreg oraş cufundat în beznă. Tremuram de frig. În seara aceea, Eva fusese răcită şi o duruseră foarte tare urechile, încât îi trebuise mult până s-adoarmă. Suferise atât de rău. Dar Wanda găsise nişte aspirină, care era foarte rară – bine, Wanda putea face rost de aproape orice –, iar Eva adormise. M-am rugat iarăşi, ca dimineaţa, infecţia ei să fi trecut şi să n-o mai doară. Apoi am auzit o bătaie în uşă şi m-am întors în camera de zi. Nu mi-l amintesc prea bine pe celălalt evreu – n-a prea vorbit –, dar mi-l amintesc pe Feldshon. Era vânjos, avea părul nisipiu şi, bănuiesc, în jur de vreo patruzeci şi cinci de ani, dar avea mai ales nişte ochi foarte pătrunzători şi inteligenţi. Parcă treceau prin tine, chiar dacă te priveau din spatele lentilelor groase ale ochelarilor şi îmi amintesc că una dintre lentile era crăpată şi el o lipise la loc. Îmi amintesc ce furios părea, dincolo de politeţe. Părea să clocotească de mânie şi resentimente, chiar dacă purtările îi erau cuviincioase. I-a spus Wandei imediat:

— N-o să pot să te plătesc acum, să-ţi achit pe loc armele.

Nu-i înţelegeam poloneza prea bine, căci era, ştii, nesigură şi greoaie.

— Cu siguranţă o să te pot plăti curând, a mai zis el cu vorba lui stângace, furioasă, dar nu acum.

Wanda i-a invitat, pe el şi pe celălalt evreu, să ia loc şi a început să vorbească în germană. Primul lucru pe care i-a spus a fost foarte crud.

— Accentul tău e german. Poţi vorbi în germană cu noi, sau în idiş, dacă-ţi convine…

Dar el a întrerupt-o iritat, furios, într-o germană perfectă:

— N-am nevoie să vorbesc idiş! Vorbesc germana de dinainte să te fi născut tu…

Atunci, foarte calmă, l-a întrerupt Wanda pe el.

— Nu-i nevoie de explicaţii amănunţite. Vorbeşte în germană. Prietena mea şi cu mine vorbim amândouă germană. Nu ţi se cere să plăteşti pentru arme deloc, mai ales nu acum. Sunt furate de la SS-işti şi nu vrem banii voştri în aceste circumstanţe. Am putea folosi fonduri, în schimb. O să vorbim despre bani altă dată.

Ne aşezaserăm toţi patru. Ea stătea lângă Feldshon, sub becul cu lumină săracă. Lumina era galbenă şi pâlpâitoare, nu ştiam niciodată cât o să dureze. Ea le-a oferit lui Feldshon şi celuilalt ţigări, pe care ei le-au acceptat. Ea a zis:

— Sunt ţigări iugoslave, şi astea furate de la nemţi. Lumina se poate stinge dintr-o clipă într-alta, aşa că hai să vorbim despre treburile noastre. De unde eşti dumneata, Feldshon? Vreau să ştiu cu cine am de-a face şi am dreptul să ştiu. Aşa că, vorbeşte. S-ar putea să facem afaceri mai multă vreme.

Era remarcabil, ştii, modul ăsta pe care-l avea Wanda absolut direct de a discuta cu oamenii – cu oricine, cu străini. Era aproape… Cuvântul ar trebui să fie *tupeu*,

bănuiesc, se purta ca un bărbat dur, dar erau destule lucruri care arătau că era tânără şi femeie, o anumită blândeţe, de asemenea, care îi îngăduia să scape basma curată cu tupeul. Îmi amintesc că m-am uitat atunci la ea. Arăta foarte… *tracasată*, bănuiesc că ai putea spune. Nu dormise deloc de două nopţi, lucrase continuu, se mişcase, întotdeauna înfruntând vreun pericol. Petrecea mult timp lucrând la un ziar clandestin; asta era foarte periculos. Cred că ţi-am mai spus, nu era cu adevărat frumoasă – avea faţa palidă, lăptoasă şi pistruiată, cu o falcă proeminentă – dar avea atâta magnetism încât o transforma, o făcea ciudat de atrăgătoare. Mă tot uitam la ea – faţa îi era la fel de dură şi de nerăbdătoare ca şi a evreului –, iar intensitatea asta merita într-adevăr văzută. Hipnotică.

Feldshon a zis:

— M-am născut în Bydgoszcz, dar părinţii m-au luat în Germania când eram mic.

Apoi, vocea i-a devenit furioasă şi sarcastică.

— Asta-i motivul pentru care vorbesc prost poloneza. Mărturisesc că unii dintre noi o vorbesc cât se poate de puţin în ghetou. Ar fi plăcut să vorbeşti o altă limbă decât a opresorului tău, nu? Tibetana? Eschimosa? Scuzaţi diversiunea! adăugă el imediat, pe un ton mai blând. Am crescut la Hamburg şi am fost educat acolo. Am fost unul dintre primii studenţi la noua universitate din oraş. Mai târziu am devenit profesor de gimnaziu, la Würtzburg. Predam literatura franceză şi engleză. Acolo eram când am fost arestat. Când s-a descoperit că eram născut în Polonia, am fost deportat aici, în 1938, împreună cu soţia şi cu fiica mea, şi cu alţi câţiva evrei de origine polonă.

Se opri şi zise cu obidă:

— Am scăpat de nazişti şi acum ne dărâmă zidurile peste noi. Dar de cine ar trebui să mă tem mai mult, de nazişti sau de polonezi – polonezii pe care bănuiesc că ar fi trebuit să-i consider compatrioţii mei? Cel puţin, din partea

naziştilor ştiu de ce sunt capabili.

Wanda i-a ignorat acuzaţia. A început să vorbească despre arme. A zis că, în momentul acela, se aflau la subsolul clădirii, învelite în hârtie. Exista, de asemenea, şi o cutie cu muniţie. S-a uitat la ceas şi a spus că peste exact cincisprezece minute, doi membri ai Armatei Teritoriale aveau să fie în subsol, gata să care lăzile în hol. Acolo aveau un semnal prestabilit. Când ea avea să-l audă, trebuia să-i facă semn lui Feldshon şi celuilalt evreu. Ei urmau să părăsească apartamentul imediat şi să meargă la parter, în hol, unde aveau să-i aştepte pachetele. După aceea, trebuiau să iasă din clădire cât puteau mai repede. Îmi amintesc că a zis că voia să atragă atenţia asupra unui lucru. Unul dintre pistoale – îmi amintesc că erau marca Luger – avea un percutor rupt sau un altceva rupt, dar că va încerca să îl înlocuiască cât de curând va avea un altul disponibil.

Atunci, Feldshon a zis:

— Mai e un lucru pe care nu ni l-ai spus. Câte arme sunt?

Wanda s-a uitat la el.

— Am crezut că totuşi vi s-a spus. Trei pistoale automate Luger.

La vorbele acestea, faţa lui Feldshon a devenit albă, de-adevăratelea albă.

— Nu pot să cred, a zis el, în şoaptă. Mi s-a spus că vor fi zece pistoale, poate chiar cincisprezece. Şi nişte grenade. Nu pot să cred!

Am putut vedea cât de plin de mânie, dar şi de disperare era. Clătină din cap:

— Trei automate Luger, unul cu percutorul rupt. Dumnezeule!

Wanda a spus, într-un mod foarte detaşat – deşi încercând să-şi controleze sentimentele, d-asta îmi dădeam seama:

— Este tot ce-am putut face, deocamdată. O să încercăm

să mai facem rost şi de altele. Cred că vom reuşi. Sunt patru sute de cartuşe, muniţie. O să aveţi nevoie de mai multe şi o să încerc să vă fac rost şi de acelea.

Feldshon a zis deodată, cu o voce mai blândă, aproape cerându-şi iertare:

— O să-mi ierţi reacţia, sper. Numai că mi s-a dat de înţeles să mă aştept la mai mult, şi e o dezamăgire. De asemenea, azi, mai devreme, am încercat să tratez cu un alt grup de partizani, am încercat să văd dacă ne putem baza pe ajutorul lor.

Şi s-a oprit, uitându-se la Wanda cu o expresie furioasă:

— A fost oribil, a fost incredibil! Beţivi nenorociţi! Pur şi simplu ne-au râs în faţă şi s-au bucurat că au râs şi au rânjit la noi. Ne-au numit gujbeideri! Şi ăştia erau *polonezii*

Wanda l-a întrebat, ca în treacăt:

— Cine erau oamenii ăştia?

— Îşi ziceau O.N.R[163]. Dar aceeaşi dificultate am întâmpinat-o şi ieri, cu un alt grup de luptători ilegalişti polonezi.

Se uită la Wanda plin de furie şi de disperare şi zise:

— Primesc trei pistoale, şi batjocuri şi râsete, ca să ţin piept la douăzeci de mii de soldaţi nazişti. Pentru numele lui Dumnezeu, *ce se întâmplă*?

Wanda devenise foarte agitată, în discuţia cu Feldshon, îmi dădeam seama, pur şi simplu furioasă pe toate – pe *viaţă*.

— O.N.R., şleahta aia de colaboraţionişti. Fanatici fascişti.

Ca evreu, ai fi putut primi mai multă simpatie de la ucraineni sau de la Hans Frank. Dar lasă-mă să te avertizez pentru viitor. Comuniştii sunt la fel de răi. Mai răi, chiar. Dacă dai vreodată de partizani roşii, sub generalul Korezyński, rişti să fii împuşcat pe loc.

---

[163] Gruparea Naţionalistă Radicală (Oboz Narodowo-Radykalny), partid politic polonez, de extremă dreapta, naţionalist şi antisemit, care a aprobat crimele naziştilor.

— E de necrezut! zise Feldshon. Sunt recunoscător pentru astea trei pistoale, dar acum înţelegi de ce îmi vine să râd? E ceva mai presus de orice imaginaţie ce se petrece aici! Ai citit *Lord Jim*[164]! Despre ofiţerul care părăseşte corabia ce se scufundă, luând o barcă de salvare, în timp ce pasagerii neajutoraţi sunt lăsaţi în voia sorţii? Iartă-mi referinţa, dar nu mă pot abţine să nu văd că asta se întâmplă şi aici. Am fost lăsaţi să ne înecăm de către compatrioţii noştri!

Am văzut-o pe Wanda ridicându-se şi sprijinindu-şi vârfurile degetelor pe masă, când se aplecă spre Feldshon. Din nou încerca să se controleze, dar îmi dădeam seama că îi era foarte greu. Arăta atât de palidă şi de istovită. Şi a început să vorbească pe un ton disperat:

— Feldshon, eşti ori prost, ori naiv, ori amândouă. Pare îndoielnic ca o persoană care-l apreciază pe Conrad să fie proastă, aşa că trebuie să fii naiv. Cu siguranţă n-ai uitat de simplul fapt că Polonia este o *ţară antisemită*. Tu însuţi ai folosit cuvântul „opresor”. Trăind în mijlocul unei naţiuni care practic a inventat antisemitismul, trăind într-un ghetou, pe care polonezii l-au construit, cum te-ai putut aştepta la vreun ajutor din partea compatrioţilor dumitale? Cum te-ai putut aştepta la orice de la oricine, în afară de câţiva dintre noi care, indiferent din ce motiv – idealism, convingeri morale, simplă solidaritate omenească, mă rog –, vrem să facem ce putem ca să salvăm vieţile câtorva dintre voi? Doamne, Feldshon, părinţii tăi probabil au părăsit Polonia cu tine ca să scape de cei care-i urau pe evrei din spinarea lor. Bieţii de ei, cu siguranţă n-au avut de unde să ştie că acelaşi sân cald, asimilant, iubitor de evrei şi umanist al Germaniei avea să se prefacă în foc şi gheaţă şi să vă surghiunească. Ei n-au avut de unde să ştie că, atunci când te vei întoarce dumneata în Polonia, te va aştepta, pe dumneata şi pe fiica şi soţia dumitale, aceeaşi

[164] Roman de Joseph Conrad, publicat în 1900.

ură împotriva evreilor gata să vă macine pe toţi şi să vă prefacă într-un pumn de ţărână. Asta e o ţară crudă, Feldshon. A devenit atât de crudă de-a lungul anilor, pentru că de atât de multe ori a gustat *înfrângerea*. În pofida *Dreck Ului* din Sfintele Scripturi, adversităţile nu produc înţelegere şi compasiune, ci cruzime. Iar polonezii, un popor înfrânt, ştiu cum să fie nespus de cruzi faţă de ceilalţi care s-au ţinut deoparte, ca voi, evreii. Mă miră faptul că aţi scăpat de banda O.N.R. doar cu insulta de gujbeideri!

S-a oprit o secundă, apoi a zis:

— O să ţi se pară ciudat, atunci, că eu încă mai iubesc această ţară mai mult decât aş putea spune – mai mult decât viaţa – şi că, dacă ar trebui, mi-aş da viaţa pentru ea, de bunăvoie, şi peste zece minute începând de acum?

Feldshon îi aruncă o privire mânioasă Wandei şi-i spuse:

— Mă tem că aş vrea să mi se pară, dar bineînţeles că nu pot, fiind gata să mor eu însumi.

Începusem să-mi fac griji pentru Wanda. N-o mai văzusem niciodată atât de obosită, bănuiesc că s-ar putea spune *dărâmată*. Muncise mult, mâncase puţin, nu dormise. Vocea i se pierdea, uneori, şi i-am văzut degetele tremurând când şi le lipise de masă. Şi-a închis ochii, i-a ţinut strâns închişi o vreme şi s-a cutremurat, clătinându-se puţin. Am crezut că o să leşine. Apoi a deschis ochii şi a vorbit din nou. Vocea îi era răguşită şi încordată, plină de mâhnire.

— Ai pomenit despre *Lord Jim*, o carte pe care se întâmplă s-o fi citit. După părerea mea, comparaţia e bună, dar probabil ai uitat sfârşitul. Cred că ai uitat cum, la sfârşit, eroul se absolvă de trădarea de odinioară, se mântuieşte prin moartea lui. Prin propria sa suferinţă şi moarte. Oare e prea mult să sper că şi unii dintre noi, polonezii, vom fi în stare să răscumpărăm trădarea voastră, a evreilor, de către compatrioţii noştri? Chiar dacă eforturile noastre nu vă salvează? Nu contează. Dacă vă salvează sau nu, eu una

voi fi satisfăcută că am încercat – prin suferinţa noastră şi, probabil, prin propria noastră moarte.

După un moment, Wanda zise:

— N-am vrut să te jignesc, Feldshon. Eşti un om curajos, asta-i limpede. Ţi-ai riscat viaţa venind aici în noaptea asta.

Ştiu prin ce crâncenă încercare treceţi voi. Am ştiut-o încă de vara trecută, când am văzut primele fotografii făcute pe furiş la Treblinka. Eu am fost printre primii care le-au văzut şi, ca toţi ceilalţi, nu le-am crezut la început. Acum însă le cred. Suferinţa voastră este o oroare fără seamăn. De fiecare dată când mă apropii de ghetou îmi inspiră nişte şobolani într-un butoi împuşcaţi de un nebun cu o mitralieră. Aşa văd eu neajutorarea voastră. Dar şi noi, polonezii, suntem neajutoraţi în felul nostru. Avem mai multă libertate decât aveţi voi, evreii – mult mai multă, mai multă libertate de mişcare, suntem mai feriţi de pericolul iminent –, dar şi noi trăim o zilnică stare de asediu. În loc să fim şobolanii din butoi, noi suntem şobolanii dintr-o clădire în flăcări. Ne putem mişca mai departe de flacără, putem găsi colţişoare mai reci, putem să coborâm în pivniţă, unde-i sigur. Câţiva pot chiar scăpa din clădire. În fiecare zi, mulţi dintre noi sunt arşi de vii, dar e o clădire mare şi suntem, de asemenea, salvaţi de numărul nostru mare. Focul nu ne poate ajunge pe toţi, şi apoi, într-o bună zi – poate –, focul se va istovi şi se va stinge. Dacă o face, vor fi destui supravieţuitori. Dar butoiul – aproape niciunul dintre şobolanii din butoi nu va trăi.

Wanda trase adânc aer în piept şi se uită direct la Feldshon:

— Dar dă-mi voie să te întreb ceva, Feldshon. Câtă preocupare te aştepţi să aibă şobolanii îngroziţi din clădire pentru ceilalţi, şobolanii din butoi – şobolani cu care n-au simţit niciodată vreo legătură de rudenie, oricum?

Feldshon doar se uită la Wanda. Nu-şi dezlipise ochii de la ea de câteva minute. Dar nu-i răspunse.

Wanda s-a uitat atunci la ceas.

— Peste exact patru minute o să auzim un fluierat. Asta înseamnă că voi doi o să ieşiţi de aici şi o să vă duceţi în hol, la parter. Pachetele or să vă aştepte la uşă.

Apoi, după ce-a spus asta, a continuat:

— Acum trei zile negociam în ghetou cu unul dintre compatrioţii voştri. N-o să-i spun numele, nu-i nevoie. Voi spune doar că e un lider al uneia dintre facţiunile acelea care se opun violent facţiunii voastre, grupului tău. Cred că e poet sau romancier. Mi-a plăcut de el, e adevărat, dar n-am putut suporta unele lucruri pe care le-a spus. Sună atât de pretenţios modul ăsta de a vorbi al evreilor. A folosit expresia „preţioasa noastră tradiţie a suferinţei”.

La acest punct, Feldshon a intervenit şi a zis ceva care ne-a făcut să râdem puţin. Chiar şi Wanda a zâmbit. A zis:

— Ăsta nu poate fi decât Lewenthai. Moses Lewenthal. Ce *Schmaltzi*

Dar atunci Wanda a zis:

— Resping ideea că suferinţa poate fi preţioasă. Toată lumea suferă în războiul ăsta – evrei, polonezi, ţigani, ruşi, cehi, iugoslavi, toţi ceilalţi. Toată lumea e victimă. Evreii mai sunt, în plus, şi victime ale victimelor, asta-i principala diferenţă. Dar niciuna dintre suferinţe nu e preţioasă şi toţi mor de nişte morţi mizerabile. Mai înainte ca voi doi să plecaţi, aş vrea să vă arăt nişte fotografii. Le aveam cu mine, în buzunar, şi când am vorbit cu Lewenthal. Tocmai le obţinusem. Am vrut să i le arăt şi lui, dar din nu ştiu ce motiv n-am făcut-o. O să vi le arăt vouă.

Chiar în clipa aceea, însă, s-a luat curentul, iar micul bec s-a stins simplu. Am simţit atunci un junghi de frică în mijlocul inimii. Uneori, era doar o pană de curent. Alteori, însă, ştiam că atunci când nemţii se pregătesc de o ambuscadă, întrerup ei curentul într-o clădire, ca să-i poată prinde pe oameni în bătaia reflectoarelor. Am rămas cu toţii nemişcaţi pentru un moment. Exista o oarecare lumină

dinspre micul şemineu. Apoi, când Wanda a fost sigură că era doar o cădere de curent, a adus o lumânare şi a aprins-o. Eu încă mai tremuram, speriată, când Wanda a aruncat câteva fotografii pe masă, lângă lumânare, şi a zis:

— Uitaţi-vă la astea.

Ne-am aplecat cu toţii să ne uităm. La început n-am văzut mare lucru, doar un maldăr de beţe – un morman mare de beţe, ca nişte crengi de copaci. Apoi am înţeles ce era – o insuportabilă privelişte, un vagon de marfă plin cu copii morţi, zeci şi zeci de copii, poate sute, toţi înţepeniţi în poziţii contorsionate, care nu puteau fi decât rezultatul morţii prin îngheţ. Celelalte fotografii erau la fel – alte vagoane de marfă cu zeci de copii, toţi ţepeni, îngheţaţi.

— Aceştia nu sunt copii evrei, mai zise Wanda, sunt copii polonezi, niciunul peste doisprezece ani. Există şi unii şobolani mai mici care nu rezistă în incendiul clădirii. Aceste fotografii au fost făcute de membrii Armatei Teritoriale care au dat peste vagoanele asta pe o linie lăturalnică, undeva între Zamość şi Lublin. Sunt câteva sute, în fotografiile astea, şi dintr-un singur tren. Au mai fost şi alte trenuri trase pe linii moarte, în care copiii ori au murit de foame, ori de îngheţ, ori de amândouă. Asta e doar o mostră. Numărul celorlalţi care au murit se ridică la mai multe mii.

Niciunul n-a vorbit. Eu doar ne puteam auzi pe toţi patru respirând, dar niciunul n-a zis nimic. În cele din urmă, tot Wanda a rupt tăcerea şi pentru prima oară vocea ei era cu adevărat gâtuită şi nesigură – aproape că-i puteai simţi epuizarea şi adânca mâhnire din ea:

— Tot nu ştim exact de unde au venit aceşti copii, dar credem că ştim cine sunt. Se crede că sunt cei care au fost respinşi de la programul de germanizare, programul Lebensborn. Credem că au venit din regiunea din jurul Zamośćului. Mi s-a spus că erau printre miile care au fost luaţi de la părinţii lor, dar n-au fost socotiţi corespunzători din punct de vedere rasial şi, prin urmare, au fost expediaţi

pentru eliminare – adică exterminare – la Maidanek sau Auschwitz. Dar n-au mai ajuns până acolo. La momentul potrivit, trenul, ca multe altele, a fost deviat pe o linie moartă unde copiilor li s-a permis să moară în condiţiile pe care le vedeţi aici. Alţii au murit de foame, şi mai mulţi, sufocaţi în vagoane ermetic închise. Treizeci de mii de copii polonezi au dispărut numai din regiunea Zamość. Mii şi mii dintre ei au murit. Şi asta este tot ucidere în masă, Feldshon.

Îşi trecu degetele peste ochi, apoi zise:

— Voiam să vă spun şi despre adulţi, despre miile de bărbaţi şi femei nevinovaţi măcelăriţi numai în Zamość. Dar n-am s-o mai fac. Sunt foarte obosită şi m-a luat cu ameţeală. Copiii ăştia sunt destul.

Wanda se clătină puţin. Îmi aduc aminte că am prins-o de cot şi am încercat s-o împing uşurel să stea pe scaun. Dar ea a continuat să vorbească la lumina lumânării, cu vocea monotonă, seacă, de parcă se afla într-o transă:

— Naziştii vă urăsc cel mai mult pe voi, Feldshon, şi voi o să suferiţi cel mai mult, asta-i sigur, dar n-o să se oprească la evrei. Crezi că după ce o să termine cu voi, evreii, or să se scuture de praful de pe mâini şi-or să se oprească din ucis şi or să facă pace în lume? Le subestimezi răutatea dacă te amăgeşti cu o astfel de iluzie. Pentru că, odată ce-or să termine cu voi, or să vină şi-or să mă înhaţe pe mine. Chiar dacă sunt pe jumătate nemţoaică. Îmi închipui că n-or să mă lase să scap prea uşor până la urmă. Or să mi-o prindă şi pe frumoasa mea prietenă blondă de aici şi or să-i facă şi ei ceea ce v-au făcut vouă. Şi totodată n-or să-i cruţe nici copiii, nu mai mult cum i-au cruţat pe micuţii ăştia îngheţaţi pe care-i vedeţi aici.

În camera de hotel cât o cutie de pantofi, învăluită în întuneric, din Washington D.C., Sofia şi cu mine, aproape fără să ne dăm seama, făcuserăm schimb de locuri, astfel încât acuma eu eram cel care stătea întins pe pat, fixând

tavanul, în vreme ce ea stătea la fereastră, unde la început mă postasem eu, cugetând la focul din depărtare. Rămase tăcută pentru o vreme şi îi puteam zări profilul, adânc cufundat în amintiri, cu privirea aţintită undeva în zare. În tăcerea aceea am auzit uguitul porumbeilor de pe cornişa de afară şi un îndepărtat zgomot neclar, de acolo de unde oamenii încă se mai luptau cu focul. Clopotul bisericii bătu din nou: era ora patru.

În cele din urmă, Sofia vorbi din nou:

— La Auschwitz, anul următor, după cum ţi-am spus, au prins-o pe Wanda şi au torturat-o, şi au atârnat-o într-un cârlig şi au lăsat-o să se sugrume încet, până la moarte. După ce-am auzit asta, m-am gândit la ea în aşa de multe feluri, dar mai ales mi-am amintit-o atunci, în noaptea aceea din Varşovia. O vedeam în minte, după ce Feldshon şi celălalt evreu plecaseră după arme, stând la masă, cu faţa îngropată în palme, complet epuizată şi plângând. E ciudat, dar n-o mai văzusem niciodată plângând până atunci. Cred că întotdeauna considerase plânsul o slăbiciune. Dar îmi amintesc că m-am întins de pe scaunul de lângă ea şi i-am pus o mână pe umăr, urmărind-o cum plânge. Era tânără, de vârsta mea. Şi atât de curajoasă.

Era lesbiană, Stingo. Nu mai contează acum ce a fost, n-a contat nici atunci. Dar am crezut că poate ai vrea să ştii, după ce ţi-am spus atât de multe despre toate celelalte. Ne-am culcat împreună o dată sau de două ori – aş putea să-ţi spun şi asta –, dar n-a însemnat prea mult pentru niciuna dintre noi, cred. Ştia, în adâncul inimii, că eu… ei bine, că nu-i răspundeam în acelaşi fel la sentimente, aşa că nu m-a forţat niciodată să continui. Niciodată nu s-a înfuriat sau ceva de genul ăsta. Am iubit-o, totuşi, pentru că ea era mai bună decât mine, atât de incredibil de curajoasă.

Deci, cum spuneam, ea a prezis moartea ei, şi moartea mea, şi moartea copiilor mei. A adormit cu capul pe braţe, pe marginea mesei. N-am vrut s-o deranjez tocmai în

momentul acela şi m-am gândit la ceea ce povestise despre copii şi despre fotografiile acelor trupuri micuţe îngheţate – m-am simţit brusc mai răvăşită şi mai îngrozită ca niciodată, nici măcar în toiul depresiei pe care o simţisem de atâtea ori, depresie care are gustul morţii. M-am dus în camera unde dormeau copiii mei. Eram atât de copleşită de ceea ce spusese Wanda că am făcut ceva despre care ştiam că n-ar trebui să-l fac chiar din clipa în care îl făceam – i-am trezit pe Jan şi pe Eva şi i-am luat pe amândoi în braţe, să-i simt lângă mine. Erau atât de grei amândoi, gemând şi şoptind, totuşi ciudat de uşori, cred, din cauza dorinţei mele frenetice de a-i ţine pe amândoi în braţe. Şi eram cuprinsă de groază şi de disperare din pricina cuvintelor Wandei despre viitor, convinsă de adevărul cuvintelor ei, dar nefiind în stare să înfrunt ceva atât de monstruos, atât de imens. În spatele ferestrei era ger şi beznă, nicio lumină în Varşovia, un oraş îngheţat şi mai întunecat decât se poate spune, cu nimic în el decât întunericul, şi lapoviţa îngheţată, şi vântul. Îmi amintesc că am deschis fereastra şi am lăsat să pătrundă înăuntru frigul şi vântul. Nu-ţi pot spune cât de aproape am fost să mă arunc cu copiii în beznă chiar în clipa aceea – sau de câte ori de atunci nu m-am blestemat pentru că n-am făcut-o.

Vagonul trenului care-i transporta pe Wanda, pe Sofia şi pe copiii ei la Auschwitz (laolaltă cu un grup amestecat de membri ai Rezistenţei şi de alţi polonezi prinşi la ultima razie) era unul neobişnuit. Nu era nici vagon de marfă, nici de vite, pe care le foloseau de regulă nemţii la transportul prizonierilor. Uimitor de spus, era un foarte vechi, dar încă funcţional vagon de dormit, complet, cu covor pe interval, compartimente, lavabouri şi chiar mici plăcuţe metalice roz, romboidale, care în poloneză, franceză, rusă şi germană avertizau călătorii, la fiecare fereastră, să nu se aplece în afară. După dotările lui – banchetele foarte roase, dar destul de confortabile, candelabrele împodobite, dar acum

fără lustru –, Sofia şi-a putut da seama că acel venerabil vagon transportase cândva pasagerii de clasa întâi; cu o singură deosebire, ar fi putut fi unul dintre acele vagoane din copilăria ei, în care tatăl ei – căruia întotdeauna îi plăcea să călătorească elegant – îşi ducea familia la Viena, Bozen sau Berlin.

Deosebirea – atât de rău prevestitoare şi de apăsătoare încât s-o facă să tresară când a dat cu ochii de ea – era că ferestrele erau bătute bine în scânduri. O altă deosebire era că, în fiecare compartiment, făcut pentru şase sau opt persoane, nemţii înghesuiseră câte cincisprezece sau şaisprezece trupuri, cu tot cu bagajele pe care şi le aduseseră. Scăldaţi în lumina slabă, astfel comprimaţi, o jumătate de duzină de prizonieri sau mai mulţi stăteau în picioare sau parţial în picioare pe foarte îngustul interval dintre banchete, ţinându-se unii de alţii ca să se sprijine în neîncetatele frânări şi accelerări ale trenului şi fiind continuu proiectaţi în poala celor aşezaţi. Unul sau doi dintre liderii Rezistenţei, mai ageri de minte, preluaseră comanda. S-a stabilit un plan potrivit căruia cei care stăteau jos şi cei care stăteau în picioare să se schimbe între ei, regulat; asta a fost de ajutor, dar nimic nu putea ajuta împotriva efectului căldurii înăbuşitoare emanate de trupurile atâtor fiinţe omeneşti presate unele într-altele, sau a miasmei acre şi fetide care a persistat de-a lungul călătoriei. Deşi nu chiar o tortură, era un purgatoriu de dezolant disconfort. Jan şi Eva erau singurii copii din compartiment; făceau cu rândul, stând în poala Sofiei sau în poala celorlalţi. Cel puţin o persoană vomită în celula aproape lipsită de lumină şi însemna o luptă disperată cu toţi muşchii ca să te strecori din compartiment şi pe culoarul la fel de înţesat până la una dintre toalete.

— Ar fi fost mai bun un vagon de marfă, îşi amintea Sofia că gemuse cineva, ce puţin te puteai întinde pe jos.

Dar, în mod curios, după standardele celorlalte

transporturi cu destinaţia iad care traversau Europa în sus şi-n jos la vremea aceea, oprite şi trase pe linii secundare şi întârziate la mii de joncţiuni ale spaţiului şi timpului, călătoria lor nu a fost neobişnuit de lungă: ceea ce ar fi trebuit să dureze doar o jumătate de zi, de la şase dimineaţa până la prânz, n-a avut nevoie de zile pentru a fi efectuată, ci numai de vreo treizeci de ore.

Posibil, pentru că (aşa cum mi-a mărturisit ea mie, în repetate rânduri) întotdeauna comportamentul ei fusese guvernat de o gândire optimistă, ea găsise un oarecare confort în faptul că nemţii îi înghesuiseră, pe ea şi pe ceilalţi deţinuţi, în acel inedit mijloc de transport. De acum era bine cunoscut faptul că naziştii foloseau vagoanele destinate mărfurilor şi vitelor ca să-i expedieze pe oameni în lagăre. De aceea, odată îmbarcată cu Jan şi cu Eva, ea a respins rapid gândul logic ce-i fulgerase prin cap, că nemţii recurseseră la acest elegant vagon, chiar dacă jerpelit, pur şi simplu pentru că era avantajos şi disponibil (ferestrele improvizate din scânduri ar fi putut fi o dovadă în acest sens). În schimb, ea dăduse de ideea mult mai liniştitoare că aceste facilităţi aproape odihnitoare, în care polonezii şi turiştii bogaţi moţăiseră şi dormitaseră în zilele de dinaintea războiului, acum indicau un tratament privilegiat, acum însemna că ea avea să fie tratată mai bine decât cei 1.800 de evrei de la Małkinia, în partea din faţă a trenului, înghesuiţi până la refuz în vagoanele de vite întunecate, în care erau sigilaţi de mai multe zile. După cum s-a dovedit, ideea aceasta era la fel de prostească şi de fantezistă (şi ruşinoasă, zău) ca şi ideea pe care şi-o făcuse ea despre ghetou: că simpla prezenţă a evreilor şi preocupările naziştilor de a-i extermina i-ar fi benefice, cumva, pentru propria siguranţă. Şi siguranţa lui Jan şi a Evei.

Numele de Oświęcim – Auschwitz – care se murmurase prin vagon la început o făcuse să-şi piardă puterile de frică, dar nu se îndoise nicio clipă că într-acolo se îndrepta trenul.

O minusculă rază de lumină, licărindu-i în ochi, îi atrăsese atenţia asupra unei crăpături minuscule din placajul bătut în cuie peste fereastră şi, în timpul primei ore a călătoriei, ea fusese în stare să vadă destul, în lumina zorilor, pentru a-şi da seama de direcţia lor: spre sud. Spre sud, pe lângă satele care se înghesuiau în jurul Varşoviei în locul obişnuitelor suburbii, spre sud, pe lângă lanuri verzi şi dumbrăvi de mesteceni, spre sud, în direcţia Cracoviei. Numai Auschwitz-ul, dintre toate destinaţiile plauzibile, se afla la sud, iar ea îşi reaminti disperarea pe care o simţise când verificase cu ochii ei încotro se îndreptau. Reputaţia Auschwitz-ului era de rău augur, infamă, îngrozitoare. Deşi în închisoarea Gestapoului zvonurile tinseseră să indice Auschwitz-ul ca locul probabil al expedierii lor, ea sperase neîncetat şi se rugase pentru un lagăr de concentrare din Germania, unde atâţia alţi polonezi fuseseră duşi şi unde, potrivit altor zvonuri, condiţiile erau mai puţin brutale, mai puţin aspre. Dar Auschwitz-ul se profilase din ce în ce mai inevitabil şi acum, în tren, devenise sigur. Sofia era sufocată de conştientizarea faptului că era o victimă a pedepsirii prin asociere, retribuită printr-o coincidenţă ghinionistă. Îşi tot spunea: Locul meu nu e aici. Dacă avusese sau nu ghinionul de a fi arestată odată cu atâţia alţi membri ai Armatei Teritoriale (o neşansă complicată ulterior de legăturile ei cu Wanda şi de locuinţa lor comună, chiar dacă ea nu mişcase un deget ca să ajute rezistenţa), ea ar fi putut fi găsită vinovată de serioasa infracţiune a contrabandei cu carne, dar nu de infinit mai grava crimă a activităţii subversive şi, ca atare, poate că nu s-ar mai fi îndreptat spre o destinaţie atât de îngrozitor de malignă. Dar, printre alte ironii, îşi dăduse ea seama, fusese şi aceasta: că ea nu fusese *judecată*, nu primise o sentinţă că ar fi fost vinovată de ceva, ci doar interogată şi uitată. Iar după aceea fusese aruncată la întâmplare printre acei partizani, unde fusese victima mai puţin a vreunei pedepse

judiciare specifice, cât a furiei generale – un soi de poftă nebună de dominaţie totală şi opresiune generală care-i apuca pe nazişti ori de câte ori înregistrau câte o victorie împotriva rezistenţei şi pe care, de data asta, o extinseseră asupra a sute de polonezi necinstiţi prinşi în plasă la ultima razie de proporţii.

Unele lucruri din călătoria aceea şi le amintea cu deosebită claritate. Duhoarea, lipsa de aer, necontenitele schimbări de poziţie – stai în picioare, stai jos, stai în picioare din nou. În clipa unei subite opriri îi căzuse în cap o cutie, fără s-o năucească, ba chiar fără s-o rănească prea tare, dar ridicându-i un cucui cât un ou în creştetul capului. Priveliştea întrezărită prin crăpătura din fereastră, unde lumina primăverii se întunecase într-o ploaie măruntă: printr-o peliculă de ploaie, mestecenii încă suferinzi de pe urma zăpezilor zdrobitoare de peste iarnă se încovoiaseră în forma unor arcuri parabolice albe, a unor arbalete, a unor catapulte, a unor frumoase schelete frânte, a unor bice. Pretutindeni, punctele galbene ca lămâia ale forsiţiei. Câmpuri de un verde fraged, unindu-se în depărtare cu păduri de molizi, zadă şi pini. Iarăşi soare. Cărţile lui Jan, pe care el se căznea să le citească în lumina săracă, în timp ce stătea în poala ei: *Un Robinson elveţian*, în limba germană şi, în ediţii poloneze, *Colţ Alb* şi *Penrod şi Sam*. Cele două obiecte personale ale Evei, pe care ea refuzase să le lase aranjate în plasa de bagaje şi le ţinea strâns în braţe, de parcă în orice moment i-ar fi putut fi smulse cu forţa din mâinile ei; flautul în cutia lui de piele şi iubitul ei *mis* – ursuleţul de pluş rămas cu o ureche şi cu un singur ochi, pe care îl avea încă din leagăn.

Iar ploaie afară, o aversă. Acum izul de vomă, pătrunzător, de nealungat, amintind a brânză. Tovarăşii de drum: două fete de la şcoala de maici de vreo şaisprezece ani, suspinând, dormind, trezindu-se ca să murmure rugăciuni către Fecioara Maria; Viktor, un tânăr cu părul

negru, aprig, mânios, membru al Armatei Teritoriale, deja complotând o revoltă sau o evadare, scriind neîncetat mesaje pe bucăţele de hârtie pe care le trimitea, din mână în mână, Wandei, în alt compartiment; o bătrână stafidită, moartă de frică, pretinzând că era nepoata lui Wieniawski[165], pretinzând că pachetul de foi de pergament pe care-l ţinea strâns la piept ar fi fost manuscrisul original al faimoasei *Polonaise*, pretinzând un soi de imunitate, topindu-se în lacrimi ca şcolăriţele la remarca şuierată de Viktor că naziştii se vor şterge la cur cu inutila *Polonaise*. Începutul crampelor de foame. Absolut nimic de mâncare. O altă bătrână – moartă de-a binelea – întinsă afară, pe culoar, unde o doborâse infarctul, cu mâinile încremenite pe un crucifix şi cu faţa albă ca varul deja mânjită de ghetele şi pantofii celor care călcau peste şi în jurul ei. Prin crăpătură, încă o dată: Cracovia noaptea, gara familiară, depourile luminate de clarul de lună, unde au stat, traşi pe linie moartă, oră după oră. În lumina verzuie a lunii, o privelişte extraordinară: un soldat german în uniformă *feldgrau*[166] şi cu arma atârnată de umăr, masturbându-se cu ritm egal în penumbra depoului pustiu, rânjind şi expunându-se acelor prizonieri curioşi, indiferenţi, sau amuzaţi, care se uitau, poate, la el, prin găuri şi crăpături. O oră de somn, urmată de lumina zorilor. Traversând Vistula, noroioasă şi acoperită de ceaţă. Două mici oraşe pe care ea le-a recunoscut, în timp ce trenul înainta spre vest, prin aurul ca de polen al luminii dimineţii: Skawina şi Zator. Eva începând să plângă pentru prima oară, sfâşiată de spasme de foame. Ssst, draga mamei. Alte câteva momente de somnolenţă, intersectate de un vis splendid, scăldat în soare, tulburător, înnebunitor: ea însăşi în rochie

---

[165] Henryk Wieniawski, compozitor polonez (1835-1880), care a creat în stilul naţional al muzicii poloneze şi a compus lucrări pentru vioară.

[166] Brun-cenuşie; culoarea uniformelor infanteriştilor germani (în limba germană, în original).

lungă, cu diademă pe cap, aşezată la clape în faţa a zece mii de privitori, totuşi cumva – şocant – zburând, *zburând*, înălţându-se spre izbăvire în acordurile celeste ale *Imperialului*[167]. Pleoapele i se deschid tremurând. Zdruncinătura unei opriri bruşte. Auschwitz.

Au aşteptat în vagon aproape tot restul zilei. La un moment dat, motoarele încetaseră să mai funcţioneze; becurile se stinseseră în compartiment şi lumina care mai rămase era alblăpoasă, filtrată prin crăpăturile din placajul care bloca fereastra. Sunetul îndepărtat al unei fanfare, strecurându-se până în compartiment. Prin vagon se simţea o vibraţie de panică, aproape palpabilă, ca un fior ce-ţi face pielea de găină pe tot corpul, iar prin semiîntuneric se ridică un val de şoapte îngrijorate – aspre, crescând în volum, dar rămânând de neînţeles, ca foşnetul unei armate de frunze. Fetele de la şcoala de maici începură să bocească la unison, implorând-o pe Fecioara Maria. Viktor le strigă să tacă, în vreme ce, în acelaşi moment, Sofia prindea curaj de la vocea Wandei, slabă, din celălalt capăt al vagonului, rugând membrii Rezistenţei şi deportăţii să-şi păstreze calmul şi să stea liniştiţi.

Trebuie să fi fost devreme, pe la începutul după-amiezii, când a venit zvonul privindu-i pe sutele şi sutele de evrei din Małkinia, din vagoanele din faţă ale trenului. *Toţi evreii în dube*, veni un bilet pentru Viktor, un bilet pe care el îl citi cu voce tare în semiîntuneric, şi pe care Sofia, prea amorţită de frică să-i mai şi ţină strâns pe Jan şi pe Eva la pieptul ei, pentru consolare, îl traducea imediat în: Toţi evreii s-au dus la gazare. Sofia li s-a alăturat măicuţelor în devenire, rugându-se. Când se ruga ea, Eva a început să se vaite ascuţit. Copila fusese curajoasă în timpul călătoriei, dar acum foamea îi înflorise într-o durere veritabilă. Scâncea, chinuită, în vreme ce Sofia încerca s-o legene şi s-

[167] Concertul nr. 5 pentru pian şi orchestră, compus în 1809 de Ludwig van Beethoven.

o mângâie, dar nimic nu părea să mai meargă; ţipetele copilei au fost, pe moment, mai îngrozitoare pentru Sofia decât vestea despre evreii condamnaţi. Însă, curând, s-au oprit. Ciudat, Jan venise în ajutor. Avea un fel al lui de a se purta cu soră-sa, şi acum prelua el controlul – la început, o linişti în cuvintele unui limbaj pe care-l ştiau numai ei doi, apoi lipindu-se de ea, cu cartea lui. În lumina palidă începu să-i citească din povestea lui Penrod, despre poznele băieţilor dintr-un orăşel înverzit paradiziac, din inima Americii; el a putut să râdă şi să chicotească, iar glasul lui subţire, melodios, de soprană, aruncă o vrajă blândă care, combinându-se cu epuizarea Evei, o alină şi o adormi.

Au mai trecut câteva ore. După-amiaza se apropia de sfârşit. Încă un bileţel îi parveni lui Viktor: *AK primul vagon în dube*. Asta însemna clar un singur lucru – că, aidoma evreilor, cele câteva sute de membri ai Armatei Teritoriale din vagonul de dinaintea lor fuseseră transportate la Birkenau, la crematorii. Sofia se uita ţintă în faţa ei, cu mâinile adunate cuminte în poală, pregătită pentru moarte, simţind inexprimabila teroare, dar pentru prima oară gustând şi binecuvântata, amăruia uşurare a resemnării. Bătrâna nepoată a lui Wieniawski căzuse într-o stupoare aidoma comei, cu manuscrisul *Polonaise* mototolit şi răvăşit şi cu pârâiaşe de salivă curgându-i din colţurile gurii, încercând să reconstituie acel moment, după multă vreme de la petrecerea lui, Sofia se întreba dacă nu cumva îşi pierduse cunoştinţa şi ea, pentru că următorul lucru de care îşi amintea era propria-i prezenţă, ameţită de lumina zilei, pe peronul de afară, cu Jan şi cu Eva alături şi în faţă cu un Hauptsturmführer Fritz Jemand von Niemand, doctor.

Sofia nu-i cunoştea numele pe atunci şi nici nu avea să-l mai vadă vreodată. Eu l-am botezat Fritz Jemand von Niemand, pentru că mi se pare un nume foarte potrivit pentru orice doctor SS – şi pentru unul care i-a apărut Sofiei ca de nicăieri şi a dispărut în acelaşi mod, definitiv din faţa

ochilor ei, şi care a lăsat totuşi câteva urme interesante ale personalităţii lui. Una dintre ele: impresia unui bărbat relativ tânăr – treizeci şi cinci, patruzeci de ani – şi înfăţişarea chipeşă, inadecvată, de o anume delicateţe, tulburătoare. Într-adevăr, urmele doctorului Jemand von Niemand şi ale apariţiei sale, a vocii şi a manierelor lui, ca şi a celorlalte atribute, aveau să rămână întipărite în amintirea Sofiei pentru totdeauna. Primele cuvinte pe care i le-a adresat, de exemplu: „*Ich möchte mit din schlafen*”. Ceea ce înseamnă, cât se poate de pe şleau şi fără orice tentativă de seducţie: „Mi-ar plăcea să mă culc cu tine”. Jalnic de grosolane cuvinte, rostite dintr-o poziţie avantajos intimidantă, fără nicio fineţe, niciun pic de clasă, neîmpodobite şi crude, o remarcă pe care te aşteptai s-o auzi într-un film de serie B de la vreun *Schweinhund*[168] nazist. Dar acestea, după spusele Sofiei, au fost primele cuvinte pe care le-a rostit. Urâte vorbe pentru un doctor şi un domn (probabil chiar un aristocrat), deşi era vizibil şi indiscutabil beat, ceea ce ar putea să explice o asemenea grosolănie. De ce Sofia, la prima privire, îl crezuse un aristocrat – prusac, probabil, sau de origine prusacă? Pentru că semăna foarte tare cu un iuncher, prieten de-al tatălui ei, pe care îl văzuse ea odată, când avea vreo şaisprezece ani, într-o vizită de vară la Berlin.

O înfăţişare foarte „nordică”, atrăgătoare, în felul ei, cu buze subţiri, austere, inflexibile, tânărul ofiţer o tratase glacial în timpul scurtei lor întâlniri, aproape sfidător şi plictisit; cu toate acestea, fără voia ei, ea se simţise atrasă de izbitoarea lui frumuseţe, de – surprinzător – ceva nu chiar efeminat, dar mai degrabă catifelat, ca de femeie, în trăsăturile feţei lui. Semăna un pic cu un Leslie Howard militarizat, pentru care făcuse o pasiune încă de când îl văzuse în *Pădurea împietrită*[169].

---

[168] Porc de câine (în limba germană, în original).

[169] Un film american cu gangsteri, din 1936, în care au jucat Leslie

În ciuda aversiunii pe care i-o inspirase şi a satisfacţiei de a nu-l mai fi văzut pe acest ofiţer german niciodată, ea îşi amintea că gândise despre el, destul de îngrijorător: Dacă ar fi fost femeie, ar fi fost o persoană de care cred că m-aş fi putut simţi atrasă. Dar acum avea în faţă perechea, aproape copia lui fidelă, cu uniforma lui SS uşor hăisită, stând pe prăfuitul peron de beton, la ora cinci după-amiaza, aprins la faţă de vin, sau de coniac, sau de rachiu, şi rostind răspicat aceste cuvinte patriciene, cu o voce indolent patriciană, cu accent berlinez: „Mi-ar plăcea să mă culc cu tine”.

Sofia n-a dat atenţie cuvintelor lui, dar în vreme ce le spunea, surprinsese unul dintre acele amănunte neînsemnate, dar de neşters – o altă urmă spectrală a doctorului –, care întotdeauna avea să-i ţâşnească în minte ca un viu *trompe l œil* din confuza amintire despre ziua aceea: o rouă de boabe de orez fierte pe reverul tunicii sale de SS-ist. Nu erau decât vreo patru sau cinci boabe, încă strălucitoare de umezeală, care semănau cu viermii. Ea le-a scrutat zăpăcită, şi în vreme ce făcea asta, realiză pentru prima oară bucata muzicală cântată chiar atunci de fanfara de întâmpinare a deţinuţilor – fără speranţă de fals şi haotic, totuşi biciuindu-i nervii cu nostalgia sa erotică şi cu ritmul emfatic pe care îl simţise încă din vagonul întunecat – era tangoul argentinian *La Cumparsita*. De ce nu-l putuse identifica mai devreme? Ba-dum-ba-dum!

— Du bist cine Polack, zise doctorul. Bist du auch cine Kommunistin?

Sofia puse un braţ peste umerii Evei şi celălalt pe după mijlocul lui Jan, fără să-i răspundă. Doctorul râgâi, apoi reformulă, mai tăios:

— Ştiu că eşti poloneză, dar eşti cumva şi una dintre jegoasele alea de comuniste?

Iar apoi, în aburii alcoolului său, se întoarse către

Howard, Bette Davis şi Humphrey Bogart.

următorul deţinut, părând aproape s-o fi uitat pe Sofia.

De ce nu făcuse pe proasta? Cu un „*Nicht sprecht Deutsch*” ar fi putut salva momentul. Exista atât de multă lume acolo. Dacă nu i-ar fi răspuns în germană, poate că el i-ar fi lăsat pe cei trei să treacă la grămadă. Dar intervenise factorul de gheaţă al terorii, iar teroarea o făcuse să se poarte fără minte. Ştia acum ceea ce oarba şi milostiva ignoranţă îi împiedicase pe cei câţiva evrei care sosiseră aici s-o ştie, la rândul lor, dar pe care, graţie asocierii ei cu Wanda şi cu ceilalţi, ea îl aflase şi simţise faţă de el o groază de nespus: selecţia. Ea şi copiii ei erau supuşi chiar în acel moment cumplitei probe despre care auzise – zvonită în Varşovia de zeci de ori, în şoaptă –, dar care i se păruse deopotrivă prea crunt de îndurat şi prea puţin probabil să i se întâmple ei, încât şi-o scosese din minte. Dar iată că ajunsese aici, şi aici se afla doctorul. În vreme ce dincolo – chiar după acoperişurile vagoanelor recent golite de evreii de la Małkinia sortiţi morţii – era Birkenau, iar doctorul putea selecta pentru porţile lui de infern pe oricine dorea. Asta, totuşi, i-a provocat o asemenea teroare, încât, în loc să-şi ţină gura închisă, spusese:

— Ich bin polnisch! În Krakow geborenf[170]

Apoi, bolborosise, deznădăjduită:

— Nu sunt evreică! Nici copiii mei… nici ei nu sunt evrei. Sunt puri, din punct de vedere al rasei, adăugase ea. Vorbesc amândoi germana.

În final, anunţă:

— Sunt creştină. Sunt o catolică practicantă.

Doctorul se întorsese din nou spre ea. Sprâncenele lui se arcuiră şi se uită la Sofia cu ochi beţi, umezi, instabili, lipsiţi de zâmbet. Acum era atât de aproape de ea încât îi simţea clar aburii de alcool – un iz rânced de orz sau de secară –, iar ea nu era destul de puternică încât să-i susţină privirea.

---

[170] Sunt poloneză! M-am născut în Cracovia! (în limba germană, în original)

Atunci a înţeles că făcuse o prostie, probabil fatală. Îşi feri faţa pentru o clipă, aruncând o privire spre şirul prizonierilor de alături, care-şi târşâiau picioarele prin Golgota selecţiei lor, şi îl văzu pe profesorul de flaut al Evei, Zaorski, exact în clipa imortalizată a condamnării lui – trimis spre stânga şi spre Birkenau de un aproape imperceptibil semn din cap al doctorului. Acum, întorcând iar privirile, îl auzi pe doctorul Jemand von Niemand spunând:

— Deci nu eşti comunistă. Eşti o credincioasă.

— *Ja*, *mein Hauptmann*. Cred în Iisus Hristos.

Ce prostie! Simţise, din atitudinea lui, din privirea lui – din noua lumină intensă apărută în ochii lui – că tot ce spusese ea, departe de a o proteja, o condusese cumva către rapida ei pieire. Se gândi: Fă-mă să amuţesc brusc!

Doctorul era un pic nesigur pe picioare. Se aplecă în faţă pentru o clipă, privind o listă din mâna unui recrut, şi murmură ceva, absorbit totodată să se scobească în nas. Eva, lipindu-se strâns de piciorul Sofiei, începu să plângă.

— Deci crezi în Mântuitorul Iisus? zise doctorul, cu limba împleticită, dar ciudat de abstractă, ca a unui lector care examinează faţetele delicat şlefuite ale unui postulat de logică. Atunci zise ceva care, pentru o clipă, a fost cu totul de neînţeles. N-a spus El „Lăsaţi copiii să vină la Mine”?

Se întoarse iarăşi spre Sofia, cu mişcările metodice şi smucite ale unui beţiv. Sofia, cu o gogomănie pe vârful limbii şi gâtuită de frică, era gata să-i răspundă, când doctorul zise:

— Poţi să-ţi păstrezi unul dintre copii.

— *Bitte*? făcuse Sofia.

— Poţi să-ţi păstrezi unul dintre copii, repetă el. Celălalt va trebui să plece. Pe care îl păstrezi?

— Vreţi să spuneţi că trebuie să aleg?

— Eşti o polacă, nu o jidoavcă. Asta-ţi dă privilegiul… alegerii.

Mintea i se opri în loc. Îşi simţi genunchii cedând.

— Nu pot să aleg! Nu pot să aleg!

Începu să ţipe. Oh, cum îşi amintea propriile ţipete! Nici îngerii chinuiţi n-au strigat vreodată atât de tare pe deasupra pandemoniului iadului.

— *Ich kann nicht wählen*! ţipa ea.

Doctorul îşi dădea seama că atrăgea o nedorită atenţie.

— Gura! ordonă el. Repede, treci şi alege. Alege, fir-ar să fie, sau îi trimit pe amândoi acolo. Repede!

Ei nu-i venea să creadă nimic din toate astea. Nu putea să creadă că acum îngenunchease pe betonul dur, abraziv, trăgându-şi copiii lângă ea atât de sufocant de strâns, încât i se părea că ar putea să-şi însereze carnea lor într-a ei, chiar şi prin straturile de haine. Neputinţa ei era totală. Era neputinţa de a crede reflectată şi în ochii deşiratului tânăr Rottenführer, cu piele măslinie, ajutorul doctorului, la care ea se trezise, inexplicabil, uitându-se în sus, implorator. El părea perplex şi îi întoarse privirea cu o expresie încurcată, de parcă ar fi zis: Nici eu nu pot să înţeleg.

— Nu mă puneţi să aleg, se auzi ea rugându-se în şoaptă. Nu pot să aleg.

— Atunci trimite-i pe amândoi acolo, zise doctorul spre ajutorul lui, *nach links*[171]

— Mama!

Auzi firavul, dar înaltul strigăt al Evei în clipa în care o împingea pe copilă de la ea şi se ridica de pe beton cu o mişcare stângace, împiedicată.

— Luaţi-o pe copilă! strigă ea. Luaţi-o pe fetiţă!

În acel moment, aghiotantul – cu o delicateţe grijulie pe care Sofia se va strădui în zadar să o uite – a tras-o pe Eva de mână şi a condus-o spre legiunea condamnaţilor în aşteptare. Avea să-şi amintească totdeauna o înceţoşată impresie că fetiţa continuase să se uite înapoi, implorând. Dar pentru că acum era aproape complet orbită de lacrimi sărate, grele, abundente, a fost scutită de a vedea

[171] La stânga (în limba germană, în original).

expresia, care o fi fost ea, de pe faţa Evei, şi avea să fie de-a pururi recunoscătoare pentru asta. Căci în cea mai sumbră sinceritate a inimii ei ştia că n-ar fi fost niciodată capabilă s-o îndure, pe jumătate înnebunită doar de ultima imagine neclară a micuţei siluete care se îndepărta.

— Încă îşi mai ţinea misul… şi flautul, zise Sofia, când sfârşi să-mi povestească. Toţi anii ăştia n-am fost în stare să suport cuvintele astea. Nici să le rostesc, în nicio limbă.

De când Sofia mi-a spus toate astea, m-am gândit adesea la enigma doctorului Jemand von Niemand. În cel mai bun caz era un rebel, un zeflemitor; cu siguranţă, ceea ce a pus-o pe Sofia să facă nu putea să fi fost prevăzut în codul regulamentelor SS. O dovedeşte stupefacţia tânărului Rottenführer. Doctorul trebuie să fi aşteptat multă vreme până să ajungă faţă în faţă cu o Sofia şi copiii ei, sperând să-şi pună în practică ingenioasa lui idee. Şi ceea ce, în josnicia inimii lui, cred că a avut cea mai arzătoare poftă să facă a fost să impună asupra Sofiei sau a altcuiva în situaţia ei – vreo fragilă şi pieritoare creştină – comiterea unui păcat absolut de neiertat. Tocmai pentru că tânjise cu atâta patimă să comită acest cumplit păcat cred că doctorul acela a fost excepţional, probabil unic, printre camarazii lui, simpli roboţi SS: dacă nu a fost niciun om bun, niciun om rău, a păstrat încă o certă propensiune deopotrivă pentru bunătate, cât pentru răutate, iar strădaniile lui au fost esenţial religioase.

De ce spun religioase? În primul rând pentru că probabil a fost atât de atent la profesiunea de credinţă a Sofiei. Dar o să risc să duc speculaţia şi mai departe, din pricina unei viniete pe care Sofia a adăugat-o poveştii sale, puţin mai târziu. A spus că, în timpul acelor haotice zile de imediat după sosirea ei în lagăr, a fost într-o asemenea stare de şoc – atât de făcută bucăţi de ceea ce se întâmplase pe peron şi de dispariţia lui Jan în Lagărul copiilor, că abia a reuşit să-şi păstreze minţile. Dar în baraca ei, într-o zi, nu a putut să

nu fie atentă la o discuţie dintre două evreice nemţoaice, deţinute nou sosite, care reuşiseră să supravieţuiască selecţiei. Era clar după descrierea fizică făcută că doctorul despre care vorbeau ele – cel căruia îi datorau supravieţuirea – era acelaşi doctor care o trimisese pe Eva la camera de gazare. Ceea ce îşi amintise Sofia cu cea mai mare acurateţe fusese că una dintre femei, care era din cartierul berlinez Charlottenburg, spusese că îşi amintise foarte clar de doctor din tinereţea ei. El nu o recunoscuse pe ea, pe peron. Ea, în schimb, nu îl cunoscuse bine odinioară, deşi fuseseră vecini. Cele două fapte pe care ea şi le amintea despre el – în afară de înfăţişarea lui izbitor de frumoasă –, cele două lucruri pe care nu fusese în stare să le uite despre el, deşi nu ştia motivul, erau că tânărul era un enoriaş evlavios şi că întotdeauna îşi dorise să devină preot. Un tată mercantil îl silise să facă medicina.

Şi alte amintiri ale Sofiei indică faptul că doctorul era o persoană religioasă. Sau, cel puţin, un credincios ratat căutând mântuirea, bâjbâind disperat după o reînnoire a credinţei. De pildă, un indiciu – beţia lui. Tot ce putem deduce din povestirile despre el arată că, în îndeplinirea datoriilor, ofiţerii SS, inclusiv doctorii, se asemănau călugărilor în bună-cuviinţă, sobrietate şi devotament faţă de reguli. Dacă solicitarea măcelăririi la aproape cel mai primitiv nivel al ei – mai ales în vecinătatea crematoriilor – a cauzat consumul unei mari cantităţi de alcool, această muncă sângeroasă pica în general în sarcina soldaţilor, cărora li se îngăduia alcoolul (şi, într-adevăr, adesea aveau nevoie) pentru a se imuniza la activitatea lor. Pe lângă faptul că erau scutiţi de aceste corvezi speciale, ofiţerilor din SS, ca şi ofiţerilor de pretutindeni, li se cerea să menţină un comportament demn, mai ales când îşi îndeplineau datoriile. Atunci de ce Sofia avusese rara ocazie de a da peste un doctor ca Jemand von Niemand, în starea lui – când era cherchelit zdravăn, ceacâr de băutură, şi cu o

ţinută atât de dezordonată încât să mai poarte încă pe rever boabele unui orez gras, probabil de la o masă bună, irigată din belşug cu alcool? Asta trebuie să fi fost şi pentru doctor o foarte periculoasă postură.

Întotdeauna am presupus că, atunci când a întâlnit-o pe Sofia, doctorul Jemand von Niemand tocmai trecea prin criza vieţii lui: pârâia dezmembrându-se ca bambusul, dezintegrându-se chiar în clipa în care întindea mâinile după o mântuire spirituală. Nu se pot face decât speculaţii despre cariera lui Von Niemand de mai târziu, dar dacă era la fel ca şeful lui, Rudolf Höss, şi ca SS-iştii în general, se modelase şi el drept *Gottgläubiger* – ceea ce înseamnă că respinsese creştinismul în timp ce, pe dinafară, profesa credinţa în Hristos. Cum să creadă cineva în Dumnezeu după ce a practicat ştiinţa la care se pricepe timp de mai multe luni într-un asemenea mediu detestabil? Aşteptând sosirea nenumăratelor trenuri din toate colţurile Europei, pe urmă selectându-i pe cei sănătoşi şi apţi de muncă din jalnicele cohorte de şchiopi, ştirbi şi orbi, de debili mintali şi de spastici, şi de nesfârşitele turme de bătrâni neajutoraţi şi copii mici neajutoraţi, el era, fără îndoială, pe deplin conştient că uzina de sclavi pentru care lucra (în sine, o maşinărie mamut de ucis, care vărsa din când în când rămăşiţe pământeşti) era o batjocorire şi o negare a lui Dumnezeu. Pe de altă parte, era, în fond, un vasal al lui I.G. Farben. De bună seamă nu-ţi puteai păstra credinţa când petreceai un timp într-un astfel de loc. El fusese nevoit să-l înlocuiască pe Dumnezeu cu atotputernicia datoriei de îndeplinit. De vreme ce majoritatea covârşitoare a celor asupra cărora era chemat să-i judece erau evrei, trebuie să se fi simţit uşurat când, încă o dată, sosise ordinul expres al lui Himmler ca toţi evreii, fără excepţie, să fie exterminaţi. Nu mai era nevoie de ochiul lui selectiv. Asta l-ar fi dat la o parte de oribilul peron, îngăduindu-i să efectueze activităţi medicale mult mai normale. (Poate fi greu de crezut, dar

vastitatea şi complexitatea Auschwitz-ului permiteau câteva benigne lucrări medicale, ca şi experimentele de nedescris, pe care – dată fiind ipoteza că doctorul Von Niemand era un om de o oarecare sensibilitate – el le-ar fi evitat.)

Însă ordinul lui Himmler fusese rapid contramandat. Era nevoie de carne umană pentru a umple gura nesăţioasă a lui I.G. Farben; ceea ce a însemnat înapoi la peron pentru chinuitul doctor. Selecţiile aveau să înceapă din nou. Curând, numai evreii aveau să mai ajungă în camerele de gazare. Dar până ar fi venit ordinele finale, evreii şi arienii treceau deopotrivă prin procesul de selecţie. (Aceasta va cunoaşte şi unele capricioase excepţii, precum transportul de evrei din Małkinia.) Reînnoita oroare a sfâşiat ca o lamă de oţel sufletul doctorului, ameninţând să-i fărâmiţeze raţiunea. A început să bea, să dobândească obiceiuri dezgustătoare când mânca şi să-i lipsească Dumnezeu. *Wo, wo ist der lebende Gott*? Unde este Dumnezeul părinţilor mei?

Dar, desigur că, într-o dimineaţă, întrezărise răspunsul şi presupun că revelaţia îl făcuse să radieze de speranţă. Avea legătură cu subiectul păcatului său, mai exact, cu absenţa păcatului şi a propriei conştientizări că absenţa păcatului şi absenţa lui Dumnezeu erau inseparabil împletite. Nu exista păcat. Suferise plictiseala şi anxietatea, ba chiar şi dezgustul, însă niciun simţ al păcatului în urma crimelor bestiale la care contribuise şi el nu-l făcuse să înţeleagă că, trimiţându-i pe acei mii de nefericiţi nevinovaţi în uitare, el încălcase legea divină. Totul fusese o monotonie inexprimabilă. Toată depravarea lui fusese interpretată ca un rol de teatru într-un vid profesional în care nu existau nici păcat, nici Dumnezeu, în vreme ce sufletul lui era însetat de beatitudine.

Nu era cel mai simplu, aşadar, să-şi restaureze credinţa în Dumnezeu şi, în acelaşi timp, să-şi afirme capacitatea

omenească de rău, comiţând cel mai insuportabil păcat pe care a fost în stare să-l conceapă? Binele putea veni şi mai încolo. Dar, mai întâi, un mare păcat. Unul a cărui glorie stă în subtila sa mărinimie – o alegere. La urma urmelor, el avea puterea să-i ucidă pe amândoi. Aceasta este singura cale prin care am fost în stare să explic ceea ce doctorul Jemand von Niemand i-a făcut Sofiei, când ea a apărut, cu cei doi copii ai săi, de 1 aprilie, ziua păcălelilor, în vreme ce zănatecul ritm al tangoului *La Cumparsita* duruia şi zornăia, insistent fals, în înserarea care se apropia.

Capitolul 16

Toată viaţa am avut o incontrolabilă înclinaţie spre didacticism. Dumnezeu ştie în ce abisuri sufocante de disconfort mi-am azvârlit, de-a lungul anilor, familia şi prietenii care, din dragoste, mi-au tolerat frecventele crize de aşa ceva, ascunzându-şi, cu mai mult sau mai puţin succes, căscatul, uşoarele trosnete ale muşchilor fălcilor şi acei picuri grăitori, iviţi pe canalele lacrimale, semnele unei încleştări pe viaţă şi pe moarte cu plictisul. Dar în rarele ocazii când momentul este tocmai cel potrivit, iar publicul e foarte interesat, abilitatea mea enciclopedică de a turui la nesfârşit despre un subiect mi-a fost de mare folos; atunci când situaţia cere binevenita lansare a vreunei diversiuni, cât de absurde, nimic nu poate fi mai liniştitor decât informaţiile inutile şi statisticile goale. Astfel, mi-am utilizat toate cunoştinţele despre *arahide* – din toate subiectele posibile! –, doar ca să-i suscit interesul Sofiei, în timp ce ne plimbam prin Washington, în seara aceea, trecând agale pe lângă Casa Albă, scăldată în lumina reflectoarelor, şi apoi făcând un ocol către restaurantul Herzog’s şi către „cei mai buni crabi din oraş”.

După cele ce îmi povestise mai devreme, arahidele păreau banalitatea potrivită din care să croim noi canale de comunicare. Pentru că, în cele aproape două ceasuri scurse de la povestirea ei, nu cred că fusesem în stare să-i spun mai mult de trei sau patru cuvinte adunate. Nici ea nu mai fusese în stare să-mi vorbească. Dar arahidele îmi îngăduiau să sparg, în sfârşit, tăcerea, şi să încerc să împrăştii norul depresiei care plutea deasupra noastră.

— Arahida nu e o nucă, explicam eu, ci o mazăre. E-o verişoară a mazărei şi a fasolei, cu o deosebire importantă: îşi dezvoltă păstăile sub pământ. E o plantă anuală, care nu se înalţă prea mult de la sol. În Statele Unite se cultivă trei

specii de bază de arahide – cea cu bob mare din Virginia, cea cățărătoare şi cea spaniolă. Arahidele trebuie să aibă mult soare şi o lungă perioadă de creştere fără îngheţuri. De aceea se cultivă în Sud. Principalele state cultivatoare de arahide sunt, în ordine, Georgia, Carolina de Nord, Virginia, Alabama şi Texas. A existat un savant negru incredibil de capabil, George Washington Carver, care a inventat zeci de întrebuinţări pentru arahide. În afară de simpla folosire ca alimente, sunt utilizate şi în fabricarea cosmeticelor, a maselor plastice, a izolaţiilor, a explozibililor, a unor medicamente şi a o grămadă de multe alte lucruri. Arahidele sunt o cultură de mare viitor, Sofia, şi cred că micuţa noastră fermă va creşte şi va tot creşte şi foarte curând nu doar că nu vom duce lipsă de nimic, ci poate vom fi chiar bogaţi – sau cel puţin cu dare de mână. Pâinea noastră zilnică nu va mai depinde de Editura Alfred Knopf sau de Harper and Brothers. Motivul pentru care vreau să ştii şi tu câte ceva despre cultivarea arahidelor e simplu: dacă vei fi stăpâna moşiei, vor exista unele momente în care va trebui să dai şi tu o mână de ajutor la conducerea operaţiilor. Acum, în ceea ce priveşte cultivarea propriu-zisă, arahidele se plantează după ultimul îngheţ, în cuiburi, la intervale de zece până la douăzeci şi cinci de centimetri, în rânduri la o jumătate de metru distanţă între ele. Păstăile ajung la maturitate cam la o sută patruzeci de zile după însămânţare...

— Ştii, Stingo, tocmai m-am gândit la ceva, zise Sofia, întrerupându-mi monologul în acest punct. E ceva foarte important.

— Ce anume? am întrebat.

— Nu ştiu să şofez. Nu ştiu să conduc o maşină.

— Şi?

— Dar o să locuim la fermă. Din ceea ce spui tu, e foarte departe de lume. Va trebui să ştiu să conduc o maşină, nu-i aşa? în Polonia n-am învăţat aşa ceva – atât de puţine

persoane aveau maşini. Şi apoi, nu înveţi să conduci decât atunci când eşti mai în vârstă. Iar aici… Nathan mi-a promis c-o să mă înveţe, dar n-a mai făcut-o. Fără îndoială, va trebui să ştiu cum să conduc.

— E uşor, i-am răspuns. O să te învăţ eu. Există deja o camionetă la fermă. Oricum, în Virginia sunt foarte îngăduitori în acordarea carnetului. Doamne… mi-a fulgerat prin minte, îmi amintesc că eu mi-am luat carnetul la a *paisprezecea* aniversare. Vreau să spun că era *legal.*

— La paisprezece ani? zise Sofia.

— Hristoase, aveam vreo patruzeci de kilograme şi abia vedeam peste volan. Îmi aduc aminte că poliţistul care se ocupa de testare s-a uitat la tata şi a întrebat: „E fiul dumneavoastră sau vreun pitic?” Dar mi-am luat carnetul. Asta-i Sudul… întotdeauna e câte ceva foarte diferit în Sud faţă de alte locuri, chiar şi în chestiunile cele mai banale. De pildă, problema tinereţii. În Nord, niciodată nu ţi s-ar permite să obţii un permis de conducere la o vârstă atât de fragedă. E ceva ce ţine de mediu, care încurajează dezvoltarea, maturizarea, poate. Ca în bancul ăla cu definiţia din Mississippi a unei virgine. Răspunsul e: o fetiţă de doisprezece ani, care aleargă mai repede decât taică-său.

M-am auzit chicotind cu mulţumire de sine, în primă instanţă de ceea ce ar fi putut fi numită, chiar şi forţat, bună dispoziţie, simţită după atâtea ore. Şi deodată pofta mea de a mă întoarce în districtul Southampton, unde să-ncep să-mi fixez rădăcinile, a devenit la fel de intensă ca şi pofta reală din momentul acela de a mânca din faimoşii crabi de la Herzog’s. M-am apucat să sporovăiesc, cu o neînfrânare descreierată, fără să uit propriu-zis cele pe care tocmai mi le povestise ea, ci mai curând fără să mă gândesc la starea sufletească fragilă pe care i-o crease Sofiei propria confesiune.

— Vasăzică, am spus cu cea mai autentică voce de

pastor sfătos de care eram în stare, am senzaţia, după unele lucruri pe care le-ai menţionat, că tu crezi că n-o să-ţi găseşti locul acolo unde mergem. Dar ascultă-mă pe mine, nu-i nimic mai departe de adevăr. S-ar putea să fie un oarecare stat deoparte la început – iar tu îţi vei face griji pentru accentul tău şi pentru faptul că eşti străină şi aşa mai departe –, dar dă-mi voie să-ţi spun ceva, draga mea Sofia, sudiştii sunt cei mai inimoşi, cei mai *primitori* oameni din America, odată ce ajung să te cunoască. Nu ca huliganii şi impostorii fără scrupule din oraşele mari. Deci, nu-ţi face griji. Bineînţeles, va trebui să ne pliem şi noi puţin la regulile lor. Cum am mai spus, cred că nunta va trebui s-o facem cât mai curând – ştii, măcar ca să evităm bârfele. Deci, după ce ne obişnuim cu atmosfera locului şi facem cunoştinţă cu lumea – o să ne ia doar câteva zile, atâta tot –, o să ne facem o listă lungă de cumpărături, o să luăm camioneta şi o să mergem la Richmond. O să avem nevoie de mii de lucruri. Ferma e dotată cu cele de bază, dar o să mai avem nevoie de atâtea altele. Cum îţi spuneam, un fonograf şi un teanc de discuri. Apoi se pune problema trusoului tău de nuntă. Fireşte că vei dori să fii îmbrăcată frumos la ceremonie, aşa că o să facem cumpărăturile în Richmond. N-ai să găseşti acolo modele pariziene, dar sunt câteva magazine excelente…

— Stingo! mă întrerupse ea scurt. Te rog! Te rog! Nu te ambala aşa, cu trusou de nuntă şi alte lucruri din astea. Ce crezi că am în valiză, chiar în clipa asta? Zi, ce?

Ridicase glasul, tremurat şi supărat, îmbibat de o mânie cum nu îndreptase niciodată împotriva mea.

Ne-am oprit din mers şi m-am întors să mă uit la faţa ei prin umbrele serii răcoroase. Avea ochii împăienjeniţi de o nefericire tulbure şi atunci mi-am dat seama, cu o dureroasă strângere de inimă, că spusesem ceva total nepotrivit.

— Ce? am întrebat, stupid.

— Trusoul de mireasă, a spus ea sumbru, hainele pe care mi le-a cumpărat Nathan de la Saks. N-am *nevoie* de nicio rochie de mireasă. Nu înţelegi…

Ba da, înţelegeam. Spre marea mea nefericire, chiar înţelegeam. Era rău. În clipa aceea am simţit pentru prima dată distanţa dintre noi – o intolerabilă distanţă care, deşi nu băgasem până atunci de seamă, ocupat cu iluzoricele mele visuri despre un cuibuşor al iubirii în Sud, ne ţinuse departe unul de celălalt tot atât de ferm ca un fluviu lat, curgând năvalnic, împiedicând orice comuniune reală. Cel puţin pe planul iubirii pe care mi-o doream atât de mult. Nathan. Ea era încă femeia lui Nathan, într-atât încât până şi tristele veşminte nupţiale cărate atâţia kilometri în geamantan aveau o uriaşă importanţă pentru ea, atât palpabilă, cât şi simbolică. Şi deodată mi s-a relevat un alt adevăr: cât de ridicol fusese din partea mea să mă gândesc la o nuntă şi la dulcii ani de convieţuire cu Sofia pe vechea plantaţie, când stăpâna inimii mele – care stătea înaintea mea acum cu faţa trasă şi schimonosită de suferinţă – târa după ea hainele de nuntă menite să-i placă unui bărbat pe care ea îl iubise atât încât fusese gata să moară. Hristoase, ce prostie din partea mea! Limba mi se preschimbase în plumb, am încercat zadarnic să-mi găsesc cuvintele, dar n-am putut să zic nimic.

Peste umărul Sofiei, cenotaful lui George Washington, ca un stilet strălucitor înfipt în cerul nopţii, era învăluit în ceţurile de octombrie şi oameni minusculi forfoteau în jurul piedestalului său. Mă simţeam fără puteri, fără speranţă, iar partea centrală a fiinţei mele abia se mai târa. Fiecare secundă care se scurgea părea s-o îndepărteze pe Sofia de mine cu viteza luminii.

În clipa aceea, ea murmură ceva neînţeles. Scoase un mic şuierat, aproape neauzit, şi chiar în locul acela, pe Constitution Avenue, unde ne aflam, se aruncă la pieptul meu şi se cuibări în braţele mele.

— O, Stingo, dragule, şopti ea, te rog să mă ierţi. N-am vrut să mă răstesc la tine. Vreau să merg în Virginia cu tine. Chiar vreau. Şi-o să pornim la drum mâine, împreună, nu-i aşa? Numai că, atunci când pomeneşti de *căsătorie*, mă simt atât de… profund tulburată. Atât de nesigură. Înţelegi?

— Da, i-am răspuns.

Desigur că o înţelegeam, deşi cu întârziere, bătut în cap ce eram! Am strâns-o la piept.

— Bineînţeles că înţeleg, Sofia.

— Oh, o să mergem mâine la fermă, spuse ea, strângându-mă, chiar o să mergem. Dar să nu mai vorbeşti de căsătorie. Te rog!

Şi în momentul acela mi-am dat, de asemenea, seama că micul meu elan euforic fusese întemeiat pe ceva nu întru totul autentic. Conţinea un dram de fugă de realitate strădania mea de a înşirui atracţiile raiului pământesc din vecinătatea lui Dismal Swamp[172], unde nu bâzâia nicio muscă, nu se defecta nicio pompă, nu se strica nicio cultură, nu exista niciun negru supărat că-i prost plătit pe plantaţiile de bumbac şi unde nu puţea de trăsnea a excremente de porc; din câte ştiam, în ciuda încrederii în părerile tatălui meu, bătrâna fermă „Cinci ulmi” putea să fie doar o gospodărie mizeră, cu o dărăpănătură prăpădită de casă, şi ca eu s-o prind pe Sofia în capcană, cum s-ar zice, ademenind-o într-o magherniţă de pe Drumul Tutunului, ar fi însemnat să mă fac de ruşine fără drept de apel. Mi-am alungat însă astfel de gânduri din minte; nici nu puteam concepe una ca asta. Şi mai era o chestiune şi mai îngrijorătoare. Ceea ce apăruse acum hidos la suprafaţă era că scurta noastră bălăceală în cada înspumată cu bună

[172] Cu 60 de kilometri lungime şi 20 de kilometri lăţime, Dismal Swamp (Mlaştina întunecată) se întinde la graniţa dintre Carolina de Nord şi Virginia şi, în pofida numelui, se bucură de soare majoritatea anului; cu lacul Drummond în centru, constituie o rezervaţie naturală de importanţă deosebită pentru flora şi fauna sa.

dispoziţie se răcise, nu mai avea haz, trecuse. Când ne-am reluat plimbarea, întunericul care o învăluia pe Sofia părea aproape material, palpabil, ca o negură din care, după ce-ai fi întins mâna către ea, s-o atingi, ţi-ai fi retras-o umedă de disperare.

— Oh, Stingo, am mare nevoie să beau ceva, zise ea.

Am continuat să mergem prin umbrele serii într-o linişte mormântală. Renunţasem să-i mai arăt clădirile-simbol şi obiectivele turistice din metropolă, abandonând rolul de ghid pe care-l jucasem la începutul plimbării din dorinţa de a o înveseli. Mi-era clar că, oricât se străduia, nu reuşea să se desprindă de amintirea ororilor pe care se simţise îndemnată să mi le povestească în cămăruţa de la hotel. Nici eu nu reuşeam, e-adevărat. Aici, pe Fourteenth Street, în aerul rece cu miros de cidru al unei seri de toamnă timpurie, cu spaţiile elegante, dreptunghiulare proiectate de L'Enfant[173], strălucind de lumină pretutindeni în jur, era evident că eu şi Sofia nu eram capabili să apreciem nici simetria oraşului, nici atmosfera lui sănătoasă, de pace binevoitoare. Dintr-odată, Washingtonul părea paradigmatic american, steril, geometric, ireal. Mă identificasem atât de tare cu Sofia, încât mă simţeam polonez, cu sângele pervertit al Europei curgându-mi prin artere şi prin vene. Auschwitz-ul încă îmi urmărea sufletul, ca şi pe al ei. Nu exista niciun sfârşit pentru asta? Niciunul?

În cele din urmă, aşezaţi la o masă de unde se vedea scânteietorul fluviu Potomac în care se oglindea luna, am întrebat-o pe Sofia despre băieţelul ei. Am văzut-o înghiţind o duşcă zdravănă de whisky, înainte de a răspunde:

— Mă bucur că-mi pui întrebarea asta, Stingo. Mă aşteptam la ea, doream să mi-o pui, fiindcă nu ştiu de ce n-am reuşit să deschid eu însămi discuţia. Da, ai dreptate. M-

[173] Pierre Charles L'Enfant (1754-1825), arhitect american de origine franceză şi inginer de construcţii civile, cel dintâi care a proiectat, în 1791, City of Washington, centrul noii capitale a SUA.

am gândit adesea: Dacă aş şti măcar ce s-a întâmplat cu Jan, dacă aş reuşi măcar să-l găsesc, aş putea să scap cu adevărat de toată amărăciunea asta care vine peste mine. Dacă l-aş găsi pe Jan, aş fi – oh, *salvată* de toate aceste sentimente îngrozitoare pe care încă le mai am, de dorinţa asta pe care am avut-o şi o mai am încă de a... încheia socotelile cu viaţa. De a spune *adieu* acestei lumi care e atât de misterioasă şi de stranie şi... atât de nedreaptă. Dacă aş reuşi să-mi găsesc băiatul, cred că asta m-ar putea salva.

S-ar putea chiar să mă vindece de vinovăţia pe care o simt faţă de Eva. Într-un fel, ştiu că n-ar trebui să mă simt deloc rău fiindcă am făcut ceva de genul ăla. Înţeleg că era – oh, ştii tu – peste puterile mele, totuşi e atât de cumplit să te trezeşti în fiecare dimineaţă, atâtea dimineţi la rând, cu amintirea faptei aceleia, să fii silit să trăieşti cu asta. Dacă e s-o adaug la celelalte ticăloşii comise de mine, totul devine insuportabil. Absolut insuportabil.

De nenumărate ori m-am întrebat dacă ar mai exista vreo şansă ca Jan să fie viu, pe undeva. Dacă Höss a făcut ceea ce a promis, atunci poate că mai trăieşte, undeva în Germania. Dar nu cred că l-aş putea găsi vreodată după atâta timp. Le-au schimbat identitatea copiilor din Lebensborn, le-au dat alte nume atât de repede, i-au transformat atât de repede în germani – nici n-aş şti de unde să încep să-l caut. Dacă este într-adevăr acolo, adică. La centrul de refugiaţi din Suedia era singurul lucru la care mă puteam gândi zi şi noapte – să mă fac bine, sănătoasă, ca să mă pot duce în Germania să-mi găsesc băiatul. Dar după aceea am întâlnit o femeie, o poloneză din Kielce, care avea chipul cel mai tragic, cel mai hăituit din câte văzusem vreodată. Ea fusese în detenţie la Ravensbrück. Îşi pierduse şi ea copilul, o fetiţă, prin Lebensborn şi luni întregi după război cutreierase Germania, cercetând şi iar cercetând. Dar n-a reuşit să-şi găsească fetiţa. Mi-a spus că

nimeni nu şi-a mai găsit vreodată copilul. Era destul de dureros, mi-a spus, că nu-şi găsea fiica, dar căutarea era şi mai rea, curată agonie. Să nu te duci, îmi spunea, să nu te duci. Pentru că dacă ajungi acolo, o să-ţi vezi copilul pretutindeni, în oraşele alea devastate, la fiecare colţ de stradă, în fiecare grup de şcolari, în toate autobuzele care trec, în maşini, făcându-ţi cu mâna de pe terenurile de joacă, peste tot – şi o să-l strigi şi o să te repezi la el cu braţele deschise, numai că n-o să fie copilul tău. Şi uite-aşa o să ţi se sfâşie sufletul de sute de ori pe zi şi până la urmă e chiar mai rău decât să ştii că e mort.

Dar, ca să fiu foarte sinceră, Stingo, după cum îţi spuneam, nu cred că Höss a mişcat vreun deget pentru mine, sunt sigură că Jan a rămas în lagăr şi, dacă e aşa, sunt convinsă că nu mai e în viaţă. Când eram la Birkenau, bolnavă cu însămi, în iarna aceea, înainte de sfârşitul războiului – atunci nu ştiam nimic, am aflat mai târziu, îmi era aşa rău încât a fost gata să mor –, SS-ul a vrut să se descotorosească de copiii rămaşi, mai erau câteva sute, departe, în Lagărul copiilor. Veneau ruşii, iar SS-ul voia să termine copiii. Majoritatea erau polonezi; cei ai evreilor muriseră deja. S-au gândit să-i ardă de vii într-o groapă sau să-i împuşte, dar în cele din urmă au recurs la o metodă care să nu lase prea multe urme şi dovezi. Aşadar, cu tot gerul aspru de afară, i-au dus pe copii până la râu, iar acolo i-au pus să-şi scoată hainele şi să le înmoaie în apă, ca şi cum le-ar fi spălat, apoi să le îmbrace la loc, aşa ude cum erau.

După aceea i-au adus înapoi, pe platoul din faţa barăcilor în care locuiau, şi au făcut apelul. I-au ţinut acolo, cu hainele ude pe ei. Apelul a durat ore în şir, copiii stăteau uzi, în picioare. A venit noaptea. Toţi micuţii au murit în urma frigului îndurat. Au murit îngheţaţi şi de pneumonie, repede de tot. Cred că şi Jan a fost printre ei…

Dar asta n-o ştiu sigur, sfârşi Sofia, uitându-se la mine cu

ochii uscaţi, dar lunecând în rostirea îngreunată pe care pahar după pahar de alcool o dăduseră limbii ei, deopotrivă cu calmantul binevenit şi alinător de suferinţă pe care-l oferiseră pentru memoria ei chinuită. Cum e mai bine, să fii sigură de moartea propriului copil, chiar şi de una atât de îngrozitoare, sau să ştii că trăieşte, dar că n-ai să-l mai vezi niciodată, niciodată? Nu sunt sigură de niciuna dintre variante. Să presupunem că l-aş fi ales pe Jan să meargă… să meargă la stânga, în locul Evei. Ar fi schimbat asta ceva?

Făcu o pauză şi privi în noapte, spre ţărmurile întunecate ale Virginiei, destinaţia noastră, scoasă în afara interesului de către mărturisirile Sofiei, cu descumpănitoarele dimensiuni spaţiale şi temporare din întunecatul, blestematul şi – pentru mine, chiar şi în momentul acela – cu totul enigmaticul ei trecut.

— Nimic n-ar fi putut schimba ceva, zise ea.

Gesturile Sofiei nu aveau, de regulă, nimic teatral, dar pentru prima oară de când o cunoşteam făcu următorul lucru straniu: îndreptă arătătorul chiar în centrul pieptului şi apoi trase în lături, cu toate degetele, un văl invizibil, ca pentru a dezveli o inimă atât de încercată şi disperată cât nici cu mintea nu poţi cuprinde.

— Numai asta s-a schimbat, cred. A fost atât de rănită că s-a prefăcut în piatră.

Ştiam că lucrul cel mai bun pe care ar fi trebuit să-l facem era să ne odihnim bine înainte de a ne continua călătoria spre miazăzi, spre fermă. Prin diverse stratageme conversaţionale, inclusiv mai multe informaţii agronomice amestecate cu toate anecdotele sudiste pe care am putut să mi le dezgrop din memorie, i-am insuflat Sofiei suficientă bună dispoziţie ca să reziste până la sfârşitul cinei. Am băut, am mâncat turte de crab şi am reuşit să uităm de Auschwitz. Pe la ora zece, ea era din nou pilită şi cu mersul şovăielnic – ca şi mine, la drept vorbind, care aveam cantităţi incomensurabile de bere la bord –, aşa că a trebuit

să ne întoarcem la hotel cu taxiul. Deja aţipise, cu capul pe umărul meu, până am ajuns pe treptele murdare de marmură şi apoi în holul cu miros de tutun al Hotelului Congress şi, în lift, s-a ţinut de mijlocul meu, sprijinindu-se cu toată greutatea şi oboseala ei. Fără o vorbă, fără să se dezbrace, se prăbuşi pe patul care se învârtea cu ea şi adormi instantaneu. Am acoperit-o cu o pătură şi, dezbrăcându-mă până la indispensabilii subţiri, m-am întins lângă ea şi am adormit şi eu, ca lovit în cap cu bâta. Cel puţin, un timp. Apoi au început visele. Clopotul bisericii, răsunând periodic în somnul greu în care mă cufundasem, nu era lipsit de muzicalitate; avea însă un dangăt zăngănitor, gol, protestant, de parcă fusese turnat dintr-un aliaj ieftin; demonic, în mijlocul zbuciumatelor mele viziuni erotice, bătea cu glasul păcatului. Reverendul Entwistle, narcotizat cu bere Budweiser şi în pat cu o femeie care nu-i era nevastă, nu se simţea, în fond, deloc în largul său în această ambianţă ilicită, nici măcar în somn. MARE PĂCAT! GREA OSÂNDĂ! – glăsuia afurisitul de clopot.

Într-adevăr, sunt sigur că atât reziduurile calvinismului meu, cât şi deghizamentul clerical – deopotrivă cu blestematul de clopot al bisericii – şi-au dat mâna în eşecul ruşinos de când m-a trezit Sofia. Să tot fi fost pe la ora două noaptea. Ar fi trebuit să fie acel moment din viaţa mea când, literalmente, toate visele au devenit realitate, după cum se spune, fiindcă în penumbră mi-am dat seama, prin ceea ce simţeam şi prin ce-mi dezvăluiau ochii încă înceţoşaţi de somn, că Sofia era goală, că îmi lingea, tandru, canelurile urechii şi că îmi căuta penisul. Eram treaz sau dormeam? Ca şi când toate acestea n-ar fi fost destul de aiuritor de dulci – simulacru de vis – visul s-a risipit într-o clipă, la auzul şoaptei Sofiei:

— Oh… acum, Stingo dragă, vreau să mă fut.

Şi am simţit-o cum trage de chiloţii mei.

Am început s-o sărut pe Sofia ca unul gata să moară de

sete, iar ea mi-a întors, gemând, sărutările, dar asta-i tot ce-am făcut (mai bine zis, tot ce am putut eu să fac, în ciuda manipulărilor ei blânde şi experte, excitante) timp de mai multe minute. Ar însemna să mint dacă aş exagera disfuncţionalitatea mea, fie în durata ei, fie în efectul asupra mea, deşi a fost atât de completă, încât îmi amintesc că m-am hotărât să mă sinucid dacă nu-mi revin curând. Sexul meu se încăpăţâna să rămână, între degetele Sofiei, o râmă bleaga. Ea se lăsă să alunece în jos pe pântecele meu şi începu să mi-o sugă. Îmi aduc aminte cum, odată, în abandonul confesiunii ei despre Nathan, îmi spusese, drăgăstoasă, că el obişnuia s-o numească „cea mai elegantă mulstă din lume”. Poate că avusese dreptate; n-am să uit niciodată cu câtă ardoare şi cât de natural se mişca pentru a-mi demonstra pofta şi devoţiunea ei, plantându-şi genunchii ferm între picioarele mele ca o veritabilă maestră ce era, apoi aplecându-se şi luându-l în gură pe micuţul meu camarad, care deodată nu mai era chiar atât de zgârcit, ci convins să se umfle şi să salte de o asemenea voioasă abilitate, nepăsător-zgomotoasă combinaţie de ritmuri labiale şi linguale, încât puteam simţi întreaga unire alunecos-dulce a gurii şi a membrului rigid ca o descărcare electrică care mă străbătea din creştet până-n tălpi.

— Oh, Stingo, gâfâi ea, oprindu-se să respire, nu-ţi da drumul încă, iubitule.

Slabe speranţe. Aş fi stat întins acolo şi aş fi lăsat-o să mă sugă până aş fi încărunţit şi-aş fi chelit.

Varietatea experienţelor sexuale este, presupun, atât de amplă, încât este o exagerare să spun că Sofia şi cu mine am făcut în noaptea aceea tot ce era cu putinţă de făcut. Dar jur că am fost foarte aproape şi un lucru care a rămas imprimat pentru totdeauna în creierul meu a fost inepuizarea noastră reciprocă. Eu eram inepuizabil pentru că aveam douăzeci şi doi de ani şi eram virgin, iar acum o

strângeam în braţe pe zeiţa nesfârşitelor mele fantezii. Pofta sexuală a Sofiei era la fel de nemărginită ca a mea, sunt sigur, dar din motive mult mai complexe; avea de-a face, fireşte, cu pasiunea ei naturală, primară, animalică, dar era deopotrivă şi o cufundare în uitarea de sine carnală, o fugă de amintire şi de durere. Mai mult decât atât, îmi dau seama acum, a fost o încercare frenetică şi orgiastică de a sili moartea să dea înapoi. Dar la momentul acela eram incapabil să observ asta, funcţionând la temperatura unui tanc Sherman supraîncălzit, scos din minţi de excitare şi simţind toată noaptea o uimire tâmpă pentru frenezia noastră combinată. Pentru mine era mai puţin o iniţiere, cât o completă şi bine definitivată ucenicie sau mai mult, iar Sofia, profesoara mea de iubire, nu înceta să-mi şoptească încurajări la ureche. Era de parcă printr-un tablou vivant, în care eu însumi eram un participant, se jucau toate răspunsurile la întrebări cu care aproape mă înnebunisem singur încă de când începusem să citesc în secret ghidurile pentru cuplurile căsătorite şi năduşisem deasupra paginilor lui Havelock Ellis şi ale altor savanţi ai raporturilor sexuale. Da, sfârcurile femeii chiar se întăreau ca nişte mici bumbi roz de cauciuc sub degete, iar Sofia m-a îmboldit chiar la şi mai dulci bucurii, cerându-mi să-i excit cu limba. Da, clitorisul era într-adevăr acolo, drăguţul muguraş; Sofia mi-a condus degetul pe el. Şi, oh, vulva era într-adevăr udă şi caldă, udă cu o secreţie ca saliva, care m-a uluit cu fierbinţeala ei; mădularul ţeapăn aluneca înăuntru şi în afara acelui tunel incandescent mai fără de efort decât visasem vreodată, iar când pentru prima oară am împroşcat abundent undeva în adâncurile ei fără de fund, am auzit-o pe Sofia scoţând un strigăt în obrazul meu, spunându-mi că a simţit jetul. Vulva avea, de asemenea, şi gust bun, am descoperit ceva mai târziu, când clopotul bisericii – de acum lipsit de dojana – lăsă să scape patru bătăi de gong în noapte; vulva era, simultan, astringentă şi sărată, şi i-am

auzit suspinul Sofiei, care mă ghida blând de urechi ca de două mânere, în timp ce eu o lingeam acolo.

Şi apoi au fost toate poziţiile alea faimoase. Nu cele douăzeci şi opt descrise în manuale, dar cu siguranţă, în plus de cea standard, trei sau patru sau cinci. La un moment dat, Sofia, întorcându-se de la baie unde-şi ţinea lichiorul, a aprins becul şi ne-am futut într-o lumină uşor arămie; am fost încântat să descopăr că poziţia „femeia deasupra” era în absolut toate privinţele aşa de plăcută cum susţinea doctorul Ellis, nu atât pentru avantajele sale anatomice (deşi, şi acestea erau excelente, am gândit eu când, de dedesubt, i-am prins sânii Sofiei în palme sau, alternativ, îi strângeam şi îi mângâiam fesele), cât pentru priveliştea pe care mi-o îngăduia asupra acelei feţe cu osatură slavă aplecate asupra mea, cu ochii închişi şi expresia atât de frumos tandră, şi pătrunsă, şi abandonată în pasiunea ei încât a trebuit să-mi întorc privirea. „Nu mă mai pot ţine”, am auzit-o murmurând şi am ştiut că e adevărat. Am stat întinşi, liniştiţi, o vreme, unul lângă altul, dar curând, fără nicio vorbă, Sofia s-a prezentat într-un asemenea mod încât mi-a îndeplinit toate fanteziile trecute într-o desăvârşită apoteoză. Luând-o pe la spate, în timp ce ea stătea în genunchi, înfigându-mi-o în fanta dintre acele două globuri netede şi albe, am strâns deodată din ochi şi, îmi amintesc, m-am gândit într-un ciudat avânt de cogniţie la necesitatea redefinirii „bucuriei”, „împlinirii”, „extazului”, ba chiar şi a lui „Dumnezeu”. De mai multe ori ne-am oprit îndeajuns de mult pentru ca Sofia să bea şi pentru ca ea să-mi toarne şi mie whisky îndoit cu apă pe gâtlej. Băutura, departe de a mă amorţi, mi-a înteţit imaginile şi senzaţiile a ceea ce atunci a înflorit într-o fantasmagorie… Vocea ei la ureche, cuvintele în poloneză de neînţeles şi totuşi înţelese, îndemnându-mă să trag tare ca într-o cursă, îndemnându-mă către o linie de sosire care se îndepărta permanent. Futându-ne, din nu ştiu ce motiv, pe podeaua tare şi

zgrunţuroasă, motivul neclar, vag, stupid – *de ce*, pentru numele Domnului? – s-a luminat apoi brusc: ca să vedem, ca un film pornografic pe un ecran, corpurile noastre palide şi întrepătrunse reflectate de oglinda fără luciu a uşii de la baie.

Un soi de furios, obsesiv şi mut final – nu polonez, nu englez, nicio limbă, numai răsuflare. *Soixante-neuf* (recomandat de doctor), în care după ce m-am sufocat minut după minut în mlaştina unduitoare a vulvei ei umede şi flocoase, mi-am dat drumul, în sfârşit, în gura Sofiei, ejaculând într-un spasm atât de mult întârziat, prelungit, şi de o deosebită intensitate, încât am fost cât pe-aci să ţip sau să spun o rugăciune, şi vederea mi s-a întunecat şi am pierit, cu recunoştinţă. Somnul, apoi – un somn care a fost mai presus de un simplu somn. Leşinat. Anesteziat. Mort.

M-am trezit cu faţa plutind într-o baltă de lumină solară şi am întins mâna, instinctiv, după Sofia, după braţul, părul, sânii ei, ceva. Reverendul Entwistle era, ca să spunem fără ocolişuri, gata pentru încă o partidă de sex. Această căutare a plăcerii de dimineaţă, somnoroasa întindere după femei, era un reflex pavlovian pe care aveam să-l experimentez adesea în următorii ani. Dar Sofia plecase. Plecase! Absenţa ei, după cea mai completă (sau probabil ar trebui să spun singura) unire carnală din viaţa mea, era fantomatică, aproape palpabilă, şi am realizat toropit că avea, în parte, o legătură cu mirosul ei, care rămăsese ca un abur în aer: un parfum genital moscat, încă incitant, încă lasciv. În zăpăceala de proaspăt trezit, m-am uitat în jos, prin peisajul aşternuturilor încâlcite, nevenindu-mi să cred că după toată acea trudă fericită, epuizantă, membrul meu încă stătea în picioare, viteaz, servind ca băţ de cort cearşafului mototolit şi lipicios. Apoi am fost străfulgerat de o panică oribilă, dându-mi seama după unghiul oglinzii că Sofia nu era în baie şi, prin urmare, nu era deloc în cameră. Tocmai când am sărit din pat, durerea de cap a mahmurelii

m-a pocnit în creştet ca un mai, iar în lupta mea acerbă cu pantalonii am fost cuprins de o altă panică sau, mai bine spus, groază: afară bătea clopotul şi i-am numărat dangătele – era amiază! Zbieretele mele la telefonul prăpădit nu primiră niciun răspuns. Îmbrăcat pe jumătate, murmurând în barbă înjurături, reproşuri, pline cu presentimente de veşti sumbre, am ieşit valvârtej din cameră şi am galopat pe scările de incendiu până în holul mare, unde erau doar singurul băiat de serviciu negru al hotelului, care împingea un mop, ghivecele cu plante artificiale şi fotoliile cu arcurile ieşite la vedere şi scuipătorile dând pe dinafară. Moşneagul care mă întâmpinase la sosire picotea în spatele tejghelei, aruncând o privire de somnambul peste desuetudinea de la amiază a camerei de aşteptare. Dând cu ochii de mine, deveni alert şi începu să depene ceea ce era pur şi simplu cea mai rea veste pe care o primisem vreodată.

— A coborât foarte devreme, părinte, zise el, atât de devreme că a trebuit să mă trezească.

Se uită la băiatul de serviciu:

— Ce oră să fi fost, Jackson?

— Să fi fost în jur de şase.

— Da, în jur de ora şase. Chiar în zori. Arăta făcută bine, părinte.

Pauza lui păru să aducă a scuză.

— Vreau să spun, ei bine, cred că răsese vreo câteva beri.

Părul îi era hălăciugă. Oricum, s-a dus la telefonul de colo, a cerut o convorbire interurbană la Brooklyn, New York. N-am putut să nu aud ce spunea. A vorbit cu cineva – un bărbat, bănuiesc. A început să plângă amarnic şi i-a spus că pleca într-acolo imediat. Îi tot spunea ăluia – era foarte supărată, părinte. Mason. Jason. Ceva de genul ăsta.

— Nathan, am zis eu, auzindu-mi crisparea din glas. Nathan! Dumnezeii mă-sii…

Simpatia şi îngrijorarea – un amalgam emoţional care deodată mi se păru mai degrabă sudist şi demodat – îi umplură ochii bătrânului funcţionar.

— Da, Nathan. N-am ştiut ce să fac, părinte, explică el. Ea a urcat în cameră, apoi a coborât din nou cu valiza şi Jackson, aici de faţă, a condus-o la gară, la Union Station. Părea din cale-afară de supărată şi m-am gândit la dumneata şi m-am întrebat... m-am gândit să vă sun la telefon, dar era atât de devreme. Şi, oricum, nu voiam să-mi vâr nasul. Vreau să spun, nu era treaba mea.

— Dumnezeii mă-sii, Dumnezeii mă-sii, mă tot auzeam murmurând, pe jumătate conştient de privirea întrebătoare de pe faţa bătrânului care, ca membru al celei de A Doua Biserici Baptiste din Washington era, fără îndoială, nepregătit pentru asemenea impietate de la un predicator.

Jackson mă conduse înapoi la etaj în ascensorul străvechi, de al cărui perete neprietenos, de fier forjat cu înfloriturі, m-am rezemat, cu ochii închişi într-o stare de stupefacţie, neputând să cred nimic din toate astea sau, mai bine spus, să le accept. Desigur, am gândit, Sofia o să fie în pat când o să mă întorc în cameră, cu părul ei de aur strălucind într-o pată de soare, cu mâinile ei agile şi iubitoare întinse spre mine, făcându-mi semn către o reînnoită plăcere...

În loc de asta, lipit de oglinda de deasupra chiuvetei de la baie era un bilet. Mâzgălit cu creionul, era o dovadă de netăgăduit a imperfectei stăpâniri a englezei scrise de care Sofia mi se plânsese recent, dar, de asemenea, şi a influenţei germanei, pe care o învăţase de la tatăl ei, cu atâţia ani în urmă, în Cracovia, şi care, până în momentul acela, nu-mi dădusem seama că se încastrase cu atâta obstinaţie, precum cornişele şi scafele de piatră gotice, în arhitectura minţii ei.

Preascumpul meu Stingo, aşa frumos Iubit eşti şi eu urăsc să plec şi iartă-mă că La Revedere nu spun, dar

trebuie să mă întorc la Nathan. Crede-mă c-o să găseşti tu vreo minunată Mademoiselle ca să te facă fericit la Fermă. Ţin atât de mult la tine – nu trebuie să crezi de la aceasta că sunt crudă. Dar când m-am trezit m-am simţit atât de groaznic şi un Disperare pentru Nathan, bei care vreau să spun atât de plină de Vină şi gânduri de Moarte era ca Eis Gheaţa curgându-mi în Blut. Deci trebuie să fiu cu Nathan din nou pentru oricât va însemna asta. Poate n-am să te mai văd, dar să mă crezi că spun cât de mult ai însemnat pentru mine că te-am cunoscut. Eşti un mare Iubit Stingo. Mă simt atât de rău, trebuie să plec acum. Iartă-mi proasta englisch. Îl iubesc pe Nathan dar acum simt Ura asta de Viaţă şi Dumnezeu. LA DRACU' cu Dumnezeu şi toată Hände Werk a lui! Şi cu Viaţa. Şi chiar ce-a rămas din Iubire.

Sofia

Nu mi s-a mai oferit niciodată ocazia de a descoperi ce anume s-a petrecut exact între Sofia şi Nathan, când s-a întors ea, în sâmbăta aceea, în Brooklyn. Pentru că ea îmi povestise atât de amănunţit groaznicul weekend în Connecticut, de cu o toamnă înainte, s-ar putea ca eu să fiu singura persoană care i-a cunoscut pe amândoi şi care să aibă o vagă bănuială despre ceea ce s-a petrecut în camera lor, când s-au întâlnit pentru ultima oară. Dar nici eu nu pot decât să ghicesc; n-au lăsat nicio însemnare de ultim minut care să servească drept cheie lămuritoare. Aşa cum se întâmplă de obicei în astfel de cazuri cumplite, au existat mai multe „dacă"-uri tulburătoare, făcând încă şi mai dureros, în retrospectivă, să te gândeşti la căile prin care ar fi putut fi prevenită nenorocirea. (Nu că aş crede că într-adevăr ar fi putut fi prevenită, în cele din urmă.) Cea mai importantă dintre aceste supoziţii îl implica pe Morris Fink, care, date fiind capacităţile sale limitate, deja acţionase mai inteligent decât s-ar fi putut aştepta cineva din partea lui. Nimeni n-a putut determina exact când s-a întors Nathan la Palatul Roz, în cele treizeci şi şase de ore scurse

de când Sofia şi cu mine fugiserăm şi până când se întorsese Sofia. Pare ciudat că Fink – care atâta vreme şi cu atâta asiduitate ţinuse un ochi pe intrările şi ieşirile din casă – nu observase că, la un moment dat, Nathan se întorsese şi se închisese în camera Sofiei. Dar el a protestat, ulterior, că nici nu-l zărise măcar pe Nathan şi eu n-am văzut niciun motiv să mă îndoiesc de asta, cum nu m-am îndoit nici de afirmaţia lui că n-o văzuse nici pe Sofia când şi ea, la rândul ei, se întorsese acasă. Presupunând că nu intervenise nicio avarie sau întârziere în orarul trenurilor şi al metrourilor, întoarcerea ei la Palatul Roz trebuie să se fi petrecut în jurul orei prânzului, în aceeaşi zi în care mă părăsise pe mine, lăsându-mă în Washington.

Îl plasez pe Fink într-o poziţie atât de importantă în desfăşurarea acestor mişcări de trupe pur şi simplu pentru că Larry – întors de la Toronto şi dând fuga în Flatbush ca să stea de vorbă cu Morris şi cu Yetta Zimmermann – îi încredinţase supraveghetorului misiunea să-l sune imediat când şi dacă îl vedea pe Nathan intrând în casă. Aceleaşi instrucţiuni i le dădusem şi eu; în plus, Larry îl stimulase pe Morris cu un bacşiş gras. Dar fără îndoială că Nathan (imposibil de spus în ce fel de stare mintală şi din ce motiv) se strecurase în casă când Fink nu era atent sau dormea, în vreme ce sosirea ulterioară a Sofiei probabil că scăpase pur şi simplu vigilenţei sale. Mai bănuiesc, de asemenea, că Morris dormea când Sofia i-a telefonat lui Nathan. Dacă Fink ar fi luat legătura cu Larry puţin mai devreme, doctorul ar fi ajuns la Yetta în câteva minute; era singura persoană din lume care putea să se înţeleagă cu fratele lui dement şi sunt sigur că, dacă ar fi fost chemat, povestea aceasta ar fi avut alt final. Probabil nu mai puţin tragic, dar diferit.

În sâmbăta aceea, pe coasta de est a Americii se instalase o toamnă prelungită, aducând o vreme caldă, de ieşit în cămaşă, muşte, oameni cu buna dispoziţie renăscută şi pentru majoritatea lumii, acel sentiment

absurd şi amăgitor că ofensiva iernii nu este decât o iluzie neplăcută. Şi eu am trăit sentimentul acela, în aceeaşi după-amiază, în Washington (cu toate că numai de vreme nu-mi ardea), şi-mi imaginez că şi Morris Fink a simţit la fel, în Palatul Roz. Ulterior avea să declare că prima oară când îşi dăduse seama, cu mirare crescândă, că Sofia era în camera ei fusese atunci când auzise muzică venind de la etaj. Asta se întâmplase în jur de ora două. Habar n-avea de muzica pe care ea şi Nathan o ascultau atât de frecvent; o descrise simplu drept „clasică" – îmi mărturisise odată că, deşi era prea „profundă" pentru el, o găsea mai plăcută decât gunoaiele populare care se auzeau de la radiourile sau patefoanele celorlalţi chiriaşi.

În orice caz, fusese surprins – nu, de-a dreptul stupefiat – să constate că Sofia se întorsese; mintea lui făcuse imediat legătura cu Nathan şi deja se pregătea pentru eventualitatea în care va trebui să-l sune pe Larry. Dar nu avea nicio dovadă că Nathan ar fi fost în casă şi a şovăit să-l cheme pe Larry când ar fi putut fi o alarmă falsă. Ajunsese să se teamă grozav de tare de Nathan (fusese destul de aproape de mine, cu două seri înainte, ca să mă vadă dând înapoi la focul de pistol primit prin telefon) şi îi ardeau degetele să cheme poliţia – pentru protecţie măcar. Simţise mereu o stranie prezenţă în casă de la ultima răbufnire de furie a lui Nathan, şi începuse să se simtă atât de nervos în privinţa situaţiei dintre Nathan şi Sofia în general, atât de speriat şi în nesiguranţă, încât era gata să renunţe la camera cu jumătate de preţ obţinută în schimbul serviciilor sale de îngrijitor şi s-o anunţe pe doamna Zimmermann că se va muta la soră-sa, în Far Rockaway. Nu mai avea nicio îndoială că Nathan era cea mai sinistră formă de golem. Un pericol. Dar Larry îi spusese că nici el, nici altcineva nu trebuia să anunţe poliţia. Astfel că Morris aştepta la parter, lângă uşa dinspre hol, simţind căldura lipicioasă ca de vară şi ascultând complicata şi enigmatica muzică revărsându-se

de sus.

După aceea, spre nespusa lui uimire, văzuse cum se deschide uşa de la etaj şi cum Sofia iese pe jumătate din cameră. Înfăţişarea ei nu avea nimic neobişnuit, îşi amintea el mai târziu; arăta poate… păi, uşor obosită, cu cearcăne sub ochi, dar nimic din expresia ei nu trăda încordare, nefericire, deprimare sau orice altă emoţie negativă, cum ar fi fost logic s-o arate după zbuciumul din ultimele zile. Dimpotrivă, cum a rămas un moment acolo, mângâind uşor cu palma clanţa uşii, faţa i se luminase de un zâmbet fugar, ciudat, uşor amuzat, de parcă ar fi fost gata să râdă blând; buzele i se întredeschiseseră, dinţii ei strălucitori reflectaseră o rază din lumina după-amiezii, apoi Morris îi văzuse vârful limbii trecut peste buza superioară, oprind cuvintele pe care lăsase impresia că dorea să le rostească. Morris înţelese că ea îl văzuse şi simţise un gol în stomac. De multe luni o iubea în tăcere; frumuseţea ei continua să-l îndurereze, cum o făcuse zi de zi, invariabil, trezindu-i în profunzimile fiinţei senzaţii amestecate, de strângere de inimă şi excitaţie. Cu siguranţă ea merita ceva mai bun decât acel *meshuggener* de Nathan.

Dar acum rămăsese cu gura căscată văzând ce purta – un costum care până şi în ochii lui de necunoscător părea demodat, dar care punea foarte bine în evidenţă frumuseţea ei extraordinară: jachetă albă peste fustă plisată de satin, de culoarea vinului, o eşarfă de mătase în jurul gâtului, iar pe cap, o beretă roşie, pusă pe-o parte. O făcea să arate ca o vedetă de cinema de odinioară – Clara Bow, Fay Wray, Gloria Swanson, în stilul acestora. N-o mai văzuse gătită astfel înainte? Cu Nathan? Nu-şi amintea. Morris era foarte uimit, nu numai de înfăţişarea Sofiei, ci şi de faptul că se afla acolo. Cu nici două seri înainte, plecase, cu bagajul făcut şi cu… Asta era un alt motiv de perplexitate. Fusese gata s-o întrebe, prietenos: „Unde-i Stingo?” Dar, până să deschidă gura, ea făcuse cei câţiva

paşi până la balustradă şi, aplecându-se, îl rugase:

— Morris, vrei să-mi cumperi şi mie o sticlă de whisky?

Şi lăsase să-i cadă o bancnotă de cinci dolari, care fluturase până jos şi pe care el o prinsese din zbor, între degete.

Mersese cale de cinci străzi până la Flatbush Avenue şi cumpărase o sticlă de trei sferturi de Carstairs. La întoarcere, prin zăpuşeala crescândă, zăbovise o clipă la marginea parcului, privind terenurile de sport de pe Parade Grounds, unde băieţi şi bărbaţi tineri băteau mingea, şi-o pasau şi se placau unii pe alţii, proferând obscenităţi voioase în familiara larmă de fond a Brooklynului. Cum de câteva zile nu mai plouase, praful se ridica în vârtejuri conice, înălbind iarba uscată şi frunzişul de la marginea parcului. Atenţia lui Morris se lăsa distrasă cu uşurinţă. Mai târziu şi-a dat seama că, vreme de cincisprezece, douăzeci de minute, uitase cu desăvârşire că era plecat cu un comision, până când muzica clasică îl smulsese din reveria-i fără conţinut, răsunând asurzitor de la fereastra Sofiei, aflată la mai multe sute de metri distanţă. Muzica era tumultuoasă, cu foarte multe alămuri. Îi amintise lui Morris de comisionul pe care ieşise afară să-l îndeplinească, aşa că o luase la trap uşor spre Palatul Roz, gata să fie călcat pe Caton Avenue (îşi aminti perfect, la fel cum reţinuse multe amănunte ale acelei după-amiezi) de o camionetă galbenă de întreţinere a firmei Con Edison. Pe măsură ce se apropia de casă, muzica se auzea tot mai tare şi el se gândise că ar fi înţelept s-o roage cât mai delicat pe Sofia să mai reducă din volum, dar se răzgândise: la urma urmei, era ziuă, o sâmbătă perfectă, iar ceilalţi chiriaşi lipseau de acasă. Muzica se răspândea inofensivă peste casele învecinate. Las-o dracului să cânte.

Bătuse la uşa Sofiei, dar nu primise niciun răspuns; ciocănise mai insistent, dar tot nu răspunsese nimeni. Aşezase sticla de Carstairs lângă prag, pe podea, şi

coborâse la parter, intrase în camera lui şi petrecuse o oră aplecat peste albumele sale cu ambalaje pentru chibrituri. Morris era colecţionar: îşi ticsise camera şi cu capace de la sticlele de băuturi răcoritoare. Luă hotărârea să tragă obişnuitul pui de somn de după-amiază. Când se deşteptase, era după-amiază târziu, iar muzica se oprise. Îşi aducea aminte de presimţirea rea, lipicioasă, pe care o avusese; temerile lui făceau parte parcă din zăpuşeala apăsătoare, nepotrivită cu anotimpul, cam ca într-o sală a cazanelor, care chiar şi acum, când se apropia seara, rămânea în văzduhul neclintit de nicio adiere şi care-l făcea lac de transpiraţie. Dintr-odată devenise prea *linişte* în casă, observase el pentru sine. La capătul cel mai îndepărtat al parcului străluminase un fulger şi i se păruse că aude un bubuit înfundat de tunet dinspre vest. Urcase tropăind la etajul casei tăcute, care începuse să se cufunde în întuneric. Sticla de whisky era tot la uşă. Morris bătuse din nou. Uşa avea un joc de prea multă folosire, o crăpătură, un spaţiu liber acolo unde se unea cu tocul, şi se încuia automat când o trânteai, dar avea şi o altă yală care o încuia pe dinăuntru; prin acea crăpătură, Morris constatase că uşa era încuiată pe dinăuntru, deci Sofia n-ar fi avut pe unde să iasă. O strigase pe nume de două, trei ori, dar nu-i răspunsese decât tăcerea, iar perplexitatea i se transformă în îngrijorare când îşi lipi ochiul de crăpătură şi observă că în cameră nu ardea nicio lumină, deşi se întuneca rapid. Abia atunci se gândi că ar fi o idee bună să-l sune pe Larry. Doctorul sosise în mai puţin de o oră şi, împreună, spărseseră uşa…

În acest răstimp, fierbând în suc propriu în odăiţa din Washington, eu ajunsesem la o hotărâre care mă împiedicase efectiv să pot influenţa cumva evenimentele. Sofia avea un avans de mai bine de şase ore; dar chiar şi aşa, dacă aş fi pornit fără zăbavă pe urmele ei, poate c-aş fi ajuns la timp în Brooklyn pentru a devia lovitura care deja

se apropia. Eu însă m-am tot perpelit şi am agonizat şi, din motive pe care nu le pot înţelege nici azi prea bine, m-am decis să-mi continui călătoria spre Southampton fără ea. Cred că intrase şi un dram de resentiment în luarea acestei decizii: mânie indignată la trădarea Sofiei, un junghi de reală gelozie şi concluzia amară, deprimantă, că de aici înainte n-avea decât să-şi poarte singură de grijă. Nathan, *shmuck-ul* ăla! Eu făcusem tot ce-mi stătuse în putinţă. N-avea decât să se întoarcă la iubitul ei evreu nebun, la ticălosul ei genial. Prin urmare, verificându-mi resursele tot mai sărace din portmoneu (în mod ironic, încă mai subzistam din cadoul lui Nathan), mi-am ridicat tabăra de la hotel şi, animat de vagi porniri antisemite, m-am târât prin căldura ca de junglă cale de mai multe străzi până la staţia de autobuz, unde am cumpărat un bilet pentru lunga călătorie până la Franklin, Virginia. Îmi pusesem în minte s-o dau uitării pe Sofia.

Se făcuse deja ora unu după-amiaza. Nu realizam, dar eram într-o criză profundă. Resimţeam atât de intens această ticăloasă, această monstruoasă dezamăgire – trădarea asta! –, încât un soi de dans al Sfântului Vitus[174] începuse să pună stăpânire pe mâinile şi pe picioarele mele. În plus, disconfortul fizic şi nervos al mahmurelii devenise îngrozitor, mi-era o sete cumplită, şi când autobuzul începu să-şi facă loc prin traficul sufocant din Arlington, eram deja în plin atac de anxietate, apreciat ca deosebit de sever de către toate reperele mele psihice, ale căror semnale de alarmă îmi fulgerau prin tot corpul. Multe dintre simptomele acestea se datorau whisky-ului pe care Sofia mi-l turnase pe gât. În viaţa mea nu-mi mai văzusem mâinile tremurând în halul ăla şi nu-mi aminteam să nu fi fost vreodată în stare să-mi aprind ţigara. Zona pe care o străbătea autobuzul acum avea un bizar şi coşmaresc

[174] Coree, în special la tineri, este o boală a sistemului nervos caracterizată prin mişcări involuntare şi necoordonate.

aspect de peisaj selenar, care-mi agrava deprimarea şi groaza. Suburbii jalnice, penitenciare cu multe etaje, lacul Potomac cu apa vâscoasă din cauza canalelor deversoare. Când eram copil, nu foarte de mult, regiunile meridionale ale districtului dormitau într-un farmec prăfuit, ca o salbă de răspântii bucolice. Dar, Doamne, uită-te acum la ele! Uitasem de boala care făcuse ravagii în statul meu natal; umflată de profiturile din război, mizeria umană fecundă şi obscenă din districtul Fairfax trecea pe dinaintea ochilor minţii mele ca o recapitulare halucinantă a peisajului din Fort Lee, New Jersey, întinsul deşert de beton pe care, doar cu o zi înainte, mă gândeam că-l părăsisem pentru totdeauna. Să fi fost, toate astea, un cancer yankeu care îşi întindea tentaculele în vechea şi iubita mea Virginie? Lucrurile se vor îmbunătăţi, negreşit, mai la sud; cu toate acestea, am simţit nevoia să-mi sprijin căpăţâna dureroasă de speteaza scaunului, zbătându-mă într-o combinaţie de frică şi extenuare pe care n-o mai trăisem nicicând.

Când şoferul anunţă: „Alexandria”, am ştiut că trebuie s-o şterg din autobuz. Ce va zice oare rezidentul de la spitalul local, mă întrebam, când se va trezi cu această nălucă slăbănoagă şi gălbejită, într-un costum boţit de bumbac, cerând să fie pusă într-o cămaşă de forţă? (Şi atunci să fi fost oare clipa când am ştiut cu certitudine că nu voi mai trăi niciodată în Sud? Aşa cred, deşi nu pot fi sigur nici în ziua de azi.)

Am reuşit, în cele din urmă, să mă controlez rezonabil, alungând demonii neurasteniei. Printr-o serie de oportunităţi interurbane (incluzând un taxi, care aproape m-a lăsat fără un sfanţ), am ajuns înapoi la Union Station, la timp ca să prind trenul de ora trei spre New York. Până când mi-am ocupat locul în vagonul sufocant, n-am fost în stare să-mi permit imagini sau amintiri despre Sofia. Doamne, poloneza mea adorată, repezindu-se spre moarte! Am realizat, într-o străfulgerare a minţii, că o alungasem

din gânduri, pe parcursul recent eşuatei mele incursiuni în Virginia, doar pentru că subconştientul îmi interzisese să prevăd, sau să accept ceea ce mintea, în luciditatea ei sfâşietoare de acum, repeta obsesiv: că ceva teribil li se întâmplase, ei şi lui Nathan, şi că înapoierea mea disperată în Brooklyn n-ar putea în niciun fel să modifice soarta pe care şi-o aleseseră ei. Am ajuns la concluzia asta nu pentru că aş fi fost clarvăzător, ci pentru că până atunci fusesem cu bună ştiinţă orb, ori tâmpit, ori ambele. Nu lăsase să se înţeleagă, în ultimul ei bilet, atât de clar că până şi un puşti de şase ani ar fi ghicit, şi nu dădusem eu dovadă de neglijenţă, de o ticăloasă neglijenţă în renunţarea de a alerga după ea, în loc de a lua, imbecil, acel autobuz care mă dusese dincolo de Potomac? Mi s-a frânt inima. La sentimentul de vinovăţie care o chinuia, care cu siguranţă că o omorâse, tot atât de sigur cum şi copiii îi fuseseră omorâţi, trebuise să i se adauge acum propria mea vină de a fi comis păcatul unei omisiuni oarbe care probabil îi va pecetlui soarta la fel de sigur ca mâna lui Nathan? Doamne, unde o fi un telefon? mi-am spus atunci. Ar trebui să-i previn pe Morris Fink sau pe Larry înainte de a fi prea târziu. Dar chiar când am gândit aceasta, trenul a pornit zguduindu-se şi am realizat că n-aveam să mai comunic cu nimeni până când…

Şi astfel am intrat într-o convulsie religioasă ciudată, scurtă, dar intensă. *Sfânta Biblie* – purtată cu mine într-o boccea, alături de revistele *Time* şi *Washington Post* – luase parte la itineranta mea existenţă ani de-a rândul. Îmi mai folosise, desigur, ca accesoriu la deghizarea mea în reverendul Entwistle. Nu fusesem nici pe departe o făptură cu sămânţa credinţei în suflet, iar *Scripturile* fuseseră pentru mine, în primul rând, un accesoriu literar, care-mi oferea referinţe şi citate pentru romanul meu, în care unul sau două personaje erau bigoţi evlavioşi. După părerea mea eram agnostic, suficient de eliberat de cătuşele

credinţei şi în acelaşi timp destul de curajos pentru a rezista chemării oricărei astfel de făpturi inefabile şi îndoielnice ca divinitatea, chiar şi în momentele de mari încercări şi suferinţe. Dar, şezând în tren – deprimat, vlăguit din cale-afară, îngrozit, definitiv pierdut –, mi-am dat seama că mă desprinsesem din toate ancorele, iar *Time* şi *Washington Post* păreau să nu ofere nicio reţetă pentru zbuciumul meu. O doamnă ciocolatie, de-o maiestuoasă greutate şi o impresionantă circumferinţă, se înghesui pe locul de lângă mine, umplând spaţiul din jur cu parfumul ei de heliotropă. Goneam spre nord, acum, ieşind din districtul Columbia. M-am întors să mă uit la ea, că-mi dădeam seama că mă privea. Mă fixa cu ochii ei negri, rotunzi, umezi şi prietenoşi, mari cât fructele de sicomor. Zâmbi, gâfâind, şi mă învălui cu o privire care exprima toată grija maternă după care-mi tânjea inima în clipa aceea de disperare.

— Fiule, zise ea cu o incredibilă credinţă şi voie bună, există o *singură* Carte Bună. Şi e chiar la tine în mână.

Odată stabilită încrederea, tovarăşa mea de drum scoase propria Biblie dintr-o sacoşă de piaţă şi se puse pe citit, cu un adânc oftat de plăcere şi plescăind umed din buze.

— Crede în Cuvântul Lui, îmi aminti ea, şi vei fi mântuit, asta-i învăţătura Evangheliei şi Adevărul Domnului, amin!

Am răspuns: „Amin”, deschizând Biblia chiar la mijloc, acolo unde, reţinusem de la lecţiile idioate ale Şcolii de Duminică, se aflau *Psalmii lui David*. „Amin”, am rostit din nou*. În ce chip doreşte cerbul izvoarele apelor*, *aşa Te doreşte sufletul meu pe Tine*, *Dumnezeule*... *Adânc pe adânc cheamă în glasul căderilor apelor Tale*. *Toate talazurile şi* valurile tale *peste mine au trecut* Deodată, am simţit nevoia să mă ascund de ochii tuturor oamenilor. Împleticindu-mă până la toaletă, m-am încuiat înăuntru şi m-am aşezat pe vasul de WC, mâzgălind în carnet mesaje apocaliptice către mine însumi, al căror conţinut îl înţelegeam cu greu, în vreme ce ele ţâşneau din conştiinţa

mea derutată; ultimele buletine medicale ale unui osândit, rătăcirile unuia care, pierind pe cel mai îndepărtat şi mai putred ţărm al pământului, lansează mesaje ţicnite, în sticle, pe marea întunecată şi nepăsătoare a veşniciei.

— De ce plângi, fiule? mă întrebă femeia mai târziu, când m-am trântit din nou lângă ea. Te-a supărat rău cineva?

N-am ştiut ce să-i răspund, dar ea propuse ceva şi, după un timp, am devenit destul de stăpân pe mine ca să citesc odată cu ea, vocile noastre ridicându-se într-un armonios, fierbinte imn acoperind zgomotul roţilor de tren: „Psalmul optzeci şi opt", îi propuneam eu. Ea răspundea: „Acela-i un psalm frumos". *Doamne*, *Dumnezeul mântuirii mele*, *ziua am strigat şi noaptea înaintea Ta*. *Să ajungă înaintea Ta rugăciunea mea*; *pleacă urechea Ta spre ruga mea*, *Doamne*, *că s-a umplut de rele sufletul meu şi viaţa mea de iad s-a apropiat*... Am citit amândoi, cu voce tare, în timp ce treceam prin Wilmington şi Chester, pe lângă Trenton, recurgând din când în când la *Ecleziast* şi la *Isaia*. La un moment dat, am încercat *Predica de pe Munte*, dar nu-mi mergea; vechea şi marea suferinţă ebraică părea mai purificatoare, aşa că ne-am întors la *Iov*. Când, târziu, mi-am ridicat ochii şi m-am uitat afară, se făcuse întuneric şi fulgere verzui se ridicau deasupra orizontului de la vest. Preoteasa neagră, de care mă ataşasem, dacă nu chiar o îndrăgeam, a coborât în Newark.

— O să fie totul bine, prezise ea.

În noaptea aceea, Palatul Roz, privit de afară, arăta ca decorul uneia dintre acele filme poliţiste brutale, specioase pe care le văzusem de sute de ori. Până în ziua de azi îmi amintesc atât de clar sentimentul de resemnare, când m-am îndreptat de la trotuar spre casă, şi de dorinţa mea să nu fiu surprins. Toate avatarurile morţii erau prezente, aşa cum le prefigurasem: ambulanţe, maşini de pompieri, camionete de urgenţă, maşini de poliţie cu girofarurile pulsând roşii – acestea în număr exagerat de mare, de

parcă bietul imobil gata să se dărâme ar fi adăpostit cine ştie ce teribil masacru, şi nu doi oameni care s-au sinucis într-un act final aproape elegant, trecând în linişte din somn în moarte. Lumina unui proiector învăluia totul în strălucirea sa de acetilenă, exista una dintre acele bariere lugubre cu pancarta TRECEREA INTERZISĂ şi pretutindeni stăteau grupuri de poliţişti cu înfăţişare de bătăuşi, mestecând gumă şi legănându-şi nepăsători posterioarele grase. M-am certat cu unul dintre aceşti poliţişti – un irlandez coleric bocciu – declamându-mi dreptul de a intra, şi poate c-aş fi rămas afară cu orele, dacă n-ar fi fost Larry. Mă zărise şi s-a răstit scurt la bruta cu faţă cărnoasă, drept pentru care mi s-a dat voie să intru în holul de la parter. În camera mea, cu uşa dată de perete, Yetta Zimmermann pe jumătate stătea, pe jumătate zăcea prăbuşită într-un fotoliu, murmurând pierdută în idiş. În mod foarte clar tocmai fusese informată despre ceea ce se petrecuse; faţa ei lătăreaţă, plăcută, de regulă un portret al umorului sănătos, era lipsită de culoare, cu privirea aţintită în gol, şocată. Un asistent de la ambulanţă se învârtea pe lângă ea, gata să-i administreze o injecţie. Fără să zică nimic, Larry mă conduse la etaj, trecând pe lângă un ciorchine de reporteri anchetatori cu feţe viermănoase şi vreo doi sau trei fotografi care păreau să reacţioneze la orice obiect în mişcare explodându-şi blitzurile. Fumul de ţigară atârna atât de gros pe palier încât pentru o clipă am crezut că locul fusese mai devreme cuprins de un incendiu. Lângă intrarea în camera Sofiei, Morris Fink, chiar şi mai lipsit de culoare decât Yetta şi arătând sincer inconştient, vorbea cu glas tremurător cu un detectiv. M-am oprit destul cât să pot schimba câteva cuvinte cu Morris. Mi-a povestit un pic despre după-amiază, despre muzică. Şi, în cele din urmă, m-am uitat în cameră, îmbăiată într-o reflecţie corai, dulce, dincolo de uşa spartă.

Am clipit să-mi obişnuiesc ochii cu lumina săracă, apoi, treptat, i-am desluşit pe Sofia şi Nathan, întinşi pe

cuvertura de culoarea piersicii. Erau îmbrăcaţi ca în sâmbăta aceea de demult, când îi văzusem pentru prima oară împreună – ea, în hainele sport dintr-o epocă apusă a modei, el, în acel costum anacronic din flanelă cenuşie, cu dungi late, fanfaroane, care îl făceau să semene cu un cartofor de succes. Îmbrăcaţi astfel, dar întinşi în pat şi strâns îmbrăţişaţi, păreau, din locul de unde îi priveam, la fel de paşnici ca doi îndrăgostiţi care se costumaseră ghiduşi pentru o plimbare de după-amiază, dar, dintr-un capriciu de moment, se hotărâseră să se întindă şi să tragă un pui de somn, sau să se sărute şi să facă dragoste, sau pur şi simplu să-şi şoptească unul altuia cuvinte de dragoste, şi încremeniseră în această gravă şi tandră îmbrăţişare pentru totdeauna.

— Eu nu m-aş uita la feţele lor dac-aş fi în locul tău, zise Larry. Apoi, după o pauză, adăugă: Dar n-au suferit. A fost cianură de potasiu. S-a terminat totul în câteva secunde.

Spre ruşinea şi amărăciunea mea, mi-am simţit genunchii înmuindu-se şi-aproape am căzut, dar Larry m-a prins şi m-a ţinut. Apoi mi-am revenit şi am făcut un pas spre uşă.

— El cine este, doctore? întrebă un poliţist, tăindu-mi calea.

— Din familie, zise Larry, spunând adevărul. Lăsaţi-l să intre.

Nu era nimic în plus de văzut în cameră, sau nimic în minus, sau ceva care să explice moartea cuplului de pe pat. N-am mai putut să mă uit la ei. Nu ştiu de ce, m-am îndreptat spre fonograf, care se închisese singur, şi-am aruncat o privire la teancul de discuri pe care Sofia şi Nathan le ascultaseră în după-amiaza aceea. *Goarna solitară*, de Purceii; concertul pentru violoncel al lui Haydn, o parte din simfonia *Pastorala*, lamentaţia pentru Euridice din *Orfeu* de Gluck – acestea printre alte vreo zece discuri de şelac pe care le-am scos de pe ax. Mai erau două compoziţii ale căror titluri aveau pentru mine o semnificaţie

deosebită, fie şi din pricina faptului că ştiam ce însemnătate avuseseră ele pentru Sofia şi Nathan. Una era larghetto-ul din Concertul pentru pian în şi bemol major al lui Mozart – ultimul pe care îl scrisese compozitorul – şi mă aflasem lângă Sofia de multe ori când îl ascultase, întinsă pe pat, cu un braţ pus peste ochi, în timp ce măsurile lente, dulci, tragice inundau încăperea. Mozart fusese atât de aproape de sfârşitul vieţii lui când îl scrisese; acesta să fi fost oare motivul (îmi amintesc că se mira ea, cu voce tare) pentru care muzica era plină de o resemnare care aducea cu bucuria? Dacă ar fi fost vreodată destul de norocoasă să devină pianistă, continuă ea, aceasta ar fi fost una dintre primele piese pe care şi-ar fi dorit să le interpreteze din memorie, stăpânind fiecare nuanţă din ceea ce ea simţea că era sunetul „veşniciei”. Nu ştiam pe atunci aproape nimic despre trecutul Sofiei, nici nu puteam aprecia pe de-a-ntregul ceea ce, după o pauză, ea spusese despre această piesă: că nu o ascultase niciodată fără să se gândească la copii jucându-se în amurg, strigând cu glasuri îndepărtate, subţirele, în vreme ce umbrele serii se lăsau din zbor peste vreo pajişte verde şi liniştită.

Doi asistenţi de la morgă, în halate albe, au intrat în cameră cu un foşnet de saci de plastic. Cealaltă piesă muzicală era una pe care amândoi, Nathan şi Sofia, o ascultaseră toată vara. Nu vreau să-i acord mai mare semnificaţie decât merită, pentru că Sofia şi Nathan părăsiseră credinţa. Dar discul fusese în vârful teancului şi n-am putut să nu fac această instinctivă presupunere, în timp ce-l puneam la loc, că în suferinţa lor finală – sau extaz sau orice altă copleşitoare revelaţie i-o fi unit chiar înainte de întunericul final – sunetele pe care le-au auzit au fost *Iisus*, *bucuria sufletului omenesc*[175].

Aceste însemnări finale ar trebui intitulate, bănuiesc, ceva de genul „Un studiu despre învingerea durerii”.

[175] Cantata 147, de Johann Sebastian Bach.

I-am înmormântat pe Sofia şi pe Nathan unul lângă celălalt, într-un cimitir din districtul Nassau. A fost mai puţin dificil să organizăm totul decât şi-ar fi putut închipui cineva. Pentru că fuseseră îngrijorări. La urma urmelor, un evreu şi o catolică într-un „pact sinucigaş” (aşa cum îl denumise *Daily News*, într-un articol bogat ilustrat de pe pagina a treia), amanţi necăsătoriţi, trăind în păcat, semnificativ frumoşi şi atrăgători, instigatorul tragediei, un tânăr cu un trecut marcat de episoade psihotice şi aşa mai departe – acesta era material pentru un superscandal în 1947. Puteai să anticipezi tot soiul de obiecţii la o dublă înmormântare. Dar ceremonia a fost relativ uşor de aranjat (şi Larry s-a ocupat de tot), pentru că aici nu existau obiecţii religioase de respectat. Nathan şi părinţii lui Larry fuseseră evrei ortodocşi, dar mama era moartă, iar tatăl, acum la optzeci şi ceva de ani, avea o sănătate şubredă şi era senil. Mai mult – şi de ce n-am recunoaşte-o? am spus noi –, Sofia nu avea nicio rudă mai apropiată decât pe Nathan. Aceste consideraţii au fost cu atât mai convingătoare pentru ca Larry să hotărască în ce rit avea să fie făcută, lunea următoare, înmormântarea. Nici Larry, nici Nathan nu mai călcaseră într-o sinagogă de ani buni. Iar eu i-am spus lui Larry, când mi-a cerut părerea, că eram convins că Sofia n-ar fi vrut un preot sau vreo slujbă de-a Bisericii ei – probabil o presupunere blasfemiatoare, şi una care a trimis-o pe Sofia în iad, dar eram sigur (şi încă mai sunt) că n-am greşit. În viaţa viitoare, Sofia ar fi fost capabilă să îndure orice iad.

Aşadar, la un sediu din centru al lui Walter B. Cooke, am participat la funeralii civilizate şi decente, cât era posibil în circumstanţele date, cu boarea lor (din cauza publicului care se zgâia de afară, cel puţin) de pasiune murdară şi fatală. A trebuit să avem necazuri cu oficiantul slujbei; omul era o catastrofă, dar din fericire nu mi-am dat seama de asta, în timp ce stăteam cu Larry, în după-amiaza aceea,

primind condoleanţele rudelor şi prietenilor îndoliaţi. N-au fost prea mulţi. Prima care a sosit a fost sora fraţilor Landau, mai mare, măritată cu un chirurg. Venise cu avionul de la St. Louis, împreună cu fiul ei adolescent. Cei doi chiropracticieni îmbrăcaţi în haine foarte scumpe, Blackstock şi Katz, au venit însoţiţi de două femei mai tinere, care lucraseră cu Sofia, la biroul cabinetului; plângeau nestăvilit şi aveau feţe trase şi nasurile înroşite. Yetta Zimmermann, legănându-se în prostraţie, a sosit împreună cu Morris Fink, iar studentul rabin cel gras, Moishe Muskatblit, care dădea o mână de ajutor ca s-o susţină pe Yetta, dar după a cărui faţă palidă şi străvezie ca zerul şi după mersul nesigur părea să fi avut nevoie el însuşi de sprijin.

O mână de prieteni de-ai Sofiei şi ai lui Nathan şi-a făcut apariţia – şase sau şapte tineri cercetători şi profesori de la Colegiul Brooklyn, care cuprindeau, cum i-am numit eu, „grupul Morty Haber”, inclusiv Morty însuşi. Acesta era un savant amabil, cu vorbă blândă. Îl cunoscusem puţin şi îl plăceam, aşa că m-am ţinut pe lângă el o vreme, în ziua aceea.

A existat o deosebit de grea, aproape copleşitoare atmosferă de solemnitate cu această ocazie, în care nici măcar o răsuflare sau fugara glumă nepotrivită momentului pe care unele morţi le permit: tăcerea şi chipurile ca nişte măşti, crispate, nefericite, trădau conştiinţa realului şoc, a realei tragedii. Nimeni nu-şi bătuse capul să se ocupe de muzică şi asta a fost atât o ironie, cât şi o ruşine. Când îndoliaţii au intrat în vestibul, în trosnetele blitzurilor, am putu auzi scâncetul unei orgi Hammond cântând *Ave Maria* de Gounod. Gândindu-mă la dragostea şi nobila reacţie a

Sofiei – şi, de fapt, şi a lui Nathan – la muzică, acea vulgară şi arţăgoasă interpretare mi-a întors stomacul pe dos.

Stomacul meu oricum n-o ducea strălucit, şi nici echilibrul

meu. După călătoria cu trenul din Washington am fost aproape tot timpul abţiguit şi n-am dormit deloc. Cele întâmplate mă lăsaseră un insomniac plimbăreţ, activ, cu ochii injectaţi; şi de vreme ce somnul nu voia să mă viziteze, am umplut ceasurile nelegiuite – în care m-am furişat pe străzi şi prin barurile din Flatbush, murmurând „De ce, de ce, de ce?" – cu obsesivă lăcomie de alcool, mai mult bere, care m-a ţinut parţial beat, dar nu complet. Eram pe jumătate beat şi treceam prin cele mai bizare senzaţii ale dislocării şi ale epuizării din viaţa mea (preludiu la ceea ce ar fi putut fi adevărate halucinaţii alcoolice, mi-am dat eu seama mai târziu), când m-am prăbuşit într-una dintre stranele comerciale ale firmei Walter B. Cooke şi l-am ascultat pe reverendul DeWitt „predicând" deasupra sicrielor Sofiei şi al lui Nathan. N-a fost chiar vina lui Larry pentru reverendul DeWitt. El simţise că ar fi nevoie de un om al Bisericii oarecare, dar un rabin păruse nepotrivit, un preot, inacceptabil – aşa că un prieten de-al lui sau un prieten al unui prieten i-l sugerase pe reverendul DeWitt. El era de la Biserica universalistă, un om de vreo patruzeci şi ceva de ani, cu o faţă artificial senină, blond şi cu păr ondulat, pieptănat cu grijă, şi o pereche de buze roz, mobile şi feminine. Purta un costum de zi obişnuit, cafeniu, cu o vestă cafenie sub care îşi ascundea începutul de burtă, peste care strălucea cheia de aur a frăţiei conducerii colegiului, Omicron Delta Kappa.

Atunci am scos primul meu chicotit perceptibil, pe jumătate smintit, provocând o mică agitaţie printre persoanele din apropierea mea. Nu mai văzusem niciodată cheia aceea purtată de cineva şi cu atât mai puţin de cineva trecut de vârsta mea, mai ales în afara graniţelor unui campus, iar asta adăuga un plus de ridicol unei persoane pe care n-o putusem suferi de cum o văzusem. Şi cum ar mai fi hohotit Nathan la această şopârlă de apă de *goy*! Cocârjat lângă Morty Haber în semiîntuneric, inhalând

mirosul siropos al calelor, am hotărât că reverendul DeWitt, mai mult decât oricare altă persoană pe care o cunoscusem vreodată, ridica în mine întregul meu potenţial criminal. Fornăia neîntrerupt, insultător, invocându-i pe Lincoln, Ralph Waldo, Emerson, Dale Carnegie, Spinoza, Thomas Edison, Sigmund Freud. L-a menţionat o dată şi pe Hristos, în termeni mai curând distanţi – nu că m-ar fi deranjat. M-am lăsat din ce în ce mai jos pe banca mea şi am început să-mi schimb frecvenţa, ca să nu-l mai aud, cum tai la radio sunetele unui post învârtind butonul de reglare, îngăduind minţii mele să capteze, somnolentă, numai platitudinile cele mai crase şi mai mustoase. Aceşti copii pierduţi. Victime ale unei epoci de materialism agresiv. Pierderea valorilor universale. Eşecul principiilor de modă veche ale încrederii în forţele proprii. *Inabilitatea de inter comunicare*!

„Ce căcat idiot!”, am gândit eu, apoi mi-am dat seama c-o spusesem cu voce tare, căci am simţit mâna lui Morty bătându-mă pe genunchi şi i-am auzit blândul „Ssst!”, pe care l-a amestecat cu o pufnire în râs pe jumătate înăbuşită, ca să sublinieze clar că era de acord cu mine. Trebuie să fi adormit atunci – alunecând nu chiar în somn, ci pe un tărâm cataleptic, unde toate gândurile din creier fug mâncând pământul, ca nişte chiulangii –, pentru că următoarea senzaţie de care mi-am dat seama a fost oribila vedere a celor două sicrie negre-cenuşii, împinse pe lângă mine pe intervalul dintre bănci pe strălucitoarele lor cărucioare.

— Cred c-o să vomit, am spus, prea tare.

— *Ssst*! a zis Morty.

Mai înainte de a ne sui în limuzină ca să mergem la cimitir, m-am strecurat într-un bar din apropiere şi am cumpărat o cutie mare de carton cu bere. Puteai cumpăra unul cu treizeci şi patru de cenţi pe vremea aceea. Mi-am dat seama că probabil era o lipsă de tact din partea mea, dar nimănui nu părea să-i pese, aşa că m-am făcut criţă

până am ajuns la cimitir, imediat la ieşirea din Hampstead. Destul de ciudat, Sofia şi Nathan erau printre primii care şi-au ocupat locurile în acea nou-nouţă necropolă. Sub soarele cald de octombrie, nesfârşitele hectare de pajişte verde se întindeau până în zare. În vreme ce convoiul nostru şerpuia pe drumul spre un mormânt îndepărtat, m-am temut că iubiţii mei neînsufleţiţi aveau să fie îngropaţi pe un teren de golf. Pentru o clipă, gândul chiar părea o realitate. Căzusem într-o transă de fantezie răsturnată sau de iluzie psihică de care sunt uneori apucaţi beţivii: am văzut generaţii peste generaţii de jucători de golf ţintind de pe mormintele Sofiei şi al lui Nathan, strigând „înainte!” şi făcându-şi de lucru cu crosele şi cărăuşii lor, în vreme ce sufletele decedaţilor se foiau neliniştite sub iarba ce vibra.

Într-unul dintre Cadillacuri, stând lângă Morty, am răsfoit antologia de poezie americană a lui Untermeyer[176], pe care o adusesem cu mine, deopotrivă cu nelipsitul meu carnet de însemnări. Îi sugerasem lui Larry să citesc ceva din ea, iar lui îi plăcuse ideea. Eram hotărât ca înainte de ultimul rămas-bun Sofia şi Nathan să-mi audă vocea; indecenţa reverendului DeWitt care ţinea să aibă ultimul cuvânt a fost mai mult decât am putut suporta, aşa că dădeam paginile conştiincios prin secţiunea generos dedicată lui Emily Dickinson, în căutarea celei mai frumoase declaraţii pe care aş fi putut s-o găsesc. Îmi amintisem cum, la biblioteca Colegiului Brooklyn, Emily fusese cea care-i adusese împreună pe Nathan şi Sofia; am crezut că era potrivit ca tot ea să le spună la revedere. Euforic, o veselie de alcool a pus stăpânire pe mine, irezistibilă, când am găsit poezia potrivită sau ar trebui să spun perfect potrivită; cotcodăceam încetişor pentru mine, în momentul în care limuzina trase scurt la marginea mormântului, şi eu m-am revărsat afară din maşină, aproape să mă întind lat în iarbă.

[176] Louis Untermeyer (1885-1977), poet american, autor de antologii, critic şi redactor.

Recviemul reverendului DeWitt la cimitir a fost o versiune condensată a ceea ce ne spusese în camera mortuară. Am avut impresia că Larry îi sugerase că ar fi mai bine dacă ar fi mai scurt. Predicatorul a contribuit cu o dovadă de prost gust liturgic în forma unei sticluţe cu praf, pe care la sfârşitul discursului său o extrase din buzunar şi o goli peste cele două coşciuge, jumătate peste al Sofiei, jumătate peste al lui Nathan, la doi metri distanţă. Dar nu era obişnuita ţărână a muritorilor. El le-a spus celor din asistenţă că era una ce fusese adunată de pe cele şase continente ale lumii, plus

Antarctica de sub gheţuri, şi reprezenta nevoia noastră de a ne aminti că moartea este universală, afectând persoanele de toate credinţele, culorile şi naţionalităţile. Din nou mi-am amintit cu o strângere de inimă cum, în perioadele sale lucide, Nathan avusese atât de puţină răbdare pentru imbecilitatea tagmei lui DeWitt. Cu ce plăcere şi-ar fi bătut joc şi l-ar fi rotit în frigarea genialei sale capacităţi de a imita pe acest şarlatan interminabil. Dar Larry a făcut semn din cap spre mine şi eu am păşit înainte. În nemişcarea după-amiezii fierbinţi, strălucitoare, singurul sunet era un uşor zumzet de albine, atrase de florile îngrămădite la marginea celor două gropi. Clătinându-mă şi de-a dreptul amorţit, acum, m-am gândit la Emily, şi la albine, şi la imensitatea lor în poezia ei, la zumzăitoarea lor metaforă a veşniciei.

Să faci patul acesta larg să faci patul acesta cu evlavie în el să aştepţi până ce vine judecata Excelentă şi dreaptă.

Am şovăit puţin, înainte de a continua. N-aveam nicio problemă să pronunţ cuvintele, dar mă îneca ilaritatea, de data asta amestecată cu tristeţea. Nu exista oare un înţeles tainic în faptul că întreaga mea experienţă cu Sofia şi Nathan fusese circumscrisă la un pat, din primul moment – părea să fi trecut secole de-atunci – când i-am auzit deasupra mea, în gloriosul circ al partidei lor de sex, până

la ultimul tablou, din acelaşi pat, a cărui imagine avea să rămână cu mine până când senilitatea sau propria mea moarte mi-l va şterge din minte? Cred că atunci am început să simt că leşin, şi cad, şi mă sfărâm încet în bucăţi.

Să-i fie salteaua dreaptă, Să-i fie perna rotundă; Şi niciun zgomot galben de răsărit să nu tulbure acest pământ

Cu multe pagini în urmă am menţionat relaţia de dragoste-ură pe care o aveam cu jurnalul pe care-l ţineam în zilele acelea ale tinereţii mele. Pasajele vii şi valoroase – cele care în general m-am abţinut să le arunc – mi se par în ultima vreme a fi cele în legătură cu emasculările mele, cu potrivniciile în calea virilităţii mele şi cu pasiunile trunchiate. Ele cuprind nopţile mele de neagră disperare cu Leslie Lapidus şi Mary Alice Grimball, şi au, de asemenea, un loc legitim în romanul de faţă. Atât de mult din restul lucrurilor pe care le scrisesem era alcătuit din meditaţii naive, pretenţiozităţi pseudo-gnomice, excursuri prosteşti în seminarii filosofice unde nu era treaba mea să-mi vâr nasul, încât le-am tăiat definitiv vreo şansă de perpetuare, încredinţându-le, acum vreo câţiva ani, unui spectaculos autodafé în curtea din spate. Câteva pagini răzleţe au supravieţuit pârjolului, dar chiar şi pe acestea le-am păstrat mai puţin pentru valoarea lor intrinsecă, cât pentru contribuţia lor la consemnarea cronologică – adică, mărturie despre mine însumi.

Din jumătatea de duzină sau pe-aproape de pagini pe care le-am păstrat despre acele zile din urmă, de pildă – începând cu frenetica mâzgăliturăpe care am făcut-o în toaleta trenului ce se întorcea de la Washington şi extinzându-se până la ziua de după înmormântare –, doar exact trei rânduri cred că merită să fie păstrate. Şi nici acestea nu se bucură de interes pentru că ar fi în ele ceva nepieritor, ci pentru că, oricât de lipsite de artă cum par acum, au fost cel puţin stoarse ca pe un lichid vital dintr-o fiinţă a cărei supravieţuire a fost problematică o vreme.

Într-o zi voi înţelege Auschwitz-ul. Aceasta este o bravă afirmaţie, dar inocent absurdă. Nimeni nu va înţelege vreodată Auschwitz-ul. Ceea ce aş fi putut scrie poate cu mai multă acurateţe ar fi fost: *Într-o zi o să scriu despre viaţa şi moartea Sofiei*, *şi în acest fel voi contribui la a demonstra că răul absolut nu a pierit niciodată de pe lume*. Auschwitz-ul rămâne, în sine, inexplicabil. Cea mai profundă afirmaţie făcută până acum despre Auschwitz nu a fost deloc o afirmaţie, ci un răspuns:

La întrebarea: „La Auschwitz, spune-mi, unde era Dumnezeu?”, răspunsul a fost: „Dar omul unde era?”

Al doilea rând pe care l-am salvat din neant se poate să fie un pic prea facil, dar l-am păstrat, totuşi. *Fie ca iubirea ta să se răspândească peste toate fiinţele vii*. Aceste cuvinte, la un anumit nivel, au calitatea unei omilii solide. Cu toate acestea, sunt remarcabil de frumoase, înşirate unul după altul în cinstitele lor silabe englezeşti ca mărgelele, aşa cum le văd acum pe pagina de registru, pagina însăşi fiind de culoarea unei narcise galbene presate şi oxidată încet de timp până a devenit semitransparentă, ochii mei sunt atraşi de furioasele sublinieri – *harşti*, *harşti*, *harşti*, biciuiri – de parcă suferindul Stingo pe care l-am locuit cândva sau care m-a locuit cândva, învăţând la prima mână şi pentru prima oară în viaţa lui matură despre moarte, şi durere, şi pierdere, şi înfiorătoarea enigmă a existenţei omeneşti, încercase fizic să scoată la lumină din hârtie singura rămăşiţă de adevăr – probabil singura suportabilă. *Fie ca iubirea ta să se răspândească peste toate fiinţele vii*.

Dar sunt vreo două probleme în privinţa preceptului ăsta al meu. Prima este, bineînţeles, că nu e al meu. A venit din univers şi este proprietatea lui Dumnezeu, iar cuvintele au fost interceptate – din zbor, ca să spunem aşa – de gânditori ca Lao Tze, Iisus, Gautama Buddha şi mii şi mii de alţi profeţi mai mărunţi, inclusiv naratorul vostru, care a

auzit teribilul adevăr al lor zuruind undeva între Baltimore şi Wilmington şi le-a aşternut pe hârtie cu furia unui nebun dăltuind piatra. Treizeci de ani mai târziu, ele sunt încă în călătorie prin eter; le aud celebrate exact aşa cum le-am scris eu, într-un splendid cântec vibrant difuzat la un program de country, în timp ce mă aflam la volan prin New England, noaptea. Dar asta ne aduce la a doua problemă: adevărul cuvintelor – sau, dacă nu adevărul lor, atunci imposibilitatea lor. Căci n-a blocat oare Auschwitz-ul efectiv fluxul de iubire titanică, precum o fatală embolie în circulaţia sângelui omenirii? Sau nu a alterat cu totul natura iubirii, până a redus-o la absurd, ideea iubirii unei furnici, sau a unei salamandre, sau a unei vipere, sau a unei broaşte râioase, sau a unei tarantule, sau a viruşilor de rabie – sau chiar a lucrurilor binecuvântate şi frumoase – într-o lume care a permis ca un edificiu ca Auschwitz-ul să fie construit? Nu ştiu. Probabil e prea devreme să spun. În orice caz, am păstrat aceste cuvinte ca pe o amintire a unei fragile şi totuşi durabile speranţe…

Ultimele cuvinte pe care le-am păstrat din jurnal alcătuiesc un vers de poezie al meu, personal. Sper că-mi vor fi iertate, ţinând cont de contextul din care au ieşit. Căci după funeralii mi s-a rupt filmul, cum se spunea în acele zile despre amnezia totală din timpul beţiei. M-am dus la Coney Island cu metroul, gândindu-mă să-mi omor cumva suferinţa. N-am ştiut, la început, ce m-a atras încă o dată pe acele străzi de mahala murdară, care mi se părea că n-ar fi trebuit niciodată să existe printre cele mai frumoase atracţii ale oraşului. Dar în după-amiaza aceea târzie, vremea se păstra caldă şi senină, eu eram nespus de singur şi mi s-a părut un loc bun ca oricare în care să mă pierd. Steeplechase Park era închis, ca toate celelalte zone de amuzament, iar apa era prea rece pentru înotători, dar ziua îmbălsămată atrăsese newyorkezii grupuri-grupuri. În lumina de neon a amurgului, sute de sportivi şi de leneşi

inundaseră străzile. În faţa mizerei cafenele Victor’s, unde gonadele mele au fost atât de himeric agitate de Leslie Lapidus şi depravarea ei goală de miez, m-am oprit, am trecut mai departe, apoi m-am întors; cu amintirea înfrângerii aceleia, mi se părea un loc bun ca oricare altul să mă scufund. Ce le-a făcut pe fiinţele omeneşti să-şi pricinuiască lor înseşi aceste stupide tăieturi de foarfecă de nefericită amintire? Dar curând am uitat-o pe Leslie. Am comandat o halbă de bere, apoi încă una, şi încă una, şi m-am îmbătat într-o lume de apoi a halucinaţiilor.

Târziu, în orele înstelate ale nopţii, îngheţat acum de suflarea toamnei şi a umezelii vântului dinspre Atlantic, am stat pe plajă, singur. Era linişte aici şi, în afară de stelele strălucitoare, totul era învăluit în întuneric; bizare spire şi minarete, acoperişuri gotice, turnuri baroce înălţându-şi siluetele fusiforme pe fundalul luminos al oraşului. Cel mai înalt dintre aceste turnuri, o schelă ca o pânză de păianjen, cu cabluri atârnând de vârful lui, era turnul de paraşutişti şi de pe cel mai înalt parapet al acestei ameţitoare drăcii îi auzisem eu hohotele de râs ale Sofiei când s-a prăbuşit spre pământ împreună cu Nathan – căzând cu bucurie la începutul verii, care acum părea la ani-lumină depărtare.

Atunci, în sfârşit, lacrimile au ţâşnit în afară – nu lacrimi de beţiv plângăreţ, ci lacrimi cărora, începând din călătoria aceea cu trenul din Washington, încercasem cu bărbăţie să le rezist şi cărora nu le mai puteam, totuşi, rezista, şi fiindcă le stăvilisem atâta vreme, acum, aproape alarmant, curgeau în şiroaie calde printre degetele mele. Era, bineînţeles, amintirea saltului în gol al Sofiei şi al lui Nathan de demult ceea ce stârnise această revărsare, dar era, de asemenea, o descătuşare a furiei şi a durerii profunde pentru mulţi alţii care, în timpul acestor ultime luni, îmi tot bătuseră la porţile gândului şi acum îmi cereau să-i jelesc: Sofia şi Nathan, da, dar şi Jan şi Eva – Eva cu *mís*-ul ei cu un singur ochi – şi Eddie Farrell, şi Bobby Weed, şi tânărul meu

salvator negru Artiste, şi Maria Hunt, şi Nat Turner, şi Wanda Muck-Horch von Kretschmann, care au fost doar câţiva dintre copiii lumii bătuţi, măcelăriţi, trădaţi şi martirizaţi. N-am plâns pentru cele şase milioane de evrei sau cele două milioane de polonezi sau pentru cei un milion de sârbi sau cele cinci milioane de ruşi – nu eram pregătit să plâng pentru întreaga omenire –, dar am plâns pentru aceşti alţii care, într-un fel sau altul, îmi deveniseră dragi, iar suspinele mele au făcut o larmă lipsită de ruşine pe plaja pustie; apoi, n-am mai avut lacrimi de vărsat şi m-am lăsat încet pe nisip, pe picioarele care deodată păreau ciudat de şubrede şi debile pentru un bărbat de douăzeci şi doi de ani.

Şi am adormit. Am avut vise abominabile – care păreau să fie compendiul tuturor povestirilor lui Edgar Allan Poe: eu însumi fiind despicat în două de mecanisme monstruoase, înecat într-un vârtej de noroi, zidit de viu în piatră, şi, cel mai înfricoşător, îngropat de viu. Toată noaptea, senzaţia de neajutorare, de neputinţă de a vorbi, o inabilitate de a mă mişca sau de a striga împotriva inexorabilei greutăţi a pământului care era azvârlit cu bufnituri ritmice, *buf-buf-buf*, în corpul meu rigid, paralizat, culcat pe spate, un cadavru viu pregătit pentru a fi înmormântat în nisipurile Egiptului. Deşertul era amarnic de îngheţat.

Când m-am trezit, era dimineaţă. Am stat uitându-mă drept în sus la cerul albastru-verzui, cu străveziul său şal de ceaţă; ca un mic glob de cristal, solitar şi senin, Venus strălucea prin ceaţă deasupra oceanului liniştit. Am auzit sporovăială de copii în apropiere. M-am mişcat.

„Izzy, s-a trezit!” „Du-te, bă, tu-ţi mustaţa mă-tii!” „Te fuuuut!” Binecuvântându-mi reînvierea, mi-am dat seama că puştii mă acoperiseră cu nisip, protector, şi că stăteam, în siguranţă, ca o mumie, sub această frumoasă şi înfăşurătoare mantie. Atunci, în mintea mea am înscris cuvintele: „*Sub nisipul rece am visat despre moarte/dar m-*

am trezit în zori să văd/gloriosul, *strălucitorul*, *luceafăr*".

Aceasta nu era ziua Judecăţii de Apoi – era doar dimineaţa. O dimineaţă excelentă şi dreaptă.

Sfârşit